

Joel Juppi

Suomen julkinen
liikuntapolitiikka valtion-
hallinnon näkökulmasta
vuosina 1917-1994

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1995

Joel Juppi

Suomen julkinen
liikuntapolitiikka valtion-
hallinnon näkökulmasta
vuosina 1917-1994

Esitetään Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Liikunnan salissa (L304)
tammikuun 21. päivänä 1995 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1995

STUDIES IN SPORT, PHYSICAL EDUCATION AND HEALTH 36

Joel Juppi

Suomen julkinen
liikuntapolitiikka valtion-
hallinnon näkökulmasta
vuosina 1917-1994

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1995

URN:ISBN:978-951-39-7905-8
ISBN 978-951-39-7905-8 (PDF)
ISSN 0356-1070

ISBN 951-34-0415-3
ISSN 0356-1070 (Studies in Sport, Physical Education and Health; 36)
ISSN 0356-746X (Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu; 140)

Copyright ● 1995, by Joel Juppi
and University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House
and Sisäsuomi Oy, Jyväskylä 1995

ABSTRACT

Juppi, Joel

Public sport policy in Finland from the viewpoint of state administration in 1917-1994

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 1994, 358 p.

(Studies in Sport, Physical Education and Health) ISSN 0356-1070; 36

ISBN 951-34-0415-3

(Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu) ISSN 0356-746X; 140

Summary

Diss.

The main aim of the study was to clarify the changes that took place during the study period, in the years 1917-1994, in state sport policy, the social functions of sport, sport administration, public funding, and in the division of tasks between the different state authorities. Talcott Parsons' functional theory was chosen as the main theory for the study. Parsons describes four socially indispensable functions: adaptation (A), goal attainment (G), integration (I), and latency (L). These four functions have been applied to the area of physical culture to explain and analyse state sport administration. The main research results can be summarized as follows. The development of physical culture has been closely connected to the developments in society. This is true also for the sport functions, i.e. the social effects of sports. During the first decades after acquiring independence, the integration function held an important place. After the Second World War, and especially from the 1960s onward, the effects related to physical fitness were emphasized. These clearly reflect Parsons' adaptation function. In the past few years, national integration and competence have again received increased attention in Finnish sport policy. The strategy carried out in sport policy has developed from a rather haphazard and indifferent attitude toward a controlling and partly patronizing attitude, then to a supportive, stimulative approach, and finally again toward a controlling strategy in some areas of sport culture. The attitude has been supportive generally at times when economic resources became more abundant, namely after the Second World War. The patronizing approach has been directed at sport for all, sport research, and international sport activities. The new basis for the patronizing attitude stems from the economic depression and the popular principle of management by objectives. The so-called clean values of sports, such as amateurism, fair play, and patriotism were especially emphasized in the early years of independence and during the Second World War. After the war, these values gradually deteriorated, and some features which were earlier experienced as negative, such as commercialism and professionalism, are now accepted. The previous value-rationalism has given way to techno-rationalism.

Key words: state sport policy, functional analysis, strategy of sport policy, development of sport values, state aid of sports, sport administration, sport legislation

SISÄLLYS

ESIPUHE

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSONGELMAT	11
1.1 Tutkimuksen tausta	11
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja ongelmat	13
1.3 Tutkimuskohteen rajaus ja periodisointi	15
1.4 Aikaisempi teemaan liittyvä tutkimus	16
1.5 Käsitteet	18
1.5.1 Julkinen sektori, julkinen valta ja liikuntapolitiikka	18
1.5.2 Liikunta sosiaalisena toimintana ja instituutiona	19
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS, AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	26
2.1 Teoreettiset lähtökohdat	26
2.1.1 Funktioanalyysi	26
2.1.1.1 Funktioanalyttisen tarkastelun perusteet	26
2.1.1.2 Funktioanalyttisen teorian uusimmista suuntauksista	32
2.1.2 Historiallinen sosiologia	35
2.1.3 Muut teoreettiset lähtökohdat	37
2.2 Tutkimusaineisto	41
2.2.1 Kirjallinen alkuperäisaineisto	41
2.2.2 Haastattelut	42
2.2.3 Lehdistö	42
2.2.4 Muu kirjallinen aineisto	43
2.3 Tutkimusmenetelmät	43
2.3.1 Kvalitatiivinen lähestymistapa	43
2.3.2 Sisällönanalyysi	44
3 VALTION LIIKUNTAPOLITIIKAN PIIRTEITÄ VUOTEEN 1917	50
3.1 Yhteiskunnallinen muutos ja liikunnan järjestäytyminen 1800-luvulla	50
3.2 Terveydelliset ja kasvatukselliset vaikutukset liikuntakulttuurin sisäisinä kehitystekijöinä	52
3.3 Sotilaallinen merkitys ja sen seurauksia	56
3.4 Tuloturheilu nationalismin palvelijana	58
3.5 Valtiovallan liikuntapoliittinen strategia ja eräitä toimenpiteitä	60
3.6 Esimerkkejä julkisen vallan taloudellisista tukitoimenpiteistä autonomian ajan Suomessa	65
3.7 Liikunnan painoarvo ennen itsenäistymistä	66
3.8 Yhteenvedo	67

4	VALTION LIIKUNTAHALLINNON ORGANISOINTI	
	VUOSINA 1917 - 1922	72
4.1	Valtiovallan itsenäisyydenajan ensimmäiset liikuntapoliittiset toimenpiteet	72
4.2	Urheilukomiteoiden ehdotukset ja pyrkimykset	75
4.2.1	Urheiluopistokomitea ja sotaministeriö	75
4.2.2	Koko liikuntajärjestelmän kehittämistä pohtivan komitean käsityksiä julkisen hallinnon tehtävistä ja työnjaosta	78
4.3	Liikuntakulttuuri sotaministeriön alaisuuteen?	83
4.4	Opetusministeriö saa liikunnan	85
4.5	Esimerkkejä valtion hallinnon roolista käytännön urheilutoiminnan tukemisessa itsenäisyytemme alussa	91
4.6	Yhteenveto	97
5	NUOREN TASAVALLAN LIIKUNTAPOLITIikka	
	VUOSINA 1922 - 1939	102
5.1	Valtion urheilulautakunta aloittaa toimintansa	102
5.2	Valtion taloudellinen tukipolitiikka sotien välisenä aikana	104
5.2.1	Tukipolitiikka 1920-luvulla	104
5.2.2	Esimerkkejä valtion avustuspolitiikan kehityksestä 1930-luvulla	109
5.2.2.1	Lautakunta systematisoi toimintaansa	109
5.2.2.2	Liikuntatieteellisen Seuran perustaminen	111
5.2.2.3	Rakennusavustusten käynnistyminen	112
5.2.2.4	Suhtautuminen kuntien liikuntatoimintaan	116
5.2.2.5	Urheiluopistojen tukeminen	118
5.3	Liikuntakulttuuri yhteiskunnan osana ja funktionaalisenä välineenä sotien välisenä aikana	120
5.3.1	Mitä vaikutuksia ja tehtäviä liikunnalla ja urheilulla nähtiin olevan?	120
5.3.2	Suojeluskunnat ja urheilu	126
5.3.3	Valtiovallan käytännön toimenpiteitä liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisten vaikutusten toteuttamisen takaamiseksi	127
5.3.3.1	TUL:n painostaminen valtion tuen avulla	127
5.3.3.2	Valtakunnan liiton perustamisyrietykset 1930-luvulla	137
5.3.3.3	Lainsäädännölliset keinot valtion liikuntapolitiikan välineenä	143
5.3.3.4	Ylioppilasurheilu	144
5.4	Yhteenveto	144
6	LIIKUNTA JA VALTION LIIKUNTAPOLITIikka KANSAKUNNAN OLOMASSAOLON TAISTELUSSA VUOSINA 1939 - 1944	154
6.1	Liikunnan merkitys sodankäynnissä	154
6.2	Eräät sota-ajan suuret urheilutapahtumat kansakunnan yhtenäisyyttä ja valtakunnan ulkopolitiikkaa edistämässä	156
6.3	Rintamajoukkojen urheilutoiminta	158
6.4	Opetusministeriö ja valtion urheilulautakunta Suomen yleispolitiikan toteuttajina	160

6.5 Yhteenveto	165
7 LIIKUNTAPOLITIikka KEHITTYVÄSSÄ SUOMESSA	
VUOSINA 1944 - 1967	169
7.1 Modernisoituva Suomi	169
7.2 Sodanjälkeinen liikuntapoliittinen tilanne vuosina 1945-1952	171
7.2.1 Vasemmiston mukaantulo liikuntapolitiikkaan	171
7.2.2 Liikuntahallinnon kehityspiirteitä ja toimenpiteitä	173
7.2.3 Urheilun elvytys ja "utopia"	180
7.2.4 Kansainväliset urheilusuhteet	187
7.2.5 Koululiikunnan muutos	187
7.3 Helsingin olympialaiset	188
7.4 Liikunnan funktioiden muuttuminen ja valtion liikuntapolitiikka 1950-1960 -luvulla	190
7.5 Valtion liikuntahallinnon organisatorinen ja lainsäädännöllinen kehitys 1950-1960 -luvulla	195
7.6 Yhteenveto	206
8 SUUNNITELMALLISEN LIIKUNTAPOLITIIKAN AIKAKAUTEEN	
VUOSINA 1967 - 1973	214
8.1 Opetusministeriön liikuntahallinnon kehittäminen	214
8.2 Suunnitelmallisuus liikuntapolitiikan välineeksi	216
8.3 Ihmiskeskeinen liikuntasuunnittelu filosofisena iskusanana	222
8.4 Liikuntatieteellisen tutkimustoiminnan ja sen tiedonvälityksen kehittäminen	225
8.5 Opetusministeriön yhteistyöorganisaatiot	226
8.6 Poliittisten puolueiden liikuntapoliittinen aktivoituminen	228
8.7 Yhteenveto	230
9 KOHTI LIIKUNTALAKIA VUOSINA 1973 - 1980.....	235
9.1 Liikuntalain valmistelu ja säätäminen	235
9.1.1 Liikuntalain tausta	236
9.1.2 Liikuntalakikomitea	238
9.1.3 Liikuntalain säätäminen	243
9.1.3.1 Eduskuntakäsittely	244
9.2 Kansainväliset kysymykset	246
9.2.1 Valtiovallan rooli	246
9.2.2 Urheilun idän-politiikka	247
9.2.3 Urheilun ETYK	248
9.3 Liikuntapolitiikan kaksijakoisuus – ministeriö ja urheiluneuvosto	250
9.4 Yhteenveto	252
10 LIIKKUMAAN LAIN JA LIIKUNTAPOLIITTISEN OHJELMOINNIN	
VOIMALLA VUOSINA 1980 - 1994	256
10.1 Liikuntaa liikuntalain mukaan	256
10.2 Tavoitteena valtakunnallinen liikuntapoliittinen ohjelma	258
10.3 Liikunnan kansainvälistymisen voimistuminen valtionhallinnon toimenpitein 1980-luvulta lähtien	261

10.4 Taistelua urheilun dysfunktioita vastaan positiivisten funktioiden puolesta	265
10.4.1 Urheilun dysfunktioiden vastustaminen	265
10.4.2 Liikunnan positiivisiin funktioihin liittyvän tietovarannon lisääminen	267
10.5 Kilpaurheilun nousu	270
10.6 Vähenevien voimavarojen liikuntapolitiikkaa	272
10.7 Järjestöjen eheyttäminen yhteiseksi valtakunnanliitoksi	274
10.8 Liikuntakulttuurin vaikuttajien käsityksiä liikuntapolitiikasta	275
10.9 Tulevaisuuden vaihtoehtoja valtion liikuntapolitiikassa	276
10.10 Yhteenveto	281
11 LIKUNNAN RAHOITUSPOLITIikka JA SEN FUNKTIONAALISIA PERUSTELUJA	287
11.1 Komiteamietintöjen sisällönanalyysi	288
11.2 Valtionavustusten kehityksen päälinjat vuodesta 1980	292
11.3 Yhteenveto	295
12 EDUSKUNTA JA LIKUNTAPOLITIikka	298
12.1 Eduskunnan liikuntapoliittinen asema	298
12.2 Liikunta-aloitteet	300
12.3 Aloitteiden heijastelemat näkemykset liikunnan yhteiskunnallisesta merkityksestä	308
12.4 Aloitteiden funktioanalyysi	311
12.5 Yhteenveto	312
13 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	315
13.1 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja analyysimenetelmät	315
13.2 Liikuntapolitiikan kehityksen päälinjat	316
13.3 Liikunnan yhteiskunnallisten funktioiden muuttuminen	319
13.4 Liikunnan hallinnon ja lainsäädännön muuttuminen	322
13.5 Valtiovallan strategia liikuntakulttuurin ohjauksessa	323
13.6 Valtion liikuntapoliittisten toimijoiden osuus ja suhde	324
SUMMARY	327
LÄHTEET	334
LIITTEET	350

ESIPUHE

Julkisen hallinnon eri tasojen ja sektoreiden rooli on tullut viime vuosina varsin dramaattisesti uudelleen arvionnin kohteeksi. Julkisten menojen voimakkaat leikkaukset ovat vaikuttaneet sekä tämän sektorin työllisyyteen että palvelutasoon ja pääasiassa negatiivisesti. Usein on tosin myös tarpeellista tehtävien rationalisointia ja työnjaon uudelleen arviointia kehitetty ja parannettu. Muutosten yhteydessä on erityisesti yksityisen sektorin rooli voimistunut.

Useimmat näistä edellä kuvatuista muutoksista ovat koskettaneet myös liikuntasektoria. Muutokset esimerkiksi liikunnan julkisessa hallinnossa eivät kuitenkaan ole olleet vain viime vuosien ilmiö. Niitä on tapahtunut aika ajoin koko itsenäisen Suomen olemassaolon ajan. Tämän muutoksen analysoiminen erityisesti liikunnan valtionhallinnossa on tutkimukseni päätehtävä.

Kiinnostus tähän aiheeseen johtuu pääasiassa henkilökohtaisista syistä ja varsinkin allekirjoittaneen ja työnantajani Liikuntatieteellisen Seuran läheisestä yhteistyöstä opetusministeriön kanssa. Tämä yhteistyö on ollut sekä toimimista luottamustehtävissä valtion liikuntahallinnon kehittämiseksi että osallistumista usein konkreettisten opetusministeriön ja Liikuntatieteellisen Seuran hankkeiden toteuttamiseen.

Tällä tutkimuksellani toivon voivani tuottaa hyödyllistä lisätietoa liikunnan julkisen sektorin menneisyyden analysoimiseen ja antaa joitakin aineksia myös tulevaisuuden kehitystyöhön.

Tutkimuksen suunnittelu alkoi vuonna 1989. Pääosa tutkimusaineistoa kerättiin vuosina 1990-92. Varsinainen kirjoitustyö tapahtui pääosin vuosien 1993 ja 1994 aikana.

Erityiset kiitokset haluaisin osoittaa professori Pauli Vuolteelle, joka innoittavana ja rohkaisevana tutkimuksen ohjaajana on hyvillä neuvoil-

laan sysännyt työtä eteenpäin silloinkin, kun tekijälle on tullut eteen väsymys ja kyllästyminen.

Työni esitarkastajia professori Antero Heikkistä ja professori Risto Sänkiahoa kiitän sekä korjatuista virheistä että hyvistä korjaus- ja parannusehdotuksista.

Tiedonhankinnassa, luokittelutyössä ja analyysien valmistelussa ovat tärkeän panoksensa antaneet tutkimusapulaiset Mikko Kinnunen ja Juhana Aunesluoma. Tutkija Kalervo Ilmasen apu ja asiantuntemus tiedon keruuvaiheessa on samoin ollut arvokas. Heille kiitokset avusta.

Osastopäällikkö Heikki Klemola on laajan kokemuksensa ja tietämyksensä pohjalta antanut arvokasta apuaan työn eri vaiheissa.

Tärkeä tehtävä on ollut myös Kyllikki Marttalalla varsinkin tutkimuksen viimevaiheiden kiireessä. Hän on huolehtinut tekstinkäsittelystä ja tutkimuksen muusta teknisestä viimeistelystä sitä painokuntoon valmisteltaessa.

Tutkimuksen toteuttamiselle välttämättömät taloudelliset edellytykset on myöntänyt opetusministeriö valtion liikuntatieteellisen neuvoston ja myöhemmin liikuntatieteellisen jaoston ehdotuksesta. Tästä kiitokset ministeriölle ja sen asiantuntijaelimelle. Ministeriön tuki on muutenkin tutkimuksen eri vaiheissa ollut tärkeä.

Kiitoksen ansaitsevat Liikuntatieteellisen Seuran johto ja toimihenkilöt. Ilman tarvittavaa virkavapaata, asiantuntijatukea ja kannustusta tehtävä olisi ratkaisevasti vaikeutunut. Todettakoon, että tutkimus ajoittui suurimmalta osin lamavuosiin, jolloin kaikkien seuran piirissä toimivien panosta tarvittiin tavallista enemmän organisaation selviytymiseen.

Haluaisin osoittaa kiitokseni myös vaimolleni Anjalle ja tyttärelleni Sarille, joita olen joutunut kiusaamaan tutkimuksesta johtuvalla yksipuolisella ajankäytölläni mm. loma-aikoinani.

Keravalla joulukuussa 1994

Joel Juppi

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSONGELMAT

1.1 Tutkimuksen tausta

Yhteiskunnallisilla muutoksilla, kuten esim. kaupungistumisella, työn luonteen muuttumisella, elinkeinorakenteen muutoksella, koulutustason ja elintason nousulla sekä tiedonvälityksen laajenemisella ja kansainvälistymisellä on ollut tärkeä merkitys liikuntakulttuurin kehitykselle. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet myös liikuntakulttuurin ohjausjärjestelmän kehitykseen ja muuttumiseen. Varsinkin toisen maailmansodan jälkeen on suomalainen yhteiskunta, valtionhallinto ja samalla liikuntakulttuuri kokenut suuria murroksia.

Itsenäisen Suomen historiassa on valtiotalta ollut läheisesti maamme liikuntakulttuurin kehityksessä mukana. Valtiolla on ollut omia, eri aikoina erilaisia tavoitteita kansalaisten liikkumisen suhteen. Samoin kuin tavoitteet, ovat myös valtion keinot vaikuttaneet eri aikoina erilaiset.

Jo itsenäistyneen Suomen rakennusvaiheissa vuosina 1917-22 oli myös liikuntasektori erilaisten yhteiskuntapoliittisten ja jopa kansainvälis-poliittisten voimien puserruksessa. Nämä voimat heijastuivat varsin selvästi liikuntapolitiikkaan ja myös niihin suunnitelmiin, jotka koskivat julkista hallintoa. Tämä koskee myös valtion liikuntahallinnon kehitystä ja roolia, minkä analyysiin tämä tutkimus pääasiassa rajataan.

Tänä päivänä ovat itsenäisyyden alkuvuosina vaikuttaneet tekijät muuttuneet toisenlaisiksi. Markkinatalouden ja yksityistämisen korostuminen on jo selvästi vaikuttanut myös liikuntakulttuurin alueella. Julkinen sektori on vähentänyt vastuutaan ja tehtäviään varsinkin kunta-

sektorilla. Liikuntalaki on ollut korjauksen alla ja valtionhallintoa on pyritty supistamaan. Tämänsuuntaisen kehityksen tärkeänä käynnistäjänä ja motivoijana on ollut voimakas taloudellinen lama, jonka pahimmat vuodet teollisuuden tuotantoluvuin mitattuna olivat Suomessa 1991-1993.

Huolimatta viimeaikaisista taloudellisista, muista yhteiskuntapoliittisista ja asenteellisista muutoksista on valtiiovallan liikuntapoliittinen rooli edelleenkin tärkeä. Muun muassa ohjaamansa taloudellisen tuen ja vakiintuneen auktoriteettiasemansa turvin on se voinut suunnata ja säädellä liikuntakulttuurin resurssien tiettyä osaa varsin suunnitelmallisesti ja tätä kautta myös vaikuttaa ja osin ohjata itse toimintaa ja sen tavoitteita.

Tärkeä vaikuttamistaso on liikuntakulttuurin tavoiteohjaus. Suunnannäyttö, päälinjojen ja tavoitteiden kehittäminen ja niiden markkinointi liikuntakulttuurin kenttään ovat mahdollistaneet pitkänkätäyksen toiminnan ja vaikutuksen yli konkreettisten taloudellisten resurssien. Tätä on auttanut yhteiskunnassa muualla vallinnut suuntaus ja kiinnostus tavoitteiden ja periaatteiden sekä tärkeimpien linjojen pohdintaan. Tähän liittyen vallitsi etenkin 1960-luvulta lähtien suomalaisessa yhteiskunnassa suuri kiinnostus yhteiskunnallista suunnittelua kohtaan. Tämän taustalla voidaan nähdä yleinen kyseisenä aikana läntisissä teollisuusmaissa vallinnut usko yhteiskuntasuunnittelun mahdollisuuksiin ja osittain myös vaikutteet sosialistisesta suunnitelmataloudesta.

Varsinkin 1960-luvun loppupuolelta lähtien oli julkisen vallan luontevaa ja hyväksyttävää tulla mukaan kehitykseen sen tukijaksi ja vaikuttajaksi myös liikuntakulttuurin ja urheilun alueella, varsinkin kun tämän alueen julkishallinnon organisatorinen kasvu ja kehitys osuivat yhteiskunnan muutoksen ratkaiseviin ja dynaamisiin vaiheisiin.

Opetusministeriön organisaatiouudistuksen aikoihin vuonna 1966 oli suuri osa liikuntakulttuurin tavoitteista ja ongelmista avoimina. Kysymyksiä oli mahdollista pohtia vapaana olemassaolevista byrokratian rasitteista sekä tehdä liikuntaelämän kehittämistä koskevia uusia ehdotuksia ja suunnitelmia. Erilaisia mietintöjä ja suunnitelmia syntyikin runsaasti varsinkin 1960-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa. Elettiin uuden, laajemman liikuntapolitiikan käsitteen muotoutumisen aikaa.

Myös Suomen kansainvälisten yhteyksien kehittäminen ja siihen liittyvä ulkopoliittikka ja sen vaatimukset antoivat tukea julkiseen ohjaukseen liikuntakulttuurissakin. Onhan kansainvälinen toiminta aina ollut merkittävä osa liikunnan ja urheilun alalla tapahtuvaa työtä.

Muilta yhteiskuntasektoreilta ja varsinkin nuorisotoiminnan ja taiteen piiristä saatujen mallien pohjalta ryhdyttiin voimakkaammin 1960-luvulla vaatimaan erityisen liikuntalain aikaansaamista. Vuonna 1974 perustetun liikuntalakikomitean työ valmistui vuonna 1976 ja laki astui voimaan vuonna 1980.

Liikuntalaki kohdistuu tärkeimmiltä osiltaan kunnalliseen liikunta-toimintaan ja urheiluseuratoimintaan. Lain todelliset vaikutukset ovat vielä olleet hieman epäselviä, mutta sillä on ilmeisesti ollut eniten vaiku-

tusta urheiluseurojen kautta jaettujen avustusten muodossa. Laki vaikuttaa myös liikuntasuunnittelun aktivoitumiseen ja lisääntyneessä läänien liikuntalautakuntien ohjaustoiminnassa. Merkittävää vaikutusta lailla oli 1980-luvulla myös kunnallisen liikuntatoimen henkilöstön lisääntymiseen.¹ (Tekstin alaviitteet ovat kunkin luvun lopussa.)

Vuonna 1990 valmistunut ns. liikuntakomitean mietintö oli eräänlainen seurannainen tälle pitkään jatkuneelle suunnittelulle ja lainsäädäntötyölle. Komitean alkuperäisenä tarkoituksena oli valtakunnallisen liikuntapoliittisen ohjelman laatiminen, mutta tämä osoittautui vaikeaksi. Yhtenäinen liikuntapoliittinen ohjelmatyö vaikeutui samalla kun suunnittelukritiikki ja voimattomuus yleisen yhteiskunnallisen kehityksen hallitsemattomuuden edessä levisi.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja ongelmat

Tutkimuksen kohteena on valtion liikuntapolitiikka, sen päämäärät ja niiden muuttuminen, hallinnollinen ja lainsäädännöllinen kehitys sekä liikunnalle annettujen funktionaalisten merkitysten analysoiminen valtion liikuntapolitiikan tasolla.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää valtion liikuntapolitiikan kehitys vuodesta 1917 vuoteen 1994. Tutkimuksen keskeisimpänä kysymyksenä on mitä vaikutuksia eli funktioita valtiolta on liikunnalla nähnyt olevan ja mitä se näistä vaikutuksista on eri aikoina painottanut. Tutkimuksessa tarkastellaan siis sitä, mitä valtio on eri aikoina liikunnalta tahtonut. Samalla tarkastellaan valtiovallan liikuntapoliittisia tavoitteita ja konkreettisia liikuntapoliittisia toimenpiteitä eli sitä, miten näihin tavoitteisiin on pyritty. Näiden tavoitteiden muuttuminen ja niiden ajamiseen käytettyjen keinojen selvittäminen on keskeinen tutkimuskysymys. Pääpaino on itsenäisyyden ajassa, mutta myös autonomian aikaan luodaan tutkimuksen alussa katsaus.

Eräs tämän työn tutkimuksellinen lähtökohta on ollut tekijän lisensointityö "Suomen julkinen liikuntapolitiikka rahoituksen näkökulmasta tarkasteltuna". Kyseisen tutkimuksen tärkeimpinä ongelmina oli selvittää millaista liikuntapolitiikkaa valtiolta on eri aikoina harjoittanut ja miten tämä politiikka on heijastunut urheilun rahoitukseen. Lisäksi selvitetiin millaisia yhteiskunnallisia funktioita urheilulla ja liikunnalla on eri aikoina ollut, miten liikunnan funktiot ovat ajan kuluessa vaihdelleet ja mitä mahdollisia vaikutuksia näillä vaihteluilla on ollut valtiovallan harjoittamaan liikuntapolitiikkaan ja sen näkyvimpään ja tehokkaimpaan keinoon eli urheilun rahoitukseen.²

Samassa tutkimuksessa analysoitiin myös valtiovallan kansainvälistä roolia ja näkemystä. Tänä päivänä tämä kysymys on entistäkin kiin-

nostavampi. Kansainvälistyminen ja ainakin siitä puhuminen on suomalaisessa yhteiskunnassa voimakkaasti lisääntynyt ja vilkastunut. Tämä koskee myös liikuntakulttuuria, jonka alueella mm. opetusministeriö on toimillaan pyrkinyt vauhdittamaan kansainvälistymiskehitystä.

Tietoinen rajausta on ollut keskittää tutkimus valtion liikuntapolitiikan ja sen hallinnollisen ja osittain lainsäädännöllisen ja taloudellisen kehityksen selvittämiseen ja analysoimiseen. Tässä tietoisessa rajauksessa jätetään pois mm. julkinen liikuntapolitiikka läänien ja kuntien tasolla, koululiikunta ja puolustusvoimien liikunta. Suojeluskuntalaitoksen liikunta-toimintaa on myös sivuttu vain pintapuolisesti, koska siitä valmistellaan omaa tutkimusta.³

Liikuntakulttuurin ja liikuntapolitiikan muutosta kuvastavat ja heijastavat valtion liikuntapoliittista prosessia säätelevä lainsäädäntö ja muut julkiset ohjauskeinot. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus analysoida tämän säätely- ja ohjausjärjestelmän luonnetta. Lainsäädännön kuvauksen ja analyysin pääkohteena on liikuntalaki.

On huomattava, että liikunta-asioita säätelevänä lakina ei vuonna 1979 hyväksytty liikuntalaki ole ainutlaatuinen. Sitä ennen oli voimassa mm. urheiluopistotoimintaa säätelevä laki sekä liikunnan ja urheilun rahoitusta säätelevät useat lait ja asetukset.⁴ Liikuntaa koskevia säädöksiä löytyy mm. koululaista, nuorisolaista ja urheiluopistolaista sekä jopa rakennuslaista. Epäsuoraa vaikutusta on mm. yhdistyslainsäädännöllä. Näiden lisäksi ovat tarkastelun ja analyysin kohteina tärkeimmät liikuntaa koskevat komiteamietinnöt.

Tekijän lisensiaattityölle rakentaen on tarkoituksena selvittää myös valtion kautta ohjautuvan taloudellisen tuen kehitystä pääpiirteittäin. Taloudellisten resurssien suuntaaminenhan on yksi julkisen vallan tärkeimpiä liikuntapoliittisia vaikutuskeinoja liikuntakulttuurin kehitystä säädeltäessä. Koska edellä mainitussa lisensiaattityössä käsiteltiin liikunnan talouskehitystä kuitenkin varsin perusteellisesti, on se toiston välttämiseksi tässä tutkimuksessa esillä vain yhteenvedonomaaisesti. Myös valtion liikuntahallinnon sisäinen kehitys on tarkastelun kohteena.

Tutkimusongelmat:

1. Miten valtiovallan liikuntapolitiikka on muuttunut tutkimusajanjakson (1917-1994) aikana ja miten yhteiskuntakehitys ja varsinkin sen tietyt murrosvaiheet ovat siihen vaikuttaneet?
2. Ovatko liikunnan yhteiskunnalliset funktiot ja niiden tärkeysjärjestys eri aikoina muuttuneet? Miten tämä mahdollinen muutos on nähtävissä valtion liikuntapoliittisissa toimenpiteissä, kuten esim. rahoituspäätöksissä?
3. Miten liikuntaa koskeva hallinto on muuttunut? Miten liikuntalaki on muuttunut? Miten liikuntaa koskevan valtion taloudelli-

sen tuen päälinjat ovat eri aikoina suuntautuneet? Mitkä tekijät tähän ovat vaikuttaneet?

4. Miten valtiovallan tavoiteohjaus, resurssiohjaus, hallinto ja osin myös lainsäädäntö ovat toimineet liikuntakulttuurin ohjausjärjestelmänä?
5. Mikä on ollut valtion eri liikuntapoliittisten instituutioiden ja toimijoiden osuus ja suhde liikuntapolitiikan kokonaiskehityksessä? Tässä rajataan käsittely koskemaan pääasiassa opetusministeriön virkamies- ja luottamusmiesorganisaatiota sekä osittain eduskunnan roolia.

Ensimmäinen ja toinen kohta sisältävät tärkeimmän eli valtiovallan liikunnassa näkemien yhteiskunnallisten funktioiden painotusten muuttamisen selvittämisen. Tutkimuksessa pyritään soveltamaan laajempaa yhteiskunnallista näkökulmaa, jossa liikuntaa ei kohdella irrallisena muusta yhteiskunnasta erillään olevana saarekkeena. Koko tutkimuksen taustalla on Suomessa viimeisen vuosisadan aikana tapahtunut rakenteellinen muutos, johon liikunnan ja valtion välisen suhteen kautta avataan vaihtoehtoinen näkökulma. Kohtien kolme, neljä ja viisi kysymykset ovat syventäviä ongelmia, jotka lisävalaisevat edellisiä.

1.3 Tutkimuskohteen rajaus ja periodisointi

Tutkimuksessa keskitytään valtionhallinnon niihin yksiköihin, päätöksentekuelimiin ja laitoksiin, jotka pääasiallisesti vastaavat julkisen sektorin liikuntapolitiikasta. Tämä tarkoittaa lähinnä nykyistä opetusministeriön urheilu- ja nuoriso-osastoa ja valtion liikuntaneuvostoa edeltäjäineen, sekä eräitä väliaikaisia komiteoita ja toimikuntia. Mainittakoon, että tutkimuksen alkupuolella valtion urheilu- ja voimistelulautakuntaa kutsutaan lyhyemmällä nimellä valtion urheilulautakunta, koska kyseessä oli alkuperäinen ja 1940-luvulla jälleen myös virallisesti uudelleen käyttöön otettu vakiintunut nimi. Myös muut valtionhallinnon haarat ja poliittiset instituutiot, kuten eduskunta on otettu huomioon, mutta lähtökohta on liikuntaa varten nimenomaisesti tarkoitettua hallinnon toiminnan selvittämisessä.

Liikuntapolitiikan muihin toimijoihin, kuten liikunnan järjestökenttään ja liikuntakulttuurin varsinaiseen toiminnalliseen tasoon puututaan siinä määrin kuin se on tarpeellista valtion liikuntapoliittisten linjauksen ymmärtämisen vuoksi. Järjestöpolitiikan tarkastelu tapahtuu valtion näkökulmasta. Liikuntakulttuurin yleiskehitys tulee tarkastelun kohteeksi

lähinnä liikunnan funktioiden muutoksia tarkasteltaessa ja milloin se liittyy valtion liikuntahallinnon liikuntapolitiittisiin toimenpiteisiin. Varsinaisesta tutkimuskohteesta rajataan järjestöpolitiikan ohella pois myös koululiikunta, korkein liikunnanopetus, sotilasliikunta ja sitä lähellä ollut suojeluskuntaurheilu - paitsi milloin niillä on mielenkiintoa valtion keskushallinnon liikuntapolitiikan kannalta.

Kun tässä tutkimuksessa tarkastellaan julkisen vallan liikuntapolitiikkaa, merkitsee se tämän politiikan tiettyjen pyrkimysten tai tavoitteiden ja aiottujen vaikutusten selvittämistä. Tarkoitus ei ole selvittää, mitä konkreettisesti on tapahtunut näiden liikuntapolitiittisten toimenpiteiden, kuten rahanjaon vaikutuksesta, esim. väestön liikuntakäyttäytymisessä, järjestöjen toiminnassa, kunnallisessa liikuntatoimessa jne.

Aikarajaus noudattelee toisaalta liikuntapolitiikan sisäisiä kehitysvaiheita, mutta toisaalta Suomen itsenäisyyden ajan suuria yhteiskunta-historiallisia linjoja. Valtion liikuntahallinnon syntyvaiheet vuosilta 1917-1922 ja sotavuodet 1939-1944 on poimittu erikseen omaksi jaksokseen. Tärkeä valtion liikuntapolitiikan rajapyykki löytyy myös 1960-luvun loppupuolelta, jolloin alkoi siirtyminen valtion ohjelmallisen liikuntapolitiikan aikaan. Tähän liittyi valtion liikuntahallinnon laajentuminen. Laajempina taustalla olevana prosessina oli kyseisessä vaiheessa myös yhteiskunnallisen rakennemuutoksen kiihtyminen kohti kaupunkimaista palveluyhteiskuntaa.

Liikuntalain syntyvaiheet 1970-luvulla muodostavat niin ikään selväpiirteisen kehitysvaiheen, kuten myös vuonna 1990 alkaneen talouslaman vaikutukset mm. liikunnan julkisessa rahoituksessa. Tämän vaiheikkaan 1990-luvun käsittely on kuitenkin jätetty suppeammaksi, koska ajallinen läheisyys ja prosessien keskeneräisyys ovat vaikeuttaneet tutkimuksellista otetta.

1.4 Aikaisempi teemaan liittyvä tutkimus

Suomen valtion liikuntapolitiikkaa on käsitelty useissa eri urheilua ja liikuntakulttuuria käsittelevissä tutkimuksissa, mutta systemaattista ja kattavaa esitystä siitä ei vielä ole. Tässä tutkimuksessa jatketaan osaksi tekijän lissensiaattityötä, jonka rahoituspoliittisesta näkökulmasta tarkastelu laajennetaan koko liikuntapolitiikan kokonaisuuteen.⁵ Liikuntaa koskevaa rahoitustutkimusta on meneillään nyt mm. tutkija Kari Puronahon toimesta.

Valtion liikuntapolitiikkaa ovat selvitelleet opetusministeriön pitkäaikainen virkamies ja urheilu- ja nuoriso-osaston päällikkö Heikki Klemola sekä Ilmari Järvinen, mutta heidän selvityksensä eivät sisällä varsinaista tieteellistä kysymyksenasettelua eivätkä yhteenvedonomaista edusta tieteellistä tutkimusta.⁶ Pekka Vesasen urheiluasioiden arkistointiin

liittyvä kirjoitus ei käsittele varsinaisesti liikuntapolitiikkaa, vaikka edellisten lisäksi on hyödyllinen käytännön lähtökohta uudelle tutkimukselle.⁷

Varsinaisesta valtion liikuntapolitiikkaa sivunneesta tutkimuksesta on Seppo Hentilän kolmiosainen "Suomen työläisurheilun historia" uraa uurtanut tutkimus.⁸ Vastaavasti ei Suomen Valtakunnan Urheiluliitosta ja ns. porvarillisesta urheiluliikkeestä ole olemassa tämän laajuista perusteellista tutkimusta.⁹ Näiden tutkimusten näkökulma on ensisijassa historiallinen, ja aihetta on lähestytty historiantutkimuksen menetelmin. Urheiluhistorian alalta on Suomen liikuntahistoria -projektin puitteissa valmistuneista tutkimuksista otettava huomioon etenkin yleisesitys "Suomi uskoi urheiluun" sekä projektin puitteissa valmistuneet erityistutkimukset, joiden tarkentamalle historialliselle pohjalle myös tämä tutkimus osittain rakentuu.¹⁰

Muuta mainittavaa historiallista tutkimusta ovat Jouko Käsmän liseniaattityö urheiluopistoista Suomen liikuntapolitiikassa vuosisadan alkuvuosikymmeninä, Antero Heikkisen Liikuntatieteellisen Seuran 50-vuotiskirja ja Eija-Leena Wuolion ja Leena Jääskeläisen koululiikunnan 150-vuotishistoriikki. Näiden lisäksi on eräistä muista rajatuista aiheista tehty erilaajuisia historiallisia kuvauksia.¹¹ Liikuntapolitiikkaa on käsitelty myös muutamissa suppeammassa hallinto-opillisissa ja sosiologisissa tutkimuksissa, mutta liikuntapolitiikkaa sivuavan muun kuin historiallisen tutkimuksen osuus on määrällisesti jäänyt merkittävästi pienemmäksi.¹²

Ulkomailla on liikuntapolitiikasta kirjoitettu niin ikään kansallises- ta näkökulmasta. Hyvinä vertailukohtina voidaan pitää muita pohjoismaita ja esim. Isoa-Britanniaa, kun Suomen liikuntapolitiikan kansallisia erityispiirteitä on jäljitetty. Ruotsissa on liikuntaa lähestytty pitkälti kansanliikenäkökulmasta, mutta Norjassa on kartoitettu erityisesti valtion ja liikunnan suhdetta pitkällä aikavälillä.¹³

Funktioanalyttinen menetelmä on muunnelmiseen ollut eräs sosiologian valtavirtauksia viime vuosikymmeninä. Suomessa on ehkä tunnetuin funktioanalyttinen tutkimus Elina Haavio-Mannilan "Kylätappelut". Siinä osoitettiin funktioanalyysin avulla ilmiön merkitys kyläyhteisöjen kiinteyden kannalta.¹⁴

Funktioanalyysia on käytetty varsin monenlaisten sosiaalisten ilmiöiden selittämiseen. Tässä tutkimuksessa omaksuttua historiallisen selittämisen ja kuvauksen sekä sosiologisen funktioanalyysin yhdistelmää ei kuitenkaan ole vielä ennen tätä käytetty liikuntatieteiden piirissä.

1.5 Käsitteet

1.5.1 Julkinen sektori, julkinen valta ja liikuntapolitiikka

Julkisella liikuntapolitiikalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia niitä julkisen vallan ja lähinnä valtiovallan ja valtionhallinnon kannanottoja, ratkaisuja ja toimenpiteitä, joilla on liikunnaksi kutsuttavaan toimintaan eri aikoina vaikutettu. Toisin sanoen julkisen vallan liikuntapolitiikan kaksi tärkeintä tunnusmerkkiä ovat: (1) liikuntapolitiikka tapahtuu julkisen vallan - valtion, läänin tai kunnan - toimesta ja (2) sen kohteena on nykyisin liikunnaksi luettava toiminta, joka eri aikoina on saattanut olla sisällöltään erilaista ja josta on käytetty myös erilaisia nimikkeitä. Liikuntapolitiikka voidaan määritellä myös niiden funktioiden ja tavoitteiden toteuttamisen järjestelmäksi, joita liikunnalla eri aikoina on julkisen vallankäytön näkökulmasta katsottu olevan.

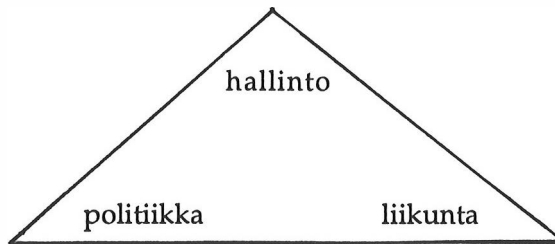
Käsitteillä julkinen valta, julkinen sektori tai julkinen hallinto on aikojen saatossa ollut erilaisia merkityksiä. Tutkimusajanjakson alkuvaiheessa, 1920- ja 1930-luvuilla, ei valtion rooli suomalaisessa yhteiskunnassa ollut vielä niin eriytynyt ja kehittynyt kuin myöhemmin hyvinvointivaltion rakentamisen aikakaudella. Tämän vuoksi julkisen vallankäytön ja julkisen sektorin määrittely ei 20- ja 30-luvuilla ole kovinkaan ongelmallista. Julkinen valta oli tosiasiaassa hallintoimintaa.¹⁵ Matti Noposen muotoilema hallitus-hallinto jako soveltuu parhaiten tähän vaiheeseen, jolloin hallinto voitiin määritellä "pyrkimykseksi toteuttaa tietyt päämäärät, ne yhteiset tavoitteet, joista päättäminen kuuluu politiikan piiriin".¹⁶

Tämä yksinkertaisempi julkisen vallan tulkinta ja erottelu on tämän tutkimuksen lähtökohtana. Käsitettä julkinen valta käytetään tässä tutkimuksessa sen arkikieleen vakiintuneessa merkityksessä, joka kattaa lähinnä erilaisten valtiollisten ja paikallisten hallinnollisten, mutta myös poliittisten instituutioiden vallankäytön. Termillä valtiovalta tarkoitetaan julkisen vallan valtiollista osaa. Siihen sisältyy sekä poliittisten että hallinnollisten instituutioiden vallankäyttö. Itsehallinto, väliportaan hallinto ja paikallishallinto jäävät määritelmän ulkopuolelle.¹⁷

Etenkin tutkimusajanjakson loppupuolen historiallisen kehityksen valossa on julkisen sektorin käsitettä syytä hieman tarkentaa. Julkisen sektorin käsite on laajentunut valtion tehtäväkentän laajetessa. Julkiselle sektorille ovat Leo Ahlstedt, Iiro Jahnuainen & Juha Vartola nimenneet seuraavat ominaisuudet: Sillä on legitimi oikeus käyttää pakkokeinoja, toiminnan lähtökohtana ovat yhteiskunnan jäsenten tarpeet, toiminta koskee määritellyllä alueella kaikkia kansalaisia, toiminta rahoitetaan kansalaisten varoin ja toiminnasta päättäminen kuuluu kansalaisten vaaleilla valitsemille poliittisille päätöksentekijöille.¹⁸ Julkinen hallinto kuuluu julkiseen sektoriin sen toimeenpanevana järjestelmänä.

Nykyisin on kuitenkin hyvin vaikea erottaa poliittisen ja teknisen

hallintotoiminnan välistä rajaa, koska hallinto on kasvattanut alaansa ja se on politisoitunut.¹⁹ Tämän taustalla on, että hyvinvointivaltion myötä merkittävien päätöksentekojen julkisessa vallankäytössä ei tapahdu enää lainsäädäntösektorilla vaan toimeenpanosektorilla.²⁰ Tämän vuoksi on julkisen liikuntapolitiikan kokonaisuutta tarkasteltava politiikan ja hallinnon välisenä vuorovaikutussuhteena. Siirtyminen jo ohjelmallisestikin "liikuntapolitiikan" aikakauteen 1960- ja 1970-luvuilla, voidaan katsoa olleen eräänlainen huipentuma julkisen liikuntahallinnon ja poliittisen järjestelmän yhteensulautumisessa. Tämän tutkimuksen tehtävänasettelun mukaisesti voidaan julkisen liikuntapolitiikan kokonaisuus karkeasti esittää kolmiossa:

KUVIO 1 Julkisen liikuntapolitiikan kokonaisuus kaavamaisesti esitettynä

Keskittyminen valtioon rajaa hallinnosta ja poliittisesta järjestelmästä alemmat toimintatasot pois, mutta ei välttämättä liikunnasta, jota ei voida edellämmainituin keinoin rajata.

1.5.2 Liikunta sosiaalisena toimintana ja instituutiona

Liikunta voidaan määritellä monella tavalla. Usein se on lähellä ilmaisulista, hyötyä tavoittelematonta leikkiä. Tällainen luonnehdinta ei kuitenkaan kerro mitään siitä sosiaalisesta ja kulttuurisesta yhteydestä, jossa liikuntaa harjoitetaan. Niinpä esim. John Loy et al. sijoittivat modernin urheilun jatkumolle, jonka toisessa päässä on edellä luonnehdittu leikki ja toisessa instrumentaalinen ja hyötyä tavoitteleva työ.²¹ Tältä jatkumolta voidaan löytää ensi silmäyksellä viattomalta näyttävän urheilun yhteys yhteiskunnallisiin organisaatioihin.

Günther Lüschen ja G.H. Sage erottivat toisistaan urheilun taloudellisen, poliittisen, uskonnollisen ja kasvatuksellisen dimension.²² He totesivat kuitenkin, että suurin osa urheilusosiologian tutkimusta oli rajoittunut käsittelemään urheilua suljettuna sosiaalisena järjestelmänä tai puhtaana interpersonaalisenä käyttäytymisenä.²³ Tärkeinä, mutta toistaiseksi laiminlyötyinä tutkimusalueina he pitivät mm. urheiluorganisaatioiden sekä urheilun ja politiikan välisten suhteiden analyysia.²⁴ Juuri näille alu-

eille tämä työ keskittyy.

Henning Eichberg on käsitellyt liikuntaa teollisen kulttuurin osa-alueena ja päätenyt määrittelemään urheilun olemusta historiallis-dynaamisena ilmiönä ruumiinkulttuurissa. Eichbergin mukaan urheilu sisältää seuraavia elementtejä: ruumiillisuus, liike ja liikkuminen, ponnistelu jonkin saavuttamiseksi, sekä rajattu sosiaalinen aika ja tila, joilla on suhteellinen autonomia.²⁵ Kriittinen piste on työn ja vapaa-ajan erottelu teollisessa yhteiskunnassa, mutta kuten myös Eichberg panee merkille, on urheilussa runsaasti elementtejä, jotka ovat tätä osittamista vastaan. Näitä ovat mm. ammattilaisurheilu, sotilas-, työpaikka- ja puulaakiurheilu.²⁶ Urheilu ei ilmeisestikään ole vain "autonominen" vapaa-ajan instituutio. Urheilun ja liikunnan funktionaalisen tarkastelun kannalta on mielenkiintoista, että ruumiinkulttuurin ja urheilun autonomia esim. ympäröivästä yhteiskunnasta ja sitä edustavasta valtiosta on suhteellista.

Eichbergin toinen teesi koskee urheilun kolmea eri muotoa: urheilua suorituksena, funktionalistista urheilua kuten terveysurheilua sekä elämyksellistä urheilua. Hänen teesinsä on, että funktionalistinen hyötyurheilu on voimistunut suoritusurheilun kustannuksella 1960-luvulta lähtien. Samalla on elämyksellisen urheilun asema voimistunut.²⁷ Eichberg viittaa myös UNESCO:n vuonna 1983 julkaisemaan kasvatusohjelmaan, jossa liikuntaa käsiteltiin ilmeisen riippumattomana teoreettisista pohdinnoista edellämainitun kolmijaon mukaan. Kyseessä on empiirinen todistus siitä, että liikuntatieteen täytyy ottaa vakavasti huomioon myös liikuntapolitiikassa tapahtuneet urheilun uusia muotoja heijastelevat muutokset.

Suomalaisessa liikuntatermejä koskevissa pohdinnoissa on liikunta ymmärretty yksilön omalla lihastyöllä aikaansaatuun ja tahdonalaisesti säädeltyjen liikkeiden ja liikkumisen kokonaisuudeksi, jonka tarkoituksena on fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kunnan ylläpitäminen ja parantaminen. Liikuntailmiön keskeisiksi osatekijöiksi on myös nähty liikkeen ja liikkumisen lisäksi liikkuva yksilö sinänsä ja myös se yhteiskunta, jossa liikkuminen tapahtuu.²⁸

Eri yhteyksissä on liikunnasta tai sen eri osa-alueista käytetty ja voidaan varmasti varsin perustellusti käyttää erilaisia käsitteitä ja määritelmiä. Esillä olevista käsitteistä mainittakoon mm. seuraavat: - liikuntakulttuuri - urheilu - kuntosurheilu, kuntoliikunta ja kuntoilu - työliikunta - penkkiurheilu.

Liikunnan käsitteitä on pohdittu ja analysoitu Suomessa mm. liikuntalakikomitean mietinnössä, liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittämishajelmassa sekä mm. opetusministeriön liikuntapaikkojen sanastoa käsitelleessä työryhmän mietinnössä vuodelta 1974.²⁹

Liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä vuonna 1967 liikunta määriteltiin eräänlaiseksi kokoavaksi yläkäsitteeksi, joka eriytyi liikunnan osa-alueiden alakäsitteiksi, huippu- ja muuksi kilpaurheiluksi, kuntoliikunnaksi, koululiikunnaksi, erityisryhmien liikunnaksi jne..³⁰

Pauli Vuolteen mukaan liikunnan yleiskäsitteiden määrittelyn

perustana on yhteiskunnallinen tarkoituksenmukaisuus. Tällainen käsitteistö soveltuu hyvin yhteiskunnallisen vallankäytön ja ohjauksen välineeksi. "Julkinen liikuntapolitiikka ja -hallinto, mukaan lukien liikuntatieteet ja organisoitunut urheiluelämämme toimivat ja vaikuttavat näiden käsittekanalien kautta".³¹

Liikunta tai sen kanssa usein varsinkin arkikielessä käytetty termi urheilu voidaan ymmärtää myös sosiaalisesti instituutioksi. Liikunta ja urheilu voidaan nähdä yhtenä sosiaalisen toiminnan muotona, joka samalla muodostaa sosiaalisen järjestelmän ja instituution. Koko yhteiskuntaan nähden on liikunta merkittävä sosiaalinen alajärjestelmä. Liikuntaa voidaan pitää myös omana itsenäisenä kulttuurialueenaan, jolloin siitä käytetään nimitystä liikuntakulttuuri.

Mikäli emme halua käyttää sosiaalinen järjestelmä -käsitettä ahtaimman sille annetun sisällön mukaisesti, voimme yleistää käsitteen kattamaan kaikki sosiaaliset kollektiivit pienryhmistä muodollisiin organisaatioihin, sosiaaliinstituutioihin, kokonaisiin yhteiskuntiin ja kansallisvaltioihin asti. Näin voidaan sosiaalinen järjestelmä määritellä sosiaalisesti yksiköksi, jolle on ominaista yhteisten normatiivisten odotusten mukaan tapahtuva joidenkin tiettyjen rakenteiden mukainen sosiaalinen kanssakäyminen.³² Liikunta on luontevaa sijoittaa tähän määritelmään, joka tosin kattaa varsin suuren osan inhimillisestä ja ihmisten välisestä toiminnasta.

Järjestäytynyt liikunta muodostaa myös yhteiskunnallisen instituution, jonka status ja rakenne ei kuitenkaan ole aivan selvä. L. Schneider on määritellyt sosiaalisen instituution sosiaalisen elämän piirteeksi, jossa suuriin ja tärkeisiin sosiaaliin kysymyksiin keskittyvät tunnusmerkilliset arvo-orientaatiot ja edut esiintyvät yhdessä tunnusmerkillisten sosiaalisen kanssakäymisen muotojen kanssa tai luovat niitä. Schneiderin mukaan kyse on "tärkeistä" sosiaalisista ilmiöistä ja suhteista, joilla on "strategista rakenteellista merkitystä".³³ Erik Allardt on puolestaan asettanut sosiaaliselle instituutiolle tai laitokselle kolme ehtoa, jotka lähtevät joidenkin normien ja roolien pysyvyydestä: (1) suuri osa kyseisen sosiaalisen järjestelmän jäsenistä hyväksyy normin tai roolin, (2) normi tai rooli otetaan vakavasti, ts. se on sisäistynyt, (3) normi on pysyvä ja sen noudattaminen on vakiintunutta eikä satunnaista.³⁴ Sosiaalinen instituutio voidaan siis ymmärtää tiettyksi käyttäytymiskokonaisuudeksi, jolle on ominaista yhdenmukainen, normitettu ja toistuva käyttäytyminen.³⁵

Kun liikuntainstituutiota verrataan joihinkin muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten perheeseen, kasvatusjärjestelmään, kirkkoon ja uskontoon, talouteen ja poliittiseen järjestelmään, huomataan kuinka häilyvät sen rajat ja käsite ovat. Vaikka oletetaankin, ettei liikunta kuulu yhteiskunnan primaarisiin instituutioihin, koskettelee se yhteiskunnan perustoimintoja niin monessa kohdin, että sitä voidaan pitää yhtenä sen sosiaalisista instituutioista.³⁶ Sillä on yhteiskunnan kannalta tiettyjä funktioita eli tiettyjä tehtäviä ja vaikutuksia. Mikä sitten on valtiovallan näkökulmasta sen "strateginen rakenteellinen merkitys", on oleellinen osa

tämän tutkimuksen kysymyksenasettelua.

Kulttuurin käsitteestä on erotettu mm. kaksi päämerkitystä; sillä tarkastetaan ryhmien välisten erottavien piirteiden kokonaisuutta. Toiseksi sillä tarkoitetaan sellaisia ilmiöitä, jotka "paremmuuttaan" eroavat toisista, vähempiarvoisina pidetyistä ilmiöistä saman ryhmän sisällä.³⁷ Termillä liikuntakulttuuri tarkoitetaan sellaisten, tietyissä sosiaalisissa tilanteissa tapahtuvien toimintojen kokonaisuutta, joiden kohteena joko suoraan tai epäsuorasti ovat liikunta ja urheilu ja joiden vaikutukset voivat olla fyysistä, psyykkistä tai motorista suorituskykyä parantavia, kasvatuksellisia, viihteellisiä tai terveydenhoidollisia.³⁸ Vuolteen käyttämän sosiologisen määritelmän mukaan liikuntakulttuuri käsittää koko yhteiskunnan liikuntatoiminnan ja sen aikaansaaman kokonaisuuden, jota säätelevät liikuntakulttuurin arvo- ja normijärjestelmät sekä toisaalta yhteiskunnan tuotannollis-tekninen kehitys.³⁹

Liikuntalakikomitean mukaan käsite liikuntakulttuuri viittaa liikuntaelämään ja tarkoittaa kaikkia sen ominaispiirteitä ja toimintaehtoja. Liikuntakulttuurin rakenneosasia ovat mm. liikunta-aatteet, -perinteet, -tavat, -säännöt, -muodot, ja -organisaatiot sekä aineelliset edellytykset kuten liikuntavälineet, -varusteet ja -laitokset.⁴⁰

Tämän tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat liikuntapolitiikassa tapahtuneet muutokset. Ajallinen perspektiivi antaa mahdollisuuden tarkastella tapahtuneita muutoksia Suomen koko itsenäisyyden ajan historiaa vasten. Suomen kielen perussanakirjan mukaan merkitsee muutos jonkin ominaisuuden jatkuvaa vaihtelua ja myös epävakaisuutta. Muutos voidaan myös määritellä ajassa havaittaviksi eroiksi tapahtumien keskinäisissä suhteissa.⁴¹ Muutoksen tutkiminen ei taas ole mahdollista ilman tapahtumiin tai ominaisuuksiin liittyvää empiiristä aineistoa.⁴²

Liikuntahallinnon laajenemisen ja liikuntapolitiikan alueen kasvaessa vielä ennen vuonna 1990 alkanutta yleistä talouskäännettä, oli ilmeistä puhua liikuntapolitiikassa tapahtuneesta kehityksestä tai jopa edistyksestä. Kehitys-sanan merkitys on sidottu muuttumiseen johonkin suuntaan ja edistys-sanaan on yleisesti liitetty voittopuolisen positiivinen arvolaus. Tässä tutkimuksessa on viimeksimainitun käsitteen arvoväritteisyyden vuoksi pyritty tilanteesta riippuen puhumaan joko muutoksesta tai kehityksestä.

- ¹ Saukkonen, O. & Vuolle, P. & Järvinen, I., Liikuntalain seurannan jatkokutkimus. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia nro 46, 1988.
- ² Juppi, J., Suomen julkinen liikuntapolitiikka rahoituksen näkökulmasta tarkasteltuna. Sosiologian lisensiaattityö, Helsingin yliopisto. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 101, Helsinki 1985.
- ³ Vasara, E., Suojeluskuntien urheilutoiminta. Valmisteilla oleva väitöskirja Helsingin yliopistossa, valmistunee syksyllä 1995.
- ⁴ Muista laeista esim. Liikuntakomitea. Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. Komiteamietintö 1990:24, 1990, Liite 5.
- ⁵ Juppi, 1985.
- ⁶ Klemola, H., Valtion liikuntapolitiikkaa puolen vuosisadan aikana, Helsinki 1970. Järvinen, I., Valtion urheiluhallintoa 1920-1980. Läänien urheilulautakunnat 1950-1980, Helsinki 1980.
- ⁷ Vesanen, P., Valtion urheiluhallinto-organisaatio ja asiakirjat 1920-1979, Helsinki 1979. Julkaisematon opinnäyte ylemppää arkistotutkintoa varten.
- ⁸ Hentilä, S., Suomen työläisurheilun historia I - III, Työväen Urheiluliitto 1919 - 1979, Hämeenlinna 1982 - 1987.
- ⁹ Halila, A. & Sirmeikkö, P., Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto, SVUL 1900 - 1960, Vammala 1960.
- ¹⁰ Heikkinen, A. & Hentilä, S. & Kärkkäinen P. & Laine, L. et al., Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia, Pyykkönen, T., (toim.). LTS:n julk. nro 131, Helsinki 1992. Häyrinen, R. & Laine, L., Suomi urheilun suurvaltana. LTS:n julk. nro 115, Helsinki 1989. Heikkinen, A., Kansallisurheilun suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918-1940. LTS:n julk. nro 82, Lappeenranta 1981. Koivusalo, I., Voimistelu maamme oppikoulujen oppiaineena vuosina 1843-1917. LTS:n julk. nro 83, Lappeenranta 1982. Laine, L., Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856-1917, osat I ja II. LTS:n julk. nro 93a ja 93b, Lappeenranta 1984. Ilmanen, K. & Voutilainen, T., Jumpasta tiedekunnaksi, suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta 1882 -1982. LTS:n julk. nro 84, Helsinki 1982.
- ¹¹ Käsmä, J., Suomen urheiluopistoinstituutio Suomen liikuntapolitiikassa 1910-luvulta vuoteen 1944. Suomen historian lisensiaattityö, Joensuun Yliopisto 1989. Heikkinen, A., Liikuntatieteellinen Seura 50 vuotta 1933 - 1983, Lappeenranta 1983. Wuolio, E-L. & Jääskeläinen, L., Kyykkyyn - ylös. Koululiikunta 150 vuotta. LTS:n julk. nro 136. Tampere 1993. Juurtola, T., Suomen Urheiluopisto 1927-1977, Lahti 1977. Laherma, V., Valtion urheilulautakunta 40-vuotias, Helsinki 1960. Wuolio, E-L., Suomen liikuntahistoria. LTS:n julk. nro 88, Helsinki 1982. Kleemola, I., Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton historia 1896-1966, Joensuu 1976.

- ¹² Sänkiaho, R., Liikunnan yhteiskunnallisista funktioista. Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita n:o 5, 1975. Ojala, T. & Pelttari, H., Suomalaisen liikuntajärjestelmän julkinen ohjaus ja seuranta. Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos, Opetusmonisteita n:o 8, 1980. Ojala, T., Johdatus liikuntapolitiikkaan. Liikuntasuunnittelunlaitos. Opetusmonisteita n:o 7, 1977. Seppänen, P., Liikunnan suunnittelun sosiaaliset edellytykset. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 83, 1967.
- ¹³ Lindroth, J., Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915. *Studia historica Upsaliensia* 60, 1974. Coghlan, J. F. with Ida Webb, I., *Sport and British Politics since 1960*, Basingstoke 1990. Goksøyr, M., *Staten og idretten 1861-1991*, Oslo 1992.
- ¹⁴ Haavio-Mannila, E., *Kylätappelut. Sosiologinen tutkimus Suomen kylätappeluinstituutiosta*, Porvoo 1958.
- ¹⁵ Tiihonen, S., *Julkisen sektorin käsitteestä. Tutkimus keskeisistä julkisen sektorin rakenteellisista ja toiminnallisista määrittelyistä*, Helsinki 1981, 120.
- ¹⁶ Noponen, M., "Valtio-oppi", teoksessa *Tiedon portaat* 5, Porvoo 1968. 383 - 384.
- ¹⁷ Vrt. esim. Tiihonen S., 1981, 77. Muista julkisen vallan määritelmistä *ibid.* 56 - 58.
- ¹⁸ Ahlstedt, L. & Jahnukainen, I. & Vartola, J., *Organisaatio ohjausjärjestelmänä julkisessa hallinnossa*, Tapiola 1977, 11. Viitattu Tiihonen, 1981, 39.
- ¹⁹ Nousiainen, J., *Suomen poliittinen järjestelmä. 4. tarkistettu painos*, Porvoo 1970, 325 - 327.
- ²⁰ Sänkiaho, R. & Rantala, H., *Ydinvoima ja yhteiskunta*, Tampere 1988, 39.
- ²¹ Loy, J.W. & McPherson, B.D. & Kenyon, G., *Sport and Social Systems*, Addison Wesley publ. 1978, 21 - 22.
- ²² Lüschen, G.R.F. & Sage, G.H.(toim.), *Handbook of Social Science of Sport*, Illinois 1981, 6 - 7.
- ²³ *Ibid.*, 13.
- ²⁴ *Ibid.*, 15.
- ²⁵ Eichberg, H., *Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalitiedettä*, Jyväskylä 1987, 50 - 51.
- ²⁶ *Ibid.*, 51.
- ²⁷ *Ibid.*, 1987, 54 - 61.
- ²⁸ *Liikuntalakikomitean mietintö. Komiteanmietintö 1976: 87*, Helsinki 1976, 1, 87. Telama, R., *Liikunta-alan tiedeperusta*, teoksessa Tiainen, J. (toim.), *Liikunta-alan ammatti ja tiedeanalyysi*. Jyväskylän yliopisto, Liikuntakasvatuksen laitos, Sarja A, tutkimuksia nro 13, 1975, 74.
- ²⁹ *Liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittäminen vuosina 1975-1979. Komiteanmietintö 1975:83. Opetusministeriön liikuntapaikkasanastotyöryhmän mietintö 1974. Liikuntalakikomitean mietintö 1976, 87. Stadion 4B 1967, 72 ja Vuolle, P., Liikunnan yhteiskunnalliset ulottuvuudet, Liikunta ja Tiede 2/1989, 89.*
- ³⁰ *Ibid.*
- ³¹ Vuolle, 1989, 89.

- ³² Loy et al., 1978, v - vi.
- ³³ Schneider, L., "Institution", teoksessa *Dictionary of the Social Sciences*, eds. Gould J. & Kolb, W.L., New York 1964, 338.
- ³⁴ Allardt, E., *Sosiologia I*, Juva 1987, 219 - 220.
- ³⁵ Allardt, E. & Littunen, Y., *Sosiologia*, Porvoo 1972, 27.
- ³⁶ Loy et al., 1978, 379 - 392.
- ³⁷ Vainikkala, E., Eskola, K., *Maailmankulttuurin mahdollisuudet ja uhot: Johdannoksi*, teoksessa Allardt, Erik.,-Hall, S., Wallerstein, I., *Maailmankulttuurin äärellä*, Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin Tutkimusyksikkö, Jyväskylä, 1988, 8 sekä samassa teoksessa, Wallerstein, I., *Kulttuuri modernin maailmanjärjestelmän ideologisena taistelutantereena*, 35.
- ³⁸ Komiteamietintö 1975:83, 3.
- ³⁹ Vuolle, 1989, 89.
- ⁴⁰ Liikuntalakikomitean mietintö, 1976, 2.
- ⁴¹ Smith, A. D., *The Concept of Social Change: a Critique of the Functionalist Theory of Change*, Lontoo 1973, 152.
- ⁴² Vrt. Nisbet, R., *The Problem of Social Change*, teoksessa Nisbet, R. (toim.), *Social Change*, Oxford 1972.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS, AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Teoreettiset lähtökohdat

Vaikka tämän tutkimuksen runkona käytetään eräitä systemaattisille yhteiskuntatieteille tyypillisiä teoreettisia rakennelmia, on niiden suurin merkitys kuitenkin ensisijaisesti ajattelun apuvälineinä.¹ Teoreettinen viitekehys ei ole tutkimuksen koko prosessia ja jopa tuloksia ennaltamääräävä lähtökohta. Teorioista ei siis ole tutkimukselle hyötyä käsitteellisinä pakkopaitoina, vaan niihin sisältyvä keskeisin ja tutkimuksen problematiikkaan sopiva potentiaali on ohjata laajan tutkimusmateriaalin ja tapahtumahistorian käsittelyä suurten linjojen ja julkisen liikuntapolitiikan rakenteiden ja järjestelmien toiminnan ymmärtämiseksi.

2.1.1 Funktioanalyysi

2.1.1.1 Funktioanalyttisen tarkastelun perusteet

Termi liikunta viittaa yhteisötasolla liikuntainstituutioihin, joihin sisältyvät toiminnat muodostavat käsitteen liikuntakulttuuri. Liikunta instituutioiden ominaisuudet ja tähän kategoriaan hyväksytyjen yhteisöjen ominaisuudet ovat ajan mukana muuttuneet. Näiden instituutioiden yhteiskunnalliset vaikutukset - joko todelliset tai oletetut - ovat olleet perustana

myös tietynlaisen liikuntapolitiikan harjoittamiselle. Näiden vaikutusten on nähty olevan yhteiskunnan kannalta niin tärkeitä ja liikunnan sen vuoksi niin merkittävä sosiaalinen instituutio, että sitä on haluttu tukea ja säädellä julkisen vallan tietoisin toimenpitein. Huomattavin ja näkyvin liikuntapolitiikan ilmentymä on ollut valtion ja kuntien taloudellinen tuki liikunnan eri tarkoituksiin. Tässä tutkimuksessa pyritään valtion liikuntapolitiikan problematiikkaa lähestymään funktioanalyttisen teorian avulla.

Latinankielessä funktio merkitsee eritoten tehtävän tai velvollisuuden suorittamista tai toimeenpanoa. Sana viittaa tavallisesti enemmän tekemiseen tai toimeenpanon spesifiin luonteeseen tai ominaisuuteen abstraktina käsitteenä kuin itse tekemiseen tai toimintaan.²

Funktionalistisen lähestymistavan juuret voidaan vetää 1920-luvulle jolloin brittiläinen sosiaaliantropologia kävi voimakasta teoreettisen kehityksen vaihetta. Bronislaw Malinowski ja hänen englantilainen kollegansa A.R. Radcliffe-Brown olivat pääedelläkävijöitä uudessa funktionalistisessa sosiaaliantropologiassa.³

Funktioanalyttisen tarkastelutavan ensimmäiset käyttäjät tähdensivät funktionaalisuuden eri puolia. Malinowski kiinnitti runsaasti huomiota siihen, kuinka jokin tapa tyydyttää yksilön tarpeita. Radcliffe-Brown taas piti tärkeimpänä funktionaalisuuden edellytyksenä sitä, onko tapa elintärkeä yhteiskunnan rakenteellisen jatkuvuuden säilymiselle.⁴

Robert Merton eritteli funktionaalisuutta ja funktioita eri kategorioihin. Hänen mukaansa funktiot voivat olla joko latenteja tai manifesteja eli joko piilofunktioita tai ilmifunktioita. Voidaan myös sanoa, että ilmifunktiot ovat aiottuja ja tietoisesti havaittuja ja piilofunktiot ei-tarkoitettuja ja ei-havaittuja.⁵ Esimerkiksi kylätappelujen kiinteyttä ylläpitävä vaikutus oli luultavasti pääosin piilofunktio. Kylien asukkaat eivät suunnitelleet kiinteyden ylläpitämistä, vaan tappelivat, koska perinne ja kansantavat sitä edellyttivät.⁶ Esimerkiksi sosiaalivaltion ilmifunktio on pitää ihmiset henkisesti ja fyysisesti terveinä ja piilofunktiona estää häiriöiden ja epäjärjestyksen syntymistä yhteiskunnassa.

Funktionaalisuus on erotettavissa myös dimensiolla myönteisyys-kielteisyys, jolloin puhutaan eufunktionaalisuudesta ja häiriöfunktionaalisuudesta. Köyhän, alikehittyneen yhteiskunnan kannalta muodostuu korkeasta syntyvyydestä häiriöfunktio, mutta useassa kehittyneessä ja alhaisen syntyvyyden maassa se on eufunktionaalinen.⁷

Tätä nelijakoa on mahdollista soveltaa myös liikuntaan. Tälläkin toiminta-alueella on sosiaalisia toimintoja, jotka ovat myönteisessä mielessä funktionaalisia kuten esimerkiksi yhteishengen kasvattaminen koulu-luokassa. Häiriöfunktionaalisina ilmiöinä voidaan mainita vaikkapa dopingaineiden käyttö, väkivalta ja ympäristön saastuminen. Kummassakin tyypissä voidaan myös erottaa sekä ilmifunktioita että piilofunktioita. Kovassa kilpailussa, kuten esimerkiksi jalkapallomaatottelussa, voi kansakunnan tietyn paikkakunnan sisäinen solidaarisuus ja kiihko vahvistaa kielteisiä asenteita vastustajia ja heidän kannattajiaan kohtaan jopa väki-

valtaan saakka, kuten viime aikoina on ollut nähtävissä.⁸ On myös mahdollista, että jotkin liikuntainstituution toiminnat tai ilmiöt eivät ole millään lailla funktionaalisia yhteiskunnan kannalta.

Liikunnan vaikutuksia on yleensä pidetty myönteisinä. Tosin esim. alkukristityt pitivät ihmisruumista synnillisenä ja tähän käsitykseen pohjautuen myös ruumiinharjoituksia tuomittavina. Myös puritaanisen ajan asenteet liikuntaa kohtaan olivat yleensä vihamielisiä.⁹ Toisaalta protestanttinen etiikka on ihanteineen varsin samanlaista urheilun perusihanteiden kanssa mikä tukee urheilun kehitystä.¹⁰ 1900-luvun kuluessa on myönteisestä suhtautumisesta liikuntaa kohtaan tullut jopa eräänlainen kansalaisuskonto.

Nyky-yhteiskunnan käytännön kielenkäytössä on myönteisyys liikuntaa kohtaan ilmaistu monella eri tavalla. Esimerkiksi seuraavia sanontoja kuulee usein: "Urheilu edistää fyysistä ja psyykkistä terveyttä", "se piristää henkisesti", "ohjaa nuorisoa pois kaduilta", "kasvattaa lujaa luonnetta", "auttaa työelämässä opettamalla taistelutahtoa, mutta myös sopeutumaan toisten ihmisten kanssa yhteistyöhön", "edistää vientikauppaa", "parantaa sotilaskuntaa" jne..

Entisissä kommunistimaissa liikuntakulttuuri haluttiin kytkeä tarkoituksellisesti palvelemaan puolueen ja valtiiovallan tarkoituksia. Liikunnan funktionaalisuus järjestelmän kannalta haluttiin varmistaa tiukalla ohjauksella. Muun muassa 1930-luvun alussa käynnistettiin Neuvostoliitossa valtakunnallinen liikuntaohjelma "Valmis työhön ja maanpuolustukseen".¹¹ Muun muassa kommunistisen puolueen keskuskomitea korosti liikuntakulttuurin suurta valtiollista merkitystä työtätekevien kommunistisen kasvatuksen, heidän terveytensä lujittamisen ja sosialistisen isänmaan puolustautumiseen valmentautumisen yhtenä tärkeänä muotona.¹² Samantapaista urheilun käyttöä järjestelmän hyväksi toteutettiin tehokkaasti myös Saksassa natsivallan aikana.

Urheilun voidaan sanoa myös kehittävän kyläyhteisön, kaupunginosan tai kaupungin yhteishenkeä samoin kuin kylätappelut ennen rappeutumistaan. Kylätappelujen funktioiksi analysoi Haavio-Mannila myös "nuorukaisryhmän kiinteyden säilymisen" ja "kylien välisen dynaamisen tasapainon säilymisen".¹³

Nämä edellä mainitut kylätappelujen funktiot näyttävät sopivan hyvin myös ainakin kilpaurheilun eräiden muotojen ja lajien kuten esim. pesäpallon ja jalkapallon funktioiksi. Kylätappelujen ja urheilukilpailujen "sukulaisuutta" vahvistaa osittain ajallinen yhteensopivuus kylätappelujen loppumisen ja nykyaikaisen urheilutoiminnan viriämisen välillä 1900-luvun vaihteessa.¹⁴ Eräänä tähän ilmiöön liittyvänä mielenkiintoisena piirteenä voidaan todeta vielä, että esim. urheilulajeista pesäpallo on hyvin suosittu ja vahva laji Pohjanmaalla, jossa kylätappelutkin olivat yleisiä. Muitakin kylätappelujen loppumista edistäviä tekijöitä oli, kuten kansan yleisen sivistystason nousu ja valistustyö sekä esim. nuorisoseuraliike, joka myös loi purkautumisväyliä nuorison aktiivisuudelle.

Liikunnan vaikutukset eli funktiot voidaan nähdä myös yleisem-

min termein. Funktionalistien lähtökohtina on pidetty mm. seuraavia perusolettamuksia:

1. Koko yhteiskunta on funktionaalisesti yhtenäinen.
2. Kaikilla tavoilla, riiteillä, uskomuksilla, instituutioilla (siis yleensä kulttuurin muodoilla, sosiaalisilla ja kulttuurisilla malleilla) on yhteiskunnan säilymisen kannalta elintärkeä tehtävänsä.
3. Kaikki kulttuurin muodot ovat välttämättömiä, mutta niitä voi korvata tai täyttää jokin toinen tapa, riitti tai instituutio.¹⁵

Amerikkalaisen sosiologin Talcott Parsonsin mukaan on olemassa ns. funktionaalisia välttämättömyyksiä. Näitä välttämättömiä funktioita on neljä, joita kuvataan yleensä kirjainyhdistelmällä AGIL.¹⁶

1. Resurssien ja voimavarojen hankkiminen, järjestely ja koordinointi (A)

Tämän ns. mukautumisfunktion (Adaptation) kannalta tärkeä yhteiskunnallinen sektori on talousjärjestelmä ja taloudelliset laitokset. Sen tehtävänä on varustaa yhteiskunnan eri yksiköt välineillä, joiden avulla voidaan huolehtia väestön välttämättömistä tarpeista ja saavuttaa eri päämääriä.

2. Toiminta päämäärien saavuttamiseksi (G)

Tämän funktion (Goal attainment) toteutumisen kannalta ensisijaisia yksiköitä ovat politiikan ja hallinnon muodostama järjestelmä.

3. Integraation eli kiinteyden ylläpitäminen yhteisössä (I)

Tämän funktion (Integration) täyttäminen on yhteisön sisäinen ongelma, josta vastaavat mm. laki- ja oikeusjärjestelmä, kirkko ja joukkotiedotusvälineet. Tämän suuntaista vaikutusta on myös erilaisilla kansalaisten yhdistyksillä ja urheilulla.¹⁷

4. Jatkuvuuden säilyttäminen ja jännitysten laukeaminen ja hillintä (L)

Tämä (Latency tai pattern maintenance) on myös yhteisön sisäinen ongelma, jota hoitavat etupäässä koulutusjärjestelmä ja erilaiset vapaa-ajanviettoa koskevat instituutiot.

Tämä funktio näyttäisi sopivan erityisen hyvin mm. urheilujärjestelmään.

Onkin ehkä niin, että tietyille instituutioille, kuten esimerkiksi politiikan ja hallinnon instituutiot, koulutuslaitos ja myös urheiluinstituutio, on hyväksytty vain tietyt tehtävät. Esimerkiksi uskonto voi kyllä integroida yhteisöä (I) ja sosiaalista ja pitää jatkuvuutta yllä (L), mutta ei puuttua funktion G (Goal Attainment) toteutumiseen.

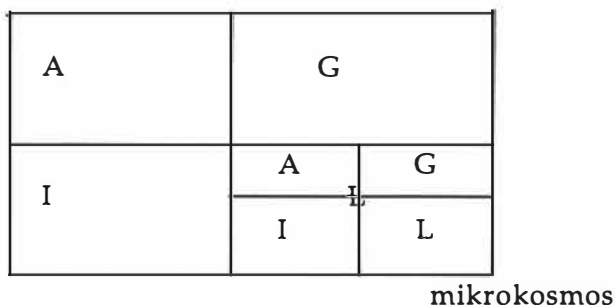
Tämä sama näyttää koskevan myös liikuntakulttuuria ja liikun-

tainstituutiota. Sen hyväksyttävät funktiot ovat, kuten uskonnolla, integrointi ja jatkuvuuden säilyttäminen. Puuttuminen yhteiskunnan päämääriin ja siis politiikan ja hallinnon tehtäviin on yleensä aiheuttanut ristiriitoja.

Parsonsin laatima AGIL-paradigma soveltuu toisaalta kokonaisen sosiaalisen järjestelmän, kuten yhteiskunnan funktionaalisten välttämättömyyksien erittelyyn. Toisaalta sitä voidaan soveltaa myös jonkin alajärjestelmän, kuten liikunnan erittelyyn samoilla ehdoilla. Parsons käytti itse termejä "makrokosmos" (esim. yhteiskunta) ja "mikrokosmos" (esim. talous) järjestelmien välisen yhteyden kuvauksessa.¹⁸

Parsonsin käyttämää esimerkkiä talouden tarkastelusta tällä tavoin voidaan pitää mallina myös liikunnan funktionaalisten välttämättömyyksien tarkastelulle, toisaalta osana yhteiskuntaa ja toisaalta liikuntainstituution sisäisen rakenteen kannalta.¹⁹ Tässä tutkimuksessa pyritään kehittämään Parsonsin teorian käytännön sovellutusta myös tästä näkökulmasta.

Makrokosmos

KUVIO 2 Parsonsin AGIL-kaavio: Makrokosmos / mikrokosmos

Useimmatkin tutkijat ovat pyrkineet tuomaan Parsonsin teoriaan omaa panostaan. Yksi tällainen tutkija on Peter Münch. Hän mainitsee muun muassa, että Parsonsin mallin ensisijaiseksi sovellutusalueeksi oli alunperin tarkoitettu normipoikkeavuuksien ja sosiaalisen kontrollin tutkiminen. Mallia on kuitenkin sovellettu eri alueille varsin laajasti.²⁰ Parsons yrittikin kunnianhimoisesti saavuttaa eräänlaisen yhteisen käsitteellisen kielen eikä ainoastaan sosiologialle vaan kaikille yhteiskuntatieteille.²¹ Parsonsin ansio oli asettaa perustavaa laatua olevia sosiologisia kysymyksiä ja jopa antaa suuntaa ja teoreettinen ohjelma, jollainen oli aikaisemmin puuttunut. Hänen kielensä ja esitystapansa on vaikeaa. Siksi häntä on vieroksuttu ja merkitystään kielletty.²²

Parsonsin perusfunktiot voidaan esittää myös nelikentän muodossa ristiintaulukoimalla käytettävissä olevan aikavälin pituus ja ongelmien ominaisuudet.²³

Arvioitaessa liikunnan yhteiskunnallisia vaikutuksia edellä kuvattun Parsonsin mallin viitekehityksessä, voidaan niistä katsoa tärkeimmiksi jatkuvuuden ylläpitäminen (jännitysten hillintä) ja yhteisökiinteyden saavuttaminen eli integraatio. Koska kuntoliikunnalla on merkityksensä mm. työkunnan kannalta, voi sillä olla yhteys myös Parsonsin adaptaatio-funktioon eli voimavarojen hankkimiseen. Liikunnan kaikkien funktioiden kuvaamiseen on Parsonsin malli liian kömpelö. Hyvän lähtökohdan se kuitenkin tässä suhteessa näyttää antavan.

Pitkän aikavälin tehtävät

Lyhyen aikavälin tehtävät
tai ns. "Välitöntä hoitoa edellyttävät tehtävät"

A Resurssien tuottaminen. Taloudelliset laitokset, mutta myös esim. ulkopoliittikka	G Päätösten tekeminen ja päämäärien saavuttaminen. Poliittiset laitokset.
L Jatkuvuuden ylläpitäminen. Perhe, koulutusinstituutiot, vapaa-ajan instituutiot jne.	I Kiinteydestä huolehtiminen. Uskonnolliset laitokset jne.

KUVIO 3 Parsonsin perusfunktiot kaavion muodossa

A ja G liittyvät systeemin ympäristösuhteeseen. I ja L ovat lähinnä systeemin sisäisiä funktioita.

Näyttää ilmeiseltä, että Parsonsin perusfunktioiden merkitys on erilainen yhteiskuntien eri kehitysvaiheissa. Parsons oletti, että yhteiskunnissa eri aikoina painottuvat eri funktiot. Kun yhteiskunta tasapainon järkkymisen jälkeen pyrkii takaisin tasapainoon, painottuvat jotkin funktiot ns. vaiheliikkeiden avulla (phase movements). Esimerkiksi joko kehittymättömissä tai esim. itsenäisen kehityksensä alkuvaiheissa olevissa yhteiskunnissa tai valtioissa on hyvin tärkeä integraatio eli yhteisökiinteyden säilyttäminen, mutta uudenaikaisessa, jo kehittyneessä yhteiskunnassa resurssien ja varojen tuottamisella ja koordinoimisella (adaptaatio) on usein tärkeämpi merkitys kuin integraatiolla.²⁴

Tätä kehitystrendiä ja vaiheliikkeiden analyysia voidaan myös pyrkiä soveltamaan liikunnan alueelle siten, että tutkitaan miten liikunnalla on ollut esim. suomalaisen yhteiskunnan kehityksen alkuvaiheissa erilaisia vaikutuksia kuin nykypäivänä. Elinkeinoliikunnasta eli voimavarojen hankinnasta voidaan olettaa siirrytyn vähitellen integraation kautta sosiaalisuuteen eli jatkuvuuden ylläpitämiseen, mutta osittain myös takaisin resurssien tuottamiseen eli voimavarojen hankintaan (urheilun ammattilaistuminen). Tämä kehitys ei luonnollisestikaan ole täysin johdonmukainen ja koskee todennäköisesti vain kehityksen päälinjoja. Todellinen kehi-

tys on monimutkaisempi ja vähemmän johdonmukainen.

On myös todettu, että jos jollakin instituutiolla tai ilmiöllä ei ole enää sosiaalista funktiota tai funktioita, se saattaa rappeutua tai voi kehittyä jopa häiriöfunktionaaliseksi. Näinhän kävi edellä kuvatulle kylätappelu-instituutiolle, joka muuttui, kun maanomistusolojen muuttuessa kyläyhteisön kiinteys ei enää ollut yhtä merkittävä kuin aikaisemmin. Sama kehityspiirre saattaa sopia liikuntakulttuurin joidenkin osa-alueiden kehitykseen. Kansallisen identiteetin vahvistuessa ja yhteisön integraation saavuttaessa tietyn tason saattaa liikunnan ja kilpaurheilun merkitys näiden funktioiden kannalta laskea. Funktioiden muuttuminen voi tuoda mukanaan liikuntaan haitallisia häiriöfunktioiksi tulkittavia ilmiöitä, kuten piristeiden käyttöä. Toisaalta funktiot ovat alituisessa muutoksessa, koska entisten tilalle tulee uusia tarpeita.

Samana toiminta-alueen funktiot näyttävät myös vaihtelevan sen mukaan millaisia väestöryhmiä ne koskevat. Esimerkiksi ampuminen voi olla ammattisotilaille ja siis myös tälle yhteisölle yhteiskunnan säilymistä ja suojelemista palvelevaa toimintaa. Ampumaurheilua vapaa-ajan toimintana harrastaville se on enemmän yhdessäoloa ja viihdettä. Naisille monet liikuntamuodot ovat todennäköisesti useammin itseilmaisua ja yhdessäoloa kuin miehille, joille suoritukset ja kilpailullisuus lienevät edelleenkin tärkeämpiä.

2.1.1.2 Funktioanalyttisen teorian uusimmista suuntauksista

Funktioanalyysistä on myös 1980- ja 1990-luvulla kirjoitettu varsin paljon ja siitä on tullut jopa eräänlainen sosiologian muoti-ilmiö. Esimerkiksi Risto Heiskalan mukaan Parsonsien AGIL-malli on pikemminkin analyttinen väline kuin empiirinen kuvaus siitä, miten yhteiskunnan pitäisi toimia. Heiskala analysoi Parsonsien ja eräiden muiden funktioanalyysistä kirjoittaneiden tutkijoiden käsityksiä ja toteaa mm., että kukin yhteiskuntajärjestelmä tavallaan spesifioi kulttuurijärjestelmän arvoperusteita. Tästä voi johtaa edelleen funktioanalyysin käyttöä muuttuvan yhteiskunnan analyysiin esimerkiksi siten, että alajärjestelmien funktiot joko yhteiskunnan säilymisen, siis integroitumisen tai jopa hajoamisen tai muuttumisen kannalta ovat eri aikoina erilaisia.²⁵

Tieteen filosofiassa on perinteisesti ollut yhtenä kiistakysymyksenä teorian asema tutkimusmetodin määräytymisessä. Varsin vahva on ollut käsitys siitä, että teoria on jollakin tapaa perimmäisempi, alkuperäisempi ja se johtaa sitä vastaavaan metodiin.²⁶ Yhdysvalloissa toisen maailmansodan jälkeen ja aina 1960-luvulle asti olivat tärkeitä funktionalismi ja survey-tutkimusmetodi. Niiden välisessä suhteessa oli Jennifer Plathin mukaan teorian ensisijaisuus korostunutta.²⁷

Plath pohtii ja osin kyseenalaistaa eräitä funktionalismia koskevia

käsityksiä. Erään hänen väittämänsä mukaan sekä funktionalismi että survey-metodi palvelevat järjestynyttä kapitalismia.²⁸ Edelleen Plathin toisen väittämän mukaan näiden yhteys selittyy siten, että ne kumpikin ovat positivistisia. Plath pohtii myös Parsonsin oppilaan James Ovinin käsityksiä funktioanalyttisestä metodista.²⁹ Ovinissa ei Plathin mukaan näy Parsonsin vaikutusta survey-tutkimukseen.

Parsonsin toisen oppilaan James Davisin mukaan hyvän tulevaisuuden sosiologian tulisi ottaa Parsonsin teoreettiset ideat ja Samuel Stoufferin tutkimusmenetelmät, mutta siitä ei ole vielä selvyyttä, kuinka tämä konkreettisesti tapahtuisi. Olisi melkein sama jos sanoisi, että olisi mielenkiintoista yhdistää survey-tutkimus ja raamattu: tietysti se olisi hauskaa, mutta kuinka sen tekisi.³⁰ "Minä näen funktionalismin ja sen kukoistuksen Harvardissa reaktiona sitä käsitystä vastaan, että sosiologia on sosiaalityötä tai sosiaalista kritiikkiä; funktionalismi minulle oli yksinkertaisesti yritys löytää jokin järjellinen neutraali kieli puhua."³¹

Marion J. Levy, Jr:n ja Michael A. Faian keskustelussa vuodelta 1988 tuotiin esille merkittävä lisäaspekti funktioanalyttisen teoriaan.³² Faia argumentoi, että funktionalismilla on ainutlaatuisia elementtejä, joita ei ole täysin käytetty hyväksi useimpien sosiaalitieteilijöiden keskuudessa. Tämä ainutlaatuisuus liittyy funktionalismin mahdollisuuksiin analysoida sosiaalista organisaatiota niiden vanhetessa. Näin funktionalismi onkin Faian mukaan perimmäältään dynaaminen. Kirjassa osoitetaan myös, että funktionalismin tärkein viesti on jäljittää relevanttien variaabeleiden käyttäytyminen ajan kuluessa.³³

Tämä käsitys parsonsilaisen funktionalismin kehittelystä dynaamisuuden suuntaan on ottanut huomioon siihen esim. marxilaiselta pohjalta kohdistuneen kritiikin. Parsonsia on syytetty staattisuudesta ja konservatiivisuudesta yhteiskunnan muutosprosesseihin nähden. Tässä tutkimuksessa käytetyn parsonsilaisen funktioanalyysin sovelluksen tärkeä piirre on, että yhteiskunnallisten ilmiöiden funktionaalisuutta ei kohdella staattisesti, vaan kiinnostuksen kohteena on nimenomaan niiden muuttuminen ajassa.

Edelleen Levyn mukaan funktionalistinen paradigma sulkee sisäänsä kekseliäästi selvän esimerkin Marxin katastrofismista ja siksi ei funktioanalyysin ja marxilaisen analyysin välillä olekaan suurta vastakohtaisuutta.³⁴ Faian mukaan on tehtävissä johtopäätös, että funktioanalyysin vahvat muodot tulevat näkyviin silloin kun eloonjäämisvariaabelit sisällytetään sopeutumishypoteeseihin ja testataan aikasarja-analyysin moderneilla metodeilla.³⁵

Funktionalismi on analyysin muoto, joka yrittää yhdistää yhteiskunnan osat kokonaisuuteen. Se tarkastelee sosiaalisia rakenteita viitaten niiden seurauksiin tai vaikutuksiin.³⁶ Vaihtoehtona rakenteelliselle funktionaaliselle analyysille radikaali rakenteellinen tai dialektinen näkökulma korostaa yksilön ja ryhmän intressejä pikemmin kuin sosiaalista hyötyä avainvoimina, jotka hallitsevat toimintaa ja käyttäytymistä. Määräävä intressin ilmenemismuoto on konflikti eikä järjestys ja organisaatiot ovat

areenoita, joissa konfliktit esiintyvät.³⁷

Funktionaalisuuden ja marxilaisuuden välistä kosketuspintaa on analysoinut mm. Johan Asplund.³⁸ Asplund kiinnittää Torkullan mukaan päähuomion latentin dysfunktion käsitteeseen. Tämän käsitteen kautta löytää Asplund funktionaalisen ja marxilaisen kielenkäytön välisen kosketuspinnan. Robert Merton on tähän liittyen väittänyt, että jos funktioanalyysiin suunnataan yksinomaan dysfunktionaalisiin seurauksiin, niin siitä tulee ultraradikaali.³⁹

Mertonin mukaan funktiot ovat mm. niitä havaittuja seurauksia, jotka vaikuttavat jonkin systeemin sopeutumiseen ja uudelleen säätelyyn. Dysfunktiot ovat sellaisia seurauksia tai vaikutuksia, jotka vähentävät tietyn systeemin sopeutumista ja uudelleen säätelyä. Näin funktionaaliset seuraukset - tai vaikutukset - voivat johtaa kysymyksessä olevan systeemin muutokseen. Merton toteaa myös, että dysfunktion käsite, joka ilmentää stressiä ja jännitystä rakenteellisella tasolla, tekee mahdolliseksi analyytisen lähestymisen muutoksen dynamiikkaan. Voidaan selvittää, miten havaitut dysfunktiot on sovellettu tiettyyn systeemiin niin, etteivät ne tuota epätasapainoa.⁴⁰ Myös Asplundin mukaan dysfunktio voisi olla käsite, joka tekisi mahdolliseksi muutoksen, mullistuksen tai vallankumouksen ja rakenteellisten jännitysten analyysin.⁴¹

Dysfunktio ja funktio merkitsevät jollekin sosiaaliselle ilmiölle objektiivisia seurauksia. Toimiva subjekti voi joko olla tietoinen tai ei näistä objektiivisista seurauksista.⁴² Esimerkiksi dopingin dysfunktionaaliset seuraukset olivat kauan pimennossa valtion virallisen liikuntapolitiikan toimenpiteillä mitattuna. Vasta kun dopingin käyttö tuli dramaattisesti olympiakisojen aikana vuonna 1984 tiedotusvälineiden kautta yleiseen tietoisuuteen ryhtyi myös valtiovalta toimenpiteisiin dopingin käytön vastustamiseksi.

Uskonnon funktionaalisisessa tarkastelussa näkee muun muassa Volker Dreshen funktionaalisuudella kolme keskeistä aspektia: 1. tarkoituksen tiedollinen verhoaminen, 2. arvojen moraalinen integroiminen ja 3. sisäisen tunnetilan järjestely.⁴³ Viimeksi mainittu tarkoittaa freudilaisittain haluista luopumisen aiheuttaman tunnetilan järjestelyä. "Irtailupyrimykset" kanavoituvat sosiaalisesti tuottavaan toimintaan ja luopumisen petymys luvataan näin yksilöllekin.⁴⁴

Tämä esimerkin vertailu urheiluinstituutioon ja sen yhteiskunnallisiin funktioihin on mahdollista mm. niiden keskustelujen ja eräiden kirjoitusten johdosta, joissa urheilua on verrattu varsin konkreettisesti uskontoon sen joidenkin tehtävien tai vaikutusten samankaltaisuuden vuoksi.⁴⁵ Annetaanhan urheilulle hyviä tehtäviä usein mm. perustellen, että se pitää nuoret pois kaduilta. Eli taka-ajatuksena on juuri "freudilaiset irtailut". Se voi pitää myös ihmiset pois politiikasta ja vallanpitäjien toimintaa haittaavina toimijoina. Sublimaatiovaikutukset esimerkiksi niille ihmisille, jotka jatkuvasti istuvat urheilukatsomoissa, voivat olla yhtä ilmeisiä kuin edellä kuvatussa Dreshenin uskonnon "funktioissa".⁴⁶

Useissa yhteyksissä on puhuttu myös ns. neofunktionaalisuudesta,

jolla tarkoitetaan 1980-luvulla tapahtunutta funktioanalyysin uudelleenlöytämistä. Jossakin mielessä neofunktionalismi on aiottu vaihtoehdoksi tai vastaukseksi neomarxismille ja mm. Jeffrey Alexander sanoo, että hän tietoisesti valitsi neofunktionalismi-termin vastaukseksi neomarxismille.⁴⁷

1980-luvulla tapahtuneen Parsonsien renesanssin taustalla on ilmeisesti useita tekijöitä. Tarve kokonaisvaltaiseen sosiaalisen toiminnan teoriaan sekä esim. sosialismin romahdus idässä nosti mielenkiintoa vuonna 1979 kuollutta Parsonsia kohtaan.⁴⁸ Amerikkalaisen sosiologian kentässä oli samalla tilaa Parsonsille ja eurooppalainen tiedeyhteisö osoitti suurta mielenkiintoa Parsonsien kaltaista kokonaisvaltaista systeeminrakentajaa kohtaan.

Charles Camicin kritiikki Alexanderin kirjaan ja yleisemmin neofunktionalismia kohtaan tuo esille mm., että "neofunktionalismin päätehtävä on Alexanderin kuvauksen mukaan tukea laajasti esillä olleita Parsonsien rakennelman heikkouksia ja erityisesti kieltää sen konservatiiviset ideologiset oireet ja demonstroida sen kykyä synnyttää vallan, konfliktin ja muutoksen arviointia".⁴⁹

Funktionalismista yleensä on 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla laadittu runsaasti teoreettisia kirjoituksia ja puolustuspuheita. Funktionalismia on käytetty myös analyyttisenä strategiana empiirisessä tutkimuksessa sosiologian eri alueilla, sosiaalishistorian töissä, politiikan tutkimuksessa ja mm. taloustieteessä.⁵⁰ Tässä mielessä ei Mertonin ja Parsonsien seuraajista ole ollut pulaa.

Historiallisen näkökulman mukaantuominen ja funktioiden muutosten analysoiminen erilaisissa sosiaalisissa organisaatioissa ja instituutioissa tuo mahdollisuuden muutoksen seuraamiseen sekä yleensä yhteiskunnassa että myös liikuntakulttuurin ja instituutioiden alueella. Tämän tutkimuksen eräänä tarkoituksena on selvittää miten edellä kuvatut teoreettiset lähtökohdat soveltuvat niinkin rajatun aiheen kuin valtion liikuntapolitiikan selvittämiseen. Tässä käytettävää metodologiaa voisi kutsua empiiriseksi dynaamiseksi neofunktionalismiksi. Empiirisuus liittyy jo pelkästään tutkimusaiheeseen, aineiston ja lähestymistavan valintaan. Dynaamisuus tulee esille muutosprosessien korostamisena. Tutkimuksen liittyminen lähestymistavaltaan myös historiallisen sosiologian perinteeseen tuo kuitenkin uuden aspektin myös sen neofunktionaalisuuteen.

2.1.2 Historiallinen sosiologia

Tämä tutkimus on luonteeltaan sosiologinen, mutta siinä on eräitä ominaisuuksia, jotka tekevät siitä myös historiallisen. Viimeaikaisten käsitysten mukaan on näillä kahdella tieteenalalla runsaasti annettavaa toisilleen. Useissa yhteyksissä on todettu, että kumpaakin lähestymistapaa on mahdollista käyttää samassa tutkimuksessa.⁵¹

Varsinkin sosiologian piirissä on havaittu ajassa tapahtuvan muutoksen tärkeys. Historiallinen ajattelu on vaikuttanut enemmän sosiologiaan kuin sosiologia valtavirrallaan edelleen teoriakielteiseen historiaan, jolloin historiallinen sosiologia onkin osuvampi termi kuin esimerkiksi sosiologinen historia. Tästä huolimatta antaa historiallinen sosiologia myös hyvän mahdollisuuden tarkastella kehitysilmioitä, joita on aikaisemmin selvitelty lähinnä historiantutkimuksen keinoin.

Tämä tutkimus ei teoreettiselta pohjaltaan ole ainutlaatuinen yritys historian ja sosiologian yhteensaattamiseksi. Tutkimus asettuu rikkaaseen historiallisen sosiologian perinteeseen, joka on viimeisen parin vuosikymmenen aikana kokenut voimakkaan nousukauden.⁵² Liikuntatieteissä lähestymistapa on kuitenkin ollut harvinainen.

Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä oleva funktioanalyttinen malli määrittelee myös sen sijoittumisen historiallisen sosiologian oppihistoriallisessa traditiossa. Parsonsinkin kehittänyt rakennefunktiонаalinen teoria oli historiallisen sosiologian suurimpia vaikuttajia 1960-luvun puoleen väliin asti.⁵³ Tässä tutkimuksessa mennään tämän tradition lähteille ja otetaan huomioon viimeaikainen teoreettinen kehittäminen. Funktioanalyysi esiintyy tässä tutkimuksessa toisaalta ohjaavana teoreettisena perusolettamuksena, mutta myös testattavan teorian roolissa. Keskeinen kysymys on se, miten empiirinen todistusaineisto valtion liikuntapolitiikasta sopii yhteen funktioanalyyttisen teorian kanssa.

Tutkimuksen sosiologisuus korostuu sen teoreettisessa viitekehyksessä. Funktioanalyttista teoriaa on sovellettu aineistoon, joka on ollut tyypillistä historiantutkimuksen lähdemateriaalia. Tutkimusmateriaalia on käsitelty myös kvantitatiivisin menetelmin, mikä ei tietenkään ole pelkästään systemaattisten yhteiskuntatieteiden menetelmä, mutta niille silti leimallinen. Historiallinen aspekti korostuu tutkimuksen lähdemateriaalin luonteen lisäksi sen ajallisessa syvyydessä. Tarkasteltavana oleva ajanjakso vuodesta 1917 vuoteen 1994 luo mahdollisuuden tarkastella sosiologisin keinoin Suomen valtion liikuntapolitiikkaa historiallisessa aikaperspektiivissä. Tässä mielessä tutkimus on samalla teoriapainotteinen historiallinen kuvaus sekä parsonsilaisen funktioanalyysin käytännön sovellus valtion liikuntapolitiikasta.

Historiallinen sosiologia, siinä muodossa missä se tässä tutkimuksessa esiintyy, on tieteidenvälisenä menetelmänä vaikea lähestymistapa. Suurimpana vaarana on eräänlainen väliinputoaminen - ei onnistuta kunnolla sosiologian eikä historiantutkimuksen kriteerein. Tässä mielessä tutkimuksen menetelmiä ja teoreettisia lähtökohtia täytyykin arvostella yrityksenä synteisiin sosiologian ja historiantutkimuksen kanssa, mutta kuitenkin niin, että pääpaino on sosiologisessa tarkastelutavassa. Onhan tämän tutkimuksen yhtenä ja tärkeänä tarkoituksena selvittää miten funktioanalyttinen tarkastelutapa sopii kuvaamaan ja selittämään historiallista kehitystä. Toisaalta on tarkoitus osoittaa, että historiantutkimukselle tyypillistä lähteistöä voidaan käyttää sosiologisen tutkimuksen aineistona siinä missä muutakin materiaalia.

Parsonsin funktionalyysin käyttö historiallisessa sosiologiassa sisältää omat hankaluutensa. Ongelman keskipisteessä ovat funktionaalisten tarpeiden välttämättömyydet. Toisin sanoen: tekevätkö funktiot vai ihmiset historiaa? Onko esim. jonkun liikuntaa koskevan rahoituspäätöksen taustalla yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet ja yhteisön toimimiseen liittyvät funktionaaliset välttämättömyydet vai jonkun päättäjän henkilökohtaiset motiivit ja intressit, vaiko nämä molemmat yhdessä?

Funktioanalyysin ja historiallisen sosiologian yhdistämisen pätevyys riippuu siitä, missä määrin siinä päästään selityksiin, jotka ovat riittäviä funktionaalisten edellytysten ja inhimillisen toiminnan kannalta.⁵⁴ Parsonsia on syytetty historiallisten ja empiiristen havaintojen sivuuttamisesta ja sama vaara piilee jokaisessa yrityksessä soveltaa funktioanalyysia yhteiskunnallisen kehitykseen.⁵⁵

Toisin kuin historiallisen sosiologian klassikoissa, ei tässä tutkimuksessa käsitellä koko yhteiskunnan tai maailmanjärjestelmän mittaisia ilmiöitä.⁵⁶ Valtion liikuntapolitiikka ja liikunta yleensäkin on suhteellisen rajattu yhteiskunnallinen ilmiö. Soveltamalla menetelmää tällaiseen rajattuun kohteeseen on oletettu, että onnistumisen mahdollisuudet empiirisessä tarkastelussa ovat paremmat. Historiallinen sosiologia ei ole vain suurten trendien selittämisen keino, vaan se soveltuu myös rajattujen kysymysten analysointiin.

2.1.3 Muut teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksessa on sovellettu eräitä muitakin yhteiskuntatieteellisiä teorioita, jotka täydentävät pääviitekehystenä olevaa funktioanalyttistä tarkastelukulmaa. Näin on voitu analysoida sellaisia liikuntakulttuurin ja liikuntapolitiikan ilmiöitä, joiden selittäminen funktioanalyysin avulla on vaikeaa tai mahdotonta.

Liikunnan merkitystä pohdittaessa on korostettu myös liikunnan harrastusta itseisarvona eli sen mielihyvän vuoksi, jota se harrastajalleen antaa. Teoreettisena luokitusperusteena on silloin käytetty ulottuvuutta instrumentaalinen / ekspressiivinen liikunta.⁵⁷ Instrumentaalinen tarkoittaa lähinnä ns. välineellistä liikuntaa jolloin liikuntaa harjoitetaan jonkin muun asian, kuten terveyden tai hyvän fyysisen kunnon saavuttamiseksi. Ekspressiivinen liikunta on liikkumista liikunnan itsensä vuoksi. Liikunta toimii silloin päämääränä sinänsä.⁵⁸

Sekä instrumentaalisella että ekspressiivisellä liikunnalla on paikansa liikunnan funktionaalisuudessa yhteiskunnan kannalta. Liikunnan yhteiskunnallinen funktionaalisuus on ekspressiivisessä liikunnassa löydettävissä ihmisten viihtyvyydessä liikuntatoiminnan parissa, jolloin viihtyvyys yhteisössä ja yhteiskunnassa paranee. Välillisesti elämyksellinen, ei-välineellinen liikunta voi johtaa esim. ryhmään tai yhteisöön sosiaalistu-

listumiseen. Instrumentaalisen ja ekspressiivisen liikunnan ohjattavuus ylhäältä päin yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden mukaisesti voi kuitenkin poiketa toisistaan. Instrumentaalinen liikunta on suorassa yhteydessä tuotokseen, kun taas ekspressiiviseen ja spontaaniin liikuntaan liittyy tavoiteohjauksen kannalta epävarmoja tekijöitä.

Liikunnan vaikutukset on eri aikoina nähty eri tavoin. Vastaavasti on valtion liikuntapoliittinen strategia vaihdellut kulloisenkin yleisen yhteiskuntapoliittisen suuntauksen ja -näkemyksen tai yleispoliittisten valtasuhteiden ja valtiokoneiston yhteiskunnallisen roolin mukaisesti. Yhteiskunnan suhtautumisen liikuntaan voidaan olettaa riippuvan siitä, pidetäänkö tätä instituutiota myönteisenä, kielteisenä vai tyystin merkityksettömänä. Näiden asennoitumiserojen perusteella voidaan valtiovallan olettaa myös muodostavan suhtautumisstrategiansa liikuntainstituutiota ja sen eri osia kohtaan. Liikuntapolitiikassa, kuten muussakin yhteiskuntapolitiikassa, strategia määräytyy Paavo Seppäsen mukaan pääasiassa kahtaalta. Nämä ovat:

1. Yhteiskuntapolitiikan tavoitteet,
2. Tavoitteiden toteuttamiseksi käytettävissä olevat edellytykset eli resurssit.⁵⁹

Tältä pohjalta voidaan erottaa neljä yhteiskuntapoliittista strategiaa, jotka soveltuvat myös liikuntapolitiikkaan:

Tavoitteiden määrääminen (säätely)

		EI	KYLLÄ
Edellytysten luominen	ei	<u>Piittaamaton</u> - urheilu nähdään yhdentekeväenä, merkityksettömänä toimintana	<u>Rajoittava, ohjaava, hillitsevä.</u> - urheilu nähdään toimintana, jota esim. lainsäädännöllä, verotuksella jne. hillitään
	kyllä	<u>Kannustava</u> - urheilu nähdään myönteisenä ja tuettavana, mutta sitä ei pyritä tietoisesti ajamaan tiettyihin uomiin	<u>Holhoava</u> - urheilu nähdään niin tärkeäksi, että sen harjoittamista tietoisesti tuetaan ja sitä suunnataan tarkoituksellisesti joihinkin päämääriin

KUVIO 4 Yhteiskuntapoliittiset strategiat tavoitteiden ja käytettävissä olevien edellytysten pohjalta määriteltynä.

Kun urheilun ja liikunnan odotettu funktionaalisuus vaihtelee lähinnä sen näkemyksen mukaan, mikä yhteiskunnassa yleensä siitä on vallalla, on

julkisen vallan valitsema strategia liikuntapolitiikassa myös erilainen eri aikoina. Se saattaa vaihdella myös spesifeissä tapauksissa, esim. avustettavan kohteen mukaan.

Strategiat ovat vaihdelleet eri aikoina. Ne eivät välttämättä esiinny aina puhtaina tyyppeinä eivätkä yksin, sillä joinakin aikoina on voitu käyttää rinnan tai päällekkäin useampiakin perusstrategioita mm. politiikan kohteesta riippuen. Myös ne keinot, joiden avulla toivotut vaikutukset pyritään toteuttamaan, voivat vaihdella. Tällaisia keinoja ovat mm. lainsäädäntö, liikunnan taloudellinen tukeminen ja liikuntaa koskevat kiellot ja rajoitukset. Yleisemmin sanoen liikuntapolitiikka, kuten muukin yhteiskunnallinen vaikuttaminen, tapahtuu lähinnä normien ja resurssien säätelyn avulla.

Kun tarkastellaan liikuntapolitiikan sisällön muuttumista pitkällä aikavälillä, voidaan sitä myös tulkita Inglehartin kehittämän ns. hiljaisen vallankumouksen käsitteen avulla.⁶⁰ Ronald Inglehart tarkoittaa tällä yleensä arvomaailmassa tapahtuneita muutoksia materiaalisista arvoista sosiaalsiin. Varsinkin korkeasti koulutettujen, 1970-luvulla varsinkin vasemmistolaisesti ja myöhemmin myös "vihreästi" ajattelevien arvot ovat muuttuneet taloudellisesta kasvusta, rikollisuuden torjumisesta ja puolustusvalmiuden voimistamisesta tasa-arvopyrkimyksiin, luonnonsuojeluun ja muihin vastaaviin sosiaalsiin tavoitteisiin.

Inglehartin käsite näyttää soveltuvan hyvin liikuntapolitiikan funktionaalisten painotusten taustalle tärkeäksi selittäväksi tekijäksi, mutta ei kuitenkaan täydellisesti, kaikkien arvot eivät ole muuttuneet. Pikemminkin on liikuntapolitiikkaan tullut uusien ja vanhojen arvojen sekoitus kuin selkeä siirtyminen materiaalisista sosiaalsiin arvoihin. Pehmeän retorisen ulkokuoren alla ovat usein edelleen kovat materialistiset arvot. Muodin mukainen puhe "kestävästä kehityksestä", "tasa-arvosta" tai "yhteisestä vastuusta" harvoin ohjaa käytännön toimenpiteitä. Arvojen sekaavuus näyttää olevan varsinkin nyt ajankohtainen kysymys. Arvokumous liikuntapolitiikassa ei siis ole yksioikoinen, vaikka se on viime aikoina ollut "eräs keskeisimpiä poliittisen toiminnan selittämisessä käytettyjä viitekehysjä"⁶¹.

Modernin yhteiskunnan toimintaa on myös pyritty käsitteellisesti selvittämään ns. teknisen ja arvorationalismin välisellä ristiriidalla. Nyky-yhteiskunnan ongelmien lähtökohtina on nähty näiden rationaalisuuksien erot:⁶²

Tekninen rationalismi

- (keino- eli instrumentaalinen rationalismi)
- tieteellinen maailmankuva
 - tekninen optimointi
 - kokonaishallintojärjestelmät
 - elämän pirstoaminen
 - tiedollinen ajattelu, kognitiivisuus
 - tekniset eliittikartellit

Arvorationismi

(päämäärärationalismi)

- arkikäytäntö
- subjektiivinen hyvinvointi
- elinympäristö
- elämän totaliteetti
- arvosidonnainen ajattelu, tunteellisuus
- kansanliikkeet

Mallin taustalla ovat lähinnä Max Weberin ja Jürgen Habermasin eri rationaalisuuksien jaottelut. Weber eritteli arvorationaalisuuden ja instrumentaalisen rationaalisuuden, jossa jälkimmäistä edustavat päämäärä- ja tavoiterationaalisuus. Kun arvorationalismi perustuu periaatteiden etiikkaan, on instrumentaalisen rationalismin perusteena käytännön tulokset, jolloin katsantokanta on tekninen. Poliitiikan ja poliitikon tehtäväksi Weber katsoi kansalaisyhteiskunnassa tapahtuvan arvorationaalisen koostumien välittämisen hallintoon eli teknisen ja instrumentaalisen rationalismin alueelle.⁶³

Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian mukaan jako tehdään systeemi- ja kommunikatiiviseen rationalismiin. Jako perustuu systeemin ja elämismaailman erotteluun, jossa systeemissä vallitseva rationalismi on kognitiivis-instrumentaalista rationaalisuutta, mikä kulminoituu lainsäädännössä ja välittyy oikeudenkäytössä elämismaailmaa kohtaan. Elämismaailmassa, jota on myös moitittu turhan utopistiseksi "vapauden maailmaksi" taas vallitsee kommunikatiivinen rationalismi, jonka pehmeimmissä puitteissa ihminen muuttuu objektista subjektiksi, alamaisesta kansalaiseksi.⁶⁴

Jaottelussa tekniseen ja arvorationalismiin on tekninen rationalismi katsottu kaiken kattavaksi ideologiaksi, joka erityisesti vaikuttaa hallinnon sisällä ja organisaatioissa. Kansalaisten arkikäytäntö sen sijaan perustuu tämän ajatuksen mukaan arvorationaaliin lähtökohtiin. "Eksistentiaalinen kansalaisten kokonaisvaltainen elämänasenne onkin eräänlainen vastalause nykyisen järjestelmän monimutkaisuudelle".⁶⁵ Tämä on puolestaan johtanut byrokratioiden ja kansalaisten ristiriitaan ja vieraantumiseen. Teknisen rationalismin läpitunkemassa hallinnossa ja korkean tason päätöksenteossa pitää valtaa tämän mallin mukaan teknokraattisdemokraattinen eliitti, jonka tekemät yhteiskunnalliset ratkaisut ovat teknokraattisia. Arvonäkökohdille ei tämänkaltaisessa järjestelmässä jää tilaa. Allardt on esittänyt vastaavanlaisen tulkinnan tiedepolitiikassa vallitsevista virtauksista: "Tällä hetkellä on havaittavissa kaksi vastakkaista äärimmäisyyskantaa. Toista on sanottu romanttiseksi antiteknologiaksi ja toista yksipuoliseksi teknologiauskoksi."⁶⁶

Tekninen rationalismi on johtanut siirtymiseen velvoite-etiikasta seurausetiikkaan. Esimerkiksi viranomaisten tai poliittisten päätöksentekijöiden toimenpiteitä ei enää tarkastella niiden moraalisen velvoitteen vaan seuraamusten perusteella. "Tarkoitus pyhittää keinot" -ideologia on edennyt myös liikuntaan. Tutkimusten mukaan suuri osa urheilijoista hyväksyy hormonien käytön lääkärin valvonnassa. Doping-ongelman argumentit perustuvat usein aineiden käytön seurausten haitallisuuteen eivätkä urheilun moraaliseettisten arvojen korostamiseen.⁶⁷

Mikäli yhteiskunta on yleisemmässä arvokriisissä, mikä saattaa johtua teknisen ja arvorationalismin vallitsevasta ja toistaiseksi sovittamattomasta ristiriidasta, heijastuu se välttämättä liikuntaan. Tulkintaa teknisen

ja arvovationalismin ristiriidan aiheuttamasta arvokriisistä voi tosin kritioida siinä mielessä, että tekninenkään rationalismi ei voi olla syntynyt tyhjiössä ihmisten tietoisien toiminnan ulkopuolella, vaan on mitä ilmeisimmin tietoinen valinta. Tällöin voidaan olettaa, että yhteiskunnassa on ryhmiä joille tekninen rationalismi on päämäärä ja ryhmiä joille se on uhka. Tällöin arvokriisissä on kyse lähinnä intressikriisistä.

2.2. Tutkimusaineisto

2.2.1 Kirjallinen alkuperäisaineisto

Tutkimuksen tärkeimpiä alkuperäislähteiden ryhmiä ovat valtion liikuntahallinnon toiminnassa syntynyt asiakirjamateriaali sekä eräiden tilapäisten elimien kuten komiteoiden työskentelystä syntyneet asiakirjat ja julkaisut. Varsinaisen liikuntahallinnon tuottama materiaali jakautuu toisaalta asianomaisen opetusministeriön virkamiehen, toimiston tai osaston toimintaan, toisaalta Valtion urheiluneuvostoon edeltäjineen. Liikuntaa pohittineiden komiteoiden arkistot on säilytetty ja järjestetty erikseen. Lisäksi on käytettävissä ollut eräitä yksityiskokoelmia, joista tärkeimpänä voidaan mainita Lauri "Tahko" Pihkalan yksityisarkisto.

Aiheensa mukaan jakautuu käytettävissä oleva kirjallinen alkuperäismateriaali seuraaviin ryhmiin:

1. Hallinnolliset toimenpiteet, kuten rahoituspäätökset
2. Lainsäädäntöprosessi ja eduskunta-asiakirjat
3. Komiteoiden työskentelymateriaali
4. Päätöskirjelmät, puheet, katsaukset, budjetin perustelut jne.
5. Suunnitelmat ja muistiot

Lisäksi on alkuperäismateriaalina käytetty:

6. Komiteamietintöjen tekstit
7. Liikuntaa koskevat eduskunta-aloitteet
8. Liikuntahallinnon laatimat rahoitustilastot
9. Liikuntapoliittisten seminaarien ym. avoimien neuvottelutilaisuuksien materiaali.

2.2.2 Haastattelut

Vuosien 1992 - 1993 välisenä aikana haastateltiin entisiä ja nykyisiä liikuntapolitiikan korkeamman portaan vaikuttajia. Haastateltavat olivat tai olivat olleet valtionhallinnon, liikuntajärjestöjen tai tutkimuslaitosten kautta sidoksissa liikuntapolitiikkaan. Ryhmä oli valikoitu ja suhteellisen pieni otos (20 henkilöä) eikä haastatteluin haluttukaan kartoittaa laajojen liikuntapolitiikan kohde- tai vaikuttajaryhmien käsityksiä. Kyseessä oli strukturoitu ja rajattu teemahaastattelu rajatulle liikuntapolitiikan päättäjärühmälle. Lisäksi haastateltiin kahta henkilöä ilman lomaketta.

Haastatteluissa pyrittiin syventämään kuvaa liikuntapolitiikan tavoitteista, sekä muodostamaan systemaattinen käsitys mm. kohderyhmän näkemyksistä liikunnan yhteiskunnallisesta merkityksestä. Haastattelujen runkona käytetty kysymyskaavake on liitteessä 4.

2.2.3 Lehdistö

Virallisen julkaistun tai julkaisemattoman asiakirjamateriaalin ja haastattelujen lisäksi on tutkimuksessa käytetty laajasti suomalaista lehdistöä. Lehtien avulla on pyritty saamaan lisäinformaatiota liikuntapolitiikan muutoksista ja siitä käydystä julkisesta keskustelusta. Myös eri vaikuttajatahojen linjauksia on pyritty jäljittämään lehdistössä olleiden kannanottojen avulla. Lehdistö on tutkimuksessa ollut primaarisesti täydentävänä ja taustoittavana aineistokokonaisuutena, jonka avulla on pyritty osaltaan pääsemään esim. komiteoiden ratkaisujen taakse ja seuraamaan näiden käytännön merkitystä ja vastaanottoa.

Käytetyt lehdet jakaantuvat kolmeen pääryhmään: 1) liikunnan erikoislehdet 2) sanomalehdet 3) yleisaikakauslehdet. Lehdistömateriaalin käytössä on suurin ongelma ollut sen suuri määrä. Tämän vuoksi on aineistoa käyty läpi otoksina ja liikunnan bibliografioita avuksi käyttäen. Systemaattisimmin on tutkittu ensimmäiseen ryhmään kuuluvia lehtiä.

Ekstensiivisimmin on käyty läpi eri keskusliittojen urheilulehdet, jotka on käyty systemaattisesti läpi eri vuosikymmeniltä valituista liikuntapoliittisesti aktiivisista ajankohdista. Näin on koko tutkimusajanjakso kyetty kattamaan keskittyen esim. komiteoiden työskentelyyn ja mietintöjen julkaisuajankohtiin. Muiden sanomalehtien käytössä on niin ikään keskitytty joihinkin tiettyihin tapahtumiin, joiden ympäriltä on kerätty liikuntapolitiikkaan liittyviä mainintoja. Muita aikakauslehtiä valittaessa on käytetty apuna bibliografioita ja hakemistoja.

Lehtikirjoitusten analyysi on perustunut kvalitatiiviseen lähdekritiikkiin, jonka taustalla - kuten koko tutkimuksessa - on ollut funktioanalyttinen teoreettinen tarkastelutapa. Tässä mielessä on heuristisesti pyritty tekemään teoreettiseen viitekehykseen liittyviä päätelmiä liikuntapolitiikan julkisesta ulottuvuudesta.

2.2.4 Muu kirjallinen aineisto

Laaja ja varsin sekalainen lähderyhmä on ollut muu kirjallinen aineisto. Lähinnä kyseessä ovat olleet julkaistut, joissakin tapauksissa alkuperäislähteiksi tulkittavat tekstit. Varsinaisen tutkimuskirjallisuuden ohella ovat esim. seminaari- ja konferenssiraportit ja liikuntapoliittiset pamfletit olleet merkittäviä lisäinformaation lähteitä. Esim. liikuntapoliittisten neuvottelupäivien ja liikuntakulttuurin päivien yhteydessä syntynyt kirjallinen materiaali on tyypillistä tutkimusajanjakson loppupuoliskon aineistoa. Kyseessä on monasti ollut julkisen liikuntapolitiikan ajankohtaisia linjanvetoja hyvin havainnollistaneita puheenvuoroja.

2.3 Tutkimusmenetelmät

2.3.1 Kvalitatiivinen lähestymistapa

Tutkimuksessa on eräiden tilastollisten ja kvantitatiivisten menetelmien lisäksi käytetty runsaasti pehmeämpää, mm. kulttuurin- tai historiantutkimukselle ominaista lähestymistapaa. Tutkimuskohteen luonteen vuoksi on systemaattinen aineiston määrällinen analyysi useimmiten korvattu ymmärtävällä ja kuvailevalla asiayhteyksiä paikantamaan pyrkineellä kokonaispäätelyllä.

Perinteinen historiallis-kvalitatiivinen lähdekritiikki on etenkin arkistomateriaalin analysoinnissa ollut todella hedelmällinen lähtökohta. Lähdekritiikki on yleisesti tulkittu varsinkin historiallisessa tutkimuksessa tärkeimmäksi tutkimusmetodiksi. Se voidaan periaatteessa jakaa kahteen osaan: ulkoiseen ja sisäiseen lähdekritiikkiin.⁶⁸ Ulkoinen lähdekritiikki keskittyy jonkin asiakirjan funktionaalisen kentän selvittämiseen. Kyseessä on sen tilanteen rekonstruoiminen mihin lähde kuuluu eli "sen seikan selvittäminen, mikä asema ja tehtävä asiakirjalla on ollut oman aikansa elämässä."⁶⁹ Kun lähde on sijoitettu oikeaan paikkaansa historiallisessa yhteydessään on lähteessä esiintyvien asioiden paikkansapitävyys kyettävä jollakin tapaa varmistamaan. Tätä työvaihetta voidaan kutsua sisäiseksi lähdekritiikiksi. Tällöin on pohdittava mitä lähde todistaa tai voi todistaa todellisuudesta ja punnita lähteen sisältämiä tietoja sen tarkoituksen kannalta.⁷⁰

Henkilöhaastatteluissa syntynyt materiaali on käyty ensin läpi luokittelemalla vastaukset eri kategorioihin, mutta samalla myös kvalitatiivi-

sesti, pyrkien sijoittamaan kunkin kohdehenkilön käsitykset oman henkilöhistoriansa ja perspektiivinsä mukaiseen viitekehykseen. Haastatteluaineiston käsittelyssä ei ole käytetty apuna sisällönanalyysia helpottavia atk-ohjelmia, koska näiden käyttökelpoisuus havaittiin tutkimuksen pienillä otosmäärillä rajalliseksi.

Parhaiten kvalitatiivinen lähestymistapa toimii tällaisessa tutkimuksessa ainutkertaisten tapahtumien ja niiden yksityiskohtien sekä nyanssien kuvaamisessa. Toisin sanoen historiallista kehitystä soveltuvat parhaiten kuvaamaan historiantutkimuksen koetellut menetelmät. Suurten linjojen hahmottamisessa ei kuitenkaan ole syytä pysähtyä pelkästään kvalitatiivisiin menetelmiin. Erilaisten aikasarjojen ja tilastollisten yhteenvetojen avulla voidaan tutkimuskohteesta saamaan esille paljon sellaista, joka muuten jäisi joko intuition asteelle tai pahimmillaan kokonaan huomiomatta.

2.3.2 Sisällönanalyysi

Laskennallisen sisällönanalyysin erilaiset sovellukset ovat tärkeä osa tutkimuksen kvantitatiivista metodologiaa. Tiettyjen muuttujien mukaan on joukko komiteamietintöjä analysoitu laskennallisesti. Liikunnasta tehdyt eduskunta-aloitteet on luokiteltu toisaalta aiheensa ja tekijänsä ja toisaalta väljästi tulkittujen funktionaalisten perusteidensa ja kohteidensa funktionaalisen luonteen perusteella. Myös asiantuntija- ja vaikuttajahenkilöiden haastattelumateriaali on käyty osittain laskennallisesti luokitellen läpi.

Eduskunta-aloitteiden kattavaan otokseen perustuva analyysi on tehty kahdella eri tavalla. Ensin on aloitteet jaoteltu kohteen ja aloitteentekijän mukaan. Toisessa vaiheessa aloitteet on jaoteltu käyttäen hyväksi AGIL-mallin eri kategorioita. Toisen vaiheen tarkastelun tavoitteena on ollut selvittää, miten aloitteista on käynyt ilmi erilaiset liikuntaan liitettävät yhteiskunnalliset perusfunktiot.

Apuna aloitteiden taustalla olevien pyrkimysten selvittämiseksi on käytetty tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaista parsonsilaista AGIL-mallia. Eduskunta-aloitteita on tulkittu eri funktioiden mukaan, jolloin perusfunktioiden mukaisia painotuksia on haettu kahdelle eri asialle. Ensiksi on analysoitu aloitteentekijän eksplisiittisesti aloitteen tekstissä esittämät perustelut. Seuraavaksi on tulkittu minkä funktion täyttymistä aloitteen kohde esittää (kts. liite 2).

Tutkimuksessa on komiteamietintöjen kvalitatiivisen analyysin lisäksi eritelty mietintöjen sisältöä laskennallisesti. On todettu, että ns. kovat yhteiskuntatieteen menetelmät toimivat parhaiten, kun kohde ja sitä kuvaava aineisto on laadullisesti mahdollisimman homogeenista. Tavoitteena on ollut saada eksaktia lisätietoa mietintöjen painotuksista, tehdä yksinkertaisia päätelmiä ja kuvata analyysin kirjallisessa osassa tekstien sisäl-

töä joiltakin osin yksityiskohtaisestikin tutkimuksen ongelmanasettelun kannalta mielenkiintoisiksi osoittautuneista kohdista. Kyse on eräänlaisesta trendivertailusta, jossa saman tuottajan eli valtiovallan eri aikoina tuottamien mietintöjen sisältöä vertaillaan keskenään. Analyysistä saatuja tietoja on käytetty myös tausta-aineistona muussa mietintöjen ja valtiovallan kannanottojen tarkastelussa. Tässä tapauksessa, kun materiaalia on useiden vuosikymmenien mittaiselta ajanjaksolta, on tekstien homogeenisuuteen kiinnitetty erityistä huomiota. Komiteamietintöjen luonne ja tarkoitus on kuitenkin ollut suhteellisen vakiintunutta ja tekstit ovat tässä mielessä hyvin vertailtavissa. Kielellisen ilmaisun erot eri aikoina on otettu huomioon analyysissä, jossa lähinnä on keskitytty mietinnöissä esille tuotujen asioiden eikä kielen analyysiin.

Analyyysin tarkoituksena on ollut tarkastella:

1. Millaisia tavoitteita valtiovallan asettamat komiteat ovat eri aikoina pitäneet liikuntakulttuurin alueella tärkeinä?
2. Mitä asioita komiteat muuten ovat eri aikoina korostaneet?
3. Millaisia suhtautumistapoja tai strategiaa on eri aikoina joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti liikuntakulttuurin toteuttajiin nähden pidetty etusijalla?

Analyysoitavaksi on otettu yksi mietintö vuosikymmentä kohden (luettelo liitteessä 3). Näistä mietinnöistä on otettu tarkasteltavaksi joka toinen sivu. Otantayksikkönä on käytetty mietinnön sivua. Sivut on otettu mietintöjen niistä osista, joissa on ollut joitakin liikuntapolitiittisia kannanottoja tai kehityssuunnitelmia. Analyysistä on jätetty pois ne osat, joissa on joko historiallisia katsauksia tai senhetkisen urheiluorganisaation tai sen toiminnan rutiininomaista kuvausta. Lähtösivu on otettu tämän jälkeen kustakin mietinnöstä arpomalla. Otos on siis kaksivaiheinen: Ensin harkinnanvarainen valinta kultakin vuosikymmeneltä otosyksikkönä kokonainen mietintö, sitten kustakin mietinnöstä joka toinen sivu, jolloin otosyksikkönä on ollut yksi mietinnön sivu.

Mietintöjä valittaessa kultakin vuosikymmeneltä on pyritty saamaan mukaan maamme liikuntakulttuuria ja valtakunnallista liikuntapolitiikkaa mahdollisimman laaja-alaisesti ja yleisesti käsittelevät komiteamietinnöt. Valinta ajalta 1920 - 1950 oli helppoa, koska mukaan otetut mietinnöt olivat ainoat näinä vuosikymmeninä ilmestyneet tämän alan liikuntapolitiikkaa valtakunnallisesti käsitelleet komiteamietinnöt. Sen sijaan 1960-luvulta alkaen on jouduttu tekemään valintaa. Kriteerinä on pidetty mietinnön keskeisyyttä asianomaisen vuosikymmenen julkisen liikuntapolitiikan kannalta.

Kultakin sivulta on etsitty kokonaisen ajatuksen muodostavista lausumista tai kappaleista muuttujia operationalisoivia mainintoja (muuttu-

jat lueteltu taulukossa 13 s. 291). Laskennan periaatteena on ollut, kuinka monella sivulla johonkin muuttujaan sopivia mainintoja on ollut. Jos sama asia on toistunut kappaleessa tai sivulla uudelleen ei sitä ole otettu huomioon. Eri muuttujien kuvauksessa on käytetty suoria jakaumataulukoita.

Tuloksia analysoitaessa ja yhteenvedoja laadittaessa ei kaikkia muuttujien saamia arvoja ole otettu mukaan. Vain ne, joilla on mielenkiintoa tutkimusasetelman kannalta, on otettu taulukoihin tai kirjalliseen kuvaukseen mukaan. Analyysin tulokset on esitetty sekä taulukkoina että kirjallisesti tekstissä. Kaikki muuttujat on lueteltu numerojärjestyksessä taulukossa 13.

Valittaessa mitattavia muuttujia laskennalliseen analyysiin on lähtökohtana ollut tutkimuksen funktioanalyttinen teoreettinen viitekehys. Tutkimuksen viitekehyyksen ja teoreettisen lähestymissuunnan kannalta on seuraavat muuttujaryhmät katsottu tärkeiksi:

1. Liikunnan funktioihin viittaavat ja niitä operationalisoivat muuttujat (7, 8, 9, 11 ja 12)
2. Liikunnan tavoitteita kuvaavat muuttujat (13 - 25)
3. Valtiovallan liikuntapoliittista yleisstrategiaa kuvaavat muuttujat (30 - 33)
4. Muut muuttujat

Näitä muuttujia operationalisoitaessa ja yksilöitäessä on ryhmien 1 ja 2 kohdalla käytetty apuna valtakunnallista liikuntapoliittista keskustelunai-
neistoa, kuten esim. valtakunnallisten liikuntapoliittisten neuvottelupäi-
vien julkilausumia ja alustusmateriaalia vuodelta 1967 ja 1976, liikuntala-
kikomitean mietinnön materiaalia vuodelta 1976, liikuntakomitean mate-
riaalia vuodelta 1990 ja SVUL:n ja TUL:n liikuntapoliittisia ohjelmia.

Tavoitteiden ja funktioiden erottaminen toisistaan on operationaali-
sella tasolla hiukan vaikeaa. Usein niillä käytännössä tarkoitetaan samaa
asiaa. Tavoitteita on erilaisissa yhteyksissä yksilöity ja eritelty hyvinkin
useita. Jonkin yhteiskunnan osasektorin funktioista puhuttaessa voidaan
pyrkä löytämään paronsilaiseen teoriaan perustuen tiettyjä perusfunktioi-
ta, joita tässäkin analyysissa on pyritty mittaamaan. Eräs tällainen on yhteis-
kunnan säilymistä palveleva funktio ja toinen perusfunktio on yhteisön
kiinteyden ylläpitäminen eli integraatio. Näiden lisäksi on pyritty löytä-
mään ja paikantamaan jatkuvuuden ylläpitämistä palvelevia funktioita
koskevia mainintoja eri mietinnöistä. Tärkeitä liikuntapoliittisia päätöksiä
ja kannanottoja ovat jo komiteoiden asettamiset sinänsä. Komiteamie-
tintöjen asettamisesta ja aiheista voi osaltaan tehdä joitakin yleisiä joh-
topäätöksiä liikunnan funktioista, piilofunktioista ja tavoitteista.

- ¹ Vrt. esim Sänkiaho, R. & Rantala, H., Ydinvoima-argumentaatio. Analyysi suomalaisesta ydinvoimakeskustelusta. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto. Sarja B 47/1987, Tampere 1987, 1.
- ² Münch, R., The Concept of 'Function' and Functional Analysis in Sociology, Philosophy of Social Sciences 1976, 194.
- ³ Hamilton, P., Talcott Parsons, Lontoo 1983, 33.
- ⁴ Haavio-Mannila, 1958, 130 - 131.
- ⁵ Merton, R., Social Theory and Social Structure, New York, 1968, 20 - 50.
- ⁶ Haavio-Mannila, 1958.
- ⁷ Merton, 1968, 18.
- ⁸ Vrt. myös Heinilä, K., Konfliktit kansainvälisessä urheilussa, teoksessa Heinilä, K. (toim.), Urheilu-Ihminen-Yhteiskunta, Jyväskylä 1974, 110 - 116.
- ⁹ Suomela, K.U., Urheilun ja voimistelun historia I, Porvoo 1923, 189 ja 195, McIntosh, P., Attitudes to Sport and Physical Education, Stadion 4B/1967, 7. McIntosh, P., Idrotten och samhället, Stockholm 1969, 41-42, Brailford, D., Sport and Society, London-Toronto 1969, 127.
- ¹⁰ Vuolle, 1989, 9. Seppänen, P., Revisit to social and cultural preconditions of top level sport. Working papers, Department of Sociology, University of Helsinki. nro 39, 1986.
- ¹¹ Buntsuk, M.T., Neuvostoliiton liikuntaorganisaatio, Aaltonen, K. (toim.), LTS:n julk. nro 71, Helsinki 1979, 18
- ¹² Ibid., 19-20. Seppänen, P., Kilpaurheilu ja urheilumenestys, Stadion 4B/1967, 21.
- ¹³ Haavio-Mannila, 1958, 131-145.
- ¹⁴ Vrt. Haavio-Mannila, 1958, 150.
- ¹⁵ Haavio-Mannila, 1958, 130.
- ¹⁶ Allardt, 1983, 174-176. Parsons, Talcott, Societies, Evolutionary and Comparative Perspectives. New Jersey 1966, 26-27. Parsons, Talcott, Sociological Theory and Modern Society, New York 1967, 347-354.
- ¹⁷ Esim. Heinilä, 1974, 110-116.
- ¹⁸ Working papers in the Theory of Action by Talcott Parsons et al., New York 1968, 192.
- ¹⁹ Parsons, T., Economy and Society. New York 1956.
- ²⁰ Münch, R., Theory of Action: towards a new synthesis going beyond Parsons, Lontoo 1987, 45-46.
- ²¹ Giddens, A., Social theory and modern sociology. Cambridge 1988, 29.
- ²² Hamilton, 1983, 13-15.
- ²³ Allardt & Littunen, 1983, 175.
- ²⁴ Reissman, L., Social Stratification, teoksessa "Sociology: An Introduction, toim. Smelser, N.J., New York 1967, 226 - 228. Parsons, 1966, 42 - 45.
- ²⁵ Heiskala, R., Yhteiskunnan ohjausmekanismit ja ympäristöongelma, Sosiologia 1/1993, 97 - 111, 101 - 102.
- ²⁶ Bryman, A., The Debate about quantitative and qualitative reserach; Question of Method or Epistemology, British Journal of Sociology 1/1984, 75 - 92, viitattu Plath, 1986, 501.

- 27 Plath, J., Functionalism and the survey: the relation of theory and method, *The Sociological Review* 3/1986, 501-536.
- 28 Szymanski, A., "Towards radical sociology" in Colfax J.D. and J.L.Roach (toim.), *Radical Sociology*, New York 1971, 93-107
- 29 Plath, 1986, 520.
- 30 Plath, 1986, 520.
- 31 Plath, 1986, 526.
- 32 Dynamic functionalism. An exchange. Marion J.Levy, Jr. A.Faia, *Dynamic functionalism: Strategy and tactics*, *Social Forces*, 1/1988, 243 - 249.
- 33 *Ibid.*, 343.
- 34 *Ibid.*, 343.
- 35 *Ibid.*, 246.
- 36 *Ibid.*, 247.
- 37 Drazin, R., Professionals and Innovation: Structural-Functional versus Radical-Structural Perspectives, *Journal of Management Studies* 3/1990, 248.
- 38 Torkulla, A., Esittely ja erittelyjä: Johan Asplundin tutkimusraportin esittely, "En mycket fri tolkning av några teser i Georg Lukacs" *Historia och Klassmedvetande. Sosiologiska Institutionen vid Göteborgs Universitat*, november 1971. *Sociologia* 3/1973, 140-143.
- 39 Merton, 1968, 94.
- 40 Merton, 1968, 105.
- 41 Torkulla, 1973, 140.
- 42 Merton, 1968, 105.
- 43 Drehsen, V., Dimensions of Religiosity in Modern Society, An Approach to A Systematic Stock-Talking of Structural-Functionalist Analysis, *Social Compass*, XXVII, 1/1980, 51 - 62.
- 44 Drehsen, 1980, 54.
- 45 Liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittäminen vuosina 1986-1990. Komiteanmietintö 1985:63, Helsinki 1986.
- 46 Drehsen 1980, 52-54. Tolleneer, J., The Sports Scene and the Pop Scene: A Comparative Structural - Functional Analysis. *International Review for Sociology of Sport* 21 (1986). Pyykkönen, 1992. 233-234.
- 47 Camic, C., kirja-arviointi, The return of the functionalist, Neofunctionalism, edited by Jeffrey C.Alexander, Beverly Hills, Sage 1985. *Contemporary Sociology*, 5/1986, 693.
- 48 Esim. Robertson, R. & Turner, B.S. (eds.), T.Parsons: Theorist of Modernity, London. Sage 1991.
- 49 Camic, 1986, 694.
- 50 *Ibid.*, 693.
- 51 Esim. Allardt, E., Historian ja sosiologian suhde, *Historiallinen aikakauskirja* 1966:3, 198 - 210. Ruohonen, V. & Sulervo, K., Kansallisen tiedostamisen ja ulkoisen asennoitumisen perusteet maailmansotien välisenä aikana Suomessa. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia. Sarja C, SAHA 1, Helsinki 1974, 3 - 6.
- 52 Smith, D., *The Rise of Historical Sociology*, Cambridge 1991, 4 - 7.

- 53 Smith, 1991, 10.
- 54 Abrams, P., *Historical Sociology*, New York 1982, 117.
- 55 Smith, 1991, 12, Abrams 1982, 127.
- 56 Esim. Thompson, E., *The Making of the English Working Class*, Lontoo 1963. Wallerstein, Immanuel, *Historical Capitalism*, Lontoo 1983. Eisenstadt, S.N., *The Political Systems of Empires*, New York 1963.
- 57 Heinilä, K., *Suomalainen urheiluideologia. Tutkimus urheilujohtajien arvostuksista ja normilähteistä*. Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 8/1974, Jyväskylä 1974, 56 - 57. Jaottelun taustasta erityisesti kilpa- ja kuntourheilun osalta. kts. Heinilä, K., *Kuntoliikunta "ottopojasta itselliseksi"*, Stadion 4B/1967, 25 - 31.
- 58 Heinilä, 1974, 56 - 57.
- 59 Seppänen, P., *Yhteiskuntasuunnittelu ja tutkimus*, *Sosiologia* 1/1967, 3 - 12.
- 60 Inglehart, R., *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*, New Jersey 1977.
- 61 Sänkiaho & Rantala, 1988, 23. Inglehartin kritiikistä kts. esim. Siisiäinen, Martti, "Vihreän" politiikan ulottuvuuksia. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden politiikkakonseptioiden ongelmista. *Politiikka* 3/1985, 204 - 218.
- 62 Liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittäminen vuosina 1986-1990, 1 - 3. Sänkiaho & Rantala, 1988, 31 - 33.
- 63 Weber, M., *Gesammelte politischen Schriften*, Tübingen 1971, 545 - 548. Viitattu Sänkiaho & Rantala 1987, 5.
- 64 Habermas, J., *Theories des kommunikativen Handelns. Band 2: Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft*, Frankfurt am Main 1982, 173 - 293. Viitattu Sänkiaho & Rantala, 1987, 3 - 10.
- 65 Sänkiaho & Rantala, 1988, 32.
- 66 Allardt, E., *Helsingin yliopiston tiedotuslehti* nro 3/1987.
- 67 Seppänen, P., *Onko piristeiden ja hormonien käytölle urheilussa perusteita?*. *Kanava* 9/1984, 518 - 523.
- 68 Renvall, P., *Nykyajan historiantutkimus*, Porvoo 1965, 165 - 217.
- 69 *Ibid.*, 166.
- 70 *Ibid.*, 197 - 199.

3 VALTION LIIKUNTAPOLITIIKAN PIIRTEITÄ VUOTEEN 1917

3.1 Yhteiskunnallinen muutos ja liikunnan järjestäytyminen 1800-luvulla

Suomalaisen vapaa-ajan liikunnan kehitykseen on vaikuttanut suomalaisen yhteiskunnan ominaispiirteiden lisäksi myös yleismaailmallinen yhteiskunnallinen kehitys ja sen heijastukset. Yleismaailmallisilla tekijöillä on ollut suomalaisen liikuntakulttuurin kannalta kahtalainen merkitys: yhtäältä vaikutus yleisen yhteiskunnallisen kehityksen kautta välillisesti ja toisaalta suora vaikutus liikuntakulttuurin saamiin muotoihin kuten urheilulajeihin.

1800-luvun lopun voimakas teollistuminen ja kaupungistumisen vilkastuminen muuttivat työolosuhteita ja asumisympäristöä vapaa-ajan liikunnan organisoitumisen kannalta myönteiseen suuntaan. Esimerkiksi säännöllinen työaika antoi vapaa-ajan harrastuksille entistä paremmat toteuttamisedellytykset. Oikeastaan koko vapaa-ajan käsite työn päivittäisestä rytmistä eriytyneenä käsitteenä ja osakokonaisuutena levisi laajoihin kansankerroksiin teollistumisen myötä.¹ Teollistuminen ja kaupungistuminen oli suomalaisessa yhteiskunnassa kuitenkin vielä 1800-luvun lopulla muuhun Eurooppaan nähden hidasta.

Suomalaisen liikuntakulttuurin muotoutumiselle autonomian aikana oli kansallisella heräämisellä ja suomalaisuusaatteen etenemisellä suuri merkitys. Muun muassa sellaiset tunnetut kansallisuusaatteen kehittäjät kuin Juhana Vilhelm Snellman, Elias Lönnroth, Sakari Topelius ja Uno Cygnaeus korostivat kaikki fyysisen kasvatuksen tärkeyttä kansan

henkisen sivistämisen rinnalla.² Liikuntakulttuurin kehitys oli tiiviisti sidoksissa muuhun kulttuurikehitykseen. Esimerkiksi urheilusta katsoen niinkin etäisen asian kuin kuorolaulun kehitys näyttää ajoittuvan samalla tavoin liikunnan kanssa.³

Liikuntakulttuurin suhde suomalaiskansalliseen herätykseen jäi alkuvaiheessa kuitenkin melko väljäksi, kun sitä verrataan esimerkiksi Saksassa Friedrich Ludvig Jahnin perustamaan voimisteluliikkeeseen. Jahnin liike syntyi osana kansallista vapaustaistelua Napoleonin miehitysvaltaa vastaan 1800-luvun alussa.⁴ Preussissa voimistelijoiden radikaalidemokraattiset vaatimukset saivat aikaan jopa sen, että autoritaaris-konservatiivinen valtiovalta sääti vuosina 1820-1842 voimassa olleen voimistelu-kiellon.⁵

Suomalaiskansalliseen heräämiseen liittyivät vaatimukset suomenkielen aseman parantamiseksi. Kielipolitiikka ja urheilupolitiikka sekoituivat toisiinsa konkreettisesti 1900-luvun alussa, jolloin kiisteltiin ruotsinkielien asemasta vuosisadan alussa perustetussa urheilun keskusjärjestössä SVUL:ssä. Kielipolitiikasta tulikin järjestön ensimmäinen hajottava tekijä, kun vuonna 1912 perustettiin suomenruotsalaisille oma urheilun keskusjärjestö Finlands Svenska Gymnastik- och Idrottsförbund (FSGI).⁶

Aikaisempaa konkreettisemmin alkoivat urheiluliikkeen kytkennät muuhun valtakunnan politiikkaan näkyä muuallakin kuin kielipolitiikassa 1900-luvun alkupuolella. Tukholman olympiakisat vuonna 1912 muodostuivat suomalaisten nationalistiseksi demonstraatioksi ja eräänlaiseksi kansallisen kyvyn näyttötilaisuudeksi emämaahan Venäjään päin. Tukholman olympiakisojen suomalaisvoittojen myötä urheilu sai Suomessa kokonaan uuden poliittisen ulottuvuuden: suomalaisuutta perusteltiin poikkeuksellisen vahvasti urheilijoiden maineteoilla. Iskulauseisiin "suomalainen Suomi voittoon" ja "Suomi juostiin maailmankartalle" sisältyi se tosiasia, että Suomi yhtenä ensimmäisistä kansakunnista alkoi määrätietoisesti käyttää kilpaurheiluvoittoja kansallisen päämääränsä välikappaleena.⁷

Suurin piirtein samoihin aikoihin hyödynnettiin urheilun mainetta puolueettomana alueena aktivistisen itsenäisyysliikkeen toiminnassa. Eräs tärkeimmistä vastarintaliikkeen organisaatioista naamioitiin urheilujärjestöksi. Tämän vuosina 1905-1906 toimineen Voimaliiton varsinaisena tehtävänä oli jäsentensä sotilastaitojen kehittäminen ja itsenäisyysasian aktiivinen ajaminen.⁸

Eräs suomalaisen urheilun erityispiirre on ollut urheiluliikkeen ja työväenliikkeen läheinen liittyminen toisiinsa, tosin tämä ei tapahtunut ristiriidattomasti. Konkreettisesti tämä tapahtui siten, että urheiluseuroja perustettiin paikallisten työväenyhdistysten alaosastoiksi. Ohjelmissa korostettiin mm. urheilun terveydellistä, kasvattavaa ja jalostavaa tehtävää työväestölle.⁹ Samantapainen vuorovaikutus ja rinnakkaiselo toteutui myös sellaisten kulttuuriharrastusten kuten kuorolaulun ja soittokuntaharrastuksen sekä liikunnan kesken. Työväenyhdistysten alaisia urheiluseuroja oli perustettu vuoteen 1915 mennessä jo 218.¹⁰ Luokkapohjainen

politiikka tunkeutui varhain myös liikuntakulttuurin alueelle, kun porvaristo ja työväki ryhmittivät omiin seuroihinsa.

1900-luvun alun urheilutoiminnan järjestöllisen ja sosiaalisen pohjan monipuolisuus näkyy varsin selvästi seuraavasta taulukosta, jossa on näkyvissä SVUL:n urheiluseurojen tausta vuonna 1917¹¹:

TAULUKKO 1 SVUL:n urheiluseurojen tausta v. 1917

SVUL:n seurat ja niiden tausta v. 1917	Seurojen lukumäärä v. 1917
Itsenäisiä	364
Työväenyhdistysten alaisia	121
Nuorisoseurojen alaisia	69
VPK:n alaisia	38
Koululaisseuroja	28
Raittiusseurojen alaisia	8
Sosiaalidemokraattisten nuorisoliittojen	6
Muiden järjestöjen alaisia	<u>3</u>
Yhteensä	637

Varsinaisten itsenäisten urheiluseurojen lisäksi edustivat lähes puolet tuon ajan seuroista taustaltaan jotakin muuta toiminta-aluetta kuin urheilua. Suurimmat taustaryhmät olivat työväenliikkeen, nuorisoseuraliikkeen ja vapaapalokuntatoiminnan piiristä. Tämä Suomessa varsin laajasti käytössä ollut alaostomalli oli kansallinen ominaispiirre. Voimistelu ja urheilu erkani meillä omaksi liikkeekseen vasta sen jälkeen kun se oli jo varsin laajalle levinnyt muiden kansalaisjärjestöjen suojissa.¹²

3.2 Terveydelliset ja kasvatukselliset vaikutukset liikuntakulttuurin sisäisinä kehitystekijöinä

Jo varhain, valistuksen vuosisadalla 1700-luvun loppupuolella sekä 1800-luvun alussa, nähtiin liikunnalla olevan yhteiskunnan ja sen kansalaisten kannalta positiivisia funktioita. Korostuneimmin tulivat tällöin esille liikunnan vaikutukset kasvatukseen ja terveyteen. Näihin aikoihin alettiin varsinkin sivistyneistön piirissä nähdä, että aikaisempi suuntaus, joka suosi yksipuolisesti järjen ja älyn kehittämistä, oli ihmisen kokonaiskehityksen kannalta vahingollista - sehän tapahtui ruumiillisen terveyden kustannuksella.

Kansan terveydentilasta huolehtiminen nosti päätään juuri 1700-luvun jälkipuolella, kun haluttiin varmistaa riittävä työvoiman tarjonta. Luonnollinen liikunta ja työliikunta olivat tuolloin kunniansaan. Terveys-

kirjailijana toiminut tukholmalainen keskushallinnon virkamies Frans Vesterdahl kirjoitti: "Sorvaaminen ja muut käsityöt antavat ruumiille miellyttävää joustavuutta. Samaa on sanottava puiden hakkaamisesta ja sahaamisesta. Naisten miellyttäviä liikunnanmuotoja puolestaan ovat langankeriminen, kehrääminen, pitsinnypläys jne...".¹³ Mainitun Vesterdahlin voitaneen sanoa edustavan ainakin puolivirallisesti varhais- ta valtion liikuntapolitiikkaa. Olihan hän ruotsalaisen keskushallinnon virkamies. Hänen teoksensa sai Ruotsin lääkintöhallituksen suosituksen ilmestyessään vuonna 1764 nimellä "Kertomus terveyden säilyttämisestä". Dieetti oli hänen kirjassaan lääkäritaidon pääosa, joka opettaa miten ihminen voi säilyttää terveytensä noudattamalla määrättyä elämäntapaa ja palauttaa sen jokseenkin vaivattomasti sairauden yllätettyä. Elämäntavassa tuli hänen mukaansa ottaa huomioon kuusi seikkaa: ilma, ruoka, juoma, liikunta ja lepo, uni ja valve, eritteet, "hyödyttömien osasten poistaminen ruumiista" sekä mielenliikkeet eli afektit.¹⁴

Käveleminen oli tämän liikuntapoliittisen julistuksen mukaan kaikkein luonnollisin liikunnan muoto. "Sitä voi harrastaa kuka tahansa terve ihminen. Kävellessä jokainen ruumiin lihas saa liikuntaa. Juokseminen sopii lapsille, mutta varttuneemmille se on vaarallista, etenkin jos ei ole juoksutottumusta takana".¹⁵

Voidaan todeta, että tuohon aikaan 1700-luvun lopulla käsitettiin liikunta miltei laaja-alaisempana toimintana kuin näinä päivinä. Silloin oli herrasväen suosiossa ja liikunta-termin ytimenä ns. promenadi.¹⁶ Tämän käsitteen piiriin sisällytettiin mm. retkiä lähitienoille sekä luontoon että kaupunkiympäristöön, puistoretket, liikkuminen puistokaduilla ja jopa tanssi. Ns. promenadia voitiin suorittaa myös reessä istuen tai ratsain. Säätyläisten piirissä liikunta sai tässä kokonaisvaltaisen esteettisen merkityksen. Promenadian liikuntaedellytykset olivat varsin laajat ja näin voidaan tulkita jos niin halutaan, että valtiovalta sijoitti liikuntapaikkoihin mm. rakentamalla puistokatuja ja erilaisia puistoja ja kävelyteitä.

Liikunnan kasvatuksellisten vaikutusten korostamisen lähtökohtana on usein pidetty ranskalaisen valistusfilosofi Jean Jacques Rousseau'n opetuksia vuonna 1762 ilmestyneessä kirjassa "Emile". Rousseau'n ajatukset kulkeutuivat Suomeen saksalaisilta voimisteluteoreetikoilta.¹⁷

Kun 1820-luvulla työskennellyt koulukomissio perusteli voimistelun merkitystä ja tarpeellisuutta koulun oppiaineena, korostettiin liikunnan kasvatuksellista ja terveydellistä funktiota. Senaatti ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa lämmennyt uusille ajatuksille liikunnan merkityksestä.¹⁸ Kolmannen koulukomission vuoden 1835 pöytäkirjoissa perusteltiin voimistelun välttämättömyyttä koulujen ohjelmassa seuraavasti:

"Koska epäilemättä on olemassa ristiriita järkevän kasvatuksen periaatteiden ja sen näkemyksen välillä, että nuorison älyllistä sivistystä kohotetaan osaksi fyysisen kehityksen kustannuksella, on komissio tietoisena niistä haitallisista seurauksista joita pitkäaikainen paikallaanolo ja sielunvoimien alituinen jännittäminen mahdollisesti voivat saada aikaan nuorison terveydelle, esittänyt alamaisuudessa, että kouluissa tulitaisiin tunti päivit-

täin käyttämään ruumiinharjoituksiin, joita johtaisi tätä tarkoitusta varten oppilaitokseen palkattu voimistelunopettaja. Komissio on katsonut tämän asian olevan niin suurimerkityksellisen nuorison järkevälle kasvattamiselle, että ehdotuksen toimeenpanon vaatimat kustannukset eivät ole kyenneet pidättämään sitä alamaisesta esityksestään."¹⁹

Koululiikunnan merkitys oli vielä ainakin 1800-luvun puolella nykyistä vähäisempi suhteessa muuhun opetustoimintaan. Eräänä oireena tästä oli esimerkiksi voimistelunopettajien asema ja status kouluissa. Vielä vuoden 1872 koulujärjestyksen mukaan ei voimistelunopettajilla, kuten ei muillakaan ns. harjoitusaineiden opettajilla, ollut oikeutta osallistua koulujen opettajakunnassa yleisten asioiden käsittelyyn. Tämän voitaneen katsoa heijastaneen myös valtiovallan ja ainakin sen kouluhallintoa koskevan osan arviota liikunnan yhteiskunnallisen vaikutuksen vähäisyydestä tai sitten vanhakantaista hierarkia-ajattelua.²⁰

Toisaalta jo 1800-luvun puolivälissä ilmeni Helsingin yliopiston sääntökomitean käsittelyssä, että liikunnan puutteen pelättiin vaikuttavan jopa lajikehityksen kannalta rappioittavasti eli siis tuleviinkin sukupolviin.²¹ Eräs konkreettinen liikuntapoliittinen toimenpide, josta kävi ilmi liikunnan terveyttä edistävän funktion painottaminen, oli vuoden 1908 asetuksella uudistettu yliopiston voimistelulaitoksen opetusohjelma, johon tällöin otettiin varsin näkyvästi mukaan sairasvoimistelun ja hieronnan opetus.²²

Asetuksen hyväksymisessä näkyi valtiovallan edustajien ja muiden päätöksentekijöiden huoli nuorison terveydentilasta. Tätä suuntausta olivat ajaneet mm. lääkintöhallitus ja voimistelunopettajaliitto²³. Tuohon aikaan eli 1800-luvulla ja vielä pitkälle 1900-luvun puolelle olivat lasten koulupäivät nykyistä huomattavasti pitempiä. Myös silloinen ravinto, ympäristöhygienia ja muut yhteiskunnan terveydelliset tekijät olivat epäedullisempia kuin nyt. Liikunnan oletettiin ja toivottiin omalta osaltaan auttavan ja korvaavan terveyden kannalta negatiiviseen suuntaan vaikuttavia tekijöitä.

Usko liikunnan terveydellisiin vaikutuksiin näkyy myös eräissä 1900-luvun alkupuolen urheilua koskevissa ja senaatille osoitetuissa määräraahakemuksissa. Mm. vuoden 1912 valtiopäiville jätetyn Edvard Valpas-Hännisen ja Oskari Lylykorven työväen urheiluseurojen tukemista koskeva hakemus perusteltiin terveyteen ja kuntoon liittyvillä argumenteilla:

"Yksipuolinen työrasitus on päässyt kapitalistisen tuotantotavan mukana Suomessakin monilla työaloilla vallalle. Se vaivaa työntekijäin joitakin ruumiinosia liiaksi, samalla kuin toisilla ruumiinosilla ei ole riittävää liikuntatilaisuutta. Seurauksiksi tulee epämuodostuksia ruumiinrakenteeseen, arveluttavia häiriöitä elimistöön ja arveluttavan paljon sairauksia, jotka vievät lukemattomia tautivuoteelle ja suuren osan heistä ennenikäiseen hautaan. Näitä sairauksia voisi ilmetä jonkun verran vähemmän, jos yksipuolisista työrasituksista kärsivät työläiset saisivat työstä vapaina aikoi-

naan tehdä mahdollisimman hyvin heidän ruumiinsa tilan mukaan sovellutettuja ruumiinliikkeitä. Voimistelu- ja urheiluoopetuksella voitaisiin työläisille neuvoa niitä. Hyvin järjestetyllä voimistelulla ja urheilulla saataisiin työrasitusten vaivaamia ja tarpeellisen liikunnan puutteen kuoleennuttamia elimistöjä jossakin määrin sopusointuun. Samalla säilytettäisiin ja epäilemättä myös useissa tapauksissa lisättäisiin ruumiinmuotojen sopusuhtaisuutta ja kauneutta sekä edistettäisiin henkistä kykyä ja tarmoaa."²⁴

Käsitykset liikunnan funktioista ja varsinkin niiden painotuksista eivät tietenkään olleet yksimielisiä. Varsinkin 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä käytiin mm. silloisen voimistelulaitoksen opetuksen uudistamistyön yhteydessä kiivastakin keskustelua siitä, olivatko terveydelliset vai kasvatukselliset tavoitteet asetettava etusijalle tämän julkisen laitoksen toiminnassa. Keskustelu koski pääasiassa voimistelunopettajien akateemisen jatko-opintojärjestelmän kehittämistä. Kasvatuksellista suuntausta edustaneet, kuten Ivar Wilskman, olisivat halunneet kytkeä tutkinnon filosofisen tiedekunnan yhteyteen. Wilskmanin ajatusmaailma liikunnan funktioista oli muutoinkin lähimpänä Parsonsin L-kategoriaa, jossa liikunnan merkitys oli lähinnä sosiaalistava ja kasvatuksen kautta jännityksiä hillitsevä. Terveysuuntausta korostaneet, kuten silloisen voimistelulaitoksen yliopettaja Kalle Rikal, a pitivät tärkeänä, että tutkinnot kytkettäisiin lääketieteellisen tiedekunnan yhteyteen.²⁵ Rikalan näkemykset voidaan puolestaan sijoittaa Parsonsin A-kategoriaan. Terveuden korostaminen on lähellä voimavarojen lisäämistä ja turvaamista sekä yksilöllisessä että yhteiskunnallisessa mittakaavassa.

Voimistelulaitoskeskustelua käytiin pääasiassa vuonna 1908 annetun asetuksen johdosta. Tämä asetys merkitsi voimistelunopetuksen painopisteen siirtymistä enemmän lääkintävoimistelun puolelle.²⁶ Liikunnan tärkeimmät vaikutukset tai ainakin oletetut vaikutukset, jotka näkyivät myös valtiovallan politiikassa, olivat vuosisadan vaihteessa terveydellinen, kasvatuksellinen ja tämän jälkeen integroiva, yhteiskuntaa eheyttävä funktio. Keskeisimmät näistä funktioista näyttävät olleen terveydellinen ja kasvatuksellinen. Kansakunnan yhteenkuuluvaisuutta palvelevaa liikunnan vaikutusta alettiin korostaa voimakkaammin 1910-luvulla. Ainakin joissakin keskusteluissa se kuitenkin törmäsi vastakkain terveyteen ja kuntoon liittyvien tehtävien kanssa.

Vuosisadan alussa voi liikuntakulttuuria käsittelevistä kirjoituksista havaita terveydellisten lähtökohtien lyöneen urheiluväen piirissä selvästi läpi. "Mens sana in corpore sano" eli "terve sielu terveessä ruumissa" oli ajan tunnuslause, jota tuotiin esille taajaan. Etenkin kilpaurheiluun liitettyyn ihanteellisuuteen yhdistyi luontevasti ihmisten ja koko kansakunnan kehittyminen, terveys ja rodun jalostaminen. Terveuden korostaminen kulki läpi koko liikuntakulttuurin kentän. Työväestölle se saattoi merkitä keinoa selvittää kovista työoloista, porvaristolle ja sivistyneistölle liikunta oli kansallinen kysymys, jossa esim. rodullinen kehitys oli tärkeä.²⁷

3.3 Sotilaallinen merkitys ja sen seurauksia

Liikunnan vaikutuksiin maanpuolustuskyvyn kehittämisessä uskottiin varsin varhain. Konkreettisenä osoituksena tästä on se, että valtiovallan varoja myönnettiin liikunnallisen koulutuksen antamiseksi puolustusvoimissa. Yrjö Maunu Sprengtportenin yksityisessä upseerikoulussa oli jo 1700-luvulla opetusohjelmassa mm. miekkailua ja ratsastusta, jotka kuuluivat toki perinteisiin sotilastaitoihin, mutta voidaan tulkita myös sotilasliikunnaksi. Vuonna 1818 perustetun Haminan kadettikoulun liikuntaohjelmiin otettiin jo voimistelukin mukaan. Haminan kadettikoulun edeltäjän Haapaniemen sotakoulun ohjesäännössä vuodelta 1785 määritettiin, miten monta viikkotuntia eri liikuntamuotoja tuli kuulua opetusohjelmaan. Koko koulun yhteinen viikkotuntimäärä liikuntaa varten oli 18, josta suuri osa oli varattu miekkailulle.²⁸

Valtiovallan näkemys liikunnan sotilaallisesta merkityksestä konkretisoitui selvimmin, kun yliopiston voimistelulaitoksen ohjelmaan sen uudistustoimien yhteydessä 1800-luvun lopussa otettiin erillinen sotilasvoimistelujohtajien kurssi armeijan upseereille. Aloitteen tästä asiasta teki silloinen Suomen sotaväen ylipäällikkö Georg Ramsay. Tehtyyn esitykseen sisältyi ehdotus, että näille voimistelulaitoksen kursseille komennettaisiin kaikista pataljoonista ja rakuunarykmenteistä yksi upseeri joka toinen vuosi ja heille maksettaisiin kruunun varoista matkat ja oleskelu Helsingissä.²⁹ Tehty ehdotus hyväksyttiin vuonna 1896, jolloin hallitsija antoi asiaa koskevan asetuksen.³⁰

Tehtävää varten palkattiin voimistelulaitoksen opettajaksi armeijan upseeri. Näiden kurssien merkitystä sen ajan sotaväen liikunnan kehittämisessä on pidetty varsin suurena. Laskettiin nimittäin noin 150 000 miehen Suomen silloisissa sotajoukoissa ehtineen saada jonkinlaista liikunnallista koulutusta ennen kuin armeija asteittain vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen alussa lakkautettiin.³¹ Kun Suomen aatelisto 1800-luvun puolivälissä kantoi huolta koululiikunnan kehittämisestä, on esitetty olettamus, että tämän huolen takana olisi ollut pyrkimys kehittää upseerikoulutukseen valmistautuvien jälkeläisten valmiuksia tälle uralle.³²

Uutta merkitystä liikunta sai maanpuolustuksen kannalta 1800-luvun loppupuolella, kun keskusteltiin yleisen asevelvollisuuden voimaansaattamisesta maassamme. Reservikoulutuksen järjestämistä koskevassa valtiovallan eri elinten välisessä keskustelussa esitettiin myös ajatus aseharjoitusten liittämiseksi koulujen voimistelunopetukseen.³³

Maanpuolustustarkoituksia eli yhteisön säilymistä palvelevia liikunnan vaikutuksia alettiin korostaa enemmän juuri 1800-luvun loppupuolella. 1900-luvun alussa tuli kansakunnan identiteettiä ja integraatiota palveleva funktio tärkeäksi kilpa- ja huippu-urheilun myötä. Se enteili myös muutoksia poliittisessa kehityksessä kohti valtiollista itseinäisyyttä. Myös liikunnan vaikutusta työkuuntoon ja muihin jokapäiväi-

siin toimintoihin alettiin korostaa.

Myös Cygnaeus oli esittänyt ajatuksia liikunnan sotilaallisesta merkityksestä perustellessaan mm., että jokaisen pojan kasvatuksen tulisi olla sen verran sotilaallista, että hän kehittyisi rohkeaksi, järjestystä harrastavaksi ja taitavaksi yksinkertaisissa sotilasliikkeissä ja ammunnessa.³⁴ Liikunnan sotilaallista funktiota valtion käytännön liikuntapolitiikassa korostava ajanjakso ei kuitenkaan kestänyt kauan, sillä 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen valtiollinen kehitys johti mm. Suomen sotaväen lakkauttamiseen. Samalla lakkasivat myös edellä mainitut voimistelulaitoksen kurssit. Liikunnan osuutta koululaitoksessa myös vähennettiin. Näin Venäjän keisari pyrki liikuntapolitiisella rajoittavalla strategialla parantamaan otettaan maan hallinnasta. Voimistelulaitoksen sotilasinstruktööriskurssit palasivat ohjelmaan uudestaan vasta Suomen itsenäistyttyä.³⁵

Vaikka sotaväen lakkauttaminen merkitsi Venäjälle suomalaisten liikuntaharrastuksen sotilaallisen merkityksen vähenemistä oli lakkauttamisen vaikutus suomalaiseen itsenäisyysliikkeeseen käänteinen. Koska Suomella ei enää ollut omaa armeijaa eikä siten myöskään sotilaskoulutustakaan, nousi urheilun ja urheiluseurojen rooli näiden taitojen ylläpitäjänä merkittävästi. Liikunnan sotilaallinen funktio korostui voimakkaasti suomalaisten keskuudessa, millä oli suurta merkitystä Suomen itsenäistyttyä.

Kehityksessä näkyy varsin valaisevasti se, kuinka erilaiset liikuntaan liittyvät toimenpiteet ovat olleet riippuvaisia siitä, millaisena valtiolta on liikunnan vaikutukset kulloinkin nähnyt. Esimerkiksi sotilaallista eli maanpuolustuksellista vaikutusta on liikunnalla nähty olevan jo kauan. Tärkeää valtiovallan toimenpiteisiin ja mm. taloudellisiin toimenpiteisiin johtavien päätösten toteutumiseen nähden on ollut se, keitä tällaisen sotilaskuntoa palvelevan toiminta-alueen on nähty palvelevan. On luonnollista, että silloin, kun se selvästi on palvellut vallassa olevaa ylintä hallitusvaltaa, esim. autonomian ajan Venäjän keisarihuonetta, se koettiin siltä taholta myös hyväksytyksi ja sitä tuettiin. Aikana, jolloin epäluulo rehotti ja puolustuskunnon pelättiin kääntyvän hallitusvaltaa vastaan, kohdeltiin tätä toiminta-aluetta kaltoin.

Valtiovallan epäluulo tuli tavallaan oikeutetuksi ja varsin konkreettisesti todennetuksi, kun urheilujärjestöksi naamioitu Voimaliitto paljastettiin ja lakkautettiin vuonna 1906. Voimaliiton tarkoituksena oli ollut Suomen vapauttaminen sitä sortavan Venäjän keisarikunnan alaisuudesta tarvittaessa myös sotilaallisia keinoja käyttäen.³⁶

3.4 Tulosurheilu nationalismin palvelijana

Ehkä eräänlaisina urheilukilpailujen edeltäjinä ja samaan tapaan kuin nykyäänkin kansakunnan eri kerroksia lähentävinä tekijöinä voidaan pitää viime vuosisadan kansanjuhlia, joita järjestettiin varsin säännöllisesti eri puolilla Suomea 1800-luvun loppupuolella. Liikunnallisilla ohjelmanumeroilla oli näissä juhlissa varsin suuri osuus. Eri yhteiskunta-kerroksia lähentävää eli integroivaa vaikutusta kuvaa mm. seuraava juhlan tunnelmia esittävä katkelma: "Kaupungin hienot neidit hyppeivät iloisina nuorten talonpoikien kanssa, arvonsa loukkausta tunteematta ja yksi mieli ja yksi kieli vallitsi kokoontuneessa yleisössä".³⁷

Liikunnallinen karnevaalikulttuuri toimi samalla jännitysten laukaisijana, kun sääty-yhteiskunnan sopivaisuuden rajoja hetkellisesti lavennettiin. Liikunnassa merkitsi moderniin aikakauteen siirtyminen tämän kansankulttuurin ja kisailun korvautumista järjestäytyneellä kurinalaisella kilpaurheilulla.

Kun nykyaikainen kilpaurheilu 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa levisi maahamme, siitä muodostui vähitellen kansallista itsetuntoa ja integraatiopyrkimyksiä palveleva väline. Olihan se luontaisesti tarkoitettu vertailemaan yksilön kykyjä ja paremmuutta. Yhtä hyvin se sopi mittaamaan yhteisöjen keskeistä paremmuutta sekä paikallisella tasolla että eri valtioiden kesken. Tämä taas sopi vallitsevaan yleismaailmalliseen nationalistiseen ja liberalistiseen perusideologiaan, jota erityisesti aikakauden suurvallat, kuten Iso-Britannia, edustivat. Olympiakisojen ja varsinkin Tukholman vuoden 1912 kisojen merkitystä suomalaiskansallisen itsetunnon herättäjänä on korostettu monessa yhteydessä.

Esimerkiksi käy mm. Tahko Pihkalan suitsutus esitelmässään, jonka hän piti muutamia kuukausia olympialaisten jälkeen amerikkalais-suomalaisille syystalvella vuonna 1912:

"Arvoisat läsnäolijat! Enpä luule kenestäkään tuntuvaan vastenmieliseltä palata muistoissaan viime kesän heinäkuuhun (= Tukholman olympialaiset), jota melkein nimittäisin suomalaisten heinäkuuksi. Elämäni ylpeimpänä suloimpana muistona tulee se varmaankin säilymään, vaikkon voi muuta sanoakaan kuin, että olinhan siellä minäkin. Niin Tukholmassa ollessani olin vakuutettu etten hinnalla enkä millään olisi tahtonut muualla olla."

Tämän jälkeen Pihkala selosti kuulijoilleen kotimaan reaktioita ja sitä valtavaa innostusta, jonka Tukholman kisat Suomessa herättivät ja jatkoi:

"Kaikki tunnustivat yksimielisesti ettei sellaista innostuksen aikaa ja

varsinkaan niin ehjän innostuksen aikaa ole eletty Suomessa ainakaan sitten suurlakon päivien. Ja moni epäilee, onko Suomessa koskaan ollut olympiaviikkojen veroista aikaa... Olemme kuin poika, joka on alinomaan saanut ryssä selkäänsä. Eihän siitä selkäänsä oikaise eikä paljon rohkeammaksi käy, jos joku hyväntahtoinen 'Täti' (Englanti ja Saksa) häntä päälle taputtelevat ja karamellia antaa. Mutta annapa, että hän kerrankin jossakin ottelussa tuolle väkevämmälleen antaa selkään, kamppaa hänet kellelleen, että keikahtaa, ja että tuosta kaikkialla ihmetelyn huuto nousee, toiselta silloin tuntuu olo. Ja kun Suomi tuossa maitten ottelussa vielä anastaa toisen sijan Englantien, Saksojen ja Ruotsin edellä, ja sitä ymmärrettävästi kuunnellaan, niin siinä on asia, joka elähdyttää meitä, vaikka ei olekaan leipä...³⁸

Vaikutusta tällä urheilutapahtumalla on varmasti tässä suhteessa ollutkin siitä tietoisiksi tulleiden keskuudessa. Toisaalta on urheilun maailmanlaajuista merkitystä ja valtakunnallista vaikutusta ajateltaessa otettava huomioon se ratkaiseva ero, mikä silloisten ja nykyisten tiedonvälitysmekanismien ja varsinkin joukkoviestimien välillä oli. Silloin ei ollut suomalaisissa kodeissa TV-vastaanottimia eikä radioita ja sanomalehtien levikki oli vain murto-osa nykyisestä. Lehdet eivät silloin kirjoittaneet urheilusta läheskään sellaisin palstamäärin kuin nyt. Muun muassa näistä edellä mainituista seikoista johtuen voidaan arvioida myös kilpaurheilun yleisen merkityksen silloisessa yhteiskunnassa olleen vähäisempi kuin nyt.

Toisaalta on todettava, että kisojen todennäköinen vaikutus näkyi kyllä eräissä konkreettisissa toimenpiteissä ja liikuntakulttuurin ilmiöissä varsin pian niiden jälkeen. Jo vuonna 1913 lisättiin esimerkiksi voimistelulaitoksen lukusuunnitelmaan 1-2 tuntia viikossa urheiluharjoituksia, joita siellä ei aikaisemmin ollut. Tämän aineen ensimmäiseksi tunti-opettajaksi palkattiin Lauri Pihkala.³⁹

Muutokset liikunnan funktioissa ja ainakin niiden painopisteissä alkoivat näkyä siis vuosisadan vaihteessa. Tämä kävi ilmi varsin konkreettisesti myös joidenkin urheiluseurojen toiminnassa. Esimerkiksi Helsingin Ponnistukselle näyttää Tukholman kisoilla olleen silloisen kuvauksen mukaan varsin negatiivinen vaikutus:

"Vuosi 1912 oli maamme urheilunhistoriassa merkkivuosi. Silloin valmistauduttiin Tukholman olympialaisiin. Tänne miehiä valittaessa oli ensi kädessä kysymys yksilöllisestä kunnosta, kvaliteetista, ja joukko, kvantiteetti, ei herättänyt mielenkiintoa. Kansa alkoi vaatia enemmän senttimetrejä ja vähemmän sekunnin murto-osia. Olympialaisissa mitattiin kansojen kuntoisuus pistemäärillä ja ihmisten mieliin ei sopeutunut enää se, että kilpakentillä nähtiin paljon miehiä ja naisia. Yksi hyvä vastasi 100 keskinkertaista, sillä maa ei sadalta tavalliselta saa ainoatakaan pistettä, mutta yksi hyvä himoitut pisteet kyllä pystyisi hankkimaan. Ponnistuksen aatteet näin ollen jäivät vaille vastakaikua ja sen toiminta edelleenkin herpaantui. Mukana oleva joukko vähene mistään väheni ja seuran julkinen merkitys käy melkein olematto-

maksi. Olympialaiskuumeen jälkeisenä aikana sivuutettiin seuran 25-vuotinen rajapyykki hiljaisuudessa."⁴⁰

Miten relevantti edellä mainitussa kertomuksessa oleva syy seuran toiminnan lamaantumiseen on ollut, ei ole tässä yhteydessä ollut mahdollista tarkemmin selvittää. Nygren huomauttaa myös Helsingin Ponnistuksen sisällä samaan aikaan syntyneestä poliittisesta hajaannuksesta.⁴¹

Lisäksi on nähtävissä, että kilpa- ja huippu-urheilulla voi olla myös nuorisoa motivoivaa vaikutusta. Tämän kilpa- ja huippu-urheilun suuntauksen alullepanijana ja eräänlaisena vetäjänä pitää ainakin Klaus U. Suomela Wilskmania. Wilskman oli Suomen urheilun voimahahmo vuosisadan alussa. Hänellä oli suuri vaikutus myös julkisen liikuntapolitiikan suuntaan ym. päätöksentekoon. Wilskmanin johdolla perustettiin mm. vuonna 1898 Suomen Urheilulehti ja myöhemmin eli maaliskuussa 1906 Suomen Voimistelu ja Urheiluliitto (SVUL) kaksikieliseltä pohjalta.⁴²

Toisaalta voidaan sanoa, että Suomelan arvio Wilskmanin liikuntapoliittisista tavoitteista lienee ollut yksipuolinen, koska eräissä muissa yhteyksissä taas käy ilmi, että Wilskmanin ajatukset liikunnan funktioista olivat laajemmat. Erityisesti hän korosti liikunnan kasvatuksellista eli sosiaalistavaa merkitystä. Tätä sosiaalistavaa vaikutusta korostettiin myös laajemmissa yhteyksissä puhuttaessa koulun harjoitusaineista yleensä.⁴³

3.5 Valtiovallan liikuntapoliittinen strategia ja eräitä toimenpiteitä

Mitään erityistä julkisen vallan liikunta-asioista huolehtivaa hallinnollista organisaatiota tai elintä ei autonomian ajan Suomessa ollut sen enempää valtionhallinnossa kuin kunnallisellakaan tasolla.

Liikuntaan liittyvät asiat ja niitä koskeva päätöksenteko kanavoituivat normaalien hallinnollisten päätöksentekoprosessien kautta. Valtionhallinnossa päättivät suuremmista asioista suuriruhtinaan, säätyjen ja senaatin lisäksi tällä sektorilla lähinnä kirkollisasiain toimikunta, jolle varsinaisten uskontoon liittyvien asioiden lisäksi kuuluivat myös opetukseen liittyvät asiat. Sotaväki piti huolta omassa piirissään tapahtuneesta liikunnasta. On kuitenkin todettava, että esim. senaatin ohjesäännöt vuosilta 1892 ja 1917 eivät määränneet urheiluasioita varsinaisesti minkään toimikunnan alaisuuteen.

Suomen asema Venäjän keisarikunnan autonomisena osana luo tämän ajan valtiovallan liikuntapolitiikan tarkasteluun omat erikois-

piirteensä. Suomen autonomia oli 1900-luvun vaihteesta eteenpäin hyvinkin ehdollista, mutta sitä ennen valtiovallan varhaiset liikuntapolitiittiset toimet olivat riippuvaisia lähinnä kotimaisesta hallintokoneistosta. Itsenäisyyden ajan liikuntapolitiikan autonomian ajalta saaman perinnön kannalta on tärkeintä nimenomaan suomalaisten omat käsitykset liikunnasta. Suomalaisen yhteiskunnallisen ja hallinnollisen eliitin näkemykset liikunnasta autonomian aikana vaikuttivat suoraan vuoden 1917 jälkeisessä tilanteessa. Venäjän hallinnon merkitys ja vaikutukset näkyivät lähinnä sen hyväksymänä toteutetuissa liikuntaa koskevissa institutionaalisissa ratkaisuisa, kuten koululiikunnassa ja ylimmässä liikunta-alan koulutuksessa. Todettakoon myös, että keisarilla oli viimeinen sana paikallisen hallinnon yli, ja mikäli hänen näkemyksensä erosi suomalaisten toiveista, saivat jälkimmäiset väistyä.

Merkittävä Suomen itsehallinnon taso oli vuosisadan vaihteessa paikallishallinto. Kuten valtioneuvostossa, ei myöskään kuntasektorilla ollut erityistä erikoislautakuntajärjestelmää eikä tämän toiminta-alueen omaa virkamieskuntaa. Luonnollista näissä oloissa oli myös se, ettei ollut mitään varsinaista liikuntapolitiittista suunnittelua ja yleislinjojen tai strategioitten suunnittelua. Liikuntapolitiittisia päätöksiä kuitenkin tehtiin sekä valtiovallan että eri kuntien aloitteesta.

Jo niinkin varhain kuin v. 1815 on valtakunnallista sotilasoppilaitosta, ns. Haapaniemen Kenttämittauskoulua koskevassa ohjesäännössä nähtävissä myönteistä suhtautumista liikuntaa kohtaan. Tämä näkyi kylläkin jo vuonna 1770 perustetun Haapaniemen Sotakoulun ja vuonna 1821 perustetun Suomen Kadettikoulun ohjelmissa.⁴⁴

Korkeakoululiikuntaa koskevassa politiikassaan otti valtion koulukomissio esityksessään 1820-luvulla hyvin myönteisen kannan. Tämä kanta muuttui kuitenkin senaatin käsittelyssä. Liikunnalla hyväksyttiin kyllä olevan koulukomissiossa pohdittuja ja esitettyjä positiivisia vaikutuksia, mutta edellytyksiä niiden konkreettiseksi toteuttamiseksi koulutuntien aikana ei kehitetty. Kouluja kehoitettiin järjestämään leikit ja ruumiinharjoitukset vapaatuntien aikana ja lisäksi senaatti päätti poistaa suunnitellusta koulujärjestyksestä tarpeettomina kaikkien harjoitusaineiden opettajien virat.⁴⁵

Suomessa pidettiin siis liikuntaa maanpuolustuksen kannalta varsin tärkeänä. Tämä kannustava suhtautumistapa jatkui koko 1800-luvun jopa voimistuen vuosisadan lopussa. Konkreettisenä osoituksena tästä on mm. yleisen asevelvollisuuden käsittely. Säätöjen vastauksessa asevelvollisuuden toimeenpanemisesta kiinnitettiin huomiota liikunnanopetuksen ja sotilaskoulutuksen yhteistyömahdollisuuksiin. Voimistelulaitoksen ohjelmassa esitettiin myös ajatus sotilasinstruktöörin kurssien järjestämisestä.

Kun keisarillisen Venäjän suhtautumisstrategia maamme kohtaan yleensä ja Suomen sotajoukkoja kohtaan erityisesti muuttui negatiiviseksi, muuttui myös suhtautuminen Suomen sotajoukoissa harjoitettua liikuntaa kohtaan. Siitäkin tuli kielteinen ja rajoittava. Myös suh-

tautuminen urheiluseuratoimintaan muuttui samaan suuntaan eli rajoittavaksi, sillä seurojen katsottiin edesauttavan Suomen kansallisia pyrkimyksiä.⁴⁶

Saman tyyppistä rajoittavaa strategiaa osoittaa myöhemmin se, että vaikka koululiikunta virallistettiin "Keisarillisella armollisella asetuksella" koulujen opetusohjelmiin kuuluvaksi vuonna 1842, sen toteuttamisedellytyksistä ei silloinkaan huolehdittu. Voimistelutuntien tehokas järjestäminen oli mahdotonta, koska tällöin puuttuivat sekä ns. fyysiset edellytykset kuten salit, kentät ja koulut, pätevät opettajat että myös toimintaa yleisesti markkinoiva ja tukea antava vapaaehtoinen urheilujärjestelmä. Vasta joitakin vuosia mainitun asetuksen ilmestymisen jälkeen rakennettiin ensimmäisiä voimistelusalaleja Turun, Porvoon, Vaasan ja Viipurin kouluihin.⁴⁷

Myös opettajat olivat puutteellisesti koulutettuja ja oppilasryhmittäin liian suuria. Varmasti enemmän kuin opettajilla, esiintyi koulutuksen ja tiedon puutetta niillä valtionhallinnon päätöksentekijöillä, jotka joutuivat ottamaan kantaa alalla tehtyihin uudistusehdotuksiin. Esimerkkinä tästä voidaan mainita edusmies Mikko Heikuran vuodatus valtiopäiväkeskustelussa, joka koski voimistelunopettajien valmistuksen kehittämistä 1800-luvun loppupuolella:

"Olen käsittänyt asian niin, että valiokunnan mietinnössä on kysymys jonkinlaisen voimistelukoneiston hankkimisesta, joka koneisto ei olisi ollenkaan niiden suurten kustannusten arvoinen, jotka siihen uhrattaisiin. Jokaisella isällä ja äidillä on kyllä kylliksi voimistelukoneita kotona lasten käytettäväksi. Viime aikoina on keksitty kaikenlaisia mukavuuksia; kenties kohta tahdotaan keksiä jonkinlainen kävelykonekin, jonka avulla päästäisiin kulkemaan paikasta toiseen jäsentä liikauttamatta. Valiokunnan mietinnölle on tehty suuri kunnia, kun sen on annettu olla niin kauan pöydällä. Nyt se olisi muutta mutkitta hyljättävä."

Samaan tyyliin jatkoi edusmies Paavo Nyrönen:

"Luullakseni jouduttaisiin luonnottomalle tolalle, jos se hyväksyttäisiin. Etenkin mitä talonpoikaissäätyn tulee olisi mielestäni mitä suurinta tyhmyyttä, että talonpoikaissäätyn, jolla muutenkin on tilaisuutta käyttää hyväkseen mitä parhainta voimistelua, menisi vaivaamaan Hänen Majesteettiaan mokomalla anomuksella. Saattaisipa Hänen Majesteettinsa silloin ajatella, että Suomen talonpojilta on työ lopussa, koska niiden on täytynyt tulla pyytämään voimistelun hankkimista itselleen."⁴⁸

Itse asiassa liikuntaa pidettiin näihin aikoihin yleisesti varsin tyhjäänpäiväisenä toimintana, jota kohtaan ei ollut systemaattista tukevaa tai kannustavaa suhtautumispolitiikkaa eikä myöskään varsinaista vastustusta. Suhtautuminen urheiluun ja liikuntaan näyttää enemmänkin muotoutuneen sattuman kautta.

Sen sijaan urheiluväen mielestä liikunnan etu oli koko maan etu. Suomalaisen naisvoimistelun uranuurtaja Elin Kallio kuvaili kuitenkin liikunnan kannalta vallitsevaa nurinkurista tilannetta vuonna 1912 vertailemalla valtiovallan eri tarkoituksiin suuntaamia voimavaroja. Herännyt kiinnostus liikuntaan ei ollut Kallion mielestä saavuttanut tärkeimpiä päättäjätahoja. Pelkästään maatalouden alalla sijoitti valtiolta eräille karjanjalostusyhdistyksille vuosittain 462 800 vuoden 1993 Suomen markkaa. Lisäksi erilaiseen eläinten näyttely- ja kilpailutoimintaan annettiin palkintorahoja niin, että ensimmäiset palkinnot ylsivät 277 680 nykymarkkaan. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton toimintaan, joka siis pyrki samanlaiseen jalostavaan päämäärään, ei valtiolta ollut antanut 46 280 markkaa enempää. Ihmisrodun kehittäminen oli Kallion vertailun mukaan siis valtiolle sianjalostuksen arvoista puuhaa, johon siihenkin oli myönnetty samainen 46 280 markan avustus. Erityisen huono tilanne oli Kallion mukaan naisten liikunnan piirissä, johon ei varoja oltu myönnetty ensinkään. Kallio jatkoi:

"Ja vielä kun kaikenlaiset kotieläimet saavat näyttelymatkoihin alennusta valtion rautateillä, ei tätä etua voida myöntää kansalle, joka matkustaa voimistelutapahtumiin. Sanalla sanoen, olemme tässä maassa päässeet pidemmälle varsojen ja vasikoiden järkiperaisessä kasvatuksessa kuin ihmisten kehittämisen taidossa."⁴⁹

Kallio, kuten kollegansa Anni Collan ja Wilskman, uskoivat kaikki liikunnan kasvatuksellisen funktion merkitykseen. Tässä mielessä Kallio ja Collan voidaan sijoittaa Wilskmanin lisäksi Parsonsien L-kategoriaan eli jännitysten hillintään. Kasvatuksellinen liikunta merkitsi myös heille nykyisin teoreettisin termein ilmaistuna keinoa sosiaalistamiseen, lasten ja nuorten opettamiseen yhteisön tavoille ja yhteiseen arvomaailmaan.

Osoituksena myönteisestä suhtautumisesta on opettajien palkkaamiseen tarkoitetun määrärahan myöntäminen Helsingin yliopistolle 1830-luvun alussa. Kysymys oli voimisteluharjoitusten ohjaamisesta yliopiston opiskelijoille. Nämä voimisteluharjoitukset Helsingin yliopistossa käynnisti aluksi yksityinen seikkailija Gustav Paulin. Hänen työnsä jatkaja Joakim Otta pyysi työlleen julkista tukea yliopiston konsistorilta. Konsistori myönsikin määrärahan, joka oli alun perin tarkoitettu yliopiston tanssimestarin palkkaamiseen.⁵⁰ Näin tuli voimistelu liitettyä yliopistollisten aineiden joukkoon jo varsin varhain. Merkittävä, positiivinen ja liikuntatoimintaamme voimakkaasti kannustava valtiovallan toimenpide oli yliopiston voimistelulaitoksen perustaminen vuonna 1882. Tarkoitusta varten myönnetty rahasumma oli 50 775 mk vuoden 1993 markkaa.⁵¹

Esimerkkinä palkkapolitiisesta suhtautumisesta voidaan todeta, että voimistelunopettajien palkkataso oli 1800-luvulla selvästi jäljessä ns. teoria-aineiden opettajien palkkatasosta. Hiukan tasoitusta tuli vuon-

na 1872, mutta toisaalta saman vuoden koulujärjestys sulki voimistelunopettajat, kuten muutkin harjoitusaineiden opettajat, pois koulujen yleisten asioiden käsittelystä. Heillä ei myöskään ollut papistolle kuuluvia oikeuksia kuten lehtoreilla. Nämä asiat lienevät vaikuttaneet ammatikunnan yleiseen arvostukseen.⁵²

Valtiovallan suhtautuminen vapaaehtoiseen, järjestöpohjaiseen ja muuhun tämän tyyppiseen liikuntatoimintaan 1800-luvulla oli kaiken kaikkiaan vielä selkiintymätöntä. Toisaalta siihen suhtauduttiin piittaamattomasti ja toisaalta sen kehitystä haluttiin jarruttaa. Mutta myönteisyyttäkin oli nähtävissä esim. juuri yliopistopiireissä. Kannustus ja tuki oli kuitenkin harvinaista ja sattumanvaraista. Melko kielteisessä mielessä rajoittavia toimenpiteitä sen sijaan esiintyi. Tästä esimerkkinä mainittakoon varsin sitkeä ja monivaiheinen kiista Suomen osallistumisesta Tukholman olympiakisoihin. Suomella oli jo tällöin oma kansallinen olympiakomiteansa ja se olisi halunnut esiintyä omana itsenäisenä joukkueenaan Tukholman olympiakisoissa. Se ei kuitenkaan ollut silloisen emämaan, Venäjän keisarikunnan ja varsinkaan sen nationalistisimpien piirien mieleen.⁵³ Kielteinen suhtautuminen liikunnan kehittämiseen ei kuitenkaan ollut mitenkään pelkäämään venäläisen hallinnon yksinoikeutena.

Mitään johdonmukaista suhtautumisstrategiaa ei oikeastaan ollut. Venäjän valtiovallan suhtautuminen saattoi vaihdella eri aikoina. Se saattoi näkyä myös autonomisen Suomen hallinnollisissa toimenpiteissä. Vaihtelua oli myös riippuen siitä mistä liikuntakulttuurin osa-alueesta oli kyse. Esimerkiksi maanpuolustusta palvelevaan liikuntaan suhtauduttiin myönteisesti, niin kauan kuin sen nähtiin olevan edullista sotilaallisesti. Edellytyksenä myönteiselle suhtautumiselle oli luonnollisestikin se, että hyvän sotilaskunnan uskottiin palvelevan ei ainoastaan suomalaisia, vaan myös keisarikuntaa.

Koululiikuntaa koskevassa suhtautumisstrategiassa on nähtävissä useampiakin eri tasoja ja eroja mm. sen mukaan, mikä valtiovaltaa edustava hallinnollinen elin tai laitos asiaa käsitteli. Suhtautuminen 1800-luvulla oli yleensä positiivista ja kannustavaa komiteatyöskentelyvaiheessa huolimatta siitä, että nämä komiteat eivät olleet vain liikunta-asioita käsitteleviä erikoiskomiteoita, jotka olisivat saattaneet ajaa omia etujaan. Yleensä näissä komiteoissa pidettiin siis liikunnan vaikutuksia myönteisinä ja koululiikunnalle haluttiin lisää kehittämisedellytyksiä.

Liikunta-asioden säätykäsittelyssä olivat yleensä aatelisäätö ja pap-pissäätö koululiikunnan kannalla melko varauksettomasti. Porvaris-säätö oli jo varauksellisempi, selvimminkin negatiivisesti suhtautui yleensä talonpoikaissäätö. Tämä talonpoikia edustaneiden nurja suhtautuminen selittyy paljolti silloisten yhteiskunnallisten olojen pohjalta. Talonpojat tekivät ruumiillisesti hyvin rasittavaa työtä ja siinä katsottiin olleen liikuntaa ihan tarpeeksi.⁵⁴

Silloiset kasvatusfilosofit kyllä korostivat liikunnan muitakin kuin fyysisiä vaikutuksia, mutta tämä filosofinen pohdinta ei luultavasti

tavoittanut talonpoikien edustajia, jotka suhtautuivat asioihin omista, varsin konkreettisista lähtökohdistaan. Talonpoikien ja myös osittain porvareidenkin edustajien oli vaikeaa ymmärtää, miksi valtion ja siis samalla myös kansalaisten verorahoja piti uhrata keinotekoisien ruumiillisen rasituksen aikaansaamiseksi. Tällaista fyysistä harjoitustahan sai jokapäiväisessä, arkisessa työssä liikaakin. Aloitteisiin suhtauduttiin siksi usein penseästi ja piittaamattomasti.

Senaatin ja hallitsijan suhtautuminen tärkeimpiin liikuntakasvatusta koskeviin aloitteisiin oli yleensä periaatteessa myönteistä. Rajoitavaksi suhtautuminen muuttui usein kuitenkin siinä vaiheessa, kun piti tehdä konkreettisia rahoitusta koskevia päätöksiä. Näin kävi esimerkiksi vuoden 1843 koulujen opetusohjelmaa koskevan asetuksen toteuttamisvaiheessa.⁵⁵

3.6 Esimerkkejä julkisen vallan taloudellisista tukitoimenpiteistä autonomian ajan Suomessa

Ensimmäiset valtiovallan ja kuntien tukitoimenpiteet liikuntakulttuurille kohdistuivat:

1. Liikuntakasvatukseen
2. Ulkomaisiin opintomatkoihin
3. Järjestöjen satunnaistarpeisiin
4. Liikuntalaitoksiin.

Varhaisin liikunnan tuki kohdistui ensimmäiseksi sotilaskoulutukseen ja myöhemmin koululiikuntaan, josta annettiin asetus vuonna 1843. Myös yliopiston voimisteluharjoitukset käynnistyivät jo vuonna 1833 ja liikunnanopettajakoulutus vuonna 1882. Valtiovalta tuki myös edellä mainittujen laitosten liikuntatilojen rakentamista.⁵⁶

Julkista rahoitusta koskevana esimerkkinä voidaan todeta mm., että voimistelulaitoksen toimintaan myönnettiin tukea sekä vuoden 1882 laitoksen perustamista koskevalla asetuksella että erillisellä asetuksella vuodelta 1894. Voimistelulaitoksen rakennushankkeen kustannukset olivat nykyrahassa vähän yli 8 milj. mk.⁵⁷

Ulkomaisten opintomatkojen tuesta löytyy joitakin mainintoja jo 1800-luvun puolelta. Matkustajina olivat mm. Suomen urheilun isänä mainittu Wilskman ja voimistelumme uranuurtaja Viktor Heikel.⁵⁸

Myös urheiluseuroja ja ainakin yhtä liittotason urheiluorganisaatiota tuettiin valtiovallan taholta. Kohteina olivat mm. kilpailujen järjestäminen ja olympiakisoihin osallistuminen. Tuen saajina mainitaan Sportklubben i Helsingfors jo 1800-luvun lopussa ja SVUL 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.⁵⁹ Liikuntalaitoksen rakentamistuki oli

nyky aikaan verrattuna vaatimatonta ja rakennetut tilatkin silloin varsin karuja. Tämä koski sekä koulujen voimistelusaleja että kunnallisia liikuntalaitoksia, joista varhaisimpina mainitaan uimalaitokset, hyppyrimäet sekä keila- ja luistinradat.⁶⁰

Todettakoon vielä, että jo 1800-luvun lopussa mainitaan rakennetun varsin hyvätasoisia uimalaitoksia ja luistintoja mm. Tampereelle, Turkuun, Poriin sekä Kuopioon. Turun tunnettu urheilupuisto valmistui jo niinkin varhain kuin vuonna 1893.⁶¹

3.7 Liikunnan painoarvo ennen itsenäistymistä

Arvioitaessa liikunnan yhteiskunnallisia vaikutuksia viime vuosisadan ja tämän vuosisadan alun suomalaisessa yhteiskunnassa on otettava huomioon silloisten olosuhteiden erilaisuus tämän ajan yhteiskuntaan verrattuna. Tässä vertailussa voidaan kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin tekijöihin:

1. Liikunnan harrastajamäärät olivat viime vuosisadalla ja pitkälle tälle vuosisadalle vain pieni osa nykyisistä määristä.
2. Liikuntaa harrastettiin silloin pääasiassa kaupungeissa. Maaseudun asujaimisto suhtautui siihen osittain vieroksuen. Yleisemmin urheilu alkoi levitä maaseudulle vasta vuosisadan vaihteen jälkeen. Tätä kehitystä edisti 1800-luvun loppupuolella vauhdittunut urheiluseuratoiminta.⁶² Jos ajatellaan liikuntaa sen integroivan vaikutuksen kannalta, on tämä ajanjakso kuitenkin erityisen tärkeä, koska silloin alkoi urheilu leviää koko maahan. Toisaalta on otettava huomioon edellä mainittu tiedotusvälineiden kehittymättömyys, minkä vuoksi varsinkaan yksityisillä suurilla urheilutapahtumilla ei voinut olla sitä vaikutusta, mikä niillä nyt näyttää olevan.
3. Suomen yleinen elintaso ja siihen liittyvät ravintotekijät, hygieeniset olosuhteet, ennaltaehkäisevä terveydenhuoltojärjestelmä ja mm. sairaanhoitojärjestelmä olivat tuohon aikaan vielä niin kehittymättömiä, että tässä suhteessa saattoi perusteltuja positilivisia käsityksiä liikunnan vaikutuksista syntyä varsin vähäisinkin ponnistuksin, jolloin mm. terveydellisten vaikutusten korostaminen oli helppoa ja luontevaa.
4. Urheilun merkityksen maanpuolustuksen kannalta ymmärtää tarkastelemalla esim. yleisurheilun historiaa ja urheilun rakennetta ja toiminnallista luonnetta. Palvelevathan urheilun perustoiminnot, juoksemi-

nen, heittäminen ja hyppääminen, myös sodankäyntiä eräänlaisina fyysisinä perusliikkeinä. Urheilullisuus ja sotilaallinen ns. äkseeraus on myös usein samaistettu toisiinsa. Liikunnan maanpuolustuksellinen merkitys näkyy konkreettisesti myös sellaisten urheilumuotojen kuten hiihdon ja myöhemmin itsenäisyyden ensi vuosina pesäpallon luonnetta tarkasteltaessa. Hiihto on ollut aina talvisodankäynnin perustekijöitä ja pesäpallon on väitetty harjoittavan jalkaväen maastotaistelussa tarvittaviin nopeisiin syöksyihin ja kranaatinheittoon.

5. Liikunnalla oli vuosisadan vaihteessa merkitystä vähän koulutusta saaneiden sosiaalisen kohoamisen väylänä. Yleinen koulutustaso ja laajemman koulutuksen saannin mahdollisuudet olivat varsin vähäiset. Tämä koski etupäässä vähävaraista kansanosaa. Joillekin huippu-urheilijoille saattoi urheilu merkitä esim. saavutetun julkisuuden kautta etenemismahdollisuuksia ja lisäansioita.

3.8 Yhteenveto

1800-luvun loppupuoli merkitsi järjestäytyneen liikuntaharrastuksen syntyä Suomessa. Organisoituminen tapahtui kahdella eri tasolla. Aluksi merkittävimmät valtiovallan toimenpiteet koskivat tärkeitä valtion laitoksia kuten sotavoimia, kouluja ja yliopistoa. Näissä harjoitetun liikunnan rinnalla - ja osittain näistä riippumatta - alkoi syntyä kansanomaiseen liikuntaan perustuva vapaa urheiluliike. Vaikka valtion toimenpiteet kohdistuivat molempiin on selvää, että kansalaisten omatoimisuudesta syntyneeseen urheilujärjestötoimintaan reagoitiin hiukan eri tavalla eri aikoina.

Kaikkien julkisen vallan toimenpiteiden perustana näyttää olleen autonomisen Suomen asema suhteessa Venäjään. Venäjän kannalta liikunnan tärkein funktio näytti ensin olleen sotilaskuntoisuuden kehittäminen. Autonomisessa Suomessa tämä kuitenkin merkitsi kaksiteräistä miekkaa. Suomen näkökulmasta positiivinen toiminta saattoi kansallisuusaatteen käsissä kääntyä keisaria vastaan.

1800-luvulla liikunnalla ei vielä ollut sellaista merkitystä julkisuudessa, joka olisi voinut ajaa koko kansakunnan nationalistisia intressejä. Merkitystä sillä oli lähinnä vain eräille sivistyneistöryhmille ja toisaalta jonkin verran sotilaallista merkitystä sekä Venäjän valtiovallan kannalta että myöhemmin itsenäistymiseen pyrkineelle autonomiselle Suomelle. Huomattavasti toisarvoisempi oli Venäjän kannalta liikunnan terveydellinen funktio. Niinpä mm. koululiikuntaan ja sitä koskevaan keskusteluun ei Venäjä suoranaisesti mitenkään puuttunut.

On kuitenkin huomioitava, että normaaliolosuhteissa 1800-luvulla Suomi oli autonominen. Sitä hallitsivat laissa säädetyt omat hallinto-

elimet. Myös liikuntatoiminta ja sen eri muodot elivät enimmäkseen omaa elämäänsä. Suhde Venäjään ja sen vaikutukset tulivat esille vain joko tietyissä kehityksen murroskohdissa tai poikkeusolosuhteissa. Sortokausien myötä tilanne muuttui Venäjän otettua aktiivisemmän roolin Suomen asioiden hoidossa.

Itsenäisen Suomen valtion omaksuman liikuntapolitiikan kannalta autonomian ajan merkittävimmäksi perinnöksi jäi liikuntaelämän organisoituminen ja sen muodot, liikunnan terveydellisen ja kasvatuksellisen funktion läpilyönti, urheilun suuri osuus kansallisen identiteetin rakentamisessa sekä Venäjän hallinnon ensin ja myöhemmin suomalaisen itsenäisyysliikkeen omaksuma liikunnan militaristisen funktion korostaminen. Leimallista suomalaisen liikuntakulttuurin ja Suomen valtion siihen omaksuman politiikan kannalta oli liikunnan muotojen kehittyminen samaan aikaan suurten kansallisten ratkaisujen kanssa. Näin korostuivat liikunnan sotilaallinen ja nationalistinen funktio, jotka rauhallisimmissa oloissa olisivat saattaneet jäädä heikommiksi.

On syytä olettaa, että nämä autonomian aikana muotoutuneet liikunnan yhteiskunnalliset funktiot olivat suorassa yhteydessä vuonna 1917- itsenäistyneen valtion omaksumaan liikuntapolitiikkaan. Ainakin ne olivat voimakkaana tekijänä muotoutuvan politiikan taustalla. Näistä asioista ehkä tärkeimpinä voidaan pitää liikunnan merkitystä miespuolisen väestön sotilaallisen kunnan kehittäjänä. Urheilujärjestöillä oli osuutta sortokausien venäläistämisen vastustamisessa, kansallisen itsetunnon kohottajana sekä edustamiensa kansalaisryhmien integroijana ja sosiaalistajana.

Valtiovallan suhtautumisstrategia näyttää suuntautuneen urheilun funktioiden ja poliittisten suhdanteiden mukaan. Sotilaallisen merkityksen omaava liikuntatoiminta sai kannatusta niin kauan kuin sitä ei koettu uhaksi valtiovallalle. Strategia siis vaihteli kannustavasta rajoittavaan. Muita funktioita kuten terveyttä ja vapaa-ajanviettoa edustava liikuntakulttuurin osa sai osakseen jopa piittaamatonta ja osin rajoittavaa suhtautumista. Suhtautuminen tosin vaihteli ajankohdan ja asian mukaan. Merkittävä murros tapahtui vähitellen 1800-luvun lopulla ja vauhdikkaammin 1900-luvun alussa kansanomaisen kisakulttuurin joutuessa väistymään kisailuluontoisesta ekspressiivisestä liikunnasta kansainvälisten normien ohjaamaksi järjestäytyneeksi ja selvemmin instrumentaaliseksi, normitetuksi toiminnaksi.

- ¹ Vapaa-ajan käsitteestä kts. esim. Roberts, K., *Leisure* (2nd edition) 1981.
- ² Hentilä, S., *Suomen työläisurheilun historia I: Työväen Urheiluliitto 1919-1944*, Hämeenlinna 1982, 30. Wuolio, E-L., 1982, 67.
- ³ Seppänen, P. & Seppänen, P., *Sata Laulun vuotta: tutkimus ylioppilaskunnan laulajista 1882-1982, osa I*. Helsinki 1983, 11 - 14.
- ⁴ Hentilä, S., *Urheilu, Kansakunta ja Luokat*, teoksessa *Kansa liikkeessä*, Alapuro, R. (toim.), Liikanen, I., Smeds, K., Stenius, H.. Helsinki 1987, 216. Jahn, F.L. & Eiselen, H., *Die Deutsche Turnkunst*, Berlin 1818, XVI, viitattu *ibid.*
- ⁵ Neumann, H., *Leibes Uebungen im Dienste Nationaler: Gesichte der Leibes Übungen 3:1*, H. Ueberhorst (toim.), Berlin-München-Frankfurt-am-Main 1980, 264 - 265. Viitattu Hentilä, 1987, 216.
- ⁶ Esim. Hentilä, 1987, 222.
- ⁷ Hentilä, 1987, 224.
- ⁸ Hentilä, 1982, 32. Seppänen & Seppänen, 1983, 82.
- ⁹ Hentilä, 1982, 64.
- ¹⁰ *Ibid.*
- ¹¹ Halila & Sirmeikkö, 1960, 262.
- ¹² Hentilä, 1987, 219.
- ¹³ Heikkinen, A., *Promenadeja ja terveyskylpyj*, teoksessa *Suomi Uskoi Urheiluun*, Pyykkönen, T (toim.), VAPK kustannus, LTS:n julk. nro 131, Helsinki 1992, 46.
- ¹⁴ *Ibid.*, 44.
- ¹⁵ *Ibid.*, 45.
- ¹⁶ *Ibid.*, 47 - 50.
- ¹⁷ Heikel, V., *Gymnastikens historia*, Helsingfors 1909, 255 - 276.
- ¹⁸ Ilmanen & Voutilainen, 1982, 14 - 20.
- ¹⁹ Vuoden 1835 koulukomission pöytäkirjat (käännös ruotsinkielestä), viitattu Ilmanen & Voutilainen, 1982, 21.
- ²⁰ Ilmanen & Voutilainen, 1982, 28-31.
- ²¹ Ilmanen & Voutilainen, 1982, 39.
- ²² Asetus 16.10.1908.
- ²³ Ilmanen & Voutilainen, 1982, 88, 169.
- ²⁴ Eduskunta-aloite vuodelta 1912, laatijat Lylykorpi ja Valpas-Hänninen.
- ²⁵ Havas, E., *Voimistelunopettajalaitoksemme uudestaan järjestäminen*, *Suomen Urheilulehti* nro 13/1913, 255 - 256. Rikala, K. *Voimistelunopettajien valmistus, Kisakenttä* 1913, 21 - 27.
- ²⁶ Asetus 16.10.1908.
- ²⁷ Esim. Korpi, J., *Mitä yhteyttä voimistelulla ja urheilulla on yhteiskuntaliikkeen kanssa?*, *Urheilu-Viesti* III, 1911, Hanckok Michigan, 16 - 20.
- ²⁸ Römpötti, K., *Sotilasurheilua Sprengtportenista nykypäivään*, *Suomen Upseeri* 1/1979, 14 - 16. Suomela, K. U., *Suomen urheilun historia I*, Helsinki 1944, 105.

- 29 Senaatin sotilasasiatoimikunnan kirje vuodelta 1895, viitattu
Ilmanen & Voutilainen, 1982.
- 30 Asetus vuodelta 1896.
- 31 Suomela, 1944, 212 - 213 ja 482.
- 32 Ilmanen & Voutilainen, 1982, 39 - 40.
- 33 Säätyjen vastaus 16.1.1878.
- 34 Suomela, 1944, 163.
- 35 Suomela, 1944, 214. Ilmanen & Voutilainen, 1982, 105 - 107.
- 36 Suomela, 1944, 482 - 483.
- 37 Suomela, 1944, 233.
- 38 Tahko Pihkala -kokoelma. Keski-Suomen Maakunta-arkisto.
- 39 Helsingin Yliopiston toimintakertomus vuosilta 1914-17, 166 - 167.
- 40 Suomela, 1944, 302-303.
- 41 Nygren, H., Viktor Damm ja hänen ponnistajansa, Keuruu 1964, 140.
- 42 Hentilä, 1987, 221 - 222.
- 43 Wilskman, I., Voimistelunopettajain valmistuksesta, Kasvatus ja Koulu
1914-15, 239 - 244. Wilskman, I., Kilpailujen merkityksestä ruumiillisessa
kasvatuksessa, Kasvatusopillinen Aikakauskirja vuodelta 1913, 424 - 427 ja
Olsoni, E. & Olsoni, L., Herbatianismi ja harjoitusaineet,
Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1915, 195 -207.
- 44 Mm. Suomela, 1944, 106 - 107. Ilmanen & Voutilainen, 1982, 14 - 16.
- 45 Hanho, J.T., Suomen oppikoululaitoksen historia II, Porvoo 1955, 40,
Ilmanen & Voutilainen, 1982, 19.
- 46 Suomela, 1944, 483.
- 47 Wilskman, I., Muistelmiani voimistelu- ja urheiluelämämme alkuajoilta,
Helsinki 1929, 33.
- 48 Suomela, 1944, 205 - 206.
- 49 Kallio, E., Om gymnastikens kulturella betydelse i uppfostran. Finska
Kvinnors Gymnastikförbund VII/1912, 59 - 60.
- 50 Suomela, 1944, 93 - 97.
- 51 Suomen asetuskokous 1882.
- 52 Ilmanen & Voutilainen, 1982, 29. Julistus koululaitoksen menosäännöksi
21.6.1841. Palkkasäännöt vuosilta 1856 ja 1872. Komiteanmietintö nro 6,
1892, 5.
- 53 Suomela, 1944, 530 - 553 ja Pihkala, L., Suomi ja olympiakisat, teoksessa
Tahkon latu, Klemola, H. (toim.). LTS:n julk. nro 8, Helsinki 1962, 59 - 60.
- 54 Suomen, K.U., Suomen Urheilun historia I, Helsinki 1944, 202 - 207.
- 55 Ilmanen, K.,-Voutilainen, 1982, 22 - 28.
- 56 Santala, E., Voimistelunopettajien valmistuksen kehitys Suomessa,
Stadion nro 1/1965, 24 - 26.
- 57 Aleksander Universitet i Finland, Under Läraren 1896-1899, Helsingfors
1899, 140.
- 58 Mm. Suomela, 1944, 196 - 197. Wilskman, I., 1929, 50.
- 59 Wuolio, E-L., 1982, 173. Halila & Sirmeikkö, 1960, 311 - 314.

- ⁶⁰ Suomela, 1944, 211. Aalto, T., Helsingin kaupungin urheilu- ja ulkoilu hallinto 1919 - 1969. Helsingin kaupungin julk. nro 22, Helsinki 1969, 50.
- ⁶¹ Suomela, 1944, 390 - 399.
- ⁶² Halila & Sirmeikkö, 1960, 31. Ilmanen & Voutilainen, 1982, 135.

4 VALTION LIIKUNTAHALLINNON ORGANISOINTI VUOSINA 1917-1922

4.1 Valtiovallan itsenäisyydenajan ensimmäiset liikuntapoliittiset toimenpiteet

Suomen itsenäistyttyä oli maamme liikuntakulttuuri jo kohtuullisen hyvin järjestäytynyt ja kehittymässä edelleen uudenaikaisen kilpa- ja tulosurheilun vaatimusten pohjalta. Tämä loi paineita myös liikunnan taloudellisen pohjan varmistamiselle julkisen vallan toimesta.

Näyttää ilmeiseltä, että liikunnan organisoiminen nykyajan kilpaurheilun vaatimusten pohjalta oli vahingollinen kansan spontaanille kisakulttuurille.¹ Tämä organisoitu toiminta toi kuitenkin tilalle uutta ja uudella tavalla aktivoituvaa toimintaa, joskin eri väestöryhmille kuin aikaisempi spontaani kisailu. Uudet urheilumuodot ja niiden kansainvälisyys aktivoivat suomalaisia myös kanssakäymiseen Euroopan ja muiden maanosien urheiluväen kanssa.

Eräs tärkeimmistä itsenäisyyden alkuaajan liikuntapoliittisista linjaratkaisuista oli valtion liikuntahallinnon organisoiminen. Toinen, ja tätä ennen toteutunut liikuntapoliittinen muutos, joka tapahtui vapaaehtoisella sektorilla, oli Suomen urheilun keskusjärjestön hajoaminen vuonna 1919, kun TUL perustettiin. Liikuntakulttuurille tällä oli välittämpi merkitys kuin em. valtion liikuntahallinnon käynnistymisellä. Valtion liikuntahallintoa organisoitaessa tuli eteen heti kysymys ja kiista siitä, minkä ministeriön yhteyteen se sijoitettaisiin. Esillä oli tuolloin kaksi luonteeltaan selvästi erityyppistä vaihtoehtoa. Sijaintipaikkaehdokkaana olivat silloinen sotaministeriö (myöhemmin puolustusminis-

teriö) tai kirkollis- ja opetusasiainministeriö (myöhemmin opetusministeriö).

Vuosille 1919-1920 sijoittui eräitä valtiovallan liikuntapoliittisesti tärkeitä toimenpiteitä, joiden yhteisvaikutuksena konkreettinen organisoituminen liikuntakulttuurin alueella ainakin osittain tapahtui. Kuitenkin näitä toimenpiteitä taustalla ohjaavina tekijöinä olivat paljon vahvemmat poliittiset ja jopa kansainvälispoliittiset tekijät sekä maamme yleiset yhteiskunnalliset olosuhteet.

Ensimmäinen itsenäisen Suomen eduskunnassa liikunnalle myönnetty määräraha sijoitettiin kirkollis- ja opetusasiainministeriön pääluokkaan. Todettakoon, että budjetin käsittelyssä ei valtiovarainvaliokunta ehtinyt sisällyttää mukaan urheilulle tarkoitettua määrärahaa, vaan tämä uusi momentti (8) jouduttiin lisäämään jälkeensä. Eduskunnan päätöksen yhtenä osana oli myös vaatimus valtion urheilulautakunnan perustamisesta valvomaan määrärahan jakoa ja käyttöä. Kirkollis- ja opetusasiainministeriö nimesikin 17.6.1920 valtion urheilulautakunnan kolmivuotiskaudeksi 1920-1922. Lautakunnan kokoonpano muodostui eduskunnan sivistysvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti kouluhallituksen ja urheilujärjestöjen edustajista. Aluksi lautakunnan päätehtävä oli vuosittain myönnetyn urheilumäärärahan jakaminen urheilujärjestöille.²

Kun valtio ryhtyi sijoittamaan verorahoja liikuntakulttuurin rahoittamiseen, oli tietysti luontevaa, että se halusi myös valvoa niiden tarkoituksenmukaista suuntaamista. On myös väitetty, että urheilulautakunnan perustamista edisti tavallaan urheiluliikkeen hajoaminen, kun TUL perustettiin. Urheiluasiat haluttiin hoitaa tämän elimen kautta, kun yhteistyö SVUL:n ja TUL:n kesken ei muuten onnistunut.³ Tässä siis liikuntakulttuurin kentän disintegraatio edisti integraatiota toisaalla - samalla myös urheilun eräänlaista valtiollistumista.

Ensimmäisen johtosääntönsä lautakunta sai vasta vuonna 1924. Siinä sen tehtävät laajennettiin mm. liikuntatoiminnan tuloksellisuuden arvioimiseen ja hallituksen avustamiseen tämän sektorin kysymyksissä. Myöhemmin tehtäväkuva sisälsi myös erilaista valistustyötä, ohjausta alan kysymyksissä ja yleisiä liikuntapoliittisia linjanvetoja.⁴

Tällainen liikuntapoliittisen tehtäväkentän laajenemismahdollisuus oli varmasti ennustettavissa jo lautakunnan perustamisvaiheessa. Tämä lieneekin ollut yksi syy sotaministeriön aktiivisuuteen. Se loi tavallaan kilpailutilanteen siitä, kuinka Suomen urheiluelämä olisi organisoitava, mikä tulisi olla sen henki ja pääfunktiot juuri syntyneessä uudessa valtiossa.

Joitakin ilmeisiä syitä oli olemassa kilpailutilanteelle ja jännitteelle silloisen sotaministeriön ja kirkollis- ja opetusasiainministeriön välillä huomioonottaen ajankohtaja ja yhteiskunnallinen tilanne:

1. Silloinen puolustuslaitos edusti poliittis-ideologisesti oikeistolaista ja varsin suoraviivaisen autoritaarista ajattelutapaa verrattuna kirkollis- ja opetusasiain ministeriön kasvatuksellisista tavoitteista johtuvaan "peh-

meämpään” linjaan, mikä näkyy mm. tänä aikana liikuntaa pohtineiden komiteoiden jäsenten mielipiteistä. Mm. tältä pohjalta ministeriöiden käsitykset liikuntakasvatuksen ja myös muun liikunta- ja urheilutoiminnan tavoitteista ja menetelmistä poikkesivat jo silloin suuresti toisistaan. Sotilaskuntaa ja sotakoneistoa palveleva liikuntakasvatus- ja urheilumalli oli erilainen kuin voittopuolisesti terveyteen, sosiaalisuuteen ja iloon pohjautuva kuva liikunnasta.

2. Sotaministeriö vastasi suurelta osin nuoren valtion olemassaolon turvaamisesta ja näki tässä tehtävässä kansan fyysisen kunnan erääksi ratkaisevaksi tekijäksi. Puolustusvoimien luominen antoi uudelle valtiolle turvan, johon luotettiin. ”Sotaväkemme johto odotti kuitenkin, että se saa edelleen koulutettavakseen vahvaa ja miehekästä ainesta.”⁵

Kirkollis- ja opetusasiainministeriö kuitenkin vastasi Suomen kansan opetuksesta ja sivistyksellis-kasvatuksellisesta kehityksestä. Tähän kokonaisuuteen kuului myös vastuu sekä koulujen liikuntakasvatuksesta että korkeimpaan liikuntakasvatukseen liittyvän opetuksen suunnittelusta ja järjestämisestä. Osittain oli varmasti kysymys myös avoimesta poliittisesti valtataistelusta ministeriöiden välillä. Olihan ministeriöiden työnjakoa koskeva lainsäädäntötyö vielä kesken.

Näkyvimmat areenat tuossa taistelussa olivat valtionhallinnossa komiteat, joita siis asetettiin tällä sektorilla sotaministeriön toimesta vuosina 1919 - 1920 kaksi: ns. urheiluopistokomitea ja ns. Oeschin komitea. Molemmat jättivät mietintönsä 5.10.1920. Kirkollis- ja opetusasiainministeriöön oli vastaavasti ja ehkä eräänlaisena vastapainona perustettu valtion urheilulautakunta sekä voimistelulaitoksen kehittämistä pohtiva komitea. Tosin Pihkala mainitsee näiden komiteoiden lisäksi toimineen vuoden 1919 loppupuolella urheiluopistoasiaa käsittelevän, sotaministeriön asettaman, ns. Essenin komitean. Essen oli Pihkalan mukaan suojeluskuntien päällikkö ja toimi komitean puheenjohtajana. Jäsenenä Pihkala muistaa itsensä ja pari muuta.⁶ Tässä Pihkalle lienee tapahtunut muistivirhe ja hän tarkoittanee Wilksmanin puheenjohtajana toiminutta ns. urheiluopistokomiteaa, jonka yhtenä jäsenenä oli myös ev.luutnantti G.D.von Essen.

Rintamalinjoja varmasti sekoitti ja ”strategian” teki vaikeammaksi se, että näissä eri komiteoissa ja valtion urheilulautakunnassa oli yhteisiä jäseniä ja sekaisin molemmista liikuntapoliittisista aatesuunnista. Esim. Suomen urheilun isäksi kutsutulla prof. Wilksmannilla oli tilaisuus taktikoida näissä kaikissa ryhmissä. Liikuntakulttuurimme pääfilosofi Pihkala vaikutti molemmissa sotaministeriön komiteoissa, mutta ei päässyt tai ei halunnut mukaan kahteen muuhun. Todettakoon, että tässä yhteydessä kilpailivat keskenään pääasiassa liikunnan kasvatuksellista tai sosiaalistavaa funktiota puolustavina osapuolina Wilksman ja Klaus U.Suomela ja maanpuolustuksellista funktiota korostavina Kurt Lennart Oesch ja Pihkala. Wilksman johti siis urheiluopistokomiteaa, mutta oli jäsenenä myös komiteassa, joka oli asetettu ”tutkimaan kysymystä ylio-

piston voimistelulaitoksen muuttamisesta korkeakouluksi fyysistä kasvatusta varten”.⁷

Tämä komitea lähetti huhtikuussa 1920 valtioneuvostolle kirjelmän, jossa se yksimielisesti tunnusti tärkeiden näkökohtien puolustavan erityisen korkeakoulun perustamista fyysistä kasvatusta varten sekä lausui pitävänsä tätä ainakin tulevaisuuden suhteen asetettavana päämääränä. Mutta valtion taloudelliseen tilaan nähden komitea piti epävarmana, oliko nykyistä ajankohtaa katsottava sopivaksi voimistelulaitoksen erottamiseen yliopiston yhteydestä sekä pyysi tämän johdosta valtioneuvostolta täydentäviä ohjeita siitä, olisiko komitean jatkettava työtään tekemällä täydellinen ehdotus korkeakoulun perustamiseksi fyysistä kasvatusta varten.

“Valtioneuvosto sittemmin ottaen huomioon ne melkoiset kustannukset, jotka uuden korkeakoulun perustaminen tuottaisi, katsoi, että kysymys voimistelulaitoksen erottamisesta yliopistosta ja muodostamisesta itsenäiseksi korkeakouluksi on tällä kertaa raukeava. Samalla Valtioneuvosto kehoitti Komiteaa, ottamalla huomioon mitä suurinta säästäväisyyttä, tekemään esityksen vain niistä muutoksista ja parannuksista, jotka voimistelulaitoksella havaitaan välttämättömiksi.”⁸

Suomen valtion niukkoihin varoihin siis kaatui voimistelulaitoksen uudistumishanke. Tämä tilanne ei voinut olla vaikuttamatta ideologisten syiden lisäksi Wilskmanin asenteisiin koskien urheiluopistohanketta ja Oeschin komitean ehdottamaa liikuntakasvatuksen keskustoimiston hanketta. Tämä asenne näkyi mm. Wilskmanin toiminnassa hänen johtamassaan urheiluopistokomitean työskentelyssä. Hän ehdottikin opiston perustamisen sijaan tyytymään järjestettäviin kesäkursseihin.⁹

4.2 Urheilukomiteoiden ehdotukset ja pyrkimykset

4.2.1 Urheiluopistokomitea ja sotaministeriö

Sotaministeriön ensimmäinen ns. urheiluopistokomitea asetettiin 30.1.1919 “laatimaan ehdotusta kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamisesta”. Se joutui työskentelynsä aikana pohtimaan mm. liikuntakasvatuksen ja puolustusvalmiuden välistä yhteyttä. Tätä asiaa tiedusteli komitealta sotaväen ylipäällikkö kenraalimajuri Wilkman (myöh. Wilkama). Vastauksessaan komitea katsoikin, että oli välttämättöntä luoda johdonmukainen yhteys koulujen liikuntakasvatuksen ja sotapalvelukseen kuuluvien liikuntaharjoitusten välille. Samalla komitea esitti koululiikunnan tuntimäärän lisäämistä.¹⁰

Tämän komitean samoin kuin 15.7.1920 asetetun Oeschin komitean perustamiseen oli Pihkalalla tärkeä osuus. Toimiessaan puolustus-

voimissa urheiluasiain hoitajana Pihkala laati vuoden 1918 lopussa urheiluopistosta muistion. Tämän muistion hyväksyi hänen esimiehenä jääkärimajuri Erik Heinrichs. Heinrichs lähetti Pihkalan puhumaan suunnitelmasta silloiselle ministerille, kenraalimajuri Rudolf Waldenille, jonka suhtautuminen asiaan Pihkalan mielestä vaikutti varsin penseältä:

”Puhuin kaiketi 15-20 minuuttia toivottomampana kuin monestikaan eläissäni. Kenraali kuunteli - tai epäilin välillä, mahtoiko hän kuunnella lainkaan - silmäluomet sulkeuksissa, joskus vain välillä, niinkuin minusta tuntui, kalansilmin hetkisen minuun tuijottaen ja yhä lisäten toivottomuuden tuntoaani. Audienssi päättyi siihen”.¹¹

Yllättävää lienee varsinkin Pihkalle ollut, että Heinrichs kuitenkin ilmoitti jonkin ajan kuluttua uuden vuoden puhuttelussa Waldenin kertoneen, että ”urheiluinstituuttia” pitäisi ryhtyä toteuttamaan. Walden kutsui myös Pihkalan luokseen ja käski tämän laatia asiasta täsmällisen muistion valtioneuvostolle. Tuloksena siitä valtioneuvosto päätti tammiukuun lopussa vuonna 1919 asettaa komitea Wilskmanin johdolla harjoittamaan urheiluopistokysymystä.¹²

Komitean näkemyksen mukaan sen perustettavaksi ehdottaman urheiluopiston tulisi toimia sotaministeriön alaisena. Sijaintipaikaksi opistolle komitea ehdotti Utin leirikenttää Valkealan pitäjässä. Näin miehinnössä perusteltiin paikkakysymystä: ”Sangen hyödyllinen toiminnalle on se seikka, että alueella on majoitettua sotaväkeä, jonka voimistelullisesta ja urheilullisesta koulutuksesta laitoksen oppilaat saisivat esimerkkiä ja käytännöllistä harjaantumista.”¹³

Ehkä eräänlainen peitetty poliittinen perustelu opiston sijaintipaikalle oli korostaa sitä, että kahden tunnin rautatiematkan piirissä sijaitsee useita suuria tehtaita, joiden työväen liikuntatoimintaan se voisi vaikuttaa elähdyttävästi. Näin selvästikin yritettiin vaikuttaa poliittisen vasemmiston asenteisiin.¹⁴

Kesällä 1920 päättyi urheiluopiston edeltäjiksi tarkoitettu koe-kurssien sarja Hämeenlinnassa ja urheiluopistohanke pysähtyi.

Näistä mainituista urheiluopiston edeltäjiksi tarkoitetuista kesäkursseista näyttää osanottajille (ainakin osalle) jääneen mieluisia muistoja. Näin kirjoittaa Urheilulehdessä yksi osanottaja otsakkeella ”Thania kesäisiä päiviä liikuntokasvatusopistossa”:

”Se kolme- ja puoli viikkoa kului kuin siivillä pyyhkäisten. Tuskin voi ajatella urheilijan ja voimistelijan voivan käyttää joitakin kesäisiä viikkojansa paremmin. Lujaa, uutteraa työtä, mutta niin vaihtelevaa ja monipuolisesti kehittävää, että aina on mieli vireänä. Ravitsevaa ruokaa ja pituuden lisää pienille miehille puolitoista senttimetriä ja painon lisää kaksi-kuusi kiloa.

Kaikki tuntevat meilläkin sanan ”kansanopisto”. Kun sen elämä on oikeata tanskalaismallista, on siinä ensimmäisenä piirteenä puhdas iloi-

suus ja toisena oikea kansanvaltaisuus (folkelik). Opettajat ovat, ei kivia pedagogeja, ei karjahtelevia, turhasta vihaan leimahtavia kersantteja, vaan valoisia ystäviä, veikkoja, tovereita, joita juuri tuon viime mainitun ominaisuutensa vuoksi - rakastetaan. Sellainen on oikea kansanopisto ja sellainen oli meidän opistomme.”¹⁵

Tälle opistolle Wilksmanin komitean mietinnössä esitetyn paikkaehdotuksen lisäksi ilmaantui ainakin lehtikirjoituksissa muitakin ehdokkaita. Kuopiota paikaksi ehdottanut K.H. Enwald oletti perusteilla olevan oikein korkeakoulutasoisen laitoksen:

“Nämä ajat ovat olleet sisäisten ja ulkonaisten temmellysten, itsekkyyden ja voitonhimon aikaa. Mutta ne ovat olleet myös itsenäisen Suomen heräämisaikaa, uutteran työn ja toiminnan aikaa. Henkisenkin työn vainioilla on se huomattavissa. Kauniina todistuksena siitä on Turun suomalaisen yliopiston hanke, joka kautta koko Suomen niemen on saanut ansaittua huomiota puoleensa. Samoin on Jyväskylän yliopistoasian johdosta herätty vilkkaampaan toimintaan.

Kun otsikossa lausuttu ajatus tuli mieleeni, en ole ajatellut sitä millään tavalla edellisten yliopistojen kilpailijaksi. Löytyyhän toisia aloja, joiden korkeimman sivistystarpeen tyydyttäminen ei ole vielä toteutunut. Ajattelin tässä lähinnä fyysisen kasvatuksen korkeakoulua. Sotaministerin esityksestä asetti valtioneuvosto erityisen komitean ylitarkastaja Ivar Wilksmanin johdolla asiaa valmistamaan. Komitea on päättänyt jo ensi kesänä järjestää jonkuunlaisen korkeakoulun, jotta saataisiin kokemusta. Samalla otetaan selville, miten tällaiset korkeakoulut ulkomailla toimivat.”¹⁶

Ja tämä kirjoitus, joka oli otsakkeella “Eikö mitään korkeakoulua Kuopioon?” jatkuu Kuopion ylistyksenä näin:

“Tämä Suomen lumisin seutu Puijoineen, laajoine jääulapoineen ja mäkisine, metsäisine ympäristöineen tarjoaa ainakin talviurheiluun parempia mahdollisuuksia kuin ehkä mikään muu seutu Suomessa.”
 “Näen Puijon mahtavan kuusikon keskeltä kohoavan uudenaikaisen matkailijakodin, jonka valoisissa, tilavissa huoneissa kaukaakin saapuneet urheilijat mäessä punaposkisiksi tultuaan kohtaavat toisensa.”
 “Kuopion urheilijat! Kuopion kunnan toimihenkilöt! Ottakaapa tämä ajatus pohdinnan alaiseksi. Asettukaa yhteyteen asian hyväksi työskentelevän komitean kanssa. Älkää antako tämän tilaisuuden mennä läpi käsien.”¹⁷

Urheiluopistomietinnöstä antoi puoltavan lausunnon mm. tunnettu Maalaisliiton poliitikko ja myöhemmin maatalousministeri (9.4.1921 läh-tien) Juhon Niukkanen:

“Mielestäni olisi voimistelu- ja urheiluopisto järjestettävä seuraavaan tapaan: valtion perustama ja ylläpitämä sotaministeriön alainen. Paikaksi ehkä Eno (po. Ino) olisi sopivin.

Opiston lähin valvonta voisi toistaiseksi jäädä eduskunnan aloitteesta perustetulle urheilulautakunnalle, johon kuuluu kaksi kouluhallituksen liikuntakasvatuksen tarkastajaa, Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton, Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton ja Työväen Urheiluliiton ja Svenska Idrottsförbundin edustajaa, lisättynä Suojeluskuntajärjestön ja sotaväen esikunnan edustajilla. Muuten olisi toiminta järjestettävä pääasiassa komitean ehdotuksen mukaan.”¹⁸

Myös kouluhallitus puolsi 27.10.1921 antamassaan lausunnossa urheilun ja voimistelun johtajain voimistelulaitoksen perustamista, mutta se ei ottanut kantaa, minkä ministeriön alaisuudessa laitoksen tulisi toimia.¹⁹

4.2.2 Koko liikuntajärjestelmän kehittämistä pohtivan komitean käsityksiä julkisen hallinnon tehtävistä ja työnjaosta

Noin puolitoista vuotta edellisen komitean asettamisen jälkeen asetettiin koko suomalaisen liikuntajärjestelmän kehittämistä pohtiva komitea, joka siis toimi myös sotaministeriön alaisuudessa. Impulssin komitean perustamiselle antoi eduskunnan asettama tehtävä hallitukselle 29.5.1920: ”Sotalaitoksen saattamisesta vakinaiselle kannalle”. Tässä toimeksiannossa mainitaan mm., että ”hallitus ensi tilassa ryhtyisi kansan puolustusvalmiuden kehittämiseksi suunnittelemaan liikuntakasvatuksen järjestelmällistä edistämistä.”²⁰

Ottaen huomioon, että vajaa kuukautta aikaisemmin kirkollis- ja opetusasiainministeriössä perustettu valtion urheilulautakunta, oli tämä uusi komitea selvästi sotilaspiirien vastaus siviilien toimille. Sotaministeriössä ei haluttu katsoa syrjästä valtakunnan urheiluelämän järjestämistä eikä jättää sitä pelkästään siviilien käsiin. Tämä Oeschin komitean asettaminen sijoittui myös ajankohdaltaan päällekkäin jo aikaisemmin asetetun Wilskmanin komitean kanssa. Hentilän mukaan voidaan Oeschin komitean perustaminen nähdä armeijan, suojeluskuntien ja SVUL:n eräänlaisena yhteisyriksenä, joka sai osakseen vasemmiston antipatiat ja vastustuksen.²¹ Tällä vastustuksella oli luonnollisesti oma vaikutuksensa siihen, millaiseksi urheiluhallinto lopulta muotoutui.

Merkittävä ellei ratkaiseva vaikutus näihin ”urheilutapahtumiin” oli siis tuon ajan valtakunnallisella poliittisella ilmastolla ja hallituskokoonpanoilla. Vuosina 1919-23 vallassa olleet keskustahallitukset saivat pyrkimyksilleen tukea monissa mm. lainsäädännöllisissä asioissa sosiaalidemokraateilta. Yhteistyön säilyttämiseksi haluttiin ymmärtää vasemmiston näkökantoja myös urheilupolitiikassa. Vasemmisto ei luonnollisestikaan halunnut sotilasjohtoista, oikeistolaiseksi leimautuvaa julkista liikuntahallintoa. Yleispolitiikassaan hallituksen muodostava keskustaporvaristo, johon kuuluivat silloinen maalaisliitto ja edistyspuolue, pyrki parlamentaarisen demokratian turvaamiseen. Näiden mielestä valtion tehtävänä oli parlamentarismien avulla ehkäistä luokkaristiriito-

jen kärjistyistä. Oikeisto painotti "lujan hallitusvallan" merkitystä.²²

Komitean tavoitteena oli liikuntakulttuurin ohjaaminen sotaministeriöön perustettavan liikuntakasvatuksen keskustoimiston ja sen jakaman urheilun valtionavun kautta. Todettakoon, että molemmissa komiteoissa oli jäseniä, joilla oli sotaministeriöön läheisiä yhteyksiä. Ensimmäisessä komiteassa olivat mm. Pihkala, von Essen ja Levälahti ja toisessa komiteassa Oesch, Levälahti ja myös Pihkala. Komitean kokoon panoilla oli tietysti ratkaiseva merkitys sen tekemiin ehdotuksiin. Majuri Oeschin johtama, koko liikuntajärjestelmäämme pohtiva komitea ehdottikin sotilaallisten näkökohtien huomioimista liikuntatoiminnan eri tasoilla.

Varsinaisena hallinnollisena ratkaisuna komitea ehdotti, että valtiolta perustaisi ns. liikuntakasvatuksen keskustoimiston. Sen tehtäviksi määriteltiin mm.:²³

1. Liikuntaa koskeva tarkastustoiminta, neuvonta ja uudistusten suunnittelu
2. Liikunnan rakennustoiminta
3. Liikuntakasvatusopiston valvominen
4. Tietojen kokoaminen kentältä
5. Asioiden esittely ministeriössä

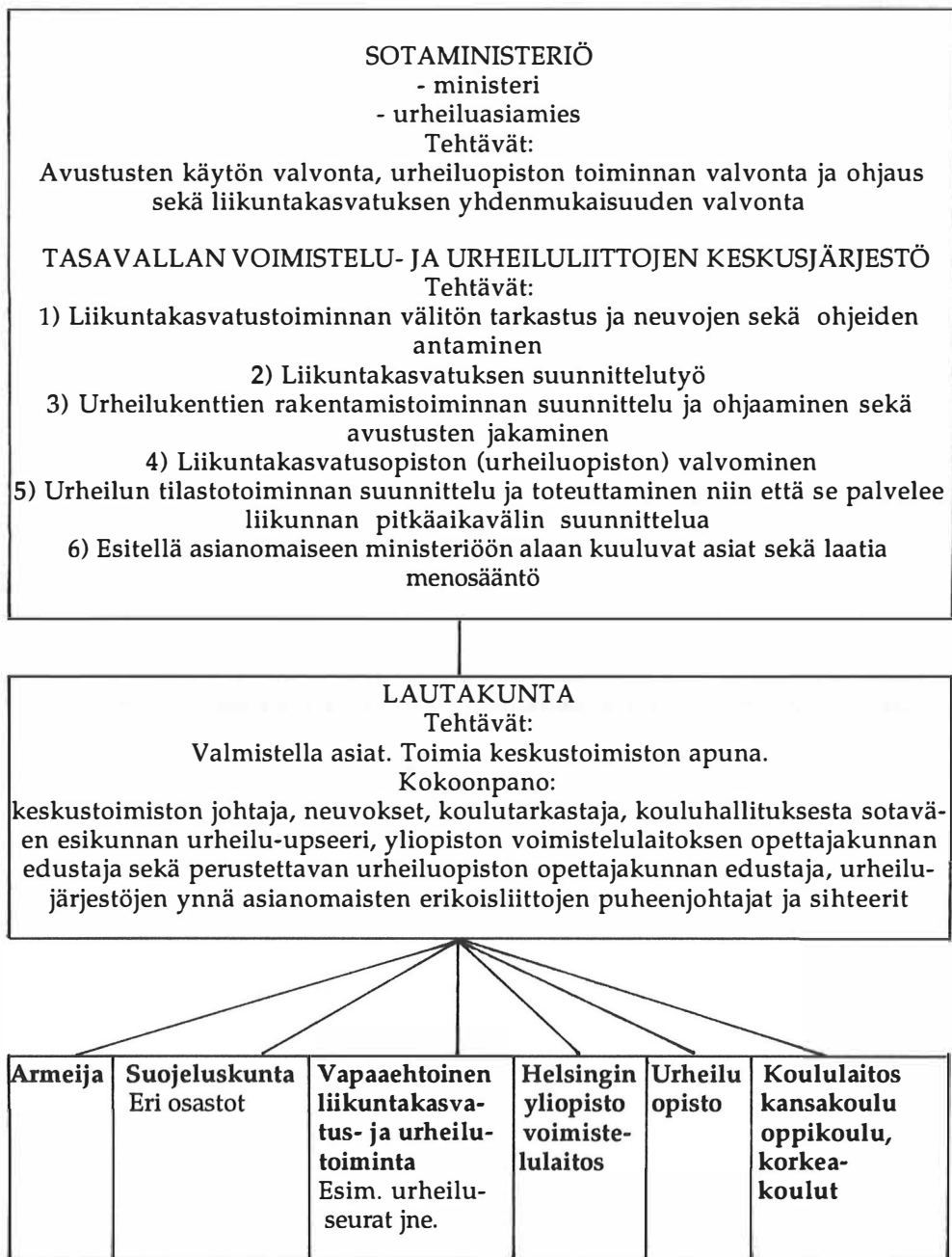
Seuraavalla sivulla on esitetty hallintomalli tarkempana kaavakuvana. Oeschin komitean esittämä valtakunnan urheiluhallinnon organisaatio:²⁴

Komitean kanta keskustuimistoa johtavasta ministeriöstä oli selvä: "Se ministeriö, jonka alaisena keskustuimistolla olisi parhaat toimintamahdollisuudet, on komitean mielestä sotaministeriö. Ainoa muu ministeriö, joka sen ohella on ollut ehdolla on kirkollis- ja opetusasiainministeriö."²⁵

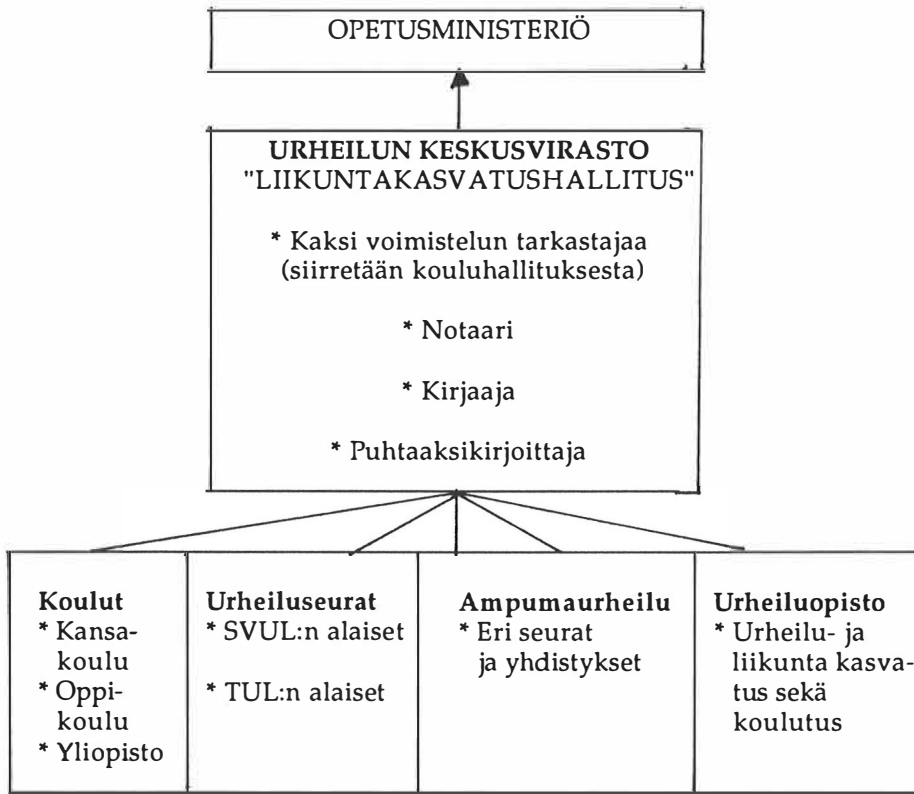
Todettakoon kuitenkin, että oikeastaan tämä urheilun opetusministeriön yhteyteen perustuvan hallintomallin ensimmäinen luonnos lausuttiin O. Rosenquistin toimesta jo Wilskmanin komiteassa vuonna 1919. Tätä hallintomallia ei kuitenkaan julkaistu Wilskmanin komitean mietinnössä. Komitean asiapapereista selviääkin, että ainakin Helsingin yliopiston edustaja lehtori Suomela vastusti tämän mallin tuomista komiteamietintöön. Hänen asiaan liittyvä lausuntonsa kuului:

"Tämä komitea ei voi ottaa laatiakseen esitystä niin laajakantoisesta asiasta, kuin koko maan liikuntakasvatuksen hallinnollisesta järjestelystä. Tässä komiteassa ei ole edustettuna koko liikuntakasvatus. Tämä kysymys sopisi fyysillisistä korkeakoulua suunnittelemaan asetetulle komitealle".²⁶

Sivulla 81 Rosenquistin esitys kaaviokuvana maamme urheilun keskushallinnon järjestämisestä:²⁷

KUVIO 5 Oeschin komitean esittämä liikunnan hallintomalli

KUVIO 6 Rosenqvistin esitys urheilun keskushallinnon järjestämiseksi

Pohdittaessa sotaministeriön ja kirkollis- ja opetusasiainministeriön paremmuutta liikunta-asioiden hoitajana tuotiin esille argumentteja, jotka tänä aikana tuntuvat keinotekoisilta, mutta lienevät omassa ajassa olleet varsin relevantteja:

"Mutta, kun huomattava osa työalasta, nimittäin ampumaurheilu, voi ainoastaan sotaministeriön tukemana ja ohjaamana tulla hoidetuksi asianmukaisella, sotilaalliseen käyttöön soveltuvalla tavalla ja koska toisaalta varsinaisten liikuntaurheilujen kukoistus on ampumaurheilun kehityksen edellytyksenä, on kehityksen yhtenäisyyden vuoksi luonnollista, että koko työala uskotaan sotaministeriön ylivalvontaan. Vielä on myönnettävä, että sotaministeriö, tekemällä urheilua koskevia aloitteita ja samalla kiinnittämällä huomiota liikuntakasvatuksen merkitykseen puolustuslaitokselle, on sillä osoittanut omat harrastuksena asiaan ja samalla koko liikuntakasvatuksen tulevan suunnan ja tehtävän."²⁸

Oeschin komitean mietinnössä korostuivat selvästi liikunnan maanpuolustukselliset ja yhteiskunnan primääristä, ns. säilymisfunktiota korostavat maininnat. Laskennallisella sisällönanalyysillä on mietinnön tekstin havaittu sisältävän jopa joka toisella sivulla tähän liittyviä mainintoja. Toinen keskeinen painotusalue mietinnössä oli sisällönanalyysin mukaan yhteiskunnallinen integraatio, johon liittyviä mainintoja tavattiin hieman yli 40 %:ssa sivuista. Kasvatuksellisten näkökohtien runsas esilletuominen voidaan tulkita liittyvän läheisesti näihin kahteen, yhteiskunnan kannalta hyvin perustavaa laatua olevaan funktioon. Taloudellisten edellytysten korostaminen on ollut yleensä ominaista komiteamietinnöille, eikä vuosi 1920 tehnyt tästä poikkeusta.²⁹

TAULUKKO 2 Laskennallinen sisällönanalyysi vuoden 1920 komiteamietinnöstä, komitean painotuksia ilmaisevien mainintojen esiintyminen

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Yhteisön säilyminen (sis. maanpuol.)	7	58.8
2. Taloudelliset edellytykset	6	50.0
Kasvatus	6	50.0
4. Integraatio yhteisöön ja integroiva vaikutus	5	41.7
5. Organisatoriset ja hallinnolliset edellytykset	4	33.3
Tasa-arvo ja demokratia	4	33.3
7. Terveysten korostaminen	3	25.0
Luja luonne	3	25.0
Tiedon merkitys	3	25.0
10. Kv. ja muu huippumenestys	2	16.7
Järjestelmällisyys	2	16.7
Rajoittava suhtautuminen	2	16.7
Holhoava suhtautuminen	2	16.7
Edustus- ja kilpaurheilu	2	16.7
Fyysiset edellytykset	2	16.7
Valtionhallinnon esilletuominen	2	16.7
Yhteensä	<u>2</u>	<u>16.7</u>
	55	

Vuoden 1917 itsenäistyminen, vuoden 1918 sisällissota ja yhteiskunnan jyrkkä kahtiajako sekä sosiaalisesti että poliittisesti, vaikutti selvästi myös liikunnalle annettuun merkitykseen. Nuorelle itsenäiselle, mutta sisällissodan repimälle valtiolle oli tärkeää käyttää kaikki voimavarat yhteiskunnalliseen eheyttämiseen. Toisaalta liikunnalla uskottiin olevan ratkaisevaa merkitystä valtion puolustuskyvylle. Vuoden 1920 mietintö heijastelee ajassa vallinneita, osittain myös ristiriitaisia virtauksia. Jyrkkää

militarismia tasapainotti sivistyksellinen kasvatusajattelu ja demokraattisten ihanteiden korostaminen. Toisaalta ajan kasvatusihanteissa korostettiin lujaa luonnetta, järjestelmällisyyttä, kuria ja fyysistä suorituskykyä. Liikunnan merkitystä yhteiskunnallisena voimavarana ei kuitenkaan vielä vuonna 1920 tunnustettu samassa mitassa kuin myöhemmin vuosikymmeninä. Tähän viittaavat vuoden 1920 mietinnössä olleet valtiovallan rajoittavaan suhtautumisstrategiaan viittaavat maininnat, joita ei tämän jälkeen ole liikuntaa pohtineissa komiteamietinnöissä esiintynyt.

4.3 Liikuntakulttuuri sotaministeriön alaisuuteen?

Näiden molempien arvovaltaisten komiteoiden esitykset olivat selvästi samansuuntaiset eli niiden mielestä liikuntakulttuurin valtakunnallinen julkinen ohjaus tuli liittää sotaministeriön yhteyteen. Tälle suuntaukselle on löydettävissä tuon ajan Suomesta ainakin seuraavia yhteiskunnallisia perusteluja:

1. Liikunnan sotilaskuntoa ja maanpuolustuksen kautta kansakunnan säilymistä ja olemassaoloa palveleva merkitys oli hyvin perusteltavissa juuri kun maa oli itsenäistynyt ja käynyt läpi sisällissodan.

2. Sotaministeriö edusti oikeistolinjaa ja todennäköisesti monet liikunnan vaikuttajat halusivat, että liikuntakulttuurinkin tulisi olla mahdollisimman lähellä valtaa. Tämänkaltaista selitystä vahvistaa mm. Heikki Ylikankaan analyysi tuon ajan poliittisesta tilanteesta: "Sodan (=kansalaissodan) seurauksena vallan painopiste siirrähti pysyvästi keskiviivan oikealle puolelle. Siellä ja vain siellä sijaitsivat vallan materiaaliset kannattimet, armeija ja suojeluskunta sekä tietysti myös poliisi, joka 1920-luvun alussa rekrytoitiin valkoisen puolen sotilaista yleensä ja eteläpohjalaisista talollisten pojista erityisesti."³⁰

3. Ratkaisuehdotus oli hengeltään lähempänä keskitettyä kuningasvalta-idea ja sitä kautta ajattelultaan lähempänä silloisen oikeiston ihaillemaa saksalaista ajattelutapaa kuin humanistis-kasvatuksellinen organisaatio-ratkaisu opetusministeriön yhteydessä.³¹

4. Malliesimerkkeinä voitiin mainita mm. Norja, Sveitsi, Puola ja Viro.³²

Todettakoon, että sotaministeriö osoitti melkoista aktiivisuutta urheilupoistoasiassa lähettämällä vielä vuonna 1921 hallitukselle kirjelmän, jossa todettiin, että koska mm. alkuaan kaksivuotiseksi ehdotettua sota-väen koulutusaikaa oli taloudellisista syistä supistettava, oivallettiin, että

asevelvollisuusaineksen laadun vastaava kohottaminen tarkoituksenmukaisen ennakkoharjoituksen, voimistelun ja urheilun avulla, oli oleva ehdoton edellytys asevelvollisten koulutuksen tehon pysyttämiseksi maan turvallisuuden vaatimalla asteella.³³

Näin vahva oli sotaministeriön usko ja luottamus liikunnan ja urheilun vaikutukseen puolustusvoimien sotilaallisen koulutuksen ja asevelvollisten sotilaskunnan kehittämiseksi ja parantamiseksi. Kirjelmässä ehdotettiin edelleenkin, että Oeschin mietinnössä esitettyä liikuntakasvatuksen keskustoimistoa ei tässä vaiheessa varojen puutteen vuoksi perustettaisi, mutta sitä vastoin voimistelu- ja urheiluopisto olisi saatava aikaan kiireellisesti ja osaksi tarkoituksenmukaisuus-, osaksi säästäväisyyssyistä sen perustaminen ja ylläpitäminen toistaiseksi uskottava suojeluskuntajärjestölle. Ilmeisesti olisi suojeluskunnilla, jotka olivat samalla kertaa sekä sotilaallinen että myös urheilujärjestö sekä ennen muuta vapaaehtoinen kansalaisjärjestö, mitä parhaat edellytykset tehtävän menestykselliseen suorittamiseen. Suojeluskuntia elähdyttävä isänmaallinen puolustustahto antoi mitä varmimmat takeet siitä, että laitoksen niiden hoidossa olisi ainakin yritettävä täyttää eduskunnan anomuksen mukaisesti sille asetettava tehtävä kansan puolustusvalmiuden kehittäjänä.³⁴ Kirjelmän organisatorisissa suojeluskuntajärjestön ja sotaministeriön roolia koskevista perusteluista tosin tunnustettiin, että urheilun julkinen huolenpito useimmissa maissa, kuten esimerkiksi Ruotsissa, Tanskassa, Unkarissa ja Saksassa on kuulunut opetusministeriölle. Näissäkin maissa sen tehoasteen, jolla urheilua edistettiin - esim. Ruotsissa hiihtoa - määräisivät ensisijaisesti puolustuskäytökohdat. Kirjelmässä todettiin edelleen, että useissa maissa kuten Norjassa ja Sveitsissä, johdetaan urheiluasiat sotaministeriön taholta. Samoin mainittiin olevan asianlaita Puolassa ja Virossa.³⁵ Kirjelmässä jatkettiin myös liikunnan sotilaallisten funktioiden perusteluja:

”Keinona tähän on urheilu ainoita laatuista, kehittäen tehokkaasti varsinkin huomiokykyä, päättäväisyyttä, tarmoa ja itsenäistä aloitekykyä. Eli siis juuri niitä henkisiä ominaisuuksia, joista ratkaisu meidän erikoisissa olosuhteissamme käydyssä sodassa lopulta riippuu.”³⁶

Kirjelmä tuli valtioneuvoston käsittelyyn, joka päätti 3.12.1921 esittää asian Kirkollis- ja opetusministeriölle ja sieltä edelleen esitettäväksi valtioneuvostolle. Samalla päätti valtioneuvosto valita keskuudestaan valiokunnan, johon määrättiin sotaministeri Bruno Jalander, kirkollis- ja opetusministeri Niilo Liakka ja ministeri Juho Niukkanen.³⁷ Tällä päätöksellä valtioneuvosto siirsi urheiluopistoasian kirkollis- ja opetusministeriön valmisteluun. Päätös merkitsi samalla laajemminkin, että tästä lähtien urheiluun ja liikuntakasvatukseen liittyvät asiat kuuluivat opetusministeriön hallinnonalaan.

Valtioneuvoston päätöksen jälkeen 8.1.1922 Pihkala laati salaisen muistion sotaministeri, kenraali Bruno Jalanderille. Muistiossa oli kaksi keskeistä seikkaa: 1) Tahko piti suunniteltua Inon linnoitusaluetta soveltumattomana voimistelu- ja urheiluopistoa varten ja 2) hän esitti, että

valtion urheilulautakunnalle annettaisiin mahdollisuus seurata, valvoa ja tarkkailla opiston toimintaa.

”Näin saataisiin täydelliset takeet siitä, ettei opisto muodostuisi miksiäkään suljettujen ovien takana toimivaksi ja luoksepääsemättömäksi laitokseksi. Epäilemättä olisi tällainen järjestely mieluinen myös suojeluskuntain yliesikunnalle, joka sen kautta saisi parhaan tilaisuuden osoittaa aiheettomiksi laitoksen tarkoitusperiin ja henkeen mahdollisesti kohdistuvat kaiken kaltaiset epäluulot.”³⁸

Puolustusministeriö palasi vielä aiheeseen huhtikuussa 1922 lähettämällä opetusministeriölle asiaa koskevan kirjelmän. Siinä tiedusteltiin urheiluopistoasian silloista tilaa ja edistymistä ja ajankohtaa jolloin asia tulisi valtioneuvoston käsittelyyn.³⁹ Tähän urheiluopistoasian käsittely valtioneuvostossa tässä vaiheessa päättyi ja siirtyi myöhemmin vapaaehtoisen urheilujärjestön toteutettavaksi ja kehiteltäväksi. Pihkala ottikin Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton liittokokouksessa 31.5.1924 asian esille ja sai esitykselleen yksimielisen kannatuksen ja urheiluopistoasiaa kehittelemään valittiin toimikunta, johon tulivat tarkastaja Arvo Vartia, maisteri Pihkala ja prokuristi Aarne R.Lang.⁴⁰

4.4 Opetusministeriö saa liikunnan

Mikä sitten kaatoi tämän edellä kuvatun ja monien mielestä hyvän vaihtoehdon? Perimmäiset syyt löytynevät sekä ulko- että sisäpolitiikan voimavirroista. Syyt näyttävät olleen pääosin samoja kuin ne syyt, jotka vaikuttivat itsenäisen Suomen uuden hallitusmuodon henkeen ja sisältöön vuonna 1919. Esim. Ylikankaan mukaan sisällissodan lopputuloksen saanelivat jääkärit ja Saksan Itämeren divisioona. Hallitusmuotomme sisältöön ja rakenteeseen vaikutti ratkaisevasti sen sijaan ensimmäisen maailmansodan ympäröivien voitto ja painostus.⁴¹

Näyttää siltä, että liikuntahallinnon valtakunnallinen suunnittelu ja ideointi silloisen sotaministeriön puitteissa harasi ajastaan jäljessä takertuen toivoon konservatiivisesta kuningasvallasta ja sen henkeen sopivasta hallintomallista. Todellinen päätöksenteko tapahtui kuitenkin eduskunnassa ja sen enemmistö kannatti parlamentaarista demokratiaa. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna näyttää varsin luonnolliselta, että kun valtion urheilulautakunta vuonna 1920 perustettiin, sen sijoituspaikaksi tuli kirkollis- ja opetusasiain ministeriö eikä suinkaan sotaministeriö.

Valtiovallan tietoisesti harjoittaman liikuntapolitiikan syntyminen voidaan Suomessa ajoittaa vuosiin 1919 ja 1920. Silloin tehtiin toteutuneet esitykset liikuntajärjestöjen valtioneuvuista, perustettiin niiden jakamista varten valtion urheilulautakunta, ja samalla kaksi komiteaa istui miettimässä liikuntapolitiikan suuntaviivoja. Kansalaissodan kahτία jakama, nopeasti laajeneva urheiluliike alkoi saada yhä lisääntyvää

valtiovallan taloudellista tukea, mutta joutui samalla kokemaan myös tämän tukijan ohjauspyrkimyksiä.

Eduskunnassa oli vuosisadan alkupuolella tehty useita esityksiä SVUL:n avustamiseksi valtion varoin. Osa aloitteista hyväksyttiin, mutta suurin osa näyttää jääneen valtiopäiväasiakirjojen liitteiksi.⁴² Vasta kansalaissodan jälkeen vuonna 1919 tehdyt anomusehdotukset johtivat paremmin päämääräänsä. Tyypillistä oli, että ehdotuksia tehtiin kaksi. Kansanedustajat Artur Eklund (rkp) ja Heikki Ritavuori (ed.) esittivät avustusta porvarillisille liitoille, joiksi katsottiin SVUL, SNLL, SPL ja Suomen uimaliitto.⁴³ Edustajat Rieti Itkonen (spd) ja Olavi Puro (sdp) anoivat puolestaan tukea TUL:lle.⁴⁴ Ensimmäisessä anomusehdotuksessa korostetaan "ruumiinkulttuurin erinomaista merkitystä kansan terveyden ja siveellisen kunnon lujittajana". Muista liikunnan funktioista mainitaan kansalaissodan aiheuttaman hajaannuksen voittaminen, urheilu kansainvälisenä kulttuuri-ilmionä ja puolustuskuntauuden lisääminen. Päämääränä nähdään "elähyttää nuorisoamme sillä kansallisen innotuksen ja yhtenäisyyden tunteella, jota vuoden 1912 Tukholman olympialaisissa kisoissa saavutettu menestys siinä herätti ja jonka merkitystä on pidetty tärkeänä": Lisäksi muistutetaan, että toiminnassa on "erikoisesti kiinnitettävä huomiota syvien rivien, maalaisväestön sekä työvään tarpeisiin".

Itkonen ja Puro puolestaan vakuuttavat, että "järkiperäiset ruumiinharjoitukset ovat nykyaikaiselle yksipuolista työtä tekeväälle työläiselle välttämättömät terveyden ja työkuuntoisuuden säilyttämiseksi". Näissä esityksissä tulevat esiin varsin monipuolisesti liikunnan eri funktiot ja toisaalta myös hieman erilaiset liikuntapoliittiset peruskäsitteet. Porvarillisella puolella korostettiin liikunnan integroivaa ja maanpuolustuksellista merkitystä, jonka keskitettynä ilmauksena on kansallisen identiteetin voimistuminen kansainvälisessä kilpaurheilumenestyksessä. Sosialidemokraatit painottivat puolestaan liikunnan terveydellistä funktiota, jonka merkitys korostui nykyaikaisen tehdastyön yksipuolisuudessa. Sivistysvaliokunta puolsi näitä ehdotuksia - tosin vähentämällä anottua avustumäärää - ja esitti, että määrärahan käyttö "on jätettävä sellaisen hoitokunnan valvottavaksi, jossa ovat edustettuna sekä vapaat voimistelu- ja urheilujärjestöt että Kouluhallitukseen asetetut viralliset voimistelun ja liikuntakasvatuksen tarkastajat; että hoitokuntaa luontevimmin nimitettäisiin 'Valtion urheilulautakunnaksi'".⁴⁵ Lisäksi lautakunnan kokoonpanoa täsmennettiin niin, että siihen tulisi kaksi kouluhallituksen tarkastajaa ja lisäksi SVUL:n, SNLL:n, TUL:n ja SFI:n valitsevat edustajat, yksi kustakin. Lautakunnan enemmistön voidaan nykyään vallitsevan yhteiskunnallisen ajattelutavan pohjalta sanoa olleen selvästi porvarillinen. Toisaalta siinä oli otettu huomioon myös työläisurheilun edustus sekä sellaiset "vähemmistöryhmät" kuin naiset ja ruotsinkielinen väestönosa.

Esitys ei mennyt vastustuksetta eduskunnan käsittelyssä läpi. Se synnytti varsin vilkkaan keskustelun, jonka kuluessa ehdotettuihin avustuksiin suhtauduttiin hyvinkin epäillen.⁴⁶ Lopulta esitys kuitenkin

hyväksyttiin niukalla enemmistöllä. 17.6.1920 opetusministeriö nimitti valtion urheilulautakunnan sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisesti. Puheenjohtajaksi tuli voimistelun ja liikuntakasvatuksen tarkastaja professori Wilskman. Nimitys oli määräaikainen: vuosiksi 1920-1922. Itse asiassa lautakunta oli luonteeltaan määräaikainen komitea. Sillä ei ollut toimistoa eikä henkilökuntaa. Sen tehtävää ei ollut määritelty kovin tarkasti. Tärkeimpänä asiana oli kuitenkin valtionavustusten jakamisesta huolehtiminen. Tyypillistä lautakunnan ensi vaiheille oli, että se toisessa kokouksessaan 29.6.1920 päätti, "että valtionapua nauttivien eri järjestöjen toimintaa ei tarkasteta sen puolesta". Koko 1920-luvun ajan lautakunnan toiminta olikin luonteeltaan varsin yksimielistä ja puhtaasti avustusten tekniseen jakoon keskittyvää. Keskusteluja käytiin varsin monista kysymyksistä, mutta kun lautakunnan asemaa ei ollut sen tarkemmin määritelty, tuloksena olivat vain pöytäkirjamerkinnot.

Asian kehittelyn aikana ei opetusministeriö puuttunut sotaministeriön kilpailevaan Oeschin komitean ehdotukseen urheiluhallinnon alistamisesta sotaministeriön alaisuuteen. Sen sijaan sosiaalidemokraatit eduskunnassa toimivat varsin aktiivisesti TUL:n linjaa tukien, eli vastustivat sotaministeriön mallia. He eivät olleet kuitenkaan yksin tässä vastustuksessaan. Vennolan hallituksen edistyspuolueeseen kuuluva sisäministeri Heikki Ritavuori oli samalla kannalla. Silloisessa hallituksessa koko edistyspuolue tuli myös ministerinsä taakse, myös presidentti K. J. Ståhlberg asettui esitykseen nähden kielteiselle kannalle.⁴⁷

Liikuntahallinnon organisointi osaksi valtionhallintoa kytkeytyi myös urheiluopistohankkeeseen. Pihkalan analyysi tähän hankkeen py-sähtymiseen oli seuraava:

"Eversti Walden erosi hallituksen vaihtuessa kesällä 1919 ja asioitten kehitys pysähtyi puolustusministeriöön pariaksi vuodeksi kenraali Jalanderin aikana. Kustannuskysymys oli tiellä. Ratkaisu näytti avautuvan, kun suojeluskuntain yleisesikunta olisi ollut valmis ottamaan perustettavan laitoksen hoitoonsa. Tältä pohjalta siitä laadittiin eduskunnalle esitettävä asetys, joka oli valmiina korehtuurivedoksena valtioneuvoston kirjapainossa, kun tie nousi pystyyn".

"Luullakseni ministeri Heikki Ritavuoren aloitteesta huomattiin, ettei tällainen yksipuolinen porvarillinen ratkaisu käynyt päinsä vaan myös TUL oli saatava yritykseen mukaan, joten Vennolan hallitus hylkäsi puolustusministeriön ehdotuksen. Minä keskustelin asiasta sekä Vennolan että Ritavuoren kanssa, joista jälkimmäinen lausui mielipiteenään, melkein pä päätöksensä, että suunnitelma oli toteutettava opetusministeriölle kuuluvana asiana ja yhteisymmärryksessä TUL:n kanssa kaikille yhteisenä laitoksena tai joltain siihen tyyliin."⁴⁸

Pihkala myöntää, että hänellä oli ollut keskusteluyhteys esityksestä, johon kuului keskeisenä urheiluopiston perustaminen, sekä Vennolan että Ritavuoren kanssa. Ritavuori ei hyväksynyt sotaministeriön alaista järjestelmää. Samoin siis vastustivat hanketta presidentti K. J. Ståhlberg ja sosiaalidemokraatit muun vasemmiston kanssa.⁴⁹ Einar W. Juva on

Waldenin elämäkerrassa viitannut myös vasemmiston ja keskustan vastustukseen. Vennolan hallitus ei voinut ajaa urheiluopistoasiaa sotaministeriön kautta, "koska pelkäsi sen voivan ärsyttää vasemmistoa".⁵⁰

Oeschin komitean mietintöön jätti pitkän ja perustellun vastalauseen voimistelunne ja urheilunne "isäksi" monessa yhteydessä nimetty Wilskman, joka vastusti sotaministeriön roolia "urheiluministeriönä".⁵¹ Vastalauseensa perustelut Wilskman rakensi pääasiassa liikunnan suurelta osin nykyistenkin yhteiskunnallisten pääfunktioiden varaan. Ne olivat liikunnan kasvatuksellinen ja sosiaalistava vaikutus. Seuraavien kappaleiden selostus Wilskmanin perusteluista on hänen vastalauseestaan Oeschin komitean mietinnön liitteenä.

Näin totesi Wilskman viitaten liikunnan kasvatukselliseen merkitykseen:

"Yhtä hyvällä syyllä kuin kansa- ja oppikouluja, kansanopistoja, yliopistoja ym. sivistyslaitoksia pidetään kansan kasvatustekijänä, on siis myös kaikki urheilutoiminta luettava nousevan nuorisopolven varsinaiseksi ja tärkeäksi kasvatustekijäksi.... Koska kaikki muu kasvatustoiminta kuuluu valtioneuvostossa kirkollis- ja opetusasiainministeriön huostaan, lienee varsin luonnollista, että urheiluakin koskevat viralliset asiat olisivat sanotun ministeriön harkinnan ja päätösvalan alaisia. Tätä vaatii kasvatustoiminnan yhtenäisyys ja johdonmukaisuus."

Perustelunsa urheilun eri väestöryhmiä yhdistävän tekijän varaan hän rakensi varsin taitavasti todeten vastalauseessaan mm.:

"Myös nykyiset sosiaaliset olot vaativat, että hallituksen ratkaistavaksi lykätyt urheiluasiat tulisivat kirkollis- ja opetusasiainministeriön käsiteltäviksi. Urheilunne menestymiselle on näet perin tärkeitä - se on suorastaan sen elinkysymys -, että tämä toiminta on kaikille kansankeroksille yhteinen asia. Jos urheiluharrastukset saavat vaikkapa vain pienimmässäkin määrin sen leiman, että ne ovat yhden tai toisen kansalaisryhmän erikoisasiota, niin niiden sosiaalisesti kasvattava merkitys on kerrassaan tuhottu. Urheiluaatteen toteuttamistoimet eivät saa toisistaan vieroittaa eri kansanosia; niiden tulee yhdistää ja ne voivat tehokkaasti yhdistää, jos niitä oikein johdetaan, kaikki kerrokset sopuointuiseen yhteistyöhön."⁵²

Edelleen Wilskman jatkaa perustelujaan todeten mm., että sivistystoiminta, jonka piiriin hän katsoi myös liikunnan kuuluvan, on ja tulee vastedeskin olemaan puoluetistelujen yläpuolella. Silloinen puolustuslaitos ei sensijaan hänen mielestään ollut saavuttanut tällaista vastaavanlaista asemaa eikä kaikkien poliittisten puolueiden yksimielistä kannatusta.

"Jos nyt maamme urheiluelämän ylin ja virallinen johto määrättäisiin sotaministeriön huostaan, niin tällainen toimenpide varsin todennäköisesti olisi omiansa aiheuttamaan jonkun tai joittenkuitten järjes-

töjen eroamisen yhteisestä urheilutoiminnasta, joten sanotun toiminnan, sen aatetta edistävä ja kansaa kasvattava vaikutus tulisi tuntuvasti kärsimään.”⁵³

Wilksmanin voidaan tässä katsoa toimineen ristiriitaisesti, koska hän urheiluopistokomitean puheenjohtajana hyväksyi suunnitellun urheiluo-piston sijoittamisen sotaministeriön alaisuuteen. Hyväksyminen siinä vaiheessa lienee kuitenkin ollut taktinen, johtuen esimerkiksi toiveesta saada näin urheiluopistoille resursseja ja tavallaan se oli alistumista tässä tapauksessa välttämättömään. Ehdottihan samanaikaisesti työskentelevä Oeschin komitea koko liikuntahallinnon alistamista sotaministeriön alaisuuteen. Se oli jo isompi kysymys kuin urheiluopiston hallinto. Tähän mietintöön Wilksman jättikin hallintomallia koskevan eriävän mielipiteensä, joka oli hyvin pitkälle perusteltu.

Toinen liikuntakulttuurimme merkkihahmo, Pihkala ajoi urheiluhallintoamme sotaministeriöön mm. edellä mainittujen sotaministeriön komiteoiden kautta ja niiden jäsenenä, mutta myös yksityisin muistioin ja kirjelmin sekä henkilökohtaisin keskusteluin. Väitetäänpä, että molempien komiteoiden tekstit olisivat suurelta osin Pihkalan käsialaa.⁵⁴

Pihkalan intressin ymmärtää sekä hänen ajatusmaailmastaan että henkilökohtaisesta tilanteestaan katsoen. Toimihan hän noihin aikoihin sotaministeriön urheiluasiain hoitajana, kuten termi hänen ansioluettelonsa mukaan kuuluu. Todettakoon, että kun ratkaisu opetusministeriön hyväksi tässä kamppailussa oli syntymässä syksyllä vuonna 1921, Pihkala erosi puolustushallinnon palveluksesta ja siirtyi suojeluskuntalaitokseen, jossa sitten pyrki aktiivisempaan rooliin urheiluopistoasiassa ja liikuntapolitiikassa. Hallitushan teki päätöksen urheiluopistoasiain esittelyn siirtämisestä kirkollis- ja opetusasianministeriöön 3.12.1921. Pihkala harrasti jo nuoruusvuosinaan historiaa. Tämän tieteenalan kautta hän tutustui mm. Preussin turnari-liikkeen merkitykseen Saksan yhdistymistaistelussa.⁵⁵

Osoituksena siitä, että Pihkala ei vain puhunut, vaan myös toimi, oli se, että hän elokuussa vuonna 1917 liittyi ns. Aktiivisen Komitean sotilaiden värvästyöhön kuriirina. Elokuussa vuonna 1917 ilmestyi lahtelaisessa kirjapainossa kustannettuna Tahko-nimimerkillä painettu 16-sivuinen lentovihkonen nimeltään ”Nykyhetki ja urheiluväen velvollisuudet”. Tätä lentolehtistä levitettiin kaikkialle urheilupiireihin. Siitä joitakin lainauksia:

”Erityisesti urheilijoitten luulisin tervehtivän riemulla itsenäisyysajatusta. Sillä eihän vanha, rikkiviisas oppi ”erottamattomasti yhdistetystä Suomesta” ole koskaan mahtunut tuntoomme, vaan maistui aina fari-sealaisuuden etikkaesanssilta. Emmehän me urheilun alalla koskaan suostuneet tinkimään sydämemme vaatimuksista, vaan tahdoimme seistä tai kaatua urheiluinemme itsenäisen Urheilu-Suomen puolesta ja sisumme kuohui niitä vastaan, jotka sitä loukkasivat... Nyt ei voi urheilu olla monenkaan tietoisuudessa ensi sijalla, jonka ovat anastaneet valtiolliset suurtahtumat, tapahtumat, jotka kehittyvät huimaavaa vau-

tia, joiden pyörteisiin voimme joutua minä hetkenä tahansa ja joiden seurausten varalta meidän on valmistauduttava... Jos nyt vihdoinkin on kypsymässä valtiollinen aate, joka todennäköisesti kykenee meidät yhdistämään kansalliseen yhteistuntoon ja jonka toteuttaminen pakottaa meidät yhteistoimintaan, silloin ei varovaisuussyiden tarvitse estää urheilijoita lyöttäytymästä sen aatteen palvelukseen, joka kantaa nimeä Suomen itsenäisyys... Mutta vapaus on aarre, jota lopultakaan kukaan ei voi toiselle lahjoittaa... Ollaksemme vapautemme arvoisia on meidän itse se hankittava tai ainakin oltava valmiita hankkimaan ja siinä panemaan alttiiksi kaikkemme. Meidän on ainakin annettava tunnuste hengestämme...⁵⁶

Mikäli Pihkalan haluaa sijoittaa parsonsilaiseen funktionaaliseen nelikenttään, painottuu hänen ajatusmaailmaansa tuohon aikaan liikunnan integraatiofunktion tukemiseen ja toteuttamiseen. Myöhemmällä vuosikymmenellä hän ryhtyi entistä enemmän korostamaan liikuntaa adaptaatiofunktiota tukevilla tekijöillä.

Todettakoon eräänä traagisena tapahtumana ja eräänä osoituksena tuon ajan jyrkistä asenteista ja kiihkeästä ilmapiiristä, että sisäministeri Ritavuori murhattiin vuonna 1922. Teon suorittaja oli kiihko-oikeistolainen, jonka motiivina oli Ritavuoren toimenpiteet Itä-Karjalasta paenneita vapaaehtoisia kohtaan.⁵⁷ Näin valtakunnanpolitiikka kosketti välillisesti myös liikuntapolitiikkaa ja saattoi vaikuttaa esim. urheiluopistohankkeen pysähtymiseen.

Leena Laineen tulkinnan mukaan "Liikunnan tärkein taho, SVUL, hylkäsi 'punaisten' poliittisen järjestövoiman pelossa komiteaehdotuksen, jossa esitettiin mm. armeijan, koulujen ja vapaaehtoisen urheiluorganisaation yhdistämistä sotaministeriön alaiseksi kokonaisuudeksi. Näin hanke raukesi."⁵⁸ Poliittisen vasemmiston ja keskustan vastustuksen sijaan Laineen mukaan olikin SVUL se, joka esti ehdotuksen läpimenon. Organisoitiehdotuksen taustalla Laine näkee sosialistien eduskunta-aloitteen, jossa pyrittiin kansanmiliisin perustamiseen eli valkoisen armeijan demokratisoimiseen. Aloitteen sisältö muuttui kuitenkin valiokuntakäsittelyssä niin, että siinä yhdistettiin liikunta ja maanpuolustusnäkökohdat.⁵⁹

Laineen tulkinta pitää siltä osin paikkansa, että SVUL ei suhtautunut suopeasti sotaministeriön pyrkimykseen nostaa liikuntapoliittista profiiliaan mm. järjestöjen kustannuksella. Asiaa koskevan valtiollisen päätöksenteon kannalta pikemminkin yleiset poliittiset voimasuhteet sekä TUL:n ja sosiaalidemokraattien vastustustava vaikutus olivat ratkaisevia. Lisäksi varmasti Ivar Wilksmanin toiminta ratkaisevalla hetkellä muutti asetelman opetusministeriölle ja samalla SVUL:lle edullisemmaksi. Hallintokiista urheiluhallinnon osalta päättyi 30.3.1922, jolloin tuli voimaan laki valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta. Tässä laissa sijoitettiin urheiluasiat kirkollis- ja opetusasiainministeriön alaisuuteen.

Koekursseja urheiluopistoa edeltäviksi toiminnoiksi tarkoitettuina kokeiluina tosin järjestettiin. Ehkä tärkeintä oli se, että kiista ja

keskustelu liikuntahallinnon sijoituspaikasta sai ratkaisunsa, joka todennäköisesti oli liikuntakulttuurin kannalta tärkeä ja toteutuneessa muodossa sen kannalta hyvä asia. Valtion rooli jäi liikuntalautakunnissa vielä toistaiseksi vähäiseksi. Muulta osin voisi valtionhallinnon liikuntapoliittisen strategian tuohon aikaan sijoittaa kategoriaan rajoittava. Valtionhallinto asetti tälle toiminta-alueelle tavoitteita, mutta ei luonut resursseja niiden toteuttamiseksi.

Tämä politiikka on kuitenkin ymmärrettävissä suurelta osin koko valtionalouden heikon tilan pohjalta. Oman selityksensä tilanteelle antaa mm. voimistelulaitoksen yliopettajan silloinen tilanneanalyysi voimistelulaitoksen kehityksen esteistä. Arvio sopinee varsin hyvin koskemaan koko liikuntakulttuuriakin. Näin Rikala:

”Yksiä sitoo vanhat traditioonit jotkut toiset arvostelevat asioita ripeästi edistyvän urheiluelämän kannalta, kolmas ryhmä ottaa huomioon maan puolustuksen vaatimukset ja neljäs ajattelee alan tieteellistä viljelystä jne. Kun sitten tulee opettajakoulutuksen uudistamisen suunnittelun aika törmäävät eri mielipidesuunnat niin voimakkaasti toisiinsa, että on mahdoton saada syntymään hyvää, kaikkia jotenkin tyydyttävää ratkaisua tai ehdotusta sellaiseksi.”⁶⁰

Tämä edellä mainittu esimerkki oli myös hyvä näyttö siitä miten liikunnan yhteiskunnallisia funktioita ei osattu asettaa itse liikuntaväen keskuudessa tärkeysjärjestykseen eikä näin muodostaa yhtenäistä käsitystä valtiovaltaan päin. Päinvastoin eri mielipidesuunnat iskivät voimakkaasti yhteen. Kiistely ja kilpailu vahingoittivat luultavasti koko asian edistämistä.

4.5 Esimerkkejä valtionhallinnon roolista käytännön urheilutoiminnan tukemisessa itsenäisyytemme alussa

Helmikuussa vuonna 1919 järjestettiin Helsingissä itsenäisen Suomen ensimmäiset kansainväliset urheilukilpailut, ns. Talvikisat, joiden yhtenä osana olivat myös suojeluskuntakilpailut ja -juhlat. Kisat olivat kestoltaan varsin pitkät, noin 8 päivää. Valtiovallan rooli tuli esille näissä osin sotilasurheilupitoisissa kilpailuissa mm. välillisesti suojeluskunnan kautta. Olihan valtiovallan ja suojeluskunnan yhteys melko läheinen. Valtiovalta mm. rahoitti suojeluskunnan toimintaa. Valtionhoitajana silloin toimiva Carl Gustaf Mannerheim esiintyi kisojen suojelijana ja valtioneuvoston jäseniä osallistui mm. kisojen loppubankettiin ja palkintojenjakotilaisuuteen.⁶¹

Tässä palkintojenjakotilaisuudessa ulkoministeri Carl Enckell piti puheen korostaen erityisesti urheilun merkitystä pohjoismaisen yhteistyön lisäämisessä. Tilaisuudessa esitettiin Pohjoismaiden kansallislau-

lut ja asiasta kirjoittaneen Hufvudstadsbladetin jutun loppukaneettina oli: "Leve ungdomen! Leve samarbetet i Norden!"⁶²

Paitsi pohjoismaista integraatiota korostettiin kisojen lehtikirjoittelussa myös kansallista integraatiota ja siihen liittyen urheilun yhdistävää voimaa. Samalla tasoitettiin silloin hyvin herkässä olevaa kieliriitaa, joka näytti työntyvän esiin tässä tapauksessa mm. siksi, että ruotsin kieli oli eräiden mielestä liian vahvana kielenä kisojen kuulutuksissa ja muissa järjestelyissä. Näin positiivisesti suitsutti kuitenkin Suomen Kuvalehti:

"Hetkiseksi unohtui näinä valoisina päivinä kaikki nykyhetken rikki-raastava riita ja torakin, ja mieltä hyväilevässä sovussa ja yhteisymmärryksessä saattoi osanottajan kaksituhantinen, mitä erilaisimpia katsantokantoja edustava joukko yhtyä toverilliseen kisailuun urheilun puoleettomilla kentillä."⁶³

"Kisapäivät ovat osaltaan olleet omiansa osoittamaan, että huolimatta kaikista maailmaa nykyisin rikkirepivistä voimista, huolimatta kaikista eri kansojen ja kansanluokkien välille joko luonnostaan tai keinotekoisesti syntyvistä kuiluista, aina tulee olemaan aloja, joilla sittenkin voimme yhtehen yhtyä. Jo itse urheilun olemukseen kuuluu, että sitä tullaan aina harjoittamaan olkoonpa sitten vallassa Lenin tai Nikolait..."⁶⁴

Talvikisat alkoivat ampumakilpailuilla, joita kesti useita päiviä. Osanottajia näissä ampumakilpailuissa oli lähes 400 ympäri koko valtakunnan. Suomen Kuvalehden mukaan mukana oli "todellisia mestariampujia, suojeluskuntalaisia ja sotapoikiamme, joka innostus todistaa, että ampuminen on meille kansanomaisen urheilulaji, joskin tämän harrastuksen tunnetuista syistä on tähän saakka täytynyt uinua kehdoissaan."⁶⁵

Kisojen järjestelyjä kehuttiin lehdistössä varsin yleisesti. Kuitenkin, kuten edellä mainittiin, valitettiin suomenkielen aseman heikkoutta. Näihin aikoihin oli Suomessa alkamassa kova kamppailu suomenkielen asemasta ruotsinkielen rinnalla.

"Erinäisiin seikkoihin ja varsinkin suomen kielen asemaan nähden niissä oli kyllä muistuttamisen varaa, mutta toivottavasti asianomaiset vastaisuudessa pitävät ajoissa huolen siitä, että tällaiset epäkohdat korjaantuvat. Urheilusaavutuksiin nähden voimme olla täysin tyytyväiset, ja siinä suhteessa osoittivatkin kisat, että urheilijamme pystyvät vielä ylläpitämään maamme maineikkaita urheilutraditioita. Senpä takia: "Lakki päästä kaikkien niiden reippaitten kisaveikkojemme kunniaksi, jotka näinä päivinä ensi kerran noudattivat itsenäisen Suomen värit voittoon ja maineeseen!"⁶⁶

Pyrkimys pohjoismaiseen yhteistyöhön näkyy muutenkin tämän ajan lehdistön urheilua koskevassa kirjoittelussa. Mainintoja löytyy mm. pohjoismaisista kisoista ratsastusurheilussa, Suomen pääsemisestä jäseneksi pohjoismaiseen painiliittoon, pohjoismaisista uintikisoista, joihin

Uuden Suomen mukaan olisi: "Hinnalla millä hyvänsä päästävä" ja mm. pyrkimys pohjoismaiseen yleisurheiluliittoon, johon "Suomea ei toistaiseksi hyväksytty jäseneksi, koska urheilijamme eivät vielä ole järjestäytyneet, vaan meillä on kaksi liittoa."⁶⁷ Varsinkin läntisten naapurivaltioiden hyväksyminen koettiin tärkeäksi. Suomea vietiin voimallisesti kohti muita pohjoismaita.

Viittaus kahteen liittoon koski tässä tapauksessa joko SVUL:a ja TUL:a tai sitten SVUL:a ja SFI:a. Vuonna 1919 perustettu Työväen Urheiluliitto oli kansallisella tasolla vakavin urheilupoliittinen huolenaihe, jota heti alusta lähtien pyrittiin selvittämään mm. valtiovallan toimesta. Tähänhän pyrki mm. edellä mainittu Oeschin komitea mietinnössään vuonna 1920. TUL:n perustamisesta kirjoitti mm. Helsingin Sanomat tammikuun lopussa vuonna 1919: "Surullinen on tällainen asiantila näin pienessä maassa."

"Mutta kun kerran meidän näyttää tarvitsevan käydä lävitse kaikki koulut ja surulliset kokemukset ennen kuin ehkä joskus löydämme sen yhtenäisyyden ja suvaitsevaisuuden tien, jota myöten saatamme käsi kädessä kulkea, älkäämme antako tämänkään hajaantumisen lamauttaa mieltämme ja siis myös kansainväliseen maineeseen päässyttä urheiluliikettä. Kulkekaamme tulevat ajat eri liittolipun alaisena, mutta toivokaamme silti, että joskus tulee se aika, jolloin saatamme kulkea yhdessä..."⁶⁸

Näihin aikoihin näkyy lehdistössä myös joitakin ulkopoliittisia asenteita paljastavia kirjoituksia, kuten seuraava lehtijuttu, joka alkaa otsikolla: "Kaikille Suomen urheilijoille Antwerpenin olympialaisten lähestyessä" osoittaa: "Jos Saksan ja muiden keskusvaltojen urheilijoilta kielletään osanotto tuleviin olympialaisiin kisoihin, ei luultavasti Suomessa ole montakaan urheilijaa, jotka eivät tuomitsisi sellaista menettelyä pikku-maisena politiikkaan yhdistettynä. Siinä näkisimme voittajain kostonhalun huippuunsa vietynä." Se, että kirjoittaja kuitenkin näkee malkaa myös omassa silmässään, tulee esille heti seuraavassa kappaleessa, jossa hän myöntää, että: "Omassa urheilussamme on samanlaisia piirteitä. Suomi voinee osallistua kisoihin vain yhtenä kansana ja liittona. Se, että meitä ei hyväksytty pohjoismaiseen urheiluliittoon, olkoon tästä varoituksena." Ja edelleen: "Urheilullisten ja kansallisten aatteiden tulee kannustaa meitä yhteistyöhön. Jos SVUL:n ja TUL:n johtajat eivät saa yhteistyötä aikaan, eivät heidän urheiluaatteensa ole puhtaat, eivätkä he voi liittoa johtaa." Todettakoon, että allekirjoittajina em. kirjoituksessa oli "joukko suomalaisia urheilijoita".⁶⁹

Muutamaa päivää myöhemmin oli samassa lehdessä artikkeli osittain reaktiona kansallisen olympiakomitean Lausannen kokouksen päätökseen järjestää seuraavat olympiakisat yllättäen jo vuonna 1920, eikä vuonna 1924, kuten silloin oli odotettu. Tässä artikkelissa todettiin mm.:

"Vuonna 1914 edellisessä olympiakomitean kokouksessa Suomelta kiel-

lettiin rutivanhoillisten ja urheilusta täysin tietämättömien venäläisten diplomaattien ja sotaherrain pakotuksesta osallistuminen tuleviin olympiakisoihin. Onkohan vain Suomi nytkään itsenäisenä valtiona näiden urheiluherrain osallistujaluettelossa?.. Ilmeisestikin 1920 kisat ovat vain "ententen-kisat" ja meidän ei pitäisi suinpäin päättää osanotostamme. Ruotsi tulee kaikesta päättäen ottamaan osaa. - Mielipiteitämme pidetään ehkä liian keskustavaltaisina."⁷⁰

Valtiovallan tämän suuntaisia urheilupoliittisia kannanottoja ei ainkaan julkisesti ilmaistu tai virallisesti esitetty, ellei tällaiseksi kannanotoksi tulkita kielteistä päätöstä osallistua Suomen joukkueen kisakustannuksiin. Myönteisistä odotuksista huolimatta ei valtiovalta myöntänyt vuonna 1920 anottua 470 000 vuoden 1993 markan määrärahaa Antwerpenin kisoihin osallistumiseksi. Syynä hylkäämiseen oli se, että määräraha ei sisältynyt vuonna 1920 "menosääntöön".⁷¹ Samassa lehdessä kysyttiin: "Miten käy vastaisen osanoton olympialaisiin?"

Julkisessa sanassa näyttää olleen varsin voimakkaasti esillä käsitys, että olympiakisoihin osallistuminen olisi ollut valtiovallan tuesta kiinni. Todellisuudessa käynnistettiin yksityisten toimesta erittäin aktiivinen keräystoiminta, jonka turvin Suomen joukkue, tosin typistettynä, pystyikin osallistumaan olympiakisoihin.⁷² Tästä vaiheesta voitaneen kuitenkin todeta, että valtionhallinnon nurja suhtautuminen näyttää sisältyvän strategialuokituksessa kategoriaan piittaamaton suhtautuminen. Syynä saattoi osittain olla myös ulkopoliitiikka ja tässä tapauksessa kysymyksessä ehkä tietoinen strategia, jossa liikuntapolitiikkaa käytettiin hyväksi. Toisin sanoen haluttiin boikotoida kisoja, joihin keskusvallat eivät saaneet osallistua. Toisaalta kävi olympiaurheilun merkitys myös valtionhallinnon näkökulmasta selkeästi ilmi, kun voittoa joukkue saapui viimein kisojen jälkeen takaisin Suomeen. Aikaisemmasta välinpitämättömyydestä tai protestimielestä ei ollut juhlahumussa tietoakaan.

Presidentti K.J.Ståhlbergin rouvan Ester Ståhlbergin kuvaus olympiavoittajien vastaanotosta on ajan hengelle kuvaava. Juhlaliputetulla Ariadne-laivalla Helsingin satamaan saapuneet urheilijat otettiin kanuunanlaukauksin, sireenien toivotuksin ja suuren väkijoukon riemusaaotessa vastaan. Näin presidentin rouva päiväkirjassaan:

"Seisoimme parvekkeellamme, kun kulkue meni ohitse. Tervehdimme ja huiskutimme. Miehet katsoivat meihin iloisin silmäyksin. Sanotaan, että tämä vastaanotto oli liiallinen. On kyllä tavallaan. Mutta he ovat ensi kertaa edustaneet Suomea ja tehneet sen semmoisella kunnialla, että Suomi on nyt Euroopan ensimmäinen urheilumaa. Ja Suomen nimi sen yhteydessä tunnetuksi laajoissa piireissä - laajemmissa kuin mikään ennätys voisi sen tehdä. Ja he ovat kunnostautuneet ensi sijassa isänmaanrakkaudesta. Hei, hei, hei, Suomi, Suomi, Suomi!"⁷³

Samana päivänä pidettiin urheilijoille suuri juhla, jossa presidentin rouva seppelöitsi voittajat, joita oli kaikkiaan 15 kultamitalistia. "...yhtäk-

kiä oli urheilu meillä jotenkin huomaamattomasta asemastaan kohonnut semmoiselle kunniasijalle, että näitä miehiä olivat juhlimassa presidentistä, hallituksesta, korkeimmasta sotilasjohdosta ja diplomaattikunnasta asti kaikki sivistyskerrokset kaupungistamme".⁷⁴ Seppelöinnin tehtyään ajatteli rouva Ståhlberg:

"että nyt rupeavat sitten juoksemaan ja kuulia heittämään ja kolmi-viisiottelemaan jokaisessa kylässä tässä maassa. Ja niin pitääkin olla. Ei ole mitään, joka niin pystyisi tunkeutumaan jokaiseen soppeen ja joka vaikuttaisi niin laajoihin piireihin kasvattavasti juuri nyt kuin urheilu. Pojat ja miehet ovat olleet vailla ryhdin ja täsmällisyyden kasvatusta - olemme olleet ilman sotalaitosta, nyt saamme urheilun kautta sen ruumiin kehityksen ja sanoisinko ulkonaisen sivistyksen, jota olemme kaivanneet. Siitä voi tulla tärkeä kansallinen tekijä, myös eettillisesti kohottava. Sen takia olen seppelöinyt olympialaiset".⁷⁵

Pyrkimykset Olympiastadionin rakentamiseksi Helsinkiin käynnistyivät syyskuussa vuonna 1920, jolloin perustettiin Oy Stadion Ab. Valtiovaldalla ei tässä vaiheessa ollut osuutta kyseisen hankkeen käynnistäjänä. Hanke raukesikin jo heti alkuunsa eli seuraavana vuonna ja lähti liikkeelle uudestaan vasta vuonna 1927.⁷⁶ Tämän hankkeen käynnistyminen on syytä kuitenkin mainita tässäkin yhteydessä siksi, että olympiaisännöyden saaminen Suomeen ensin vuodeksi 1940 ja vihdoin sen toteutuminen vuonna 1952 merkitsi melkoisia vaikutuksia myös valtion liikuntapolitiikkaan ja sitä kautta julkisten varojen käyttöön urheilun hyväksi.

Säännöllinen valtion tuki urheilujärjestöille käynnistyi vuonna 1920, jolloin tämä tuki jakaantui seuraavasti:⁷⁷

Markkaa	Vuoden	1993 rahassa	Avustusta saavat järjestöt
85 000	114 000		SVUL (16 000 mk SFI:lle)
18 000	24 000		Suomen Naisten Liikunta- kasvatus Liitto
60 000	80 000		TUL
12 000	16 000		Suomen Uimaliitto
5 000	7 000		SPL
<u>20 000</u>	<u>27 000</u>		Muihin urheilutarkoituksiin
Yht. 200 000	268 000		

Aikaisemminkin oli eduskunta myöntänyt varoja vapaiden voimistelu- ja urheiluharrastusten elvyttämiseksi vuonna 1912 324 000 mk ja vuonna 1914 521 000 mk, joita silloinen senaatti ei hyväksynyt. Vuoden 1917 ensimmäisten valtiopäivien sivistysvaliokunta ehdotti 286 000 mk jaettavaksi vuonna 1918 Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton kautta sen ja muutamien muiden urheiluliittojen kesken, mutta eduskunta ei ehtinyt käsitellä tätä ehdotusta loppuun.⁷⁸

Harrastajapiirinsä säännöllisestä kasvamisesta huolimatta urheilu oli vielä itsenäisyytemme alussa hyvinkin kapealla pohjalla. Kunnollisia juoksuradoilla varustettuja urheilukenttiä oli vain muutama ja oikea pallokenttä vain Helsingissä. Torit ja muut aukeat paikat toimivat urheilukenttien "sijaisina". Yhtä luonteenomaista Suomen talviurheilulle oli hyppymäkien niukkuus. Niitä oli koko maassa vain noin 10 kappaletta ja suurimmat mäet kantoivat noin 27 -28 metriä.⁷⁹

Valtion, kuntien ja yksityisten kansalaisten tehtävistä liikuntaedellysten rakentamisessa kirjoitti Urheilulehden palstoilla vuonna 1920 Vihtori Lähde:

"Valtion ja kuntain liian kauan hidasteltu velvollisuus on tähänastista monin verroin voimakkaammin tehostaa - edellytykset antamalla - voimistelun ja leikin opetuksen parantamista likimmästi kouluissa, jos kohta kyläkunnissa ja kaupungeissa muutenkin. Ja myös kyläkunnat uhratkoon nyt kerrankin vähän miesten työtä ja naisten myötävaikutusta nuorison hyväksi valmistamalla kunnollisia leikki- ja urheilukenttiä, joita varten ensin sopivat maa-alat yhteistuumin varattakoon ja nuorisolle "ikuisiksi ajoiksi" lahjoitettakoon! Missä lisäksi on mahdollista talvinenkin voimistelusalit aikaansaada, älköön jätettävä sitä rakentamatta! Ja missäpä itse asiassa on niin mitätön kyläkunta Suomessa, että viimeksi sanottuunkin kyettäisi, kun vain olisi ymmärtämystä ja hyvää tahtoa."⁸⁰

Jos tarkastellaan edelleenkin valtiovallan roolia itsenäisyyden ensimmäisten vuosien liikuntapolitiikassa, kannattaa todeta jo em. urheiluoipiston perustamissuunnitelmat sekä valtion urheiluorganisaation rakentamispyrkimykset. Wilskmanin urheiluopistokomitean toimesta ja valtion rahoittamana järjestettiin Jyväskylässä kesäkuussa vuonna 1919 urheilu-ohjaajakurssi. Tästä kirjoittivat Helsingin Sanomat mm.: "Kursit aloittavat toimintansa, "tosiaan pienestä mittakaavasta", pienemmästä kuin alkujaan suunniteltiin. Herättävät silti toiveita liikunnan ystävässä. Tarkoitus täyttää "lukuisia aukkoja", joita vuosi 1918 toi urheilujohtajien riveihin. Kyseessä olevat kurssit ovat ensimmäiset voimistelun ja urheilun johtajakurssit, joita Suomessa toimeenpannaan valtion varoilla ja toimesta."⁸¹

Samassa lehtijutussa todettiin edelleenkin, että mm. maisteri Lauri Pihkala oli lupautunut auttamaan ja käymään kurseilla niin usein kuin ehti. Kiirettä hänellä oli, koska hän oli silloin toimesta sotaministeriössä. Kurssia tuki valtiolta myös siten, että sinne osallistuvat saivat valtion rautateiltä ensimmäisten tietojen mukaan 80 %:n alennuksen junalipuista, joka kuitenkin myöhemmin ilmoitettiin 50 % alennuksena.

Määräaikaan mennessä oli kurssille ilmoittautunut 30 hakijaa, jota silloin pidettiin liian vähäisenä. Kuitenkin odotettiin lisää hakijoita sotaministeriön lähettämien suojeluskuntalaisten taholta. Olivathan suojeluskunnat päättäneet rahoittaa lähettämiään edustajia 310 markalla per henkilö. Kurssin opettajina ja johtajina toimivat silloiset merkittävät liikuntakulttuurin voimahahmot, kuten Arvo Vartia ja Niilo Tammi-

salo. Myös TUL:n mieheksi luettu lehtori Väinö Laherma osallistui kurssin opetukseen.⁸² Valtiovalta siis tuki kurssin järjestämistä sekä suoraan että tämän lisäksi välillisesti suojeluskunnan edustuksen kautta.

Valtakunnallisesta poliittisesta konsensuksesta ja pyrkimyksestä integraatioon huolehdittiin siten, että kouluttajien joukossa oli ainakin yksi vasemmistourheilua edustava ja siis TUL:a lähellä, oleva opettaja. Koulutusinto oli tuohon aikaan kova. Sitä osoittaa mm. se, että samana kesänä järjestettiin sotaministeriön toimesta peräti neljä 10-päiväistä urheilukurssia. Näiden kurssien sotilaallisena johtajana toimi vänrikki Väinö Teivaala, joka oli ilmeisesti sama mies, joka toimi yhtenä vetäjänä myös urheilukomitean kurseilla. Tästä näkyy, miten tiiviissä yhteydessä tapahtui valtiovallan eri tahojen toiminta liikuntakulttuurin alueella. Näissä sotilasurheilukursseissa ilmeni kolmas väylä, jota pitkin valtiovalta tuki urheilua itsenäisyyden alussa. Kurssit olivat myös osoitus ja todistus siitä, miten tärkeänä liikuntaa pidettiin maamme maanpuolustustyössä.⁸³

Varsin laajoissa piireissä oltiin kuitenkin pessimistisiä, kun oli kysymys urheiluopistohankkeen toteutumisesta. Varsinkin valtion varojen niukkuutta ja yleensä valtion tuen realistisuutta epäiltiin. Toisaalta haettiin kuitenkin tälle hankkeelle lisäperustelua muualtakin kuin kilpa- ja huippu-urheiluun liittyvistä funktioista, jota osoittaa mm. seuraava lehtikirjoitus:

”Kysymys on kokonaisesta kasvatusohjelmasta, jonka tarkoituksena on kapitalisoida poika-ajan urheiluintoa terveen toimintatarmon, yhteistunnon ja isänmaan rakkauden pääomaksi s.o. toisin sanoen kehittää siitä poikien luonteeseen soveltuvalla tavalla sotilaallista kuntoa ja kansallista hyvettä. Koska näitä ominaisuuksia nuorisollamme ei näytä olevan ainakaan liiaksi, pidettäneen tuskin mitään uhrauksia niiden kehittämiseen liian suurena.”⁸⁴

4.6 Yhteenveto

Liikuntaa pidettiin valtiovallan taholta juuri itsenäistyneessä tasavallassa tärkeänä tekijänä valtion kehityksessä, erityisesti osin eripuraisen kansan yhtenäisyyden tunteen lisäämisessä, valtakunnan näkyvyydessä ulospäin sekä maanpuolustuksen kannalta.

Vapaaehtoisen urheilujärjestökentän jakautuminen kahtia tapahtui pian itsenäistymisen jälkeen. Tämä oli sellainen hajoittava tekijä, jonka poistamiseen myös valtiovalta tahtoi osallistua ja edesauttaa yhteisen urheilun valtakunnan liiton luomisessa.

Valtiollisen liikuntahallinnon kehittämisessä ja myös valtakunnallisen liikunnan koulutustoiminnan suunnittelussa käytettiin apuna komiteatyöskentelyä. Sotaministeriö ja silloinen kirkollis- ja opetusasi-

ainministeriö olivat kumpikin aktiivisia komiteoiden asettamisessa. Sotaministeriön toimesta koottiin ns. urheiluopistokomitea ja Oeschin komitea. Molemmat jättivät mietintönsä vuonna 1920. Kirkollis- ja opetusasiainministeriön toimesta asetettiin voimistelulaitoksen kehittämistä pohtiva komitea ja se voitti taistelun tärkeän pysyvän lautakunnan eli urheilulautakunnan perustamista koskevassa kysymyksessä. Sotaministeriön aktiivisuutta selittää hyvin se, että silloin nähtiin puolustuslaitoksen toimesta fyysisen kunnan merkitys erittäin tärkeäksi sotilaskunnan ja siis maanpuolustuksen kannalta. Valtion urheilulautakunta perustettiin, mutta suunnitteilla oleva urheiluopistohanke lykkäytyi myöhempään ajankohtaan ja jäi vapaaehtoisen urheilujärjestökentän hoidettavaksi. Oeschin komitean ehdotuksen mukaan sotaministeriö olisi johtanut urheiluasioita ja sen alaisuudessa olisi toiminut tasavallan voimistelu- ja urheiluliittojen keskusjärjestö. Kamppailu sotaministeriön ja kirkollis- ja opetusasiainministeriön välillä urheilun hallitsemisesta ratkesi lopullisesti vuonna 1922, jolloin valmistui laki ministeriöiden työnjaosta. Tässä jaossa varmistui tulevan opetusministeriön johtava asema vapaaehtoisen ja myös koululiikuntatoiminnan johtavana ministeriönä.

Kansallisen integroinnin lisäksi pyrki sekä vapaaehtoinen liikuntasektori suurelta osin että valtion liikuntahallinto myös kansainväliseen integraatioon pääasiassa Skandinavian maihin päin. Tätä pyrkimystä ja tavoitetta toteutettiin mm. eräiden suurten kilpailujen avulla. Valtiovalan edustajat olivat mukana hyvinkin näkyvästi tällaisessa toiminnassa.

Ministeriöiden kamppailussa taistelivat keskenään Parsonsin ilmaisemat yhteiskunnalliset funktiot tai oikeastaan niiden painotus. Korostuneesti tulivat esiin eräänlaisena kaikkien pääfunktioiden yhdistettynä vaikutuksena yhteisön säilyminen mm. puolustuksen korostamisena, yhteisökiinteyden säilyttämisenä ja vahvistamisena (I) sekä jatkuvuuden ylläpitämisenä (L), lähinnä Wilskmanin ja hänen kasvatustiljansa kannattajien kautta.

Valtiovallan toimintastrategia liikuntakulttuuria kohtaan oli selkiintymätöntä ja hajanaista. Lähinnä voitaneen puhua rajoittavasta tai ohjaavasta toimintastrategiasta, koska liikuntakulttuurin kehitykseen haluttiin vaikuttaa, mutta ei annettu todellisia toimintaresursseja.

- 1 Klemola, H., "Ei ole kaikki kilpailua mikä liikuttaa", Liikunta & Tiede nro
4/91, 42 - 45.
- 2 Valtion urheilulautakunnan pöytäkirja 19.2.1924. Valtioneuvoston arkisto.
3 Järvinen, 1980, 3.
- 4 Klemola, 1970, 4. VUL ptk. 11.2.1924. Lautakunnan ehdotus johtosäännöksi.
Valtioneuvoston arkisto.
- 5 Juurtola, 1977, 19.
- 6 Pihkalan urheiluopistoasiaa koskevat muistiinpanot "Tahko muistelee
Suomen urheiluopiston itu- ja alkuaikoja". Keski-Suomen maakunta-
arkisto I/9, Jyväskylä
- 7 Komitea, joka on asetettu tutkimaan kysymystä yliopiston voimistelulai-
toksen muuttamisesta korkeakouluksi fyysisistä kasvatusta varten, KOM
5/1921.
- 8 Komiteamietintö 5:1921, 1.
- 9 Wilskmanin komitean ptk. 24.2.1920, Suomen Urheiluopiston arkisto.
"Komitea laatimaan ehdotusta kansan voimistelu- ja urheiluopiston perus-
tamisesta", Ns. urheiluopistokomitea tai Wilskmanin komitea, KOM,
1920.
- 10 Liikuntakasvatustoiminta/PE.T22580/1. Sota-arkisto.
- 11 Juva, E.W., Rudolf Walden 1878-1946, Porvoo 1957, 153-154.
- 12 Pihkalan urheilua koskevat muistiinpanot I, 9, urheiluopisto, Keski-
Suomen maakunta-arkisto. Kirjavainen, Pihkala puolustusvoimien ja
suojeluskunnan urheiluasiantuntijana, teoksessa "Tahkon Latu",
Helsinki 1962, 383 - 384.
- 13 Urheiluopistokomitea, 5.10.1920, 10 - 11.
- 14 Ibid., 18.
- 15 Suomen Urheilulehti 11/1919, 551 - 553.
- 16 Suomen Urheilulehti 15-16/1919, 239.
- 17 Ibid.
- 18 T 7751/46, Voimistelu- ja urheiluopiston perustamista sekä liikuntakasvatuksen
kehittämistä ja järjestämistä koskevia asiakirjoja 1920 - 22. Sota-arkisto.
- 19 Ibid.
- 20 Oeschin komitea, 1920.
- 21 Hentilä, 1982, 108 - 109.
- 22 Vrt. mm. Hentilä, 1982, 96 - 97.
- 23 Oeschin komitea, 15.7.1920, 22 - 23.
- 24 Käsmä, 1989, 32. Oeschin komitean mietintö, 19, Pihkalan muut asiakirjat,
komiteamietinnöt ja muistiot. Keski-Suomen Maakunta-arkisto.
- 25 Oeschin komitea, 15.7.1920, 25.
- 26 Wilskmanin komitean ptk. 30.11.1919, Suomen urheiluopiston arkisto.
- 27 Käsmä, 1989, 23, Wilskmanin komitean ptk. 30.11.1919, T7751/4, Sota-
arkisto.
- 28 Oeschin komitea, 1920, 25.
- 29 KOM. 1920. Ns. Oeschin komitea eli "Komitea asetettu
Liikuntakasvatuksen järjestelmälliseksi kehittämiseksi".
- 30 Ylikangas, H., Käännekohtat Suomen historiassa, Juva, 1986, 168.
- 31 Ibid., 170.

- 32 Hallituksen esitys Eduskunnalle määrärahan myöntämiseksi voimistelu-
ja urheilupuiston perustamiseksi ja ylläpitämiseksi. T7751/46, Sota-arkisto.
- 33 Sotaministeriön kirjelmä otsakkeella hallituksen esitys eduskunnalle
määrärahojen myöntämisestä voimistelu- ja urheilupuiston perustamiseksi
ja ylläpitämiseksi. T7751/46, Sota-arkisto.
- 34 Sotaministeriön edellämainittu kirjelmä, 2.
- 35 Ibid., 3.
- 36 Ibid., 4.
- 37 Ote valtioneuvoston pöytäkirjasta tehty sotaministeriöstä tapahtuneesta esitte-
lyssä joulukuun 3. pnä 1921. T7751/46, Sota-arkisto.
- 38 T7751/46, Sota-arkisto.
- 39 T7751/46, Sota-arkisto.
- 40 Urheilupuisto, sen synty, tähänastiset vaiheet ja tulevaisuuden suunnitel-
mia. Urheilupuiston kannatusosakeyhtiön julkaisu 17.11.1930, katso myös
Juurtola, 1977, 31.
- 41 Ylikangas, 1986, 172.
- 42 Halila-Sirmeikkö, 1960, 311 - 314 ja Vesanen, 1980, 224.
- 43 VP 1919, Liitteet VI, ae nro 100.
- 44 Ibid. ae nro 101.
- 45 VP 1919, Asiakirjat V, Siv. valiok. mietintö.
- 46 ks. VP 1919 ptk. II, 2098 - 2103.
- 47 Käsmä, 1989, 37, Pihkalan urheilua koskevat muistiinpanot I, 9, urheilupuisto Keski-Suomen maakunta-arkisto.
- 48 Juurtola, 1977, 26
- 49 Käsmä, J., 1989, 39, Pihkalan urheilua koskevat muistiinpanot I, 9, urheilupuisto. Keski-Suomen maakunta-arkisto. Kirjavainen, 1962, 384.
- 50 Juva, 1957, 154.
- 51 Oeschin komitea, 1920, Wilksmanin vastalause liitteenä.
- 52 Ibid.
- 53 KOM, 1920, Wilksmanin vastalause.
- 54 Juurtola, 1977, 30.
- 55 Liikuntatieteellisen Seuran Pihkalan henkilöhaastatteluaineisto, kansio I. Jyväskylän maakunta-arkisto.
- 56 Pihkala, L.; Nykyhetki ja urheiluväen velvollisuudet, Lahti 1917.
- 57 Tiihonen, S., Hallitusvalta, VAPK-kustannus, Helsinki 1990, 330.
- 58 Laine, L., Urheilu jakaa ja yhdistää, teoksessa Pyykkönen, 1992, 171.
- 59 Ibid., 170-171.
- 60 Rikala, K., Helsingin yliopiston voimistelulaitos, uudelleen järjestäytymiskysymystä on kiirehdittävä, Voimistelu ja urheilu 1924, 44 - 46.
- 61 Mm. Helsingin Sanomat 24.2.1919, Suomen Kuvalehti 9/1919, 201 - 204.
- 62 Hufvudstadsbladet 24.2.1919.
- 63 Suomen Kuvalehti 9/1919, 201.
- 64 Ibid., 201 - 202.
- 65 Ibid., 203.
- 66 Suomen Kuvalehti 9/1919, 204.

- 67 Helsingin Sanomat 29.7.1919, Uusi Suomi 22.7.1919 ja Helsingin Sanomat
6.9.1919.
- 68 Helsingin Sanomat 30.1.1919.
- 69 Helsingin Sanomat 18.9.1919.
- 70 Helsingin Sanomat 24.4.1919.
- 71 Helsingin Sanomat 1.5.1920.
- 72 Mm. Helsingin Sanomat 30.7.1919 ja 25.9.1919.
- 73 Ester Ståhlbergin päiväkirja 3.syyskuuta 1920, teoksessa Ester Ståhlbergin
kauniit, katkerat vuodet. Presidentin rouvan päiväkirja 1920-25,
Vitikka, H. (toim.), Porvoo ja Juva 1985, 31 - 33.
- 74 Ibid.
- 75 Ibid.
- 76 Nygren, H., Olympiatuli, joka sammui sodan tuuliin, Suomen urheilumu-
seon julkaisu nro 9, Helsinki 1991, 10.
- 77 Helsingin Sanomat 26.2.1920.
- 78 1919 V.P. Anomusmietintö nro 9, Sivistysvaliokunnan mietintö nro 2 voi-
mistelun ja urheilun edistämistä tarkoittavain anomusehdotusten johdos-
ta, 1.
- 79 Kukkonen, A., Urheilu, teoksessa Itsenäinen isänmaa, Helsinki 1942.
- 80 "Voimistelu ja leikit vihon viimein täysiin oikeuksiinsa Suomen kouluis-
sa! Urheilukentät myös kyläkuntiin!", Suomen Urheilulehti 1921.
- 81 Helsingin Sanomat 5.6.1919.
- 82 Helsingin Sanomat 5.6.1919 ja 17.1.1919.
- 83 Urheilulehti 1/1919. Helsingin Sanomat 26.6.1919.
- 84 Helsingin Sanomat 20.7.1919.

5 NUOREN TASAVALLAN LIIKUNTAPOLITIIKKAA VUOSINA 1922-1933

5.1 Valtion urheilulautakunta aloittaa toimintansa

Sotien välisenä aikana kulki Suomi hitaasti kohti teollistumista. Palveluelinkeinojen ja teollisuuden osuus kansantuotteesta ja työvoimasta kasvoi, mutta osuus jäi muuhun Eurooppaan nähden alhaiseksi. Jalostus ja palveluelinkeinot nousivat bruttokansantuotteella mitattuna maatalouden rinnalle vasta vuonna 1938. Työllistäjänä maatalous säilytti ensimmäisen sijansa pitkälle 1950-luvulle asti.¹ Suomi oli urheilun suurvaltakaudestaan maatalousvaltainen ja verraten köyhä maa, jonka valtionhallinto toimi toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan nähden alhaisella henkilöstömäärällä ja vähillä taloudellisilla resursseilla. Julkinen sektori alkoi 1920-luvulla kasvaa, mutta laajeni hitaasti 1930-luvun laman oloissa.²

Vallinneen liberalistisen tai uusklassistisen näkemyksen mukaan valtio pyrki pysyttelemään kauempana kansalaisyhteiskunnasta ja erityisesti talouselämästä, eikä sille annettu kovinkaan laajoja ohjaus- tai suunnittelutehtäviä.³ Esimerkiksi 1930-luvun talouspulan aikana ei valtion katsottu voivan puuttua liian voimallisesti talouselämän toimintaan, joka katsottiin omaksi itsenäiseksi alueekseen. 1920-luvulla valtion tuotannon osuus jopa väheni bruttokansantuotteesta heijastellen käsitystä valtion taloudellisen intervention epäedullisuudesta.⁴

Taloudellisen kasvun vuodet päättyivät Suomessa vuonna 1928 ja maailmalla lokakuussa vuonna 1929 New Yorkin pörssiromahdukseen.⁵ Talous alkoi elpyä jo osittain vuosina 1932 ja 1933 oltiin jo selvässä nousussa, jota hieman vaihdellen jatkui vuosikymmenen loppuun.⁶ Todetta-

koon, että henkeä kohden laskettu BKT kasvoi Euroopassa ajanjaksolla 1925-1938 2.1 % ja Suomessa 3.4 %.⁷

Keskeinen yhteiskunnallinen kysymys sotien välisen ajan Suomessa oli sisällissodan jälkeinen tarve kansalliseen eheytymiseen. Asia nousi esille niin sisä- kuin ulkopoliitikassakin.⁸ Kansakunnan luokkapohjainen leirijako heijastui puoluepolitiikassa, kulttuurielämässä ja talouselämässäkin esim. osuuskuntaliikkeessä sekä liikuntakulttuurissa.

Kun sotaministeriön (myöhemmin puolustusministeriön) sekä kirkollis- ja opetusasianministeriön (myöhemmin opetusministeriön) kiista urheiluhallinnon omistuksesta laantui 1920-luvun alussa, pääsi valtion urheilulautakunta hoitamaan sille määrättyjä tehtäviä.

Ensimmäinen lautakunta istui vuoden kauemmin kuin oli aikaisemmin määrätty, eli vuoteen 1924 saakka. Jos kokoonpanoa tarkastellaan liikunnan yhteiskunnallisten funktioiden kannalta, olivat Parsonsien jatkuvuuden ylläpitoa (latency) ainakin asemansa puolesta edustavat henkilöt alkuajan lautakunnassa yliedustettuina. Lautakunnan puheenjohtajana toimi voimistelulaitoksen johtaja professori Wilskman ja jäsenenä terveysopin tarkastaja Collan ja edelleen liikuntakasvatuspuolelta Suomen Naisten Liikuntakasvatus Liiton edustajana neiti Elli Björkstén. Urheilujärjestöjen edustajina tulivat lautakuntaan Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton ehdottama liikemies Akseli Ek, Työväen Urheiluliiton ehdottama V.J.Kostiainen ja Svenska Finlands Idrottsförbundin ehdottama johtaja Uno Westerholm.⁹

Opetusministeriö lisäsi 5.4.1921 lautakunnan jäsenten määrää, kun ministeriö kutsui "Suomen Naisten Liikuntakasvatus Liiton ehdottamana voimistelunopettaja Hilma Jalkasen" jäseneksi. Myös Björkstén jäi lautakunnan jäseneksi, mutta hän edusti tästä lähin Svensk Förbund för Fysisk Fostran -nimistä liittoa, koska SNLL oli jakautunut kahtia.¹⁰

Lautakunnassa olivat siis muut kuin edellä mainitut liikuntakasvatuksen edustajat tärkeimpien urheilujärjestöjen nimeämiä henkilöitä. Todettakoon, että suoranaisesti puolustusvoimien edustusta ei lautakunnassa ollut, vaikka siltä taholta oli oltu aktiivisia koko liikuntahallinnon organisoimiseksi. Näin urheilun muut kuin suoranaisesti yhteiskunnan säilymiseen liittyvät funktiot määrittivät lautakunnan mandaatit ja myöhemmin myös sen toimintapolitiikkaa. Lautakunnan kokoonpano palveli integraatiofunktioita siten, että eri ryhmäkuntia edustavat oppivat työskentelemään yhdessä ja tekemään yhteistyötä. Olihan lautakunnassa edustettuina porvarien, työväen, naisten ja ruotsalaisten liikuntakulttuurin asiantuntijoita.

Lautakunta säilyi edellä mainittuja täydennyksiä lukuunottamatta kokoonpanoltaan samana myös sen jälkeen, kun lautakunnan uudelleen valinta oli suoritettu vuonna 1924. Suurempi remontti tapahtui vuonna 1927 jolloin vaihtui sekä lautakunnan puheenjohtaja että suuri osa sen jäsenistä. Uudeksi puheenjohtajaksi valittiin ylitarkastaja Vartia kouluhallituksesta sekä jäseniksi Sakari Ilmanen, Anni Collan, Gustav Eklund, Väinö Laherma, Kustaa Levälähti ja Väinö Mikkola. Lautakunnan sihteerii-

nä toimi tästä lähtien jäsen Ilmanen.

Puheenjohtaja Vartia oli 1920- ja 1930-lukujen näkyviä urheiluelämän vaikuttajia, jonka liikuntapoliittinen näkemys oli aikakaudelle tyypillisen oikeistolainen. Urheilun merkityksestä sodankäynnissä ja sen "suuresta kansallisesta ja isänmaallisesta tehtävästä" hän vuoden 1918 tapahtumista viisastuneena sanoi:

"Urheilulla ja sodalla ei ole kvalitatiivista eroa, ainoastaan kvantitatiivinen ero. Sota on ankarampaa urheilua, se vaatii ankarampaa ponnistelua, koettelee lujemmin ja kovakouraisemmin."¹¹

Vartian näkemykset voidaan Parsonsin mallia käyttäen sijoittaa parhaiten A-kategoriaan, johon maanpuolustus parhaiten sopii. Vartia pyrki myös urheiluelämän integrointiin, mutta on epäselvää kuinka paljon hän todella uskoi liikunnalla olevan integroivaa vaikutusta. Järjestöelämän eheyttämisessä 1930-luvulla oli pikemminkin kyse TUL:n nujertamisesta, minkä ei voida katsoa juurikaan edistäneen kansallista yksimielisyyttä.

Vuoden 1924 helmikuussa lautakunta teki ehdotuksen johtosäännöksi. Se oli puhtaasti teknisluontoinen esitys, jossa vain todettiin valtionapujen jakamiseen liittyvät tehtävät ja velvollisuus toimintakertomuksen esittämiseen opetusministeriölle.¹² Valtioneuvosto vahvisti kuitenkin ohjesäännön, jossa otettiin urheilupoliittisesti perusteltu kanta valtionavun jakoperusteeksi. Ohjesäännössä sanottiin, että "eri järjestöille ehdotettavan osuuden suuruutta määrättäessä on otettava huomioon, missä määrin kunkin toiminta on ollut omiansa edistämään kansanterveyttä, tottumusta kuriin ja järjestykseen sekä kansalaiskuntoa sekä missä määrin kukin niistä tekee edullisella tavalla Suomea tunnetuksi ulkomailla."¹³ Tässä ohjesäännössä siis kirjattiin ne periaatteet, jotka tulivat esiin jo ensimmäisten komiteoiden työssä. Näin ne saivat tavallaan valtion virallisen urheilupoliittisen julistuksen luonteen. Ohjesäännön myötä siitä tuli pysyvä elin. Kokoonpanon rakenne säilyi kuitenkin samanlaisena, järjestöt vain vaihtoivat edustajia.

5.2 Valtion taloudellinen tukipolitiikka sotien välisenä aikana

5.2.1 Tukipolitiikka 1920-luvulla

Suomen itsenäistyttyä alkoi valtion menojen voimakas kasvu. Vaatimattoman osan tästä laajentumisesta muodosti liikuntamäärärahojen ottaminen uudeksi momentiksi valtion tulo- ja menoarvioon. Opetusministeriön menojen osuus valtion kokonaismenoista lisääntyi vuoden 1920 5 %:sta vuonna 1935 yli 11 %:iin. Tämä merkitsi myös selvää reaalista

kasvua. Liikunta-avustusten osuus oli aluksi vuonna 1920 0,19 % OPM:n menoista, vuonna 1930 se laski 0,15 %:iin, mutta nousi jälleen vuonna 1935 0,2 %:iin. Näin voidaan sanoa, ettei ensimmäisen periodin aikana tapahtunut suuriakaan muutoksia urheilun osuudessa. Vastaavasti tieteen ja taiteen avustusten osuus lisääntyi vuoden 1920 2,2 %:sta vuonna 1935 3,9 %:iin. Tähän nähden liikunta-avustukset olivat lapsipuolen asemassa.¹⁴

Valtion urheilulautakunta jakoi toimintansa alkuvuosina valtioneuvoston sille myöntämät varat pieniä kiistoja lukuun ottamatta varsin rutiininomaisesti. TUL:n edustaja Kostiainen tosin pyrki siihen, että lautakunnan jakamat valtionavut menisivät tasan porvarillisten järjestöjen ja TUL:n kesken. "Kostiainen arvosteli jyrkästi lautakunnan kokoonpanoa, sillä porvarilliset 'pikkuliitot' ja kouluhallituksen edustajat takasivat aina SVUL:lle enemmistön ja suhteettoman suuren avustuksen." Tästä lausunnostaan Kostiainen joutui kovaan sanaharkkaan Wilskmanin ja Collanin kanssa.¹⁵ Kostiainen esitti myös, että avustukset olisi jaettava parlamentaaristen voimasuhteiden mukaisesti, jolloin jako olisi ollut 60 % sosialisteille ja 40 % porvareille. Tämä esitys meni opetusministeriölle, mutta sieltä tuli "käsky" pysyä eduskunnan kannan mukaisessa järjestyksessä.¹⁶

Paitsi määrärahoja, jotka menivät urheilulautakunnan suoranaisten säännöllisten lausuntojen kautta, jaettiin valtion tukea urheilulle myös suoraan eduskunnan erillisillä päätöksillä. Näitä päätöksiä tehtiin mm. olympiakisoihin osallistumiseksi, olympiastadionin rakentamiseksi ja mm. urheiluopistojen tukemiseksi. Esimerkiksi vuosina 1923-24 Suomen olympiakomitea sai suoraan eduskunnalta lisäbudjetin kautta 1 020 000 mk vuoden 1923 rahaa.¹⁷ Poikkeuksena 1920-luvun varsin sopuisasta konsensuslinjasta urheilumäärärahoja jaettaessa oli vuoden 1924 budjettikäsittely eduskunnassa. Silloin kokoomuksen pääpuheenvuorossa edustaja Oskari Heikinheimo syytti Työväen Urheiluliittoa kommunistiseksi ja luki otteita useista Työväen Urheiluliittoa koskevista kirjoituksista. Annetut esimerkit koskivat myös TUL:n kieltäytymistä olympiakisoista. Eräitä muitakin TUL:n toimintaan liittyviä kysymyksiä tuotiin esille. Heikinheimon mielestä oli erityisen raskauttavaa se, että TUL:n kansainväliset yhteydet olivat suuntautuneet pääasiassa juuri Venäjälle. Hän kysyikin, kuinka oli mahdollista, että tällaista liittoa oli vuosikausia tuettu valtion varoin. Hänen loppuponnessaan tuli esille ehdotus, jossa tavallaan muovattiin edellä mainitut lautakunnan johtosäännön periaatteelliset kohdat eli perusteet, joiden pohjalta valtionapua tulisi jakaa. Heikinheimon ponsi hyväksyttiin eduskunnassa äänin 88-61. TUL:n valtionavuksi vuodelle 1924 muodostui 200 000 mk vuoden 1923 rahassa.¹⁸

Valtakunnan yleispolitiikan muutos vaikutti kuitenkin myös muuta kautta urheilun rahoituspolitiikkaan. Suomen hallituspolitiikassa päättyi ns. keskustasuuntaus vuonna 1922 ja valtakunnan asioiden hoito vähitellen tuli jyrkemmäksi ja oikeistolaisemmaksi. Esimerkiksi vuonna 1923 saketettiin TUL:n sihteeriä Yrjö Ennettä ja liiton urheilujaoston jäsentä Pekka Lehtoa urheilumerkkien myynnistä ilman lupaa. "Sisäministeriö kielsi merkkien myynnin päätöksellään 3.7.1923. Se hylkäsi myös TUL:n

anomuksen kerätä rahaa luhistumisen partaalla olleen Saksan työväen urheiluliiton hyväksi, vaikka SVUL:ille oli myönnetty oikeus vastaavaan keräykseen Saksan porvarillisen liiton hyväksi.”¹⁹

Lautakunnan varsin varovainen ja etupäässä kannustava ote liikuntapolitiikan hoidossa 1920-luvulla ei nähtävästi kaikilta osin tyydyttänyt Suomen Voimistelu- ja Urheiluliittoa. Vuonna 1927 lähettikin järjestö kirjelmän opetusministeriölle. Kirjelmän ilmeisenä vaikuttimena oli urheiluorganisaation keskittämisyrittäminen. Siinä kehoitettiin perustamaan komitea harkitsemaan valtiollisen tuen järjestämistä. Toiseksi esitettiin valtakunnan tehtäväpiirin laajentamista käsittämään myöskin aloitteiden ja ehdotusten tekemisoikeuden kaikilla liikuntakasvatustoiminnan eri aloilla ja sen myötä lautakunnan kokoonpanon laajentamista. Kolmanneksi esitettiin raha-arpajaisvarojen käyttämistä avustuksiin. Valtion urheilulautakunta ei ottanut kantaa ensimmäiseen esitykseen. Toisessa kohdassa se katsoi, että valtuuksia on jo nyt riittävästi. Kolmatta ehdotusta se tuki lämpimästi. SVUL:n ehdotuksen takana lienevät olleet keskusliittohankkeet ja tyytymättömyys valtion urheilulautakunnan liian vähäiseen urheilupoliittiseen aktiviteettiin.²⁰

Lautakunnan haluttomuus suuriin muutoksiin ja kirjelmässä mainittuun aktiivisuuden puutteeseen lienee johtunut osittain sen pyrkimyksistä konsensukseen ja kompromissiratkaisuihin. Osoituksena lautakunnan pyrkimyksistä laaja-alaisemmin kannustaa liikuntakulttuurin erilaisia toimintoja on mm. sen päätös vuonna 1929 niistä kohteista, joiden avustuksia lautakunta aikoi kannattaa. Tällaisia kohteita olivat: ”1. keskusliittojen järjestämiä kotimaisia suurempia voimistelu- ja liittojuhlia sekä eräissä tapauksissa myös urheilujuhlia varten, 2. ulkomaista osanottoa varten maaotteluihin ja liittojuhliin sekä olympialaisiin kilpailuihin, 3. voimistelukoteja ja urheiluopistoja varten, 4. urheilu- ja leikkikenttien, uimalaitosten ja voimistelusalien aikaansaamiseksi, sekä 5. opintomatkojen tekemistä varten ulkomaille ynnä kirjallisuuden julkaisemiseksi”.²¹ Näin lautakunta itse laajensi johtosääntönsä tehtäväaluettaan.

Toisaalta eräänlaista laaja-alaisuutta, toisaalta myös nykykatsannon mukaan varsin yksityiskohtaisiin toimeenpanotehtäviin puuttumista harasti lautakunta julistamalla vuonna 1928 museoasioiden keräilykilpailun. Tämäntyyppinen toiminta saattoi olla myös merkki siitä, että lautakunta ei ollut vielä löytänyt rooliaan ja selkeyttänyt itselleen olennaisia tehtäviään. Todettakoon, että kyseinen keräilykilpailu ei onnistunut odotetulla tavalla, koska huhtikuussa vuonna 1929 pidetyssä kokouksessa oli murheena se, että lautakunnan julistamaan urheiluun liittyneiden museoesineiden keräyskilpailuun oli osallistunut ainoastaan yksi henkilö, joka palkittiin. Lautakunta piti kuitenkin välttämättömänä, että keräystä jatketaan.²² Osa-syynä museoharrastukseen oli aktiivisesti toimivan yksityisen asianharrastajan eli maisteri Toivo Okkolan aloitteisuus ja toisaalta lautakunta haki vielä toimintalinjojaan. Myöhemmin lautakunta vaikutti Suomen Urheilumuseo Säätiön perustamiseen. Nimittäin helmikuussa vuonna 1924 todetaan lautakunnan pöytäkirjassa: ”Esitettiin herra V.J.Kostiaisen lautakun-

kunnalle lähettämä kirjelmä, jossa herra Kostiainen esittää, että maahamme perustettaisiin urheiluarkisto, -kirjasto- ja museo.“ ”Esitys sai lämpimän vastaanoton lautakunnan jäseniltä ja annettiin puheenjohtajalle toimeksi asettua yhteyteen herra Kostiaisen kanssa, että lautakunta olisi tilaisuudessa saada yksityiskohtaisemman suunnitelman esityksen toteuttamiseksi.“²³

Maaliskuussa vuonna 1928 oli urheilumuseoesineiden säilyttämisessä jo päästy niin pitkälle, että pöytäkirjaan voitiin merkitä seuraavaa: ”Puheenjohtaja ilmoitti, että Muinaistieteellisen toimikunnan puolesta oli allekirjoitettu lautakunnan kanssa tehty sopimus koskien lautakunnan kokoamien esineitten säilyttämistä kansallismuseossa. Samoin ilmoitti puheenjohtaja, että lautakunnalle oli toistaiseksi myönnetty vapaakirjeoikeus.“²⁴ Varsinaisesti yksityiskohtaisen suunnitelman urheilumuseon perustamisesta Okkola esitti hiukan myöhemmin samana keväänä. Todetakaan, että Okkolan esityksen yhtenä kohtana oli mm. amanuenssin viran perustaminen ja sitä lautakunta pitikin kannatettavana ja päätti tiedustella asiaa Muinaistieteelliseltä toimikunnalta, Valtionarkistolta, yliopiston kirjastolta, kouluhallitukselta ja opetusministeriöltä.²⁵

Yhtenä osoituksena lautakunnan 1920-luvun avustuspolitiikan holhoavasta puolesta sen toimintastrategiassa oli vuonna 1929 tehty päätös ilmoittaa järjestöille mihin valtionapua saisi ja mihin sitä ei saisi käyttää. Saman vuoden huhtikuun kokouksessa ”Lautakunta päätti ilmoittaa valtionapua nauttiville järjestöille, että lautakunta piti tarkoituksenmukaisena: 1. että myönnetty avustus on käytettävä pääasiallisesti johtajien kouluttamiskustannuksiin sekä suulliseen ja kirjalliseen neuvontaan, 2. että ainoastaan pieni osa avustussummasta saadaan käyttää propagandatarkoituksiin sekä hallinto- ja kansliamenoihin; sekä 3. että avustussummaa ei saa käyttää mestaruusmitalien y.m. palkintojen, lukuunottamatta nuorisolle mahdollisesti annettavien taitomerkkien hankkimiseen sekä varsinaisiin kilpailumatkoihin.

Lautakunta otti 1920-luvulla kantaa myös urheiluopistojen valtionapuhakemuksiin. Se antoi puoltavan lausuntonsa mm. Varalan ja Pajulahden opistojen määräraahahakemuksiin. Pajulahti sai vuonna 1927 toimintaja rakennusavustuksia yhteensä 75 000 mk vuoden 1993 rahassa ja seuraavana vuonna saman summan. Tanhuvaaran vastaavat avustukset olivat vuonna 1928 5280 mk ja vuonna 1929 25160 mk (1993). Jatkossakin avustuksia tuli vuosittain.²⁶

Ensimmäisiä konkreettisia toimenpiteitä rakennustoiminnan edellytysten kehittämiseksi lienee ollut vuonna 1922 tehty päätös arkkitehti Toivo Salervon opintomatkan tukemisesta. ”Apurahan suuruus olisi 26 500 mk (1993). Apurahan saajan tulisi käydä Ruotsissa neljässä paikassa, Tanskassa neljässä ja Saksassa ainakin kuudessa paikassa... Kotiuduttuaan hän on velvollinen käypään hintaan lautakunnalle laatimaan piirustuksia Suomen oloihin soveltuviin liikuntakasvatuslaitoksiin.“²⁷

Jo syyskuussa vuonna 1922 lautakunta päätti tilata arkkitehti Salervolta seuraavat piirustukset: 1. kaupunkilais- ja maalaisoloihin sovel-

tuva urheilukenttää varten, 2. kaupunki- ja maalaisoloihin soveltuvaa voimistelusalaa varten, 3. kaupunkilais- ja maalaisoloihin soveltuvaa uimalaitosta varten ja 4. lasten leikkikenttää varten.²⁸ Toukokuussa vuonna 1927 puuttui lautakunta liikuntapaikkarakentamiseen: "Koska lautakunta piti tärkeänä, että valtio ryhtyisi avustamaan urheilukenttien aikaansaamista maassa, annettiin kapteeni Levälähdelle tehtäväksi laatia perustellun ehdotuksen avustuksen suuruudesta ja miten sitä olisi käytettävä, minkä jälkeen lautakunta tulisi tekemään anomuksen asiassa opetusministeriöön."²⁹

Seuraavan kerran asiaan palattiin saman vuoden lopussa pidetyssä kokouksessa, jolloin:

"Kapteeni Levälahti alusti kysymyksen valtionavustuksen tärkeydestä urheilukenttien ja uimalaitosten aikaansaamiseksi; ja päätti lautakunta jättää puheenjohtajan ja alustajan tehtäväksi valmistella maaliskuun alkuun perustellun esityksen Valtioneuvostolle, että vuonna 1928 sitä seuraaviin menoarvioehdotuksiin otettaisiin ainakin 720 000 mk:n (1993) määräraha urheilukenttien, uimalaitosten sekä myöskin voimistelusalien rakentamiseksi pääasiassa maaseudulle."³⁰

Näin lautakunta alkoi vuonna 1927 varsin konkreettisesti valmistella liikuntapaikkarakentamisen avustamista valtion varoin, millä tuli jatkossa olemaan tärkeä merkitys suomalaisessa liikuntapolitiikassa. Mielenkiintoista on, että aloitteen tekijänä esiintyi Levälahti. Levälähdän toiminta suojeluskuntajärjestössä oli johdattanut hänet kyseisen ongelman äärelle. Juuri suojeluskunnat rakensivat varsin paljon urheilukenttiä 1920-luvulla ja kaipasivat rakennushankkeille rahoitusta. Luultavasti ei Levälahti sen paremmin kuin lautakunnan muutkaan jäsenet vielä alkuvaiheessa nähneet selkeästi kuntien roolia. Enemmänkin he ajattelivat urheilu- ja suojeluskuntajärjestöjen toteuttamia rakennushankkeita.

Suomalaisen liikuntakulttuurin sekä taloudellisesti, urheilullisesti ja ehkä koko kansallisen identiteetin kannalta merkittävin rakennushanke sotien välisenä aikana oli Olympiastadionin rakentaminen. Olympia-aate ja sitä symbolisoiva kilpailuareena olivat omalta osaltaan poliittisen ilmapiiirin muuttumisen lisäksi auttamassa 1930-luvun lopun urheilusovun syntymistä. Todettakoon, että jo eräässä stadion-hankkeen varhaisessa käynnistämisyhteyksissä vuonna 1918 korostettiin sen symboliarvoa itsenäistymisen ja vapaussodan muistona ja kunniaksi. Nimeksi ehdotettiin tällöin "Suomen stadion".³¹ Suomalaisuusaatteen innostamina ehdotettiin eräässä vaiheessa stadionille nimivaihtoehtoina mm. Kilpolaa, Kilpalaa ja Urheilulinnaa.³²

Valtion urheilulautakunnan kokouksessa nousi kysymys stadionista ensimmäisen kerran esille tammikuussa vuonna 1926. Esityksen lautakunnalle teki kirjeellä Georg Ström. Strömin suunnitelmassa esitettiin varojen keräämistä stadionia varten sekä valtion urheilu- ja voimistelulautakunnan avustusta suunnitelman tekemiseksi. Ensimmäisessä vaiheessa asian käsittely siirrettiin, mutta siihen palattiin pian. Esillä oli herra Strömin

lautakunnalle lähettämä kirjelmä. Kun kirjelmä oli luettu, päätettiin lautakunnassa jättää puheenjohtajan ja sihteerin tehtäväksi kutsua edustajia sellaisista urheilujärjestöistä, jotka stadionia tulisivat käyttämään, keskustelemaan ja päättämään esityksen toteuttamismahdollisuuksista.

Lautakunta kutsui järjestöjen edustajien kokouksen koolle jo maaliskuussa vuonna 1926. Alustusten ja keskustelun jälkeen lautakunta päätti "asettaa komitean tarkemmin pohtimaan stadionkysymystä sekä tekemään seikkaperäisen esityksen keinoista sen aikaansaamiseksi, minkä jälkeen uusi kokous oli kutsuttava koolle. Mainittuun komiteaan valittiin herrat Niiniluoto, von Frenckel ja Rinne." ³³ Yksi konkreettinen toimenpide hankkeen toteuttamiselle ja edistämiseksi oli joulukuussa vuonna 1927 perustettu Stadion säätiö. Tässä säätiössä ei urheilulautakunnalla ollut kuitenkaan edustusta mukana. ³⁴

5.2.2 Esimerkkejä valtion avustuspolitiikan kehityksestä 1930-luvulla

5.2.2.1 Lautakunta systematisoi toimintaansa

Avustustoiminnan aloittamista seurasi tasaisen kasvun vaihe vuoteen 1933 saakka. Silloin avustuksia jaettiin jo lähes 2 miljoonaa markkaa (1993). Tätä vaihetta seurasi lievä laskukausi vuoteen 1937 saakka. Se johtui siitä, että noina vuosina avustusten markkamäärät säilyivät jokseenkin samoina inflaation vähentäessä niiden reaaliarvoa. Tähän jaksoon sisältyy kaksi kasvukohtaa. Ensimmäinen oli vuonna 1931 ja se johtui rakennusavustusten jaon alkamisesta. Toinen kasvukohta vuonna 1938 johtui siitä, että myös liikuntatoimintaan alettiin jakaa avustuksia raha-arpajaisvaroista. Viimeksi mainittuna vuonna avustusten kokonaismäärä oli noin 4,5 miljoonaa markkaa vuoden 1993 rahassa, siis lähes 17-kertainen vuoteen 1920 verrattuna. Kokonaisuutena ensimmäistä jaksoa voi luonnehtia melko nopean ja tasaisen kasvun vaiheeksi. ³⁵

Vuonna 1931 toteutui esitys urheilulaitosten rakentamisesta. Ensimmäisenä vuonna rakennusavustukset muodostivat noin neljänneksen kaikista jaetuista avustuksista. Parina seuraavana vuonna rakennusavustukset ylittivät järjestöjen toiminta-avustusten määrän, mutta tämä oli vain tilapäinen muutos, joka johtui TUL:lta evättyjen avustusten siirtämisestä rakennustoimintaan. Avustuksia jaettiin aina vuoteen 1939 asti, ja niiden osuus kaikista avustuksista oli noin kolmannes. Sota-aika katkaisi rakennusavustusten jakamisen.

1930-luvun vaihteessa otti lautakunta kokouksessaan esille asian, joka merkitsi tärkeää toimintapoliittista linjamuutosta. Mainittu asia oli kunnille lähetettävä kyselylomake, joka koski mm. urheilukenttiä, "voimisteluhuoneustoja" ja uimalaitoksia. Kyselyn kohteena olivat "asianomaiset kaupunki- ja maalaiskunnat". ³⁶ Kyselyssä tiedusteltiin mm. tietoja

olemassa olevista urheilukentistä, voimisteluseuroista ja yleisistä uimalaitoksista. Edelleen haluttiin tietoja mm. urheilu- ja "voimisteluseuroista", nuorisolle järjestetyistä harjoituksista ja niiden laadusta. Selvästikin tässä oli pyrkimys toiminnan järjeistämiseen ja vankemman tietopohjan saamiseen tulevia päätöksiä varten. Mainittuun kyselyyn vastattiin hyvinkin aktiivisesti sillä peräti 610 kuntaa lähetti takaisin kyselyn täytettynä. Saatuja tuloksia voidaan pitää tärkeänä, koska ne antoivat ensimmäisen kerran systemaattista tietoa ja kuvan maamme liikuntapaikkatilanteesta.

Toinen tämän suuntainen toimenpide oli vuonna 1931 tehty päätös, että valtionavustusta saaneiden ja valtionavustuksista osalliseksi pyrkivien urheilun keskusjärjestöjen tulisi antaa lautakunnalle tietoja toiminnastaan ja valtionavustuksen käytöstä vuonna 1930. Laadittavat tiedot vaikuttavat hyvinkin yksityiskohtaisilta koskien mm. järjestöjen johtohenkilöitä, jäsenistöä, organisaatioita, joiden jäsen liitto oli, toiminnan eri muotoja ja mm. tilinpäätöstietoja.³⁷

Tarkastusta ja kontrollia tehostettiin myös paikan päälle suunnatuilla matkoilla. Esimerkkinä tällaisesta tarkastustoiminnasta oli Väinö Laherman raportti koskien Peräseinäjoen kenttää:

"Peräseinäjoen urheilukenttä kuuluu paikalliselle nuorisoseuralle, suojeluskunnalle ja urheiluseura Toiveelle. Kävin tutustumassa kenttään 29.8. kenttätoimikunnan jäsenen herra Riihimäen kanssa. Kiertävä rata on vain 250 metrin pituinen saviseosrata, mutta muutettiin sitä paraillaan hiilimurskaradaksi. Pikajuoksuradalla, johon mahtuu kuusi juoksijaa, oli jo levitetty hiilimurska. Kivihiilimurskaa oli jo tuotettu paikalle Vaasasta asti huomattava määrä. Paikkakuntalaiset ovat kuluneen kesän aikana suorittaneet huomattavan määrän n.s. kökkätöitä. Niinpä keskikenttää tasoittamassa on ollut yhtäaikaan kolmekymmentä hevosta ja miestä.

Yleisenä havaintona suorittamaltani tarkistusmatkalta voin mainita, että valtion jakama avustus urheilukenttätöiden edistämiseksi on osoittautunut erittäin siunaukselliseksi kaikille niille kentille, joiden rakentajat ovat joutuneet tästä jaosta osalliseksi. Olisi toivottavaa, että tätä työtä vastakin voitaisiin avustaa valtion taholta. Pienetkin erät näyttävät olevan suureksi avuksi ja omiaan houkuttelemaan esille varoja muista lähteistä."

Palkattua urheilukenttä- ja muutakin laitosrakentamista neuvovaa konsulttia ehdotettiin vuonna 1937.³⁸ Ehdotus toteutui vuotta myöhemmin, kun 22.4.1938 pidetyssä kokouksessa päätettiin käyttää urheilukenttäkonsultin palkkaamiseen 43 000 mk (1933).

Rakennustoimiston saaminen oli aivan uusi aluevaltaus lautakunnan historiassa. Alusta alkaen oli koko lautakunnan työ keskittynyt kouluhallitukseen, jossa lautakunnan arkiston lisäksi sijaitsi lautakunnan kokonainen urheilukirjasto. Lisäksi kokoonnuttiin kouluhallituksen tiloissa. Tämä johtui siitä, että liikuntakasvatuksen tarkastajat olivat lautakunnan pysyviä jäseniä ja toinen heistä toimi puheenjohtajana.

Valtiovallan rajoittavaa toimintastrategiaa kuvasti 1930-luvulla suh-

tautuminen urheilun veikkaustoimintaan. Ruotsissa käynnistynyt toiminta innosti myös suomalaisia veikkaamaan ja järjestämään kotimaista veikkausta urheilun rahoitusmuodoksi. Raha-automaatit saapuivat Suomeen jo 1920-luvulla ja niiden tuotto käytettiin yleishyödyllisten organisaatioiden, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintaan.³⁹ Mm. Suomen Urheilulehden yrittäessä vuonna 1936 järjestää veikkausta puuttuivat poliisit kuitenkin asiaan. Lehti haastettiin raastuvanoikeuteen, jossa sitä syytettiin "arpajaisten toimeenpanosta ilman asianomaista lupaa".⁴⁰ Sisäministeriö pyrki tekemään tapauksesta ennakkopäätöksen, mutta oikeudessa asia päätettiin vastaajan hyväksi. Lehti kuitenkin päätti luopua toiminnasta, koska viranomaiset olivat selvästi ilmaisseet tyytymättömyytensä urheilupiirien toimintaan. Myös eräille muille hankkeille tuli yhtä pikainen loppu, mm. pankkiiriliike Oy. Wilhelm Bensowin perustama veikkausyrittys jäi ilman toimilupaa vuonna 1937.⁴¹ Saatiin odottaa aina vuoteen 1940, jolloin valtion viranomaiset päättivät hyväksyä veikkaustoiminnan aloittamisen.

Todettakoon, että liikunta- ja urheilutoiminta olivat verotuksessa erityisasemassa ainakin 1920-luvulla. Esimerkiksi vuosina 1920-1924 annetussa tulo- ja omaisuusverolaissa urheilu, kuten esimerkiksi tiede ja taide, säilyivät verotuksen ulkopuolella. Vuonna 1922 laaditut kunnallisverotusta koskevat säädökset velvoittivat maksamaan veroa vain kiinteistöistä. Sama koski myös perintö- ja lahjaverolakia. Myöskään liikevaihtoverolaki ei koskenut urheilua.

5.2.2.2 Liikuntatieteellisen Seuran perustaminen

1930-luvun vaihteessa tuli myös ajankohtaiseksi liikuntaan liittyneen keskustelun ja ajatustenvaihdon järjestäminen jonkinlaisen puolivirallisen organisaation puitteissa. Ajalle tyypilliseen tapaan pyrittiin perustamaan tieteellinen seura tai klubi, joka olisi samalla ollut vastapainona urheilulautakunnan virallisuudelle ja jossa asioista voitaisiin keskustella laajemminkin.

Liikuntakysymysten pohtimiseen yleisellä tasolla keskittyvän seuran perustamisidea oli alkuaan lähtöisin Pihkalalta. Tahko kirjoitti alkuvuodesta 1920: "Olisiko perustettava liikuntakasvatus keskus(telu) seura?... lyhyesti sanottuna sellaista yleistä järjestöä, joka vastaisi alallamme esim. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa tai Suomen Taideyhdistystä taikka esim. amerikkalaista 'Physical Education Associationia', jossa päivän käytännöllisistä kiistoista etäämmällä voitaisiin erilaisissa piireissä ... asiantuntijan ja -harrastajien kesken pohtia tärkeälle, mutta toistaiseksi väheksytylle työalalle kuuluvia kysymyksiä." ⁴²

Asia hautautui kuitenkin useaksi vuodeksi ja vasta 1930-luvun alussa tuli liikuntakulttuurin keskusteluseuran perustaminen uudelleen esille. Pihkalan idean toteutti valtion urheilulautakunnan puheenjohtaja

Vartia.⁴³ Seuran toimintaan liittyi aluksi vain 13 henkilöä. Kyseessä oli suljettu piiri, jossa ei ollut vasemmiston tai TUL:n edustajia. Seuran liikunta-poliittista merkitystä on vaikea täsmällisesti arvioida, mutta on ilmeistä, että jäsenten tapaamiset liittyivät oleellisesti valtion urheilulautakunnan päätöksentekoprosessiin, koska kyseessä olivat pitkälti samat henkilöt. Seuran tilaisuuksissa kyettiin keskustelemaan vapaammin ajankohtaisista liikuntakulttuurin ongelmista kuin urheilulautakunnassa. Tässä mielessä se oli myös eräänlainen tiedollinen varaventtiili.

LTS:n perustaminen tapahtui ajankohtana, jolloin koko suomalainen liikuntakulttuuri oli käymistilassa. Sen muodot hakivat edelleen suuntaansa. Tämä näkyi sekä kilpaurheilun että kuntoliikunnan alueilla. Samalla oli myös koululiikunta muuttumassa yhä merkittävämmäksi. Keskusteltavaa seuran alkutaipaleella riitti ja tässä mielessä elettiin ennen toista maailmansotaa varsin aktiivista kautta liikuntakulttuurissa.

5.2.2.3 Rakennusavustusten käynnistyminen

Toukokuun 5. päivänä vuonna 1931 pidetty valtion urheilulautakunnan kokous oli historiallinen. Tässä kokouksessa:

“Esitettiin Opetusministeriön kirjelmä N:o 698 kuluvaan maaliskuun 17. päivältä, jossa ministeriö ilmoittaa eduskunnan nyttemmin myöntäneen urheilukenttien perustamista varten 525 000 mk (1993) ja kehottaa lautakuntaa ensitilassa ottamaan yksityiskohtaisesti harkittavakseen, miten mainittu summa lautakunnan mielestä tulisi mahdollisimman tarkoitukseenmukaisesti käytetyksi ja harkintansa tuloksista sitten ministeriölle ilmoittamaan. Lautakunta päätti jättää suunnitelmaluonnoksen laatimisen sihteerinsä tehtäväksi.”⁴⁴

Toukokuun 5. päivänä vuonna 1931 pidetyssä kokouksessa:

“Esitettiin opetusministeriön kirjelmä NP:O viime huhtikuun 27 päivältä, jossa ministeriö ilmoittaa lautakunnan tiedoksi ja asian aiheuttamiin toimenpiteisiin ryhtymistä varten ne perusteet, joiden mukaisesti urheilukenttien perustamiseen tänä vuonna raha-arpajaisten voittovaroista varattava 525 000 mk:n (1993) määräraha olisi jaettava. Lautakunta päätti julistaa määrärahan haettavaksi seuraavalla kuulutuksella: eduskunnan myönnettyä raha-arpajaisten voittovaroista 300 000 mk:n määrärahan käytettäväksi yleisten urheilukenttien rakentamiseen, josta annetaan avustuksia etupäässä kunnille, mutta myös tällaista tarkoitusta varten perustetuille yhtymille, joilla katsotaan olevan riittävästi omia varoja ja joiden toiminta on niin järjestetty, että rakennettava urheilukenttä niiden hallinnassa ja omistamana puolueettomasti palvelee valtakunnan urheilutarpeita, kehoitetaan alueellisia kuntia tai sanotunlaisia yhtymiä viimeistään ensi kesäkuun 6. päivään mennessä jättämään allamainitun lautakunnan puheenjohtajalle, tarkastaja Vartialle, (osoite: Helsinki, kouluhallitus) avustusta koskevat anomuksensa ja....”⁴⁵

Näin tuli lautakunnan toimialaan liikuntapaikkarakentamisen avustaminen raha-arpajaisten tuotolla. Alusta alkaen valtiovalta halusi suunnata avustukset ensisijaisesti kuntien rakennustoimintaan. Annetuissa ohjeissa sanottiin mm.:

”määräraha on käytettävä yleisten urheilukenttien rakentamiseen ja annetaan siitä avustuksia etupäässä tällaisia kenttiä rakentaville kunnille, mutta myös tällaista tarkoitusta varten perustetuille yhtymille, joilla katsotaan olevan riittävästi omia varoja ja joiden toiminta on niin järjestetty, että rakennettavia urheilukenttä niiden hallinnassa puolueettomasti palvelee paikkakunnan urheilutarpeita”.⁴⁶

Huhtikuun lopussa vuonna 1932 ”Tarkastaja Collanin ehdotuksesta päätti lautakunta, urheilukenttäavustuksia vastedes jaettaessa, ottaa käsiteltäväksi kysymyksen, eikö ko. avustuksia voitaisi antaa myös sellaisia, kuten esim. leikkikenttiä varten, jotka muodostaa muodoltaan poikkeavat tavallisesta juoksuradalla varustetusta urheilukentästä.”⁴⁷

Rakennusmäärärahat suuntautuivat alkuun pelkästään urheilukenttien rakentamiseen. Tämä johtui mm. opetusministeriön ohjeista, joissa poissuljettiin mm. voimistelusalit. Ilmeisesti ministeriössä ajateltiin, että koska rahaa oli vähän, oli sillä yritettävä auttaa ensisijaisia kohteita, joiksi nähtiin urheilukentät. Muu urheilurakentaminen sai vielä odottaa valtion tukea. Tietenkin tämä oli myös eräänlainen liikuntapoliittinen linjaveto, joka pohjautui ennen muita kilpaurheilulähtökohtiin.

Urheilurakentaminen näyttää olleen varsin tärkeä huolenaihe urheilulautakunnalle. Urheilulautakunta hankki jopa tiilimurskauskoneen, jonka vuokraukseen liittyviä käytännön järjestelyjä jouduttiin useissakin kokouksissa pohtimaan. Koneesta piti periä vuokra- ja rahtikuluja niin, että se kannattaisi itse itsensä.⁴⁸

Toukokuun 16. päivänä vuonna 1933 pidetyssä kokouksessa ilmoitti puheenjohtaja, ”että Opetusministeriöstä oli epävirallisesti palautettu lautakunnan vuonna 1933 tekemä urheilukenttämäärärahaa koskeva jakoehdotus toivomuksella, että lautakunta laatisi uuden vaihtoehdon jakoehdotukseen:

”Uudessa ehdotuksessa toivottiin otettavan enemmän huomioon kuntien osuus. Lautakunnan ehdotuksesta oli ehdotettu määrärahoja yhdeksälle kunnalle ja 39 yhtymälle. Vastauksessaan lautakunta totesi, että jakoehdotus oli ollut tarkan ja huolellisen pohdinnan tulos, jossa otettiin huomioon puhtaasti asialliset näkökohdat riippumatta siitä oliko hakijana kunta tai yhtymä. Lautakunta ilmoitti olevansa edelleenkin sitä mieltä, että sen tekemä jakoehdotus oli paras mahdollinen. Tuntui kohtuuttomalta syrjäyttää eräitä ansiokkaita hakijoita ainoastaan sen nojalla että kunnat - usein heikompine ansioineen- tulisivat etuoikeutetumpaan asemaan kuin muut hyvätkin ei-kunnalliset kenttäyritykset; jos kohta opetusministeriön

aikanaan antama ohje, että avustuksia jaetaan etupäässä kunnille, voisi antaa aihetta samanlaiseen ahtaampaankin tulkintaan...”⁴⁹

Lautakunta päätti kuitenkin totella opetusministeriötä ja esitti vaihtoehtoisen jakosuunnitelman, jossa avustuksia tulisi 18 kunnalle ja 29 yhtymälle.⁵⁰

Tässä siis opetusministeriö turvautui asiantuntijaelimensä suuntaan holhoavaan strategiaan. Tosin se, kuten lautakunta itsekkin tunnusti, oli jo alunperin asettanut avustusten myöntämisessä etualalle nimenomaan kunnat. Eräs piirre tässä urheilukenttärakentamispolitiikassa näyttää olleen se, että oltiin hyvää vauhtia tukemassa rakennuspolitiikkaa, jossa pienet ja vaatimattomat hankkeet tulivat hallitseviksi ja jossa vielä monesti kenttien ylläpitäjiksi tulivat joko urheiluseurat tai muut yhteisöt. Näin rakennettujen kenttien huolto saattoi jo muutamassa vuodessa unohtua ja näitä rappiokenttiä ilmaantuikin aika paljon.

Oman ja kansallisesti merkittävän rakennuskohteensa muodosti 1920-luvun lopulla käynnistynyt, mutta 1930-luvulla toteutettu Olympiastadion -hanke. Valtion urheilulautakunta oli aktiivinen osapuoli säätiötä perustettaessa. Säätiön hallinnossa sillä ei kuitenkaan ollut aluksi paikkoja. Vuoden 1930 aikana käytiin kiistaa Stadion-säätiön poliittisista voimasuhteista. Porvarien mielestä he olivat aliedustettuina päättävissä elimissä. Kirjoituksia asiasta oli mm. Suomen Urheilulehdessä.⁵¹

Stadion säätiön sääntöihin tehtiinkin maaliskuussa vuonna 1931 opetusministeriön esityksestä porvaristoa suosiva ja sen mielialoja rauhoittava muutos. Ministeriöille annettiin nimittäin oikeus nimittää viisi jäsentä edustajistoon, jonka jälkeen sen jäsenmäärä kohosi viiteenkymmeneen, ja yksi jäsen hallitukseen, joka siitä lähtien on käsittänyt puheenjohtajan ja seitsemän jäsentä.⁵²

Valtion edustuksen puutetta olivat valittaneet eduskunnassa Stadionin rakentamiskeskustelussa sitä vastustaneet kansanedustajat. Asia korjattiin kuten edellä on todettu. Valtiovalta tukikin 1930-luvulla Stadionin rakentamista ”ratkaisevalla panoksella myöntämällä tarkoitukseen määrärahoja sekä valtion talousarvion yhteydessä että vuosittain myös muuten tultuaan opetusministeriön kautta edustetuksi säätiön edustajistossa ja hallituksessa vuodesta 1931 alkaen”.⁵³

Yhtenä rahoituslähteenä Stadion-hankkeella olivat raha-arpajaisten voittovarot. Myös työllisyysmäärärahat auttoivat osaltaan suunnitelman toteutumista. Esimerkiksi vuonna 1934 myönsi eduskunta työttömyyden torjumiseksi varatusta varatyömäärärahasta 5 mmk (1993) Stadionin kenttätöiden toteuttamiseksi.⁵⁴ Myös vuosille 1937 ja 1938 tekivät Erik von Frenckel ym. eduskunta-aloitteen, jossa Stadionin rakentamiseen ehdotettiin sekä vuodelle 1937 että 1938 3 mmk. Kyseinen aloite meni eduskunnassa läpi mm. Urho Kekkosen tukemana. Äänestyksessä voitti Frenckellin ehdotus 120 äänellä 50 vastaan.⁵⁵ Tässä suhteessa valtiovalta käytti liikuntarakentamista myös taloutta elvyttävänä keinona, vaikka 1930-luvun talouspolitiikassa ei tätä käsitettä vielä tunnettukaan. Parsonsilaisittain ajateltuna kyse oli samalla voimavarojen hankinnasta eli adaptaatio-funktion

täyttämisestä.

Vuoden 1937 tulo- ja menoarviokeskusteluissa nousi liikunta-asioissa päällimmäiseksi TUL-kysymys ja varsinkin silloisen oikeusministeri Kekkonen Työväen Urheiluliittoa ja sen itsenäisyyttä ja olemassaoloa puoltava puhe. Stadion tuli hänen puheenvuoroissaan esille lopuksi:

”Lopuksi sallittaneen, että minä kannatan ed. von Frenckellin täällä tekemää ehdotusta Stadionin aikaansaamiseksi tai Stadionityön lopettamiseksi, ettei torni jäisi yksikseen pystyssä törröttämään. Ja vielä sallittaneen minun eräästä yksityiskohdasta sanoa, että Pajulahteen rakennettavan voimistelukodin määrärahan puolesta olen valmis äänestämään ilman ehtoja, sen vuoksi että siellä ei voida politiikkaan sotkea urheilutoimintaa (keskustasta: urheilumiehen puhetta).”⁵⁶

Stadion-hanke oli kansakunnan yhteinen yritys. Se näkyi sekä eduskunnan päätöksissä että mm. lehdistökirjoittelussa. Sitä juhlavaa hetkeä, jolloin Stadion valmistui muistivat kirjoituksillaan useat lehdet. Esimerkiksi TUL-lehti toi juhlatapahtuman esille kahdessakin perättäisessä numerossaan. Ensimmäisen kerran se oli esillä TUL-lehden etusivulla kuvasarjan muodossa otsakkeella ”Urheilun uljas linna”.⁵⁷

Muutamaa päivää myöhemmin ilmestyi laajempi selostus Stadionin avajaisseremonioista. Otsakkeella ”Urheilutilaisuuksien yleisöennätys Suomessa tehtiin heti Stadionin vihkiäisjuhlassa. Vaikuttava kolmituntinen.” Lehdessä siteerattiin myös mm. Frenckellin tervehdyspuhetta:

”Kiitän Teitä Helsingin kaupungit isät, suuresta selvänäköisyydestänne nuorisoa ja tulevia sukupolvia kohtaan. Mutta koko maata varten olisikin kaupungilla tuskin ollut voimaa ja tahtoa rakentaa Stadion. Maan hallituksen ja eduskunnan suuren urheilukiinnostuksen ansiosta on valtiovaroja saatu vuosien kuluessa miljoona toisensa perään. Suurella enemmistöllä on eduskunta aina myöntänyt Stadionille sen valtiolta pyytämät avustukset, sitäkin suuremmalla syyllä kun eduskunta pula-aikoina täten on voinut tuhansille työläisille voinut järjestää ansiomahdollisuuksia.”⁵⁸

Avajaisissa kilpailivat useissa lajeissa keskenään TUL:n ja SVUL:n lajiliittojen sekä mm. Suomen Urheiluliiton edustajat. Näin positiivinen oli kuvaus miesvoimistelijoiden yhtäaikaisesta esiintymisestä:

”Yhtaikaisesti tyttöjen poistuessa tulivat miesvoimistelijat esille. SVL:n taitovoimistelijat asettuivat nojapuiden luo, joilla he suorittavat melkein velhomaisella taituruudella liikesarjansa yhtäikaisesti Tampereen Yrityksen joukkueen kanssa, joka puolestaan esitti rivivoimistelua. Yrityksen esitys oli hiottua, varmaa ja hauskaasti kokoonpantu ohjelma aiheutti tämän tuosta suosionsoituksia, samoin kuin toisen leirin miesten esityksetkin nojapuilla.”⁵⁹

Avajaiskilpailujen jalkapalloselostukseen sentään sisältyi jo pientä piikkiäkin:

”Peli-aika oli määrätty 20 minuutiksi. Siinä ajassa ei mitään erikoista pääsyt tapahtumaan. Heti alkuun lähti pallo painumaan kohti SVL:n maalia ja ensimmäinen aikapuolisko olikin melkein yhtä maalia, pari hyökkäyksen tapaista kilpistyi TUL:n joukkueen varmaan puolustukseen. Nähtiinpä tällä puoliskolla SVL:n miesten suorittamina pari rumaa ”hätäpotkuakin”, joilla pallo tahallaan korkealta potkittiin sivurajan yli. Kerran jo näytti siltä, että maali on selvä (ja kuinka sen kanssa oikein mahtoi olla) mutta niin ei kuitenkaan käynyt. Tilanne oli ns. kansankokous SVL:n maalin edessä.”⁶⁰

Osoituksena ajankohdan urheiluun liitetyistä yhtiökansallisista tunnelmistä oli keskustelu Suomen itsenäisyyden muistomerkeistä, johon myös urheilupiirit ottivat osaa. Muistomerkin, urheilun ja Stadion-hankkeen yhdisti Levälahti tammikuussa vuonna 1935. Levälahti ehdotti, että muistomerkki pystytettäisiin Stadionin yhteyteen, koska ”on enemmän motiveerattua, että muistomerkki on yhdistetty ruumiillisten taistelujen pyhättöme, Stadionin yhteyteen”.⁶¹

5.2.2.4 Suhtautuminen kuntien liikuntatoimintaan

Opetusministeriö halusi heti alusta alkaen suunnata rakennustoiminnan pääasiassa kuntien kautta toteutettavaksi. Opetusministeriöhän palautti esimerkiksi vuonna 1933 valtion urheilulautakunnalle sen tekemän ehdotuksen urheilukenttämäärärahojen jaosta. Syynä oli se, että opetusministeriön mielestä kyseinen määrärahan jakoesitys painottui liikaa muihin organisaatioihin kuin kuntiin.⁶²

Toukokuun 25. päivänä vuonna 1934 pidetyssä valtion urheilulautakunnan kokouksessa kirjattiin pöytäkirjaan seuraava valtion tilintarkastajien lausunto:

”Valtion tilintarkastajain mielestä urheilukenttäavustuksia jaettaessa olisi etusija annettava kunnallisille kentille, koska tällöin on suurempi todennäköinen varmuus kenttien vastaisesta kunnollisesta hoidosta. Myöskin olisi yhdistyksille avustuksia myönnettäessä hakemuksista vaadittava kunnallisten elimien lausunnot sekä selvitykset siitä, että hakija on täyttänyt lain edellyttämät rekisteröimis- ym. vaatimukset. ... Epäkohtana pitävät valtion tilintarkastajat mm. sitä, että lautakunnan tilit on tarkastanut ainoastaan sen itse valitsevat tilintarkastajat; ja lautakunnan käyttövaroja liian suurina sen johdosta, että säästönä seuraavalle vuodelle on siirretty noin 33 000 mk. (1993)”⁶³

Tämä voidaan tulkita eräänlaiseksi osoitukseksi siitä, kuinka valtiovalta ja tässä tapauksessa siis opetusministeriö halusi integroida vähitellen melko kalliiksi muodostuvan urheilupaikkarakentamisen mahdollisimman tiiviisti julkishallinnon toimintamuodoksi. Kuten edellämainitusta lainauk-

sestakin selviää, haluttiin tällä integroimisella varmistaa kenttien kunnossapito ja muodollisena sitomisena normeihin nähtiin tärkeäksi kuntien lausunnot.

Huhtikuussa vuonna 1938 pidetyssä kokouksessa puheenjohtaja Vartia alusti kysymyksen kunnallisen liikuntakasvatustoiminnan yhteensäisten suuntaviivojen aikaansaamisesta ja jätti lautakunnalle tätä koskevan muistion, jossa todettiin kunnallisen liikuntakasvatustoiminnan nykyinen laajuus ja laatu sekä esitettiin pääpiirteet, millä tavoin sitä voitaisiin edelleen kehittää ja helpottaa. Yhtyen alustajaan lautakunta päätti esittää opetusministeriölle, että lautakunta saisi tehtäväkseen asiantuntijoita apuna käyttäen tutkia kysymystä koko laajuudessaan ja aikanaan jättää ministeriölle mietinnön ehdotuksineen, millä tavoin kunnallista liikuntakasvatustoimintaa olisi ryhdyttävä edistämään.⁶⁴

Samana vuoden marraskuun kokouksessa:

”Puheenjohtaja ilmoitti, että lautakunnalle oli saapunut Turun kaupungin hallituksen toimesta lähetetty Turun kaupungin kunnallisen urheiluohjaajan johtosääntö, jota lautakunta oli tutustumista varten pyytänyt. Tähän, samoin kuin siihen liittyvän urheiluohjaajan päivittäiseen työjärjestykseen tutustuttiin alustavasti ja samalla harkittiin niitä toimenpiteitä, jotka koskivat aineiston hankkimista lautakunnan toimesta vireillepanua, kunnallista urheiluopetusta koskevaa suunnitelmaa varten.”⁶⁵

Esimerkkejä oli myös siitä, kuinka urheilukenttien avustaminen meni osittain hukkaankin, koska niiden kunnossapito saatettiin laiminlyödä. Tähän ongelmaan pyrki mm. kansanedustaja ja Suomen Urheiluliiton puheenjohtaja Kekkonen puuttumaan tekemällä vuonna 1936 eduskunnassa raha-asiaain aloitteen määrärahan osoittamisesta maaseudun urheilukenttien kunnossapidon avustamiseksi. Kyseisen raha-asian aloitteen perusteissa todettiin mm:

”Kokemus on osoittanut, että rakennetun urheilukentän kunnossapitäminen saattaa eräillä paikkakunnilla tuottaa suuria vaikeuksia. Harrastuksen laimeneminen yms. seikat voivat viedä siihen, että urheilukenttä muutama vuosi valmistumisen jälkeen on hoidon ja kunnossapidon puutteessa rappeutunut. Valtionkaan kannalta ei ole yhden tekevää, jos rahallisella avustuksella aikaansaadut kalliit laitokset rappeutuvat, ja urheiluelämälle tuottaa suurta hankaluutta, jos urheilukentistä ei pidetä hyvää huolta. Urheilukentän kunnossapidon laiminlyönti saattaa johtua joko varojen puutteesta taikka lisäksi siihen liittyvästä välinpitämättömyydestä. Parannus voitaisiin saada aikaan, jos valtiolla olisi käytettävissä pienehkö määräraha maaseudun urheilukenttien kunnossapidon avustamiseksi, josta voitaisiin myöntää eniten tarvitseville apurahoja kenttien hoitoa varten.”⁶⁶

5.2.2.5 Urheiluopistojen tukeminen

Molemmat, sekä Wilskmanin että Oeschin vuonna 1921 mietintönsä jättäneet komiteat, olivat korostaneet liikunnan ohjaajakoulutuksen järjestämistä. Tämä ei kuitenkaan johtanut mihinkään valtion toimenpiteisiin. Kansanedustaja M. Jaskari teki vuonna 1925 aloitteen ”määrärahan myöntämisestä alkukoulutuksen järjestämiseksi urheilun ja voimistelun ohjaamisessa ja soveltamisessa”⁶⁷

Sotien välisenä aikana oli toiminnassa kaikkiaan neljä urheiluopistoa; Suomen Naisten Voimisteluliiton aloitteesta vuonna 1909 perustettu Varala (Tampereen Voimistelutalo Oy), Viipurin Naisvoimistelijoiden aloitteesta syntynyt Tanhuvaara (Karjalan Naisten Voimistelutalo Oy, 1920), TUL:n Pajulahden voimistelu- ja urheilukoti (Nastola, 1929) ja jo mainittu Suomen Urheiluopisto, joka perustettiin vuonna 1927.⁶⁸ Kaikki edellä mainitut opistot toimivat omien järjestöjensä alaisuudessa eikä mistään yhteisestä liikunnanohjaajien koulutuksesta voinut vielä puhua.

Suomen Urheiluopiston perustaminen toteutui Pihkalan idean pohjalta ja SVUL:n aloitteesta osakeyhtiömuodossa. Valtio puolestaan antoi varoja opistojen rakentamiseen, mutta ei muuten puuttunut siihen. Vuodesta 1934 lähtien hallintoneuvostossa oli kuitenkin yksi opetusministeriön ja vuodesta 1938 yksi puolustusministeriön edustaja.⁶⁹ Vuonna 1938 opisto tuli työväenopistojen valtionavun piiriin omasta anomuksestaan. Siitä alkaen kouluhallitus rupesi kontrolloimaan sen toimintaan.⁷⁰

Keväällä ja kesällä vuonna 1930 oli lautakunnassa esillä kysymys urheiluopistojen tukemisesta valtion varoilla. Tähän asti oli lautakunta yleensä opetusministeriön pyytämässä lausunnoissa tukenut sekä Varalan että Pajulahden opistojen anomia valtion määrärahoja. Kun näiden lisäksi kuvaan tuli mukaan Suomen Urheiluopisto Oy, jonka valtiolta anomat summat olivat suuria, herätti asia tavallista enemmän keskustelua. TUL:n edustaja Laherma ei kannattanut Suomen Urheiluopistolle myönnettäviä avustuksia anotussa muodossa, mutta hän jäi mielipiteineen yksin.⁷¹

Suomen Urheiluopisto sai vuoden 1937 loppuun mennessä valtion tukea koulutustoimintaa varten 800.000 mk ja rakentamiseen 5.2 mmk (1993).⁷² Suomen Urheiluopiston asemaa helpotti 1930-luvulla se, että sen omistajien edustama ideologia ja toimintalinjat olivat yhdensuuntaiset Suomen hallituksen ja eduskunnan edustaman enemmistön ajattelutavan kanssa. Opisto koettiin varmaankin eufuntionaaliseksi eli vaikutukseltaan myönteiseksi kansakunnan kannalta. Nämä myönteiset funktiot olivat lähinnä kansakunnan yhtenäisyyden korostaminen ja maanpuolustusasian edistäminen.

Suomen Urheiluopiston hallintoneuvosto asetti liikuntapoliittisen ohjelmansa ideologiseksi funktioksi yhteiskuntaa säilyttävän tehtävän.

”Opiston liikunta- ja koulutuspolitiikan tuli toimia niin, että se tuki ja jopa ohjasi tarvittaessa valtion harjoittamaan liikuntapoliittikkaa. Opiston toi-

mintavolyymien kasvaessa instituutti pyrki neuvotteluihin liikuntakasvatusliittojen, koululaitoksen, armeijan, sisäasiainministeriön, partio- ja muiden nuorisjärjestöjen kanssa, jotta ne oivaltaisivat opiston koulutus- ja liikuntapoliittisen merkityksen.⁷³

Suhtautuminen TUL:n Pajulahden opiston kehittämiseen oli eduskunnassa kriittisempi. Siellä vastustivat äärioikeiston lisäksi mm. kokoomuksen edustajat esim. Pajulahden kehittämiseksi vuonna 1934 tehtyä raha-asiain aloitetta (165 000 mk). Suoritettussa äänestyksessä aloite kuitenkin sai eduskunnan puolelleen.⁷⁴ Yhteensä sai Pajulahti valtionavustuksia vuosina 1927-1937 n. 570 000 mk (1993).⁷⁵

1930-luvun lopulla urheiluopistoverkko laajentui entisestään ruotsinkielisten urheilujärjestöjen halutessa itselleen oman opiston. Aloitteentekijänä oli ruotsinkielinen urheilun keskusjärjestö. "Solvallan urheiluopisto perustettiin säätiöpohjalla. Vuonna 1939 säätiö antoi 270 000 mk Solvallan urheilunopiston rakentamista varten. Näin ruotsinkielinen voimistelu- ja urheiluliitto pyrki turvaamaan oman järjestönsä koulutus-, valmennus- ja kurssitoiminnan. Näin maamme kielipoliittiset erot heijastuivat myös urheiluopistoverkoston muotoutumiseen."⁷⁶

Urheiluopistojen kehittämiseen liittyvä lainsäädäntö oli 1930-luvun lopulla lautakunnan tärkeä keskustelun aihe. Maaliskuussa vuonna 1939 "Puheenjohtaja esitti alustavasti lautakunnan jäsenten harkittavaksi kysymyksen siitä, että olisi koetettava saada asetetuksi erityinen komitea harkitsemaan lakiehdotusta urheiluopistojen valtionavusta ym., siinä suhteessa kun nykyään esim. Vierumäen Urheiluopistoon nähden noudatetaan lakia työväenopistoista, mikä k.o. opistojen suuren erilaisuuden takia useinkaan ei ole asianmukaista. Esitystä seuranneessa lyhyessä keskustelussa kannatettiin asiaa ja lausuttiin myös se mahdollisuus, että lautakunta itse asiantuntijoita käyttäen voisi toimia tällaisena komiteana. Asiaan päätettiin palata seuraavassa kokouksessa."⁷⁷

Samana vuoden kesäkuussa tehtiin urheiluopistoasiassa seuraava esitys opetusministeriölle:

"Että ministeriö asettaisi komitean laatimaan ehdotukset Suomen urheiluopistojen taloudellisen tuen, t.s. lähinnä siis urheiluopistoa koskevan lain ja asetuksen suunnittelemiseksi, jolloin olisi huomioon otettava myös naisten voimistelukodit Varala ja Tanhuvaara sekä TUL:n Voimistelu- ja urheilukoti Nastolan Pajulahdessa, ne kun jatkuvasti toimivat ainoastaan tilapäisen valtionavustuksen turvin. - Tällaiseen komiteaan, jonka toiminta ei tulisi pitkäaikaiseksi eikä siis valtiota tuntuvammin rasittavaksi voitaisiin lautakunnan mielestä valita esim. viisi jäsentä, jolloin niistä yksi edustaisi Suomen Urheiluopistoa ja toinen Varalaa ja Tanhuvaara yhteisesti, kolmantena ja neljäntenä olisivat TUL:n kaksi edustajaa, joista toinen mies ja toinen nainen, sekä viidentenä lautakunnan edustaja minkä lisäksi komitea ottaisi sihteerikseen jonkun lakimiehen. Samalla päätettiin ministeriölle mainita, että myös kouluhallitus on sitä mieltä, että työväenopistoista annetun lain ja asetuksen soveltaminen liikuntakasvatusopistoihin ei ole onnistunut toimenpide."⁷⁸

Tehty aloite pysähtyi pitkäksi aikaa saman vuoden syksyllä alkaneen talvisodan ja sitä seuranneen jatkosodan vuoksi.

5.3 Liikuntakulttuuri yhteiskunnan osana ja funktionaalisenä välineenä sotien välisenä aikana

5.3.1. Mitä vaikutuksia ja tehtäviä liikunnalla ja urheilulla nähtiin olevan?

Kuten aikaisemmin on todettu, muodostui urheilusta kansallisesti tärkeäksi koettu tekijä jo ennen itsenäisyyttä ja heti itsenäistymisen jälkeen. Liikuntakyky ja siihen liittyvien erilaisten taitojen nähtiin palvelevan suoranaisesti sotilastaitoa ja näin koko maan puolustusta. Sotilaallisessa suojeluskuntajärjestössä urheilu sijoittuikin arvostuksessa hyvin korkealle, vaikka kaikki johtajat eivät siitä innostuneetkaan. Siellä se toimi myös järjestöön rekrytoimisessa ja houkuttimena ja toimintaan osallistuvien sosiaalistavana ajanvietteenä sekä siviilimaailmaa ja sotilasmaailmaa yhdistävänä tekijänä. Valtion voimistelu- ja urheilulautakunnan puheenjohtaja Vartian mielestä "Urheilun tärkeä kasvattava merkitys on siinä, että se lähentää eri yhteiskuntaluokkia toisiinsa. Urheilu- ja leikkikentillä työskentelevät kaikki kansalaiset saman arvoisina ja samoin kehitysmahdollisuuksin. Oikean urheilukasvatuksen tulee pyrkiä juuri tähän."

Yksi Suomen kansan tunnetuimmista radioäänistä ja samalla tärkeä urheiluvaikuttaja, tiedottaja ja toimittaja Martti Jukola piti esitelmän Yleisradion "Sovinnollisuuden viikon" esitelmäsarjassa. Näin perusteli Jukola urheilun kansallisesti yhdentävää vaikutusta:

"Kun kranaattien myllerrys, joka länsirintamalla oli vuosia erottanut toisistaan eri kansallisuutta olevat miehet ja kylvänyt heidän keskuuteensa vihaa ja kuolemaa, oli päättynyt, ja aselevon fanfaari kajahti syksyllä vuonna 1918, nousi juoksuhaudoista joukko saksalaisia ja englantilaisia nuorukaisia, jotka heti järjestivät jalkapallo-ottelun verisellä niityllä ampuma-kaivantojen välissä. Elämä oli kuolemaa voimakkaampi. Poliittinen eripura johtaa kuolemaan, mutta elämän halun korkein ilmenemismuoto on urheilu. Se kohoaa sovittavana, lääkitseväneä harha-askelten ylle ja palauttaa mieliin tasapainon. Jo vuosia sitten on urheilu entisten vihollismaiden välillä käytyjen lukuisten maaottelujen muodossa arpeuttanut maailmansodan haavoja."⁷⁹

Ja edelleen samasta Jukolan puheesta urheilun integroivasta vaikutuksesta:

"Urheilu on samalla lippu, joka paremmin kuin muut viirit, voi kerätä kansamme eri kansanluokkien jäsenet sovinnolliseen ja ymmärtämykselliseen yhteistyöhön. Päämäärä siinä on siksi selvä ja kaikkien hyväksyttävä"

vissä, että sillä on ensimmäinen sija kaikista aatteellisista harrastuksista voimien kokoajana sekä ihmisten lähentäjänä. Ja minä olen varma siitä, että maamme urheilijat ja kaikki urheilun aatteelliset työntekijät tulevat edelleenkin ponnistelemaan parhaansa poistaakseen ne urheilulle vieraat ristiriitaisuudet, joita tällä hetkellä urheiluelämässämme on "virallisesti" vielä olemassa, ja joiden ylitse urheilijat jo ovat ojentamassa kättä toisilleen."⁸⁰

Myös lehtori Suomela, joka myöhemmin toisen maailmansodan jälkeen tunnettiin vasemmistoradikaalina, uskoi 1930-luvulla urheilun voimaan. Hän suitsutti alustuksessaan Urheilun Edistämisliton perustavassa kokouksessa vuonna 1934 Suojeluskuntalaitoksen ansioita urheilun levittämisestä maaseudulle ja muutenkin sen laajalle ja tehokkaalle liikuntakasvatustyölle:

"Suojeluskuntajärjestö ei ole liikutellut vain yksilöitä, kuten on ollut useiden urheilujärjestöjen laita. Se on liikutellut ensisijassa massoja. Eikä se ole liikutellut niitä vain kilpailuissa vaan ensisijassa harjoituksissa. Pätevää koulutusta, neuvontaa harjoituspaikkojen rakentamista se on absoluuttisesti edistänyt kuin mikään muu järjestö maassamme."⁸¹

Samassa artikkelissa Suomela arvosteli puolustusvoimia sen huonosta liikuntakasvatuksen organisoinnista. Hän ei suoranaisesti halunnut syyttää ketään henkilöitä, mutta näki vian olevan koko järjestelmässä, ajan ja varojen sekä valtuuksien puutteessa.⁸²

Liikunnan hyvien vaikutusten suitsutusta jatkaa Suomela seuraavasti:

"Amerikkalaiset, joiden kasvatuksessa yhteiskunnalliset näkökohdat yleensäkin ovat määräävämpiä kuin meillä, voivat kokemuksensa nojalla väittää, että mitä enemmän yhteiskunta uhraa leikki- ja urheilukenttiin sekä liikuntatoiminnan järkipäiseen johtoon, sitä vähemmän sen tarvitsee uhrata vankiloihin ja sairaaloihin".⁸³

Urheilun tehtävänä pidettyä ehyttämiskykyä kritisoi Suomen urheilulehti vuonna 1934 näin:

"Mikä on siis urheilun osuus yhteiskunnallisena tekijänä, tai paremminkin kyetäänkö ja missä määrin urheilun avulla edistämään yhteiskunnallista eheyttä? Tähän sanottanee heti: urheilu on huono ehyttäjä, sillä eihän se ole kyennyt estämään itse urheiluelämänkään jakaantumista kahteen osaan, jotka eivät sovi työskentelemään yhdessä. Miten se siis kykenisi muuta, kun se ei kykene ehyttämään edes omaa itseään?"

Artikkelin jatkossa kuitenkin jatkuu perusasenne: "Uskallamme väittää, että juuri urheilu myönteisine kasvattavine ominaisuuksine on huomattavimpia voimia sillä tiellä, joka johtaa ehjempään ja yhtenäisempään yhteiskuntaelämään." Saman artikkelin yhteenvedossa todetaan vielä:

“Edellä olevasta lienee käynyt selville, että väitteellä urheilun tervehdyttävistä ja eheyttävistä vaikutuksesta yhteiskuntaan on tarpeeksi tukea. Se fyysillisen ja henkisen voiman kasvu, joka urheilun avulla saavutetaan, joutuu oman luonteensa pakosta voimakkaasti palvelemaan arvokkaita yhteiskunnallisia tarkoituksia paljon suuremmassa määrin kuin mitä yleensä ollaan taipuvaisia tunnustamaan.”⁸⁴

Urheilun tehtävää kansainvälisen kanssakäymisen ja varsinkin näkyvyyden välikappaleena oli myös korostettu jo ennen itsenäisyyttä. Itsenäistymisen jälkeen oli pohjoismainen urheiluyhteistyö ja sitä kautta pyrkimys laajemminkin pohjoismaiseen identifioitumiseen tärkeällä sijalla myös urheilupolitiikassa. Kansainvälisen toiminnan merkitys tuli näkyville mm. valtion urheilulautakunnan ohjesäännössä, jossa todettiin, että valtionapua jaettaessa on kiinnitettävä erikoista huomiota siihen, missä määrin urheiluliitot tekevät maata tunnetuksi ulkomailla.⁸⁵

1920-luvun vilkas urheilukanssakäyminen Ruotsin kanssa vaihtui seuraavan vuosikymmenen alussa urheilusuhteiden katkeamiseen. Näkyvimpinä kiistanaiheina oli tuolloin PaaVo Nurmen ammattilaisuussytykset. Kekkonen toimi vuonna 1935 Suomen ja Ruotsin urheilusuhteiden eheyttäjänä. Sama mies oli vaikuttanut hieman aikaisemmin niiden päätymiseen. Suomen Urheiluliiton ylimääräisessä liittokokouksessa piti hallitussihteeri ja urheiluliiton puheenjohtaja Kekkonen lähes tunnin pituisen puheen yhteistyösopimuksen aikaansaamiseksi. Puheensa johdosta hän sai niin voimakkaat aplodit urheiluliiton liittokokouksen yli 300-päiseltä osanottajakunnalta, että puheenjohtaja huomautti tästä kokouksalille todeten, että eihän tämä ole mikään teatteritilaisuus. Kekkonen totesi mainituissa puheessaan mm.:

“Millaiseksi olisi sitten suhteemme Ruotsiin koetettava rakentaa? Saattaa olla niitä, joille vastaus on peräti yksinkertainen: on palattava vanhaan hyvään aikaan, urheilumme loistavan 20-luvun oloihin. Siihen ei kuitenkaan ole pyrittävä, sillä juuri sen aikainen kanssakäyminen suomalaisen urheilijan Ruotsi-vierailujen muodossa vei välttämättömyyden voimalla suhteiden särkyäminen Ruotsin kanssa.”⁸⁶

Suomen Urheilulehti arvioi olympiakisat siksi tekijäksi, joka poisti ristiriidat ja johti sopuun tässäkin kysymyksessä:

“Olympialaiset tuo taikasana oli eilen tahtipuikon kärjessä. Se hillitsi kielet ja johti ajatukset niihin tehtäviin, joissa meitä kaikkia tarvitaan yhdessä. Oppositio ilmoitti ettei se kaikissa kohdissa pidä johtokunnan selitystä oikeana, mutta ei halua tässä vaiheessa enää asiasta kiistellä. Kekkonen kiitti oppositiota tahdikkaasta esiintymisestä tässä kokouksessa.”⁸⁷

Eheyttäminen ja sovun hakeminen tuli vähitellen 1930-luvun puolivälissä myös kansallisen urheilutoiminnan pyrkimykseksi äärioikeistolaisten virtausten laantuessa. Tähän vaikutti urheilun alueella konkreettisesti myös se, että SVUL:n johtoon tuli uusia henkilöitä uusine strategioineen.

”Porvarillista keskustaa edustaneiden V.J.Niiniluodon, J.W.Ragnellin ja U.K.Kekkonen tavoitteena oli urheiluelämän eheyttäminen asteittain, sopimuksin ja neuvotteluin. Suhtautumisessa Työväen Urheiluliittoon oli selvä ero oikeistoon verrattuna: pyrkimyksenä ei ollut TUL:n nujertaminen eikä pakkoliittäminen ”raudalla ja verellä”, vaan työläisurheilun saaminen omalla elinvoimallaan palvelemaan koko valtakunnan liikuntakulttuuria ja ennen kaikkea kilpa- ja huippu-urheilua.”⁸⁸

Mikäli Kekkonen liikuntapoliittinen näkemys halutaan tulkita paronsilaisin termein, voidaan hänet sijoittaa I-kategoriaan. Kekkonen yleisempänäkin poliittisena perusfilosofiana oli yhteiskunnallinen eheyttäminen ja integraatio. Liikunta näytteli tässä suuressa projektissa tärkeää osaa, olihan se vaikealla tavalla järjestöllisesti hajaantunut ja esti osaltaan yhteiskunnallista integroitumista liikuntakulttuurin ulkopuolellakin. Integraatiofunktion korostaminen kulki koko Kekkonen uran ajan voimakkaana perusjuonteena, jonka rinnalle tosin 1960-luvulla nousi kuntosurheilun korostamisen mukana A-kategoria, jolloin Kekkonen katsoi liikunnalla olevan yleisiä voimavaroja lisäävää vaikutusta. Hän mm. käytti omaa henkilökohtaista esimerkkiään näkemystensä tukena.

Olympiakisojen saaminen Suomeen oli kunnianhimoinen tavoite, josta muodostui vähitellen kansallinen pyrkimys ja urheilujärjestöjen yhteistyötä edistävä tekijä. TUL:n intressi ei ollut pelkästään olympiakisat vaan myöskin työväen olympiakisat, minkä vuoksi se lämpimästi oli mukana ja kannatti Olympiastadionin rakentamista. Vuonna 1935 järjestetyssä opetusministeri Mantereen kokoonkutsuessa neuvottelukokouksessa olivat edustettuina ”opetusasiain- ja puolustusministeriö, useat valtion virastot ja laitokset, rautatiehallitus, pääkaupunki ja eräät muut kunnat, monet taloudelliset-, sivistys-, urheilu- ja matkailujärjestöt sekä suojeluskunta- ja lottajärjestöt. Yhteensä oli kokoukseen saapunut toista sataa edustajaa. Kokouksessa vallitsi yksimielinen ja voimakas kansallinen henki.”⁸⁹ Tässä kokouksessa totesi avaaja, opetusministeri Mantere omassa puheenvuorossaan lyhyesti, että koollekutsumisen tarkoituksena oli saada Suomen järjestettäväksi vuoden 1940 olympiakisat.⁹⁰

Tässäkin liikuntapoliittisesti merkittävässä kokouksessa oli hallitus-sihteerin Kekkosen tärkeä tehtävä. Hän nimittäin teki konkreettisen ehdotuksen jatkotoimenpiteiksi, joka sitten hyväksyttiin. Tämän ehdotuksensa toisessa osassa Kekkonen korosti sitä, kuinka tärkeä olisi tähän olympiakisojen järjestämiseen saada mukaan suomalainen yhteiskunta mahdollisimman laajasti, siis myös varsinaisen urheiluinstituution ulkopuolelta. Hänen mielestään mukana tulisi olla vahva edustus ainakin valtiovallan vaikuttajia asianomaisten kuntien sekä urheilu- ja liikuntajärjestöjen taholta.⁹¹ Kokouksessa perustetussa toimikunnassa oli hyvin arvovaltainen ryhmä kuten opetusministeri, puolustusministeri, joukko kansanedustajia jne. Toimikuntaan valitut kattoivat hyvin laajasti niitä piirejä, joihin Kekkonen oli ehdotuksessaan periaatteellisesti viitannut.

Olympiakisojen onnistumisen kannalta oli tärkeää saada konkreetti-

nen yhteistyö toimimaan SVUL:n ja TUL:n kesken. Yhteistyön valmisteluja, neuvotteluja ja kummankin järjestön päättävien elinten kokouksia järjestettiin vuonna 1938 ja vuoden 1939 alkupuolen aikana. Varsinaisia konkreettisia järjestöpäätöksiä ei laajemmasta yhteistyöstä kuitenkaan saatu aikaan. Järjestöjen keskeinen olympiasopu syntyi kuitenkin ohi varsinaisten järjestöpäätösten huhtikuun 20. päivänä vuonna 1939. Todetakaan, että SVUL:n liittokokouksen kielteinen päätös ennen tätä aiheutti mm. järjestön puheenjohtajan J. Ragnellin eron järjestön johdosta. Hän kuitenkin suostui myöhemmin perumaan päätöksensä edellä mainitun yhteistyösopimuksen synnyttyä.⁹²

Syntynyt aiottua kapeampi yhteistyösopimus laajeni myöhemmin vaiheittain jo kesän 1939 aikana useiden lajiliittojen keskeisten sopimusten kautta.⁹³ Urheilusovun syntymistä analysoi Hentilä näin:

”Urheilusovun toteutuminen oli tulos työväen urheiluliikkeessä jo pitkään kypsyneiden tendenssien lopullisesta läpimurrosta. TUL:n perinteinen ristiriita ’valtiollisen urheilupolitiikan’ ja ’puhtaan työläisurheilun’ kannattajien välillä ratkesi nyt selvästi edellisten voitoksi. Tämä jako oli vanhaa perua, sillä yhteistoiminnalla oli TUL:ssä jo kauan ollut kannattajansa, mutta aina 1930-luvun alkupuolelle saakka ei sillä juuri ollut sijaa TUL:ssä. TUL pyrki 1920-luvulla kohottamaan työväen urheiluliikkeen porvarillisen liikuntakulttuurin vastapainoksi eristäytymällä siitä ja tukeutumalla työväenliikkeen kokonaisuuteen sekä kansainvälisen työväen urheiluliikkeen voimaan ja aatteellisuuteen.”⁹⁴

Hentilän analyysin mukaan työväen urheiluliikkeen integraatiopyrkimykset suuntautuivat työväenliikkeen piiriin sekä kansallisesti että myös kansainvälisesti ja aatteellisuus oli se voima jolla tähän työhön paneuduttiin. Hentilän analyysin mukaan TUL:ssä kamppailivat siis valtakunnallista yhtenäisyyttä ja integraatiota ja toisaalta sen erillisyyttä kannattavat voimat. Urheilusovun myötä pääsivät myös TUL:n urheilijat näkyville sekä kansallisissa yhteistoimintakilpailuissa että myös olympiavalmennuksessa ja näin saivat mahdollisuuden osallistua kisoihin. Urheilun ja kilpailemisen myönteisenä vaikutuksena eli funktiona nähtiin kansainvälinen menestys sekä Suomen että TUL:n kannalta.

Suomalaista väestöä yhdistävää verkostoa urheilun alueella ei kuodottu ainoastaan varsinaisten urheiluorganisaatioiden toimesta. Muita organisaatioita olivat mm. nuorisoseurat, Raittiuden Ystävät ry, Suomen Akateeminen Urheiluliitto, Nuorten Kristillinen Yhdistys ja mm. Kuuromykkäin Urheiluliitto. Myös työpaikkaliikuntaamme hengen nostattamiseksi järjestettiin jo 1920-luvulta lähtien kauppojen ja virastojen henkilöstöille varsinkin suuremmissa kaupungeissa.⁹⁵

Jos tarkastellaan urheilun funktioita tuona aikana laajemmin kuin vain Parsonsien pääfunktioiden pohjalta, on mahdollista pohtia mm., mitä eettisiä vaikutuksia urheilutoiminnalla odotettiin ja oletettiin näihin aikoihin olevan. Urheilun etiikkaan ei kuulunut rahan himo vaan aatteellinen amatööriys ilman rahapalkkioita. Tämä johti kuitenkin ristiriitaan.

Piilofunktionaalisenä vaikutuksena voidaan pitää sala-ammattilaisuuden ja ainakin salapalkkioiden yleistymistä sitä mukaa, kun urheilu levisi laajemmalle ja sen suosio ja katsojatulot lisääntyivät.

Myös Valtion urheilulautakunta yritti taistella puhtaan amatööriurheilun puolesta. Esimerkiksi vuonna 1934 lautakunta päätti antaa seuraavan julkilausuman:

“Valtion Urheilu- ja Voimistelulautakunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että meidänkin maassamme urheiluelämässä viime vuosina ns. sala-ammattilaisuus on saanut yhä lisääntyvää jalansijaa. Koska tämä ilmiö on maamme urheilun ja urheilijoiden terveille kehitykselle suureksi vahingoksi, on tärkeätä, että kaikki urheilujärjestömme ryhtyvät pelkäämättömään ja tarmokkaaseen taisteluun tätä vaaraa vastaan. Valtion Urheilu- ja Voimistelulautakunta kehoittaa näin olleen Teidänkin liittoanne, mikäli se tahtoo edelleenkin saada toiminnalleen tukea lautakunnan taholta, vakavasti kiinnittämään asiaan huomiota ja huolehtimaan siitä, että liitossanne ja siihen kuuluvissa seuroissa oireita mainittuun suuntaan on havaittavissa, niiden johdosta viipymättä ryhtymään asian vaatimiin toimenpiteisiin tarkasti valvomalla, että voimassaolevia amatöörisääntöjä tinkimättömästi noudatetaan.”⁹⁶

Urheiluaatteen haluttiin siis olevan yhtä puhdas ja kaunis kuin monien uskontojen perussanoma. Olympiakisat muodostuivat tässä aatteellisessa uskossa eräänlaiseksi huipputapahtumaksi ja maailmanlaajuiseksi palvontatilaisuudeksi. Kaunista ulkokuva rikkoivat kuitenkin piilofunktionaaliset ja dysfunktionaaliset vaikutukset. Ne haluttiin kuitenkin unohtaa ja laikaista pois näkyvistä.

Nurmi, joka joutui ammattilaisuussyytteiden kohteeksi 1930-luvun alussa, esitti jo 1920-luvun puolivälissä skeptisen mielipiteen amatööriydestä. Hänen mielestään ihanteellisiin tavoitteisiin, kuten kansanterveyteen ja hyvinvointiin, voidaan pyrkiä ja pysyä myös amatööriydessä. Kansainvälinen näkyminen ja poliittinen maan mainostaminen vaativat kuitenkin toisenlaisia ns. “käytännön periaatteita”.⁹⁷

Eräs tärkeä ja jo aikaisemmin mainittu kansalliseen yhtenäisyyteen vaikuttava tekijä oli kielikiista suomen- ja ruotsinkielien välillä. Tämä kiista vaikutti mm. pyrkimykseen perustaa keskitetty valtakunnanliitto ja ulottui jonkin verran myös valtion urheilulautakunnan työskentelyyn. Esimerkiksi keväällä vuonna 1938 pidetyssä kokouksessa:

“Puheenjohtaja esitti Svenska Finlands Idrottsförbundetin puheenjohtaja tri Karl J. Lundmarkin, Hufvudstadsbladetissa 1.5.1938 julkaiseman kirjoituksen ‘Öppen fråga till statens idrottsnämnd’, jossa moititaan lautakuntaa siitä, että maan ruotsinkieliset urheiluliitot olisivat saaneet liian vähän valtion avustusta. Lautakunta pitää tarpeellisena, että kirjoitukseen vastataan, ja jätti puheenjohtajan ja sihteerin tehtäväksi vastineen laatimisen pääpiirteissään sen mukaisesti, kun he asiaa tutkittuaan nyt lautakunnalle esittivät.”⁹⁸

Koska liikuntakulttuurin eri osa-alueiden toiminnoilla on nähty olevan yhteiskunnan kannalta hyödyllisiä vaikutuksia eli funktioita, on sitä myös tuettu valtiovallan taholta. Käsitykset urheilun ja liikunnan hyödyllisestä vaikutuksesta on nähty kuitenkin hiukan eri tavoin eri yhteiskuntaluokissakin. Vallitsevaksi ja hyväksytyimmäksi käsitykseksi muotoutunee yleensä vallassa olevan väestönosan ja poliittisen ryhmittymän käsitys. Tästä on sitten muotoutunut esimerkiksi liikuntapolitiikassa ns. valtion liikuntapolitiikka ja sen periaatteet. Itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana ne olivat voittopuolisesti porvarillisen aatesuunnan käsityksiä. Tällaisia liikunnan yhteiskunnallisesti hyväksytyjä ja hyviä vaikutuksia olivat mm. maanpuolustuskunnan edistäminen, kansan yhteisymmärryksen ja yhtenäisyyden lisääminen ja yhteiskuntakelpoisten kansalaisten kasvattaminen sekä terveyden edistäminen. Näitä halusivat edistää ja myös toivat sitä esille SVUL ja muut porvarilliset urheilujärjestöt.

Vasemmistosuuntaa edustavassa TUL:ssa olivat painotukset erilaisia. Siellä korostettiin enemmän liikunnan hyviä vaikutuksia työväestöön mm. liikunnan terveydellisiä vaikutuksia ja peitetymmin myös työväen aatteen edistämistä ja kasvattamista tähän aatesuuntaan ja integroimista työväenliikkeeseen. Ruotsalaiset urheilujärjestöt huolehtivat taas omien urheilullisten tehtäviensä lisäksi myös oman kielensä säilymisestä ja siihen liittyvistä pyrkimyksistä.

5.3.2 Suojeluskunnat ja urheilu

Selvimmän 1920- ja 1930-lukujen urheilun maanpuolustusfunktiota korostanut ideologia tuli esiin suojeluskuntajärjestön urheilutoiminnassa. Tänä ajanjaksona olivat suojeluskunnat keskeinen osa suomalaista kansalaisyhteiskuntaa. Valtion tukemat suojeluskunnat olivat eräänlaisia puolivaltiollisia kansalaisten vapaaseen järjestäytymiseen perustuvia kansanliikkeitä, joiden asema oli useilla paikkakunnilla varsin vahva. Tässä mielessä eivät suojeluskunnat ja niissä tapahtuva urheilutoiminta olleet valtion suoranaisten liikuntapolitiikan kohteena, mutta voidaan tulkita sen epäsuoraksi kohteeksi ja erääksi sivujuonteeksi.

Suojeluskuntien urheilutoiminta perustui jo ensimmäisessä suojeluskunta-asetuksessa vuodelta 1918 annettuun tehtävämäärittelyyn, jossa todettiin mm: "Suojeluskuntien tarkoituksena on maan hallituksen ohjeiden mukaan edistää kansan puolustuskuntoisuutta sekä ... voimistelua, urheilua ja kansalaiskunnan kasvamista".⁹⁹ Suurinta merkitystä nähtiin urheilulla olevan miesten sotilaskuntoisuudelle, poikien kasvatuksessa ja koulutuksessa sekä myös järjestön sisäisen toimivuuden kannalta, koska "sotilasharjoitukset yksinään ajan mittaan eivät jaksaa ylläpitää innostusta ja harrastusta suojeluskuntatoimintaan".¹⁰⁰ Tässä mielessä suojeluskuntaurheilun funktionaalisuus oli sosaalistamisprosessissa yhteiskunnan

sisäisen kokonaisuuden kannalta (Parsonsin L), yhteisön olemassaolossa sen ulkosuhteiden kannalta (Parsonsin A) sekä suojeluskuntajärjestön itsensä kannalta sen sisäisessä kiinteydessä (Parsonsin I).

Järjestö otti palvelukseensa useita urheiluvastaavia, urheiluohjaajia sekä organisaation huipulle kaksi urheilutarkastajaa ja urheiluosaston päällikön. Aluksi tehtävää hoiti K.E.Levälahti (1921-1931) ja myöhemmin "Tahko" Pihkala (1932-1944).¹⁰¹ Liikunnan rahoitus tuli osana valtiolta saatua vuotuista avustusta, jonka määrä oli muuhun suomalaisen liikunnan rahoitukseen nähden erittäin vakaa. Loput tarvittavista varoista pyrittiin nostamaan suojeluskuntien omalla toiminnalla.¹⁰²

Urheilu oli suojeluskunnissa tiukan instrumentaalista ja sen asema sekä merkitys oli määritelty tarkasti. Urheilu palveli taistelukentän ja joukkojen toiminnan vaatimuksia. Sen nähtiin nostavan kuntoa ja yhteishenkeä, mitkä molemmat olivat silloisen sodankäynnin teorian mukaan ensisijaisia elementtejä. Tämän mukaisesti olivat suosituimpia urheilulajeja ammunta ja hiihto.¹⁰³ Suojeluskuntien johdon käsityksen mukaan urheilutoiminnan avulla oli mahdollista toimia yhteiskunnallisten päämäärien hyväksi.¹⁰⁴ Tässä mielessä se loi porvarillisen vastineparin TUL:n poliittiselle urheilulle.

Suojeluskuntien lakkauttaminen välirauhan perusteella vuonna 1944 jätti aukon porvarillisen urheiluliikkeen toimintaan. Samalla urheilun maanpuolustuksellinen funktio vähitellen heikkeni, mikä osaltaan vähensi myös tarvetta sotilaallisin perustein järjestettyyn liikuntatoimintaan varsinaisen armeijan ulkopuolella.

5.3.3 Valtiovallan käytännön toimenpiteitä liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisten vaikutusten toteuttamisen takaamiseksi

5.3.3.1 TUL:n painostaminen valtion tuen avulla

Valtion urheilulautakunta teki vuonna 1924 ehdotuksen toimintansa johdosäännöksi. Tätä lautakunnan esitystä muutettiin ja laajennettiin valtioneuvoston toimesta siten, että siinä määriteltiin liikunnan tärkeimmät yhteiskunnalliset tavoitteet tai oletetut funktiot. Niiden perusteella tuli myös valtionapua jakaa. Kaikki tässä ilmaistut funktiot eivät sopineet TUL:n toimintaan ja sen tavoitteisiin, kuten totuttaminen kuriin ja järjestykseen ja Suomen tunnetuksi tekeminen ulkomailla.

Kansalaissodan jälkeen Suomi oli reaalisesti jakautunut kahteen osaan. Tämä ilmeni lähes kaikilla elämänalueilla. "Työväki eli monella tavoin erillään porvarillisesta Suomesta. Se ei vain äänestänyt omia puolueita, vaan paljolti urheili, luki, harrasti musiikkia ja näytteli."¹⁰⁵

Pyrkimys erillisen työväen urheiluliiton perustamiseen oli alkanut jo paljon ennen kansalaissotaa. Kysymys ratkesi sodan jälkeen, kun SVUL erotti jäsenyydestään punaisten puolella sotaan osallistuneet jäse-

nensä ja seuransa. Tässä yhteydessä SVUL:n piirissä esiintyi erilaisia näkemyksiä. Toiset ajoivat eristämislinjaua, toiset integraatiolinjaa.¹⁰⁶ Kysymys ei ole mistään urheilupolitiikan erityispiirteestä, vaan samat periaatteelliset erot ja ristiriidat luonnehtivat muutakin valtiollista politiikkaa 1920- ja 1930-luvulla.

Jo vuonna 1919 asetettu Oeschin komitea oli vaatinut valtakunnanliiton perustamista valtiollisen tuen ehtona. Koko 1920-luvun ajan SVUL ajoi voimakkaasti yhteistyötä TUL:n kanssa erityisesti kansainvälistä edustusta koskevista kysymyksistä. TUL ei kuitenkaan suostunut yhteistyöhön.¹⁰⁷ Samalla TUL:a repivät sisäiset ristiriidat, jotka johtivat 1930-luvun vaihteessa kommunistijohtoisten seurojen erottamiseen.¹⁰⁸ Ristiriidat tulivat esiin myös eduskunnassa, kun kansanedustaja Lehto (Sosialistinen työväenpuolue) esitti tulo- ja menoarviokeskustelussa, "että Työväen Urheiluliitolle on valtion puolesta määrärahoja myönnettävä vieläpä korotettuinkin, mutta tinkimättömäksi ehdoksi on asetettava, että se puoluepoliittinen toiminta, jota liiton sosialifascistinen johto tällä kertaa niin räikeällä tavalla harjoittaa, se on Työväen Urheiluliikkeessä lopetettava".¹⁰⁹ Tämä ei johtanut mihinkään toimenpiteisiin.

Valtion urheilulautakunta oli 1920-luvun ajan jakanut eri liittojen avustukset melko sopuisasti. Jakoperusteista oli tosin keskusteltu ja vuonna 1920 TUL:n edustaja V.J. Kostiainen esitti, että "määräraha ehdotettaisiin jaettavaksi tasan porvarillisten liittojen ja Työväen Urheiluliiton kesken" ja vuonna 1922, että ne jaettaisiin eduskunnan voimasuhteitten mukaisesti 6:4¹¹⁰. Tämän tyyppinen periaatteellinen keskustelu päättyi kuitenkin, kun lautakunta sai vuonna 1924 johtosääntönsä, jossa jakoperusteet määriteltiin.

Porvarillisessa yhteiskunnassa vallitsevaan TUL-vastaisuuteen saattoivat vaikuttaa myös TUL:n sisäiset kiistat. Häiritsihän TUL:n toimintaa 1920-luvun lopulla voimakkaat ristiriidat sosialidemokraattien ja kommunistien kesken niiden taistellessa vallasta. Molemmilla osapuolilla oli jopa omia lehtiäkin mm. propagandan levittämiseen. Vuoden 1929 lopussa perustivatkin TUL:stä erotetut jäsenet uuden järjestön, nimittäin Työläisurheilun Yhtenäisyyskomitean (TYK eli "tykki").¹¹¹ Tässä siis yksi syy, joka toisaalta tietysti heikensi Työväen Urheiluliittoa ja toisaalta hajotti entisestään suomalaista urheilupolitiikan yhtenäisyyttä.

TUL:n valtionapu joutui uhatuksi valtion urheilulautakunnan käsitellessä vuoden 1930 avustuksia. Valtion urheilulautakunnan maaliskuun kokouksessa vuonna 1929 saneltiin porvarillisen enemmistön toimesta pöytäkirjaan periaateponsi:

"Niiden valtiollisten suuntariitojen johdosta, joita TUL:ssä on ilmennyt ja jotka ovat omiansa haitallisesti vaikuttamaan liiton menetykselliseen toimintaan ja valtionavun puoltamiseen liitolle ei lautakunta vielä tällä kertaa tahtonut ryhtyä enempään toimenpiteisiin, mutta päätti lautakunta, jos asianhaarat vaativat, vastedes näin tehdä."¹¹²

Erimielisyydet puhkesivat riidaksi vasta vuonna 1930, kun lautakunta esitti TUL:n määrärahan alentamista edellisestä vuodesta. Opetusministeri pyysi asiasta tarkempaa perustelua. Lausunnossaan lautakunta katsoi, että TUL:n osuus "on lautakunnan mielestä ollut toisten järjestöjen ansioihin verrattuna suhteettoman korkea". Toiseksi "Työväen Urheiluliitto on lautakunnan käsityksen mukaan koko toimintansa aikana kytkenyt urheilutoimintansa poliittisten päämäärien palvelukseen, mikä lautakunnan mielestä ei ole terveen urheiluhengen mukaista" ja kolmanneksi TUL "on jatkuvasti eristäytynyt ja karttanut yhteistoimintaa muiden urheilujärjestöjemme kanssa silloinkin, kun koko maan urheiluedustus on kyseessä".¹¹³

TUL:n edustaja, Väinö Laherma, esitti eriävän mielipiteensä. Ensimmäistä väitettä hän piti perusteettomana ja katsoi, että TUL:n ongelmat ovat "johtuneet kommunistisen jäsenaineksen rettelöitymisestä. Tämä aines on nyttemmin saatu puhdistetuksi". Toiseksi hän vetosi TUL:n sääntöihin, "joissa ei puhuta sanaakaan siitä, että liitto asettaisi päämääräkseen mitään poliittisia pyrkimyksiä". Kolmanneksi hän toteaa, että SVUL aikanaan erotti työväen seurat ja siten se on syyllinen hajaannukseen. Opetusministeriön jakopäätös olisi lautakunnan enemmistön kannan mukainen.

Vuoden 1931 loppupuolella tulo- ja menoarviokeskustelussa edustaja Martti Pihkala (kok) teki ehdotuksen, "ettei avustuksia ole myönnettävä sellaisille järjestöille tai yhtymille, jotka eivät salli jäsentensä osanottoa olympialaisiin kisoihin".¹¹⁴ Vaikka esitys sai kannatusta myös Maalaisliiton piiristä, se kuitenkin hylättiin.

Valtion urheilulautakunta ei kuitenkaan tyytynyt tähän. Se päätti esittää kaikille valtionapua nauttiville urheilun keskusjärjestöille ehtoa, että ne sallivat jäsentensä vapaasti ottaa osaa kansainvälisiin kilpailuihin.¹¹⁵ Laherma vetosi vastalauseessaan eduskunnan päätökseen, jonka hän katsoi merkitsevän sitä, ettei se "ole halunnut harjoittaa minkäänlaista painostusta vapaitten urheilujärjestöjen toimintaan nähden". Tästä huolimatta opetusministeri Antti Kukkonen (maal) hyväksyi esitetyn ehdon.¹¹⁶

Ehdon toteuttamiseksi lautakunta laati sitoumuksen, joka oli valtionavun saamisen edellytyksenä. Sen mukaan "allekirjoittanut liitto ilmoittaa täten sallivansa jäsentensä yksityisinä henkilöinä vapaasti ja ilman perästäpäin seuraavia rankaisutoimenpiteitä ottaa osaa sellaisiin kilpailuihin, kuten olympialaisiin kisoihin, maaotteluihin ja näiden karsintakilpailuihin, jotka tarkoittavat koko maan urheiluedustusta ulospäin".¹¹⁷

Heinäkuun 11. päivänä vuonna 1932 päivätyssä kirjeessä TUL ilmoitti, "ettei liittomme voi allekirjoituksellaan hyväksyä epäoikeutettujen ehtojen vaatimuksia"¹¹⁸. Se katsoi, että ehto oli lautakunnan ohjesäännön vastainen. Lisäksi kirjeessä viitattiin ongelman kansainvälisyyteen. "Myöskin porvarillisten kansainvälisten keskusjärjestöjen, kuten

esim. International Amateur Athletics Federationin (IAAF) säännöt ja päätökset kieltävät kilpailemisen järjestöön kuulumattomien kanssa. ...Tämän kysymyksen järjestely ...on kansainvälisten keskusjärjestöjen, niiden sääntöjen ja päätösten ratkaisupiiriin kuuluva asia". Kun TUL jätti ehdon allekirjoittamatta, opetusministeriö päätti jakaa sille varatut rahat rakennusavustuksina.¹¹⁹

Tämä päätös oli TUL:n taloudelle paha isku. Toisaalta ehdon hyväksyminen olisi merkinnyt eroa Sosialistisesta Urheiluinternationaalista ja siihen liittyvien kansainvälisten suhteiden katkeamista. TUL:n piirissä ehto tulkittiinkin kiristykseksi, jota Laherman mukaan oli "valmisteltu koko sen ajan kun hän on ollut lautakunnan jäsenenä".¹²⁰ Laherma oli ollut lautakunnassa vuoden 1928 lopusta alkaen.

Kun TUL:n valtionapu vuonna 1932 opetusministeriön päätöksellä evättiin ja tiedusteltiin valtion urheilulautakunnan puheenjohtajan Vartian perusteluja tähän päätökseen, toi hän esille seuraavia näkökohtia:

- valtionapua saavat järjestöt eivät voisi kieltäytyä asettamasta urheilijoitaan maan palvelukseen silloin, kun niitä tarvitaan
- TUL osallistuu työväen olympialaisiin, mutta ei suostu edustamaan maataan muissa tärkeissä kansainvälisissä kilpailuissa
- TUL käyttää urheilua keinona saadakseen kansalaiset eristetyksi ja vieroitetuksi toisistaan
- TUL on torjunut ajatuksen maassamme tarvittavan valtakunnallisen urheiluliiton aikaansaamisesta.¹²¹

Kun vuoden 1933 tulo- ja menoarviokeskustelussa asiaa käsiteltiin eduskunnassa opetusministeri Kukkonen syytti TUL:a poliittisuudesta ja yhteistyöstä kieltäytymisestä. Urheilun yhteiskunnallisena tehtävänä hän näki "eri kansanluokkien keskinäisen lähentymisen".¹²²

Hilja Riipinen (kok) lisäsi vettä myllyyn sanomalla, että "olisi lievemmin sanottuna mieletöntä, että valtion varoja annettaisiin sellaiseen toimintaan, joka päämäärältään nähtävästi on suorastaan valtion vastaista".¹²³ Frenckell (rkp) oli sensijaan sovinnollisempi: "pakottamalla tuskinpa voi saada sosialidemokraattisia urheilumiehiä meidän kilpailuihimme".¹²⁴

Sosialidemokraatit esittivät luonnollisesti määrärahaa TUL:lle, mutta jäivät äänestyksessä häviölle äänin 98-79. Heitä tuki suurin osa edistyspuolueen edustajista, kolmannes Rkp:n ryhmästä ja yksi maalaisliittolainen. Näin ehto pysyi voimassa.

Valtion urheilulautakunta seurasi perässä ja päätti esittää ehdon säilyttämistä. Lautakunnan jäsen Laherma esitti vastalauseensa, jossa hän todettuaan "tasapuolisuuden puutteen, joka ilmenee lautakunnan

tavassa käsitellä valtionapuasiaa TUL:n kohdalla" katsoo olevansa "pakotettu ilmoittamaan", ettei "voi olla mukana tätä asiaa käsiteltäessä koska se tuntuu suorastaan ilveilyltä niistä urheilijapiireistä", joita hän edusti¹²⁵. Lautakunnan enemmistö puolestaan ilmoitti, "että lautakunnan jäsenet ovat Opetusministeriön kutsumia asiantuntijoita ja luottamushenkilöitä, jotka asioita käsitellessään eivät edusta mitään määrättyjä liittoja tai piirejä"¹²⁶. Todellisuudessa kuitenkin vain kouluhallituksen edustajat olivat muodollisesti puolueettomia, muut toimivat liittojen edustajina. Näin oli asia ollut lautakunnan perustamisesta asti.¹²⁷

Joulukuussa vuoden 1933 tulo- ja menoarviokeskustelussa taitettiin peistä asiasta. Edustaja Rantala (sdp) ym. olivat tehneet esityksen määrärahaksi TUL:lle¹²⁸. Valtiovarainvaliokunta oli puoltanut esitystä, mutta edustaja Leppälä (maal.) vastusti sitä¹²⁹. Tässä yhteydessä entinen opetusministeri Kukkonen antoi ehdolle selkeän tulkinnan: "Kysymys tunnetun ehdon asettamisesta ei sisällä yhtään enempää kuin vaatimuksen, että urheilu on pidettävä poliittisen toiminnan ulkopuolella"¹³⁰. Opetusministeri Mantere (ed.) ilmoitti, että TUL:n tulisi irtautua SUI:n jäsenyyden asettamista ehdoista.¹³¹

Ernst von Born (rkp) pyrki kompromissiin esittämällä ehdoksi "etteivät Työväen Urheiluliiton ja sen alaosastot liity poliittisiin järjestöihin tai muuten järjestöinä osallistu poliittiseen toimintaan"¹³². Keskustelun lopussa Oskari Reinikainen (sdp) sanoi, että "tämmöisen ponnin hyväksyminen minun käsittääkseni on turhaa, mutta turha sitä on myös vastustaa"¹³³. Äänestyksessä von Bornin ehdotus voitti äänin 102-78. Sosialidemokraatit tukivat Rkp:n ryhmän enemmistö, 5 edistyspuolueen edustajaa ja 2 pienviljelijäin puolueen edustajaa.

Valtion urheilulautakunnassa asia sai uuden käänteen. Se nimittäin tiedusteli opetusministeriöltä "tuleeko lautakunnan jakoehdotusta laatiessaan myös ottaa selkoa, ovatko Työväen urheiluliitto ja sen alaosastot liittyneinä poliittisiin järjestöihin tai osallistuvatko ne muuten poliittiseen toimintaan"¹³⁴. Ministeriö vastasi myöntävästi ja lautakunta tiedusteli TUL:lta, kuuluko se "jäsenenä Sosialistiseen Työläisurheilun Internationaleen, joka lautakunnan mielestä on poliittinen järjestö". Tämä tulkinta oli selvässä ristiriidassa von Bornin esityksen tarkoituksen kanssa, sillä sitä hän oli perustellut arvelemalla, että "tätä tietä minusta näyttää mahdolliselta saavuttaa sovinto; ja suurta osaa kansasta ei sillä tavalla tarvitsisi poliittisista syistä jättää ilman valtion tukea heidän urheilullisissa, kaikkea tunnustusta ansaitsevissa ponnisteluissaan"¹³⁵. Vielä vähemmän on kuviteltavissa, että esityksen puolesta äänestäneet sosialidemokraatit olisivat tätä hyväksyneet.

Kiista sai vakavamman luonteen, kun lautakunta pyysi lausuntoa myös Etsivältä keskuspoliisilta. Sen lausunto ei sisältänyt varsinaisesti mitään uutta. Siinä referoitiin SUI:n sääntöjä, joissa tavoitteeksi asetettiin jäsenien kasvattaminen sosialistiseen ajatteluun ja todettiin myös TUL:n sitoutuneen tähän. TUL puolestaan ilmoitti, ettei SUI ole poliittinen järjestö.¹³⁶ Lautakunta totesi, ettei TUL täytä eduskunnan asettamia

ehtoja ja opetusministeriö päätti olla myöntämättä sille avustusta.¹³⁷

TUL käsitteli asiaa liittoneuvostonsa ylimääräisessä kokouksessa elokuussa vuonna 1934 ja päätti "selvittää, ettei liitto kansainvälisen järjestön SASI:n jäsenenä noudata tämän järjestön päättämiä valtiollista toimintaa koskevia päätöksiä ja muutoinkin tapauksessa harkitsee; ovatko kyseessä olevat SASI:n päätökset tai määräykset sellaisia, että liitto sääntöjensä ja Suomen lain mukaan voi niitä noudattaa...".¹³⁸ Tämän myönnytyksen jälkeen TUL anoi uudestaan avustusta suoraan hallitukselta.

Kiista sai tässä vaiheessa uuden käänteen, kun Kivimäen hallitus budjettiriiitaa ounastellen päätti olla liikaa ärsyttämättä vasemmistoa eduskunnassa. Kyseessä oli pelko siitä, että riita TUL:n avustuksista saataisi johtaa jopa hallituksen kaatumiseen. Opetusministeri Mantere edellytti TUL:n sanoutuvan irti SASI:n poliittisesta toiminnasta, mihin TUL suostui. Tässä tapauksessa suuremmat poliittiset kysymykset tekivät opetusministeriöstä kiistan välittäjän, joka joutui tasapainoilemaan "riitaisan urheiluelämän vedenjakajalla".¹³⁹

Tämän jälkeen Kivimäen hallitus totesi, että "Työväen Urheilu-liiton voidaan katsoa täyttävän Eduskunnan liiton valtionavun myöntämiselle asettaman ehdon". Näin avustus voitiin myöntää kuitenkin ehdolla, "että jos liitto tahi joku sen alajärjestö rikkoo edellä selostettua liittoneuvoston päätöstä ja selitystä eikä liittotoimikunta ole ryhtynyt asian aiheuttamiin toimenpiteisiin sellaisen alajärjestön ojentamiseksi ja, milloin se on tarpeellista, liitosta erottamiseksi, liitto on velvollinen valtiolle palauttamaan, mitä se on saanut valtion avustuksena sinä vuonna jona rikkomus tai laiminlyönti tapahtui". Lisäksi päätöksessä todettiin, ettei TUL:lle voitu asettaa alkuperäistä maan urheiluedustusta koskevaa ehtoa, koska eduskuntakaan ei ollut sellaista hyväksynyt.¹⁴⁰

Päätös aiheutti eduskunnassa välikysymyksen¹⁴¹, jonka ensimmäisenä allekirjoittajana oli IKL:n Vilho Annala. Hilja Riipinen (IKL) toi esille käsityksensä: "tämä välikysymys on taholtamme vastalause koko poliittista suuntaa vastaan maan hallitsemisessa ja me tulemme uudestaan panemaan vastalauseen, niin kauan kuin sosialidemokratia ja sen kannatus on tässä maassa lopetettu kaikissa sen ilmenemismuodoissa".¹⁴²

Välikysymys aiheutti pitkän keskustelun (yli 6 tuntia), jonka kuluessa käytettiin 20 puheenvuoroa. Mitään varsinaisesti uutta ei kiivaassa keskustelussa tullut esiin. Kokoomuslaiset tukivat välikysymystä, myös maalaisliitolta tuli tukea asialle, mutta ei itse kysymykselle. Edustaja Kukkonen esitti välitysehdotuksena lausumaa, jonka mukaan hallitus "on laiminlyönyt hankkia riittävän vakuuden eduskunnan asettaman valtionavun ehdon täyttämisestä, ja siirtyy päiväjärjestykseen".¹⁴³

Vastaansa se sai edustaja Virkkusen esityksen, jonka mukaan hallitus oli menetellyt väärin tehtyään "päätöksensä vaatimatta eduskunnan valtionavun saamiselle asettaman ehdon tarkkaa täyttämistä ja kuulematta asiantuntijalautakunnan mielipidettä, sekä siirtyy päiväjärjes-

tykseen"¹⁴⁴. Viimeksi mainittu viittaa valtion urheilulautakunnan sivuuttamiseen asian käsittelyssä. Jälkimmäinen esitys hävisi edelliselle ja se puolestaan äänin 111-65 (10 tyhjää) puhemiehen esitykselle.

Vuoden 1935 avustuksensa TUL sai taas normaalisti, eikä valtion urheilulautakunta ollut havainnut sen rikkoneen asetettua ehtoa. Vuonna 1936 lautakunta tarttui asiaan ja lähetti tiedustelun TUL:n poliittisesta toiminnasta Etsivälle keskuspoliisille.¹⁴⁵ Lausunnossa todettiin, että ehdon asettamisen jälkeen oli perustettu Urheiluväen sosialidemokraattisia yhdistyksiä, TUL-lehdessä oli ollut poliittisluontoisia kirjoituksia, TUL:oon oli liittynyt yhä enemmän kommunisteja ja sopimus Punaisen urheiluinternationaalin (PUI) kanssa oli poliittinen teko.¹⁴⁶ Niinpä lautakunta "ei katsonut voivansa tänä vuonna ehdottaa Työväen Urheiluliitolle mitään valtionavustusta".¹⁴⁷ Laherma myönsi osan väitteistä tosiksi, mutta katsoi, että TUL oli pyrkinyt täyttämään ehdon, vaikka ei ollut siinä täysin onnistunutkaan.¹⁴⁸

Hallitus vaihtui syksyllä vuonna 1936 ja asia siirtyi Kyösti Kallion punamultahallituksen käsittelyyn. Taas oli lähes neljän vuoden tauon jälkeen opetusministerinä Kukkonen. Hallitus ratkaisi asian vastoin lautakunnan kantaa ja TUL sai avustuksensa.¹⁴⁹

Joulukuun alussa tulo- ja menoarviokeskustelussa väiteltiin taas 22 puheenvuoron verran. Tuloksena oli, että vuodelta 1934 peräisin ollut TUL:n poliittisen toiminnan kieltävä ehto pysyi voimassa.¹⁵⁰ Eduskuntakeskustelussa vuoden 1937 budjetista joulukuussa vuonna 1936 halusivat esimerkiksi edustajat Riipinen ja Salmiala evätä edelleenkin TUL:n valtionavun. Riipinen perusteli vastustaan mm. näin: "Tämän ehdotuksen minä teen sen tähden, että tässä taaskin aiotaan Suomen valtion varoja antaa sellaiseen toimintaan, joka on määrätynlaisen internationaalin alaista. Nimittäin Työväen Urheiluliittohan kuuluu osana sosialistiseen urheiluinternationaaliin, jonka säännöissä nimenomaan sanotaan: Päämäärän saavuttamiseksi asetuu liitto yhteyteen kaikkien maailman sosialististen järjestöjen kanssa. Siis toimii yhteydessä sosialististen puoluejärjestöjen kanssa."¹⁵¹ Tähän vastasi oikeusministeri Kekkonen:

"Eduskunnassa on TUL:n asema maamme urheilujärjestötoiminnassa tullut säännöllisesti esille joka vuosi TUL:n määrärahojen yhteydessä ja niin on nytkin käynyt varsinkin sen jälkeen, kun tunnettu urheilumies ed. Riipinen täällä käytti puheenvuoron. Mutta se yhteys, jossa se asia on käsitelty on säännöllisesti ollut verrattain kaukana urheilusta, ja kuitenkinhan olisi luonnollista, että kysymys urheilutoiminnan avustamisesta valtiovaroilla ensisijaisesti käsitettäisiin urheilullisena asiana. Poliittinen puoli asiassa saattaa tulla toissijaisesti esille, mutta väärin tekevät ne, jotka urheilutoimintaa tarkastelevat yksinomaan poliittisten, mahdollisia vikoja suurentavien ja ansiot kieltävien silmälasien läpi."¹⁵²

Kekkonen jatkoi edelleen:

”Jos tarkastelemme urheilutoimintamme kehitystä ja mahdollisuuksia vuoden 1918 jälkeen on avoimesti sanottava, että ilman TUL:oa ei työväestön piirissä urheilutoiminta olisi saavuttanut sitä laajuutta ja sitä kantavuutta, jonka se nyt on saavuttanut. Kun olosuhteet olivat kehittyneet sellaisiksi, että työväen urheilumiehet niinkuin ed. Pekkala täällä osoitti, ajettiin entisestä järjestöstä, oli luonnollista, että heidän täytyi perustaa oma keskusjärjestönsä.”¹⁵³

Samassa eduskuntakeskustelussa edustaja Salmiala totesi puheenvuorossaan mm. :

”Herra oikeusministeri täällä puolusti määrärahaa TUL:lle. Täällä on huomautettu - nimittäin täältä oikealta puolelta - että tätä määrärahaa ei voida myöntää, koska TUL on osallinen sellaisessa kansainvälisessä järjestössä, joka määrätietoisesti työskentelee sosialistisen vallankumouksen edistämiseksi eri maissa. Kyllä minun käsitykseni mukaan herra oikeusministerin velvollisuus olisi sentään kiinnittää huomiota tällaiseen syytökseen. Hänen asiansa on joka tapauksessa tutkia, missä määrin tässä syytöksessä on perää, ennen kuin hän lähtee tästä syytöksestä huolimatta eduskunnassa puoltamaan määrärahaa TUL:lle.”¹⁵⁴

Kekkonen vastasi Salmialalle mm.:

”Ed. Salmialan antama nurjamielinen todistus Suomen voimistelu- ja urheiluliiton työtä kohtaan on sitä laatua, että minä katson velvollisuudekseni tulla täältä sen torjumaan jottei tulisi minun vaikenemiseni miksikään myönnytykseksi edustaja Salmialalle. Olen varma siitä, että Suomen urheiluväki ei tule koskaan hyväksymään sitä herjausta, jonka edustaja Salmiala kohdisti Suomen urheiluväkeen.”

Puheenvuoroissaan Kekkonen puolusti siis TUL:n olemassaoloa ja piti sen syntyä ”urheilutoiminnan kehityksen kannalta suorastaan tähdellisenä”. Varsinaisena ongelmana urheilutoiminnan kannalta Kekkonen piti TUL:n kielteistä suhtautumista urheilijoidensa esiintymiseen kansainvälisissä tehtävissä:

”Meidän ulkopuolisten on tietenkin mahdoton sanoa, onko tämä TUL:n kannanotto, joka kieltää kaiken kanssakäymisen kansainvälisissäkin merkeissä, onko se TUL:n sisäisen tilanteen kannalta tarpeellinen. Meistä tosin näyttää, että se ei ainakaan tällä kertaa sitä ole. Mutta kun me asiaa tarkastelemme maan edun kannalta ja otamme huomioon sen, että valtiolla on myöskin määrättyjä moraalisia oikeuksia niihin vapaaehtoisiin järjestöihin, jotka sen avustuksella toimivat, niin meidän täytyy myöntää, että TUL:n tähän saakka ottama asenne kansainvälisen urheiluedustukseen on maalle vahingollinen.”¹⁵⁵

Ja Kekkonen jatkaa:

”Minä olen varma siitä, että esimerkiksi erään pienen yksityistapauksen

mainitakseni, joka ainoa TUL:n jäsen ja joka ainoa suomalainen ajatteli hän mitä tahansa poliittisesti, oli iloinen siitä, että aikoinaan Bärlund siirtyi Suomen Urheiluliittoon edustamaan Suomea Saksan-Suomen maaottelussa, sillä jos me olisimme Bärlundin poissaolon vuoksi hävinneet tämän maaottelun, niin ette te hyvät sosialistit, olisi siitä iloinneet (ed. Vainio: ei sitä tiedä!). Etteikö tiedä edustaja Vainio? Minä luulen, että se on jokaiselle meille suomalaiselle täysin selvä asia (ed. von Frenckell: aivan oikein!). Kenties IKL:lläläiset olisivat toivoneet tässäkin asiassa Saksan voittavan. Sille minä taas en mahda mitään (eduskunnassa naurua)“.

”Mutta minä olisin myöskin eräässä toisessa suhteessa valmis menemään puoliväliin, jotta saataisiin TUL:n ja Suomen Urheiluliiton välille yhteistoiminta aikaan. Minä olisin valmis myöskin siihen, että olympialais- ja maaotteluedustajien valinnassa tulisi olla TUL:n oikeus olla mukana tekemässä päätöstä. Se on nähdäkseni järjestettävissä siten, että valintakomiteaan valittaisiin sekä Suomen Urheiluliiton että TUL:n jäseniä, jotka toimittaisivat valinnan.”¹⁵⁶

Suhtautumisestaan Työväen Urheiluliittoon sai Kekkonen kiitosta vasemmiston taholta. Näin edustaja Rantala:

”Lopuksi on syytä ministeri Kekkonen eilen esittämän lausunnon johdosta sanoa, että se oli asiallinen ja merkillepantava; voi sanoa, että se oli rehdin porvarillisen urheilumiehen lausunto, joita ei täällä eduskuntakeskusteluissa ole totuttu kuulemaan. Kun porvarillisella taholla on viime vuosina koitettu ei ainoastaan vaikenemalla estää TUL:n urheilutoiminnallinen tietojen leviäminen suuren yleisön keskuuteen, vaan myös urheiluasioita täällä kamarissa on käsitelty useinkin poliittisia näkökohtia niihin soveltamalla, niin on hyvä että löytyy urheilun alalla itse työskenteleviä arvovaltaisia henkilöitä, jotka rohkenevat suoraan tunnustaa TUL:n merkityksen maamme urheilulle.”¹⁵⁷

Suomen Urheilulehti reagoi eduskuntakeskusteluun mm.:

”Eduskunnassa on jälleen pesty ‘budjettipyökkii’ ja siinä yhteydessä on urheilukin, kuten lukijat ovat päivälehdistä huomanneet, saanut painavan osansa. Kuten monasti aikaisemminkin, kun urheilujärjestöjen määrärahakysymys on ollut kansan eduskunnan ratkaistavana. Tällä kertaa on puhesarjan mielenkiintoisuutta omiaan lisäämään se, että puhujalavalta on sanojaan singonnut myös ministeri Kekkonen, jonka auktoriteettia urheiluasioissa ei käy kieltäminen. Hän onkin puhunut paljon ja pitkään siitä, mitä Työväen Urheiluliitto hänen mielestään on ja miten siihen tulee yhteiskunnan suhtautua. Ydin ministeri Kekkonen suuressa puheessa, jonka vasemmiston ja keskustan päivälehdet ovat hotkaisseet makeana herkkupalana on seuraava:

TUL:llä on hänen mielestään täysi elämisen oikeus työväen liikuntaharrastusta vaalivana järjestönä. TUL:n kykyisyys urheilujärjestönä on selvästi havaittu, ei ainoastaan massojen kouluttajana, vaan myöskin tähtiurheilijain synnyttäjänä. TUL:n johto on hänen mielestään tehnyt voita-

vansa estääkseen liiton luisumasta politiikan piiriin. Sen vuoksi voidaan valtionapujärjestölle myöntää, jos se sitoutuu yhteiseen esiintymiseen kansainvälisissä suurkoetuksissa.

Myöhemmin samassa artikkelissa nimimerkki 'Jehu' kritisoi Kekkonen asennetta ja hänen ajatuksiaan ja toteaa mm., että TUL:lle on tarjottu aikaisemminkin yhteistyötä, mutta se ei ole ottanut sitä vastaan. Kirjoittaja kysyy: "Mistä tämä sitten on johtunut? Minun vähäisen järkeni mukaan on vastaus selvä. TUL:n johdolla on oma maailmankatsomuksensa. Ja se ei kärsi mitään yhteistoimintaa porvarillisen maailman kanssa. Ei edes pikkupiireissä."¹⁵⁸

Vielä vuoden 1938 tulo- ja menoarviokeskustelussa IKL:n ja kokoomuksen edustajat vastustivat TUL:n avustusta, mutta tämä ei enää saanut minkäänlaista vastakaikua muilta ryhmittä.¹⁵⁹ Myöskään muut elimet eivät enää ottaneet asiaa käsittelyyn ja prosessi oli päättynyt. TUL:n valtionapua koskenut kiista osoittaa, kuinka herkästi liikuntapoliittiset ongelmat reagoivat yleisen poliittisen ilmapiirin muutoksiin ja kuinka ne samalla tavallaan menettivät erityislaatunsa ja muuttuivat tavanomaisiksi puoluepoliittisiksi kiistoiksi.

Prosessin alku sijoittuu äärioikeistolaisen Lapuan liikkeen syntyhetkiin, vuoden 1929 syksyn jälkimaininkeihin. Syksyllä vuonna 1930 hyväksyttiin kommunistilait, ja tämä osaltaan ajoi TUL:n puhdistustoimiin jäsenistönsä piirissä. TUL:lle asetettu ensimmäinen ehto keväällä vuonna 1932 ajoittui heti Mäntsälän kapinan jälkeisiin hetkiin. Lapuan liike kukistettiin, mutta sitä seurasi IKL:n perustaminen ja äärioikeisto esiintyi vuodesta 1933 alkaen järjestäytyneenä eduskunnassa. Vaikka sen kannatus oli melko vähäistä, se pystyi kuitenkin provosoimaan eduskuntaa kiihvaisiin poliittisiin väittelyihin. Yksi keskeinen väittelyalue oli kulttuuripoliittikka koko laajuudessaan. Tämä johtui siitä, että juuri kulttuurin alueella koko järjestökenttä oli jakautunut kahtia, porvarillisiin ja sosialidemokraattisiin järjestöihin.¹⁶⁰ Tämä ilmeni varsinkin budjettikäsittelyjen yhteydessä. Kansanedustajat käyttivät sotien välisenä aikana opetusministeriön pääluokan käsittelyssä eniten puheenvuoroja liikuntaa, vapaata kansansivistystyötä ja taidetta koskettelevissa kysymyksissä.¹⁶¹ Juuri näillä aloilla dualistinen järjestö rakenne toimi ja aiheutti voimakkaita poliittisia erimielisyyksiä. Niinpä liikuntajärjestöjä koskeva kiistely voidaankin nähdä osana tätä kokonaisuutta.

Porvarillisista puolueista kokoomus ja IKL ajoivat jyrkempää TUL:n vastaista linjaa, johon Maalaisliitto usein yhtyi. Rkp ja edistykselliset puolestaan hajosivat näissä kysymyksissä. Tällainen asetelma aiheutti luonnollisesti varsin suuria ristiriitoja. Liikuntaa koskevissa kysymyksissä intohimoja lisäsi vielä ongelma, joka koski olympiaedustusta ja siihen liittyvää kansallista integrointiajatusta. Kun järjestöjen välille ei saatu neuvotteluteitse syntymään yhteistyötä, sitä pyrittiin TUL:n suhteen saamaan aikaan taloudellisin pakottein. Prosessissa on siis nähtävissä kaksi ristiriitaista tavoitetta: toisaalta pyrittiin TUL:n poliittiseen eliminoimiseen ja toisaalta

urheilun ja kansakunnan integraatioon. Nämä tuottivat yhdessä varsin epäjohdonmukaisia ratkaisuja. Ensimmäinen ehto koski integraatiota, mutta kun se ei tuottanut tuloksia, asetettiin poliittisuutta koskeva ehto. Lopullinen tavoite, yhtenäinen valtakunnanliitto ei toteutunut. Syynä ehkä oli mm. se, että urheiluliike oli todellinen vapaaehtoinen kansanliike, jota oli hankala alistaa eduskunnan päätöksiin.

5.3.3.2 Valtakunnan liiton perustamisyritykset 1930-luvulla

Vuosina 1925-1927 olivat SVUL ja muutkin porvarilliset liitot tehneet TUL:lle yhteistyötarjoja, jotka olivat epäonnistuneet.¹⁶² Kuten jo aikaisemmin mainittiin SVUL lähetti vuonna 1927 opetusministeriölle kirjelmän, jonka ilmeisenä vaikuttimena oli urheiluorganisaation keskittämispyrkimys. Siinä kehoitettiin mm. perustamaan komitea harkitsemaan valtiollisen tuen järjestämistä.¹⁶³

Samana vuonna kun SVUL lähetti kirjelmän VUL:lle oli valtion urheilulautakunnan puheenjohtajaksi professori Wilskmanin jälkeen vaihtunut kouluneuvos Vartia, "jonka suhtautumisessa TUL:ään - toisin kuin Wilskmanin - korostuivat varsin usein ensisijaiset urheilupoliittiset näkökohdat".¹⁶⁴

Opetusministeri Kukkonen kutsui maaliskuussa 1930 yhteiseen tilaisuuteen kaikkien keskusjärjestöjen, siis myös TUL:n edustajia. Tarkoituksena hänellä oli yhteistä keskusjärjestöä koskevan ajatuksen markkinointi. Urheilumäärärahojen jaon yhteydessä samassa kuussa kehoitti opetusministeriö valtion urheilulautakuntaa toimimaan siihen suuntaan, että se edesauttaisi yhteisen urheilujärjestön aikaansaamista.¹⁶⁵

Valtion urheilulautakunta kiinnittikin asiaan huomiota kokouksessaan ja viestitti opetusministeriölle seuraavaa:

"Katsoen siihen, ettei maamme urheilun nykyisissä olosuhteissa tule aina ulospäin edustettua parhaalla ja mahdollisuuksiamme vastaavalla tavalla, otettiin lautakunnassa esille kysymys keinoista, millä voitaisiin aikaan saada parannusta tässä kohdin; ja päätti lautakunta valtionapua koskevien esitysten johdosta opetusministeriölle lähetettävässä kirjelmässä lausua toivomuksen, että ministeriö kehottaisi kuluvana vuonna avustusta saaneita urheilujärjestöjä pyrkimään sellaisen pohjan luomiseen, joka kokoaisi kaikki urheiluvoimamme ja takaisi yhtenäisemmän ja voimakkaamman esiintymisen, milloin koko maan urheiluedustus on kysymyksessä."¹⁶⁶

Kuten huomataan oli lautakunnan kannanotto urheilun eheyttämiskysymykseen vielä varsin varovainen, mutta jos ajatellaan myöhemmin 1930-luvulla perustettua urheilun eheyttämistä pohtinutta komiteaa, oli lautakunnan aloitteella merkitystä. Ainakin asia tuli jo vuoden 1930 keväällä opetusministeriön pohdintaan.

Kun lautakunnan kokouksessa 21.3.1932 päätettiin tehdä esitys urheilujärjestöjen määrärahoista, kirjattiin pöytäkirjaan seuraavaa:

“Koska opetusministeriö on jo kaksi vuotta sitten lautakunnalle lähettämässään kirjeessä 21.3.1930 kehoittanut lautakuntaa ryhtymään toimenpiteisiin yhteisen pohjan luomiseksi maamme urheiluliittojen kesken siten, että se esim. takaisi yhteisen esiintymisen, milloin koko maan urheiluedustus on kysymyksessä, ja kun tällaista yhteistoimintaa ei tähän mennessä ole saatu aikaan, joten kysymys yhä edelleenkin on avoin, otettiin kysymys uudelleen käsiteltäväksi ja ehdotettiin, että Työväen Urheiluliitolle esitettäisiin valtionavun saamisen ehdoksi, että se sallisi jäsentensä vapaasti ottaa osaa olympialaisten karsintakilpailuihin y.m.s. Koska keskustelun aikana kaksi lautakunnan jäsentä ei ollut saapuvilla, päätettiin lopullisen päätöksen teko siirtää seuraavaan kokoukseen, jossa lautakunnan tulisi olla läsnä kokonaisuudessaan”.¹⁶⁷

Ajatus yhteisestä, kaikki urheilujärjestöt sisällään pitävästä keskusliitosta, oli ollut esillä heti TUL:n perustamisesta lähtien ja itsenäisyyden alusta saakka. Mm. Pihkalan yksi keskeinen toiminnan kohde oli urheilun keskusliiton aikaansaaminen. Tällä kannalla oltiin yleisesti SVUL:n johdossa. Kyse oli vain siitä, miten toteuttaa asia käytännössä. Joka tapauksessa 1930-luvun puoliväliin tultaessa oltiin tilanteessa, jossa valtiovalta katsoi keskusliiton toteuttamismahdollisuudet niin hyväksi, että se asetti asiaa pohtimaan toimikunnan. Keskusliittotoimikunta asetettiin OPM:n toimesta 24.1.1935. Näin voitiin myös Valtion urheilulautakunnan kokouksessa 29.1.35 merkitä asia tiedoksi pöytäkirjaan. Tässä yhteydessä “tarkastaja Collan esitti pöytäkirjaan merkittäväksi valittelun sen johdosta, ettei toimikuntaan oltu kutsuttu yhtään naisedustajaa, mikä olisi ollut tärkeätä, jos on aikomus, että myöskin naiset olisivat mukana aiotussa keskusliitossa.”¹⁶⁸

Toimikunnan puheenjohtajaksi kutsuttiin kouluhallituksen voimistelun- ja terveydenhoidon tarkastaja Vartia ja jäseniksi varatuomari V.J. Niiniluoto, kiinteistöjohtaja Frenckel, Stadion säätiön sihteeri J. Tossavainen, pankin kamreeri T.H. Vilppula ja hovioikeuden auskultantti A.Heiskanen. Toimikunnan sihteeriksi valittiin J. Tossavainen.

Keskusliittotoimikunta otti suorittaakseen melkoisen työn, kun se ensimmäisessä kokouksessaan 11.2.1935 päätti, “että ensi työksi hankitaan selvitys urheiluliikkeen organisoinnista ulkomailla. Puheenjohtaja ilmoitti, että tätä koskevat tiedustelut voidaan tehdä ulkoasiainministeriön kautta.

Keskusliittotoimikunta otti tehtäväkseen laatia myös selkeän ehdotuksen urheilun keskusjärjestöksi, sääntöluonnoksineen ja hallintojärjestelyineen. Mainituista seikoista pyydettiin paitsi urheilun keskusjärjestöjen myös erikoisliittojen lausunnot. Marraskuun 15. päivänä vuonna 1935 pidetyssä kokouksessa todettiin, että seitsemältä urheilujärjestöltä ei vielä oltu saatu vastausta niille lähetettyyn tiedusteluun.

Vastanneista olivat suunnitellun liiton perustamista asettuneet periaatteessa kannattamaan: Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto, Urheiluliitto, Hiihtoliitto, Pesäpalloliitto, Painiliitto (erikoisesti toivoen kaikkien järjestöjen siihen liittyvän), Pyöräilyliitto, Poikaurheiluliitto, Painonnostoliitto, Nyrkkeilyliitto, Voimisteluliitto (suositellen kuitenkin liikuntakasvatusministeriön perustamista, mutta ellei sellaista voida aikaansaada, kannattaen siinä tapauksessa keskusliiton muodostamista), Raittiuden Ystävien Urheiluliitto, Kuuromykkäin Urheiluliitto, Vapaan Työväen Urheiluliitto, Palloliitto, Luistinliitto, Kanoottiliitto, Miekkailuliitto, Jääkiekkoliitto ja Akateeminen Urheiluliitto. Työväen Urheiluliitto ilmoitti vastauksessaan, että kannanotto tämänlaatuisissa asioissa kuuluu liiton liittokokoukselle, mutta ettei liittotoimikunta puolestaan katso olevan syytä vastustaa yleisluontoisten liikuntakasvatusasioiden käsittelemistä varten perustetun keskusliiton aikaansaamista.

Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto ilmoitti, ettei se voi lausua mielipidettään, ennenkuin liitto saa sääntöluonnoksen nähtäväkseen.

Kielteisellä kannalla keskusliiton perustamiseen nähden olivat Svenska Finlands Idrottsförbund, joka vastauskirjelmässään oli oletta-
nut keskusliitolle toisenlaisia tehtäviä kuin toimikunta oli suunnitellut, sekä Svenska Finlands Skol Idrottsförbund, joka pitään asemaansa koululaisliittona niin paljon erilaisena kuin muut liitot, ei omalta osaltaan pitänyt keskusliittoa tarpeellisena." ¹⁶⁹

Hentilä on käsitellyt TUL:n suhtautumisen perusteellisesti TUL:n historian I osassa.¹⁷⁰ Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt ruotsinkielisen urheiluväen selkeän kielteinen kanta keskusliittohankkeeseen. Tämä johti siihen, että toimikunnan ruotsinkielisten edustaja von Frenckell teki voitavansa saadakseen ruotsinkielisten näkökannat paremmin esille komitean mietinnössä.

Toimikunnan 29.12.1935 pitämässä kokouksessa "sihteeri ilmoitti olleensa puhelinkeskustelussa mietintöluonnoksen johdosta toimikunnan jäsenen von Frenckellin kanssa, joka sen muuten hyväksyi, paitsi että hän ehdotti säännöissä mainittavaksi, että liiton viralliset kielet ovat suomi ja ruotsi, samoin kuin liiton nimi olisi säännöissä myös ruotsinkielisenä. Läsnaölevat asettuivat kuitenkin sille kannalle, ettei olisi aihetta tehdä tarkoitettuja lisäyksiä sääntöihin, jotka jäivät edellisessä kokouksessa hyväksytyyn muotoonsa".¹⁷¹

Von Frenckell yritti saada ruotsinkielisten näkemyksiä esiin vielä komitean mietinnön jättämispäivänä pidetyssä kokouksessa 9.1.1936. Hän kiinnitti huomion siihen, että eräät liitot, mm. Svenska Finlands Idrottsförbund olivat vastanneet kielteisesti toimikunnan viimeiseen tiedusteluun keskusliiton perustamisesta. Eräät toiset, mm. SNLL, eivät olleet määritelleet kantaansa kysymykseen nähden, kun eivät tunteneet sääntöjä. Puhuja esitti harkittavaksi, olisiko vielä käännyttävä uudelleen näiden liittojen puoleen.

Toimikunta päätti kuitenkin pysyä entisellä kannallaan, että lii-

toille ei anneta tarkempia tietoja toimikunnan suunnitelmista ennen mietinnön julkaisemista eikä myöskään käännystä näiden liittojen puoleen.

Von Frenckellin aloitteesta keskusteltiin vielä keskusliiton virallisesta kielestä, jonka johdosta ei tehty mitään muutoksia aikaisemmin hyväksytyihin sääntöihin. Hän esitti myös kantanaan, että liiton nimen tulisi esiintyä ruotsinkielisenäkin.¹⁷²

On selvää, että toimikunnan suomenkielisten jäsenten tiukka kanta johti siihen, ettei jatkossa keskusliittohanke kaatunut yksistään TUL:n varaukselliseen ja lopulta vastustavaan kantaan, vaan myös ruotsinkielinen urheiluväki ei hyväksynyt ratkaisua. Näin urheiluväki ei jakaantunut eri leireihin pelkästään niin sanotun luokka-aseman perusteella vaan myös kielipolitiikalla oli ratkaiseva merkitys.

Tämä ei ollut ihme, kun muistetaan 1930-luvun voimakas suomalaisuusinnostus yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Siksi SVUL:n edustajien suomalaisuuskanta tuntuukin ymmärrettävältä, mutta voitaneen olettaa, että toimikunnan TUL:n edustajat Heiskanen ja Vilppula hyvinkin taktikoivat kielikysymyksellä. Heillä oli jo tiedossaan se, että jatkossa TUL tulisi vastustamaan keskusliiton perustamista, jolloin asialle ei ollut yhtään haitaksi se, että myös ruotsinkielinen urheilun järjestökenttä oli kaatamassa hanketta.

Näin jälkikäteen arvoituna keskusliittotoimikunnan mietintö vaikutti heti alusta lähtien mahdottomalta toteuttaa käytännössä. Kuitenkin valtion urheilulautakunta totesi 18.4.1936 antamassaan lausunnossa seuraavaa:

“...tutustuttuaan lisäksi suunnitellun keskusliiton sääntöjen luonnokseen lautakunta on puolestaan vakuutettu siitä, että keskusliitto, mietinnössä selostetuina tavoin suunniteltuna on mahdollinen aikaansaada ja että se myös, kuten lautakunta tämän aloitteen tehdessään jo on lausunut, on tarpeen vaatima, koska on olemassa paljon yleisluontoisia ja tärkeitä tehtäviä, joita nykyään liittojen hajanaisuuden vuoksi ei hoideta eikä pystytä hoitamaan.”¹⁷³

Ilmeisesti valtion urheilulautakunnan toiveikkuus hankkeen toteuttamismahdollisuuksista perustui paljolti siihen, että urheilulautakunnan puheenjohtajuutta piti tuolloin hallussaan myös keskusliittotoimikunnan puheenjohtajana toimiva Vartia. Toisaalta valtion urheilulautakunta oli itse tehnyt aloitteen keskusliittotoimikunnan asettamisesta, joten arvio hankkeen toteutumisesta oli tietenkin myönteinen.

Kuitenkaan todellisia käytännön eheyttämiseen liittyviä elementtejä ei ainakaan lautakunnan arkistosta juuri löydy. Sen sijaan toimikunnan työllä oli varmasti vaikutusta siihen, että 1930-luvun lopulla SVUL ja TUL kykenivät aikaansaamaan kilpailuyhteistyötä koskevan sopimuksen.¹⁷⁴

Yhteenvedon toimikunnan työn tavoitteista esitti Suomen Urheilulehti 9.1.1936. Näin Urheilulehdessä:

“Suomen nykyisen urheiluorganisoinnin toimikunta toteaa hajanaiseksi ja osoittaa siinä useita epäkohtia, jotka olisivat poistettavissa keskusliiton perustamisen kautta. Sellaisia epäkohtia ovat mm. ulkomainen urheiluedustus, johon ei ole saatu eheyttä, ja johon valtiovaltakin jo on puuttunut asettamallaan ehdoilla valtionavun saamiseksi, toiseksi urheilujärjestöjen asettuminen poliittisen toiminnan palvelukseen, kolmanneksi urheilujärjestöjen ja valtiovallan yhteys, joka olisi saatava kiinteämmäksi, edelleen erillisten pienliittojen toiminnan heikkous, jota voitaisiin elvyttää, yhdenmukaisuuden puute säännöissä ja merkkijärjestelmässä useiden liittojen vakinaisten toimistojen puute, eri liittojen propagandatyön yhteensovittaminen ja tavallaan keskenään kilpaileminen, joka heikentää yleistä urheilupropagandaa, liikuntakasvatuskongressien ja -näyttelyjen yksipuolisuus, vuosikirjan puute jne..”¹⁷⁵

Keskusliittotoimikuntaan on kuulunut myöskin TUL:n edustajia, jotka ovat yhdessä muiden kanssa allekirjoittaneet mietinnön. Eilen he jo saivat vakavan huomautuksen sekä TUL:n sihteerin että sos.dem:in pakinoitsijan taholta. Nämä kaksi herraa näkevät mietinnössä ‘fasistista henkeä’, jota nyt muka koetetaan soluttaa Suomen urheiluun. Tämä tuntuu hyvin kei-notekoiselta väitteeltä, sillä mitään sellaista mietinnöstä ei voi löytää.”¹⁷⁶

Lehti jatkaa edelleen: “Todellinen syy TUL:n taholta heränneisiin vastalauseisiin, että liitto pelkää joutuvansa tasaveroiseksi muiden kanssa ja menettävänsä suosittumisuusasemansa, jos suunniteltu yhteinen keskusliitto tulisi valtiovallan asiantuntijaksi urheilukysymyksissä.”¹⁷⁷

TUL:n piirissä syntyi keskusliittoasian vuoksi sisäisiä erimielisyyksiä, joiden seurauksena liiton sihteeri Kostiainen erotettiin. Kansan lehden mukaan “ilmeisesti suurimpana toimenpiteen aiheuttajana on erimielisyys, joka on vallinnut liiton sihteerin ja liittotoimikunnan välillä nimenomaan valtakunnanliittokysymyksessä”¹⁷⁸ Samasta asiasta kirjoitti Kansan Lehti mm.:

“ja ilmeisesti suurimpana toimenpiteen aiheuttajana on liiton sihteerin ja liittotoimikunnan eriävät mielipiteet valtakunnanurheiluliittokysymyksessä. Liiton sihteeri on rohkeasti käynyt puolustamaan työläisurheilun periaatteita ja liittomme itsenäisyyttä asettuen vastustavalle kannalle valtakunnanliittoon yhdistämisessä. Liittotoimikunta on samaan aikaan kuittannut kysymyksen vaikenemisella - ja osallistumisella valtakunnanliiton edellytyksiä tutkivan komitean työskentelyyn ja sen työn valmistuttua hyväksynyt mietinnön periaatteellisesti eräitä kaikkein arveluttavimpia kohtia”¹⁷⁹.

Vartian komiteatyö oli eräänlainen välivaihe, jos tarkastellaan Suomen poliittisen ilmapiirin kehitystä oikeistoradikalismien ajasta punamultakautteen. “Komitean mietintö haudattiin lopullisesti vuonna 1937. Merkittävä oire urheilupoliittisen ilmapiirin lientymisestä 1930-luvun puolivälissä oli sekin, että TUL:n valtionavulle asetettu ehto menetti käytännössä merkityksensä. Taustalla oli sosialidemokraattien ja maalaisliiton suhteiden lä-

hentyminen, joka keväällä vuonna 1937 johti sosialidemokraattien, maalaisliiton ja edistyspuolueen ns. punamultahallituksen nimittämiseen.”¹⁸⁰

Vuonna 1936 mietintönsä luovuttaneen keskusliittotoimikunnan mietinnössä ei laskennallisen sisällönanalyysin pohjalta näytä olevan yllättäviä korostuksia. Analyysin tulokset tukevat selvästi ajatusta, että valtiolta suhtautui tässä vaiheessa liikuntaan hyvin voimakkaasti ohjaten ja jopa holhoten. Yhteiskunnallinen integraatio eli eheyttäminen ja urheilun keskusjärjestöjen yhdistäminen ja yhteistyö olivat runsaasti mietinnön tekstissä esillä. Näin mietintö heijasteli ajankohdan yleispoliittisia virtauksia, jotka näkyivät A.K. Cajanderin hallituksen punamultayhteistyössä ja talvisodassa materialisoituneessa kansakunnan eheytymisessä.

Vuoden 1920 mietintöön verraten ovat maanpuolustukselliset näkökohdat jääneet selvästi vähemmälle huomiolle, mutta sisällönanalyysistä näkyy, että liikuntaan suhtauduttiin hyvin samansuuntaisesti korostaen sen merkitystä yhteiskunnan toiminnalle, terveydelle ja yhtenäisyydelle. Mielenkiintoinen yksityiskohta on kuntoliikunnan esiintyminen mietinnössä. Myöhemmin itsensä läpilyönyt suurten massojen liikuntaideologia ei tässä mielessä ole uusi ilmiö, vaan asia tunnettiin jo varhain. Moskovan rauhan aikainen maaottelumarssi voidaan hyvin liittää tähän kehityskulkuun, jota edeltäväksi pisteeksi vuoden 1936 mietintö kuntoliikunnan kannalta sijoittuu.

Varsinaista järjestöjen keskinäistä yhteistyösopimusta, joka oli tällä keskusliittotoimikunnallakin ollut tavoitteena, ei usean vuoden yrityksistä ja lupaavista välivaiheista huolimatta saatu aikaan, ei edes SVUL:n ja TUL:n kesken koskien niiden yhteisiä etuja olympiakisojen järjestämisessä ja olympia-aatteen hengen toteuttamisessa.¹⁸¹ Kuitenkin yhteistoiminta syntyi ilman virallista urheilusopuakin vuoden 1939 kesän aikana. Urheilusovulla ja puoluepoliittisella punamultayhteistyöllä oli oma yhteytensä. Urho Kekkosella oli tässä työssä tärkeä rooli. Ehkä ratkaisevin yhteistyötä edistävä julkinen esiintyminen oli eduskunnassa vuoden 1937 budjettikeskustelun yhteydessä. Sitä on pidetty merkityksellisenä ei ainoastaan urheilusovun ja punamulta -yhteistyön synnyttämisessä liikuntakulttuurin alueella, vaan myös laajemmin poliittisen yhteistyön käynnistymisessä punamullan merkeissä.¹⁸²

Näin siis urheilun valtakunnanliitto ja laaja organisatorinen urheilusopu eivät onnistuneet valtiovallan ohjauksen kautta. Parempi tulos syntyi kun eheyttämisen periaatteeksi hyväksyttiin itsenäisten liittojen toiminnan hyväksyminen ja arvostaminen ja yhteistyön rakentaminen sitä kautta.

TAULUKKO 3 Vuoden 1936 komiteamietinnön painostusten jakautuminen mietinnön sisällönanalyysin mukaan

Mietinnössä esiintyneet muuttajat	Eri muuttujia koskevia mainintoja suuruusjärjestyksessä	
	N	%
1. Holhoava tai ohjaava suhtautuminen	5	50.0
2. Taloudelliset edellytykset	4	40.0
3. Urh.org. yhdistyminen ja yhteistyö	3	30.0
Tasa-arvo ja demokratia	3	30.0
5. Intergraatio yhteisöön ja integroiva vaikutus	2	20.0
Terveysten korostaminen	2	20.0
Urheilujärjestöjen työ	2	20.0
8. Yhteisön säilyminen (sis.maanpuol.)	1	10.0
Kv. ja muu huippumenestys	1	10.0
Maan mainostaminen	1	10.0
Kannustava suhtautuminen	1	10.0
Fyysiset edellytykset	1	10.0
Kuntoliikunta	1	10.0
Yhteensä	27	

5.3.3.3 Lainsäädännölliset keinot valtion liikuntapolitiikan välineenä

Julkisella vallalla oli 1930-luvun alussa säädettyjen eräiden uusien lakien tai entisiin tehtyjen muutosten avulla mahdollisuus vaikuttaa myös liikuntakulttuurin alueella mm. yhdistystoiminnan säätelyyn. Yksi tärkeimmistä tämän tyyppisistä laeista ja samalla säätelyvälineistä, ja Seppäsen strategialuokituksessa selvästi rajoittavan tai holhoavan strategiaan sisältyvä laki, oli nimenomaan yhdistyslaki ja erityisesti sen uusi 21. pykälän 4. momentti, jonka mukaan tuomioistuin voi lakkauttaa yhdistyksen ja sen mukana myös tämän itsenäisiä haaraosastoja ja jäsenyhdistyksiä.¹⁸³

Tämän lain perusteella lakkautettiin tai määrättiin toimintakieltoon Suomessa yli 3000 yhdistystä. Lakkautettuja TUL:n urheiluseuroja oli yhteensä vuosien 1930-36 välillä 138, Hentilän mukaan vähintään 157.¹⁸⁴

Vuonna 1934 säädettiin eduskunnassa ns. kiihotuslaki ja puserolaki. Lisäksi tuli voimaan uusi liputusta koskeva asetus, jolla haluttiin rajoittaa poliittisten tunnusten käyttöä julkisuudessa.¹⁸⁵ Hentilä kirjoittaa: "Vaikka nämä toimenpiteet olivat suunnattu ensisijaisesti IKL:n harjoittamaa 'hulinointia' vastaan, joutuivat myös työväenliikkeen jär-

jestöt kärsimään niistä. Joka tapauksessa hallituksen tarkoituksena oli päästä lopulta lapualaiskauden aikana kasvaneesta poliittisesta levottomuudesta ja saada sekä äärioikeiston että vasemmiston mielenosoitukset tiukkaan kontrolliin.”¹⁸⁶

Kun kommunistit oli ajettu TUL:n ulkopuolelle ja SDP:n valta TUL:n johdossa vahvistunut, alkoi valtio rakentaa siltaa SVUL:n ja TUL:n välille. Ministerikutsuilla 17.3.1930 neuvoteltiin liittojen yhteistyöstä kansainvälisissä edustuskysymyksissä. Opetusministeri Kukkonen esittikin toivomuksenaan, että molemmat suuret liitot voisivat löytää toisensa ainakin kansainvälisissä kilpailukysymyksissä. Tämä merkitsisi hänen mielestään liikuntakasvatuksen selvää kehittymistä parempaan suuntaan.¹⁸⁷

Valtion tukipolitiikan, keskusliittotoimikunnan, yleisen mielipiteen ja 1930-luvun loppupuolella yhteiskunta- ja puoluepoliittisen punamultayhteistyön positiivisimpien keinojen avulla pyrittiin Työväen Urheiluliittoa integroimaan läheisemmin suomalaiseen yhteiskuntaan.

5.3.3.4 Ylioppilasurheilu

Keskusliittotoimikunnan epäonnistumisen jälkeen oli merkittävin yksittäinen valtionhallinnon selvitystyö ns. Ylioppilasurheilukomitea vuonna 1938. Komitean työ ajoittui olympiakisojen valmistelun yhteyteen. Komitean asettamisen perusteluissa todettiin, että sen tuli selvittää ”mitkä syyt ovat vaikuttaneet Helsingissä opiskelevien ylioppilaiden urheiluharrastuksen lamaan ja urheilullisen tason alenemiseen” ja mitä asiantilan korjaamiseksi voitiin tehdä.¹⁸⁸ Komitea päätyi ehdottamaan ylioppilaskylän rakentamista, selvästi anglo-amerikkalaisen campus-esimerkin innoittamana. Komitean jäsenenä ollut Pihkala tunnettiin jo aikaisemmin tämänsuuntaisista ajatuksistaan ja hän oli nähtävästi myös komitean linjauksien takana. Valmistautuminen olympialaisiin motivoi myös ajatusta ylioppilaskylästä, joka samalla voisi toimia kisakylänä. Ajatus kuitenkin lopulta torjuttiin valtionhallinnossa liian kalliina.¹⁸⁹

5.4. Yhteenveto

Valtiovalta näki urheilun funktiona juuri itsenäistyneessä nuoressa valtiossa varsin korostuneesti liikunnan sotilaallis-maanpuolustukselliset vaikutukset. Ensimmäisinä vuosikymmeninä pyrittiin urheilun avulla myös integroimaan hajanaista kansaa ja kohottamaan sen varsin heik-

koa itsetuntoa. Tämä ilmeni mm. kansainvälisen huippu-urheilun arvostamisena, urheilujärjestöjen yhdistämispyrkimyksissä ja valtiovalan rahoituspolitiikassa. Tavoitteena oli yhtenäinen Suomi, yhtenäinen urheilu ja itseensä luottava, henkisesti ja sotilaallisesti voimakas kansa. Todellisuudessa tämä kansa oli jakautunut kahtia ja jopa useampaankin osaan. Kun urheilu oli puolue- ja kielipoliittisesti hajalla ja kansa oli varsin epävarma itsestään, syntyi ristiriitaa tavoitteiden ja edellytysten välille. Näin voitaneen puhua jopa utopistisesta tai idealistisesta strategiasta urheilupolitiikan hoidossa itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Todellisuudessa lienee kuitenkin niin, että ns. strategia oli vain varsin vaistonvaraista asennoitumista ja käyttäytymistä eikä urheilupolitiikan linjoja mitenkään harkitusti ollut edes yritetty suunnitella.

Urheilun funktiot eivät olleet koko kansalle samat. TUL:lle liikunta merkitsi terveys-, kunto- ym. vaikutusten lisäksi työväen aatteen edistämistä. Suomenruotsalaiset näkivät siinä yhden keinon oman kielensä säilyttämisyrittämissä ja SVUL muiden funktioiden lisäksi isänmaan asian ja sen esilletuomisen. Nämä erilaiset funktiot ja eri ryhmien erilaiset tavoitteet loivat urheilupolitiikkaan ristiriitoja, jotka näkyivät eduskunnan ja valtion urheilulautakunnan työskentelyssä, määräraha-asioiden ja urheilun ulkopolitiikassa. Integraatiopyrkimysten kannalta suuri voitto ajanjakson lopulla oli ennen maailmansotaa saavutettu urheilusopu ja yhteiskuntasopimus Helsingin olympiakisojen järjestämiseksi vuonna 1940. Yhteistyötä ja yksimielisyyttä vahvisti siten konkreettinen ulkoinen uhka talvisodan sytyttyä. Vapaaehtoista valmistautumista sotaan tapahtui molempien keskusjärjestöjen piirissä.

Todettakoon, että urheilua pelkkänä viihteenä vieroksuttiin mm. suojeluskunnassa. Tämä lienee ollut yleisempikin piirre silloisessa suomalaisessa yhteiskunnassa. Urheilusta tuli olla hyötyä. Sen tuli olla ikään kuin työtä. Urheilun viihdefunktion korostaminen tuli esiin vasta paljon myöhemmin.

Tarkasteltaessa liikunnan yhteiskunnallisten funktioiden kehitystä 1920- ja 30-luvuilla, havaitaan tilanne varsin staattiseksi. Liikunnan virallisesti hyväksytyt ja myös valtiovalan tärkeinä pitämät vaikutukset olivat kansallinen yhtenäisyys (integraatio) ja yhteiskunnan konkreettiseen olemassaoloon liittyvä maanpuolustus ja siihen liittyvien ominaisuuksien ja kuntoisuuden edistäminen. Liikunnan kasvatuksellista ja terveyttä edistävää tehtävääkin tuotiin vähitellen enemmän esille, mutta ei niin voimakkaasti. Liikuntakasvatuksenkin toivottiin suuntautuvan vallassaolevan enemmistön tavoitteiden mukaan.

Valtiovalan konkretisoitu näkemys urheilun ja liikunnan funktioista, eli siitä mitä niiden tulisi olla, ilmenee varsin hyvin esim. valtion urheilulautakunnan johtosäännöstä vuodelta 1924. Siinäkin korostettiin kansanterveyttä, tottumusta kuriin ja järjestykseen (maanpuolustuksellinen tarkoitus) sekä Suomen tunnetuksi tekemistä ulkomaille (perimmiltään ehkä integraatiofunktio).

Johtosäännön lisäksi myös lautakunnan kokoonpano palveli liikunnan yhteiskunnallisesti tärkeimpiä funktioita. Kokoonpanohan pyrki edustavuuteen ja näin se integroi eri kansalaispiirejä ja eri liikuntakulttuurin osa-alueita toisiinsa.

Konkreettista muutosta eri funktioiden käytännön painotuksissa tapahtui esimerkiksi siten, että itsenäistymisen jälkeisenä pyrkimyksenä oli parin ensimmäisen vuoden aikana kaikkein voimakkaimmillaan liikuntakulttuurin valjastaminen maanpuolustukseen ja sen funktioiden ja tarkoituserien palvelukseen. Kun puolustusministeriö hävisi taistelun valtion liikuntahallinnon johtamisesta, väheni myös sen kiinnostus liikuntapolitiikkaan. Osittain kiinnostus tällä alueella suuntautui suojeluskuntalaitokseen. Varsinaisen urheiluinstituution funktiona voidaan maanpuolustuksen merkityksen katsoa myös vähentyneen. Yhteiskunnan kannalta liikunnan maanpuolustuksellinen merkitys oli suuri koko ajanjakson 1920-1930. Johtuen osittain nuoren kansan tarpeista päästä näkyville ja tulla tunnetuksi painottui, tai jopa vinoutui, liikuntakulttuurin kehitys kapealle kilpa- ja huippu-urheilulle edulliseen suuntaan. Muuten 1920-luvun henki julkisessa liikuntapolitiikassa oli varsin suvaitsevainen ja kannustava. Tämä koski mm. suhtautumista Työväen Urheiluliittoon ja SVUL:oon. Valtion urheilulautakunnan suhtautuminen oli jopa suvaitsevaisempi kuin eräiden kansanedustajien eduskunnassa edustamat mielipiitteet ja suuntauksset.

Kannustava strategia ilmeni mm. rakennustoiminnan tuen käynnistämisenä ja asiantuntijaopastuksen kehittämisenä valtion urheilulautakunnan toimesta. Myös sellaisessa crikoiskysymyksessä kuin urheilumuseon ja -arkiston kehittämisessä oli lautakunnalla kannustava ellei jopa holhoava ote. Valtion urheilulautakunnan ote kiristyi 1920-luvun lopulta alkaen mm. TUL:n suuntaan. Lautakunnan kokouksissa esille tulevat TUL:oon kohdistuvat syytökset voimistuivat vuosikymmenen vaihtuessa, mikä voidaan osittain tulkita myös tarkoitushakuisen rajoittamisstrategian oireeksi.

Kun valtion ylimmän poliittisen johdon suhtautuminen sosialidemokraattisen puolueen ja maalaisliiton lähentymisen myötä muuttui, muuttuivat asenteet myös Työväen Urheiluliittoa kohtaan jo 1930-luvun alkupuolella, mutta selvemmin 1930-luvun puolivälin paikkeilla. 30-luvun puoliväliin saakka harjoitti mm. valtion urheilulautakunta varsin selvästi holhoavaa ja rajoittavaa strategiaa. Tätä politiikkaansa se jatkoi vuosina 1934-38 vastoin valtioneuvoston edustamaa, suvaitsevampaa, strategialuokituksessa jopa kannustavaksi katsottavaa suhtautumisstrategiaa.

Esimerkkinä rajoittavasta strategiasta, jota lautakunta harjoitti ulkopuolella varsinaisen liikuntapolitiikan, oli suhtautuminen alkoholi-politiikkaan. Mm. vuonna 1937 käytiin kampanjaa läänien kautta alkoholin anniskeluoikeuksien rajoittamiseksi tai poistamiseksi liikuntaa edustavilta organisaatioilta. Lautakunnan kokouksessa vuonna 1937 päätettiin "pyytää Opetusministeriötä ryhtymään sellaisiin, ministeriön so-

piviksi harkitsemaan toimenpiteisiin, että anniskeluoikeuksia ei vast' edes enää myönnettäisi liikuntakasvatusseuroille tai -yhtymille ja että mikäli mahdollista jo myönnettykin anniskeluoikeudet näiltä peruutettaisiin.¹⁹⁰

Näyttää siltä, että valtion liikuntapoliittinen strategia 1920-30-luvuilla ei ollut tietoisesti harkittua ja suunnitelmallista, vaan enemmänkin yleisestä poliittisesta ilmapiiristä johtuvaa ja heijastuvaa, osin sattumanvaraista toimintaa.

1930-luvun alusta lähtien näyttää lautakunta halunneen nostaa yleensäkin profiiliaan. Laaja liikuntapaikkatilannetta koskeva kansallinen kysely ja vaatimus valtionapua saaneille järjestöille laatia yksityiskohtainen selonteko toiminnastaan, jäsenistään jne., ovat tästä eräitä esimerkkejä. Rahanjaossa ei enää haluttu pelkästään kannustaa vaan otettiin mukaan tosin perustellusti, tietoon perustuvaa ja holhoavaakin toimintatapaa. Tämä strategia tulikin sitten räikeimmin esille TUL:n toiminnan valvonnassa.

Valtion urheilulautakunta näyttää olleen hidas strategisissa liikkeissään. Se pysyi varsin pitkään suvaitsevalla linjalla 1920-luvulla, huolimatta eräistä yleispolitiikkojen negatiivisista pyrkimyksistä esimerkiksi eduskunnassa. Samoin olivat sen liikkeet hitaita vuodesta 1934 useita vuosia eteenpäin. Joutuihan valtioneuvosto ojentamaan lautakuntaa ja muuttamaan sen tekemiä TUL:n kannalta rajoittavia ehdotuksia useitakin kertoja.

Liikuntarakentamispolitiikassa oli lautakunnalla koko tämän jakson ajan ylipäänsä kannustava, kehittävä ja varsin aktiivisen suhtautumisen strategia. Samaa voisi sanoa esimerkiksi eduskunnan suhtautumisesta mm. urheilumäärärahoihin ja silloiseen suurhankkeeseen Helsingin Olympiastadionin rakentamiseen.

Kuten aiemmin on todettu jaettiin ensimmäiset yksittäiset valtionavustukset järjestöjen toimintaan ja olympiakisoihin osallistumista varten jo 1890-luvulla ja 1900-luvun alussa. Säännöllisesti valtionavustusta järjestöille ruvettiin jakamaan vuodesta 1920 lähtien. Ensimmäisen avustuserän suuruus on noin 265 000 mk (1993).

- ¹ Valkama, P., Suomen talous ja talouspolitiikka 1920-1938. Empiirinen tutkimus. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1989, 7.
- ² Hjerppe, R., Suomen talous 1860-1985. Kasvu- ja rakennemuutos, Helsinki 1989. Valkama 1989, 8.
- ³ Esim. Kalela, J., Pulapolitiikkaa. Valtion talous- ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia B, Helsinki 1987.
- ⁴ Valkama, 1989, 13.
- ⁵ Vesikansa, J., Kehityksmaasta elintaso-Suomeen. Helsinki 1992, 91 - 92 .
- ⁶ Ibid., 93
- ⁷ Hjerppe, 1989.
- ⁸ Esim. Soikkanen, T., Kansallinen eheytyminen - Myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933-1939. Turku 1983.
- ⁹ Opetusministeriö (OPM) lähettämät kirjeet 1920-1950. Valtion urheilulautakunnan arkisto.
- ¹⁰ Ibid.
- ¹¹ Vasara, E., Urheilu - maanpuolustusta ja nuorisokasvatusta. Suojeluskuntajohdon urheilunäkemyksiä 1920-luvulla, teoksessa ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja 1992, Majander, M., (toim.), Helsinki 1992, 118.
- ¹² Valtion urheilulautakunta, ptk., 19.2.1924.
- ¹³ OPM:n kirje nro 944 valtion urheilulautakunnalle, 5.4.1924, valtion urheilulautakunnan arkisto.
- ¹⁴ Juppi, 1985, 76-77.
- ¹⁵ Hentilä, 1982 sekä VUL, ptk., 6.10. ja 2.12.1920, valtion urheilulautakunnan arkisto. TUL-lehti 1920, 363-365 "Suomen urheiluelämän johto. Porvareillako siihen yksinoikeus" (VJK). Viitattu ibid.
- ¹⁶ Järvinen, 1980.
- ¹⁷ Laine, 1992, 172.
- ¹⁸ Hentilä, 1982, 111 sekä hänen mainitsemistaan lähteistä VP 1923 ptk. II S. 1935-1939. VUL, toim.kert. 1924, OPM:n arkisto.
- ¹⁹ Hentilä, 1982, 110-111 sekä hänen mainitsemansa lähde TUL, toim.kert. 1921-24, 22 - 23.
- ²⁰ VUL, ptk. 31.5.1927. Valtion urheilulautakunnan arkisto.
- ²¹ VUL, ptk. 4.5.1929.
- ²² VUL, ptk. 5.4.1929.
- ²³ VUL, ptk. 19.2.1924.
- ²⁴ VUL, ptk. 5.3.1928.
- ²⁵ VUL, ptk. 24.4.1928.
- ²⁶ Käsmä, 1989, 125 ja 129.
- ²⁷ VUL, ptk. 28.1.1922.
- ²⁸ VUL, ptk. 27.9.1922.
- ²⁹ VUL, ptk. 31.5.1927.
- ³⁰ VUL, ptk. 22.11.1927.

- 31 Nygren, H., Helsingin Olympiastadion, Stadion säätiö 1927-1979, Helsinki
1978, 11.
- 32 Nygren, 1978, 13.
- 33 VUL, ptk. 4.3.1926.
- 34 Nygren, H., 1978, 17.
- 35 Juppi, 1985, 76.
- 36 VUL, ptk. 23.1.1930.
- 37 VUL, ptk. 3.1.1931, liite 1.
- 38 VUL, ptk. 9.4.1937.
- 39 Ylikangas, H., Markoista miljooniksi. Veikkauksen historia 50 v. , Jyväskylä
1990, 12.
- 40 Ibid., 14.
- 41 Ibid., 14 -15.
- 42 Suomen Urheilulehti 5.1.1920.
- 43 Heikkinen, 1983, 12-13.
- 44 VUL, ptk. 24.3.1931.
- 45 VUL, ptk. 5.5.1931.
- 46 VUL, ptk. 27.4.1931.
- 47 VUL, ptk. 26.4.1932.
- 48 VUL, ptk. 26.4.1933.
- 49 VUL, ptk. 26.4.1933.
- 50 Ibid.
- 51 mm. SUL, 24.10.1930.
- 52 Nygren, 1978, 18.
- 53 Nygren, 1978, 41.
- 54 VP 1936, liitteet I-XIII, IV, 141. - R.A.H. AL. N:o 84, von Frenckel ym.:
Määrärahan osoittamisesta Stadionin rakennustöiden jatkamiseen, 386.
- 55 VP, Tulo- ja menoarvio vuodelle 1937 - 10 Pl., 1022.
- 56 Tulo- ja menoarvio vuodelle 1937-10 Pl., 944.
- 57 TUL, 8.6.1938.
- 58 TUL, 14.6.1938, 4.
- 59 Ibid.
- 60 Ibid.
- 61 SUL, 28.1.1935. Stadion itsenäisyytemme muistomerkkinä.
- 62 VUL, ptk. 26.4.1933.
- 63 VUL, ptk. 25.5.1934.
- 64 VUL, ptk. 8.4.1938.
- 65 VUL, ptk. 17.11.1938.
- 66 Raha-asiain aloite nro 85, 8.9.1936, aloitteentekijöinä Kekkonen, U.,
Kukkonen, A., Nurmesniemi, E., Takala, J.
- 67 Valtiopäivät 1925, liitteet II, 109.
- 68 Esim. Liikuntakoulutus. Teoksessa Urheilumme kasvot 6, Rantala &
Siikonen (toim.), Keuruu 1975.
- 69 Juurtola, 1977, 164.

- 70 Ibid., 154.
- 71 VUL, ptk. 17.6.1930.
- 72 Käsmä, 1989, 122.
- 73 Käsmä, 1989, 100 ja hänen lainaamansa Suomen Urheiluopiston toimintakertomukset 1927-1937, SUOA.
- 74 Nygren, 1979, 30.
- 75 Käsmä, 1989, 129.
- 76 Käsmä, 1989, 129 ja VUL, ptk. 9.3.1939, VUL:n arkisto.
- 77 VUL, ptk. 21.3.1939.
- 78 VUL, ptk. 10.6.1939.
- 79 SUL 11.4.1932.
- 80 Ibid.
- 81 SUL 8.1.1935.
- 82 SUL 27.1.1934.
- 83 Ibid.
- 84 SUL 2.8.1934.
- 85 VUL, ohjesääntö vuodelta 1924.
- 86 SUL, 17.6.1935.
- 87 SUL, 17.6.1935.
- 88 Hentilä, 1992, 249.
- 89 Suomen Urheilulehti, 17.2.1936.
- 90 Ibid.
- 91 Ibid.
- 92 Hentilä, 1982, 476-477, Helsingin Sanomat 16.4.1939, HBL 18.4.1939 ja TUL 18.4.1939.
- 93 Hentilä, 1982, 478-480.
- 94 Ibid., 481.
- 95 Laine, 1992, 191-193.
- 96 VUL, ptk. 1.3.1934.
- 97 Laine, 1992, 180.
- 98 VUL, ptk. 18.5.1938.
- 99 Vasara, E., Suojeluskuntien urheilutoiminta - Näkyvä osa aikansa suomalaista urheiluelämää. Teoksessa Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1994, Nevala, A. (toim.), Joensuu 1994, 54.
- 100 Ibid., 55.
- 101 E. Vasaran kirje tekijälle 17.4.1994. Tekijän hallussa.
- 102 Ibid.
- 103 Vasara, 1994, 57-59.
- 104 Vasara, E., Urheilu - maanpuolustusta ja nuorisokasvatusta. Suojeluskuntajohdon urheilunäkemyksiä 1920-luvulla. Teoksessa Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja 1992, Majander, M., (toim.), Helsinki 1992, 113.
- 105 Alapuro, R., Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana, Valkonen (toim.), et al., Juva 1980, 91.

- 106 Halila, 1960, 487-491.
107 Halila, 1960, 491-493.
108 Pääkkönen & Laine, L., Helsingin Jyry. 75 vuotta työläisurheilua, Helsinki
1978, 73-76, 135-16. Hentilä 1982, 236-238.
109 VP 1929 II, ptk. 1406.
110 VUL, ptk. 2.12.1920 ja 1.3.1922.
111 Nygren, H., Pajulahti, Helsinki 1979, 15.
112 VUL, ptk. 5.3.1929.
113 VUL, ptk. 26.3.1930.
114 VP 1931, ptk. 184.
115 VUL, ptk. 22.3.1932.
116 OPM:n kirje 5.4.1932 nro 657.
117 VUL, ptk. 15.4.1932.
118 VUL, ptk. 23.8.1932.
119 VUL, ptk. 23.8.1932.
120 Suomen Sosialidemokraatti 8.4.1932.
121 Suomen Urheilulehti 11.4.1932.
122 VP 1932, ptk. 1847-1851.
123 Ibid., 1865.
124 Ibid., 1862.
125 VUL, ptk. 14.3.1933.
126 Ibid.
127 ks. VUL, ptk. 26.6.1920.
128 VP 1933, Liitteet IV, 226-227.
129 VP 1933, ptk. 1741.
130 Ibid., 1745.
131 Ibid., 1740.
132 Ibid., 1746.
133 Ibid., 1769.
134 VUL, ptk. 15.2.1934.
135 VP 1933, ptk. 1746.
136 VUL, ptk. 5.3.1934.
137 OPM:n kirje 16.5.1934 nro 117.
138 Nygren, 1979, 27.
139 Autio, V-M., Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917-1944.
Opetusministeriön historia 4, Kirkollistoimituskunta - opetusministeriö,
Järvenpää 1986, 428-432.
140 VN, ptk. 10.9.1934.
141 VP 1934, ptk.
142 Ibid., 1875.
143 Ibid., 1884.
144 Ibid., 1910.
145 VUL, ptk. 21.3.1936.
146 VUL, ptk. 21.3.1936.

147. VUL, ptk. 25.3.1936.
148. Ibid.
149. VN, ptk. 30.12.1936.
150. VP 1936, ptk. 93110 22.
151. Valtiopäivät 1936, ptk:t II, tulo- ja menoarvio vuodelle 1937-10 Pl., 1933.
152. Ibid., 940.
153. Ibid., 940.
154. Ibid., 1008.
155. Ibid., 942.
156. Ibid., 942, 943.
157. Ibid., 984.
158. SUL 10.12.1936. "TUL ja ministeri Kekkonen"
159. VP 1937, ptk. 1727-1739
160. ks. Blom, R., Associations and political organisation of society. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 43, Tampere 1981.
161. Tuomikoski-Leskelä, P., Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suh-
tautuminen taiteen edistämiseen Suomessa, SHS 1977, 193.
162. Hentilä, 1982, 317.
163. VUL, ptk. 31.5.1927.
164. Hentilä, 1982, 317.
165. Hentilä, 1982, 317.
166. VUL, ptk. 10.3.1930.
167. VUL, ptk. 21.3.1932.
168. VUL, ptk. 29.1.1935.
169. Opetusministeriö 1936 KD 1/520.
170. Hentilä, 1982, 457 - 468.
171. Opetusministeriö 1936 KD 1/520.
172. Keskusliittotoimikunnan ptk. 9.1.1936. Ibid.
173. Ibid.
174. Hentilä, 1982, 478 - 479.
175. SUL, 24.1.36.
176. Ibid.
177. Ibid.
178. Kansan Työ 16.4.1936.
179. Kansan Lehti 16.4.1936.
180. Hentilä, 1992, 254.
181. Suomen Urheilulehti 10.10.1938, TUL 30.11.1937, Sosialidemokraatti 17.4.39,
Helsingin Sanomat 16.4.39.
182. Valtiopäivät 1936, ptk:t II 933-1021, Hentilä 1992, 254-259.
183. Suomen asetuskokoelma, 1934, nro 380 laki yhdistyksestä annetun lain
muuttamisesta, s. 783, Helsinki 2.11.1934, Käsmä, 1989, 99.

- ¹⁸⁴ Saraviita I. &Heiskanen I.&Seppälä A.&Tuori K.&Vasenius H.&Kosonen A.,Aineistoa yhdistyslain säädännöstä. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 11, 1976, liitteet 3 ja 4 ja Käsmä, 1989, 97 ja Hentilä, 1982, 325.
- ¹⁸⁵ Haataja, L., (toim.) , Suomen Työväenliikkeen historia, Joensuu 1976, 195 ja Hentilä, 1982, 322.
- ¹⁸⁶ Hentilä, 1982, 322.
- ¹⁸⁷ Käsmä, 1989, 98.
- ¹⁸⁸ Opetusministeriö kirjediaari 62/573. Valtionarkisto.
- ¹⁸⁹ Ibid.
- ¹⁹⁰ VUL, ptk. 8.10.1937.

6 LIIKUNTA JA VALTION LIIKUNTAPOLI- TIikka KANSAKUNNAN OLEMASSA- OLON TAISTELUSSA VUOSINA 1939 - 1944

6.1 Liikunnan merkitys sodankäynnissä

Liikuntakulttuuri niin kuin muutkin yhteiskunnan osa-alueet oli heti Suomen itsenäisyyden alussa pyritty suuntaamaan ja myös suunnattu palvelemaan muiden tehtäviensä lisäksi myös maanpuolustuksen etuja. Liikunnan merkitystä tässä asiassa korostettiin hyvinkin voimakkaasti. Konkreettisesti se näkyi puolustusvoimien liikuntakasvatuksen kehittämisessä, sotaministeriön puuttumisessa yleiseen liikuntapolitiikkaan ja liikuntakulttuurin eri instituutioiden kehittämissuunnitteluun sekä varsinkin suojeluskuntalaitoksen laajassa urheilu- ja liikuntaharrastustyössä.

Liikuntakasvatuksen tila itsenäisyyden alkuvaiheen puolustusvoimissa oli jo 1930-luvulla saanut kuitenkin myös terävää kritiikkiä osakseen. Armeijan piirissä puhuttiin urheilusta "armeijan syöpänä", eikä liikunnan merkitystä täysin oivallettu eri joukko-osastoissa ja aselajeissa.¹ Everstiluutnantti Levälähti mm. kertoo muistelmissaan 1930-luvun tilanteesta:

"Korkein johto tunnusti sanoissaan liikunnan merkityksen sotilaan koulutuksessa, mutta ei antanut mahdollisuuksia sen saattamiseen järjestelmällisen hoidon alaiseksi. Kun suurimmat kihot suhtautuivat asiaan näin, niin pienemmät seurasivat heidän esimerkkiään, joten liikuntakasvatus armeijassa kulki kuin huono niittäjä ladullaan: hampsi pisimmät korret (=ennen koulutetut miehet) näkyville, mutta jätti varsinaisen heinän (ase-

velvollisten suuren massan) liikuttamatta.”²

Talvisota oli erittäin konkreettinen ja karmaiseva testi liikunnan todellisesta merkityksestä sotaolosuhteissa. ”Marraskuun viimeisenä päivänä 1939 alkanut ja 13.3.40 päättynyt talvisota vaati erityisesti rintamajoukoilta, mutta myös kotialueella toimineilta sotilailta ja siviilihenkilöiltä hyvää fyysistä kuntoa sekä henkistä kestävyyttä ja vireyttä. Näitä kaikkia oli pyritty luomaan jo rauhan aikana ja sitä paitsi reserviläisten valtaosa oli tuolloin lähtöisin kuntoa ja sitkeyttä luoneista ammateista.”³

Huuhtasen mukaan sodan aikana ei enää fyysistä kuntoa pystytty parantamaan ja runsaasti puutteita sotilaiden kuntopohjassa olikin. Tämä tuli esille mm. pitkillä marsseilla kovassa, jopa 40 asteen pakkasessa. Usein ainoastaan sitkeys ja venymiskyky auttoivat huonokuntoisiakin selviämään tällaisista tilanteista.⁴

Hiihtotekniikan puutteet tulivat esille erityisesti pimeän aikana hiihdettäessä ja usein jouduttiin näin tekemään. Myös miesten suunnistustaidossa sanottiin olleen suuria puutteita.⁵ Sota-ajan hiihtopartiot koottiin usein aktiiviurheilijoista, jotka tunsivat toisensa. ”He muodostivat tavallaan ”maajoukkueita”, joissa oli loistava yhteishenki.”⁶

Liikunnan positiivisiin vaikutuksiin uskovat upseerit käyttivät ehkä ylisanoja perusteluissaan. Näin esimerkiksi everstiluutnantti Valkama kesällä 1941: ”Ei voima, ei lukumäärä eikä aseylivoima, ole yksin ratkaiseva taistelussa. Lopputulokseen vaikuttaa aina myös taistelijoiden laatu, sota-taito ja kunto.”⁷ Marsalkka Mannerheim lausui puolestaan vuonna 1940: ”On epäilemätöntä, että Suomen kansa oli poikainsa urheiluvoitoista ammentanut suuren osan sitä voimaa ja itseluottamusta, jota tarvittiin talvisotamme monissa ja vaikeissa koettelemuksissa.”⁸

Runoilijan esittämä kuva urheilijoiden ja urheilun merkityksestä talvisodassa oli edellistäkin komeampi. Näin Eino Kaipainen runossaan, joka esitettiin Olympiastadionilla ”Kaatuneiden Urheilijoiden Muistokilpailuissa” heinäkuussa 1940:

Te kasvoitte poikina pakkasen,
ja puhuri pohjan talvien
oli kiista veikkonne parhain.

Yli hangen ja jään latu huima vei,
ei korpea väistänyt, vuorta ei;
kisa karkaisi teidät jo varhain.

Te kasvoitte kilpaan ja kamppailuun,
te kuuluitte heimoon saarrettuun,
joka rauhan vain verell’osti.
Kisakentillä teistä jok’ainut ties,
mitä kansalleen on vastuussa mies -
ken nousi hän kansaansa nosti.⁹

Urheilu- ja liikuntatoiminta vapaa-ajan harrastuksena käynnistyi uudestaan talvisodan jälkeen. Kuuluisa "talvisodan henki" varmaankin osaltaan vaikutti siihen, että SVUL ja TUL jatkoivat vuonna 1939 syntynyttä yhteistyösopimusta ja toimivat käytännössä sen mukaan. Ensimmäinen urheilun keskusjärjestöjen välinen yleissopimus hyväksyttiin 1.8.1940. Mm. TUL:n ja Palloliiton sopimusta jatkettiin vuoden 1941 loppuun. Samoin uudistettiin TUL:n ja Luistinliiton välinen sopimus. Tammikuun lopulla 1941 TUL:lla oli sopimukset kaikilla harjoittamillaan urheilun aloilla. Marraskuussa 1940 liittyi TUL myös Suomen Olympiakomiteaan ja vuonna 1943 Suomen Ladun jäsenjärjestöksi. Elokuun alussa vuonna 1940 tehdyssä sopimuksessa lueteltiin mm. ne kilpailut ja tapahtumat, joissa liitot voivat olla yhteistoiminnassa.¹⁰

Esimerkkeinä SVUL:n ja TUL:n yhteistyöhankkeista olivat mm. em. kaatuneiden muistokisat ja myöhemmin syksyllä järjestetty kolmimaaottelu Suomi-Ruotsi-Saksa.¹¹ Valtiovallan mukanaolo ja arvostus näkyivät mm. korkea-arvoisten valtion edustajien muodossa.

6.2 Eräät sota-ajan suuret urheilutapahtumat kansakunnan yhtenäisyyttä ja valtakunnan ulkopoliittikkaa edistämässä

Edellä mainitut kaatuneiden urheilijoiden muistokisat olivat SVUL:n ja TUL:n toteuttama ensimmäinen suuri yhteistyönäyte talvisodan jälkeisessä Suomessa. Syyskuussa vuonna 1940 järjestettiin kolmimaaottelu Suomi-Ruotsi-Saksa. Alunperin piti kilpailujen olla Suomen ja Ruotsin välinen kamppailu. Saksa kuitenkin ilmaisi halukkuutensa tulla mukaan ja ulkoministeriö otti asian esille Saksan Helsingin -lähetystön pyynnöstä.¹² Valtiovallan edustus kyseisissä kisoissa oli arvovaltainen. Pääkatsomon kunniavierasaitiossa istuivat mm. eduskunnan puhemies Väinö Hakkila, pääministeri Risto Ryti, sotamarsalkka C.G.E.Mannerheim, Suomen Olympiakomitean ja SUL:n puheenjohtaja Urho Kekkonen, KOK:n suomalainen jäsen Johann W. Ragnell, Ruotsin prinssi Kustaa Adolf ja Saksan valtakunnan urheilujohtaja Hans von Tschammer und Osten. Näitä herroja vastapäätä olevassa katsomossa istui Suomen rintamalla haavoittuneita sotilaita.¹³

Ilmeinen tarkoitus Saksalla tähän maaotteluun nähden ja siihen mukaantuloon oli parantaa Suomi-suhteitaan, jotka olivat talvisodan aikana viilentyneet. Näin haluttiin myös Neuvostoliiton vaikutusta Suomeen vähentää.

Kolmimaaottelu järjestettiin tilanteessa, jolloin Suomi oli pohtimassa aseiden ostoa Saksasta ja neuvottelut olivat käynnissä saksalaisten joukkojen läpikulkuoikeudesta Suomessa. Täten urheilu toimi selvästikin ulkopoliittikan välineenä. Maaottelu edisti sekä kansallista identiteettiä ja it-

setuntoa että kansainvälistä integraatiota sekä Saksan että Skandinavian suuntaan.¹⁴ Samansuuntaista vaikutusta akselivaltioihin nähden oli suomalaisten hiihtäjien osallistumisella Cortinan MM-kisoihin vuonna 1941.¹⁵ Myöhemmin epävirallisiksi leimatut "tynkäkisat" kuuluivat em. otteluiden ohella sota-ajan harvoin kansainvälisiin urheilutapahtumiin.

Arvovaltaa oli siis kisoissa kovasti ja Saksan urheilujohtoa kunnioitettiin erilaisin huomionosoituksin. Mm. pääministeri Ryti antoi Vapauden Suurristin saksalaiselle vieraalle. Hän tapasi myös sotamarsalkka Mannerheimin, ulkoministeri Wittingin ja opetusministeri Kukkosen.¹⁶

Massakilpailuihin kuului ylivoimaisen maineen saanut maaottelumarssi, joka järjestettiin Ruotsin haasteen pohjalta Suomen ja Ruotsin välillä toukokuussa 1941. Se oli suomalaisten yleisen mielialan, yhteishengen ja itseluottamuksen kannalta merkittävä tapahtuma. Marssin päätoimikuntaan kuului peräti 25 eri kansalaisjärjestöä. Mukana olivat mm. SVUL ja TUL, Suojeluskunnat, armeija, Lotat ja erilaiset urheilujärjestöt. Toimikunnan puheenjohtajana oli Kekkonen.¹⁷

Suomen Urheiluliitto pyysi näihin järjestelyihin mukaan Kekkonen allekirjoittamalla kirjeellä myös puolustusvoimat. Puolustusvoimien pääesikunnassa hyväksyttiin tehty ehdotus ja marssi päätettiin suorittaa periaatteella "jokainen mukaan". Marssikäskyssä kiellettiin marssimasta 5 km lähempänä itärajaa ja siinä annettiin myös muut tarpeelliset ohjeet järjestelyistä.¹⁸

Suomi voitti kyseisen marssimaaottelun ylivoimaisesti. Se sai liikkeelle peräti 1.507.111 kävelijää Ruotsin 945.000 vastaan. Marssimerkkien myynti tuotti voittoa yli 1,7 mmk 1993 rahassa, josta osa voitiin antaa sodasta kärsineille.¹⁹ Suomalaisten innostus maaottelumarssiin oli siis valtaisa. Mukana olivat järjestöt, liikelaitokset ja muut yhteisöt. Valtiovalta näytti esimerkkiä tasavallan presidentin Risto Rydin ja hallituksen johdolla.²⁰

Saksan kanssa järjestettiin maaottelu myös keilailussa. Tämä tapahtui vuonna 1941. Mainitun vuoden huhtikuussa "esitettiin Opetusministeriön lähete 5/4-41 numero 765, jossa ministeriö kehoittaa lautakuntaa kii-reellisesti antamaan lausuntonsa Helsingin Bowling-liitto r.y:n anomuksen johdosta, että sille myönnettäisiin 12 500 mk:n (1993) suuruinen avustus keilailumaaottelun Suomi-Saksa 4.5.1941 järjestelykustannusten peittämiseen. Anomuksen selvennykseksi liitto on puheenjohtajalle lisäksi jättänyt eilen päivätyn kustannuslaskelman. Asiakirjoihin tutustuttuaan lautakunta päätti puoltaa 8 300 mk:n (1993) avustuksen myöntämistä." ²¹

Sama Saksa -yhteistyötä suosiva linja opetusministeriön ja valtion urheilulautakunnan työskentelyssä jatkui edelleenkin. Saman vuoden huhtikuun toisessa kokouksessa esiteltiin opetusministeriön lähete, jossa ministeriö kehoitti lautakuntaa antamaan lausuntonsa Suomen Poikaurheiluliiton anomuksen johdosta. Liitto haki 33 000 mk:n (1993) suuruista avustusta 14 saksalaisen urheilupojan ja yhden johtajan kutsumiseksi Vierumäelle saman vuoden heinäkuussa järjestettävälle poikaurheiluleirille. Lautakunta päätti puoltaa tehtyä esitystä.²²

Myös Työväen Urheiluliitto osallistui "Saksa-talkoisiin" anomalla

yhdessä Suomen Painiliiton kanssa 41 500 mk:n (1993) suuruista avustusta Nürnbergissä pidettävään Saksa-Suomi maaotteluun osallistumiseksi.²³ Tässä siis pelasi kansallinen urheiluyhteistyö yhteisen tavoitteen suuntaan. Läheiset urheilusuhteet Saksaan näyttäivät siis tukeneen poliittisen johdon Saksan -politiikkaa.

Ennen sotaa olivat olympialaisjärjestelyt koskettaneet myös puolustusvoimien urheilurakennuspolitiikkaan. Kisojen aikaista tarvetta käytettiin perusteena uuden kadettikoulun uima-altaan rakentamiseksi, johon ensi alkuun oli suhtauduttu rakennushallituksessa kielteisesti.²⁴

6.3 Rintamajoukkojen urheilutoiminta

Sodan aikana pidettiin tärkeänä järjestää rintamamiehille erilaista kilpailuja ym. liikuntatoimintaa. Mm. jo vuonna 1940 syksyllä ja alkutalvesta harastettiin voimistelua, kävelyä ja tietysti hiihtoa. Eräissä joukoissa oli saatu käyntiin hiihtovalmennusta, mutta monessa paikassa sotaväen muu palvelus esti liikuntaharrastuksen järjestämisen tehokkaasti.²⁵

Urheilutoimintaa rintamajoukoissa pidettiin hyvänä ja hyödyllisenä vapaa-ajanviettopapana sekä urheilijoille että katsojille. Toiminnan väitettiin edistävän mielenterveyttä, kuntoa ja yleistä viihtyvyyttä. Esimerkiksi suomalaisen nyrkkeilyn sodan jälkeisen menestymisen väitetään vahvasti pohjautuneen rintamaharjoitteluun ja siellä luotuun pohjakuntoon ja taitoon.²⁶

Kotirintamalla harjoittelun päämääränä oli puolustuskuntauisuuden lisääminen. Tässä toiminnassa oli aktiivisesti mukana mm. Suojeluskuntajärjestö.²⁷ Kotirintama ja rintamajoukot kilpailivat myös keskenään. Tällainen kilpailu painissa järjestettiin mm. vuonna 1943 Lappeenrannassa. "Tulirintama voitti yllättäen ylivoimaisesti kotirintaman pistein 22-13. Kenttärmeijan voittajista mainittakoon Sulo Hostila, myöhemmin puolustusministeri ja TUK:n puheenjohtaja..."²⁸

Maavoimien esikunnalle lähetetyistä ilmoituksista poimitut esimerkit eri armeijakunnista kuvaavat lyhyesti niiden liikuntaharrastusta. Esim. I Armeijakunta (I AK) toivoi määrärahaa ja välineitä liikuntakasvatuksen kehittämiseksi.

"Kuumen kesän aikana oli uitu paljon. Lisäksi joukot olivat valmistaneet lentopallokenttiä, hyppypaikkoja ja murtomaajuoksuratoja. II AK taasen ilmoitti liikuntakasvatuksen olleen vireää ja monipuolista. Urheiluvarusteita (kenkiä ja pukuja) toivottiin lisää. III AK:n kertomuksesta kävi selville, että eräisiin joukkoihin oli määrätty erikseen urheilu-upseeri, muissa kuului tehtävä valistusupseerille ja että AK:ssa harrastettiin käskettyjä liikuntalajeja ja aamuvoimistelu kuului myös ohjelmaan."²⁹

Myös urheiluohjaajien koulutustoimintaa armeijan piirissä järjestettiin

esimerkiksi Suomen Urheiluopistossa. Kurssilla voimisteltiin ja harrastettiin eri lajeja. Laaditussa kurssikertomuksessa todettiin kriittisesti mm. :

”Monista esiin tulleista seikoista päätellen vanhempi upseeripolvi ei anna liikuntakasvatukselle sitä arvoa mikä sille ehdottomasti sotilaskoulutuksessa kuuluu. Tämä väärä suhtautuminen johtuu lähinnä siitä, että liikuntakasvatusta ei osata monin paikoin oikein hoitaa sekä siitä, että vanha, joukko-osastoissa tapana ollut huippu-urheilijoiden kalastaminen ja suosiminen kangastelee mielessä.”³⁰

Ja Huuhtanen toteaa edelleenkin:

”Tuo aikanaan hyvin voimakkaana rehottanut urheilijoiden värvääminen ja huippumiesten ’helliminen’ monenlaisine vapauksineen oli arka kohta liikuntakasvatustoiminnassa. Ehkäpä se ... oli vienyt komentajilta mielenkiinnon asiaan ja ’urheilu on armeijan syöpä’ henki oli saanut kannattajia.”³¹

Tässä siis varsin selvästi näkyy kuinka urheilun dysfunktionaaliset vaikutukset olivat pesiytyneet armeijan urheilutoimintaan ja niiden negatiivinen vaikutus pilannut urheilun mainetta.

Maavoimien esikunnan koulutuskäskyssä kesäkuussa 1940 määrättiin palvelukseen astuvien nostomiesten koulutuksesta mm.:

- peruskoulutuskausi tuli olla noin 10 viikkoa. Liikuntakasvatusta tuona aikana kaksi tuntia viikossa;
- kenttäpalvelukseen kuuluneen marssikoulutuksen tavoitteena oli 20 km:n marssista selviäminen. Harjoituksia 20 tuntia;
- huomiota kiinnitettiin myös marssimiseen pimeässä sekä suunnistamiseen.³²

Koulutukseen ja liikuntakasvatuksen yleiseen kehittämiseen kiinnitetty huomio näyttikin vaikuttaneen kunnan ja tehon lisääntymiseen puolustusvoimissa.³³

Vuoden 1941 kesän kilpailutoiminta sisälsi pääesikunnan käskyjen mukaisesti mm. yleisurheilumestaruuskilpailut Lahdessa, uintimestaruuskilpailut Savonlinnassa, viisiottelukilpailut Santahaminassa sekä kilpailuja jalka- ja pesäpallomestaruuksista.³⁴

Huuhtanen on analysoinut eri lajeja niiden sotilaallisen merkityksen kannalta. Arviot ovat tietysti hyvin subjektiivisia, mutta asiantuntijan esittäminä sinällensä mielenkiintoisia. Kysymys on oikeastaan eri urheilulajien funktionaalisuuden analyysistä puolustuskuntoisuuden eli siis kansakunnan olemassaolon kannalta. Tässä joitakin Huuhtasen kommentteja lajien merkityksestä:

- hiihdolla parannettiin jatkosodan aikana fyysistä kuntoa ja henkistä vireyttä. Valtava hiihtoharrastus on eräs todistus armeijamme urhei-

luhengestä.

- yleisurheiluottelut nostivat henkeä ja pakottivat asettamaan paljon miehiä kilpailuihin.
- nyrkkeily kehitti sotilaille tärkeätä huomiokykyä ja tilannesilmää. Päätäväisyys, itsepuolustusvaisto ja -taito paranivat.
- paini teki harrastajastaan kovakuntoisen, jämäkän sotilaan, hän hiihti kilometrikaupalla harjoituskämpälle ja palasi suoraa tietä takaisin vartiopaikalleen nurkumatta erivapauksia.
- palloilulajit paransivat kunnan lisäksi myös yhteishenkeä ja joukko-osastohenkeä.
- ammunta lienee ollut monen aktiiviupseerin ja aliupseerin pääasiallinen liikuntalaji.
- uimataidon opettaminen ja parantaminen oli uintikoulutuksen päätarkoitus. Vanhempien miesten uimaanopettaminen osoittautui vaikeaksi. Mielenkiintoisin uintitapahtuma oli kenraaliluutnantti P. Talvelan ja luutnantti Pekka Tiilikaisen aikaansaama "Syvärin yliuintikilpailu", joka suoritettiin kahdesti, vuosina 1942 ja 1943.
- massaurheilun olemusta pohdittaessa tiedettiin, että sotilas oli "laumaolio, johon yhteisön aiheuttama ns. sosiaalinen paine vaikutti voimakkaasti..." Tällä arviolla Huuhtanen tahtoi mahdollisesti sanoa sitä, että laumahenki vaikutti siihen, että urheilua ei ryhdytty harrastamaan vaan jäätiin passiiviseksi laumaksi. Ja Huuhtanen edelleen:

"Massaurheilun avulla pyrittiin innostamaan jokainen henkisesti ja ruumiillisesti terve mies harjoittelemaan urheilua siinä määrin, että hän pystyisi osoittamaan tarpeellisen pohjakuntonsa ja voimien keskittämiskykynsä..."³⁵

6.4 Opetusministeriö ja valtion urheilulautakunta Suomen yleispolitiikan toteuttajina

Nuorison maanpuolustuskasvatus tuli Moskovan rauhan jälkeen vuonna 1940 ajankohtaiseksi. Tammikuussa 1941 voimistelunopettajien opintopäivillä esitettiin vaatimuksia koulujen liikuntakasvatuksen kehittämiseksi palvelemaan maanpuolustusta. Tarkastaja Vartian mukaan "nykyaikana on koulun liikuntakasvatuksen lisäksi kehitettävä oppilaista kykeneviä maanpuolustajia".³⁶ Oppikoulujen yläluokilla ja seminaareissa tulisi antaa miesoppilaalle kohtuullinen suojelukoulutus. "Tämän takia olisi suotavaa, että jokainen voimistelunopettaja olisi reserviupseeri."³⁷ Samoilla päivillä pidetyssä lehtori V. Lakion alustuksessa vaadittiin hiihtotekniikan ja mäenlaskutekniikan kehittämistä ja opettamista varusteet mukaanlukien siten, että siitä olisi apua sotilaskäytössä.³⁸ Tältä ajalta ovat myös johtavien

liikuntapiirien kannattamat suunnitelmat liikunnan tekemisestä pakolliseksi ylioppilaille nimenomaan maanpuolustuksellisista syistä.³⁹ Jatkosodan syttyminen ehti kuitenkin näiden suunnitelmien toteuttamisen väliin.

Voimistelunopettajien opintopäivillä oli myös erillinen alustus maastoharjoitusten käytöstä. Tässä alustuksessa ehdotettiin, että maastoharjoituksia toteutettaisiin jo vuonna 1941 poikien tunneilla. Näin opittaisiin maaston hyväksikäyttöä, naamiointia, havaintokyvyn kehittämistä, etäisyyksien arvioimista, tiedustelua ja mm. tähystystä.⁴⁰

Kouluhallitus vahvisti sittemmin vuonna 1942 erillisen maanpuolustusopetuksen ohjelman valtion oppikouluille.⁴¹ Sota-ajan uusien opetusohjelmien myötä koululiikunnan ilme muuttui maanpuolustushenkisemmäksi. Yleisenä tavoitteena oli kasvattaa mahdollisimman hyvää ja tervettä sotilasainesta, jolloin tämä koettiin liikunnan tärkeimmäksi funktioksi kouluissa.

Yleinen käsitys tuolloin oli, että fyysinen kunto ratkaisi sotakuntoisuuden. Uusista opetussuunnitelmista kirjoitettiin seuraavaa:

”Voimistelu, yleisurheilu, palloilu ja uinti ovat edelleen niitä lajeja, joita on harjoitettava. Mistä on nyt löydettävä esille se, mikä sotilaalliselta kannalta on ensiarvoista.... Aseharjoituksia ei tähän mennessä ole ollut kouluissa, mutta nyt näyttää tulleen aika harkita niiden käytäntöön ottamista... Ylempien luokkien poikaoppilaiden tulee perehtyä suojautumiseen, erilaisiin etenemistapoihin, esteiden ylittämiseen ja harhauttamiseen ja alempien luokkien oppilaiden vastaavasti valppautta ja huomiokykyä terästäviin maastoleikkeihin.”⁴²

Näin siis kouluissakin tapahtuva liikunta sai kansallisen olemassaolon taistelussa selkeän funktionaalisen leiman. Samalla myös liikuntatunteja oppikouluissa lisättiin neljään tuntiin viikossa.⁴³

Sotavuodet vaikuttivat myös urheiluopistojen toimintaan. Mm. Suomen Urheiluopiston ja Pajulahden Urheiluopiston rakennukset ja laitteet jouduttiin luovuttamaan vuokrasopimuksella puolustusministeriön käyttöön. Tilat palvelivat sotilassairaalana aina vuoteen 1944 saakka. Tanhuvaaran Urheiluopiston rakennukset tuhoutuivat kevättalvella vuonna 1940. Opiston sijaintipaikaksi määrättiinkin Helsinki. Kun sodan päätyttyä Tanhuvaaran Urheiluopisto jäi Neuvostoliiton puolelle, maksoi Suomen valtio Tanhuvaara Oy:lle 430 000 mk menetystä omaisuudesta vuoden 1993 rahassa.⁴⁴

Vuoden 1940 lyhyeen rauhanaikaan sijoittui merkittävä päätös perustaa liikuntaelämän rahoituskeinoksi maanlaajuinen organisoitu veikkaustoiminta. Oy Tippaustoimisto Ab:n hoitama veikkaustoiminta alkoi vuoden 1940 syksyllä ja hankkeessa oli mukana 20 johtavaa urheilujärjestöä.⁴⁵ Veikkausta oli jo useampaan kertaan yritetty saada Suomeen, mutta hankkeet olivat kaatuneet viranomaisten vastustukseen. Kun Ruotsissa kuitenkin ryhdyttiin veikkaamaan, oli Suomen viranomaisten enää vaikeaa vastustaa suomalaisten veikkausintoa lahden yli, kulkihan

posti maiden välillä ja veikkaus onnistui maan rajojen yli. Tarve urheilun määrärahojen turvaamiseen sai lopulta vuonna 1940 valtion virkamieskin kääntämään kelkkansa ja asettumaan veikkaustoiminnan laillistamisen ja perustamisen kannalle. Talvisodan aikainen yhteishenki ja 1930-luvun lopulla tapahtunut liikunnan järjestöpoliittisen riidan lauhtuminen teki osaltaan mahdolliseksi järjestöjen yhteistyön veikkaustoiminnassa. TUL:n aloitteesta päästiin keväällä 1940 pohtimaan asiaa tarkemmin ja kesällä veikkauksen aloittamista suunnitteli SVUL:n puheenjohtaja J.W. Rangellin johtama toimikunta.⁴⁶ Nopeasti perustetun yhtiön hallintoneuvoston puheenjohtajaksi valittiin opetusministeri Kukkonen, mikä jäikin vakiintuneeksi tavaksi ja satoi yhtiön lähemmin valtionhallintoon.⁴⁷

Sotatila näkyi myös valtion urheilulautakunnan työskentelyssä. Lautakunta kokoontui normaalisti 20.9.1939 saakka, mutta tämän jälkeen tuli katkos, joka kesti 18.3.1940 saakka. Maaliskuun 18. päivän kokouksessa puheenjohtaja toi esille käydyn sodan ja urheilijoiden kunniakkaan osuuden näissä sotatapahtumissa.⁴⁸

Samassa kokouksessa merkittiin ja kiittäen hyväksyttiin puheenjohtajan ja sihteerin toimenpide viime marraskuun alkupuolella, jolloin lautakunnan nimissä lähetettiin urheilujärjestöille kehoitus mahdollisimman runsaasti merkitä puolustusobligatioita.

”Edelleen esitettiin opetusministeriön kirje, jossa Ministeriö ilmoittaa valtion kuluvan vuoden menoarviossa urheilujärjestöjen avustamiseksi osoitetun varoja 710.000 mk (1993), mutta kehoittaa lautakuntaa ottamalla huomioon silloin vallinneen sotatilan ja sen aiheuttaman taloudellisen ahdingon harkitsemaan, onko k.o. määrärahan maksaminen nykyoloissa tarpeellista tai eikö sitä ainakin olisi maksettava suuresti supistettuna. Kun sotatila, joka kirjettä laadittaessa vallitsi on nyttemmin päättynyt ja urheilutoimintakin ennen pitkää pääsee taas palamaan rauhanaikaiselle kannalle, päätti lautakunta esittää, että mainitut 710.000 mk saataisiin entiseen tapaan käyttää kokonaisuudessa urheilutoiminnan hyväksi.”⁴⁹

Lautakunnan toukokuun alun kokouksessa jouduttiin toteamaan, että tänä vuonna ei voitu jakaa avustuksia urheilukenttien ja urheilulaitosten rakentamiseen eikä myöskään pystytty palkkaamaan urheilukenttäkonsultteja. Konsulenttina toiminut insinööri Valjakka oli kuitenkin ilmoittanut olevansa suostuvainen ilman lautakunnalta saatavaa palkkaakin jatkamaan toimintaansa antamalla neuvoja ja tarpeen vaatiessa matkustamaan muille paikkakunnille asianomaisten suorittaessa tehtävistä ja matkoista kohtuullisen korvauksen.⁵⁰ Näin siis tuohon aikaan osoitettiin melkoista uhrimieltä ja talkoohenkeä yhteisen asian hyväksi.

Vuoden 1941 alussa lautakunta sai tehtäväkseen valmistella nuorisojoukkueen matkaa, jonka oli tarkoitus suuntautua Saksaan. ”Esitettiin opetusministeriön kirjelmä 2.1.1941 nro 10, jossa ministeriö jättää lautakunnan tehtäväksi 15-miehisen nuorisojoukkueen järjestämisen osanottoa varten Hitler Jugend -järjestön vieraina Garmisch Partenkirchenissä pidettäviin talviurheilujuhliin 23.2.-2.3.1941, ja merkittiin, että puheenjohtaja

oli asian kiireellisyyden takia jo ennakolta neuvotellut siitä urheilukenttävaliokunnan kanssa....”⁵¹ Tämä siis aikana, jolloin ratkaiseva käänne Suomen ja Saksan-suhteissa tapahtui.

Lautakunta yhtyi edellä mainittujen neuvottelujen pohjalta tehtyyn esitykseen, jonka mukaan joukkueeseen tulisi kuulua kaksi johtajaa ja kolme poikaa. Pojat edustivat Poikaurheiluliittoa, Työväen Urheiluliittoa, Suojeluskuntajärjestöä, Siirtoväen poikia ja Partiojärjestöä. Alustavien laskelmien mukaisesti matkaan arvioitiin tarvittavan noin 53 500 mk (1993). Seuraavassa lautakunnan kokouksessa esitettiin opetusministeriön kirjelmä, jossa ministeriö ilmoitti myöntäneensä lautakunnalle 58 000 mk (1993) edellä mainitun matkan kustannusten peittämiseen.⁵² Ehkä kysymys oli siitä, että matkaa pidettiin ulkopoliittisesti tärkeänä, koska myönnetty summa oli suurempi kuin alunperin oli matkaan arvioitu tarvittavan. Matkan tärkeyttä omalta osaltaan lienee osoittanut sekin, että lautakunta järjesti joukkueelle ja kutsuvieraille kahvitarjoilun hotelli Klaus Kurjessa. Tilaisuudessa pidettiin myös puheita.⁵³

Suomen Nyrkkeilyliiton anomusta koskien Saksan matkan kustannuksia lautakunnassa pohdittiin monta kertaa, kunnes sitä päätettiin puoltaa poliittisista syistä.

Eräs anomus, joka jo aikaisemmin tässä osassa on mainittu, on Työväen Urheiluliiton ja Suomen Painiliiton yhteinen anomus koskien painimaaottelua Suomi-Saksa. Mielenkiintoinen kirjaus lautakunnan pöytäkirjaan löytyy 16.5.1941. Siinä lautakunnan puheenjohtaja ilmoitti saaneensa epävirallisesti hänelle lähetetyn matkakertomuksen matkasta Saksaan. Kertomuksen laatija oli reserviluutnantti Aaro Laine, joka oli saanut kielteisen vaikutelman kyseisestä matkasta. Tämä kertomus päätettiin panna kiertämään lautakunnan jäsenten tutustumista varten. Mielenkiintoiseksi kirjauksen tekee se, että seuraavat kohdat: ”ja josta sen laatija, reserviluutnantti Laine on saanut kielteisen vaikutelman” oli myöhemmin, ilmeisesti seuraavassa kokouksessa suoritetun pöytäkirjan tarkistuksen yhteydessä yliviivattu. Ilmeisesti sihteerin oli aluksi kirjannut pöytäkirjaan rehellisesti Laineen kannan ja myöhemmin katsonut paremmaksi viivata kritiikin yli. Isäntänä tällä matkalla oli Hitler Jugend ja vierailukohteena siis Saksa.⁵⁴ Todettakoon, että Laine toimi monien muiden urheiluansioidensa kuten urheilulehtimiestehtäviensä lisäksi SVUL:n pääsihteerinä vuosina 1963-1973.⁵⁵

Vuoden 1942 viimeisessä valtion urheilulautakunnan kokouksessa tehdyn päätöksen pohjalta lautakunta tavallaan vahvasti entisestään ulkopoliittista linjastaan. Kokous käsitteli Suomen Urheiluopiston johtokunnan anomusta määrärahan myöntämisestä kouluneuvos Vartialle tutustumismatkaa varten Saksan Hitler Jugend -järjestöön. Lautakunta päättikin puoltaa kyseistä anomusta.⁵⁶

Vielä sodan loppuvaiheessa puhkesi lautakunnan työskentelyssä pienehkö kieliriita, joka johtui Svenska Finlands Idrottsförbundin (SFI) lähettämästä kirjeestä, jossa sen väitettiin saaneen valtionavustusta suuruuteensa ja ansioihinsa sekä suomenkielisiin liittoihin verrattuna liian

vähän. Liitto anoi lisää määrärahaa 15 000 mk (1993). Asiasta syntyneessä laajassa keskustelussa tähdennettiin sitä, että ruotsinkieliset saavat valtionavustusta tuntuvasti myös kaksikielisten liittojen sekä SVUL:n että TUL:n välityksellä, jota paitsi valtionavustusta jaettaessa on otettava huomioon myös liittojen toiminnan voimakkuus. Vastauskirjelmän laatiminen jätettiin sihteerin tehtäväksi. Se päätettiin toimittaa opetusministeriölle.⁵⁷

Lautakunnan puheenjohtajan ja sihteerin allekirjoittama lautakunnan vastaus SFI:lle ei juuri imarrellut tätä järjestöä. Kirjelmässä pyrittiin osoittamaan kaikin tavoin liiton toiminnan heikkoudet. Siinä haluttiin näyttää toteen mm., että Suomen ruotsinkielisten urheilutoiminta kana-voitui pääasiassa muiden järjestöjen mm. SVUL:n kautta. Pääpaino ei siis kirjelmän mukaan tässä toiminnassa ollut SFI:ssä.⁵⁸

Mielenkiintoista on todeta, että opetusministeriö myönsi vielä vuoden 1944 lopulla lisäavustuksia raha-arpajaisten voittovaroista mm. SVUL:lle, TUL:lle ja SFI:lle. Menettely oli poikkeuksellinen, koska ministeriö ei kuullut asiassa lautakuntaa, eikä lautakunta ollut tehnyt aloitetta lisäavustuksista. Ilman muuta pistää silmään se, että SFI sai huomattavan lisäavustuksen, vaikka lautakunta oli lausunnossaan katsonut SFI:n tekemän valituksen täysin aiheettomaksi. Ilmeisesti kuitenkin opetusministeriö ryhtyi valituksen vuoksi toimenpiteisiin. Tässä saattaa olla kysymyksessä myös valtiovallan tietoinen politiikka integroida sodan lopussa eri kansalaisryhmiä toisiinsa ja saavuttaa niin mahdollisimman hyvä konsensus, varsinkin kun lautakunnassa ryhdyttiin nurkkakuntaiseen riitelyyn. Yhteiskunnassa ei ollut kriittisellä hetkellä varaa asettaa vastakkain suomen- ja ruotsinkielisiä sen paremmin kuin työläisiä ja porvareitakaan. Kaikki voimavarat oli suunnattava sodasta selviytymiseen. Väli rauhan astui voimaan Suomen osalta 19.9.1944.⁵⁹

Sota-aika muodostaa selvän välikauden valtion avustusmäärien kehityksessä. Ajanjaksolle olivat tyypillisiä voimakkaat vuosivaihtelut. Näistä huolimatta avustusten keskimääräinen taso pysyi melko korkeana. Tämä antaa viitteen siitä, että myös sota-ajan poikkeuksellisissa oloissa urheilua ja liikuntaa arvostettiin yhteiskunnan ja valtiovallan kannalta riittävän tärkeänä toimintana, jota ei voinut täysin lyödä laimin.

Korkeimmillaan avustukset olivat vuosina 1941 ja 1942, noin 2 850 000 mk vuoden 1993 rahassa ja alimmillaan vuonna 1945, vain hiukan yli 815 000 mk. Oli siis palattu 1920-luvun tasolle. Avustusten säilyminen noinkin korkeina selittyy pitkälti liikuntajärjestöjen käynnistämisen veikkaustoiminnan alkamisesta vuonna 1940. Voimakkaat vuosivaihtelut kytkeytyivät sotatapahtumien kehitykseen ja veikkauksen tuotoksen vaihteluihin. Joka tapauksessa tämä välivaihe aloitti samalla uuden aikakauden koko liikuntarahoituksen kehityksessä: avustusten kehitys oli tästä eteenpäin sidoksissa veikkaustoiminnan tuloksiin.⁶⁰

Mielenkiintoinen sodan loppuvaiheessa käyty liikuntapoliittinen kiista koski Suomen Urheilun historian laatimista. Kiistan osapuolina olivat maisteri Suomela, opetusministeriö ja sen nimittämä urheiluhistorian

toimikunta. Suomela oli laatinut ensimmäisen osan Suomen urheilun historiaksi käsikirjoitukseen saakka ja kävi sitten kauppaa ja kiistaa opetusministeriön ja sen nimittämän historiatoimikunnan kanssa kyseisestä asiasta. Ristiriitaa näyttää syntyneen Suomelan laajempaa yhteiskunnallista näkemystä edustavan linjan ja urheiluhistoriatoimikunnan urheilukeskeisen linjan välillä. Kiistan yhtenä seurauksena lienee ollut ainakin se, että laajaksi suunniteltu urheiluhistoriahanke tyrehtyi heti alkuunsa ja virisi uudelleen vasta vuonna 1976 Liikuntatieteellisen Seuran toimesta.⁶¹

6.5 Yhteenveto

Sotatilassa valtakunnan miltei kaikki voimavarat keskitettiin olemassaolon taisteluun. Tämä koski myös liikuntakulttuuria. Sota oli testi liikunnan todellisesta merkityksestä konkreettisessa taistelutilanteessa. Tässä "kuntotestissä" todettiin monen hyvän asian lisäksi myös paljon heikkouksia. Tietyllä tavalla funktioteorian liittyen mielenkiintoinen asia on se, että sotilasasiantuntija on analysoinut jälkikäteen eri urheilulajien merkitystä eli funktionaalisuutta tietynlaisten ja tietyn tyyppisten taistelutilanteitten kannalta. Tämän mukaan mm. nyrkkeily kehitti sotilaille tärkeää huomiokykyä, paini teki harrastajastaan hyväkuntoisen ja palloilulajit paransivat kunnon lisäksi myös yhteishenkeä. Ammunta oli luonnollisestikin hyvin tärkeä liikuntalaji sotilastaitojen peruslajina.

Valtion urheilulautakunta tuki hyvinkin konkreettisesti mm. avustuspäätöstensä kautta valtakunnan yleistä politiikkaa. Opetusministeriö poikkesi joissakin päätöksissä urheilulautakunnan linjasta mm. kielipoliittisista syistä. Riitaa oli syntynyt nimittäin valtion urheilumäärärahojen jaossa, joka koski ruotsalaisen urheilujärjestön valtionapua. Myös vapaaehtoiset urheilujärjestöt sopeutuivat yleispolitiikan linjoihin esimerkiksi maaottelujärjestelyissä. Tunnetuin esimerkki tästä on Ruotsi-Suomi maaottelun muuttuminen kolmimaaotteluksi siten, että siihen otettiin Saksa mukaan. Tarkoituksena oli parantaa Suomen ja Saksan välisiä suhteita. Tässä työssä oli aloitteisena Saksa, mutta myös Suomen taholta oltiin valmiita yhteistyöhön. Myös koululiikuntaohjelmat muotoiltiin sotilastarkoituksiin ainakin osittain soveltuviksi. Tämä merkitsi mm. erilaisia maasto-harjoituksia liikuntatuntien aikana.

Ulkoisen uhka vaikutti positiivisesti urheilujärjestöjen keskinäisiin suhteisiin. Esimerkiksi TUL:n ja SVUL:n yhteistyötä toteutettiin sekä koko kansaa varten järjestetyn maaottelumarssin organisoimisessa että myös eräissä kilpailutapahtumissa. Valtiovalta toimi näissä taloudellisena tukijana ja suojelijana.

Liikuntakulttuurin voidaan sanoa suostuneen vapaaehtoisesti instrumentaaliseksi yhden tärkeän asian edistäjäksi. Tämä näkyi sekä val-

tion liikuntahallinnossa urheilujärjestöjen toiminnassa että myös rintama- ja kotijoukkojen liikuntatoiminnan organisoimisessa ja järjestämisessä.

- 1 Huuhtanen, U., Liikuntakasvatus Suomen puolustusvoimissa jatkosodan
aikana. Julkaisematon tutkimus 1983. Käytettävissä Jyväskylän yliopiston
liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella ja Suomen Urheilumuseon arkistos-
sa.
- 2 Ibid., 21.
- 3 Ibid., 36.
- 4 Ibid., 1983, 36.
- 5 Ibid., 37-39.
- 6 Eljanko, H. & Kirjavainen, J., Suomen hiihdon historia, Porvoo-Helsinki,
1969, 192.
- 7 Huuhtanen, 1983, 54.
- 8 Ibid., 17.
- 9 Kaipainen, E., Vaienneet voittajat, viitattu Nygren, H., Helsingin Olym-
piastadion, Helsinki 1978, 76-77.
- 10 Hentilä, 1982, 498-500 ja Huuhtanen, 1983, 49.
- 11 Hentilä, 1982, 498-503. Nygren, 1978, 76-77.
- 12 Hentilä, 1982, 503.
- 13 Nygren, 1978, 76.
- 14 Wuolio, 1982, 153.
- 15 Eljanko & Kirjavainen, 1969, 194-195.
- 16 Hentilä, 1982, 503.
- 17 Ibid., 506.
- 18 Huuhtanen, 1983, 61.
- 19 Ibid., 63.
- 20 Hentilä, 1982, 507.
- 21 VUL, ptk. 9.4.1941.
- 22 VUL, ptk. 24.4.1941.
- 23 Ibid.
- 24 Huuhtanen, 1983, 32.
- 25 Huuhtanen, 1983, 43.
- 26 Römpötti, K., Sotilasurheilu, teoksessa Urheilutieto I, Jyväskylä 1975, 526.
- 27 Ibid., 525.
- 28 Ibid., 524.
- 29 Huuhtanen, 1983, 42.
- 30 Huuhtanen, 1983, 45.
- 31 Ibid., 45.
- 32 Huuhtanen, 1983, 40-41.
- 33 Ibid., 52.
- 34 Ibid., 53.
- 35 Huuhtanen, 1983, 1632-1637.
- 36 Uusi Suomi 7.1.1941.
- 37 Huuhtanen, 1983, 60 ja Uusi Suomi 7.1.1941.
- 38 Ibid.
- 39 Heikkinen, 1983, 19.
- 40 Ibid., 61.

- ⁴¹ Wuolio, 1993, 100-101.
- ⁴² Valtion oppikoulujen maanpuolustuohjelma. Kouluhallituksen valtion oppikouluja varten vahvistama ohjelma liikuntakasvatuksen yhteydessä annettavasta maanpuolustusopetuksesta. Helsinki 1942. Viitattu *ibid.* 101 - 102.
- ⁴³ *Ibid.*, 101.
- ⁴⁴ Käsmä, 1989, 129-132 ja Mäkelä, A., Tanhuvaaran historia 1917-1939. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan laudaturtyö. Jyväskylä.
- ⁴⁵ Ylikangas, H., Markoista miljooniksi. Veikkauksen historia 50 v. Jyväskylä, 1990, 13.
- ⁴⁶ *Ibid.*, 16 - 17.
- ⁴⁷ *Ibid.*, 18.
- ⁴⁸ VUL, ptk. 18.3.1940.
- ⁴⁹ *Ibid.*
- ⁵⁰ VUL, ptk. 4.5.1940.
- ⁵¹ VUL, ptk. 15.1.1941.
- ⁵² VUL, ptk. 30.1.1941.
- ⁵³ VUL, ptk. 21.2.1941.
- ⁵⁴ VUL, ptk. 16.5.1941.
- ⁵⁵ Arponen, A., (toim.), Suomen Urheilu, SVUL 1900-1980, Hanko 1981, 342 - 343.
- ⁵⁶ VUL, ptk. 21.12.1942.
- ⁵⁷ VUL, ptk. 28.8.1944.
- ⁵⁸ VUL, ptk. 22.8.1944, liite 10.
- ⁵⁹ VUL, ptk. 8.11.1944.
- ⁶⁰ Juppi, 1985, 77.
- ⁶¹ K. U.Suomelan kirje opetusministeriölle 20.8.1943 ja Suomen Urheilun historian toimikunnan kirje opetusministeriölle 9.6.1943. Opetusministeriön kirjeenvaihto, Valtionarkisto.

7 LIKUNTAPOLITIIKKA KEHITTYVÄSSÄ SUOMESSA VUOSINA 1944-1967

7.1 Modernisoituva Suomi

Toisen maailmansodan jälkeen muuttuivat suomalaisen yhteiskunnan perusrakenteet kiihtyvällä vauhdilla. Sota oli keskeyttänyt suotuisaan suuntaan 1930-luvun loppupuolella käänntyneen taloudellisen kehityksen. Vuoden 1944 jälkeen pääsi tuotantorakenteen jo käynnissä ollut rakennemuutos jatkumaan. Sotakorvausten siivittämänä, joista suuri osa oli raskaan teollisuuden ja etenkin metalliteollisuuden tuotteita, kasvoi teollisuustuotannon osuus kokonaistuotannosta nopeasti. Maatalouteen turvannut Suomi muuttui nopeasti kaupungistuvaksi ja teollisuuteen ja palveluelinkeinoihin nojaavaksi maaksi. Samalla muuttui työn luonne liikkuvasta, lihasvoimaa vaativasta työstä yhä enemmän staattiseksi, sisätiloissa tapahtuvaksi istumatyöksi.

Muutos tapahtui Suomessa kansainvälisesti katsottuna erittäin nopeasti. Yhteiskunnan perusrakenteiden muuttuminen oli 1960-luvulla eurooppalaisittain nopeinta.¹ 1940-luvun maatalousvaltainen maa oli 1960-luvun lopulla muuttunut perusteellisesti ja muutos jatkui. Kun vuonna 1960 maanviljelijöitä oli 28 % ammatissa toimivasta väestöstä, oli luku vuonna 1970 enää 16 %, eli maa- ja metsätaloudesta vapautui 1960-luvulla n. 200 000 ihmistä (v. 1980 8 %).² Palveluelinkeinojen osuus nousi puolestaan yhdestä kolmanneksesta noin 50 prosenttiin. Nopealla yhteiskunnallisella rakennemuutoksella oli myös nurjat puolensa. Kaupunkimaisen elämäntyylin omaksuminen oli monelle tyhjentyvältä maaseudulta muutaneelle vaikeaa. Yhteiskuntapolitiikka sai rakennemuutoksen myötä uusia sosiaalisia ongelmia ratkottavakseen.

Taloudellinen muutos oli läheisessä yhteydessä yleiseen sosiaaliseen rakennemuutokseen sekä myös elintason nousuun. Perheiden koko pieneeni, ammattirakenne sekä ihmisten elämänrytmi muuttui, etenkin niissä tapauksissa kun maaseudulta muutettiin kaupunkiin. Vuonna 1947 säädettiin 47 tunnin työviikko ja 1-3 viikon kesäloma ja vuonna 1958 lyhennettiin työaika 45 tuntiin. Vuonna 1965 hyväksyttiin työaikalaki, jolla siirryttiin vähitellen 40-tuntiseen ja 5-päiväiseen työviikkoon.³ Samalla nousi esille kysymys ihmisten lisääntyvän vapaa-ajan käytöstä järkevällä tavalla.

Suomalaisten elämän aineelliset perusteet muuttuivat nopeasti. Jos kaikkien palkansaaajien reaalisioita vuonna 1948 merkitään 100:lla, oli vastaava luku 171 vuonna 1965 ja vuonna 1975 peräti 248.⁴ Keittiön kodinkoneet, televisiot sekä autot alkoivat 1960-luvulla kuulua useiden suomalaisten perheiden perusvarustukseen. Lisääntynyt vapaa-aika ja varallisuus merkitsivät myös matkailun voimakasta kasvua.

Sodan jälkeen kasvoi myös muuttoliike voimakkaasti. Maatalouden koneellistuminen 1950-luvulla ja sotien jälkeen syntyneet ns. suuret ikäluokat vaikuttivat muuttopaineen kasvuun. Sisäinen muuttovirta kulki pohjoisesta etelään, maalta kaupunkiin ja ulkomaille asti.⁵ Samaan aikaan väestön ikärakenne muuttui, kun sodan jälkeen syntyivät ns. suuret ikäluokat. Suuri määrä nuorta väkeä asetti mm. ruuhkautuville kouluille ja terveydenhuollolle uusia vaatimuksia, mikä näkyi myös koulujen liikuntatunneilla sekä urheiluseuroissa. Liikkuvaa väkeä oli entistä enemmän.

Yleinen vaurastuminen ja sosiaalinen muutos olivat myös uuden sosiaalilainsäädännön vähittäisen laajenemisen taustalla. Hyvinvointivaltion ja sosiaalipolitiikan käsitteet ehtivät 1960-luvulle tultaessa Suomeenkin läntisten esikuvien, kuten Ruotsin ja Englannin innoittamina. Uusi kansaneläkelaki vuonna 1956, työeläkkeet vuonna 1962 sekä sairausvakuutuslaki 1964 olivat sosiaalivaltion perustamisen kilometripylväitä. Samalla, kun valtio ja kunnat ottivat yhä uusia yhteiskunnallisia tehtäviä hoitaakseen, julkinen hallinto ja julkisen sektorin osuus taloudessa kasvoivat. Kun vuonna 1960 julkisella sektorilla työskenteli 314 000 ihmistä, kasvoi luku vuoteen 1970 mennessä 335 000:een. Nopean kasvun aika oli kuitenkin vielä edessäpäin (vuonna 1988 683 000 työntekijää). Julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta sen sijaan nousi selvästi, sen ollessa vuonna 1950 26,1 % ja vuonna 1970 32,9 %. (vuonna 1985 41,1 %).

Kulttuurielämässä tapahtui 1950-luvulla kansainvälisen massakulttuurin mairinnousu. Perinteinen kansallinen populaarikulttuuri sai antaa sijaa kansainvälisille ja erityisesti läntisille vaikutteille. Nuorisolle syntyi oma erityinen nuorisokulttuurinsa. Television saapuminen koteihin muutti vapaa-ajan viettotapoja, jolloin ihmisten lisääntyvä vapaa-aika kului yhä enemmän neljän seinän sisällä ja aikaisemmin lähes välttämätön tarve fyysiselle liikkumiselle omin voimin väheni.

Myös suomalaisen yhteiskunnan poliittisessa ja yleisessä henkisessä ilmapiirissä tapahtui nopean muutoksen vuosikymmeninä muutos. Sen suunta oli etenkin 1960-luvulla kohti radikalismia ja vasemmistovoittoisia aatevirtauksia. Voimakkaimmillaan yhteiskunnallinen radikalismi oli

1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Varsinkin nuoret ns. suuret ikäluokat liikehtivät ja vaativat autoritaarisen yhteiskunnan tilalle demokraattista ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. Ylioppilaiden taistelu suuntautui luonnollisestikin erityisesti yliopistohallinnon uudistamiseen.

Tällainen yleinen ilmapiiri ja tunnelmat heijastuivat myös liikuntakulttuuriin. Toisen maailmansodan jälkeisen liikuntakulttuurin kehitys perustui, ehkä jopa aikaisempaa selvemmin ja voimakkaammin, yhteiskunnan uudenaikaistumiskehitykseen. Teollistuminen, kaupungistuminen, yleinen organisoituminen ja byrokraattistuminen loivat edellytykset ja mahdollisuuksia myös urheiluliikkeen tehostumiselle, kaupungistumiselle, byrokraattistumiselle ja kaupallistumiselle. Tämä yhteys alkoi näkyä sekä valmennustekniikassa, urheiluvälineteollisuudessa, mainos- ja markkinointivillityksessä että erilaisten urheiluun ja liikuntaan liittyvien organisaatioiden kehityksessä, kasvussa ja byrokraattistumisessa. Modernisoituminen ja muuttuneet olosuhteet näkyivät pian myös valtion liikuntahallinnossa ja liikuntapolitiikassa.

7.2. Sodanjälkeinen liikuntapoliittinen tilanne 1945-1952

7.2.1 Vasemmiston mukaantulo liikuntapolitiikkaan

Näkyvä muutos liikuntapolitiikassa tapahtui pian vuoden 1944 aselevon jälkeen. Sodan lopputulos merkitsi uuden poliittisen aikakauden alkua. Aikaisemmin syrjitty vasemmisto otettiin mukaan maan hallitukseen vuonna 1944. Sodan voittajavaltion Neuvostoliiton edustajat toimivat maassa liittoutuneiden valvontakomissiossa Pariisin rauhansopimuksen ratifiointiin eli vuoteen 1947 saakka. Tämänkin jälkeen jatkui voimakas Neuvostoliiton puuttuminen Suomen sisä- ja ulkopoliitiikkaan.⁶ Itä-Länsisuhteiden kylmä sota ulottui myös Suomeen ja maan sisäiseen kehitykseen. Liikuntakulttuurikin sai osansa maailmanpolitiikassa vallinneesta kylmästä sodasta.

Vuoden 1945 vaaleissa tuli ns. uusien kasvojen mukana eduskuntaan merkittävä kansandemokraattien ja yleensäkin vasemmistolainen ryhmä. Ns. kolmen suuren - maalaisliiton, SDP:n ja kansandemokraattien - hallitus vei Suomen sisäpolitiikan uusille urille. Kommunistien asema maan hallituksessa oli vuosina 1944-48 erittäin vahva.⁷ Paluu ei-vasemmistolaisenemmistöisiin hallituksiin tapahtui kuitenkin jo vuonna 1948, jolloin kommunistit ja kansandemokraatit joutuivat luopumaan hallitusvastuusta. Uudelleen hallituksessa SKDL nähtiin vasta vuonna 1966.

Sodan jälkeisenä ajanjaksona nähtiin myös Suomen historian erään merkittävimmän valtiomiehen valtaannousu. Urheilumiehenä ja liikuntapolitiikan vaikuttajanakin aikaisemmin tunnettu Kekkonen nousi ensin kansanedustajasta ministeriksi 1936, sitten pääministeriksi vuonna 1950 ja

lopulta presidentiksi vuonna 1956. Kekkonen nousu tapahtui aikana, jolloin Suomen sisäpolitiikka oli erittäin rikkonaista, kovan kiistelyn ja taistelun näyttämönä. Tämä päti myös keskusjärjestöjen väliseen liikuntapolitiikkaan.

Yleispoliittinen käänne näkyi nopeasti liikuntapolitiikassa. Väli-rahansopimuksen nojalla lakkautettiin vuosina 1944-45 mm. suojeluskuntien kannatusyhdistyksiä ja niiden yhteydessä toimineita yhdistyksiä 148 kappaletta⁸, joiden mukana hävisi aikaisemmin mittava suojeluskuntaurheilu suomalaisesta liikuntakulttuurista. Vuonna 1946 TUL sanoi irti vuonna 1940 solmitun yhteistyösopimuksen SVUL:n kanssa.⁹ Ongelmat järjestöjen kilpaurheilun yhteistoimintasopimuksissa jatkuivat ajoittain pahempina ja ajoittain helpompina aina 1960-luvulle saakka. Tässä mielessä sodan jälkeen alkanut entistä tasaväkisempi taistelu liikuntakulttuurin hegemoniasta poliittisin perustein jatkui pitkälle eteenpäin. SKDL:n tulo sodan jälkeen uutena voimatekijänä politiikkaan aiheutti myös TUL:n sisällä radikaalistumista ja poliittista painetta kommunistien ja sosialidemokraattien välillä. Samalla vasemmiston poliittinen vaikutus lisääntyi yleisesti voimakkaasti hallituksessa olleiden ns. kolmen suuren sopimuksen myötä. Uusi yhteistyösopimus järjestöjen välillä solmittiin vuonna 1947, jolloin TUL saavutti tasavertaisemman aseman SVUL:oon nähden.

Valtion urheilulautakunnan toiminnassa uusi tilanne heijastui lautakunnan kokoonpanoon. Tammikuun 9. p:nä vuonna 1945 päivätyllä kirjeellä nimesi opetusministeriö lautakuntaan seuraavaksi kaksivuotiskaudeksi seuraavat henkilöt: Arvo Vartia (pj.), Kaarina Kari, Väinö Laherma, Maximilian Steiskal, Olavi Suvanto ja Lauri Tanner. 7.7.1945 lisättiin lautakuntaan Yrjö Enne, Eino Pekkala ja Vieno Ristell. 9.5.1946 nimettiin vielä Kallio Kotkas lautakunnan lisäjäseneksi. Kaikkiaan vahvistui vasemmiston ja TUL:n asema tuntuvasti. Sitä edustivat lautakunnassa Laherma, Suvanto, Enne, Pekkala ja Ristell.¹⁰ Voimasuhteet olivat siis ennen Kotkaksen valintaa 5-4 TUL:n hyväksi.

Toukokuun 24. p:nä vuonna 1945 teki lautakunta jakoesityksensä urheilujärjestöjen valtionavustuksista vielä vanhaan tapaan ja TUL:n edustaja Suvanto esitti tavanomaisen vastalauseen.¹¹ Suvanto perusteli vastalausestaan: "Kuntien urheilumäärärahoja jaettaessa on yleensä noudatettu samaa suhdetta kuin eri väestöpiireillä on edustajia kuntien valtuustoissa. Tätä samaa periaatetta olisi mielestäni noudatettava myös valtion urheilumäärärahoja jaettaessa."¹² Myös ruotsinkielisten edustajana ollut Steiskal esitti vastalauseen ruotsinkielisten järjestöjen syrjimisestä. Vasemmisto-oikeisto -akselin lisäksi vaikutti lautakunnan toimintaan edelleen myös tasapainoilu kielikysymyksessä. Lautakunta päättikin puoltaa 11 500 markan avustusta (1993) Finlands Svenska Central-idrottsförbund-nimisen keskusjärjestön perustamiskustannuksiin.¹³

Opetusministerinä toiminut kansandemokraatti Johan Helo päätti määrärahojen jaosta kuitenkin niin, että TUL ja SVUL saivat ensimmäistä kertaa määrärahojen jaon historiassa yhtä suuret avustukset.¹⁴ Myös SFI sai huomattavasti enemmän rahaa kuin mitä lautakunta oli esittänyt. Jo

vuonna 1946 lautakuntakin esitti samansuuruista avustusta molemmille keskusjärjestöille.¹⁵ Seuraavana vuonna saman tyyppiseen ehdotukseen päädyttiin vasta äänestyksen jälkeen (äänin 5-4).¹⁶ Tällainen äänestyspäätös oli mahdollinen, koska lautakunnan voimasuhteet oli vuoden 1945 kuluessa muutettu siten, että TUL:lla oli 5 edustajaa ja muilla 4 edustajaa.¹⁷ Myös vuoden 1948 avustukset jaettiin lautakunnassa tasan.¹⁸

Kehitys valtion voimistelu- ja urheilulautakunnassa heijasteli siis melko suoraan hävityn sodan jälkeisen poliittisen ilmapiirin muutosta. Vuoden 1948 eduskuntavaalien ja kommunistien kärsimän tappion jälkeen tilanne muuttui taas hiukan ja johti kolmen suuren hallitusyhteistyön päättymiseen. Tämä näkyi myös urheiluelämän "kahden suuren" valtionavustuksissa: vuonna 1949 SVUL sai 48% ja TUL enää 41% kaikista keskusjärjestöjen avustuksista. Tämän jälkeen eivät poliittiset suhdanteet enää vaikuttaneet näin suoraviivaisesti ja näkyvästi TUL:n ja SVUL:n avustusosuuksiin, vaikka niistä käytävä kiista jatkuikin. TUL:n osuus alkoi vähitellen pienetä ja SVUL:n osuus kasvoi aina 1970-luvun vaihteeseen asti, jolloin ne vakiintuivat silloiselle tasolle.

7.2.2 Liikuntahallinnon kehityspiirteitä ja toimenpiteitä

Veikkausvoittovarojen voimakas lisääntyminen aiheutti huomattavia muutoksia valtiolliseen liikuntapolitiikkaan sotien jälkeisenä aikana. Lisääntyneet varat paisuttivat valtiollista liikuntaorganisaatiota, muuttivat rakennusavustusten merkitystä sekä lisäsivät suunnittelua.

Marraskuussa vuonna 1945 valtion urheilulautakunta ryhtyi käsittelemään johtosääntökysymystä. Keskustelussa haluttiin lautakunnan nimi lyhentää alkuperäiseen muotoon, joka oli vuoteen 1924 asti ollut valtion urheilulautakunta. Toukokuun 6. pnä vuonna 1946 lautakunnan nimi lyhennettiin alkuperäiseen muotoonsa.

Joulukuussa lautakunta esitti oman näkemyksensä johtosäännöstä. Keskeisin kysymys oli järjestöjen valtionavun jakoperusteet. Tässä päädyttiinkin yksimielisesti seuraavaan muotoiluun, joka tuli myös opetusministeriössä hyväksytyksi:

"Eri järjestöille ehdotettavan osuuden suuruutta määrättäessä on tällöin otettava huomioon 1) missä määrin kunkin toiminta on omiaan edistämään kansan terveyttä sekä kohottamaan sen henkistä ja siveellistä tasoa, 2) järjestöjen harjoittamien liikuntamuotojen käytännöllisyys ja soveltuvuus kansanurheiluksi ja 3) järjestöjen ja niiden kansalaispiirien laajuus ja taloudelliset mahdollisuudet ylläpitää yhteiskunnallisesti arvokasta urheilutoimintaa, joiden lähinnä on katsottava kuuluvan kunkin järjestön toimintapiiriin."¹⁹

Vuoden 1924 johtosäännössä olleet tottumus kuriin ja järjestykseen, kansalaiskunto sekä Suomen tekeminen tunnetuksi maailmalla oli siis jätetty

pois. Tilalle tulivat kuntourheilun korostaminen sekä sosiaalisten ja taloudellisten seikkojen huomioiminen. Lisäksi johtosäännön ensimmäisessä pykälässä annettiin lautakunnan tehtäväksi "suunnitella, valvoa ja hoitaa urheilutoimintaa koskevia kysymyksiä".²⁰ Tässä on nähtävissä selvää lautakunnan toimialan laajentamista verrattuna vuoden 1924 johtosäännön mainintaan, jossa sen tehtäväksi asetettiin vain avustaa hallitusta näissä kysymyksissä. Tämän tukena uudessa johtosäännössä oli 5. pykälä, jossa lautakunnalle annettiin oikeus perustaa "valiokuntia ja ylläpitää toimistoa ja palkattua henkilökuntaa tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa".²¹ Toimistoa ei kuitenkaan vielä perustettu.

Uusia valiokuntia ryhdyttiin sen sijaan perustamaan innokkaasti.²² Osa valiokunnista oli pysyväisluontoisia, osa taas pyrki määrätyn projektin toteuttamiseen.²³ Ne antoivat kuvan lautakunnan tehtäväpiiriin laajenemisesta ja eriytymisestä. Tämä oli seurausta valtionavustusten voimakkaasta lisääntymisestä ja sen myötä seuranneesta suunnittelu- ja kontrollitarpeesta. Pääosa valiokunnista keskittyi urheilulaitosrakentamisen ongelmiin. Tämä olikin se alue, jolla muutokset sekä määrällisesti että laadullisesti olivat huomattavimpia.

Urheiluvälineiden puute oli liikuntaharrastuksen ja etenkin kilpaurheilun esteenä monin paikoin. Tässä näytteli etenkin kansanhuoltoministeriö merkittävää osaa, koska säännösteltyjen elintarvikkeiden ja esim. vaatteiden saanti oli tärkeää urheilijoille. Puolustusvoimat lahjoitti kouluille 2500 paria suksia ja kansanhuoltoministeriö lahjoitti nahkapalloja.²⁴ Kansanhuoltoministeriö myönsi 45 edustushiihtäjälle syksyllä vuonna 1945 raskaan työn tekijän elintarvikekortit sekä vuonna 1947 olympiaehdokkaille lisäannoksia voita, sokeria ja maitoa. Ministeriön luvalla valmistettiin hiihtomonoja lahjoituksina saadusta nahasta.²⁵ Pula-aikanakin pyrittiin selvästi turvaamaan kilpaurheilijoiden valmentautuminen kansainvälisiin kisoihin, mikä kuvasti edustusurheilun keskeistä sijaa liikuntapolitiikassa.

Porvarilliset urheilupiirit kykenivät poliittisesta paineesta huolimatta melko hyvin säilyttämään asemansa valtion urheilulautakunnassa ns. vaaran vuosina 1944-1948. Esimerkkinä tästä oli vuonna 1947 käyty kiista lautakunnan sihteerin valinnasta. 17.1.1947 pidetyssä kokouksessa ei uutta sihteeriä kyetty valitsemaan, mutta "tehtiin se periaatteellinen päätös, että vuoden 1948 alusta sihteeri on valittava toisesta poliittisesta leiristä kuin puheenjohtaja".²⁶ Ehdotuksen taustalla oli vasemmiston tyytymättömyys tilanteeseen, jossa sekä lautakunnan puheenjohtaja että sihteeri olivat porvarillisesta leiristä. Myöhemmin tämä lause kuitenkin viivattiin yli kokouksen pöytäkirjasta ja tilanne säilyi ennallaan kun Toivo Okkola jatkoi sihteerinä TUL:n edustajien harmiksi.²⁷ Asia nousi uudelleen esille Enteen aloitteesta tammikuussa vuonna 1948, jolloin tällaiseen periaatepäätökseen lopulta päästiin. Okkolan tilalle sihteeriksi nimitettiin Laherma ja Suvannosta tehtiin varapuheenjohtaja.²⁸ Suomen yleispoliittinen kehitys oli kuitenkin jo vuoden 1948 aikana kääntymässä äärimmäiselle vasemmistolle epäedulliseen suuntaan, mikä myöhemmin heijastui porva-

rillisten urheilupiirien asemien vahvistumisena.

Liikuntaa koskevan tiedon kartuttaminen tuli esille myös vuoden 1947 aikana, enteillen myöhemmin 1960-luvulla esiinnoussutta liikuntatieteen merkityksen kasvua. Huhtikuussa vuonna 1947 lautakunta evästi valtionavustuksia jakavaa valiokuntaa siten, että "puheenjohtajan ehdotuksesta olisi joku summa varattava myös urheilua koskevan tieteellisen tai puolitieteellisen tutkimustyön ja kirjallisuuden edistämiseksi".²⁹

Vuosi 1947 oli valtion urheilulautakunnan toiminnassa muutenkin taitekohta. Urheilumäärärahojen voimakas kasvu muutti lautakunnan asemaa ja vuodesta 1947 lautakunnan toiminta alkoi nousta voimavarojen puolesta aivan uudelle tasolle. Lisääntyneet taloudelliset mahdollisuudet johtivat myös organisatoriseen kehitykseen.

Kesällä vuonna 1948 joutui lautakunta ottamaan kantaa Heiskasen liikuntakasvatuskomitean mietintöön, jossa lautakunta yhtyi komitean ehdotukseen erillisen liikuntapedagogisen korkeakoulun perustamisesta. Kaikkiaan ei komitean ja lautakunnan välille syntynyt suurta kiistaa. Lautakunnan vasemmistolaiset jäsenet tukivat Heiskasen komitean esityksiä, kun taas porvarillisia näkemyksiä edustaneet suhtautuivat niihin varauksellisesti.³⁰

Valtion konkreettisessa tukipolitiikassa alkoi sotien jälkeen liikunnan rahoitushistorian jyrkin nousukausi. Vuonna 1946 avustuksia oli jaettu noin 2,1 milj. markkaa (1993). Summa lisääntyi vuosittain aina vuoteen 1954 asti, jolloin jaettiin jo yli 106 milj. markkaa (1993). Vajaassa kymmenessä vuodessa avustusten määrä oli siis 50-kertaistunut.³¹ Tätä erittäin voimakasta nousuvaihetta voisi perustellusti pitää omana periodinaan. Kuitenkin on kyse pikemminkin uuden vaiheen muotoutumisprosessista, jolle leimallista oli taloudellisten resurssien voimakas kasvu pitkällä aikavälillä. Tämän teki lähinnä mahdolliseksi veikkaustoiminnasta saatu tuotto ja sen kasvu. Veikkauksen tuoton kanavoiminen liikuntaan monimutkaisti myös rahan jakoperusteita, koska valtion liikuntalautakunta sai Oy Veikkauksesta tavallaan itselleen kilpailijan tuen kohteista päätettäessä. Asia ratkesi lopulta kuitenkin lautakunnan hyväksi joulukuussa vuonna 1946, kun valtion liikuntalautakunta asetettiin ensisijaiseksi jakoehdotuksen antajaksi opetusministeriöön nähden.³²

Vuonna 1945 oli liikunnan osuus OPM:n menoista vain 0,8 %, mutta vuoteen 1950 mennessä se nousi yli 3,5 %:iin. Sittemmin osuus laski selvästi, pysytellen 2 %:n alapuolella. Vuonna 1970 osuus oli enää 1,1 %, mutta tämän jälkeen osuus hieman nousi. Sodan jälkeen tapahtuneen muutoksen rajuus näkyy esimerkiksi siinä, että vuonna 1950 urheilun valtionapu oli suurempi kuin tieteen, taiteen ja nuorisotyön saama avustus yhdessä. Myöhemmin tämä suhde on muuttunut niin, että vuoden 1965 vaiheilla se oli noin 1:2.³³

Merkittävä liikuntapoliittinen linjanveto oli kuntoliikuntajärjestöjen valtiontuen käynnistyminen. Suomeen 60-luvun alussa perustetut kuntoliikuntajärjestöt, Kansanurheilun Keskusliitto ja Suomen Kuntourheiluliitto alkoivat saada avustuksia jo vuonna 1961. Vuoden 1964 tulo- ja

menoarviossa oli ensimmäisen kerran erikseen määräraha ns. kunto- ja kansanurheilujärjestöjen avustamista varten.³⁴

Vuodesta 1955 alkoi liikunnan julkisessa rahoituksessa jyrkkä laskuvaihe. Vuonna 1958 jaettiin enää vain 43 miljoonaa markkaa (1993) eli vain 2/5 vuoden 1954 summasta. Tämä kytkeytyy selvästi kahteen tekijään: vuonna 1953 liikunnan osuus veikkausvoittovaroista oli alennettu 70 %:iin ja 1956 60 %:iin samalla kun veikkauksen tuotto aleni. Vuoden 1954 taso ylitettiin vasta 1969. 1960-luku oli melko tasaisen ja hitaan nousun vaihetta. 1970-luvun alussa taas koitti raju nousuvaihe, mm. lotto-pelin tuomien uusien varojen vuoksi.³⁵

Sotien jälkeen turvattiin ensin urheilujärjestöjen toiminta, rakennusavustukset seurasivat pienellä viiveellä mukana. Vuonna 1950 rakennusavustukset muodostivat jo suurimman osan kaikista jaetuista avustuksista. 1950-luvun alussa tapahtui myös toinen muutos. Urheiluopistot ja liikuntatiede tulivat mukaan uusina avustusten saajina.³⁶

Liikuntaan suunnattujen varojen jakaminen alkoi vuoden 1948 aikana muodostua mutkikkaammaksi, kun sekä opetusministeriö suoraan että lautakunta jakoivat pitkin vuotta erilaisia avustuksia, jotka lisääntyneet resurssit tekivät mahdollisiksi. Valtion liikuntapolitiikka toimi selvemmin kuin aikaisemmin kahdella linjalla: suoraan ministeriön kautta sekä lautakunnan toimesta. Kyseessä oli selvä näyttö valtionhallinnon liikuntapoliittisen aktiviteetin noususta. Tähän astihan liikuntapolitiikka oli ollut ainakin käytännön toimenpiteiden tasolla keskusjärjestöjen edustajien miehittämän valtion liikuntalautakunnan hallinnassa, johon saatettiin silti ajoittain hallitustasolla puuttua.

Tarve urheiluopistojen valtionapuja koskevaan lainsäädäntöön tuli taas esille vuonna 1948. Vartian esittämä ajatus, jonka mukaan opistojen talous olisi tullut valtion turvaamaksi, oli itu myöhemmin säädetyille laille, mutta asiasta lautakunnassa vallinneet eriävät mielipiteet palauttivat sen vielä toistaiseksi suunnittelupöydälle. Asiaan palattiin maaliskuussa 1950, jolloin lautakunnan kokouksessa esiteltiin työvaliokunnan ehdotus laiksi ja asetukseksi urheiluopistojen valtionavusta. Aluksi oli jopa puhuttu liikuntaopistoista, mutta urheilu-termi vei vielä pidemmän korren.³⁷

Lautakunnan into tehdä suomalaista urheilua tunnetuksi maailmalla näkyi mm. päätöksessä osallistua kesällä 1949 Tukholmassa pidettyyn urheilun maailmannäyttelyyn sekä Pariisissa samaan aikaan pidetyn maailmannäyttelyn urheiluosastolle. Asiaa varten perustettiin oma toimikuntakin, joka ehdotti että opetusministeriö avaisi näyttelyosaston suojeluksessaan ja urheilulautakunta hoitaisi käytännön järjestelyt.³⁸ Vaikka liikunnan saamat varat olivatkin moninkertaistuneet ja mahdollistaneet aikaisemmin mahdottomilta tuntuneiden projektien suunnittelun, asetti Suomen kansantalouden ja etenkin sen kansainvälisen maksuvalmiuden heikko tila näille kaavailuille rajoituksia. Suomen Pankki epäsiikin lautakunnalta sen näyttelyjärjestelyihin tarvitseman kansainvälisen valuutan. Opetusministeriö yhtyi Suomen Pankin kantaan.³⁹ Asiaa ei valtionhallinnon ratkaisevilla sektoreilla nähty niin tärkeänä, että siihen olisi pitänyt käyttää

maan rajallisia valuuttavaroja.

Vuoden 1948 vaalien jälkeen tapahtunut yleispoliittisen ilmapiirin ja eduskunnan voimasuhteiden muutos kommunisteille heikompaan suuntaan antoi myös valtion urheilulautakunnan porvarillisille piireille enemmän tilaa. Tämä näkyi, kun lautakunnan sairastuneelle jäsenelle Lauri Tannerille jouduttiin touko-kesäkuussa vuonna 1949 hakemaan seuraajaa. Asiasta käytiin lautakunnan vasemmistolaisten ja oikeistolaisten leirien kanssa asiasta tiukkaa kädenvääntöä. Tannerin oli katsottu olleen mukana SVUL:n edustajana, jolloin oikeistolaiset pitivät kynsin hampain kiinni paikastaan ja ehdottivat tilalle Akseli Kaskelaa. Vasemmistolaiset ehdottivat tilalle Niilo Koskista ja äänestyksen jälkeen lautakunta päätyikin hänen valintaansa.⁴⁰ Opetusministeriön taholta asiaan kuitenkin puututtiin ja 16.6.1949 päivätyssä kirjeessä ministeriö ilmoitti, että se oli määrännyt johtaja Kaskelan toimimaan Tannerin sijaisena. Ministeriön taholta ei ilmeisestikään toivottu vasemmiston vahvistavan asemaansa lautakunnassa enää enempää. Samana vuonna luovuttiin myös määrärahojen jaossa vuosina 1945-48 vallinneesta SVUL:n ja TUL:n tasasuhteesta, vieläpä niin, että lautakunnan vasemmistolaiset edustajat hyväksyivät menettelyn. Kesällä 1950 valittiin Tannerin tilalle porvarilliseen leiriin kuulunut Aaro Tynell.⁴¹

Vuonna 1948 tapahtunut poliittinen käänne vaikutti myös pienellä viiveellä valtion urheilulautakunnan johtosäntöön. Vuonna 1950 sen jäsenmäärää vähennettiin kymmenestä yhdeksään. Päätöksen ilmeisenä tarkoituksena oli saada poistetuksi tasatilanne 5-5 (TUL-porvarilliset liitot), joka jo vuonna 1947 oli antanut vasemmistolle satunnaisen enemmistön.⁴² Vuonna 1956 johtosäntö taas uusittiin kokonaisuudessaan. Uudessa mallissa korostettiin lautakunnan suhdetta opetusministeriöön. Samoin lautakunnan valtionavun valvontatehtävä tuli korostetusti esiin. Hiukan hämmästyttävä piirre on se, että vasta tässä johtosäännössä mainittiin myös rakennusavustuksiin liittyvä toiminta.

Vasta valtava rakennusavustusten kasvu oli saanut antamaan periksi lautakunnan järjestökeskeisyydelle. Myös järjestöjen valtionavustuskriteerit muuttuivat. Sosiaaliset ja taloudelliset seikat poistettiin ja tilalle tulivat toiminnan laajuus, teho sekä jäsenten ja osastojen lukumäärä.⁴³ Jälkimmäinen muutos heijastelee poliittisen suhdanteen kehitystä: vasemmiston korostaman liikunnan sosiaalisen funktion paino väheni enemmän urheilun määrää ja laatua mittaavien kriteerien rinnalla. Toisaalta kasvaneen avustuspotin jako oli helpompaa mitattavien määrällisten kriteerien kuin yleisempien näkökohtien perusteella. Tässä mielessä viitoitettiin tietä 1960- ja 1970-luvuilla läpilyöneille suunnittelu- ja evaluointijärjestelmille.

Huomattava muutos liikuntahallinnon valtakunnallisessa kokonaisorganisaatiossa tapahtui, kun vuonna 1950 perustettiin kaikkiin lääneihin urheilulautakunnat. Aloite tuli alunperin lääneistä ja valtion urheilulautakunnan osuudeksi muodostui lähinnä johtosäntöluonnoksen laatiminen.⁴⁴ Puheenjohtaja Vartia osallistui mm. Hämeenlinnassa 14.6.1948

pidettyyn Hämeen Urheilupaikkatoimikunnan kokoukseen sekä 5.12.1949 pidettyyn maaherrain kokoukseen, jossa hahmoteltiin tulevia läänin urheilulautakuntia. Valtion urheilulautakunnan kanta näitä uusia hallintoelimiä kohtaan oli myönteinen ja se ehdotti helmikuussa vuonna 1950 130 000 markan (1993) avustusta lautakuntien käyttövarojen tarpeeseen, "jotta kyseellinen työ saataisiin mahdollisimman pian käyntiin".⁴⁵

Johtosäännön mukaan maaherra toimi läänin urheilulautakunnan puheenjohtajana ja tehtävät painottuivat rakennustoiminnan ohjaamiseen ja kehittämiseen. Myös rakennusavustusanomukset käsiteltiin läänin urheilulautakunnassa ennen niiden siirtymistä eteenpäin valtion urheilulautakunnalle. Lääneihin palkattiin myös osapäivätoimiset rakennusneuvojat. Tämä organisaatiomuutos johtui varsin pitkälle taloudellisesta kehityksestä: 1950-luvun alku oli rakennusavustusten ja samalla myös anomusmäärän huikkein kasvuvaihe. Organisatorisesti läänien urheilulautakunnat muodostivat väliportaan valtion urheilulautakunnan ja kunnallisten urheilulautakuntien väliseksi lenkiksi. Samoin läänien urheilulautakunnat mahdollistivat rakennustoiminnan suunnittelun ja kontrollin ja lisäsivät tilastotietojen keräämistä.

Tärkeäksi keskustelufoorumiksi muodostuivat valtion urheilulautakunnan ja läänien urheilulautakuntien yhteiset tilaisuudet. Niissä kartoitettiin maan urheilurakentamisen tilaa. Niinpä vuonna 1953 todettiin, että "lautakunnalle saapuu arkkitehtien laatimia suunnitelmia, jotka osoittavat suoranaista asiantuntemattomuutta niihin vaatimuksiin nähden, joita urheiluväki asettaa urheilulaitoksille".⁴⁶ Tämä oli pontimena sisäurheilutilojen (tai urheilutalojen) tyyppipiirustuskilpailulle, joka julkistettiin vuoden 1954 lopussa.⁴⁷ Kaikkiaan siihen osallistui 72 arkkitehtia, mutta tulokset eivät olleet kovinkaan hyviä.⁴⁸ Kaksi muuta keskeistä kysymystä näissä kokouksissa olivat rakennusavustusten valvontaan liittyvät vaikeat ongelmat ja rakennusavustusten alueellinen jakautuminen.⁴⁹

Vasemmiston ja etenkin SKDL:n liikuntapoliittisten pyrkimysten heijastuminen lautakunnan toimintaan ei suinkaan loppunut vuoden 1948 vaalitappioon. Enne ehdotti toukokuussa 1950, "että varoja ei jaettaisi ollenkaan yksityisille seuroille, vaan ainoastaan kunnille ja yhtymille, joissa kunnat ja seurat ovat mukana".⁵⁰ Enteen ehdotus hylättiin, mutta hän ilmaisi tyytymättömyytensä varaamalla oikeuden ottaa asia esille julkisuudessa. Enteen ehdotuksen taustalla oli selvästikin pyrkimys erilaisten palvelujen yhteiskunnallistamiseen ja tulevina vuosina jatkui paine tähän suuntaan lautakunnan vasemmiston toimesta voimakkaana.⁵¹ Opetusministeriön liikuntapoliittisissa linjauksissa oli vuonna 1950 selvä pyrkimys painottaa kuntien ja yhteisöjen osuutta yksityisten seurojen kustannuksella. Vuonna 1952 alkoi urheilulautakuntakin kallistua yhä enemmän julkisyhteisöjen tukemisen kannalle yksityisten seurojen sijaan. "Kunnalliset anomukset on asetettava ensi tilalle, mutta niissä tapauksissa, missä kunnat eivät ole osoittaneet mielenkiintoa ja harrastusta asiaan, voidaan avustuksia myöntää myöskin yksityisille seuroille ja yhtymille", kirjoitettiin lautakunnan pöytäkirjaan huhtikuussa 1952.⁵² Valtiososialistisiin peri-

aatteisiin nojaava idea eli voimakkaana ja alkoi vähitellen saada kannatusta myös vasemmiston ulkopuolella. Tässä tehtiin tietä myöhemmälle hyvinvointivaltion voittokululle ja laajentumiselle, mutta liikuntapalvelujen kokonaisvaltainen yhteiskunnallistaminen ei vielä ollut ajankoh- taista.

Vuoden 1950 aikana saatiin myös näyttöä siitä, mikä urheilulautakunnan ja järjestöpolitiikan suhde oli ylimpään poliittiseen valtaan, etenkin pääministeriin ja myöhempään presidentti Kekkoseen. Tämä suhde ei ollut ongelmaton, kuten ei Kekkonen asema politiikassa 1950-luvulla muutenkaan. Suomen Urheiluliitto ehdotti elokuussa 1950 Kekkoselle Suomen Urheilun Suurristiä hänen 50-vuotispäivänsä kunniaksi. Äänten mentyä tasan ja puheenjohtajan äänen ratkaistessa päätti lautakunta kuitenkin asettua kielteiselle kannalle.⁵³ Kekkonen jäi ilman kunniamerkkiään.

Vuoden 1945 johtosäännössä hahmoteltu lautakunnan toimistohan- ke toteutui vasta olympiavuonna 1952.⁵⁴ Opetusministeriön yhteydessä toi- minut toimisto toi tullessaan myös parantuneet henkilöresurssit. Jo 1930-luvulla oli lautakunnan palkkalistoilla ollut kaksi osa-aikatoimista työntekijää, rakennusneuvoja ja tiilimurskakoneen käyttäjä.⁵⁵ Aluksi toimistossa työskenteli kolme palkattua henkilöä, joista toimistopäällikkö vain osa- päiväisesti. Vuonna 1966 siihen kuului kuusi työntekijää.⁵⁶

Vuonna 1951 siirtyi valtion urheilulautakunnan puheenjohtajana vuodesta 1927 toiminut Vartia eläkkeelle. SVUL:n porvarillisten piirien etuja pitkään tiukasti ajaneen Vartian seuraajaksi valittiin SVUL:n edusta- ja, agronomi ja ministeri Kauno Kleemola. Tunnetun maalaisliittolaisen poliitikon valinta lautakunnan johtoon muutti sen asemaa ja poliittista arvovaltaa kertaheitolla. Kun varapuheenjohtajaksi äänestettiin sosiaali- johtaja Akseli Kaskela ja Kleemola edusti entistä näkyvimmin SVUL:oa, kasvoi myös kyseisen keskusjärjestön merkitys lautakunnan toiminnassa. TUL sai tyytyä sihteerin vakanssiin. Kaikkiaan oli lautakunta entistä sel- vemmin urheilun keskusjärjestöjen etujen ajaja. Tämän osoituksena jär- jestöjen vuoden 1951 avustuksiin ehdotettiin 30 % korostusta.⁵⁷

Erikoisena piirteenä suomalaisen korkeimman liikuntakasvatuksen järjestelyissä voidaan pitää Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen rahoit- tusta, jota useina vuosina hoidettiin yliopiston budjetin ”ohi” merkittä- villä summilla veikkausvoittovaroista valtion urheilulautakunnan väli- tyksellä. Kun vuonna 1952 lautakunta joutui jälleen puoltamaan ”jum- pan” määräraha-anomuksia, merkittiin pöytäkirjaan, että ”lautakunta ei pidä suotavana, että voimistelulaitoksen on jatkuvasti turvauduttava til- lapäisiin avustuksiin voidakseen järjestää opetustyötään ajan vaatimuksia vastaavalla tavalla, vaan tämä olisi järjestettävä niin, että yliopiston meno- arviossa otettaisiin huomioon tarpeellisessa määrässä kyseelliset opetus- menot”.⁵⁸

Vaikka yleisesti ottaen valtion liikuntaorganisaatio näyttää kehitty- neen voimakkaasti 1940- ja 1950-luvuilla, ei asia ole aivan yksiselitteinen. Aikaisemmin valtion urheilulautakunnan puheenjohtajana oli toiminut kouluhallituksen tarkastaja. Kun Kleemola valittiin puheenjohtajaksi

vuonna 1951 tilanne muuttui. Tämä aiheutti sen, ettei lautakunnassa enää ollut yhtään varsinaista valtionhallinnon edustajaa. Kun lautakunnan asema oli lisäksi hallinnollisesti epäselvä, ei toimistoakaan oikeastaan voitu pitää valtion organisaationa. Eduskunnassakin kiinnitettiin huomiota tähän asiaan liittyviin ongelmiin. Vuoden 1958 valtiopäivillä esittämässään toivomusaloitteessa kansanedustaja Veikko Kokkola ym. kiinnittivät huomiota siihen, ettei lautakunnan ohjesääntö ole ratkaiseva, vaan se "kuinka laajoja tai suppeita intressipiirejä sen jäsenet edustavat".⁵⁹ Kun monet lautakunnan jäsenet toimivat päätoimisesti urheilujärjestöissä "ne samat henkilöt, jotka omien järjestöjensä puolesta antavat asiantuntijalausuntansa nykyisin miljardiin vuosittain nousevista avustuksista, ja tulevat itse noita avustuksia käyttämään sekä lopuksi tarkastusmiehinä itse tuon käytön hyväksymään".⁶⁰ Vuosina 1963 ja 1964 valtion tilintarkastajat esittivät myös pitkän syntilistan lautakunnan varojen jaosta ja puutteellisesta kontrollista.⁶¹ Nämä toimenpiteet tähtäsivät valtiollisen kontrollin tiukentamiseen ja valtionavustusten jakoperusteiden täsmentämiseen. Nämä tavoitteet toteutuivat opetusministeriössä vuonna 1966 tapahtuneen organisaatiouudistuksen yhteydessä. Omalta osaltaan yhtenä tekijänä, joka vaikutti urheilujärjestöjen mahdollisuuksiin toimia "valtiona valtiossa" tai "pukkina kaalimaan vartijana", oli juuri opetusministeriön myöhään tapahtunut osasto- ja toimistojako.⁶²

Viimeisin merkittävä johtosäännön muutos heijasteli jo syvemmin liikuntapoliittisen suuntauksen vaihtumista. Vuoden 1966 johtosäännön mukaan lausuntoja ja aloitteita annettaessa "on kiinnitettävä erityistä huomiota kunto- ja kansanurheiluun sekä urheilun ja liikunnan tutkimustoimintaan ja kasvatuksellisten arvojen toteuttamiseen urheilutoiminnassa."⁶³ Lisäksi jäsenten valintakriteerit täsmennettiin siten, että periaatteessa mukana tuli olla monipuolisesti myös liikuntahallintoa, -tiedettä ja -kasvatusta tuntevia henkilöitä.

7.2.3 Urheilun elvytys ja "utopia"

Valtioneuvosto asetti 23.11.1944 - vain kaksi kuukautta välirauhan solmimisen jälkeen - komitean, jonka tehtävänä oli laatia suunnitelma urheilun elvyttämiseksi sodan jälkeen. Se sai nimekseen lyhyesti valtion urheilukomitea. Pian alettiin puhua myös "urheilun elvytyskomiteasta".⁶⁴ Komitean puheenjohtajaksi nimitettiin pääkonsuli Arvo Himberg, sekä jäseniksi tasapuolisesti eri urheilupiirien edustajia. Komitean asettamisen taustalla olivat maalaisliittolainen oikeusministeri Kekkonen sekä sosialidemokraattinen opetusministeri Uno Takki.⁶⁵ Komitea sai työnsä valmiiksi jo maaliskuussa vuonna 1945.

Komitealla oli kunnianhimoiset tavoitteet, mutta kuten seuraajansa ns. Heiskasen komitea, sen ehdotukset tärkeimmiltä osiltaan hyllytettiin. Komitea keskusteli paljon urheiluhallituksen perustamisesta, "mutta neu-

voteltuaan muutamien urheilujärjestöjen johtohenkilöitten kanssa ja todettuaan että tällaisen elimen tai urheilun keskusliiton aikaansaaminen ei saanut urheilujärjestöjen keskuudessa kannatusta, ei komitea ole tehnyt tästä asiasta suunnittelemaansa esitystä".⁶⁶

Komitean mielestä "urheilun elvyttämissuunnitelman avainkysymyksenä on kuitenkin urheilun rahoittaminen".⁶⁷ Komitea esittikin valtionavustusten kymmenkertaistamista vuoden 1944 tasosta. Rahoituksen se toivoi tulevan raha-arpajaisten ja veikkauksen tuoton lisääntymisestä.⁶⁸ Veikkauksen tuotoksi komitea arvioi vuonna 1946 3.1 milj. mk (1993). Se ei kyennyt ennakoimaan todellista kehitystä: todellisuudessa tuotto oli 43 milj. mk (1993). Komitean esittämä puute- ja toimenpidelista oli varsin pitkä. Se esitti laajoja uudistuksia, mutta ei suunnitellut niitä yksityiskohteisesti. Komitean esitykset voidaan tulkita urheilujärjestöjen johdon sen hetkisen konsensuksen ilmaukseksi. Niitä leimasi pyrkimys saada valtiolta materiaalisia ja muita resursseja. Samalla kuitenkin torjuttiin yhteiskunnallisen valvonnan lisääminen.

Tämä tulee selvästi esiin komitean näkemyksissä hallinnollisista uudistuksista. Jo edellä mainittiin keskusjärjestöjen torjuva kanta urheiluhallituksen perustamiseen, minkä taustalla lienee ollut pelko sellaisen valtion hallinnollisen yksikön muodostumisesta, jolla olisi ollut itsenäistä valtaa ohi keskusjärjestöjen johdon. Taustalla olivat varmasti myös rikkonaisen urheilupoliittisen kentän aiheuttamat esteet integroivan, urheiluelämää yhdistävän elimen perustamiseksi. Samoin esittäessään valtion urheilulautakunnan kokoonpanon ja tehtävien laajentamista komitea ymmärsi tämän vain epäonnistuneen keskusliiton korvikkeeksi, jonka tehtävänä olisi ollut hoitaa liittojen välisiä erimielisyyksiä.⁶⁹ Vastaavasti kun, komitea esitti urheiluministerin vakanssin perustamista, perusteena oli se, että "Suomen urheilu on jo niin suuri ja voimakas yhteiskunnallinen tekijä, että se tarvitsee asiansa hoitajaksi Valtioneuvostoon oman edustajansa".⁷⁰ Kysymys ei siis ollut pyrkimyksestä nivoa urheilu osaksi yhteiskunnallista kokonaissuunnitteluprosessia, vaan päinvastoin, urheilujärjestöjen pyrkimyksestä ajaa entistä tehokkaammin intressejään valtiokoneistossa.

Komitean pitkällä toivomuslistalla oli mm: valtionavustusten ja kunnallisen tuen tuntuva lisääminen, Suomen Urheilurahaston perustaminen, urheilutarvikkeiden hankkiminen säännöstelyolosuhteissa, uusien urheilupuistojen rakentaminen valtion varoilla, rakennustoiminnan keskittäminen sisäurheilutiloihin, Suomen Urheilulinnan rakentaminen, joka "olisi Helsingin Stadionin ohella koko Suomen urheilun symboli", kansanurheilun ja nuorisourheilun kehittäminen, kansanmaaotteluiden lisääminen, urheilusuhteiden kehittäminen Neuvostoliiton kanssa, urheilun tutkimuslaitoksen perustaminen painopisteenään urheiluvammojen tutkimus, urheilutapaturmavakuutusjärjestelmän luominen, urheilulainsäädännön luominen, valtion urheilulautakunnan tehtävien laajentaminen ja oikeus palkata sihteeri ja urheiluministerin vakanssi valtioneuvostoon.⁷¹

Toivomuslista oli sängen pitkä eikä eri ehdotuksista tehty mietinnössä kovin yksityiskohtaisia esityksiä. Yleisenä piirteenä voidaan nähdä urheilun kansallisen arvon korostaminen. Mietintö päättyykin mahtipontiseen julistukseen: "Urheilu vei pienen Suomen kerran maailman suurkansojen joukkoon. Vain urheilussa pystymme jälleen nousemaan maailman mahtavien rinnalle."⁷² Mietinnön rivien välistä kuultaa ajatus, että kun ei kerran sodassa pärjätty niin näytetään urheilussa; urheilu nähtiin keinoksi saada kansakunta yli vaikean ajan. Kansallisymboliikan korostamisena voidaan myös pitää urheilurahaston ja urheilulinnan perustamista. Jälkimmäisessä luonnollisesti asustaisivat keskusjärjestöt.⁷³ Ideologiana näyttääkin 1940-luvulla olleen "Urheilu omi linnamme" -tyyppinen ajattelu.

Muuten painopiste nähtiin valtion- ja kuntien avustusten lisäämisessä. Eri kohdissa korostettiin, etteivät uudistukset saaneet puuttua keskusjärjestöjen toimintaan. Kunnallisista urheilupalmentajista puhuttaessa huomautettiin, että "liittojen valmentajaorganisaatiot pidetään koskemattomina".⁷⁴ Lainsäädännön yhteydessä luettiin lähes kaikki muut alueet paitsi liittoja koskevat säännökset. Liikunnan kentässä kaivattiin kipeästi lisää resursseja, mutta valtiovalta haluttiin pitää käsivarren mitan päässä. Vaikka monissa komitean ehdotuksissa, kuten esim. urheilun lainsäädännön ja hallinnon kehittämisessä näkee samoja ideoita kuin mitä myöhemmin osittain toteutettiin, ei voi katsoa liikuntajärjestöjen suhtautumisen valtion rooliin olleen erityisen uusia uria aukova. Valtion rooli liikunnassa ja liikuntakulttuurin säätelyssä oli vielä vähäinen 1960-luvun loppuun ja 1970-lukuun verraten.

Komitean ehdotuksista jäi suuri osa toteutumatta sellaisenaan, mutta urheilutarkoituksiin tehtävien raha-lahjoitusten verovähennyskelpoisuus toteutui nopeasti. 23.3.1945 annetulla asetuksella säädettiin, "että lahjoitus, joka annetaan valtiolle käytettäväksi kotimaista elinkeinoelämää tai ruumiinkulttuuria edistävään tahi tieteellisen tarkoitukseen saadaan joko osaksi tai kokonaan päätöksessä mainituin ehdoin vähentää lahjoittajan tuloista".⁷⁵

Suomela, joka sodan jälkeen nopeasti sopeutui uuteen poliittiseen tilanteeseen, liitti mietintöön värikkään lausunnon. Suomelan poliittinen maailmankatsomus näihin aikoihin oli äkillisesti vaihtunut oikeistolaisesta vasemmistolaiseksi. Entisen porvarillisen urheiluliikkeen edustajan "takinkäöntö" oli kuvaavaa vuonna 1944 tapahtuneen muutoksen radikaalisuudelle. Suomela tyrmäsi useimmat mietinnön ehdotukset ja ehdotti:

"Koska meillä on yleensä riittävästi tietoja siitä, miten urheilu on järjestetty länsimaissa, akselimaista puhumattakaan, olisi mitä suotavinta, että opetusministeriö ennen lopullisia ratkaisuvia toimenpiteitä tässä suhteessa kustantaisi mikäli mahdollista jo tänä keväänä jonkun henkilön opintomatkalta Neuvostoliittoon perehtymään sikäläiseen urheilun järjestelyyn, jonka pitäisi siellä olla niin kansanurheilun kuin urheilukasvatuksen ja valmennuksen sekä -tutkimuksenkin kannalta mahdollisimman taloudellisesti ja samalla tehokkaasti järjestettyä".⁷⁶

Suomela ehdotti myös venäläisten asiantuntijoiden kutsumista Suomeen. Komiteamietinnössä oli myös lähes 100-liuskainen Pihkalan kirjoittama lausunto urheiluelämän tilasta, jota kohtaan Suomela voimakkaasti hyökkäsi. Miehethän olivat napit vastakkain muuallakin ja Pihkala oli vastavasti tyrmännyt Suomen kirjoittaman Urheilun historian. Pihkalan ja Suomen taistelussa törmäsivät yhteen henkilöiden ohella poliittiset näkemykset. Eikä taistelu loppunut vuoden 1945 komiteamietintöön.

TAULUKKO 4 Vuoden 1945 mietinnön painotusten jakautuminen mietinnön sisällönanalyysin mukaan

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Taloudelliset edellytykset	9	75.0
2. Kasvatus	5	41.7
Kv. ja muu huippumenestys	5	41.7
Fyysiset edellytykset	5	41.7
5. Integraatio yhteisöön ja integroiva vaikutus	3	25.0
Urh.org. yhteistyö ja yhdistyminen	3	25.0
Erillään itsen. toimivat organisaatiot	3	25.0
Terveysten korostaminen	3	25.0
Org. ja hall. edellytykset	3	25.0
Tiedon merkitys	3	25.0
11. Yhteistyö yhteisöjen kesken	2	16.7
Kannustava suhtautuminen	2	16.7
Holhoava tai ohjaava	2	16.7
Edustus- ja kilpaurheilu	2	16.7
Ohjelmakysymykset	2	16.7
Tasa-arvo ja demokratia	2	16.7
Valtionhallinnon esilletuominen	2	16.7
Urheilujärjestöjen työn korostaminen	<u>2</u>	16.7
Yhteensä	58	

Kun komiteamietinnön tekstin analysoi laskennallisesti paljastuu siitä joitakin mielenkiintoisia trendejä ja painotuksia. Sodan jälkeisessä poliittisesti muuttuneessa tilanteessa liikuntaa pohtineen urheilukomitean mietinnössä saivat taloudelliset näkökohdat suurta painoa. Rauhan tultua olivat odotukset ilmeisesti korkealla, koska yleinen kireä taloudellinen tilanne ei komitean laajoissa ja kauaskantoisissa suunnitelmissa näkynyt. Kasvatuksellisten näkökohtien ja kansainvälisen huippumenestyksen korostaminen olivat muita mietinnön selviä painotusalueita. Jatkuvuutta

sotaa edeltäneeseen aikaan edusti liikunnan integraatiofunktion korostaminen, mitä ei kuitenkaan painotettu enää samassa mitassa kuin ennen. Aikakauden herkkää poliittista tasapainoa heijasteli suhtautuminen urheilun keskusjärjestöihin. Näiden itsenäisyyttä ja erillisyyttä ja toisaalta yhdistymistä ja yhteistyötä korostettiin mietinnössä täsmälleen saman verran. Valtiovallan ohjaava tai holhoava suhtautuminen liikuntaelämään yhdistyi sodanjälkeiselle liikuntapolitiikalle ominaisella tavalla kannustavaan strategiaan. Tässä mielessä on sisällönanalyysin avulla havaittavissa uuden aikakauden alkaminen valtion liikuntapolitiikassa.

Yleisesti komitean esityksiä voidaan pitää, varsinkin sen ajan resurssit ja toteuttamismahdollisuudet huomioonottaen, urheilumiesten epärealistisina, jopa utopistisina haaveina. Mistään kokonaissuunnittelun perspektiivistä ei tässä yhteydessä voi puhua. Toisaalta ajan henki oli liikuntakulttuurissa muutenkin suurten suunnitelmien ja odotusten aikaa. Olympiakisojen, urheiluministerin, urheiluhallituksen ja urheilulinnan ohella kaavailtiin samaan aikaan toisaalla sodan horroksesta heränneen Liikuntatieteellisen Seuran piirissä suurimittaista Suomen Urheiluakatemiaa, joka sekin toteutui vain paperilla.⁷⁷ Jos jonkinlaista linjanvetoa vuoden 1945 mietinnöstä etsii, sen ehkä voisi tiivistää huippu-urheilun ja keskusjärjestöjen aseman pönkittämiseksi voimakkaan julkisen tuen lisäyksellä, mikä sinänsä oli ymmärrettävää pitkän ja uuvuttavan sodan ollessa ohi.

Valtion urheilukomitean jälkeen perustettiin pian uusi liikuntaa pohtinut komitea. Maaliskuussa pidettyjen eduskuntavaalien ja vasemmiston niissä kokeman menestyksen jälkeen oli porvarillisenemmistöisen komitean työlle saatava vasemmalta jonkinlainen arvovaltainen vastaus. Niinkin pian kuin huhtikuun 26. p:nä vuonna 1945 asetettiin Arvi Heiskasen johdolla Valtion liikuntakasvatuskomitea, joka istui lähes kaksi vuotta. "Uusien kasvojen" tuleminen eduskuntaan heijastui siis erittäin nopeasti konkreettiseen komiteatyöhön. Komitean käynnistävänä voimana oli vasta nimitetyn hallituksen kansandemokraattinen opetusministeri Helo.⁷⁸ Vasemmiston ääntä komiteassa edustivat puheenjohtaja Heiskasen lisäksi Enne ja Suomela.

Asetelma oli hankala porvarillista urheilua ja SVUL:a edustaneille Arvo Tanilalle, Akseli Kaskelalle ja Heikki Savolaiselle. Lopulta he kaikki päätyivät eroamaan komitean jäsenyydestä, mutta eivät julkisesti vedonneet poliittisiin erimielisyyksiin. Kuten aikaisemmalle komitealle, muodostui yleispoliittisesta kehityksestä este sen ehdotusten tielle. Kun Himbergin komitea oli saanut mietintönsä valmiiksi, eivät vaaleissa vahvistuneet vasemmistolaiset enää olleet sen ehdotuksista kiinnostuneita. Samoin kävi myös Heiskasen johtamalle komitealle, jonka työ valmistui parahiksi vasemmiston vaikutusvallan kääntyttyä jo vuosina 1947-48 laskuun valtiollisessa politiikassa. Esimerkiksi valtion urheilulautakunnassa ei siitä annettu minkäänlaista lausuntoa.⁷⁹

Kaiken poliittisen myllerryksen keskellä oli komitean suorittamalla työllä kuitenkin uraa uurtanut merkitys. Komitea otti lähtökohdakseen kansanurheilun ja jätti kilpaurheilun vähemmälle. Se keräsi mittavan ai-

neiston koulujen ja urheiluseurojen liikuntamahdollisuuksista. Mietintö oli poliittisista painotuksistaan huolimatta siihen asti laajin ja perusteellisin katsaus Suomen liikuntapolitiikan kenttään ja tässä mielessä se oli lähitökohdiltaan 1970- ja 1980-luvun komiteamietintöjen kaltainen. Lisäksi varsin monet komitean hahmottelemista uudistuksista toteutuivat ajan mittaan.

Komitea nosti kiireellistä työjärjestystä laatiessaan esille mm. seuraavia asioita: vuonna 1942 vahvistetun oppikoulujen maanpuolustusohjelman muuttaminen puhtaaksi liikuntakasvatusohjelmaksi ja tämän ohjelman laatiminen, puolustuslaitoksen liikuntakasvatuksen tehostaminen, lakkautettujen suojeluskuntajärjestöjen omaisuuden luovuttaminen vapaaehtoisten liikuntakasvatusjärjestöjen käyttöön sekä koululaitoksen hallitsemien liikuntatilojen luovuttaminen seurojen käyttöön, liikuntakasvatuksen tuntimäärän turvaaminen kouluissa sekä aloite komitean perustamisesta suunnittelemaan liikuntapedagogisen korkeakoulun aikaansaamista.⁸⁰ Kyseessä oli hyvin pitkälle TUL:n liikuntapolitiittinen asia- ja toivomuslista.

Komitean kauaskantoisimmista ehdotuksista voidaan mainita aloite opetusministeriön yhteyteen perustettavasta erityisestä urheiluosastosta, "jolla on hallitusneuvoksen asemassa oleva päällikkö sekä lisäksi hallitussihteeri ja tarpeellinen määrä muuta henkilökuntaa".⁸¹ Osaston tehtäviksi katsottiin "kaikkien liikuntakasvatusasiain ylin valmistelu, mikäli nämä asiat eivät ole jonkin muun ministeriön alaisia".⁸²

Käsitellessään kunnallista urheilutoimintaa komitea ehdotti, että "jokainen kaupunki- ja maalaiskunta rakennuttaisi asujaimistolleen riittävät urheilukentät sekä huolehtisi niiden hoidosta" ja "mikäli mahdollista kaikkiin kuntiin perustettaisiin kunnalliset urheilulautakunnat".⁸³ Miellenkiintoinen oli komitean aloite, että "kunnallinen urheilutoiminta saatettaisiin yhtenäisen lainsäädännön alaiseksi". Samalla viitattiin urheiluo-pistoja ja työmaaurheilua säätelevien lakien tarpeellisuuteen. Vuonna 1966 toteutetulla opetusministeriön organisaatiomuutoksella, jolloin urheiluasiat erotettiin omaksi toimistokseen ja vuonna 1980 hyväksytyllä liikuntalailla oli siis juurensa vuosina 1945-47 istuneen Heiskasen komitean mieltä.

Komitea kiinnitti lisäksi huomiota liikuntatieteelliseen kirjallisuuteen ja julkaisutoimintaan sekä liikuntakasvatustieteellisen tutkimusaineiston järjestämiseen urheilumuseossa, urheilun keskusarkistossa ja -kirjastossa.

Vuoden 1947 alussa asetettiin komitea miettimään miten 1930-luvulla lakkautettujen työväen urheiluseurojen menetetty omaisuus saataisiin takaisin. Komitea arvioi kyselyn perusteella kiinteistöjen, varojen ja tavaroitten arvon ja määritteli kunkin seuran saaman korvauksen markoissa.⁸⁴

Korkein liikuntakasvatus aiheutti runsaasti päänvaivaa valtion liikuntapolitiikassa. Asiaa pohti komitea toisensa jälkeen. Sodan jälkeen sitä pohtivat Karl Bruhnin komitea vuosina 1946-47, Erik Lönnrothin komitea vuosina 1951-52 sekä P.J. Myrbergin komitea vuosina 1952-1956. Touko

Voutilaisen mukaan voimistelulaitos eli tänä aikana "eräänlaista rappiokautta".⁸⁵ Tilakysymyksessä, opettajien toiminnassa sekä laitoksen sisäisissä suhteissa oli toivomisen varaa. Nopeisiin toimenpiteisiin liikunnan korkeakouluopetuksen kehittämisessä ei kuitenkaan ryhdytty. Vasta 1960-luvulla asiassa alkoi tapahtua.

Vuonna 1952 mietintönsä luovuttaneen komitean toimeksiantona oli selvittää korkeimman liikuntakasvatuserityksen uudelleenjärjestämisestä. Tämä toimeksianto näkyy laskennallisen sisällönanalyysin tuloksissa hallinnollisten edellytysten korostamisena. Toisaalta on mietinnön aihe nähtävissä kasvatuksellisten asioiden esille tuomisessa. Laskennallisen sisällönanalyysin muuttujat eivät ole tässä mietinnössä kattaneet sen painopisteitä tai sopineet sen kysymyksenasetteluun samalla tarkkuudella kuin muissa tapauksissa, joten analyysin tuottama tieto ei oleellisesti lisää kvalitatiivisesti saatua tietoa.

TAULUKKO 5 Vuoden 1952 ns. Lönnrothin komitean painotukset laskennallisen sisällönanalyysin perusteella

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Org. ja hall. edellytykset	11	68.8
2. Ohjelmakysymykset	9	56.2
3. Fyysiset edellytykset	5	31.3
4. Kasvatuksen korostaminen	4	25.0
5. Taloudelliset edellytykset	3	18.8
6. Terveiden korostaminen	2	12.5
Sosiaalisuus ja yhteistyökyky	2	12.5
Holhoava tai ohjaava suhtautuminen	2	12.5
Tasa-arvo ja demokratia	2	12.5
Yhteensä	29	

Terveiden korostamisen lisäksi analyysi osoittaa, että liikuntaan yhdistetty sosiaalisuus ja yhteistyökyky ovat tässä vaiheessa tulleet mukaan uusina painopisteinä. Tämä heijastelee laajenevaa käsitystä liikunnan merkityksestä ja siirtymää pois yhteiskunnalle elintärkeistä säilymisfunktioista. Maanpuolustusta ei enää korostettu eikä entisellä tavalla edes yhteiskunnan integraatiota. Valtiovallan suhtautumisstrategioista holhoaminen ja ohjaus korostuivat, mutta tämä saattaa osin johtua komitean toimeksianton luonteesta.

7.2.4 Kansainväliset urheilusuhteet

Sodan jälkeinen tilanne näkyi myös Suomen kansainvälisissä urheilusuhteissa. Sodan aikainen suuntautuminen Saksaan korvautui etenkin 1950-luvun vaihteesta alkaen aktivoituneilla Neuvostoliitto-suhteilla. Niistä vastasi pääosin vasemmistolainen urheiluliike valtionhallinnon ja valtion urheilulautakunnan suosiollisella myötävaikutuksella.

Toiminta virisi erilaisina maaotteluina ja urheilijoiden vierailuina. Ero 1920- ja 1930-lukujen urheilusuhteisiin oli selvä. Neuvostoliitosta virtasi jatkuvasti eri lajien joukkueita TUL:n kisoihin sekä TUL:n edustajia matkusti vastaavasti itään. Liiton pää-äänenkannattajan TUL-lehden raportointi oli innostunutta, millä osaltaan varmasti kompensoitiin aikaisemmin porvarillisia urheilupiirejä vähemmälle jääneitä kansainvälisiä yhteyksiä.⁸⁶ Kun Neuvostoliittokin oli marssimassa urheilun kansainväliseksi mahtimaaksi, olivat urheilusuhteet itään entistä arvokkaammat.

Valtion urheilulautakunnassa urheilusuhteiden aktivoituminen Neuvostoliittoon ja Suomen uusi ulkopoliittinen linja heijastui konkreettisesti esim. helmikuussa vuonna 1951, jolloin pöytäkirjaan merkittiin:

"pätettiin esittää opetusministeriölle, että ministeriö ryhtyisi sellaisiin toimenpiteisiin, että jollekin Neuvostoliiton urheilujohtajalle, joka ansiokkaalla tavalla on vaikuttanut Suomen ja Neuvostoliiton välisten urheilusuhteiden kehittymiseen, myönnettäisiin kultainen ansioristi".⁸⁷

7.2.5 Koululiikunnan muutos

Sodan aikana ja sitä ennen korostunut maanpuolustuksellisuus sai rauhan tultua väistyä myös koulujen liikunnan opetusohjelmista. Jo Heiskasen komitean mietinnössä oli puututtu maanpuolustusopetuksen tarpeettomuuteen ja ehdotettu sen poistamista oppikoulujen ohjelmasta. Tämä toteutui ja samalla pienennettiin liikunnan tuntimääriä oppikouluissa.⁸⁸ Uudet liikuntakasvatusohjelmat vahvistettiin vuonna 1947. Niissä oli nähtävissä selkeä muutos liikunnalle annetuissa funktionaalisissa merkityksissä.

Vanhoissa ohjeissa oli tavoitteina painotettu mm. ruumiillista ja henkistä terveyttä, työkykyä, maanpuolustusta ja hyviä elintapoja.⁸⁹ Nyt löytyivät tärkeimmät tavoitteet tytoilla hyväkuntoisuudesta, henkisestä tasapainosta ja sosiaalisesta sopeutuvuudesta.⁹⁰ Vanhemmassa ohjelmassa oli keinoina painotettu marssi- ja hiihtokunnan kehittämistä, ryhtiä ja sopusuhtaisuutta edistäviä liikuntamuotoja sekä tarkoituksenmukaista voimia säästävää liikkumista. Lisäksi oli painotettu sellaisia liikuntamuotoja, "jotka kehittävät oppilaiden henkisiä ominaisuuksia ja maanpuolustuksen kannalta tärkeitä taitoja, eritoten neuvokkuutta ja toimintavalmiutta,

rohkeutta, sisukkuutta, johtajataitoa sekä tottumusta kuriin ja järjestykseen".⁹¹ Uusissa vaatimuksissa tämä militarismi korvattiin liikunnan perustaitojen opettamisella niin, että oppilaat löytäisivät liikunnasta vapaa-ajan harrasteen. Myös muita tavoitteita esitettiin: "Kehittää henkisesti tasa-painoisen yksilön saavuttamiseksi ilmaisun kykyä ja pätemisen tunnetta, edistää esteettisten elämysten syntymistä ja opettaa rentoutumisen taitoa".⁹² Lopuksi korostettiin vielä sosiaalisuutta, reilua peliä, avuliaisuutta, turvallisuutta, kuria ja johtajuutta sekä ryhmätoimintaa.

Vaikka paperilla opetuksen sisältöä pyrittiin 1940-luvun loppupuolella muuttamaan, olivat itse opetuskäytännöt jäykempiä muuttumaan. Sotien aikainen liikuntakasvatus heijastui fyysisen yleiskunnan korostamisena, perusliikuntalajien ja varsinkin pojilla kilpailullisuuden painottumisena.⁹³ Vanha meno jatkui kouluissa usein myös sen vuoksi, että monet opettajista olivat entisiä upseereja tai sodassa olleita voimistelunopettajia.

Koululiikunnan merkityksen ja sisällön vaihtelu tukee osaltaan käsitystä, että valtion hallinnollisen ja poliittisen johdon taholta liikunta nähtiin yhteiskunnan säilymisen kannalta tärkeiden primaaristen funktioiden ja välttämättömyyksien osaksi. Liikunta - kansalaisten fyysisen ja henkisen suorituskyvyn kehittäjänä ja ylläpitäjänä - nähtiin poikkeusoloissa tärkeäksi, mutta rauhallisimmissa oloissa sitä esim. kouluissa vähennettiin.

7.3 Helsingin olympialaiset

Kun Suomelle myönnettyt vuoden 1940 kesäolympialaiset jouduttiin maailmansodan vuoksi peruuttamaan, palattiin aiheeseen pian sodan jälkeen. Kansainvälinen olympiakomitea päätti vuonna 1947 antaa vuoden 1952 kisat Suomelle, mikä käynnisti pian varsinaisen olympiakuumeen. Samoin kuin 1930-luvulla olympiakisojen odotus yhdisti ja tasoitti järjestöjen urheiluriitoja, niin myös kävi vuoden 1952 olympiakisojen edellä. Näin urheilun integroiva vaikutus ilmeni konkreettisesti olympialaisten yhteydessä ja sovun merkinä voidaan pitää SVUL:n ja TUL:n yhteistyötä ja yhteistyösopimusta, siis eräänlaista linnarauhaa, kisojen ajaksi.

Kisojen järjestelyelimeksi perustettiin 8.9.1947 yhdistys XV Olympia Helsinki 1952. Siihen kuului lähinnä Helsingin kaupungin ja urheilujärjestöjen edustajia. Muu Suomi otti osaa kisoihin lähettämällä toimitsijoita kisatehtäviin sekä tarjoamalla kilpailupaikkoja, kuten Hämeenlinna nykyaikainen 5-ottelulle sekä Kotka, Lahti, Tampere ja Turku jalkapallolle. Valtion rooli oli toimia järjestäjien selkänäojana, rakennusprojektien rahoittajana ja muuna taloudellisena tukena sekä koordinoida taustalla eri viranomaisten toimintaa. Suomeen tuli 1952 kisojen aikana poikkeuksellisen suuri määrä kansainvälisiä vieraita, joita varten tarvittiin mm. erityisiä

kuljetus- ja majoitusjärjestelyjä.

Helsingin olympiakisat aiheuttivat välillisesti suuria rakennushankkeita, kuten Helsingin uuden lentoaseman, olympialaiturin ja Suomen ja Ruotsin välisen puhelinkaapelin rakentamisen. Jälkeenpäin tehdyn arvion mukaan oli Helsingin kaupungin ja valtion pysyvien rakennuskohteiden arvo vuoden 1993 rahassa noin 622 milj.markkaa. Helsingin kaupungin eri vuosina vuodesta 1940 lähtien joko välillisesti tai välittömästi kisoista maksama vuosittainen summa on arvioitu jopa niinkin mahtavaksi kuin 15 miljardiksi markaksi eli vuoden 1993 rahassa noin 1,35 miljardiksi markaksi.⁹⁴

Lähestyvät kisat näkyivät myös valtion liikuntalautakunnan toiminnassa. Kilpaurheilun ja kisojen valmistelut rakennusprojekteineen nousivat tärkeimmiksi kiinnostuksen kohteiksi. Olympiastadion peruskorjattiin, uimastadionille rakennettiin lisäkatsomo ja Käpylään kisakylä. Tämä näkyi rahojen jaossa esim. vuonna 1948, jolloin valtion retkeilylautakunta anoi veikkausvoittovaroista avustusta koululaisten retkeilytoiminnan edistämiseen. Samana vuonna anoi myös Lomaliitto avustusta invalidien keskusjärjestöjen toiminnan tukemiseen. Kyseessä oli siis toiminta, joka ei suoraan liittynyt urheiluun. Valtion urheilulautakunta otti anomuksiin kielteisen kannan. Pääöstään se perusteli lähenevien olympialaisten vaatimilla ponnistuksilla.⁹⁵

Suomen virallisen ulkopoliittisen linjan kannalta olympialaiset olivat onnistuttu myönteinen kokemus. Suomen asema sillanrakentajana idän ja lännen välissä vahvistui, ainakin suomalaisten itsensä mielissä. Tämä voidaan tulkita pyrkimykseksi integraatioon kansainvälisellä tasolla.

Olympiakisojen humun hälvettyä syksyllä 1952, joutui kisojen järjestelytoimikunta hieman kiusalliseen asemaan valtion urheilulautakunnan ja opetusministeriön edessä. Kisat olivat olleet merkittävä kansallinen ponnistus ja siinä hengessä olivat kisojen järjestäjät saaneet mm. 30 miljoonaa markkaa (1993) lainaa veikkausvoittovaroista. Vuoden 1952 urheilulaitosten rakentamismäärärahat laskettiin katettavan näillä varoilla, mutta syksyllä ei järjestelytoimikunta ollut vielä kyennyt maksamaan lainaa takaisin. Toimikunnan sihteeri Kotkas sai selitellä tilannetta lautakunnassa, jossa tähdenneettiin, että maaseudun liikuntarakentaminen oli juuri niin kauan kun rahoja ei olympialaisista näkynyt.⁹⁶ Ei kyseisiä rahoja vuoden 1952 puolella näkynytkään ja liikuntarakentaminen jouduttiin siihen hätään kattamaan muilla varoilla. Vielä vuonna 1953 joutui opetusministeriö vaatimaan rahojaan takaisin.⁹⁷

Osoituksena siitä, miten tärkeää menestys kansainvälisessä kilpaurheilussa valtiovallan näkökulmasta oli, on presidentti J.K.Paasikiven huolestuminen Suomen huonosta urheilumenestyksestä Helsingin kisoissa ja pääministeri Kekkosen aktivoiminen hoitamaan asiaa.⁹⁸

Kilpaurheilun dysfunktionaalisuus ja etenkin kansainvälisen huipputason kilpailun käänköpuoli tuli Helsinginkin olympialaisten yhteydessä selvästi esiin. Kansainvälisen kilpaurheilun funktionaalisuus oli 1950-luvulla selvästi alkanut rapautua laajemman liikuntakäsitteen tulemisen

myötä ja muuttunut osin dysfunktionaaliseksi. Pihkala kirjoitti pamfletissaan vuodelta 1951 "Kansanurheilun käyntiin panosta kiireimmiten ennen olympiakisojamme" siekailemattomasti "olympiahumalasta" ja viittasi olympiakisojen sekulaaristavaan vaikutukseen kansallisessa urheiluelämässä:

"Suomen urheilu, sen paremmin kuin koko kansamme ja sivistyneistömekään ei ollut kypsä kestämään sen kohdalle 1912 ja varsinkaan 1920 ja 1924 siunautuneita olympiavoittoja. Niin kansa kuin herrat päihtyivät niistä pyörälle päästään. Kiitollinen kansa halusi palkita olympiasankareitaan, ja keinottelijat kiiruhtivat välittäjiksi tekemään sen käteisellä..."⁹⁹

Varsinaista laajaa ja analyttistä keskustelua kilpa- ja kansanurheilun välistä suhteesta käytiin kuitenkin vasta 1960-luvulla. Esim. urheilusosiologi Kalevi Heinilä viittasi vuonna 1964 urheilun eri funktioiden ristiriitaan: "On muuten traagista todeta, että paroni Pierre Coubertin, joka perusti nykyaikaiset olympiakisat nimenomaan yksilökeskeisen nuorisokasvatuksen keinoksi, sai elämänsä aikana nähdä suuren ajatuksensa menestymisen, mutta myös sen riistäytymisen kansallisten intressien välikappaleeksi". Ja edelleen, "mitä isot edellä sitä pienet perässä".¹⁰⁰

7.4 Liikunnan funktioiden muuttuminen ja valtion liikuntapolitiikka 1950-1960 -luvuilla

Suomen taloudellinen kehitys bruttokansantuotteella mitattuna vuodesta 1952 vuoteen 1962 oli hiukan nopeampaa kuin esimerkiksi vuosina 1945-55. Vauhti kiihtyi edelleen vuosina 1956-1966. Kasvu oli nopeampaa kuin Tanskalla mutta hitaampaa kuin Ruotsilla.¹⁰¹ Hallituskokoonpanot vaihtelivat noihin aikoihin varsin nopeasti. Maalaisliitto oli kuitenkin suurimman osan ajasta mukana.¹⁰²

Valtion liikuntapolitiikan suunnasta oltiin 1950-luvulla huomattavan paljon eri mieltä vasemmiston ja ns. porvariston edustamissa liikuntajärjestöissä. Työväen piirissä odotettiin liikuntapolitiikan suuntaamista kansan enemmistön tarpeiden mukaan ja yhteiskunnallisten voimasuhteiden käyttämistä liikuntapoliittisessa päätöksenteossa. Porvarillisissa urheilujärjestöissä ei tätä periaatetta oltu valmiita hyväksymään vaan korostettiin enemmänkin puolueetonta, urheilullista liikuntapolitiikkaa.

Pihkalan huoli ulottui mm. viisipäiväisen työviikon vaikutuksiin. Hän pelkäsi, että lyhennetty työviikko johtaa yleiseen rappeutumiseen tarkoittaen tällä varmasti nimenomaan myös fyysistä rappeutumista. Suurelta osin Pihkalan vaikutuksesta Uudenmaan läänin urheilulautakunnan järjestämällä neuvottelupäivillä kiinnitettiin voimakasta huomiota kuntourheilun kehittämiseen sekä julkisen että yksityisen sektorin toimesta.

Tulevan viisipäiväisen työviikon todettiin olevan tärkeä ylläkye fyysisen kunnan kehittämiseen tähtäävien toimenpiteiden tehostamiseksi. Näin julkilausuman loppuosassa:

”Tuskinpa lainsäätäjän tarkoituksena on voinut olla luoda edellytyksiä yleiselle rappeutumiselle, vaan päin vastoin pyrkimyksenä lienee kaiken järjen mukaan päästä sellaiseen olotilaan, että ihmiset entistä tehokkaammin kykenevät suorittamaan tehtävänsä.”¹⁰³

Tässä siis eräs laki, jonka vaikutukset liikuntatoimintaan, liikuntasuunnitteluun ja ihmisten kuntoon voivat olla suuretkin. Ainakin tuohon aikaan lakia pelättiin ja uskottiin sen suuriin vaikutuksiin. Myös urheilulla voi olla vaikutuksia siihen yhteiskunnalliseen tilaan, mikä lainsäädännön seurauksena muodostui. Sillä oli mahdollisuutensa vaikuttaa ihmisten vapaaajan viettoon ja sen järkevään toteuttamiseen. Valtio alkoi 1960-luvun puolivälin paikkeilla entistä enemmän puuttua liikuntatoimintaan. Seuraavina vuosina ja vuosikymmeninä valtion liikuntapoliittiset tehtävät vain laajenivat entisestään käsittämään suunnittelua, hallintoa, rahoitusta jne..¹⁰⁴

Vaikkakin vuoden 1952 olympiakisojen ansiosta urheilusopu säilyi jonkun aikaa, ei varsinaista valtakunnan urheilujärjestön muodostumista saatu niitten jälkeen toteutettua. TUL oli tässä suhteessa aloitteellinen 50-luvun alkupuolella, mutta yritykset tyrehtyivät SVUL:n sisäisiin kiistoihin. Esimerkiksi opetusministeri Oittinen otti kantaa yhdistämisasiin vuonna 1952. Työväen sivistysmiehenä Oittinen piti Työväen Urheiluliiton kasvatavaa merkitystä ja tehtävää tärkeänä, mutta näki valtakunnan liiton muodostamisen tärkeämmäksi kuin tällaisen aatteellisen kasvatustyön.¹⁰⁵ Myös tasavallan presidentti Kekkonen pyrki vaikuttamaan valtakunnanliittoasiaan lähestymällä TUL:ää ja ottamalla vastaan sen kunniajäsenyyden vuonna 1957. Näin Kekkonen osoitti TUL:n olemassaolon oikeutuksen. Tosin hänellä lienee ollut muitakin, puoluepoliittisiakin tavoitteita.¹⁰⁶ Vuoden 1957 loppupuolella presidentti Kekkonen puuttui konkreettisesti urheilujärjestöjen kiistoihin kutsumalla luokseen lukuisia urheilujohtajia tarkoituksenaan aikaansaada urheilusopu. Kekkonen sovintoesitys perustui jo olemassa olevien liittojen itsenäisyyden säilyttämiseen ja kunnioittamiseen. Tämäkään yritys ei onnistunut, vaikka sen takana ja stimulaattorina oli kokenut ja maan korkein johtaja.¹⁰⁷

Kekkonen urheilutausta ja urheiluaktiivisuus vaikuttivat siihen, että hän oli mukana muussakin urheiluun liittyvässä toiminnassa. Hän sai mm. kuntosuorituksen kultaisen ansiomerkin vuonna 1966 ja kirjoitti nimensä suurkisaviestin ensimmäiselle lehdelle samana vuonna. Hän suoritti SVUL:n Töölön urheilutalon peruskiven muurauksen ja piti laajan urheilun linjoja ja funktioita hahmottavan puheen SVUL:n suurkisoissa samana vuonna.¹⁰⁸ Puheessaan presidentti Kekkonen korosti työajan lyhennemisen vaikutusta liikuntatoimintaan. Urheilujärjestöille tuli tämän muutoksen vuoksi entistä tärkeämpiä tehtäviä.

“Olen mielihyvin pannut merkille, että erityisesti kuntourheilu, jonka tarkoituksena on ruumiillisen kunnon, henkisen vireyden ja hyvän työkyvyn säilyttäminen varttuneemmalla iällä, on viime aikoina saanut tuulta siipiensä alle. Käytänkin tämän suuren urheilujuhlan tarjoamaa tilaisuutta kuntourheilun tärkeyden korostamiseen.”¹⁰⁹

Samassa puheessaan Kekkonen korosti edelleenkin kilpaurheilun merkitystä kansallisten pyrkimysten esiin tuomiseksi.

“Urheilutulokset, sekunnit ja senttimetrit ovat kuin yhteinen maailman kieli, jota puhutaan ja ymmärretään maapallon kaikilla kulmilla. Merkittävä urheilusaavutus, joka ilmaistaan tämän kansainvälisen kielen tavoitelluimmilla numeroilla, herättää huomiotaan ja kunnioitustaan kautta maailman sitä kansaa kohtaan, jonka tiliin urheilusaavutus kirjataan.”¹¹⁰

Näin Kekkonen antoi ikään kuin vuosikymmenen urheilun ja liikunnan funktioita koskevan julistuksen. Puheessaan Kekkonen edelleenkin asetti urheilussa tapahtuvan kilpailun ikään kuin välivaiheeksi sille kilpailulle, jonka hän toivoi tapahtuvan suomalaisen yhteiskunnan hyväksi tehdyssä työssä ja yhteiskunnan kehittämisessä ja parantamisessa.¹¹¹ Uudenvuoden puheessaankin vuonna 1963 Kekkonen viitoitti tietä kuntourheilun edistämiseksi.

Esimerkkinä urheiluihmisten uskoon oman alueensa monipuolisista yhteiskunnallisista vaikutuksista oli urheilulehden kirjoitus “Maaltpako ja urheilu” vuodelta 1966. Kirjoituksessa todettiin maaltapaon olevan jo yleismaailmallinen ilmiö ja tietysti myös suomalainen ilmiö, jota olivat Suomessa tutkineet erilaiset komiteat. Tärkeimmäksi syyksi todettiin tässä kirjoituksessa taloudelliset tekijät. Kaupungeissa ja asutuskeskuksissa oli runsaammin työmahdollisuuksia kuin maalla. Toisena tärkeänä tekijänä todettiin viihtyvyys ja tuotiin esille sekä nuorisotyö että urheilun mahdollisuudet.

“Tuntuu vain siltä, että valtiovalta ei tätä puolta ole täysin tajunnut, mistä on todisteena urheilun taloudellisen tuen jatkuva väheneminen. Jos esimerkiksi koulutustyötä joudutaan supistamaan niin se supistuu ensin juuri maaseudun kohdalla, koska matkat sinne maksavat paljon. Asutuskeskuksissa on aina helpompi toimia.”¹¹²

Esimerkkinä siitä, kuinka varsinkin kilpa- ja huippu-urheilun kansalaisuuksia koskevat positiiviset funktiot ovat usein kiinni siitä, miten hyvin Suomi tai tietyt urheilijat menestyvät, oli mm. puolustusvoimien komentajan kenraaliluutnantti Yrjö Keinosen juhlapuhe SVUL:n viikon valtakunnallisessa pääjuhlassa vuonna 1966. Urheilun funktioista hän totesi tässä varsin osuvasti seuraavaa:

“Kun Suomen ja Ruotsin yleisurheilumaajoukkueet kohta Budapestin jäl-

keen kävivät ottamaan mittaa toisistaan, oli Helsingin olympiastadion taas kerran viimeistä sijaa myöten täynnä. Tilastot osoittivat, että meillä oli kaikki mahdollisuudet rakkaimman vihollisemme lyömiseen. Mutta nyt meidän oli kotikentällämme kärsittävä tappioista kirvelevin. Puolisen saatauhatta suomalaista poistui stadionilta apein mielin, vailla sitä yhteishengen, pätemisen ja rentoutumisen elämystä, joka olisi vallannut katson, jos ottelun lopputulos olisi ollut päinvastainen.”¹¹³

Tämä lehtilainaus osoittaa kuinka urheilun positiivisten funktioitten toiselta puolelta löytyvät esimerkiksi juuri näin tappion hetkellä negatiiviset eli dysfunktiot.

1960-luvun alussa käytiin jo lehdistössäkin liikuntakulttuurin arvo keskustelua, jolloin oltiin ainakin osittain siirtymässä teknisestä rationalismista kohti arvorationismia. Kuvaavaa tällaisen keskustelun outoudesta oli, että kun Suomen Kuvalehti julkaisi lokakuussa 1961 toimittaja Tuomikosken kriittisen puheenvuoron, sanoutui toimitus samalla irti moisista ajatuksista varmuuden vuoksi näin:

”Näin väittää Eero Tuomikoski, entinen urheilutoimittaja. Kirpeässä tekstissään hän käy myyttien kimppuun ja haluaakin huidella oikein olan takaa. Toimitus ei ota kantaa seuraavaan, mutta haluaa antaa tilaa erilaisille mielipiteille”.

Tuomikoski toikin esille varsin epäsovinnaisia ajatuksia. Hän piti urheilua eräänlaisena merkillisen, mystisen edun ympäröimänä sankaritarustona, ”jossa antiikkisen ylvyden ympäröimät hahmot harjoittelevat, suksivat, iskevät, juoksevat ja viskovat Suomen maailmankartalle.”¹¹⁴ Samassa kirjoituksessa vaati Tuomikoski urheilun ammattilaisuuden rehellistä hyväksymistä. Tuomikoski väitti myös, ”että huippu-urheilijamme ovat lähinnä vain eräänlainen kansallinen mainosartikkeli, massan ja lehdistön omiin tarpeisiinsa luoma epätodellinen jumalaltarusto ja liikeyritys ja siinä mielessä lähinnä verrattavissa mannermaiseen showbisnekseen. Olen suorastaan varma siitä, että tällaisten käsitysten julkituominen ei ole Suomessa paras tie kansan suosioon.”¹¹⁵

Urheilun ja urheilijoiden yhteiskunnallisuutta tai hyväksyttävien yhteiskunnallisten vaikutusten vaatimuksia urheilijoilta hän piti myös arveluttavana. ”Tämä haiskahtaa jonkinlaiselta lehdistön luomalta urheilijan sosialisoinnilta kansallisiin mainostehtäviin. Samaan aikaan esiintyy ao. toimittaja vaateliaasti puhtaan amatööriyden nimissä. Pitäisi sopia palkkauksesta ja systeemistä ennenkuin ryhdytään kansallisessa edustusmielessä kovin vaativiksi.”¹¹⁶

Urheilun funktioista oli hänellä edelleen varsin omaperäinen ja ainakin tuohon aikaan sopimaton käsitys:

”Bertrand Russell, tunnettu rauhanmies, puhuu jossakin kirjassaan urheilun aggressioita ja jännityksiä purkavasta vaikutuksesta yleisöön. Tähän haluaisin puolestani lisätä toisenlaisena piirteenä: maaottelun aikaiset juo-

pumuspidätysten lukumäärät ovat ennätysellisiä. Haluaisin myös selvittää itselleni, ovatko esim. urheiluliittomme kuin jokseenkin hengettömässä lihavuudessaan kelluvia rahamylyjä, jotka tuottavat senttejä ja sekunteja kansan hurrattavaksi ja mainonnan käyttöön, sekä peittävät maan urheilukenttiä. Onko tämä pitkälti ottaen mielekästä, ei näytä todennäköiseltä.”¹¹⁷

Toimittaja Tuomikoskea tunnetumpi urheilukriitikko 1960-luvulla ja siitä eteenpäin oli urheilusosiologi Heinilä, jonka ajatuksilla, kirjoituksilla ja keskusteluilla oli varsin suuri vaikutus myös valtion liikuntapolitiikkaan 1960-luvulta lähtien. Muun muassa kirjoituksessaan Stadion-lehdessä vuonna 1963 hän arvosteli urheilutoimintaa sen liiallisen instrumentaalisuuden vuoksi ja toivoi enemmän ekspressiivisyyttä. Hän totesi, että urheileminen oli aikaisemmin ollut ekspressiivistä harrastamista, mutta muuttunut nykyisin luonteeltaan instrumentaaliseksi ja urheilulle vieraaksi terveys-, kunto-, palkinto- ja voittoaatteen tavoitteita edistäväksi toiminnaksi.¹¹⁸ Voidaan sanoa, että Heinilä edusti arvorationaalista urheilufilosofiaa ja vaati pehmeämpien arvojen mukaanottoa yhä kovenevassa teknokraattisessa urheiluinstituutiossamme. Muun muassa urheilun ns. masademonstraatioita eli suuria, esimerkiksi keskusjärjestöjen urheilujuhlia kuten suurkisoja piti Heinilä uhkana demokratialle ja eräänlaisena totalitarismin välineenä. Hän totesi, että sotatilan aiheuttama totalitarismi oli väistymässä, mutta sen heijastusvaikutukset ulottuivat yhteiskuntaelämän eri alueille. ”Väittäisinkin, että sodan jälkeisten suurkisojen osanottomenestys perustui ratkaisevasti yhteiskuntamme sodan ja sodan jälkeisten yhteisponnistusten aikaansaamaan totalitarismiin.”¹¹⁹ Näin Heinilän mukaan urheilun ja sen erilaisten massatapahtumien integroiva vaikutus saattoi muuttua negatiiviseksi dysfunktionaaliseksi totalitarismia palvelevaksi välineeksi.

Valtiovallan käsityksiä urheilun ja liikunnan 1960-luvun funktioista voidaan poimia silloisen opetusministeri Jussi Saukkosen kirjoituksesta vuodelta 1966.¹²⁰ Saukkonen korosti mm. seuraavia tekijöitä:

- urheilu fyysisen kunnon ja henkisen vireyden edistäjänä
- urheilu itsetunnon kohottajana mm. suoritusten paranemisen myötä
- liikunta ja urheilu suurien ihmisryhmien kokoajana
- liikunta ja urheilu yhteiskunnallisen aseman, varallisuuden ja ammatin kautta erottavien tekijöiden tasoittajana
- urheilu fyysistä ja henkistä kuntoa lisäävän vaikutuksen kautta edistää myös tuotannollista toimintaa ja vaikuttaa myönteisesti elintason nousuun
- urheilun positiiviset vaikutukset kansainväliseen toimintaan

Tässä siis tulivat esille, jos tarkastellaan Saukkosen mielipiteitä Parsonsin teorian viitekehityksessä erityisen korostetusti integraatio ja urheilun taloudellisen vaikutuksen kautta adaptaatio.

7.5 Valtion liikuntahallinnon organisatorinen ja lainsäädännöllinen kehitys 1950-60 -luvuilla

Valtiovallan intressissä oli ollut suomalaisen hajanaisen urheiluelämän yhdistäminen aina itsenäisyyden alusta lähtien. 1950-luvun alun olympiakisat ja niiden järjestäminen Suomessa ja Helsingissä oli sellainen tekijä, joka yhdisti joksikin aikaa myös suomalaista urheiluelämää.

”Harva asia on yhdistänyt suomalaisia niin paljon kuin olympiakisojen järjestäminen: kisaponnistuksista kieltäytyminen olisi ollut kuvainnollisesti maanpetokseen rinnastettava teko. TUL:kin osallistui järjestelyihin parhaimman kykynsä mukaan, eikä liitossa muunlaisista vaihtoehdoista edes keskusteltu.”¹²¹

1950-luvulla yritettiin suomalaista urheiluelämää yhdentää useaan otteeseen. TUL otti aloitteen käsiinsä vuonna 1952 ja pääministerikautenaan myös Kekkonen yritti vuonna 1955 saada aikaan urheilusopua yhteisen edustuksen järjestämiseksi Cortinan ja Melbournen olympiakisoja varten. Samaan tavoitteeseen pyrki Kekkonen myös presidentiksi tultuaan.¹²² Näkyvä puuttuminen urheilujärjestöjen konfliktiin tapahtui ennen Rooman olympialaisia vuonna 1960, mutta Kekkonen kärsi jälleen kirvelevän liikuntapoliittisen tappion.¹²³

Myös opetusministerinä 1950-luvun alkupuolella toiminut Reino Oittinen, joka oli Työväen Sivistysliitossa toimineena ja sosiaalidemokraattina hyvin TUL:ää ymmärtävä ministeri, painotti urheiluelämän riitaisuuksien lopettamisen merkitystä ja sovun tärkeyttä. Urheilun eheyttämisen edut olivat hänen mielestään suuremmat kuin sen haitat. Suurin haitta TUL:lle tästä valtakunnanliiton muodostamisesta olisi kasvatustehtävän menettäminen.¹²⁴ Sopimusta ja valtakunnanliittoa ei 60-luvun loppuun mennessäkään saavutettu.

Veikkausvoittovarojen määrän lisääntyessä valittiin valtion urheilulautakuntaan suunnitteluinsinööri vuonna 1954 ja vähitellen myös muuta lisähenkilökuntaa. Liikunnan resurssit valtion hallinnossa etenivät tavallaan kahta tietä. Toisaalta valtion urheilulautakunnan toimiston resurssien kautta ja toiselta suoraan opetusministeriön organisaation kautta. Jo vuonna 1944 perustettiin opetusministeriöön ylimääräinen nuorisosiain esittelijän virka, jonka tehtävänä oli hoitaa myös urheiluasiain esittelyä. Tässä tehtävässä toimi vuoteen 1957 saakka maisteri Lauri Pautola, sen jälkeen maisteri Olavi Valtonen ja vuodesta 1962 voimistelunopettaja Heikki Klemola.¹²⁵ Opetusministeriön henkilöstöön kuului tuolloin 22 virkamiestä, joista yhdellätoista oli esittelyoikeus valtioneuvostossa.

”Jokaisella esittelevällä virkamiehellä oli oma rootelinsa, asiakokonaisuudet, joiden hoitamisessa hänellä oli melkoinen itsenäisyys. Minulle nuorimpana langetettiin joukko rooleja: nuorisosiain, urheilu- ja liikunta-

asiat, opetus- ja lastenelokuva, Veikkausyhtiö, askarteluopisto.. Tarvittaessa nuori virkamies sai apua kokeneemmilta; oli helppo mennä opastusta kysymään vaikkapa legendaariselta kansliapäällikkö Arvo Salmiselta, entiseltä ministeriltä ja puoluejohtajalta. Samalla usein kuuli jonkun kaskunkin! Välittömän työhönohjauksen sain kuitenkin taidepäällikkö Olli Närveltä ja kouluekspertti Valdemar Maarvalta.”¹²⁶

Klemolan mukaan vuodet 1962-67 olivat hallinnon varsinaisen sisäänajon aikaa. ”Täynnä toimintaa, työtä, matkustamista, kirjoittamista, puhumista, miettimistä.”¹²⁷ Urheiluopistolain taustaksi toteaa Klemola:

”Kun olin ollut Suomen Urheiluopistossa Vierumäellä lehtorina ja yrittänyt yhdessä johtaja Tauno Juurtolan kanssa ajaa urheiluopistolain säätämisasiaa, oli mieluisaa heti ministeriön ovesta sisään tultuani joutua ao. laki valmistelevaan komiteaan; jo seuraavana vuonna laki astui voimaan. Näin alkoivat rullata varsinaiset kompetenssiin liittyvät asiat, mutta eteen tuli muitakin työmääräyksiä. Osa rutiininomaisia, niin ymmärsin, mutta hetimiten myös muuta: opetusministeri Armi Hosia pyysi minua valmistelemaan puheen valtioneuvoston juhlahuoneistossa pidettävää kordinviikon avajaistilaisuutta varten.”¹²⁸

Organisaatiomuutos tapahtui koko opetusministeriön uudelleenjärjestelyjen yhteydessä 1966. Koko hallintorakenteen muutosketjun yhteydessä yleiseen osastoon perustettiin urheilu- ja nuorisotoimisto.¹²⁹ Samalla lakkautettiin valtion urheilulautakunnan toimisto. Seuraavana vuonna lakkautettiin myös valtion urheilulautakunta ja tilalle perustettiin valtion urheiluneuvosto (VUN) ja valtion liikuntatieteellinen toimikunta (VLTT).¹³⁰

Vuoden 1966 eduskuntavaalit olivat vasemmiston suuri voitto, mikä heijastui nopeasti hallituksen yhteiskuntapolitiikassa. Alkoi neljännesvuosisadan kestänyt punamultayhteistyön kausi, jolloin sosialidemokraatit pääsivät toteuttamaan ohjelmaansa. Yhteiskunnan poliittinen käymistila heijastui myös liikunnan julkisen hallinnon kehitykseen. ”Pääministeri Rafael Paasio antoi opetusministeri Reino H.Oittiselle tehtäväksi vaihtaa viisi (5) jäsentä vastikään nimitetystä valtion urheilulautakunnasta, jotta se vastaisi poliittisia voimasuhteita.”¹³¹ Näin poliittiset voimasuhteet jälleen määräisivät valtion liikuntapolitiikkaa.

Kun Klemola epäili operaation laillisuutta, hän ehdotti valtion liikuntalautakunnan lakkauttamista ja tämän tilalle perustettavaksi valtion urheiluneuvoston ja valtion liikuntatieteellisen toimikunnan. Aikaisemmin oli esillä myös erillisen rakennusasiaintoimikunnan perustaminen, mahdollisesti myös kuntoliikuntatoimikunnan, koska taiteen ja tieteen aloilla oli menty jo pitkälle ‘hajauttamisessa’, ja hyvin tuloksin. Kuntoliikunnassa kuitenkin oli jo projektiluontoisena toiminut ns. Niemen toimikunta.

Liikuntatieteelliseltä Seuralta saatiin 20.12.1966 päivätty muistio liikunnan kehitystyön ja rationaalisen suunnittelun perusteista.¹³² Muistion takana oli Klemola, mikä osaltaan kertoo valtionhallinnon liikuntapoliitti-

sen roolin kasvusta, kun esim. LTS tuli yhä tiiviimmin kytköksiin ministeriön kanssa. Esittelymuistiossa perusteltiin uudistusta mm. Unescon julkaisemiin ajatuksiin nojautuen:

”Urheilun ja liikunnan kehitystyön tulisi nojautua perusteelliseen tieteelliseen tutkimustyöhön, mielipiteiden vaihtoon ja näin saatujen tulosten laajamittaiseen sovellutukseen. Näitä seikkoja on korostettu mm. Unescon kanssa yhteistyössä toimivan kansainvälisen liikuntakasvatusjärjestön ICSSPE:n toimesta sekä Helsingissä vuonna 1959 järjestetyn Unescon liikuntakasvatuskongressin suosituksissa.....”¹³³

Valtion urheilulautakunnan toimiston lakkauttamiseen oli varmastikin varsin ratkaisevasti vaikuttamassa valtionalouden tarkastusviraston vuodelta 1963 peräisin oleva lausunto. Tässä lausunnossa arvosteltiin mm. sitä, että valtionapupäätöksiä tekivät henkilöt, jotka edustivat niitä organisaatioita, jotka valtionapua hakivat. Tarkastusvirasto oli sitä mieltä, että valtion urheilulautakunnan toimisto oli lakkautettava ja muodostettava vastaava toimisto varsinaiseen valtionhallinto-organisaatioon eli opetusministeriön yhteyteen. Lautakunta voisi toimia asiantuntijaelimenä, mutta sen pohjaa tulisi laajentaa mm. koulujen liikuntakasvatusta ja alan tutkimusta koskemaan.¹³⁴

Vasta perustetun valtion urheiluneuvoston johtosääntö vuodelta 1967 ei poikennut valtion urheilulautakunnan viimeisestä johtosäännöstä kuin pienessä yksityiskohdassa. Tehtäviään suorittaessaan neuvostoa kehoitettiin kiinnittämään erityistä huomioita alalla toimivien järjestöjen, laitosten ja toimielinten rakentavan yhteistoiminnan kehittämiseen. Järjestöjen välisten erimielisyyksien sovittaminen koettiin tärkeäksi tehtäväksi.¹³⁵ Joiltakin osin näyttää johtosääntömuutos merkinneen urheiluneuvoston työn helpottumista verrattuna edeltäjänsä tehtäviin. Jäiväthän nyt pois eräät valvontavelvollisuudet, toimintakertomusten laatiminen ja tilinpitovelvollisuudet.¹³⁶

Liikuntatieteellistä tutkimustoimintaa oli tuettu säännöllisesti 1950-luvun alkupuolelta asti. Virallisesti erityinen määräraha tähän tarkoitukseen myönnettiin vuonna 1958.¹³⁷ Samassa yhteydessä perustettiin urheilulautakunnan yhteyteen tieteellinen valiokunta. Mistään suunnitelmallisuudesta ei kuitenkaan voida puhua tänä aikana. Tieteen kannalta hyvin merkittävä tapahtuma oli juuri edellä mainittu VLTT:n perustaminen vuonna 1966. Tähän lienee vaikuttanut mm. tieteen merkityksen kasvu yhteiskunnassa yleensä, liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamishankkeet sekä joidenkin yksityisten henkilöiden aktiivisuus. VLTT:n tehtävänä oli johtosääntönsä (11.1.1967) mukaan 1. seurata liikuntatieteen kehitystä sekä kotimaassa että ulkomailla 2. antaa opetusministeriölle sen pyytämiä lausuntoja ja 3. tehdä aloitteita liikuntatieteellistä tutkimusta ja sen soveltamista koskevista asioista. Toimikuntaan kuului 9 jäsentä.

Opetusministeriössä tapahtuneeseen urheilun hallinnon uudistukseen otti Suomen Urheilulehti välillisesti kantaa siteeraamalla Kainuun Sanomia. Siinä todettiin mm.:

“Opetusministeriö on 11.1.1967 tekemällään päätöksellä lopettanut valtion urheilulautakunnan ja asettanut tilalle jonkinlaisen poliittisen urheiluneuvoston. Tähän neuvostoon se on kutsunut jäseneksi kymmenkunta eri poliittisen puolueen kansanedustajaa ja muuta puolueväkeä ja vain 5-6 eri urheilujärjestöjen edustajaa. Näin on urheilukin tästä lähtien kokonaan poliittisten puolueiden määräämisvallan alainen.”¹³⁸

Samassa kirjoituksessa kritisoitiin myös valtiovallan suhtautumista urheilutoimintaan yleensä. Konkreettisenä esimerkkinä tuotiin esille kansanrintamahallituksen päätös alentaa urheilujärjestöjen edustaman ja omistaman Veikkausyhtiön tuotosta urheilujärjestöille jaettava osuus 55 %:iin. Lehti väitti edelleenkin näiden toimenpiteiden kautta olevan seurauksena urheilun sosialisointi ja piti pahana sitä, että sen mukaan vapaaehtoisia innokasta urheiluväkeä ei enää arvosteta.

“Puolueemme pitävät huolen siitä, että kansalaiset harrastavat sen verran liikuntaa, että jaksavat joka neljän vuoden kuluttua käydä äänestämässä. Lapsemme ovat siis hyvissä käsissä ja antaahan hallitus ja urheiluneuvosto ainakin sen mitä jää jäljelle, kun ensin on jaettu parhaat palat rivojen romaaniin kirjoittajille.”¹³⁹

Tässä tuli selvä reaktio kentältä siihen suuntaan, että valtiovalta puuttuisi poliittisen puoluekoneiston kautta aivan liikaa vapaaehtoiseen urheilutoimintaan. Pelättiin siis holhoavaa ja urheilutoiminnan vapautta rajoittavaa suhtautumisstrategiaa. Lehden kirjoituksen voidaan katsoa olevan sikäli yksipuolinen ja liioitteleva, että valtion urheiluneuvoston jäseniksi valittiin kyllä kansanedustajia, mutta heillä useimmilla oli liikunnallinen tausta. Poliittiset voimasuhteet tulivat tähän aikaan mukaan kokoonpanoa harkittaessa. Todellisuudessa ne olivat mukana myös aikaisemman eli valtion urheilulautakunnan kokoonpanoa harkittaessa.

Urheilun järjestökentän eheyttäminen oli vuosikymmenestä toiseen eräänlainen ikuisuustavoite. Siihen näyttivät useimmat osapuolet, urheilujärjestöt mukaanlukien haluavan, mutta teot jäivät vähäisiksi. Valtiovallan johtavat hahmot yrittivät ratkaista tätä jonkinlaista ratkaisematonta yhtälöä. Voidaankin sanoa, että Kekkonen pystyi kokoamaan ja yhdistämään riitaisen kansan. Konsensus syntyi vuosikymmenien kuluessa valtakunnan poliittisella tasolla. Urheilusektori oli kuitenkin alue, jossa Kekkonenkin oli voimaton huolimatta kiistattomasta asiantuntemuksestaan, taidostaan ja kokemuksestaan. Urheilumaailma oli oma maailmansa, jonka integroiminen ja yhdistäminen ei onnistunut. Se, mitkä voimat tämän estivät, on ehkä vieläkin osittain selvittämätön kysymys. Erilaisia syitä on analysoitu ja eritelty, mutta ratkaisua ei yhdistymiskysymykseen löytynyt ennen kuin 1990-luvulla.

Keskusteluun urheiluriidasta puuttuivat Kekkonen ja mm. opetusministerien lisäksi myös maakuntatasolta esimerkiksi maaherra K.G.R. Ahlbäck ja Tahko Pihkala. Ahlbäck totesi kirjoituksessaan vuonna 1950

mm. :

”Mutta kun yhteistoiminta, ainakin määrättyssä muodossa, tunnustetaan välttämättömäksi, niin miksi nyt ollaan siinä, että välit ovat poikki? Tämän objektiivinen selvittäminen edellyttäisi ‘urheiludiplomatian’ salaisten sokkeloiden tarkkaa tuntemista. Kun nykyistä skismaa katselee näin maakunnasta käsin, vaikuttaa siltä, kuin urheilumme arvoisat johtomiehet olisivat pahankuristen lasten tavoin joutuneet veljellisessä tiimellyksessään erimielisiksi joistakin toisarvoisista pelisäännöistä ja lopulta tarttuneet toisiaan tukasta. ‘Jos ette tee niinkuin me tahdomme, ette saa enää leikkiä meidän kanssamme.’”

Ja edelleen Ahlbäck:

”Mutta sovintoon on päästävä. Tällainen peli ei kertakaikkiaan sovi nyt, kun kaikin, siis yhteisin voimin on valmistauduttava vuoden 1952 Helsingin olympialaisiin. Vain yhteisvoimin toimien on urheilullinen panoksemme paras mahdollinen. Yhteistoimintaa tarvitaan moninaisten järjestelytehtävien hoitamiseen. Myös kansan taloudellinen kannatus ja tuki edellyttää yksimielisyyttä. Turha riitely on sen vuoksi lopetettava ja turha kunnian arkuus syrjäytettävä. Laihakin sovinto on parempi kuin lihava riita.”¹⁴⁰

Helsingin olympiakisojen jälkeen kirjoitti Ilmari Viljamaa Suomen Kuvalehdessä otsakkeella ‘Miksei urheilun valtakunnan liittoa’:

”Johtomiehet SVUL:issa ja TUL:ssa muistuttavat Eskoa ja Teemua Karrin häissä, sanoo kirjoittaja, joka ankarasti hyökkää näiden suurliittojen pomomiehiä vastaan. Miksei valtakunnan liitto synny? Syynä ovat liittoriitaisuudet, liittopatriotismi ja poliittiset vaikutteet.”

”Urheilumme valtakunnan järjestöjen SVUL:n ja TUL:n yhteistoiminta sai nykyisessä muodoissaan alkunsa vuonna 1941. Noista ajoista se on paljon laajentunut vaikka Mefistoteeles lieneekin saanut tänä aikana pistetililleen monta rakkaaseen lähimmäiseen kohdistunutta pikkusyntiä yhteistoiminnan jarrutuksen ansiosta.”¹⁴¹

Samassa kirjoituksessa todettiin edelleen:

”Kaiken kohtuuden nimessä olisi nyt vaadittava, että ne ihmiset, jotka ovat ajaneet asiat riitaan ja vaalivat epäsopua (kenen hyödyksi?) asetettaiisiin joko eduskunnan, valtioneuvoston, seurojen taikka aktiivimiesten toimesta ojennukseen ja ainakin neuvottelujen ajaksi hyllylle. Siis jäävit pois neuvottelukunnasta tai kokonaan uusi tie valtakunnan liiton syntymiselle!¹⁴² Edelleenkin saman lehden kirjoituksessa arvioi kirjoittaja tärkeäksi syyksi tämän valtakunnan liiton syntymättömyyteen taloudelliset tekijät. Hänen mielestään liitoilla on suuria omaisuuksia eivätkä he halua ottaa riskiä, että mahdollisen valtakunnan liiton syntyessä joutuisivat luovuttamaan nämä omaisuutensa uudelle liitolle.”¹⁴³

Huoli olympiakisoihin lähetettävän joukkueen tasosta ja yhtenäisyydestä sai kenraali Valkaman lausumaan vuonna 1956:

”Minun sallittaneen käsitellä kysymystä aluksi koko urheiluelämän kannalta. Kaikkien urheilujärjestöjen vaatimuksena ja lähitavoitteena pitäisi olla urheilun irrottaminen puoluepolitiikasta ja yhtyminen yhdeksi valtakunnanliitoksi. Suomen olympiayhdistyksen tavoitteena taas on yksi ainoa: maamme valiourheilijoista kokoonpannun joukkueen lähettäminen Melbourneen osoittamaan, että omat kisat vuonna 1952 eivät merkinneet urheiluinnostuksemme päättymistä, vaan sen jatkumista ja uuden urheilijapolven esiinmarssia.”¹⁴⁴

Kun Pihkalalta tiedusteltiin ratkaisua ”Suomen urheiluelämän kriisiin” vuonna 1959, sanoi hän persoonalliseen tyyliinsä:

”Totta kai, mutta vastatkaa seurauksista, sillä jos suihku purskahtaa silmille, ei vastuu ole tynnyrin eikä tapin, vaan tapin kiskojan ... mutta voidaankohan muuten puhua kriisistä, jonka luonteeseen kuuluu, että se on enemmän tai vähemmän akuuttinen. Tämähän on kroonillinen sairaus, jota on kestänyt viidettäkymmenettä vuotta tai oikeastaan sen täyteenkin. Sitkeimmistä yrityksistä siitä pääsemiseksi voitaisiin kolmen ja puolen vuosisadan takaisten Moskovan kävijöitten tavoin laulaa:

Syntyy suvi, syntyy talvi,
vaan ei synny valtaliitto.”¹⁴⁵

Pihkala piti hyvin suurena syynä järjestöjen riitaisuuteen ja valtakunnan liiton syntymisen vaikeuteen urheilujärjestöjen politisoitumista.

”Runsas kolmannes järjestyneestä urheiluelämästämme on vuosikymmenet palvellut katiskana ’sielujen kalastamiseksi’ isäntäpuolueensa sumpuun, eli siis viime kädessä ja lopullisena tarkoituksenaan oleellisen puolueen mielen - eikä minkään urheilumielen liikuntatapojen - luominen.”¹⁴⁶

Ratkaisuksi tähän kriisiin ehdotti Pihkala muodostettavaksi vanhimman parlamentaarisen järjestelmän mallin mukaisesti kaksitasoinen tai kaksikerroksinen ”kunnia- ja kuntoliitto”. Ylähuoneen ”lordit ja senaattorit” huolehtisivat kilpa- ja huippu-urheilusta ja ns. alahuone kuntoliikunnasta. Tämän kuntoliiton perusyksikkö olisi Tahkon mukaan kuntokunta, jossa äänioikeus olisi 16 tai 17 täyttäneillä kuntotestin läpikäyneillä kansalaisilla. Talousvallan ehdotti Pihkala annettavaksi alahuoneelle.

”Sen vallitsevan parlamentaarisen käytännön mukaisesti, että talousarvio ja yleensä raha-asiat kuuluvat alahuoneelle, jätetään koko valtakunnan liitolle eli Kunnia- ja kuntoliitolle yhteisesti tulevien veikkausvarojen tuosta annettavan osuuden jakelu jälkimmäisen määräysvaltaan.”¹⁴⁷

Pihkalan mukaan edellä kuvattu järjestelmä toimisi hyvin mm. sen vuoksi, että se saisi aikaan erittäin aktiivisen kilpailun määräysvallasta kuntoliitossa ja alahuoneessa, jolloin myös erikoisliitot aktivoituisivat saamaan mahdollisimman paljon jäseniään liikkeelle ja mahdollisimman paljon jäseniä läpäisemään kuntotestin, joka olisi ollut edellytyksenä äänioikeudelle.¹⁴⁸

Kenraali Valkaman huoleen yhteisen olympiajoukkueen kokoonsaamiseksi ja urheilusovun aikaansaamiseksi tämän edellytyksenä totesi Pihkala vuoden 1959 lopulla piikikkäästi: "Jos viitsisi olla ilkeä, sanoisi, että äiti, anoppi ja lapsi muodostavat tässä syndikaatin kolminaisuuden, jonka selvittämiseksi tarvittaisiin salapoliisin vainut tukevan pyykkipojan piti-
missä olevassa nenässä."¹⁴⁹

Esimerkkinä 50-luvun opetusministeriön sisäisestä hallinnollisesta ongelmasta todettakoon, että opetusministeriö myönsi vuonna 1955 jääkiekkoilijoiden MM-kisamatkaan 19 500 markkaa (1993) lautakunnan kannasta poiketen.¹⁵⁰ Tämä ei suinkaan ollut ainoa kerta, kun ministeriö myönsi rahoja vaikka lautakunta oli avustamista vastaan. Muutoinkin on muistettava, että ministeriö myönsi koko joukon erilaisia urheilumäärärahoja täysin lautakunnasta riippumatta. Ministeriö saattoi ainoastaan informoida lautakuntaa tekemistään päätöksistä.

Tämä käytäntö oli varsin vakiintunut. Olihan ministeriöllä oma urheiluasioiden esittelijänsä, joka voi tuoda asioita suoraan ministerin päättäväksi. Liikuntapolitiikan kaikkia linjauksia ei valmisteltu lautakunnassa, vaan monesti ministeriö teki itse omia päätöksiään, mihin sillä lain mukaan oli täysi oikeus. Joka tapauksessa kysymyksessä oli jonkinlainen kaksijakoinen liikuntahallinto, jossa olivat yhtäällä lautakunnan kautta ministeriön päätettäväksi tulevat asiat ja toisaalla ministeriön suoraan päättämät asiat. Edelleen on huomattava, että suurissa talousarvion linjakysymyksissä eduskunnalla ja valtioneuvostolla oli oma tärkeä roolinsa. Etenkin kiistakysymysten kohdalla niiden asema korostui. Muistettakoon nyt vaikka 1930-luvun kiistat TUL:n avustamisesta ja sekä valtioneuvoston että eduskunnan ottamat kannat.

Mielenkiintoista on myös se, ettei ainakaan pöytäkirjoihin merkitty lautakunnassa käytyä keskustelua ministeriön linjauksesta. Ehkä siellä pidettiin tätä työnjakoa varsin luonnollisena. Vaikka ministeriö teki päätöksensä vastoin lautakunnan esitystä, asia vain kirjattiin tiedoksi. Epävirallisesti ovat lautakunnan jäsenet saattaneet hyvinkin ottaa asiaan kantaa. Ainoastaan vaikeina 1930-luvun vuosina pyydettiin ministeriöltä keskusteluja, jotta voitaisiin selkiyttää yhteistä linjaa. Tässä liikuntapoliittisessa dualismissa piili ristiriidan siemen ja 1970-luvulla nähtiinkin jo avointa valtataistelua ja asemien vakiinnuttamista OPM:n ja VUN:n välillä.

Urheilun eheyttämistä lähinnä edustusurheilun järjestämiseksi taroituksenmukaisella tavalla yritti opetusministeriö heti 1960-luvun alussa. Rooman kisojen aikaisen kriisin ollessa vielä ajankohtainen asetettiin ns. Kleemolan komitea syyskuussa vuonna 1960. Sen puheenjohtajaksi valit-

tiin ministeri Kleemola ja jäsenenä olivat von Frenckell, Einari Friman, Kaskela, Pekka Martin ja Jukka Piironen, joka myös toimi aluksi sihteerinä. Myöhemmin sihteeriksi kutsuttiin tekniikan tohtori Lauri Kantee.¹⁵¹

Komitea asetti työlleen seuraavat tavoitteet:

1. Kehittää maamme urheiluolosuhteet sellaisiksi, että kaikki suomalaiset amatööriurheilijat voisivat kilpailla keskenään sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.
2. Olympiakisoihin, eri asteisiin kansainvälisiin kilpailuihin ja maotteluihin tulisi voida valita mahdollisimman hyvät eli maamme parhaimmat urheilijat.
3. Maamme urheiluolosuhteet pitäisi järjestää sillä tavalla, että se olisi omiaan kohottamaan edustusurheilumme tasoa ja menestystä.

Komitean urheilujärjestöille lähettämässä kirjelmästä käy ilmi, että esille tuli urheilun keskusjärjestöjen eli SVUL:n ja TUL:n taholta kaksi erilaista toteuttamishdotusta. SVUL ehdotti yhteisen valtakunnan liiton perustamista ja TUL halusi kullekin urheilualalle keskusliiton, jonka jäsenenä olisivat nykyiset liitot ja joille erikoisliitot siirtäisivät jäsenensä kansainvälisissä liitoissa.¹⁵² Jo Kleemolan komitean kokoonpanoa arvostelivat sekä SVUL että TUL, joten lähtöasetelma ei ollut kovin lupaava. Komitea antoi työstään välimietinnön, jonka TUL hyväksyi keväällä vuonna 1961. SVUL:n puheenjohtaja Kaskela oli jättänyt eriyvän mielipiteensä komiteamietintöön. Sitä kannatti myös hänen järjestönsä. Tähän eräänlaiseen "patitilanteeseen" tämänkin komitean työskentely päättyi ilman varsinaista lopullista mietintöä.¹⁵³

Vaikkakin tämän tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu koululiikunta ja myös korkeakouluopetukseen liittyvä problematiikka, on tarpeen käsitellä hieman liikunnan korkeimman opetuksen sijaintikysymyksen järjestelyä. Tässä prosessissahan oli voimakkaasti mukana myös Suomen eduskunta. Liikunnanopettajien valmistuksen kehittamisestä oli Suomessa kiistelty lukuisia kertoja vuosikymmenien kuluessa. Yksi kehittämisselitys oli voimistelunopettajavalmistuksen siirtäminen Jyväskylän korkeakouluun. Idean kannalta ratkaiseva vaihe oli kun kansanedustaja Veikko Hyytiäinen teki toivomusaloitteen eduskunnassa liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamisesta Jyväskylässä. Hän ehdotti, että hallitus ryhtyisi kiireesti toimenpiteisiin liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamisesta Jyväskylässä ja siellä jo toimivan kasvatustieteellisen korkeakoulun yhteydessä.¹⁵⁴ Ratkaiseva käsittely oli eduskunnassa keväällä vuonna 1960. Eduskunta oli päätöstä tehdessään hyvinkin vaikeiden kysymysten edessä. Hyviä perusteluja oli sekä Jyväskylän että Helsingin puolesta.

"Keskustelusta saa sen vaikutelman, että loppujen lopuksi periaatteellinen kysymys desentralisaatiosta oli ratkaiseva piste. Maalaisliiton edus-

kuntaryhmä oli ainoa, jossa oli tehty selvästi etukäteen päätös siitä, että voimistelunopettajakoulutuksen siirtämistä Jyväskylään kannatetaan. Lopullisessa äänestyksessä jakautuivat äänet sivistysvaliokunnan mietinnön puolesta - siis Jyväskylän puolesta - seuraavasti: 99 jaa-ääntä, 64 ei-ääntä, 5 äänesti tyhjää ja poissa oli 31 kansanedustajaa.¹⁵⁵

Tämä päätös aiheutti kehityksen, jonka lopputuloksena Helsingissä sijaitseva yliopiston voimistelulaitos vähitellen näivettyi ja lakkasi toimimasta vuonna 1974 ja vastapainoksi Jyväskylän liikunnanopetusta kehitettiin lopputuloksena liikuntatieteellinen tiedekunta, joka on jatkossakin kehittynyt varsin voimakkaasti. Myös valtion urheilulautakunta asettui puoltamaan Jyväskylän korkeakoulun liikuntakasvatustieteellisen mietinnön ehdotuksia vuonna 1963, mikä osaltaan vauhditti hanketta.¹⁵⁶ Voidaan myös arvioida, että tämä päätös sisälsi tai siitä seurasi eräänlainen periaatteellinen linjaratkaisu voimistelunopettajavalmistuksen sisältöön nähden. Sijoittaminen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteellisen korkeakoulun yhteyteen ja myöhemminkin opetuksen teoretisoiminen ja erilaisten tieteenalojen varsin tehokas mukaan saaminen johtivat liikunnanopettajaopetuksen suuntautumisen enemmän arvorationaliseen suuntaan kuin entinen voimistelunopettajan varsin tekninen opetus, jota voitaisiin ehkä kutsua teknisrationaaliseksi linjaksi.

Näiden edellä kuvattujen opetusministeriöiden komiteoiden lisäksi työskenteli jo vuonna 1964 Kauppa- ja teollisuusministeriön asettama komitea. Sen tehtävänä oli tehdä ehdotus yleisten ammattikoulujen liikuntakasvatuksen ja terveysopin opetusohjelmien uudistamiseksi ja tarkistaa liikuntakasvatuksen, terveysopin ja mm. työterveysopin, väestön- ja palosuojan sekä liikenneturvallisuusopetuksen opetusohjelmat. Mietinnössään komitea määritteli mm. liikuntakasvatuksen päämäärät ammattikouluissa. Päämääränä kaikissa oppilaitoksissa todettiin olevan riittävän fyysisen kunnon, vireän mielen ja terveellisten elämäntapojen opettaminen. Ammattikoulujen liikuntakasvatuksen päämääräksi todettiin riittävän työkyntöisyyden saavuttaminen. Erityisesti korostettiin ryhdin parantamista ja lihasten voimistamista.¹⁵⁷ Komitea määritteli myös varsin yksityiskohtaisesti työterveysopin ja liikuntakasvatuksen opetusohjelman ammattikouluissa.¹⁵⁸

Keväällä vuonna 1962 asetti opetusministeriö toimikunnan laatimaan ehdotusta asetukseksi kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta sekä urheiluopistojen valtionavusta.¹⁵⁹ Asetus tuli voimaan heinäkuussa vuonna 1963. Siinä määriteltiin mm. urheiluopistojen valtionavun perusteet, se miten hallinto tulisi järjestää opistoissa, opettajien kelpoisuusehdot jne.¹⁶⁰

Selostaessaan opetusministeriön aikaisia toimenpiteitä liikuntaan liittyvien asioiden kehittämiseksi totesi toimistopäällikkö Klemola keskeiseksi korkeimman liikunnanopettajakoulutuksen ja urheiluopistolain aikaansaamisen:

”Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen opinto-ohjelman laajentaminen ja kehittyminen urheilu- ja nuorisotyötä koskevilla aloilla merkitsee tietenkin huomattavaa kehitysaskelta ennen kaikkea koulutustyössä. Saman suuntaisesti myös vaikuttaa urheiluopistojen valtionavusta annettu laki, joka astui voimaan kolme vuotta sitten. Opistot voivat entistä määrätietoisemmin ja pitkäjänteisemmin keskittyä koulutussuunnitteluun niillä erityisaloilla, jotka kunkin opiston tehtäviin kuuluvat.”¹⁶¹

Samassa artikkelissaan Klemola kertoi opetusministeriön ja kouluhallituksen tehneen yhteistyössä selvityksen urheiluopistolain piiriin kuuluvien urheiluopistojen sen hetkisestä toiminta- ja toimitilatilanteesta sekä näiden opistojen suunnitelmista lähempien kymmenen vuoden päähän.¹⁶²

Ainakin lehtitietojen perusteella olivat itse lainsäätäjät eli kansanedustajat jo ainakin 1960-luvulla varsin aktiivisia liikkujia: ”Pintapuolisesti suoritettu ‘tutkimus’ osoitti, että yksinlukien 96 kansanedustajaa ilmoitti harrastukseksi ‘urheilun tai sen johdannaisen, joista ääritapauksena hyväksyin tilastooni virkistyskalastuksen yhtenä kuntourheilumuotona’. Valitettavasti parikymmentä kansanedustajaa oli niin niukkasanaista, ettei harrastuksistaan käynyt mitään ja nähtävästi -- jopa varmastikin - jäi useitakin suoranaisia urheilumiehiä sen vuoksi tilaston ulkopuolelle.”¹⁶³

Myös eduskunnan urheilukerhon väitettiin voivan hyvin, kun se täytti vuonna 1966 20 vuotta. Näin kirjoitti urheilulehti kuvatekstissä:

”Eduskunnan urheilukerho on jo täyttänyt kunnioitettavat 20 vuotta (viime vuonna). Kerhon propagandistinen arvo on erittäin huomattava. Sen riveissä ovat urheilutyötä tehneet varsin näkyvästi mm. tasavallan presidentti Kekkonen ja nykyinen pääministeri Johannes Virolainen. Kerhon puheenjohtajana toimii kansanedustaja Sulo Hostila....”¹⁶⁴

Oma vaikutuksensa kuntoliikunnan suotuisaan kehitykseen ja myös valtion tuen käynnistymiseen oli presidentti Kekkonen uuden vuoden puheella vuonna 1963. Kekkonen totesi siinä mm. :

”Johtopäätös kaikesta tästä on selvä. Sitä mukaa kun työn helpottuminen ja elämän mukavuuksien lisääntyminen vähentää ruumiin liikunnan tarvetta, meidän on itsesuojelutoimenpiteenä lisättävä aktiivista liikunnan harrastustamme. Eikä riitä, että muistamme tämän seikan silloin tällöin ikään kuin sattumalta. Liikuntaa on harjoitettava nimenomaan vanhemmalla iällä jatkuvasti, määrätietoisesti, tasaisesti..... Tässä ei ole kysymys pelkään yksilöä koskevasta asiasta. On mitä suurimmassa määrin koko yhteiskunnan etu, että sen jäsenet ovat terveitä ja työkykyisiä ruumiillisesti ja henkisesti tasapainoisia kansalaisia. Jatkuva ja määrätietoinen liikunnan harjoitus on tästä näkökulmasta tarkasteltuna kansan hyve.”¹⁶⁵

Klemola on painottanut Kekkonen edellämainitun puheen merkitystä. 1960-luvun alkupuolelle ajoittuivat monet valtiovallan toimenpiteet kuntoliikunnan propagoimiseksi, kuten vuoden 1964 terveiden elämäntapojen edistämisvuosi (TEE), Niemen toimikunta sekä liikuntatieteellisen tutki-

mustiedon kartuttaminen. Kekkonen puhe oli "kuntoliikunnan läpimurtautumiseen kuin postimerkki kuoren päällä".¹⁶⁶

Klemola kertoo ensimmäisen neuvottelun kuntoliikuntajärjestöjen yhteistyön kehittämiseksi käydyn puhemies Kleemolan ja esittelijä Klemolan välillä huhtikuussa 1963. Silloin sovittiin, että Kansan- urheilun Keskusliiton, Suomen Kuntourheiluliiton ja Suomen Ladun puheenjohtajat kutsutaan yhteiseen neuvottelutilaisuuteen vielä samana keväänä. Palaverissa pidettiin hyvänä sitä, että seuraavan vuoden valtion tulo- ja menoarvioon saataisiin määräraha kunto- ja kansanurheilutyötä varten ja myös liittojen toiminnan tukemiseksi.¹⁶⁷ Todettakoon, että kun vuonna 1961 kuntoliikuntajärjestöt saivat noin 715 000 markkaa (1993) valtionapua oli tämä vastaava summa vuonna 1970 lähes 9,15 miljoonaa markkaa (1993). Kuntoliikunnan ja myös kuntoliikuntajärjestöjen merkityksen lisääntyminen 1960-luvulta lähtien onkin ollut ehkä näkyvin muutos suomalaisessa liikuntakulttuurissa ja myös sen järjestökentässä. Kuntoliikuntajärjestöjen osuus järjestöavustuksista on myös lisääntynyt ja vastaavasti keskusjärjestöjen osuus vähentynyt. Tämä suhde on kuitenkin näennäinen, sillä eräät kuntoliikuntajärjestöt ovat olleet todellisuudessa sidoksissa keskusjärjestöihin. Merkittävä edistysaskel kuntoliikunnan kehittämiseksi 1960-luvulla tapahtui, kun vuoden 1966 alussa asetettiin ministeriön toimesta ns. Niemen toimikunta, jonka tehtäviksi tuli selvittää kunto- ja kansanurheilusuunnittelun yleisiä perusteita sekä laatia suosituksia alan edistämiseksi lähimpien 10-15 vuoden aikana. Toimikunta oli kokoonpanolta varsin monipuolinen. Siihen kuului varsinaisten kuntoliikuntasiantuntijoiden lisäksi mm. sosiologian, arkkitehtuurin ja työterveyden asiantuntija.¹⁶⁸

1950-luvun alkupuolella oli lääneillä vielä kullekin erikseen kiintiöity valtion määräraha. Kaikki läänit eivät olleet tähän järjestelmään tyytyväisiä. Uudenmaan lääni puuttui Helsingin saamaan rahamäärään, jossa läänin urheilulautakunta näki ongelmia:

"Lautakuntaa kehoitetaan antamaan lausuntonsa Uudenmaan läänin urheilulautakunnan ministeriölle lähettämästä kirjelmästä, joka koskettelee eduskunnan päätöstä veikkausvoittovarojen jakamiseksi ja Helsingin osuutta aikaisemmassa jakopäätöksessä. Lautakunta pitää kirjeessä esitetyt tiedot paikkansapitävinä, mutta koska kirje on sävyltään poleeminen ei lautakunta halua lausua asiasta mielipidettään."¹⁶⁹

Eräs rahoituksellinen erikoisuus oli se, että valtion urheilulautakunta jakoi myös voimistelulaitoksen toimintaan liittyviä määrärahoja vielä 1950-luvulla.

Tämän päivän perspektiivistä katsoen erikoinen asia valtion urheilulautakunnan käsiteltävänä oli vuonna 1953. Lautakunta päätti nimittäin silloin suorittamiensa tarkastusten tehostamiseksi esittää opetusministeriölle, että lautakunnalle myönnettäisiin veikkausvoittovaroista 56 000 mk henkilöauton ostamiseen, koska lautakunnan toimesta tapahtuva urheilulaitosrakennustoiminnan tarkkailu vaati yhä kasvavaa huomiota osak-

seen.¹⁷⁰ Kun opetusministeriö ei pyyntöön suostunut käännettiin asiassa Veikkaustoimiston puoleen ja sitä kautta asia järjestyikin.¹⁷¹

Syksyllä vuonna 1956 lähettivät valtion tilintarkastajat opetusministeriölle kirjelmän, jossa he tiedustelivat veikkausvoittovarojen käyttöä urheilulaitosrakennustoiminnan tukemiseen. Tähän tiedusteluun laati valtio urheilulautakunta varsin seikkaperäisen selostuksen, jossa todettiin, että joitakin epäkohtia veikkausvoittovarojen käytössä oli ilmennyt, mutta ei suoranaisia väärinkäytöksiä. Toisen kerran puuttuivat valtion tilintarkastajat veikkausvoittovarojen käyttöön vuonna 1965. Siinä tilintarkastajat puuttuivat erityisesti järjestöjen taloudenpitoon. Tämä aiheuttikin varsin suuret mittasuhteet saaneen arvosteluryöpyn lehdistössä.¹⁷²

Vuonna 1964 käynnistettiin valtakunnallinen urheilulaitostutkimus, jolla pyrittiin selvittämään kuntien liikuntasuunnitelmia, kuntourheilun toteutumista sekä arvioimaan liikuntapoliittisten toimenpiteiden tuloksia. Tutkimus oli sikäli merkittävä, että se käynnisti pitkän tutkimusten sarjan, joka osaltaan oli uuden päätöksentekokulttuurin ilmiö.¹⁷³ Päätöksenteon tuli perustua suunnitteluun ja suunnittelun tutkittuun tietoon. Kunnille lähetetyissä kirjelmissä muotoiltiin myös ensimmäisen kerran valtion urheilulautakunnan virallinen liikuntapoliittinen ohjelma. Siitä seuraava katkelma:

“Koska urheilu- ja liikuntakasvatustoiminta on elimellinen osa yhteiskuntatoiminnoissa, ei sitä voida tarkastella irrallisena, vaan sen pitää liittyä eräänä tekijänä yhteiskunnan kokonaissuunnitteluun ... Erityisesti korostetaan ulkoilu- ja retkeilyalueitten sekä erilaisten ulkoilumajaratkaisujen kehittämistä ... Vapaa-ajanviettokysymys muodostuu entistä tärkeämmäksi työaikojen lyhentyessä...”¹⁷⁴

7.6 Yhteenveto

Vasemmiston mukaantulo täysivaltaisena osapuolena valtion liikuntapoliittikkaan vaikutti urheilun komiteatyöskentelyyn ja valtion urheilulautakunnan toimintaan. Lautakunnan johtosäännössä vuodelta 1945 ei enää urheilun merkitystä arvioitaessa mainittu 1924 johtosäännössä olleita tottumusta kuriin ja järjestykseen sekä urheilun vaikutusta kansalaiskuntoon ja Suomen kansainväliseen kuvaan. Uudessa johtosäännössä mainittiin uudelle aikakaudelle sopivasti kansan terveyden edistäminen, henkisen ja siveellisen tason kehittäminen, kansanurheilu, sekä järjestöjen mahdollisuus harjoittaa yhteiskunnallisesti arvokasta urheilutoimintaa. Vasemmiston pyrkimys liikuntapalvelujen yhteiskunnallistamiseen kuntien ja valtion roolia nostamalla näkyi sodan jälkeisistä vuosista alkaen.

Suojeluskuntaurheilun lakkaaminen teki loven ei-vasemmistolaisen urheiluliikkeeseen, jota pyrittiin paikkaamaan työpaikkaliikuntaa lisää-

mällä. Tässä mielessä liikuntaelämän oikealla laidalla jatkettiin yhteiskunnan integraatiopyrkimyksiä urheilun avulla.

Helsingin olympialaisten liikuntaelämää integroiva vaikutus ei kestänyt kauan. Kisat ja reaktio suomalaisten huonoon menestykseen niissä osoittivat kuitenkin, että menestyminen kansainvälisessä kilpaurheilussa oli 1950-luvun alussa erittäin tärkeällä sijalla valtion liikuntapolitiikassa. Hiihtourheilun saavutukset Oslossa vuonna 1952 olivat osa Suomen henkistä palaamista "kansakunnaksi kansakuntien joukkoon", jolloin sodanaikaisen henkisen eristäytymisen rajoja murrettiin.¹⁷⁵ Kansainvälinen kilpaurheilu oli myös osa valtion virallista ulkopolitiikkaa, joka suuntautui aikaisempaa aktiivisemmin nyt itään.

Liikunnan ja urheilun taloudellisten voimavarojen voimakas kasvu veikkaustoiminnan myötä vielä 1950-luvun alussa antoi valtiovallalle selvästi aikaisempaa paremmat mahdollisuudet toteuttaa myös haluaansa liikuntapolitiikkaa. Sekä liikuntaan ja urheiluun liittyvää rakennustoimintaa että suurten urheilujärjestöjen toimintaa voitiin tukea entistä voimakkaammin. Suomalaisen yhteiskunnan teollistumiskehitys ja sen mukana tapahtuva työn luonteen muuttuminen tekivät kuntoliikunnan väestön kannalta yhä tärkeämmäksi. Tämän kehityksen merkitystä ja sitä varten toteutettavia toimenpiteitä korostettiin monessakin yhteydessä myös valtion liikuntapolitiikassa.

Tästä edellisestä johtuen urheilun ja liikunnan funktioista korostui entistä voimakkaammin tänä ajanjaksona väestön kunnan ja terveyden säilyttäminen. Nimenomaan työkuuntoisuutta pidettiin myös tärkeänä. Parsonsin AGIL-kaaviossa tämä osuisi lähelle adaptaatiota eli mukautumisfunktioita. Urheilun integroiva funktio oli tietysti edelleenkin tärkeä, jos ajatellaan esimerkiksi suomalaisten pyrkimystä kansainväliseen urheilumenestykseen. Isänmaalliset päätökset ja yltiönationalistiset reaktiot olivat vähäisempiä kuin aikaisemmin. Urheilun sisäinen integrointi oli yhtä huonoa kuin aikaisemminkin. Eräänlaisia pyrkimyksiä yhteiseen liittoon oli tänäkin ajanjaksona mutta eivät ne johtaneet erityisempiin tuloksiin. Enemmänkin voi sanoa, että tapahtui hajoamista mm. TUL:n hajaannuttua.

Liikunnan valtionhallinnon kehityksessä tapahtui voimakasta muutosta edellä kuvattuna ajanjaksona. Opetusministeriöön saatiin lisävoimavaroja mm. oman esittelijän ja toimiston perustamisen kautta. Ehkä tärkein urheiluun ja liikuntaan liittyvä lainsäädännöllinen toimenpide oli urheiluopistoja koskevan lain säätäminen. Se loi mahdollisuudet pitemmän aikavälin kehittämiseen ja suunnitteluun sekä vakaampaan toimintaan urheiluopistoissa.

Varsinkin 1960-luvun alkupuolelta lähtien liikuntakulttuurin alueella vilkastui liikunnan ja urheilun tavoitteita ja periaatteita koskeva keskustelu. Konkreettisena toimenpiteenä mainittakoon esimerkiksi valtiovallan rooli ja osuus kuntoliikuntajärjestöjen perustamisessa ja niiden yhteistyön kehittämisessä. Valtion urheilulautakunnan toimesta pyrittiin evaluoimaan lähinnä liikuntakulttuurin niiden osa-alueiden toimintaa,

joihin valtion tukea annettiin. Systemaattisemmin ohjausta ja arviointia toteutettiin rakennustoiminnan alueella. Se onkin hyvin ymmärrettävissä, koska kysymyksessä on tekninen ja helposti mitattavissa oleva toiminta-alue.

Sodanjälkeisenä ajanjaksona voidaan liikuntapolitiikassa nähdä eräiden kovien arvojen, kuten maanpuolustuksen ja liikuntaan liitettyjen kovien kasvatusmenetelmien väistyminen. Tilalle tuli yleiseen hyvinvointiin, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja liikunnan harrastajien tasa-arvoon liittyviä arvoja. Suuri muutos näyttää tapahtuneen 1960-luvulla. Toisaalta koko joukko vanhoja arvoja, kuten kilpailu, taloudellinen hyöty ym. säilyttivät asemansa.

- 1 Allardt, E., Hyvinvoinnin ulottuvuuksia, Juva 1980, 105 - 106.
2 Suomi 2017, toim. Riihinen, O., Gummerus 1990, 217.
3 Häikiö, M., Suomen lähihistoria, Vammala 1991, 45.
4 Ibid., 75.
5 Ibid., 1991, 47.
6 Kts. esim. Rautkallio, H., Neuvostovallan asialla. NKP:n vaikutus
Suomessa 1960-luvulla, Jyväskylä 1993. Suomi, J., Kriisien aika. Keuruu
1993. Häikiö M., Presidentin valinta. Miten valtionpäämiehet on Suomessa
valittu, millaisiin poikkeusmenetelmiin valinnoissa on turvauduttu ja
miksi presidentin toimikautta jatkettiin kokonaan ilman vaalia vuonna
1973. Juva 1993.
7 Jussila, O., Suomen tie 1944-1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa?
Juva 1990.
8 Saraviita et al., 1976, liite 3, 11 - 12.
9 Halila & Sirmeikkö, 1960, 585.
10 Hentilä, 1984, 51-53.
11 VUL, ptk. 24.5.1945.
12 VUL, ptk. 24.5.1945.
13 VUL, ptk. 26.5.1945.
14 Opetusministeriön kirje 7.6.1945 No 1274.
15 VUL, ptk. 4.5.1946.
16 VUL, ptk. 29.5.1947.
17 Laherma, 1960, 9.
18 VUL, ptk. 27.1.1948.
19 VUL, ptk. 7.12.1945. OPM kirje nro 1296, 6.5.1956.
20 OPM kirje nro 1296, 6.5.1946.
21 Ibid.
22 Ibid., 15
23 Vesanen, 1979, 14-15.
24 Wuolio & Jääskeläinen, 1993, 103.
25 Eljanko & Kirjavainen 1969, 204 - 209.
26 VUL ptk. 17.1.1947.
27 VUL ptk. 20.1.1947.
28 Hentilä, S., Suomen työläisurheilun historia II. Työväen Urheiluliitto 1944-
1959. Hämeenlinna 1984, 53.
29 VUL, ptk. 25.4.1947.
30 VUL, ptk. 25.6.1948.
31 Juppi, 1985, 116.
32 Pöytäkirja kansliapäällikkö Salmisen sekä A.Vartian ja O.Suvannon
keskustelusta 10.12.1946, Valtion urheilulautakunnan arkisto.
33 Juppi, 1985, 117.
34 Ibid.
35 Ibid., 116-117.

- 36 Juppi, 1985, 119 ja 126.
37 VUL, ptk. 3.3.1950.
38 VUL, ptk. 11.2.1949.
39 VUL, ptk. 11.3.1949 ja 20.4.1949.
40 VUL, ptk. 19.5. ja 31.5.1949.
41 VUL, ptk. 2.6.1950 ja 20.6.1950.
42 OPM kirje nro. 3425, 16.11.1950.
43 OPM kirje 19.10.1956.
44 Laherma, 1960, 35 - 37.
45 VUL, ptk. 17.2.1950.
46 VUL, ptk. 10.3.1953.
47 VUL, ptk. 13.12.1954.
48 Klemola, 1970, 31.
49 VUL, ptk. 27.1.1959.
50 VUL ptk. 12.5.1950.
51 Esim. Suvannon ehdotus avustuksista ainoastaan kunnille 14.5.1952. VUL
ptk., 14.5.1952.
52 VUL, ptk. 17.4.1952.
53 VUL, ptk. 25.8.1950.
54 Laherma, 1960, 17.
55 Laherma, 1960, 15 - 16.
56 Klemola, 1970, 5.
57 VUL, ptk. 16.1.1951.
58 VUL, ptk. 17.1.1952.
59 VP 1958, Liitteet VIII, 549.
60 Ibid.
61 Valtion tilintarkastajien kertomus vuodelta 1964, Helsinki 1966, 45 - 46.
62 Vesanen 1979, 4.
63 OPM, kirje nro. 1294, 15.3.1966.
64 Suomen Urheilulehti 5.4.1945. Helsingin Sanomat 29.4.1945.
65 Vasara, E., Järjestöt järjestävät, julkinen valta rahoittaa, teoksessa Suomi
uskoi urheiluun, Pyykkönen, T., (toim.), 1992, 317.
66 Valtion urheilukomitean mietintö 1945:6, Helsinki 1945.
67 Ibid., 18.
68 Ibid., 20, 26 - 27.
69 Ibid., 26.
70 Ibid., 27.
71 Ibid., 18 - 27.
72 Ibid., 27.
73 Ibid., 21.
74 Ibid., 22.
75 Suomen asetuskokoelma 1945, nro. 269/1945.

- 76 Opetusministeriö 1945 KD 32/576, Valtionarkisto.
77 Heikkinen, 1983, 22 - 28.
78 Vasara, 1992, 318.
79 Vasara, 1992, 319.
80 Opetusministeriö 1947 KD 35/632, Valtionarkisto.
81 Ibid.
82 Ibid.
83 Ibid.
84 Mietintö vuosien 1930-1935 aikana lakkautettujen Työväen urheiluliittoon kuuluneiden urheiluseurojen menettämän omaisuuden korvaamisenmenetelystä. Komiteamietintö 1948:32, Helsinki 1948.
85 Ilmanen & Voutilainen, 1982, 190.
86 Esim. TUL 25. 3. 1947 ja 24.2.1948.
87 VUL, ptk. 2.2.1951.
88 Wuolio & Jääskeläinen, 1993, 102.
89 Kouluhallituksen kiertokirje 1120/1942: Opetusministeriön valtion oppikouluja varten kesäkuun 19. päivänä 1941 vahvistamat oppiennätykset ja kouluhallituksen niihin liittämät metodiset ohjeet, viitattu Wuolio & Jääskeläinen 1993, 105 - 106.
90 Valtion oppikoulujen Liikuntakasvatusohjelma I ja II, Helsinki 1947, viitattu Wuolio - Jääskeläinen, 105 - 106.
91 Vuoden 1941 oppiennätykset, viitattu Ibid.
92 Vuoden 1947 Liikuntakasvatusohjelmat. Viitattu Ibid.
93 Wuolio & Jääskeläinen 1993, 102 - 104.
94 Salmenkylä, M., Olympiakisojen rahoitus, teoksessa Nygren, H. - Siukonen, M. (toim.), Suuri olympiateos 2, Keuruu 1978, 757 - 765.
95 VUL, ptk. 7.10.1948.
96 VUL, ptk. 14.10.1952.
97 VUL, ptk. 6.2.1953.
98 J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956. Toinen osa 25.4.1949 - 10.4.1956. Blomstedt, Y., & Klinge, M., (toimittajat), Juva 1986, 291.
99 Viitattu Heinilä, K., Urheilun tehtävät suomalaisessa yhteiskunnassa. Alustus Suomen Kuntourheiluliiton neuvottelukunnan kokouksessa 17.11.1964, 9.
100 Heinilä, 1964, 2.
101 Nikkilä, J., Valtion budjetti menojen kehitystehtävittäin 1920-1976. Tampereen yliopisto, hallintotieteen laitos, julkishallinnon julkaisusarja nro 1/1979. Tampere 1979. Liite 8.
102 Ibid., 1979, 118.
103 Suomen Urheilulehti 15.12.1966.
104 Hentilä, S., Suomen Työläisurheilun historia 3. Työväen Urheiluliitto 1959-1979, Hämeenlinna 1987, 299.
105 Hentilä, 1984, 295-313.
106 Hentilä, 1984, 452.

- 107 Hentilä, 1984, 454-455.
- 108 Suomen Urheilulehti 4.1.1966. Suomen Urheilulehti 1.2.1966. Suomen
Urheilulehti 1.3.1966 ja Suomen Urheilulehti 7.6.1966.
- 109 SUL 7.6.1966.
- 110 U.Kekkosen puhe Suomen suurkisojen avajaisissa vuonna 1966, Suomen
Urheilulehti 7.6.1966.
- 111 Ibid.
- 112 Suomen Urheilulehti 13.10.1966.
- 113 Suomen Urheilulehti 15.11.1966.
- 114 Tuomikoski, E., Suomen urheilun jumalaistaruusto, Suomen Kuvalehti
21.10.1961, 6.
- 115 Ibid., 6.
- 116 Ibid., 10.
- 117 Ibid.
- 118 Heinilä, K., Urheilu rationaalistuvassa maailmassa, Stadion 1963.13.
- 119 Ibid., 7.
- 120 Saukkonen, J., Liikunnan yksilöllinen, yhteiskunnallinen ja kansainväli-
nen merkitys. Stadion 1/1966.
- 121 Hentilä, 1984, 297.
- 122 Ibid., 295, 399, 452.
- 123 Hentilä, S., Poliittista urheilua ja urheilupolitiikkaa, teoksessa Suomi
uskoi urheiluun, Pyykkönen, T., (toim.), Helsinki 1992, 278-281.
- 124 Ibid., 312-313.
- 125 Järvinen, 1980. 27-29.
- 126 Klemola, H., kirje tekstijälle, tekijän hallussa.
- 127 Ibid.
- 128 Ibid.
- 129 Suomen asetuskokoelma 1966. Nro 50. Klemola, 1970, 6.
- 130 Juppi, J., 1985. 90.
- 131 Klemola, H., Virkamiesuran käynnistyksen vuodet 1962-1966.
Julkaisematon moniste 1993, 111.
- 132 Ibid.
- 133 Ibid., 111.
- 134 Autio, V.-M., Heikkilä, M., Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiik-
kaa 1945-1965. Opetusministeriön historia V, Helsinki 1990, 424.
- 135 Valtion urheiluneuvoston johtosääntö 11.1.1967, OPM:n arkisto.
- 136 Järvinen, 1980, 48-50.
- 137 Laherma, 1960, 33-34.
- 138 Suomen Urheilulehti 19.1.1967.
- 139 Ibid.
- 140 Ahlbäck, K.,G.,R., Urheilumme riita, Suomen Kuvalehti nro 7, 18.7.1950.
- 141 Suomen Kuvalehti, nro 41, 10.10.1953.
- 142 Ibid., 27.
- 143 Ibid., 27.
- 144 Suomen Kuvalehti 6.10.1956.

- 145 Suomen Kuvalehti 22.8.1959, 6.
146 Ibid.
147 Ibid., 8.
148 Ibid., 8.
149 Suomen Kuvalehti 5.11.1959.
150 VUL, ptk. 16.3.1955.
151 Kleemolan komitean pöytäkirja 5.10.1960. Opetusministeriön arkisto.
152 Kleemolan komitean kirjelmä 27.4.1961. Opetusministeriön arkisto.
153 Hentilä, 1987, 68-72.
154 Toivomusaloite nro 117/20.2.1959. Hyytiäinen. "Liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittaminen Jyväskylässä."
155 Ilmanen & Voutilainen, 1982. 214 - 215.
156 Valtion urheilulautakunnan lausunto Jyväskylän korkeakoulun liikuntakasvatuskomitean mietinnöstä, Helsinki 1963. Valtion urheilulautakunnan arkisto.
157 Liikuntakasvatuksen ja terveysopin opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1964:B97, Helsinki 1964, 1.
158 Ibid., 3-25.
159 Kansalais- ja urheiluopistotoimikunnan mietintö. Mon.1963:85, Helsinki 1963, esipuhe.
160 Asetus kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta, Helsinki 1963.
161 Klemola, 1966, 21.
162 Ibid.
163 Suomen Urheilulehti 29.12.1966.
164 Suomen Urheilulehti 10.3.1966.
165 U. Kekkosen uudenvuoden puhe 1963.
166 H. Klemolan haastattelu 28.2.1992.
167 Klemola, 1993, 55.
168 Klemola, 1966, 20.
169 VUL, ptk., 31.3.1954.
170 VUL, ptk., 10.12.1953.
171 VUL, ptk., 2.5.1954.
172 Klemola, 1993. 60.
173 Järvinen, 1980, 35.
174 Valtion urheilulautakunnan kirjelmä kunnallishallituksille 29.1.1965, viitattu Järvinen, 1980, 36 - 37.
175 Väyrynen, R., Nationalismi nakertaa urheiluaatetta, teoksessa Lihan ihmemaassa. Liikuntatieteellinen Seura 60 vuotta (1933-1993), Pyykkönen, T., (toim.), LTS:n julkaisu nro 138, Helsinki 1994, 35.

8 SUUNNITELMALLISEN LIIKUNTA- POLITIIKAN AIKAKAUTEEN VUOSINA 1967-1973

Leimallista 1960-luvun loppuvuosille oli näkyvä yhteiskunnallinen radikalismi. Vasemmistolainen opiskelija- ja työväenliike veti eri aloilla keskustelua yhteiskunnallisesta uudistuspolitiikasta. Vuodesta 1966 alkaen oli vallassa ns. kansanrintamahallitus, jonka tehtäväksi jäi kanavoida näitä tarpeita käytännön politiikassa. Konkreettisia merkkejä tästä alkoi jo näkyä liikuntapoliittisten neuvottelupäivien julkilausumassa vuodelta 1967 ja edelleen siitä eteenpäin mm. kuntoliikunnan kehittämisvaatimuksina ja kritiikkinä kilpa- ja huippu-urheilua kohtaan. Näitä painotuksia alkoi siten ilmaantua erilaisissa yhteyksissä mm. opetusministeriön erilaisten suunnitteluryhmien ja komiteamietintöjen raporteissa.

8.1 Opetusministeriön liikuntahallinnon kehittämien

Vuoden 1966 OPM:n hallintouudistuksen jälkeen alkoi valtion liikuntabyrokratia kehittyä nopeasti. Vuonna 1969 vakinaistettiin ylimääräinen urheilu- ja nuorisotoimisto. Vuonna 1973 organisaatiota muutettiin edelleen niin, että perustettiin opetusministeriön urheilu- ja nuoriso-osasto, joka sisälsi urheilutoimiston ja nuorisotoimiston.¹ Liikuntapolitiikan puoluepoliittisuus lisääntyi samalla 1970-luvun alussa ja vuonna 1973 nimettiin valtion urheiluneuvosto "jokseenkin puhtaasti puoluepoliittisin perustein", jolloin puolueilla oli eduskunnan voimasuhteisiin nojaavat mandaattinsa.²

Vuonna 1970 olivat opetusministeriön työjärjestyksessä urheilu- ja

nuorisotoimiston tehtävät määritelty koskemaan seuraavia asioita:

- 1) liikuntakasvatuksen sekä nuorisokasvatuksen yleissuunnittelua ja kehittämistä;
- 2) urheilu- ja liikuntakasvatusjärjestöjä sekä nuorisokasvatusjärjestöjä ja niille myönnettyjä valtionavustuksia;
- 3) urheiluopistoja sekä alan kurssikeskuksia;
- 4) nuorisotyöntekijäin koulutusta;
- 5) urheilua ja liikuntakasvatusta edistävien laitosten rakentamista sekä siihen liittyvää tutkimusta ja ohjausta;
- 6) nuoriso- ja vapaa-ajan toimitiloja sekä alueita;
- 7) liikuntatieteellistä suunnittelu- ja tutkimustyötä;
- 8) valtion urheiluneuvostoa, valtion liikuntatieteellistä toimikuntaa, valtion nuorisotyölautakuntaa jne.;
- 9) nuorisoa ja nuorisotyötä koskevaa tutkimustyötä;
- 10) nuorison vapaata harrastus- ja kerhotoimintaa;
- 11) urheilu, liikuntakasvatus ja nuorisokasvatuksen kansainvälistä toimintaa;
- 12) urheilun, liikuntakasvatuksen ja nuorisokasvatuksen edistämiseksi vedonlyönnistä urheilukilpailuissa kertyneistä varoista myönnettäviä avustuksia ja apurahoja.

Luettelo on siis varsin pitkä ja tehtäviä riitti. Näiden rinnalle oli kertynyt erilaisia ja eritasoisia suunnittelu- ja valmistelutyöhön liittyviä tehtäviä. Mm. rakennustoimintaan liittyvä ohjaus- ja koulutustyö oli lisääntynyt runsaasti.³

Vuonna 1969 valmistunut valtion urheiluneuvoston suunnittelujajoston mietintö esitti valtakunnallisen urheiluhallinnon kehittämiseksi vuonna 1973 toteutetun urheilu- ja nuoriso-osaston perustamista. Jaosto meni esityksessään jopa pitemmälle ehdottaen, että myöhemmin perustettaisiin peräti erillinen urheilun keskushallitus.⁴ Yhtenä perusteluna urheiluministeriölle oli "kehittyvän yhteiskunnan vaatimukset urheilulle."⁵

Puheenjohtaja J.E. Niemi huomautti, että tässä vaiheessa oli kysymys vain ajatuksista, ei suunnitelmasta.⁶ Niemi mainitsi edelleen, että hänen johdollaan toimivassa ns. Niemen toimikunnassa tullaan tekemään esitys ja lisäksi tämä esitys tehdään myös valtion urheiluneuvostossa.⁷ Niemen liikuntapoliittinen perusnäkemys oli lähimpänä Parsonsin I-kategoriaa eli liikunnan integroivaa vaikutusta.

Niemen mukaan toimiston työvoimaa oli pian lisättävä. "Lisäys pitää tehdä sellaisin suunnitelmin, että kehityksen mukaan toimisto muuttuu urheilu- ja nuorisotyön keskusvirastoksi, joskus tulevaisuudessa ministeriöksi."⁸ Helsingin kaupungin virastopäällikkö Esko Palmio vakuutti, että valtion hallinnossa ei urheiluministeriön tai viraston perustaminen aiheuttaisi edes lisäkustannuksia, sillä yksinomaan suunnittelun ansiosta virheinvestoinneilta säästyminen toisi tarvittavat varat käyttöön.⁹

SVUL:n silloinen pääsihteeri Aarno Laine oli kuitenkin urheilumi-

nisteriöajatukselle varsin skeptinen.

”On pelättävissä, että jos ministeriöajatusta kehitettäessä ensin karsinoidaan asiat ja kun yritys menee pieleen, jäävät karsinat olemaan ja urheilulle on tehty karhunpalvelus. SVUL oli lämpimästi tukemassa ajatusta nuoriso- ja urheilutoimiston perustamisesta opetusministeriöön, mutta tällä hetkellä on se käsitys, että toimisto ei ole voinut keskittyä riittävästi urheiluun, jotta siitä olisi ollut toivottu hyöty.”¹⁰

Myös sosialidemokraattisen puolueen vuonna 1969 ilmestynyt liikuntapolitiittinen ohjelma suositteli harkittavaksi keskusviraston perustamista, jolle liikuntaan liittyvien asioiden suunnittelu ja johto keskitettäisiin.¹¹

Urheilun keskusvirastoa tai ministeriötä ei koskaan perustettu. Tuon ajan kehitykseen kuului kuitenkin eri sektoreilla usko vahvan valtion resurssointiin, ohjaukseen, suunnitteluun ja tämän kaiken hyödyllisyyteen tavallisten ihmisten, siis kansalaisten kannalta. Urheiluvirastoasia voidaan tietysti myös tulkita niin, että liikunnan ja urheilun yhteiskunnallinen merkitys ja sen funktiot nähtiin tavallista tärkeämmiksi.

8.2 Suunnitelmallisuus liikuntapolitiikan välineeksi

Suomessa lisääntyi 1960-luvun puolivälissä vapaa-aika voimakkaasti. Erityisesti viisipäiväiseen työviikkoon siirryttäessä se toi muiden yhteiskunnallisten muutostekijöiden lisäksi liikuntasektorille entistä enemmän painoarvoa. Kuten muillakin yhteiskunnan lohkoilla alettiin myös liikuntakulttuurin piirissä puhua oman alueen politiikasta eli liikuntapolitiikasta.

Liikuntapolitiikan muodostuminen omaksi erityisalueekseen merkitsi samalla sitä, että liikunnasta tuli aivan kuin mistä muusta yhteiskuntapolitiikan lohokosta tahansa myös etujärjestöpolitiikan kohde. Poliittiset puolueet sekä urheilu- ja liikuntajärjestöt alkoivat esittää liikuntapolitiittisia tavoiteohjelmiaan. Perinteisestä urheilupolitiikasta, joka rajoittui järjestöjen välisiin suhteisiin ja koski nimenomaan kilpaurheilua tuli uuden koko liikuntakulttuurin kattavan liikuntapolitiikan osa. Etujärjestöt ryhtyivät ajamaan liikuntapolitiittisia tavoitteitaan valtion, kuntien ja järjestöjen puitteissa.¹²

Ihmisten vapaa-ajan käyttöä oli muodikasta tutkia ja tätä aluetta haluttiin myös suunnitella ja ohjata julkisen vallan taholta. Suunnittelu oli muutenkin muodissa ja arvostettua. Varsin nopeasti kasvatettiin byrokraatioita sekä valtionhallinnossa että alueellisesti. 1960-luvun päättäjien merkittäviä neuvonantajia olivat sosiologit, joiden esittämiin ajatuksiin oli muodikasta viitata, kuten presidentti Kekkonenkin teki ns. Ostrobotnian puheessaan vuonna 1967.¹³ Esimerkiksi sosiologian professori Seppänen

kuului ajankohdan aktiivisiin kynänkäyttäjiin, joka kirjoitti suunnittelusta mm. teatterin, seurakuntatyön ja liikunnan piirissä.¹⁴ Sosiologisen näkökulman ja suunnitteluinnon läpilyönti liikuntakulttuurin pohdinnoissa ei siis millään tavalla poikennut ajankohdan yleisestä ilmapiiristä, joka suosi tiedettä ja myös suunnittelua. Mainittakoon myös, että Seppänen valittiin urheilun eheyttämiseen pyrkivän ns. Urheilun neuvottelukunnan puheenjohtajaksi vuonna 1971. Neuvottelukunnan työ kariutui jälleen järjestöjen keskinäisiin kiistoihin vuonna 1973.¹⁵

Julkishallinnon suunnittelua toteutettiin voimaperäisesti 1960-luvun puolivälin paikkeilta lähtien. 1960-lukua voidaankin pitää yhteiskuntasuunnittelun kehittymisen aikakautena, vaikka suunnittelua oli tietysti harjoitettu myös ennen sitä.¹⁶ Yhteiskuntasuunnitteluksi sanottiin yhteiskunnan eri toimintojen ohjaukseen tähtäävää kokonaisvaltaista suunnittelua, jonka kohteena ovat kaikki toiminnot ja tavoitteena yhteiskunnan suunnitelmallinen kehittäminen eli suunnitelmallinen yhteiskuntapolitiikka yleensä.¹⁷

Vasta 1960-luvulla alettiin varsinaisesti puhua liikuntapolitiikasta käsitteen nykyisessä merkityksessä. Syy käsitteen painotukseen oli Klemolan mukaan se, "että urheilupolitiikka oli ryvettynyt eli urheilusta oli tehty puoluepolitiikan renki eikä päinvastoin".¹⁸ Silloin alkoi myös kehittyä valtion suunnittelutoiminta ja oma liikuntahallinnon organisaatio, joka ei ollut välittömästi sidoksissa urheilun keskusjärjestöihin. Voidaan puhua myös laadullisten muutosten vuosikymmenestä, sillä rahoituksessa ei tänä aikana tapahtunut mitään mullistavaa hyppäystä.¹⁹ Vuonna 1966 urheilu-sosiologi Heinilä korosti eräässä puheenvuorossaan:

"Yhteiskuntaelämän osa-alueitten suunnitelmallinen kehittäminen vaatii kokonaisnäkemyksiä, ts. osa-alueitten kehityssuunnitelmien pitää liittyä järkevästi yhteiskuntasuunnittelun kokonaisohjelmaan. Myös liikuntatoiminnan suunnittelun tulee lähteä yhteiskunnan kokonaistavoitteista, edistää työkuntoa, perhe-elämän, vapaa-ajan mielekästä viettämistä sekä yhteiskunnallista solidaarisuutta ja yhteistuntoa."²⁰

Samassa kirjoituksessa Heinilä pohti edelleen kunnallisen liikuntatoiminnan suunnittelua, sen päämääräkysymyksiä, tarkoituksenmukaisten harjoituspaikkojen ominaisuuksia ja organisaatiopulmia. Hän kritisoi myös silloista varsin yksiarvoista kilpaurheilusidonnaista suunnittelumentaliteettia sekä korosti, kuinka tärkeää olisi, että urheilu ja liikuntapalvelut tavoittaisivat tavallisen ihmisen ja edistäisivät hänen parastaan.²¹

Stadion-lehdessä painotti silloinen opetusministeriön toimistopäällikkö Klemola kokonaisvaltaisuuden periaatteen tärkeyttä urheilu- ja nuorisotilojen suunnittelussa ja toi erityisesti esille monitoimitilojen edut näitä tiloja rakennettaessa.²²

Liikuntatieteellisen Seuran vuonna 1967 järjestämät Liikuntapolitiittiset neuvottelupäivät olivat liikuntasuunnittelun merkityksen suuri julkistamistilaisuus. Seura järjesti vuonna 1969 ensimmäisen valtakunnallisen erityisseminaarin liikuntasuunnittelusta. Siellä tuotiin esille mm. lii-

kuntasuunnittelun merkitys, eri tasoisen liikuntasuunnittelun organisointikysymyksiä ja eräitä suunnittelumalleja.²³ Seura jatkoi tämän yleisluontoisen ongelmakartoituksen jälkeen yhdyskuntien liikuntasuunnitteluun liittyvien kysymysten kartoittamista.²⁴ Todettakoon, että Klemola totesi edellä mainitussa Stadion lehden kirjoituksessaan, että 1920-40 -luvulla ei yhteiskunnan taholta pahemmin yritetty vaikuttaa liikuntatoimintaan, mutta 1950-luvulla on jo löydettävissä sellaisia merkkejä, että yhteiskunnan taholta on hitaasti ruvettu vaikuttamaan kehityksen kulkuun. "Varsinaisesti kuitenkin vasta tällä vuosikymmenellä (1960-luvulla) lienee lopullisesti herätty oivaltamaan, että jos menneiden vuosikymmenien urheiluja nuorisotoiminta onkin ollut tuloksellista aikansa mittapuiden mukaisesti, niin tänään ja huomenna tarvitaan uusia ulottuvuuksia; tästä syystä myös yhteiskunnan on toimittava."²⁵

Liikunnan yhteiskunnallisista funktioista korostuivat kuntoliikunta ja siis liikunnan terveyteen liittyvät vaikutukset 1960-luvulla voimakkaasti. Edellä mainitussa Klemolan artikkelissa perusteltiin kuntoliikunnan merkitystä ja sen tuomista Suomeen mm. erään saksalaisen asiantuntijan puheella, jossa tuotiin esille kuinka paljon tärkeämpää on elinvoimainen ja suorituskykyinen kansa kuin olympiamenestys. Preventiivisen terveydenhoidon merkitystä hän korosti mm. näin:

"Urheilun osalta tämä merkitsee mm. sitä, että urheilupoliittisin toimenpitein pyritään kansalaisille järjestämään mahdollisuuksia säännöllisen liikunnan harjoittamiseen ja toisaalta löytämään keinot, joilla heitä voidaan opastaa järkevään liikuntaan ja välttämään liian vähäisen liikunnan tai muun fyysisen ponnistelun paikoilleen asettuvalla ihmiselle tuomista haitoista, jotka luonteeltaan ovat sekä fyysisiä että psyykkisiä."²⁶

Heinilä totesi vuonna 1964 yhteiskuntasuunnittelun soveltamisesta liikuntaan mm. seuraavaa:

"Yhteiskuntapoliittinen suunnittelutoiminta on monilla yhteiskuntaelämän aloilla toteutumassa. Eräät sen osa-alueet, kuten yhdyskuntasuunnittelu ja kulttuuripoliittinen suunnittelu käsittävät toimenpiteitä, jotka varsin läheisesti liittyvät urheilunkin kehitysedellytyksiin. Ei ole suinkaan yhdentekevää urheiluliikkeen kehityksen kannalta, miten ja minkälaiseksi toiminta huomispäivän yhdyskuntia varten suunnitellaan: varataanko esimerkiksi asemakaavoituksessa riittävästi ja soveliaita viheralueita väestön retkeily- ja urheilutarkoituksiin, varataanko tarkoituksen mukaisia alueita urheilulaitoksia varten jne.. Ei ole yhdentekevää myöskään otaanko kulttuuri- ja maakuntapoliittisessa suunnittelussa huomioon urheilun kulttuuripalvelukset."²⁷

Suunnittelun merkitystä korosti myös SVUL:n pääjuhlassa vuonna 1966 kenraali Keinonen:

"On tutkittava urheilun tilaa ja tulevaisuutta ilman perinteiden aiheutta-

mia ennakkoluuloja ja tunneperäistä asennoitumista. Tarvitsemme tieteellisiin tutkimuksiin perustuvan pitkántähtäyksen kokonaissuunnitelman. Helppoa oikotietä ei ole. Kokonaissuunnitelman tehtävien ja kustannusten jakautuminen edellyttää järjestöjen, valtion, kuntien, puolustuslaitoksen ja koulujen osuuden selvittämistä. Tämän tutkimuksen käynnistämiseen ei tarvita edes suuria varoja."²⁸

Vaikka SVUL ja muutkin ns. porvarilliset urheilujärjestöt tuohon aikaan pyrkivät korostamaan epäpoliittisuuttaan, kirjoitti Suomen Urheilulehti vuonna 1966 seuraavasti:

"Parhaillaan käynnissä oleva vaalitaistelu ei kuulu tämän lehden aihepiiriin eikä myöskään lehtemme edustamien urheilujärjestöjen toimintaan, koska ne ovat vain urheilujärjestöjä, joissa ei kysytä jäsenten poliittista mielipidettä. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö urheiluväenkin pitäisi osallistua vaaleihin ja äänestää. Se on eräs kansalaisvelvollisuus. Urheiluväen on täysi syy pitää silmät auki, sillä eduskunnassa päätetään urheilujärjestöjen hankkimien veikkausvoittovarojen kohtalosta ja jo vuosikymmenen on ollut liikkeellä voimia, jotka ovat pyrkineet kahmiamaan näitä varoja muihin tarkoituksiin. Eduskunnassa on urheilumiesten lukumäärä jatkuvasti noussut ja onhan siellä oikein urheilukerhokin...."²⁹

Todettakoon, että urheilukeskustelun kriittisiä mm. liikunnan yhteiskunnallista merkitystä, yhteiskuntasuunnittelua jne.. sivuavia keskustelunaiheita käynnistettäessä oli tärkeä merkitys Liikuntatieteellisen Seuran ns. toimitusosastolla. Tässä ryhmässä tuotiin 1960-luvun alkupuolella esille hyvin monia sellaisia ongelmia ja aloitteita, joita sitten myöhemmin liikuntatoiminnassa ja liikuntasuunnittelussa toteutettiin.

Tärkeä askel kokonaisvaltaiseen liikuntasuunnittelun pyrittäessä oli valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapolitiininen osamietintö, joka valmistui vuonna 1969. Mietinnössä hahmoteltiin 1970-luvun liikuntapolitiikan peruslinjoja. Siinä korostettiin sitä, että liikuntapolitiikan kohteena on hyvin laajaksi ymmärretty liikuntakulttuurin alue.³⁰ Mietinnön tavoitteiden mukaan tuli lähivuosina harjoittaa sellaista valtakunnallista liikuntapolitiikkaa, joka turvaisi kaikkien väestöryhmien erilaistuvien urheilullisten ja liikunnallisten tarpeiden tyydyttämisen. Edellytyksiä luotaessa olisi pyrittävä aikaansaamaan mahdollisuuksia sekä monipuoliseen, urheilullisesti ja taloudellisesti tarkoituksenmukaiseen kilpailutoimintaan että nuorison tarpeita vastaavaan liikuntakasvatukseen ja eri liikuntamuotoja harjoittavien kansalaisten harrastuksiin.³¹ Mietinnössä nähtiin realiteetiksi sekä ennustettiin, että valtion osuus tulisi liikuntakulttuurin edistämiseksi lähivuosina lisääntymään.³² Samalla käsiteltiin kaikkia keskeisiä liikuntapolitiikan sektoreita kuten urheilun rakentamista, vapaata kansalaistoimintaa, liikuntatiedettä, koulutusta, organisaatioita, taloudellisia edellytyksiä ja kansainvälistä toimintaa. Mietinnön mukaan valtion tuli ohjata rakentamista, vaatia urheilujärjestöiltä toiminnan suunnittelemista, yhteistyötä ja tehtävien koordinaatiota, ohjelmoida lii-

kuntatieteellistä tutkimusta, järjestää koulutusta kaikille valtion avustuspiiriin kuuluville yhteisöille, lisätä julkaisutoimintaa, perustaa opetusministeriön urheilu- ja nuorisoasiain osasto, joka myöhemmin muutettaisiin keskushallitukseksi, siirtää veikkausvoittovarot liikunnan tukemiseen ja laajentaa kansainvälistä kanssakäymistä. Näköalat olivat huikeat ja usko tutkimuksen ja suunnittelun ihmeitä tekevään voimaan lujassa. Todettakoon, että tämän mietinnön laatimistyön yhteydessä keskusteltiin ensimmäisiä kertoja liikuntalain tarpeellisuudesta.

Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapoliittinen osamietintö oli valtiovallan laajenneen liikuntapolitiikan ensimmäisiä julkisia osoituksia. Termi liikuntapolitiikka oli vakiintunut jo käyttöön ja tarkoitti nimenomaan valtiovallan ohjausta ja resurssointia, eikä enää pelkästään keskusjärjestöjen ympärillä tapahtunutta politikointia.

TAULUKKO 6 Vuoden 1969 komiteamietinnön painotukset mietinnön sisällönanalyysin perusteella.

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Taloudelliset edellytykset	19	61.3
2. Tiedon merkitys	11	35.5
3. Ohjelmakysymykset	10	32.3
Org. ja hall. edellytykset	10	32.3
5. Yhteistyö yhteisöjen kesken	9	29.0
Valtionhallinnon esilletuominen	9	29.0
7. Fyysiset edellytykset	8	25.8
8. Terveysten korostaminen	5	16.1
Kv. ja muu huippumenestys	5	16.1
Kv. urheiluyhteydet yleensä	5	16.1
11. Kasvatuksen korostaminen	4	12.9
Tasa-arvo ja demokratia	4	12.9
Kuntoliikunta	4	12.9
14. Holhoava tai ohjaava suhtautuminen	3	9.7
Yhteensä	106	

Taloudelliset edellytykset saivat mietinnöstä tehdyn laskennallisen analyysin mukaan suurta huomiota osakseen, mutta merkittävä uusi painopiste oli tiedon ja tutkimuksen osuus. Tämä liittyi läheisesti suunnitteluideologian läpimurtoon, jossa tutkitulla todennukaisella tiedolla oli suuri merkitys. Yhteiskunnan integroiminen liikunnan avulla ei enää suorasanai-

sesti tekstissä näkynyt, eivätkä myöskään muut välittömät säilymis- ja turvallisuustarpeet. Terveys ja kasvatus liitettiin liikuntaan kuten ennenkin, mutta kuntoliikunnan käsite oli selvästi löytänyt paikkansa. Mietinnön vallitsevana piirteenä oli kuitenkin kaikkinaisen valtion, hallinnon ja muiden institutionaalisten edellytysten ja rakenteiden suuri osuus. Valtion liikuntapolitiittisen hallinnon laajeneminen, suunnittelu ja ohjaus, mutta myös kansainvälisyys olivat merkittäviä vuonna 1969 vallinneita virtauksia.

Suunnitteluinnon myötä kolme liikuntapolitiikan aluetta tuli keskeiseksi. Ensimmäinen oli valtionhallinnon piirissä tehdyt tutkimukset ja selvitykset. Kuten muillakin yhteiskuntapolitiikan lohkoilla, pyrittiin liikunnassakin valjastamaan tiede ja sen tuottama tieto 1960-luvulla suunnittelun lähtökohdaksi.³³ Liikuntatieteelliset tutkimusraportit lisääntyivät nopeasti ja sisälsivät sekä peruskartoituksia että liikuntapolitiikan toiminta-ohjeita. Tämä oli sikäli tärkeätä, että aikaisempi toiminta oli pääasiassa tapahtunut "sormituntumalla" ja urheilujärjestöjen erityisintressien sanelemana. Ensimmäinen laajoista selvityksistä toi esiin urheilulaitosten suunnittelun ongelmat. Perusteellisessa urheilualuetutkimuksessa kartoitettiin ensimmäistä kertaa alueen tilanne koko maassa ja samalla annettiin suunnitteluun liittyviä ohjeita. Erityisesti valtiovallan edustajat kaipasivat tutkittua tietoa kuntoliikunnan ja nuorison liikuntakasvatuksen kehittämiseen.³⁴

Niemen toimikunnan osamietinnön tarkoituksena oli palvella sekä julkista että yksityistä kuntoliikunnan suunnitteluun kohdistuvaa tarvetta. Siinä pyrittiin antamaan sellaisia periaatteellisia toimintaopasteita, joiden perusteella tiettyihin suunnittelutoimiin voitiin ryhtyä välittömästi. Tämä koski mm. kuntoliikunnan ohjelmointia ja organisaatiota ja kouluttajakoulutusta. Näiden merkitys käytännön suunnittelutoimien kannalta oli erittäin keskeinen.³⁵

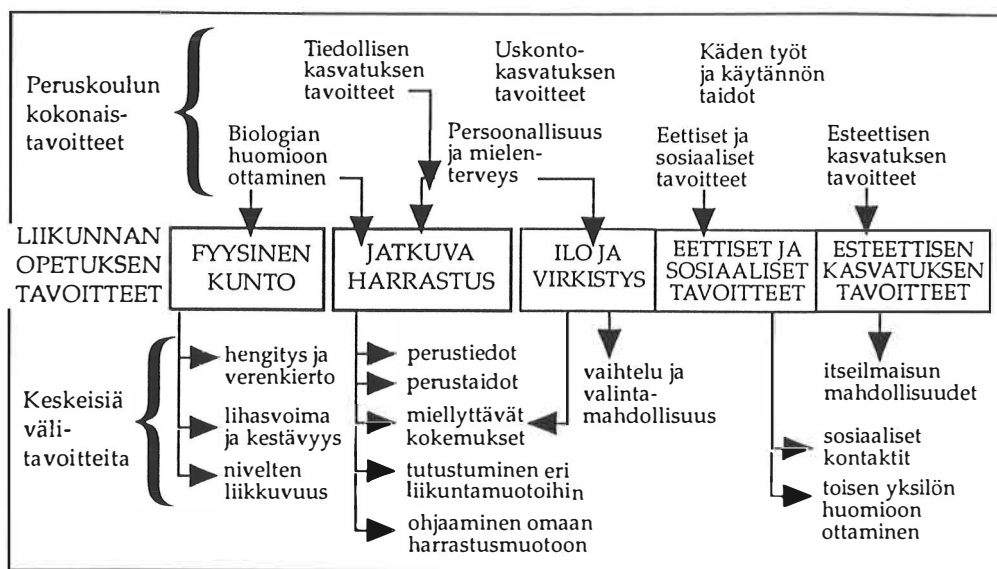
Toimikunnan tavoitteina oli mm. :

- kaikilla kansalaisilla tuli olla mahdollisuus osallistua edellytystensä ja taipumustensa mukaiseen liikuntaan
- kuntoliikuntajärjestelmään oli luotava sellaiset tiedolliset ja toiminnalliset olosuhteet, että kuntoliikunta voi toteutua aktiivisena elämäntapana
- kuntoliikunnan ja yhteiskunnan yleisen kulttuuri-, vapaa-aika- ja kansanterveystoiminnan väliset yhteydet oli saatava entistä kiinteämmiksi
- kuntoliikunnan tuli olla yleiseltä luonteeltaan kannustavaa
- toiminnan painopiste tuli suuntautua monipuolisten edellytysten luomiseen
- kuntoliikunnan julkisten edistämis- ja tukitoimenpiteiden tuli kohdistua niin, että niiden tuloksena syntyvät kuntoliikuntapalvelut jakautuivat tasaisesti kaikkien kansanosien käyttöön.³⁶

Luonteenomaista tuolle ajalle oli, että kunto- ja kilpaurheilun erot halut-

tiin tehdä varsin selviksi. Toimikunnan mukaan kuntoliikunnan ja kilpaurheilun välinen sosiaalisten järjestelmien kuvausmenetelmään perustuva tarkastelutapa osoitti, että kilpaurheilu ja kuntoliikunta ovat varsin monessa suhteessa erilaisia, vaikka päällekkäisyyttä on myös runsaasti. Näiden kahden liikuntakulttuurin osa-alueen periaatteelliset erot tulisi nähdä ja hyväksyä ja sen mukaisesti järjestää toiminnan painopisteet liikuntakulttuurin kokonaiskehityksen kannalta tarkoituksenmukaisemmalla tavalla.³⁷

Suunnittelu-usko ja -into toivat mukanaan mm. varsin teknisiä ja jopa keinotekoiselta vaikuttavia systeemiäavioita sekä tavoite- ja keinohierarkioita. Tästä todettakoon esimerkkinä liikuntaopetuksen "tavoite- ja keinolaatikosto" 1970-luvun lopulta.³⁸

KUVIO 7 Liikunnanopetuksen tavoiteasetelma

8.3 Ihmiskeskeinen liikuntasuunnittelu filosofisena iskunana

Merkittävä liikuntafilosofinen tai liikuntaideologinen käsite liikuntasuunnittelussa tuli voimakkaasti esille juuri 1970-luvun vaihteessa. Silloin alettiin puhua ja myös kirjoittaa ns. ihmiskeskeisestä liikuntasuunnittelusta.

Tämä käsite tuli, kuten yleensä muutkin "uutuudet" liikuntasuunnitteluun, muusta yhteiskuntasuunnittelusta ja muilta sektoreilta. Maailmankuulu psykoanalytikko ja sosiologi Fromm kirjoitti vuonna 1972

artikkelin ns. humanistisesta suunnittelusta. Fromm toi tässä artikkelissaan esille mm., että nykyään suunnittelu palvelee tuotannon, teknologian ja korporatiivisten organisaatioiden tarpeita enemmän kuin ihmisen kasvua ja kehitystä.³⁹

Suomalaisista urheilusosiologeista erityisesti Heinilä nosti ihmiskeskeisen liikuntasuunnittelun esille sekä kirjoituksissaan että alustuksissaan.⁴⁰ Tähän aiheeseen läheisesti liittyen järjestettiin valtakunnallinen seminaari yhteistyössä Liikuntatieteellisen Seuran ja opetusministeriön kanssa vuonna 1970. Seminaarin tavoitteiksi asetettiin:

- päätöksentekijöiden huomion kiinnittäminen liikunnan edellytysten suunnittelun tarpeellisuuteen osana yhdyskunnan kokonais-suunnittelua
- ihmiskeskeisen liikuntasuunnittelun perustana olevan ideologian selvittäminen
- viime aikoina tehtyjen ja tekeillä olevien seminaarin teemaan liittyvien tutkimusten ja selvitysten informoiminen
- eräiden liikuntasuunnittelun peruskäsitteiden määrittäminen ja suunnittelutavoitteiden asettaminen 1970-lukua varten.

Seminaaria varten valmistettiin yli 60 sivuinen julkaisu eli ns. työpaperi. Tässä varsin radikaalissa mm. olemassa olevien organisaatioiden ja niiden toimihenkilöiden vallankäyttöä arvioivassa ja arvostelevassa julkaisussa tuotiin esille mm. ihmiskeskeisen liikuntasuunnittelun teesit. Näissä todettiin mm., että ihmiskeskeisen liikuntasuunnittelun tavoitteena oli tarjota yhdyskunnan jäsenille mahdollisuuksia liikunnallisesti aktiivisten käyttäytymismuotojen valintaan. Ihmiskeskeinen liikuntasuunnittelu edellytti myös, että ihmistä pidettiin suunnittelun edellytyksenä eikä välineenä. Suunnittelun kohteeksi joutuvalla ihmiselle oli taattava oikeus saada tietoja suunnittelusta ja sen etenemisestä ja taattava mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluun. Ja edelleen todettiin, että tällä hetkellä liikuntasuunnitteluun vaikuttivat voimakkaimmin liikunnan alueella aktiivisimmat henkilöt. Näitä olivat liikuntaan vaikuttavien suurten organisaatioiden johtohenkilöt, urheilujohtajat, aktiiviurheilijat sekä muut urheilusta aktiivisesti kiinnostuneet henkilöt. He antoivat suunnittelukäskeyjä, osallistuivat itse asiantuntijoina suunnitteluun sekä huolehtivat asemansa perusteella erilaisista organisaatioista sekä organisaatioiden että omien intressiryhmien eduista. Niinpä liikuntainstituutio oli työpaperin mukaan edelleenkin korostuneesti kilpa- ja huippu-urheilukeskeisen sekä toimi näitten ideaalien varassa.

Kritiikki työpaperissa kohdistui edelleenkin mm. suunnitteluvapauden kritisoimiseen. Tämä johti sen mukaan vahvimman oikeuden liialliseen toteutumiseen. Todettiin myös, että liikuntasuunnittelua voidaan käyttää välineenä esimerkiksi kansallisen voiman ja ylikorostetun kansallistunteen osoittamisessa.⁴¹ Työpaperia voidaan pitää myös kapinana holhoavaa strategiaa vastaan.

Seminaarialustuksessaan vuodelta 1975 totesi osastopäällikkö Klemola:

“Huolimatta siitä, että aikaperspektiivi on vielä kovin lyhyt rohkeneen tässä tilaisuudessa todeta ihmiskeskeisen liikuntasuunnittelun perusteiden löytymisen olevan erään viimeisen kymmenvuotiskauden suurimmista uudistuksista liikuntakulttuurissamme. Käytännössähän tämä merkitsee, että suunnittelun lähtökohdaksi otetaan ihminen, hänen odotuksensa ja tarpeensa ja että tavoitteena on edellytysten luominen mahdollisimman monien yhdiskunnan jäsenten ja ryhmien, ennen kaikkea väestön valtaosan liikunnallisten tarpeiden tyydyttäminen ja liikunnallisesti aktiivisen elämäntavan juurruttaminen. Näin syntyi kokonaisuus, jossa laajoina osaluueina olivat kuntoliikunta, kilpaurheilu, liikuntakasvatus, erityisliikunta jne.. Kullakin näistä on vielä omat moninaiset ja omaleimaiset toiminnot.”⁴²

Tässä ihmiskeskeisessä liikuntasuunnittelussa näyttää ilmenevän monia-kin erilaisia elementtejä, jotka liittyvät tämän tutkimuksen viitekehukseen. Varsin selvästi siinä korostuu kuntoliikunnan funktionaalisuus yhteiskunnan kannalta. Myös kuntoliikunnan monimuotoisuutta ja sen erilaisia sisäisiä funktioita halutaan korostaa ja tuoda esille siten, että jokaisella ihmisellä olisi mahdollisuus toimia omien mieltymystensä ja taipumustensa mukaan. Vallankäyttöstrategiassa ihmiskeskeisessä liikuntasuunnittelussa korostuu selvästi kannustava ja edellytyksiä luova strategia ajatellen mm. julkisen vallan roolia. Tosin, kuten työpöpaperissa tuli esille, haluttiin samalla myös rajoittaa liian vahvojen yksilöiden ja organisaatioiden toimintavapautta.

Liikuntapolitiikan ja liikuntasuunnittelun pyrkimystä laaja-alaisuuteen osoittaa mm. se, että 1960-luvun lopulla alettiin puhua myös liikunnan talouspolitiikasta. Toimistopäällikkö Klemola totesi optimistisesti:

“Nykyaikainen talousteoria korostaa sitä, että varojen sijoittaminen koulutustoimintaan, opetukseen ja siihen liittyvään tutkimustyöhön on kannattavaa ja suositeltavaa. Suomalainen liikuntapolitiikka on tässä suhteessa ollut viime vuosina hyvinkin tuloksellista.”⁴³

Urheilun talouspolitiikan huomattavimpina kysymyksinä piti Klemola laitosinvestointeja. Hän pohdiskeli mm. jonkinlaisen rakentamisen “perusjärjestyksen” aikaansaamista.⁴⁴ Klemola totesi artikkelissaan mm.:

“Maassamme on tehty viime vuosina selvitykset urheiluopistopolitiikasta ja uimahallipolitiikasta. Nämä osoittavat, että toistaiseksi ei uusia urheiluopistoja tulisi rakentaa kuin ehkä Lappiin ja että uimahalli edellyttää vähintään 7000 asukkaan taajamaa. Viimeksi mainitussa tapauksessa kuitenkin tulee kysymykseen vain ns. pienoishalli ja normaalihalli vasta 20.000 asukkaan taajamissa tai vaikutusalueilla.”⁴⁵

Valtiovallann tehtävät liikuntasuunnittelussa vuonna 1971 määriteltiin seuraaviksi:

- hankkia ja käsitellä tarpeellista tilasto- ja muuta materiaalia; huolehtia tutkimusten ja selvitysten järjestämisestä ja suorittamisesta yhteistyössä eri laitosten ja tutkijain kanssa; edistää ja auttaa alue- ja kuntasuunnittelua liikunnan osalta; laatia valtakunnallisia suunnitelmia; sekä
- yhteensovittaa liikuntasuunnittelu muuhun suunnitteluun.⁴⁶

8.4 Liikuntatieteellisen tutkimustoiminnan ja sen tiedonvälityksen kehittäminen

Liikuntatieteellisen tutkimuksen merkitystä korostettiin Liikuntatieteellisen Seuran aloitteesta järjestetyillä ensimmäisillä liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä vuonna 1967. Klemola totesi 1960-luvun liikuntapoliittikkaa kartoittaneessa esitelmässään, että "tutkimusten tarve mm. rationaalistuvan erilaisissa yhteyksissä tapahtuvan päätöksentekomenettelyn vuoksi lisääntyy ja luonteeltaan laajenee."⁴⁷ Yhteenvetona hän arvioi, että "kaiken kaikkiaan voitaneen 1960-luvun liikuntapolitiikasta päätellä, että se on ratkaisevalla tavalla astunut sisälle yhteiskuntapoliittiseen perheeseen ja pyrkinyt tottumaan siinä omaksuttuun kieleen ja tapoihin".⁴⁸ Myös neuvottelupäivien julkilausuma toi korostetusti esiin suunnittelun ja tutkimuksen.

VLTT asetti vuonna 1970 työryhmän laatimaan liikuntatieteellisen tutkimuksen runko-ohjelmaa. Mietinnössään työryhmä kytki liikuntatieteellisen tutkimuksen suunnittelun varsin kiinteäksi osaksi. "Liikuntatieteellisen tutkimuksen tärkeimpiä päämääriä on ihmisen hyvinvointiin tähtäävän liikuntapolitiikan tukeminen tuottamalla päätöksenteossa tarvittavaa tietoa".⁴⁹ Tutkimus, suunnittelu, tieto ja liikuntapolitiikka kokonaisvaltaisesti osana yhteiskuntapolitiikkaa - nämä olivat 1960-luvun iskusanoja.

Valtion liikuntatieteellinen toimikunta, vuodesta 1980 lähtien valtion liikuntatieteellinen neuvosto ja vuodesta 1991 valtion liikuntaneuvoston tieteellinen jaosto ovat tehneet erilaisia kehittämisohjelmia ja arvioita. Yksi syy tähän aktiivisuuteen lienee ollut nuoren tieteenalan pyrkimys tulla tunnetuksi ja tunnustetuksi vanhojen ja arvostettujen tieteenalojen joukossa. Ilmiö on samantapainen kuin nuorten kansallisvaltioiden urheilumenestys, joka suurelta osin selittyy voimakkaasta motivaatiosta saada paikka kansakuntien joukossa ja pyrkimyksenä päästä yleensä näkyville.

Valtion liikuntatieteellisen toimikunnan toimenpiteistä todettakoon

esim., että ensimmäinen liikuntatieteen valtakunnallinen kehittämisohjelma valmistui vuonna 1971 ja sen jälkeen on suunnittelutyötä jatkettu ja kehitetty edelleen. Myös tutkimusapurahojen hakumenettely ja seurantasysteemi on kehitetty varsin systemaattiseksi. Voidaan ehkä sanoa, että tiedepoliittinen valvonta- ja ohjausjärjestelmä on viety jo niin pitkälle, että tässä tapauksessa tällä sektorilla voidaan puhua jopa holhoavasta strategiasta. 1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvun alussa holhousmentaliteetti on laimentunut voimistukseen taas uudestaan valtion tulohausbuumiin "sumuverhon" turvin.

8.5 Opetusministeriön yhteistyöorganisaatiot

Normaaleiksi katsottavien valtion virkakanavien lisäksi on opetusministeriön liikuntahallinnolla ollut ainakin 1960-luvulta lähtien varsin aktiivinen yhteys liikuntakulttuurin kenttään mm. erilaisten yhteistyöorganisaatioiden kautta. Suurin osa näistä on ollut liikunta-alan organisaatioita, mutta osa myös muita. Yhteydet näihin organisaatioihin ovat toteutuneet mm. valtion urheiluneuvoston kautta ja erilaisten henkilöyhteyksien välityksellä.

Tärkeitä yhteistyöorganisaatioita ovat olleet kunnalliset keskusjärjestöt, joiden kanssa yhteistyössä on voitu viedä liikuntapoliittisia sanomia ja periaatteita kentälle.

Suunnittelussa ja tutkimuksessa käytti opetusministeriö tuohon aikaan varsin laajasti erilaisia asiantuntijaorganisaatioita kuten teknillisen korkeakoulun yhdyskuntasuunnittelun laitosta, Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellistä tiedekuntaa, Tampereen yliopiston tutkimuslaitosta, kaupakorkeakoulun sosiologian laitosta, SAFA:n asemakaava- ja standardoimislaitosta, Liikuntatieteellistä Seuraa sekä eräitä erikoisliittoja ja muita urheilujärjestöjä. Opetusministeriö yleensä rahoitti tällaiset tutkimukset ja selvitykset, mutta osallistui myös jonkin verran niiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.⁵⁰

Eräänä esimerkkinä tällaisesti hankkeesta mainittakoon teknillisen korkeakoulun kanssa toteutettu urheilualuetutkimus. Tämä tutkimus käsittelee useita eri osia, jossa oli tietoja ja inventaario vuonna 1964 maassamme olleista urheilulaitoksista, jonka lisäksi siinä tietyin perustein tarkasteltiin myös jonkin verran niiden luonnetta.⁵¹

Valtion rooli kuntoliikuntasuunnittelussa oli muodostunut yhä konkreettisemmaksi ja siirtyi vähitellen suhtautumisstrategiassa kannustavasta holhoavaksi. Osoituksena tästä muutoksesta ovat osallistumiset kuntoliikuntakampanjoiden suunnitteluun ja toteuttamiseen kuten esim. Liikunta 1970-kampanjaan. Muita toimenpiteitä olivat mm. kuntotoimiston perustaminen vuonna 1973 sekä urheilun rakennustoiminnan yhä yksityiskohtaisempi ohjanta.⁵²

Kuntotoimiston tyyppisen organisaation perustamiseen viitattiin mm. Niemen toimikunnan mietinnössä.⁵³ Sen perustivat vuonna 1973 silloiset kuntoliikuntajärjestöt. Hallintoon otettiin heti alusta lähtien mukaan myös opetusministeriön edustus. Toimiston rahoitus tapahtui opetusministeriön kautta veikkausvoittovaroin. Kuntotoimiston päätehtäväksi oli suunniteltu kuntiin tapahtuva, koordinoitu kuntoliikuntatiedotus ja erilaisten kuntokampanjoiden, kuten kansanhiitojen organisointi.

Kuntotoimiston perustaminen oli esillä myös 1970-luvun alun valtion urheiluneuvoston jaoston suunnitelmissa. Tämän jaoston mielestä tuli kuntoliikunnan alueella edistää varsinkin järjestöjen yhteistyötä kuntiin suuntautuvassa toiminnassa samoin kuin kuntoliikunnan yhteisen valtakunnallisen kehittämisohjelman laatimista. Yhteistyön toteuttamisessa nähtiin ratkaisumalliksi järjestöjen muodostama yhteinen palvelutoimisto, jonka tulisi jaoston käsityksen mukaan hoitaa kaikki järjestöjen ulkopuolelle, mm. kuntiin suuntautuva toiminta kaikkien kuntoliikuntajärjestöjen nimissä.⁵⁴

Näyttää siltä, että edellä mainittu OPM:n jaoston näkemys kuntotoimiston tehtävistä oli laajempi kuin esim. Niemen toimikunnan mietinnössä esitetty ja että se poikkesi kuntotoimiston perustajina toimineiden järjestöjen käsityksestä siten, että järjestöt näkivät toimiston tehtäväksi riittävän kampanjoiden järjestämisen ja kuntiin suuntautuvan rutiininomaisen tiedotuksen hoitamisen, kun taas edellä mainittu jaosto korosti toimiston tehtävinä kaikkea järjestöjen ulkopuolelle suuntautuvaa toimintaa, jollaisiksi voidaan tulkita ainakin osittain koulutustoiminta, samoin kansainvälinen toiminta. OPM:n piirissä kuntotoimisto nähtiin hyväksi väyläksi ja keinoksi ohjata ja suunnata merkitykseltään yhä kasvavaa kuntoliikuntaa. Tämä liikuntakulttuurin osa-alue oli jo 1960-luvulla varsin laajaa ja sen nähtiin olevan jopa väestön valtaosan intresseissä, joten on ymmärrettävää, että valtiovalta myös halusi vaikuttaa tähän toiminta-alueeseen. Aluksi valtiovallan aktiivisuus kohdistui pääasiassa edellytysten luomiseen, mutta myöhemmin vaikuttaminen suuntautui myös toiminnan tavoitteisiin, toimintalinjoihin ja ohjelmallisiin sisältöihin.

Vuonna 1973 perustettu Kuntotoimisto lakkautettiin vuoden 1982 alussa. Syynä tähän näyttää olleen se, että toimiston tehtäväkuva ei vastannut sen perustajajärjestöjen käsitystä niistä tehtävistä, joita sen tuli niiden mielestä toteuttaa. Toimisto alettiin mieltää kilpailevaksi organisaatioksi. Erimielisyydet lisääntyivät ja kärjistyivät varsinkin 1980-luvun vaihteessa, jolloin pyrittiin Kuntotoimiston rekisteröimiseen.⁵⁵

Eräänlaisessa erityisasemassa opetusministeriön yhteistyöorganisaationa ovat olleet aina 1960-luvun puolivälistä saakka Liikuntatieteellinen Seura, Urheilumuseo ja nuorisotyön alueella Kansalaiskasvatuksen Keskus. Liikuntatieteellinen Seura sai ensimmäisen valtionapunsa vuonna 1967. Samana vuonna järjestettiin yhteistyössä opetusministeriön kanssa ja sen rahoituksella valtakunnalliset liikuntapoliittiset neuvottelupäivät, mihin jo aiemmin viitattiinkin.

Liikuntatieteellisen Seuran 1960-luvun lopulla vilkastunut toiminta

perustui sekä luovaan jäsenaktiivisuuteen että lisääntyvän julkisen tuen antamiin mahdollisuuksiin. Seuran toiminnan periaatteet ja tavoitteet olivat monilta osin yhdensuuntaiset opetusministeriön liikuntahallinnon tavoitteiden kanssa. Näin seura voi luontevasti toteuttaa varsin useita opetusministeriön intresseissä olevia hankkeita kuten esimerkiksi mainitut valtakunnalliset liikuntapoliittiset neuvottelupäivät useamman kerran, erilaiset liikuntasuunnittelun seminaarit sekä ns. mallimaakuntahankkeen yhteistyössä OPM:n ja Kainuun Maakuntaliiton kanssa. Myös ns. palvelukeskushanke sekä suomalaista liikuntakulttuuria kuvaavat englanninkieliset kirjat ovat olleet yhteistyöhankkeita. Suomen Urheilumuseo on sen toimipiiriin kuuluvissa asioissa toiminut samaan tapaan yhteistyössä ministeriön suuntaan. Eräs merkittävimmistä yhteistyömuodoista vuodesta 1985 lähtien on ollut liikunnan perinnekeräys.

Aktiivinen ja jatkuva yhteys on opetusministeriöllä ollut myös Jyväskylän yliopistoon ja erityisesti sen liikuntatieteelliseen tiedekuntaan ja Jyväskylässä sijaitseviin muihin liikuntakulttuurin ja tieteen organisaatioihin. Yhteistyö liikuntapolitiikan kehittämisessä on ollut erityisen tärkeää liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen kanssa. Siellä on tehty erilaisia liikuntapolitiikkaa ja päätöksentekoa palvelevia tutkimuksia ja selvityksiä mm. liikuntalain vaikutusten seuraamiseksi. Näidenkin erilaisten edellä mainittujen yhteyksien käynnistyminen ja tehostuminen voidaan katsoa aktivoituneen nimenomaan 1970-luvun vaihteessa.

8.6 Poliittisten puolueiden liikuntapoliittinen aktivoituminen

Sekä yhteiskunnan politisoitumiseen ja radikalisoitumiseen mutta myös suunnitelmallisuuden lisääntymiseen liittyy 1960-luvun lopulla alkanut puolueiden liikuntapoliittinen aktivoituminen. Tämän aktivoitumisen eräs osailmiö oli puolueohjelmiin liittyvien liikuntapoliittisten osaohjelmien laatiminen. Joko itse puolueohjelmissä tai yhteiskunnallisten toimintojen erityisohjelmissä saatettiin tuoda esille periaatteita, jotka koskivat esimerkiksi talouspolitiikkaa, maatalouspolitiikkaa, kulttuuripolitiikkaa, koulutuspolitiikkaa tai myös esimerkiksi pelkästään liikuntapolitiikkaa.⁵⁶

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue laati liikuntapoliittisen ohjelmansa ensimmäisenä jo vuonna 1969. Siinä otettiin kantaa mm. keskusjärjestökysymykseen ja vaadittiin keskusjärjestöistä riippumattomien erikoisliittojen muodostamista.⁵⁷ SDP:n kulttuuripoliittisessa ohjelmassa vuodelta 1971 käsiteltiin liikuntapolitiikan linjoja myös varsin laajasti. Ohjelmassa vaadittiin mm. "riittävät ja tasapuoliset mahdollisuudet liikunnan harjoittamiseen ikään, sukupuoleen, varallisuuteen tai asuinpaikkaan katsomatta".⁵⁸

Liikuntapolitiikan suunnitteluvastuu haluttiin tässä ohjelmassa

antaa yhteiskunnalle. Muina yhteiskunnan tehtävinä nähtiin olevan vastata liikuntapolitiikan suunnittelusta ja suhtautumisesta muuhun yhteiskuntapolitiikkaan sekä edellytysten luomisesta liikunnan harjoittamiselle.⁵⁹ Mitä tässä mainitulla "yhteiskunnalla" tarkoitettiin, jäi ohjelmassa tarkentamatta. SDP:n ohjelmassa otettiin myös kantaa erityiseen liikuntakulttuurin eri osa-alueiden tehtäviin tai oletettuihin positiivisiin funktioihin.

Puolueen linjaan myös varsin hyvin sopivana voidaan pitää varallisuutta vailla olevien huippu-urheilijoiden auttamista mm. valtiiovallan järjestämien stipendien avulla. Myös vanhat amatöörisäännöt vaadittiin uudistettavaksi tähän tavoitteeseen pääsemiseksi.⁶⁰

Keskustapuolueen tavoiteohjelmassa vuodelta 1970 on liikunnasta muutama lyhyt maininta :

- "- fyysistä kuntoa ja virkistymistä palvelevaa liikuntaa on tuettava ja varsinkin asutuskeskusten ympäristöön on varattava siihen riittävästi mahdollisuuksia
- kuntouttavan liikunnan mahdollisuuksia on lisättävä
- vapaa-ajanvieton mahdollisuudet on tehtävä tehokkaasti tunnetuksi
- viihtyvyyden turvaamiseksi on huolehdittava luonnon hoidosta ja ympäristöhuollosta."⁶¹

Vuonna 1973 hyväksyttiin keskustapuolueelle jo varsin yksityiskohtainen liikuntapoliittinen ohjelma. Eräänä mielenkiintoisena piirteenä siinä on havaittavissa, että ohjelmassa vaadittiin enemmän valtiokeskeistä johtoa liikuntapolitiikkaan kuin SDP:n vastaavassa ohjelmassa vuodelta 1971.⁶²

Liikunnan funktioina nähtiin keskustapuolueen ohjelmassa mm. yhteiskuntakehityksen aiheuttaman liikunnan puutteen korvaamista yleensä, henkisen vireyden säilyttämistä ja ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa. Ohjelmassa tuli jo selvästi esille nykyään yhä enemmän korostunut vaatimus tutkimustiedon popularisoimisesta ja välittämisestä käytännön tarkoituksiin. Keskustapuolueen kannanotto oli myös aluepoliittinen aloite. Huomiota kiinnittää erityisesti se, kuinka voimakkaasti keskustapuolue vaatii valtiojohtoista urheilupolitiikkaa. Miltei kaikki liikuntakulttuurin ohjaamiseen ja kehittämiseen liittyvä valta haluttiin keskittää valtion urheiluneuvostolle. Muodollisesti ajatellen tämä tietysti on tulkittavissa demokratian edistämiseksi, jos ajatellaan, että kansalaiset pääsisivät valitsemaan valtion urheiluneuvoston jäsenet. Käytännössä ehdotus merkitsi keskittämistä ja julkisen vallan lisäämistä, mikä poikkesi keskustapuolueen perinteisistä poliittisista linjoista. Taustalla lienevät olleet kiistat ja valtataistelu opetusministeriön urheilu- ja nuoriso-osaston ja keskusjärjestöjen välillä liikuntakulttuurin määräävästä roolista. Urheilujärjestöistä oli tullut etujärjestöjä, jotka ajoivat etujaan valtion suuntaan.⁶³

8.7 Yhteen veto

1960-luvun alussa vilkastui keskustelu yhteiskuntasuunnittelun ja liikuntasuunnittelun merkityksestä urheilun ja liikunnan kehittämiseksi. Valtiovallan tärkeänä toimenpiteenä suunnittelun ja ohjauksen alueella on nähtävä kuntoliikuntaa suunnittelevan ja kehittävän Niemen toimikunnan perustaminen vuonna 1966.

Voimakas ja nopea yhteiskuntamuutos 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa suosi toisaalta liikuntatoiminnan kehittämistä ja toisaalta vahvasti sekä valtiovallan velvoitteita että mahdollisuuksia ottaa itselleen johtava ja tärkeä rooli silloisessa liikuntakulttuurin kehittämistyössä. Lyhyesti sanoen muuttuva yhteiskunta pakotti ihmiset istumaan ja sekä kansainvälinen että kansallinen poliittis-yhteiskunnallinen ilmapiiri suosivat valtiovallan vahvaa roolia, suunnitelmallisuutta ja ohjailua.

Valtion liikuntahallintoa politisoitiin tietoisesti. Urheilukeskeiseen reviiirin vartiointiin yhdistettiin poliittisten intressien vartioimismahdollisuus. Organisatorisesti valtion liikuntahallinto vahvistui, kun opetusministeriön koko hallintorakenteen muutosprosessin yhteydessä perustettiin urheilu- ja nuorisotoimisto vuonna 1966. Vähän myöhemmin oli vahvasti esillä myös urheilun keskusvirasto tai ministeriö. Ehdotus ei kuitenkaan toteutunut. Organisaatiomuutos merkitsi myös henkilöresurssien lisääntymistä ja tätä kautta mahdollisuuksia lisätehtävien ottamiseen.

Myös liikuntatieteen alueelle perustettiin oma toimikuntansa. Tiedettä suosittiin muutenkin. Olihan tieteen panos tärkeä mm. liikuntasuunnittelussa välttämättömän perustiedon hankinnassa.

Tämä aika suosi kuntoliikuntaa. Sen eufunktionaalisuus tunnustettiin yhä laajemmin. Parsonsian teorian adaptaation (A) eli voimavarojen hankkimisen tehostaminen kunnan ja terveyden kautta tuli yhä yleisemmin tunnustetuksi myös valtion elinten ja valtiota edustavien poliitikkojen taholta. Opetusministeriö halusi tukea tätä linjaa sekä edistämällä kuntiin suuntautuvaa suunnittelutoimintaa että taloudellisen tuen keinoin. Eräs konkreettinen organisatorinen toimenpide oli kuntoliikuntajärjestöjen yhteisen kuntotoimiston perustaminen. Valtiovalta sekä vaikutti toimiston perustamiseen että osallistui sen hallintoon. Yhtenä tarkoituksena kuntotoimistolla oli päällekkäistoimintojen välttäminen ja eräiden varsinkin kuntiin suuntautuvien toimintojen koordinoiminen. Hyvästä perusajatuksesta huolimatta toimisto ajanmittaan aiheutti melkoisia kiistoja omistajajärjestöjen kesken ja myöhemmin (v. 1982) kaatui todennäköisesti näihin keskinäisiin erimielisyyksiin sekä omistajajärjestöjen ja toimiston keskinäiseen kilpailuun.⁶⁴

Valtiovallan liikuntapoliittinen aktiivisuus lisääntyi kuvatus ajanjakson aikana myös lääniin ja kuntiin päin. Näihin tahoihin suuntautuvaa koulutusta ja valistusta harjoitettiin 1960-luvulta lähtien joko suoraan opetusministeriön urheiluviranomaisten toimesta tai joidenkin yhteistyöorganisaatioiden, kuten kunnallisten keskusjärjestöjen ja Liikuntatieteellisen

Seuran avustamina.

Varsinkin rakennustoiminnan rahoittaminen ja siihen liittyvien ohjeiden ja ehtojen valvonta ovat olleet merkittävää kuntatasoon saakka suuntautuvaa liikuntapolitiikkaa. Läänitason urheiluhallinto oli tässä työssä välittävänä ja avustavana organisaationa. Tämän julkisen liikuntahallinto-osan toimintamahdollisuudet lisääntyivät merkittävästi mm. palkattujen sihteerien kautta.

Opetusministeriön aktiivisuus tuona aikana oli täysin ymmärrettävää ja hyväksyttävää. Se koettiin voittopuolisesti myös positiiviseksi. Kuuluihan tuon ajan henkeen usko valtiovallan ohjaukseen, sen suomiin resursseihin, suunnittelutietoon ja viisauteen.

- ¹ Vartola, J., Ministeriöiden rakenteesta. Ministeritutkimuksen osaraportti 4. Tampereen yliopisto, Hallintotieteen laitos. Julkishallinnon julkaisusarja 3/1977A, Tampereen yliopisto, 1977, 69.
- ² J. Uunilan haastattelu 10.3.1993, tekijän hallussa.
- ³ Klemola, H., Opetusministeriön ja valtion urheiluneuvoston tekemät ja teettämät mietinnöt, selvitykset, tutkimukset ja raportit. Urheilujärjestöjen neuvottelupäivät. Alustus, Helsinki 28.10.1970, 1-2.
- ⁴ Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston toinen osamietintö, Helsinki 1970.
- ⁵ Salmenkylä, M., Mikä se urheiluministeriö oikein on? Haastatteluartikkeli, haastateltavana mm. valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapoliittisen osamietinnön puheenjohtaja J.E. Niemi, Stadion 1/1969, 4.
- ⁶ Ibid., 4.
- ⁷ Ibid., 4.
- ⁸ Ibid., 4.
- ⁹ Ibid., 5.
- ¹⁰ Ibid., 7.
- ¹¹ Sosialidemokraattisen Puolueen liikuntapoliittinen ohjelma 1969.
- ¹² Hentilä, 1987, 291.
- ¹³ Häikiö, 1990, 51.
- ¹⁴ Seppänen, P., Seurakuntatyön suunnittelusta, Kirkko ja Kaupunki 37/1965. Seppänen, P., Yhteiskunnan muutokset ja teatterisuunnittelu, Aamulehti 4.11.1966 ja 8.11.1966. Seppänen, 1967.
- ¹⁵ Juppi, 1985, 103-105.
- ¹⁶ Pitkänen, E., Ohjelmaaperusteinen suunnittelu julkishallinnossa. Helsingin Kauppakorkeakoulun julkaisuja C37. Gaudeamus, Helsinki 1975. 3.
- ¹⁷ Juppi, J., & Juppi, A., "Liikuntasuunnittelu" , teoksessa Urheilutieto I. Skandia Kirjat Oy, Jyväskylä. 1975. 664.
- ¹⁸ Klemolan haastattelu, 22.9.1994, tekijän hallussa.
- ¹⁹ Juppi, 1985, 89.
- ²⁰ Heinilä, K., Kuntien liikuntatoiminnan suunnittelu, Stadion 3/1966.
- ²¹ Ibid.
- ²² Klemola, H., Valtakunnallisen nuoriso- ja urheilupolitiikan tavoitteet, Stadion 3/1966.
- ²³ Raportti liikuntasuunnittelun seminaarista Vierumäellä 1969, LTS:n julk. nro 15, Helsinki 1969.
- ²⁴ Juppi, 1975, 671.
- ²⁵ Klemola, 1966, 16.
- ²⁶ Ibid., 17.
- ²⁷ Heinilä, 1964, 9.
- ²⁸ Suomen Urheilulehti 7.17.11.1966.
- ²⁹ Suomen Urheilulehti 17.3.1966.
- ³⁰ Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapoliittinen osamietintö, Helsinki 1969, 9.

- 31 Ibid.
- 32 Ibid., 32.
- 33 H.Klemolan haastattelu 28.2.1992, tekijän hallussa.
- 34 Ibid.
- 35 Oja, P., Urheilun suunnittelu nykyaikaistuu - kuntoliikunnalle suunniteluperusteet 1970-lukua varten, Stadion 1/1968, 8.
- 36 Klemola, 1970. Alustus 28.10.1980. Tekijän hallussa.
- 37 Ibid., 6.
- 38 Juvonen, A., Koululaitos ja liikuntakasvatus, teoksessa Urheilutieto I, Keuruu 1975, 79.
- 39 Fromm, E., Humanistic planning, AIP Journal March 1972, 67 - 69.
- 40 Mm. Heinilä, K., Urheilukeskeisyydestä ihmiskeskeisyyteen teoksessa Urheilu-ihminen-yhteiskunta, Jyväskylä 1974, 198-210 sekä samassa teoksessa artikkeli "Kunnon liikunnasta puoluepeliin", 186-190.
- 41 Juppi, J. & Salminen, P. & Sandström, I. & Viitanen, J., Yhdyskunta ja ihmiskeskeinen liikuntasuunnittelu. Matinkylän säästöpankkiopistolla 6.-8.11.1970 pidettävän liikuntasuunnittelun seminaarin pohjaksi laadittu raportti. Liikuntatieteellinen Seura. Opetusministeriön urheilu- ja nuorisotoimisto, Helsinki 1970, 3-6.
- 42 Ibid., Klemola, H., seminaariavaus 18.10.1975, 1.
- 43 Klemola, H., Näkökohtia urheilun talouspolitiikasta, Stadion 2/1968, 7.
- 44 Ibid., 7.
- 45 Ibid., 8.
- 46 Klemola, H, Katsaus liikuntasuunnittelun tuloksiin Suomessa, Stadion 4/1971, 131.
- 47 Klemola 1967, 18.
- 48 Ibid.
- 49 Liikuntatieteellinen tutkimus Suomessa, Valtion liikuntatieteellisen toimikunnan mietintö, Helsinki 1971, 31.
- 50 Klemola, 1970, 28.
- 51 Ibid., 10.
- 52 Esim. KOM 1980:18.
- 53 KOM 1970:B 59, 66.
- 54 Opetusministeriön muistio vuodelta 1973. OPM:n arkisto.
- 55 Niinen, H., Pääkirjoitus, Kunnonlehti N:o 1/1982, 3.
- 56 Esim. Kokoomuksen politiikan tavoitteet, Kansallisen kokoomuksen periaateohjelma ja lähiajan tavoiteohjelma, Tampereen Kirjapaino Oy 1974 ja Keskustapuolue, Puolueohjelma nro 1, Helsinki 1966 ja Keskustapuolue, Liikuntapoliittinen ohjelma, Helsinki 1971.
- 57 SDP, Ohjelmia, Kannanottoja, Hyväksytty SDP:n XXIII puoluekokouksessa Turussa 1969, Paasipaino, Helsinki 1971, 193.
- 58 Kulttuuripolitiikka/SDP, SDP-toimisto, Helsinki 1971, 48.
- 59 Ibid., 47.
- 60 Ibid., 48.

- ⁶¹ Keskustapuolueen tavoitteet 1970-luvulla. Ehdotus Keskustapuolueen lähivuosien tavoiteohjelmaksi hyväksyttäväksi puoluekokouksessa Mikkelissä 6.-7.6.1970, Jyväskylä 1970, 48.
- ⁶² Keskustapuolue, Liikuntapoliittinen ohjelma, 1973.
- ⁶³ Sänkiaho, R., Talutusnuora katkeaa - kansalaiset hylkäävät urheiluliitin, teoksessa "Lihan Ihmemaassa", Pyykkönen, T., (toim.), LTS:n julk. nro 138, Helsinki 1994, 68 - 69.
- ⁶⁴ Klemolan haastattelu 22.9.1994 ja Niininen, H., Pääkirjoitus, Kunnon lehti nro 1/1982, 3.

9 KOHTI LIIKUNTALAKIA VUOSINA 1973-1980

9.1 Liikuntalain valmistelu ja säätäminen

Vuonna 1974 työnsä aloittanut ja vuonna 1976 mietintönsä valmiiksi saanut liikuntalakikomitea teki mittavan ja perusteellisen työn. Sen välittömänä tuloksena säädettiin 21.12.1979 eduskunnassa liikuntalaki, joka siihen liittyvine asetuksineen astui voimaan vuoden 1980 alussa. Samaan aikaan alkoi suomalaisessa liikuntapolitiikassa vaikuttaa yhä voimakkaampi kansainvälistymiskehitys, mikä näkyi järjestöjen ja valtiovallan maan rajojen ulkopuolelle ulottuvien kontaktien tiivistymisenä.

Liikuntalakia voidaan pitää tietyn liikuntapolitiikan kehityskauden ja -piirteen huippuna. Siihen kiteytyi 1960- ja 1970-lukujen yhteiskuntapolitiikassa vaikuttanut suunnitteluideologia, edistysusko ja valtion roolin korostaminen sekä ajatus tasa-arvoisesta hyvinvointivaltiosta. Laki nähtiin merkittäväksi liikuntapoliittiseksi vaikutuskeinoksi julkisen vallan osalta. Toisaalta siinä määriteltiin liikuntakulttuurin eri toimijoiden työnjako ja julkisen vallan vastuu liikuntakulttuurin suhteen.

Sinänsä on valtion puuttuminen - vaikkakin välillisesti resurssien luomisen kautta - alunperin spontaanin, vapaasta kansalaisyhteiskunnasta kumpuavan toiminnan säätelyyn oikeusnormilla yksi liikuntalain erityispiirteistä. Samalla se on hyvä esimerkki aikansa valtiollisesta yhteiskuntapolitiikasta. Kansainvälisestäkin vertaillen melko harvinaista liikuntalakia pidetään edelleen liikuntapolitiikan vaikuttajien piirissä julkisen liikuntapolitiikan merkittävimpänä yksittäisenä saavutuksena. Haastateltaessa liikuntapolitiikan vaikuttajia nimesi 16 henkilöä 20:stä merkittävimmäksi valtion liikuntapoliittiseksi toimenpiteeksi liikuntalain. Kunnallisten pää-

töksentekijöiden käsityksiä tutkittaessa on saatu samansuuntaisia tuloksia.¹ Ainakin se oli 1970-luvun liikuntapolitiikan keskeisimpiä teemoja, jossa riitti pohtimista ja tutkimista vielä pitkälle seuraavan vuosikymmenen puolelle.

9.1.1 Liikuntalain tausta

Liikuntalain henkisenä taustana oli 1970-luvulla valtionhallinnossa ja eri organisaatioissa yleisemminkin vallalla ollut usko tieteelliseen selvitystyöhön perustuvan suunnittelun voimaan. Kuten liikuntalakikomitean jäsenet Sänkiaho ja Saukkonen kiteyttivät:

"Suunnittelusta on tullut nykyisen yhteiskuntakehityksen 'Sampo', jonka jauhama 'A4-saaste' on se viisastenkivi, johon tulevaisuudenusko perustuu. Suunnittelulla on kuitenkin myös suomalaisessa järjestelmässä päästy yleensä aina parempiin tuloksiin kuin pelkästään yksipuoliseen harjintaan ja päätöksenteon riemuun perustuvalla 'piättämisellä'."²

Lakia tarvittiin määrittelemään ja ohjaamaan kokonaisvaltaisesti liikuntakulttuurin tukemiseen tarvittavia resursseja. Liikuntalaista toivottiin liikuntakulttuurin merkittävää kehittäjää, sen vakauttajaa ja säätelijää positiivisessa mielessä.

Suomi oli kehittynyt 1960-luvun lopulta alkaen suuntaan, mitä leimasi vahva usko jatkuvaan taloudelliseen kasvuun, mikä taas teki mahdolliseksi yhä kattavimpien yhteiskunnallisten palvelusten tuottamisen. Liikuntapalvelut nähtiin nyt yhdeksi hyvinvointivaltion tärkeäksi osaksi, joiden saavutettavuus tuli turvata viime kädessä julkisen vallan toimin.³

Toisen maailmansodan jälkeinen valtion rajoitettu puuttuminen liikuntakulttuuriin koki muutoksen 1960-luvulla. Uusi demokratiaan ja tasa-arvoon pyrkinyt yhteiskuntapolitiikka toi liikuntapolitiikkaan kuntourheilun ja koko kansan liikuntaharrastuksen korostamisen huippu- ja kilpaurheilun rinnalle. Käsitteet liikunta, liikuntakulttuuri ja liikuntapolitiikka saivat uutta entistä laajempaa sisältöä. Opetusministeriön hallintouudistus ja laajeneminen kosketti myös liikuntaa ja oli liikuntalain säätämisen taustalla, kun yleisen osaston yhteyteen oli vuonna 1966 perustettu urheilu- ja nuorisotoimisto. Toimenpiteiden tuloksena valtionhallinnon liikuntapoliittinen rooli tehostui merkittävästi. Samalla tarve pitkäjänteiseen ja keskitettyyn ohjaukseen kasvoi sekä valtiovallan holhoava ote muun yhteiskunnan suuntaan voimistui.

Kunnallisen liikuntatoimen säätelyminen lailla oli aikaisemmin otettu liikuntapolitiikan asiakysymykseksi 1940-luvulla, jolloin ns. Heiskanen komitea (1945-1947) ehdotti, että kunnallinen urheilutoiminta saatettaisiin yhtenäisen lainsäädännön alaiseksi. Kesti kuitenkin pitkälle 1960-luvulle asti, ennen kuin asia tuli uudelleen esille ja johti käytännön toi-

menpiteisiin.

Opetusministeriön urheiluasioista vastanneiden virkamiesten piirissä oli ajatus liikuntalaista alkanut itää jo 1960-luvun lopusta lähtien, ennen kuin vuonna 1972 asia nousi julkisuuteen.⁴ Osastopäällikkö Klemola toimi kahden nuorisolakitoimikunnan puheenjohtajana vuosina 1966-1969. Kun näytti ilmeiseltä, että kyseinen lainsäädäntö toteutuu, katsoi Klemola tarpeelliseksi esittää valtion urheiluneuvoston suunnittelujaostossa vuonna 1969 liikuntalain valmistelun aloittamista pikaisesti, jotta Klemolan alaisen osaston kaksi eri toimialuetta tulisivat suurin piirtein samaan aikaan lainsäädännön piiriin.⁵ Nuorisolakien myötäähän saatettiin ensin kuntien nuorisotoiminnan valtionapu lakisääteiseksi vuonna 1972 ja valtakunnallisten nuorisojärjestöjen valtionapu vuonna 1974.⁶

Kansainvälisistä esikuvista liikuntalain taustalla voidaan nähdä entisten Itä-Euroopan kommunistimaiden, kuten DDR:n keskusjohtoinen ja keskitetty liikuntajärjestelmä. Vertailu totalitaariseen liikuntapolitiikkaan toimii kuitenkin parhaiten vain laajempien yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden tasolla, kuten pyrkimyksissä yhä laajempaan suunnitelmallisuuteen, ohjauksen tehostamiseen, valtion merkityksen korostamiseen ja kansallisten intressien esilletuomiseen. Toisaalta oli liikuntalain taustalla Suomessa oleva hyvinvointivaltion idea hyvin pitkälle skandinaavista perua.⁷

Tutkija Vasara on esittänyt, että "liikuntalain säätämisen merkittävänä taustatekijänä oli urheilujärjestöjen 1970-luvun alussa tuntema huoli urheilun valtionavun tulevaisuudesta".⁸ Osastopäällikkö Klemolalla on asiasta toinen käsitys. Klemolan mukaan "eräillä neuvoston järjestöjohtajilla oli niin suuri pelko varojen lipumisesta kentän (=kuntien) suuntaan, että aloite ikäänkuin jäädytettiin kauniiden sanojen verhoon, asetettiin ehtoja 'edellyttäen että...'"⁹ Klemolan tulkinnan mukaan liikuntalain eteneminen pysähtyi siis tässä vaiheessa järjestöjen negatiivisen asenteen vuoksi. Vasara osuu siinä silti ilmeisesti oikeaan, että järjestöt pelkäsivät omien veikkausvarojen jako-osuuksiensa puolesta. Ne näkivät kuitenkin jopa liikuntalaissa aluksi uhan tätä kohtaan. Ministeri Väänänenkin joutui eduskunnassa vastatessaan liikuntalakia koskevaan kysymykseen valitsemaan sanansa tarkoin:

"Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaosto on antamassaan lausunnossa esittänyt harkittavaksi lakisääteisen valtionavustusjärjestelmän toteuttamista kuntien urheilu- ja liikuntatoimen tukemiseksi sillä edellytyksellä, että järjestöjen avustusmahdollisuus ei vähene."¹⁰

Ennakoiden ongelmia sanoi ministeri Väänänen lokakuussa vuonna 1973, että uudistus vaatii vielä aikaa.

Lisävauhtia liikuntalain säätämislle yrittivät antaa Liikuntatieteellinen Seura ja Liikunnanohjaajien Liitto. Marraskuun 1. päivänä 1973 järjesti Liikuntatieteellinen Seura liikunnan lainsäädäntöä käsittelevän kokouksen, jossa olivat edustettuina liikuntakulttuurin järjestökenttä, moni

urheiluopisto, kunnallinen liikuntatoiminta ja kouluhallitus. Kokous päättyi esittämään, että toimenpiteet liikuntalain aikaansaamiseksi käynnistettäisiin välittömästi. LTS:n lähetystö luovutti kokouksen muistion opetusministeri Väänäselle 18.12.1973.¹¹

Samoihin aikoihin oli liikuntalain valmistelu esillä myös valtion urheiluneuvostossa, joka marraskuussa 1973 pitämässään kokouksessa päätti yksimielisesti ryhtyä toimenpiteisiin liikuntalain aikaansaamiseksi. Järjestöjaostolle annettiin tehtäväksi valmistella parlamentaarisen komitean kokoonpanoehdotus, minkä jälkeen urheiluneuvosto tulee esittämään liikuntalakikomitean asettamista valtioneuvostolle".¹² Valtion urheiluneuvostossa oltiin siis viimein kypsytty ajatukseen lain aikaansaamisesta. Liikuntapoliittista nollasummapeliiä pelaamaan tottuneet järjestöt olivat ilmeisesti vakuuttuneet lain positiivisesta vaikutuksesta ja katsoivat parhaaksi tulla mukaan lain valmistelun keskipisteeseen. Neuvosto korosti, että liikuntalakikomiteassa tuli olla edustettuina urheilu- ja kunnallisjärjestöt.¹³

1970-luvun alussa oli keskusjärjestökiistoihin jumiutuneen liikuntapolitiikan kannalta onnekasta, että elettiin muuten erittäin aktiivista yhteiskuntapoliittisen lainsäädännön kautta. Opetusministeriön hallinnon alan näkökulmasta dynaamisuutta edustivat mm. peruskoulu-uudistus, nuorisotyöstä säädetty lait vuosina 1972 ja 1974 ja kulttuuritoimintakomitean vuonna 1974 valmistunut työ. Samaan aikaan pieneen liikunnan saama avustusosuus veikkausvoittovaroista. Valtionapujärjestelmän epäkohdista keskusteltiin.

Opetusministeri Väänäsen seuraava askel liikuntalain aikaansaamiseksi ja liikuntapolitiikan linjojen perusteelliseksi hahmottamiseksi tehtiin huhtikuussa vuonna 1974, jolloin päätettiin komitean asettamisesta pohtimaan urheilun ja liikuntakasvatuksen valtioneapujärjestelmän uudistamista. Komitean tehtäväksi annettiin:

"1) selvittää ne periaatteet, joihin nykyinen urheilu- ja liikuntakasvatustoiminnan valtioneapujärjestelmä perustuu, sekä nykyisessä järjestelmässä mahdollisesti ilmenevät epäkohdat; 2) tehdä selvitysten perusteella ehdotukset uudeksi avustusjärjestelmäksi; sekä 3) tehdä ehdotukset uutta järjestelmää varten mahdollisesti tarvittavista säädöksistä siten, että sekä julkisen sektorin - valtion ja kunnat - että järjestömuotoisen liikuntatoiminnan kehittäminen otetaan tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon."¹⁴

Tälle ns. Liikuntalakikomitealle ei annettu määräaikaa, mihin mennessä työn tuli olla valmis.

9.1.2 Liikuntalakikomitea

Komitean puheenjohtajaksi nimettiin Suomen Kunnallisliiton toimitusjohtaja Paavo Pekkanen, joka oli tunnettu kuntosurheilun ja SVUL:n jär-

jestötoiminnasta. Komitean työ organisoitiin viiteen jaostoon: julkisen hallinnon jaosto puheenjohtajanaan Pekkanen, järjestöjaosto puheenjohtajana Onni Turtiainen, yleisjaosto puheenjohtajana Jääskeläinen, rahoitusjaosto puheenjohtajana Pekkanen ja järjestörahoitusjaosto puheenjohtajana Mauri Oksanen.

Komiteanmietinnön ja toteutuneen liikuntalain hyvin tunnettu perusidea oli, että valtion ja kuntien tehtävänä on luoda edellytykset liikunnan harjoittamiseen ja urheilu- ja liikuntajärjestöjen tehtävänä on saada ihmiset käyttämään luotuja edellytyksiä, pääosin liikuntapaikkoja. Liikuntakulttuurin konkreettinen sisältö ja vastuu käytännön toiminnasta jätettiin seurojen ja järjestöjen määriteltäväksi.

Liikuntalakikomitean ensimmäisessä kokouksessa 15.5.1974 keskusteltiin komitean toimeksiannosta ja päädyttiin siihen, että komitean tehtävänä oli "ennen muuta selvittää liikuntakasvatustoiminnan valtion-apujärjestelmä ja tehdä ehdotus uudeksi avustusjärjestelmäksi".¹⁵ Myöhemmin valittiin ulkomaisiksi vertailumaiksi Ruotsi, Norja, Tanska, DDR, Tsekkoslovakia ja Iso-Britannia.¹⁶

Vuonna 1975 komitean työn painopiste oli jaostoissa. Itse komitea käsitteli lähinnä jaostoissa laadittua aineistoa. Professori Sänkiahon kirjoitettavaksi määrättiin alaluku "Liikuntapolitiikka yhteiskuntapolitiikan osana".¹⁷ Komiteanmietinnön yleisosan eli mietinnön alkupuolen teksti puhutti komiteaa paljon. Erilaisia mielipiteitä oli mm. liikunnan sisällöstä, funktioista ja merkityksestä. Esimerkiksi liikunnan määritelmästä kiisteltiin vielä kesäkuussa 1975.¹⁸ Liikunnan "tarkoitukseksi hyväksyttiin fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kunnon ylläpitäminen ja parantaminen".¹⁹ Liikunnan funktioista halusi valtiovallan edustajana ollut Klemola korostaa enemmän liikuntaa vapaa-ajan muotona sekä tähän liittyen seuratoimintajärjestelmän merkitystä sekä liikuntatoiminnan että vapaa-ajan käytön kannalta.²⁰ Sänkiaho painotti ihmisen kehittämistä liikunnan avulla, minkä käsittely vielä puuttui.²¹

Sänkiahon esittämän liikunnan yhteiskunnallisten funktioiden tarkastelun mukaan²², komitea jakoi mietinnössään liikunnan funktiot kuuteen osa-alueeseen:

- liikunta ja terveys
- liikunta ja fyysinen suorituskyky
- liikunta ja sosiaalistumisprosessi
- liikunta ja vapaa-aika
- liikunta ilmaisun välineenä
- liikunta kasvatuksen ja itsensä kehittämisen välineenä²³

Näillä osittain päällekkäisillä alueilla komitea katsoi liikunnalla olleen myönteisiä yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Mietinnöstä heijastui myös, ettei komitea uskonut liikunnan kaikkivoipaisuuteen näiden funktioiden toteuttajana. Liikunta pikemminkin täydensi toimintaa muilla yhteiskuntapolitiikan osa-alueilla.²⁴

Valtionapujärjestelmän tavoitteiksi komitea määritteli maaliskuussa vuonna 1976, että 1) sen olisi oltava mahdollisimman selvä ja yksinkertainen, 2) sen tulisi olla mahdollisimman oikeudenmukainen ja tasapuolinen ja 3) käytettävissä olevien varojen riittävyys oli otettava huomioon.²⁵ Huhtikuussa päätettiin, että seurojen avustus tuli tapahtua kuntien kautta.²⁶

Aikakauden poliittinen ilmapiiri ja myös 1970-luvun ulkopoliittikka vaikutti komitean työssä. Sisäpolitiikassa 1960-luvun lopulta vaikuttanut siirtymä vasemmalle ja äärivasemmiston äänen voimistuminen kuvastui komitean jäsenten Ossi Sjömanin ja Ensio Laineen ehdottamassa ja komitean hylkäämässä lisäyksessä mietinnön tekstiin:

"Suomalaisen kilpaurheilun saavutuksia käytettiin 1920- ja 1930-luvuilla valitettavalla tavalla myös kiihkoisänmaallisten tunteiden voimistamiseen sekä suotuisan pohjan luomiseen kansamme keskuudessa myöhemmille kohtalokkaille ulkopoliittikan ratkaisuille. Ne vaikuttivat lisäksi liikuntaelämän sisäisiin arvostuksiin niin, että kuntourheilu jäi vaille riittävää huomiota. Vasta toisen maailmansodan jälkeen on alettu kiinnittää huomiota liikunnan kansanterveydelliseen merkitykseen ja annettu enemmän arvoa kuntourheilun kehittämiselle".²⁷

Pyrkimys valtiovallan holhoavan strategian korostamiseen näkyi, kun Laine ja Sjöman pyrkivät komitean työn loppumetreillä valtionhallinnon roolin nostamiseen edelleen, "että julkisen liikuntatoiminnan yleinen johto ja valvonta sekä maan kansainväliseen edustamiseen liittyvät asiat kuuluvat opetusministeriölle sen mukaan kuin erikseen on säädetty".²⁸ Tämäkin ehdotus hylättiin äänestyksessä 10-2.²⁹

Myöhemmin mm. eduskunnassa paljon puhuttanut avustusrusteiden kohta, jossa mukaan otettiin toiminnan "yhteiskunnallinen merkitys" hyväksyttiin lisäyksineen äänin 5-4. Kyse oli nimenomaan käsitteen sisällön määrittelemisestä, johon hyväksytyssä lisäyksessä puututtiin. Jo 1940-luvulla oli valtion urheilulautakunnan johtosääntöön otettu vastaava valtionavun jakokriteeri, mikä silloin oli heijastanut vasemmiston voimistuvaa vaikutusta. Äänestyksessä voittanut puheenjohtajan esitys tuli mietintöön muodossa:

"Seuran toiminnan yhteiskunnallinen merkitys ilmenee puolestaan sen kansanterveydellisessä kasvatuksellisessa ja sosiaalisessa työssä. Yhteiskunnallista merkitystä arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon seuran toiminta mahdollisimman laajojen joukkojen liikuntapalvelusten järjestäjänä sekä sen toiminnan tärkeys joillekin väestöryhmille - huomioonottaen myös erilaiset yhteiskunnalliset näkemykset - tai tietyille kunnan osa-alueille."³⁰

Eero J. Aarnion muotoilemassa vastaehdotuksessa viimeinen lause kuului: "sekä sen toiminnan tärkeys joillekin väestöryhmille tai tietyille kunnan osa-alueille".³¹

Liikuntalakikomitean vuonna 1976 valmistuneen mietinnön pää-alueita olivat mm.: liikunnan ja sen eri muotojen käsitteiden määrittely, liikunnan funktioiden ja yhteiskunnallisten yhteyksien kartoittaminen, katsaus nykyisen liikuntainstituution toimintaan, katsaus suunnittelu- ja rahoituskysymyksiin, liikuntapolitiikan yleistavoitteiden määrittäminen, liikuntakulttuurin nykytilan arviointi, komitean ehdotukset, jotka koskivat mm. liikuntahallintoa ja liikuntakulttuurin rahoitusta, liikuntakasvatustoiminnan kehittämistä ja erityisryhmien liikuntatoimintaa, ehdotusten toteuttamisesta aiheutuvien kustannusten arviointi, säädösehdotukset ja liikuntakulttuurin seurantajärjestelmä.

Komitea määritteli myös liikuntapolitiikan yleistavoitteet. Sen mukaan liikuntapolitiikan keskeisimpinä yleistavoitteina voitiin pitää liikuntatottumusten herättämistä ja aktiivisen liikunnan harrastuksen kehittämistä päämääränä fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti hyvinvoiva terve yksilö sekä riittävien ja tarkoituksenmukaisten liikuntamahdollisuuksien luomista siten, että samalla säilytetään liikuntakulttuurin kansallinen omaleimaisuus. Edelleen voitiin komitean ETYK-hengen siivittämien ajatusten mukaan pitää tavoitteena kansojen välisen yhteisymmärryksen ja rauhan edistämistä liikuntapoliittisin toimenpitein. Tästä sisältyi maininta myös ETYK:n päätösasiakirjaan.³²

Liikuntapoliittisessa tavoiteasettelussa ei voitu komitean mukaan pitäytyä yksinomaan liikuntatoiminnan alueella. Liikunnalliset näkökohdat on näet otettava huomioon myös muilla yhteiskuntapolitiikan lohkoilla. Komitean mukaan tuli valtion viranomaisten nykyistä selkeämmin keskittää toimintansa liikuntakulttuurin yleiseen suunnitteluun ja kehitysedellytysten turvaamiseen sekä liikuntakulttuurin taloudelliseen tukemiseen.³³

Kuntien tuli puolestaan nykyistä tehokkaammin osallistua liikuntatoiminnan yleisten edellytysten luomiseen järjestämällä kuntalaisille liikuntaa varten tarvittavia tiloja ja alueita sekä avustamalla alueellaan toimivia liikuntajärjestöjä. Koululaitoksen tehtävänä taas tuli olla pysyvän liikuntaharrastuksen herättäminen sekä liikunnan perustietojen ja -taitojen antaminen. Sekä valtion että kuntien viranomaisten kesken täytyi lisäksi saada aikaan liikuntatoimen tehtävien järkevä koordinaatio. Viranomaisten tuli lisäksi olla ratkaisujaan valmistellessaan riittävästi yhteydessä alan järjestöihin.

Jotta järjestöt voisivat paremmin huolehtia liikuntatoiminnasta, niille piti luoda paremmat taloudelliset mahdollisuudet. Järjestöjen välistä yhteistoimintaa tuli myös kehittää liikuntakulttuurin eri alueilla.³⁴

Komitean mielestä liikuntatoiminnalla oli huomattava yhteiskunnallinen merkitys. Valtion suunnitteluorganisaation hajanaisuuden vuoksi ei opetusministeriön ja muiden hallinnonhaarojen kesken ollut syntynyt komitean mielestä riittävää yhteistyötä eikä liikunnan tarpeita ollut riittävästi otettu huomioon yhteiskuntasuunnittelun eri aloilla. Komitea painotti koordinaation välttämättömyyttä. Komitea ehdotti, että mahdollisuuksia opetusministeriön ja valtion urheiluneuvoston aseman

kehittämiseksi koordinoivaksi elimeksi valtion eri hallinnonalojen liikuntaa koskevien kysymysten käsittelyä varten tuli kehittää.³⁵ Myös urheilu- ja nuoriso-osaston organisaatiota ehdotettiin kehitettäväksi mm. lisäämällä ajan hengen mukaisesti sen henkilöresursseja. Tavoitteena oli erityisen urheilu- ja liikuntaosaston perustaminen opetusministeriön yhteyteen.

Komitean merkittävimpiin ehdotuksiin kuului myös, että urheilu- ja liikuntajärjestöjen valtionapujärjestelmä täytyi saada lakisääteiseksi.³⁶ Täten voitaisiin aikaisempaa paremmin turvata järjestöjen toimintaedellytykset, niin että ne entistä paremmin ja tehokkaammin voisivat huolehtia varsinaisen urheilu- ja liikuntatoiminnan järjestämisestä. Tämänhän komitea katsoi ensisijaisesti kuuluvan urheilujärjestöille.

Valtion tulo- ja menoarvioon ehdotettiin lisättäväksi vuosittain määräraha valtakunnallisille urheilu- ja liikuntajärjestöille myönnettäviä valtionavustuksia varten. Asetuksella määriteltiin tarkemmin, millaiset järjestöt voidaan lukea valtakunnallisiksi urheilu- ja liikuntajärjestöiksi.

Budjettiin otettavan määrärahan tuli reaaliarvoltaan olla ensinnäkin vähintään niin suuri kuin järjestöjen toiminnan avustamiseen budjettivuotta edellisenä vuonna voitiin arvioida yhteensä käytetyn. Tämä edellytti, että määrärahaa nostettaisiin vuosittain kustannustasossa tapahtunutta muutosta vastaavasti. Toisaalta myös järjestöjen toiminnan kasvu tuli kohtuullisessa määrin ottaa huomioon määrärahasta päätettäessä, siten että avustusten yleismäärä kohoaisi vuosittain tätä vastaavasti myös reaaliarvoltaan.

TAULUKKO 7 Laskennallisen sisällönanalyysin tuloksia liikuntalakikomitean mietinnöstä

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Taloudelliset edellytykset	58	53.2
2. Fyysiset edellytykset	35	32.1
3. Holhoava tai ohjaava suhtautuminen	30	27.5
4. Terveysten korostaminen	28	25.7
5. Tasa-arvo ja demokratia	27	24.8
6. Yhteistyö yhteisöjen kesken	21	19.3
7. Org. ja hall. edellytykset	20	18.4
Tiedon merkitys	20	18.4
9. Kasvatuksen korostaminen	18	16.5
10. Integraatio yhteisöön ja integroiva vaikutus	16	14.8
11. Ohjelmakysymykset	14	12.8
12. Kunnan korostaminen	12	11.1
Yhteensä	299	

Liikuntalakikomitean mietinnön laskennallisessa sisällönerittelyssä (taulukko 7) valtiovallan ohjaus ja holhous tulee selvästi esille. Liikunnan taloudelliset ja fyysiset edellytykset hallitsevat analyysin kärkipaikkoja. Myös terveyden, tasa-arvon, demokratian ja kasvatuksen esilletuominen vuonna 1976 osoittaa merkittävää jatkuvuutta liikuntaa pohtineiden mietintöjen linjauksissa vuodesta 1920 alkaen. Tiedon merkitys ja kunnan korostaminen olivat ajalle tyypillisiä, jota hallitsi nopeasti muuttunut yhteiskunnan rakenne.

Oletusta, että liikunnan merkitys valtiovallalle on sen yhteiskuntaa integroivassa vaikutuksessa, tukee vahvasti se, että hyvin paljon muuttuneissa yhteiskunnallisissa oloissa vuonna 1976 tätä integroimisfunktiota edelleen korostettiin. Vuosina 1920 ja 1936 lukemiin ei yllätä, mutta integraation saama arvo on merkittävä osoitus liikunnan perusfunktioiden säilyvyydestä.

On ilmeistä, että komitean työskentely jäsenyksi kuitenkin hyvin pitkälle puoluepoliittisin perustein. Komitean eri poliittisista leireistä tulleilla jäsenillä oli omat epäviralliset valmistelutyöryhmänsä, jossa valmisteltiin kannanottoja ja taktiikkaa komiteatyötä varten. Sänkiaho oli mukana SDP:n ryhmässä, joka yleensä kokoontui jossakin urheiluopistossa, kuten Kuortaneella. Kokouksissa sovittiin mihin ja miten sosialidemokraattiset komitean jäsenet ottavat kantaa ja mikä puolueen kanta olisi. Puolueen kanta velvoitti sitten "kaikkia demareita eri keskusliitoissa".³⁷ Keskusta-puolueella oli oma ryhmänsä, jonka sihteerinä toimi komitean sihteerinäkin toiminut Aarnio.

"Aivan selvästi kieli, että siellä takana tehtiin kovaa työtä."³⁸ Kokoomuspuolueen ryhmän muodosti Jääskeläinen itse, koska oli ainoana kokoomuksen edustajana mukana komiteassa. Jääskeläinen sai muotoilla kannanottonsa melko vapaasti ja hänen tehtävänä oli lähinnä informoida kokoomuksen liikuntapoliittista toimikuntaa "missä vaiheessa komiteassa mennään".³⁹

Komitean työ sujui lopulta ilman vakavia riitoja tai kriisejä. Kun kiistoja syntyi, ei niissä aina muodostunut komiteaan selviä rintamalinjoja. Selvin vastakkainasettelu oli TUL:n kansandemokraatit vastaan muut, joka ilmeni esim. viimeisessä, yhteiskunnallista merkitystä koskeneessa kiistassa, joskin rintama hahmottui tässä myös sosialidemokraattien ja porvarillisen maailmankatsomuksen omaavien välille.

9.1.3 Liikuntalain säätäminen

Kun liikuntalakikomitea sai viimein työnsä valmiiksi vuonna 1976, vallitsi maassa vaikea taloudellinen lama. Valtionvarainministeriö puuttui lain kustannuksiin ja kuntien valtionosuuksia ehdotettiin pienennettäväksi.⁴⁰ Valtionvarainministeriö painotti myös, ettei liikuntaa voitu veikkausvoit-

tovarojen lisäksi "ainakaan lähivuosina" rahoittaa valtion yleisistä varoista.⁴¹ Myöskään osuutta veikkausvoittovaroista ei valtionvarainministeriön mielestä ollut mahdollista korottaa.

Lakia ei haluttu kuitenkaan saattaa voimaan riisuttuna versiona, joten sen säätämisessä ei pidetty kiirettä. Jäätiin odottelemaan suotuisampia aikoja. Myös eduskuntakäsittelystä odotettiin hankalaa. Tämä johtui liikunnan järjestökentän perinteisestä rikkinäisyydestä ja kamppailun poliittisuudesta, minkä odotettiin aiheuttavan ongelmia varsinkin keskusteluissa valtionavun jakoperusteissa mainitusta "toiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä".⁴²

Liikuntalain loppuvaiheen etenemistä edesauttoi vuonna 1978 Sorsan hallituksessa ja vuoden 1979 lokakuussa eduskunnassa hyväksytyt urheiluopistojen valtionapulain uudistaminen. Opetusministeriön työryhmä ehdotti vuonna 1975 lain ajanmukaistamista siten, että valtionosuutta korotettaisiin 10 %. Ministeri Kalevi Kivistö sai uudistuksen läpi verraten helposti, vaikka taloudellinen lama hidasti sitäkin. Liikuntalain hyväksymiselle kyseinen uudistus loi hyvää ilmapiiriä ja sen läpimeno antoi lisää uskoa liikuntalain onnistumiseen monen vuoden pyörittelyn ja jahkailun jälkeen.⁴³

9.1.3.1 Eduskuntakäsittely

Eduskunnassa käyty lähetekeskustelu oli vilkas. Oikeastaan ensimmäisen kerran sitten 1930-luvun TUL-kiistojen käytiin eduskunnassa perusteellista liikuntapoliittista keskustelua. Liikunnalle tänä aikana annettujen funktionaalisten merkitysten kannalta on hyödyllistä tarkastella hieman tarkemmin eduskunnassa esitettyjä käsityksiä.

Lain periaatteellinen merkitys tunnustettiin eri puolilla suureksi. Lain taloudellisen pohjan edellytysten heikentäminen sen sijaan herätti kritiikkiä. Lamankin oloissa olivat kansanedustajat pettyneitä kuntien valtionosuuksien, eli ns. liikuntamarkan, pudottamiseen kymmenestä kolmeen markkaan asukasta kohden. Myös valtion budjetista edelleen puuttuva liikuntamääräraha herätti keskustelua.

Suurin keskustelu käytiin rahanmyöntöperusteista. Avustettavien kohteiden ja toiminnan yhteiskunnallinen merkitys osoittautui väittelyssä vaikeaksi tulkita. Porvarillinen oppositio pelkäsi entisaikojen jäsenmääräkiistojen tyyliin näennäisseurojen syntymistä.

Keskustelua vallitsivat muutenkin kokoomuksen ja SKDL:n edustajat sekä pienemmät puolueet. Urheilun "suurpuolueen", SDP:n edustajat eivät juurikaan käyttäneet puheenvuoroja. Äänessä olivat ainoastaan Matti Ahde ja Pentti Lahti-Nuuttila sekä Erkki Liikanen 11 välihuudollaan.

SKDL:n edustaja Mikko Ekorre puuttui valtakunnan koko alueen väestön liikuntakäyttämiseen ja protestoi liikuntatoiminnan keskittymistä vain järjestöjen piirissä oleviin ihmisiin.⁴⁴ Kristillisten Olavi

Ronkainen ei voinut puolestaan hyväksyä "sitä sosialistien kerran toisensa jälkeen esittämää kantaa, että kaikki toiminta yhteiskunnassa on poliittista".⁴⁵ Pikajuoksijan juoksussa ei Ronkainen nähnyt mitään poliittista ja tällä mielipiteellään hän edusti varsinkin oikeiston piirissä ollutta mielialaa liikuntapolitiikan ylipolitisoitumista vastaan, mikä nähtiin alituisena vaarana myös liikuntalain säätämisen yhteydessä. Pelättiin, että sosialistien todellisena pyrkimyksenä oli tehdä liikuntalaista uusi puoluetuen kanava.

Yhteiskunnallisesta merkityksestä puhuttaessa SKDL:n Heli Astala puolusti maininnan sisällyttämistä lakitekstiin voimakkaasti: "SKDL:n mielestä yhteiskunnan päättäjien tulisi nimenomaan yhteiskunnan tukea myöntäessään toki arvostaa myös työn ja toiminnan yhteiskunnallista merkitystä", mihin SMP:n Veikko Vennamo huusi väliin: "Ja punainen jäsenkirja".⁴⁶ Omassa puheenvuorossaan Vennamo sanoi, että laki voitaisiin kirjoittaa niin, että myös "punaisen jäsenkirjan urheilua harrastavat saavat oikeudenmukaisesti rahaa, mutta ei sotketa kaikenlaisia puoluepoliittisia juonitteluja ja äänenkalastelua näihin asioihin".⁴⁷ Porvarilliset urheilupiirit olivat läpi vuosikymmenten aina toistaneet, ettei heidän urheiluharrastuksessaan ollut mitään poliittista, vastineena avoimen poliittiselle työläisurheilulle. Vennamon puheenvuoro asettui tähän traditioon ja osoitti tämän kielenkäytön olleen liikuntalain säätämisen aikoihin edelleen voimissaan. Porvarillisella puolella katsottiin karsaasti kaikkia pyrkimyksiä käyttää liikuntaa avoimesti esim. toiminnassa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi (Parsonsin Goal attainment), mikä perinteisesti oli kuulunut työväen urheiluliikkeen perusajatuksiin.

Kaikkiaan oli eduskunnassa käyty keskustelu liikuntalaista kuvaava läpileikkaus ajankohdan liikuntapolitiittisista kysymyksistä ja ongelmista. Mielipiteet vaihtelivat puolueittain. Veli-Matti Aution tulkinnan mukaan keskustelussa kuvastui myös 1970-luvun poliittisen ilmapiirin murros.⁴⁸ Vuosikymmenen alkupuolen radikaali vasemmistolaisuus oli läpäissyt kulttuuripolitiikan joukolla poliittisia iskusanoja ja periaatteita. Tämä ylipolitisoituminen oli vuosikymmenen lopussa laukeamassa ja pienten porvarillisten protestipuolueiden linja kantoi hedelmää. Liikuntalaista ei haluttu yhtä piilopuoluetuen muotoa TUL:n kautta vasemmistolle. Eduskunnassa käyty keskustelu osoitti, että pieni mutta sitkeä oikeistolainen oppositio kykeni vaikuttamaan hallituksen sanelevaksi koettuun politiikkaan.⁴⁹

Liikuntalain syntyminen ja astuminen voimaan vuoden 1980 alusta oli historiallinen ja merkittävä asia suomalaiselle liikuntajärjestelmälle. Onhan tällainen erillinen liikuntalaki kansainvälisestikin harvinainen. Odotukset liikuntalain varsinkin taloudellisiin vaikutuksiin olivat suuremmat kuin mitä todellisuudessa tapahtui. Ehkä tärkein uusi valtion tuen piiriin tullut sektori oli urheiluseurat, joitten avustamiseen kunnat saivat tästä lähtien valtionapua. Lain yleisiä ja liikuntapolitiittisia vaikutuksia pohdittaessa voidaan ainakin olettaa sen lisänneen valtiovallan mahdollisuuksia kontrolloida ja holhota entistä enemmän ja laajemmin liikuntakulttuurin eri organisaatioita. Toisaalta laki loi valtion liikuntapolitiikkaan

maksuautomaatin, jonka olemassaolo havaittiin viimeistään 1990-luvun alun laman niukkuudessa ongelmalliseksi. Lain vaikutuksesta kunnat joka tapauksessa ryhtyivät panostamaan aikaisempaa enemmän liikuntaan.

9.2 Kansainväliset kysymykset

9.2.1 Valtiovallan rooli

Liikuntakulttuurin kansainvälinen ulottuvuus alkoi opetusministeriön näkökulmasta tulla yhä merkittävämmäksi 1960-luvulta alkaen. Esimerkiksi liikuntaa koskevissa komiteamietinnöissä oli vuoden 1969 mietinnöstä alkaen runsaammin mainintoja kansainvälisistä urheiluyhteyksistä, kansainvälisestä yhteisymmärryksestä, rauhasta tai kehitysyhteistyöstä.

Opetusministeriö oli tehostanut 1960-luvulla entistä systemaattisemmin tukeaan ulkomailla pidettäviin kongresseihin, seminaareihin ja kokouksiin osallistumiseen. Ulkomaisen tiedon saanti ja kansainvälisten yhteyksien luominen oli myös tehostunut. Esimerkiksi aikavälillä 1966-71 oli opetusministeriön tuella tehty liikuntatieteellisen tutkimustoiminnan, liikuntasuunnittelun, dokumentoinnin ja liikuntakasvatukseen liittyvän toiminnan yhteydessä opetusministeriölle toimitettujen matkakertomusten mukaan ulkomaanmatkoja yhteensä 78. Näiden kansainvälisten yhteyksien kasautumista ajanjakson loppupuolelle osoitti selvästi se, että matkoista peräti 74 oli tehty vuosina 1969-71.⁵⁰

Valtiovallan oma suora osallistuminen kansainvälisen liikuntapolitiikan tekemiseen tapahtui lähinnä kulttuurivaihtosopimuksien muodossa. Liikuntakulttuuria koskevat vaihto-ohjelmat sisällytettiin yleistä kulttuurivaihtoa koskeviin pöytäkirjoihin tai yhteistyöohjelmiin tai niistä sovittiin erillisillä urheilua koskevilla pöytäkirjoilla tai yhteistyösopimuksilla. 1970-luvulla siirryttiin Suomen kansainvälisissä liikuntasuhteissa sopimukselliselle tasolle ja esim. ensimmäistä valtiollisen tason sopimusta Neuvostoliiton urheilukomitean ja Suomen valtion liikuntaneuvoston välillä pidettiin merkittävänä askeleena.⁵¹ 1970-luvulla liikuntakulttuurin kannalta Suomen tärkeimmät sopimuskumppanit löytyivätkin sosialistisista maista, kuten Neuvostoliitosta tai DDR:stä. Myöhemmin mukaan tulivat Unkari ja länsimaista Ranska. 1970-luvulla toimittiin aktiivisesti myös Euroopan Neuvoston urheiluyhteistyötä kohtaan, mikä osaltaan tasapainotti Suomen kansainvälisten urheilusuhteiden painottumista itään. Suomi osallistui myös UNESCO:n piirissä tehtyyn periaatteelliseen työhön ja presidentti Kekkonen ilmaisi vuonna 1971 vahvasti tukensa UNESCO:n yrityksille kehittää kansainvälisiä urheilusuhteita.⁵²

Oman suoran kansainvälisen toiminnan lisäksi, mikä usein tapahtui varsin korkealla virallisella tasolla, pyrkivät valtion urheiluviranomaiset vaikuttamaan varsinkin 1970-luvulta lähtien myös vapaaehtoisten

järjestöjen toimintaan. Virallisena lähtökohtina pidettiin esim. Etelä-Afrikan apartheid-politiikan vastaisia YK:n päätöslauselmia. Ongelmia syntyi lähinnä kansainvälisten urheilukilpailujen järjestämisessä, valtakunnallisten urheilujärjestöjen kansainvälisessä toiminnassa sekä suomalaisien äänestyskäyttäytymisessä kansainvälisissä kokouksissa.⁵³ Esimerkiksi vuoden 1976 Montrealin olympiakisojen yhteydessä pidetyssä kansainvälisen yleisurheiluliiton kokouksessa Suomen urheiluliiton edustaja äänesti Etelä-Afrikan jäsenyyden puolesta. Valtion urheiluneuvosto puuttui keuhalla vuonna 1976 asiaan ja muistutti suomalaisia urheilujärjestöjä YK:n tekemistä Etelä-Afrikkaa koskevista päätöksistä ja siitä, että järjestöt noudattaisivat niitä Suomen virallisen ulkopolitiikan mukaisesti.⁵⁴ Samalla puututtiin myös Espanjan tilanteeseen, mutta urheilusuhteet normalisoituivat sinne nopeasti. Maan virallisen ulkopolitiikan, jota 1970-luvulla hoidettiin erittäin keskitetysti, etujen mukaista oli pitää myös vapaa kansalaistoiminta yhteisellä ulkopoliittisella linjalla.

Valtiovallan suhtautumisstrategia liikunnan kansainväliseen yhteistyöhön, niin valtiollisella kuin ei-valtiollisella sektorilla, oli 1970-luvulla holhoava. Valtiovalta puuttui pieniinkin yksityiskohtiin Suomen liikuntakulttuurin edustajien toiminnassa kansainvälisillä areenoilla, milloin kyse oli viralliseen ulkopolitiikkaan liittyvien periaatteiden noudattamisesta.

9.2.2 Urheilun idän-politiikka

Vuosi 1973 alkoi valtion urheiluneuvoston toiminnassa merkittävällä kansainvälisellä kosketuksella, kun korkea-arvoinen neuvostoliittolainen urheiluvaltuuskunta saapui vierailulle Suomeen. Valtuuskunnan johdossa oli SNTL:n ministerineuvoston fyysisen kulttuurin ja urheilun komitean puheenjohtaja Sergei P. Pavlov ja valtuuskunnan muina jäsenenä Venäjän federatiivisen tasavallan urheilukomitean varapuheenjohtaja V. Zahavin, urheiluvälinetuotantopäällikkö V. Sumochkin ja kansainvälisen osaston päällikkö rouva D. Smirnova.⁵⁵

Näihin aikoihin, keskellä presidentti Kekkonen valtakautta, olivat Neuvostoliiton hallinnon edustajat usein Suomessa tavattuja ja haluttuja vierailijoita. Maailmanpolitiikan suurvalta oli myös urheilun suurvalta, mikä leimasi suomalaisen liikuntapolitiikan kansainvälistä ympäristöä. Kansainväliset kysymykset ja etenkin urheilusuhteet sosialistisiin maihin nousivat 1970-luvulla enemmän kuin aikaisemmin esille valtion urheiluneuvostossa. Vuoden 1974 alussa tehtiinkin periaatepäätös kansainvälisen jaoston perustamisesta.⁵⁶ Kuten muussakin ulkopolitiikassa, oli myös kansainvälisissä liikuntasuhteissa noudatettava virallisen valtiollisen linjan mukaista tasapainoilua ja kaavaa. Vuonna 1969 tehdyssä vain neuvoston sisäistä keskustelua varten tarkoitettussa muistiossa valtion liikuntapolitiikan tavoitteista kirjattiin:

"Suomi osallistuu valtioiden väliseen liikuntakulttuurin kehittämistä tarkoittavaan kansainväliseen toimintaan virallisten edustajien kautta maamme virallisen ulko- ja kulttuuripolitiikan luomin edellytyksin."⁵⁷

Tässä mielessä liikunta oli yksi kansainvälisten kulttuurisuhteiden laji, joka palveli ennen kaikkea maan virallista ulkopoliittikkaa, joka ulkopoliittisten kommuniqueoiden mukaan oli "rauhantahtoista" ja "pyrki puolueettomuuteen".⁵⁸

Valtion urheiluneuvoston kansainväliset suhteet painottuivatkin sosialistisiin maihin. Neuvostoliiton lisäksi erityisen vilkkaasti matkustettiin Suomen ja DDR:n väliä. Toimistopäällikkö Reijo Vartia selosti neuvostolle Suomen ja Saksan Demokraattisen tasavallan välistä yhteistyötä liikuntakulttuurin ja urheilun alalla syksyllä 1973.⁵⁹ Suhteet perustuivat valtioiden väliseen sopimukseen, mikä siis liittyi Suomen yleisempään Saksojen politiikkaan, jossa 1970-luvun alussa oli ollut aktiivinen vaihe, kun Suomi päätti tunnustaa yht'aikaisesti molemmat valtiot.⁶⁰ Lisäksi oli yhteistyössä Puolan, Unkarin, Tšekkoslovakian ja Bulgarian kanssa.

1970-luvun loppupuoli oli aktiivisten idän urheilusuhteiden aikakautta ja tavallaan integroitumista itään. Vuonna 1980 tehtiin kuitenkin aloite pohjoismaiden ohi länteen, kun Suomen ja Ranskan välisille urheilusuhteille alettiin laatia yhteistyöohjelmaa.⁶¹

9.2.3 Urheilun ETYK

Vuonna 1975 Helsingissä pidetty Euroopan turvallisuus ja yhteistyökonferenssi löysi pian tiensä liikunnan kansainvälisten suhteiden taustalle. Olihan kyseessä Kekkonen ajan ulkopoliittikan merkittävin aloite, Kekkonen henkilökohtainen saavutus sekä ulkopoliittikan huippukohta. Konferenssin päätösasiakirjassa oli myös urheilua koskeva kohta, jossa osallistujavaltiot sitoutuivat rohkaisemaan urheilukontaktien ja urheiluvaihdon laajentamista vakiintuneiden sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti.⁶² Valtion urheiluneuvoston ja Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan 10.5.1976 pitämässä neuvottelutilaisuudessa korostettiin, että "Urheilun merkitys kansojen välisessä yhteistyössä ja kanssakäymisessä on jatkuvasti lisääntynyt. Urheilumme kansainvälisiä yhteyksiä on pyrittävä kehittämään maamme virallisen ulkopoliittisen linjan ja ETYK:n periaatteiden mukaisesti".⁶³ Myös Pariisissa pidettyyn UNESCON konferenssin suosituksiin katsottiin tarpeelliseksi viitata. Liikuntapolitiikka astui samalla mukaan kehitysyhteistyön retoriikkaan.

Liikuntatieteellisessä Seurassa kehkeytyi ETYK:n jälkeen ajatus konferenssin järjestämisestä, jossa käsiteltäisiin laajemmin kuin päätösasiakirjassa oli tehty urheilun ja kansainvälisen yhteisymmärryksen välistä yhteyttä. Kyseessä oli eräänlainen ETYK:n epävirallinen seurantakokous lii-

kuntakulttuurin alueella ja konferenssista alettiin pian puhua "Urheilun ETYK-konferenssina".⁶⁴ Tarkoitus oli osoittaa, että myös urheilulla oli kansainvälistä kanssakäymistä edistävää merkitystä ja pohtia mitä ETYK-asiakirja merkitsee liikuntakulttuurille.⁶⁵

Liikuntatieteellisen Seuran aktiivisuus sopi maan viralliseen ulkopoliittikkaan ja valtionhallinnon liikunnan kansainvälisiin toimintaperiaatteisiin. ETYK-isäntämaalle kävi luontevasti tällaisen aloitteen tekeminen, mitä kyettiin hyödyntämään myös ulkopoliittisesti. Kansainvälisen yhteisymmärryksen edistäminen myös urheilun alueella ja kansainväliset blokkirajat ylittävän tapaamisen järjestäminen vahvisti kuvaa Suomesta sillanrakentajana idän ja lännen välissä sekä maan puolueettomuuspolitiikkaa. 1980-luvun alussahan suurvaltasuhteet kiristyivät uudelleen 1970-luvun liennytyksen hiipuesssa. Mm. asevarustelukilpa kiihtyi, Neuvostoliitto hyökkäsi Afganistaniin ja Yhdysvallat joidenkin muiden länsimaiden kanssa boikotoi vuoden 1980 Moskovan olympialaisia. Opetusministeriö tuli konferenssin taustavoimaksi ja käytännön järjestelyt jätettiin vapaaehtoisien sektorin, tässä tapauksessa siis Liikuntatieteellisen Seuran, SVUL:n ja TUL:n hoidettavaksi. Presidentti Mauno Koivisto toimi konferenssin suojelijana.⁶⁶

Konferenssi järjestettiin heinäkuussa vuonna 1982 Finlandia-talolla, mikä osaltaan vahvisti yhteyttä samassa paikassa vuonna 1975 pidettyyn ETYK-kokoukseen. Opetusministeri Kivistö (SKDL) viittasi puheessaan sekä vuoden 1975 ETYK:iin että Suomessa vuonna 1959 pidettyyn UNESCO-konferenssiin, jonka teema oli ollut samantapainen. Kivistö puhui urheilun merkityksestä, tukien Suomen ulkopoliittikkaa:

"Olemme tietoisia, että tänään urheilu on maailmanlaajuinen sosiaalipoliittinen ja kulttuurinen ilmiö, joka ulottaa vaikutuksensa monille eri elämän alueille, mukaanlukien kansainväliset suhteet. Olemme myöskin tietoisia, että kansainvälinen urheilu ei ole koskaan tapahtunut tyhjiössä, vaan olemassa ollut sosio-poliittinen todellisuus on aina heijastunut siinä. Voimme vain painottaa, että urheilun tärkeydelle ja muille kulttuurisuhteille annetaan enemmän painoa tämän päivän kansainvälisessä ilmapiiressä. Uskomme, että urheilusta voi tulla erittäin myönteinen tekijä kansainvälisissä suhteissa, koska urheilun kautta suuret massat voivat olla kosketuksissa toisten maiden ihmisten ja elämän kanssa. Jännityksen ja radikaalien muutosten maailmassa, urheilusuhteista voi tulla vakauttava tekijä, mikäli ne ovat johdonmukaisia ja niitä ajetaan päättäväisesti".⁶⁷

Osastopäällikkö Klemola painotti puheenvuorossaan urheilun positiivista kansainvälistä funktiota. Suomen virallisen kansainvälisen liikuntapolitiikan periaatteina oli "kansainvälisen yhteisymmärryksen edistäminen liikuntapolitiikan avulla, kasvatus yhteistyöhön ja kansainväliseen kommunikaatioon, kansainvälisen liikuntapolitiikan edistäminen virallisen ulkopoliitiikan mukaisesti, tasa-arvo osallistumisessa kansainvälisiin tapahtumiin ja urheilutoiminnan sisällyttäminen kehitysyhteistyöhön".⁶⁸ Klemola korosti valtion roolia taloudellisten resurssien luoja kansainväliselle toi-

minnalle, mutta sanoi, että "Suomessa ei valtio sekaannu urheilijoiden tai joukkueiden valintaan kilpailuihin. Tämä tapahtuu urheilujärjestöjen toimesta".⁶⁹

Kaikkiaan oli vuoden 1982 konferenssi suomalaisille hyvä tilaisuus välittää informaatiota laajalle kuulijakunnalle Suomen virallisesta liikuntapolitiikasta.⁷⁰ Suomen edustajat pyrkivät informoimaan kansainvälisiä vieraita esim. yhteispohjoismaisesta yhteistyöstä rauhanomaisten kansainvälisten urheilusuhteiden esimerkkinä sekä valtion roolista liikuntakulttuurin ohjaajana ja taustatukijana, mutta sosialistisista maista poiketen ei korkeimpana auktoriteettina.

9.3 Liikuntapolitiikan kaksijakoisuus - ministeriö ja urheiluneuvosto

Syyskuussa vuonna 1973 pohdittiin neuvostossa valtion liikuntapolitiikassa vallinnutta kaksijakoista tilannetta, jossa ministeriön liikuntahallinto oli nousemassa entistä vahvemmaksi perinteisesti järjestöjen vallitseman neuvoston rinnalle. 1960-luvulla oli päätöksenteon kaksinaisuus jo vaivannut valtion urheilulautakuntaa, mutta liikuntapolitiikan marssijärjestyksestä käytiin taas kädenvääntöä. Ongelmia syntyi kun ministeriön tekemät päätökset poikkesivat neuvoston esityksistä. Neuvoston pöytäkirjaan kirjattiin: "Urheiluneuvosto päätti, että sellaisissa tapauksissa, jolloin opetusministeriön päätös on poikennut urheiluneuvoston asiassa tekemästä esityksestä, urheiluneuvosto toivoo, että sille annettaisiin tiedoksi, missä muodossa asia lopullisesti on esitelty sekä mahdolliset uudet selvitykset ja perustelut".⁷¹ Yksi tällainen asia oli veikkauksen voittojen jakosuhte, jota oli neuvostoa kuulematta ja sen kannan vastaisesti liikunnan suhteen heikennetty.

Vuonna 1975 määriteltiin neuvoston asema ja tehtävät asetuksella. Valtioneuvosto teki 6.2.1975 päätöksen valtion urheiluneuvostosta, minkä mukaisesti valtion urheiluneuvoston kokoonpano siirtyi opetusministeriöltä valtioneuvoston ratkaistavaksi.⁷² Tästä lähtien hallitus nimitti neuvoston jäsenet, mutta toimintansa osalta se pysyi kuitenkin opetusministeriön alaisuudessa. Päätös korosti liikuntapolitiikassa ja -hallinnossa vallinnutta dualismia, mutta toisaalta selvensi neuvoston poliittista asemaa. Entistä avoimemmin alkoi neuvoston nimittäminen saada parlamentaaristen voimasuhteiden mukaista poliittista sisältöä.

Asetuksen taustalla olivat osittain samantyyppiset byrokraattiset vaikuttimet kuin liikuntalain taustallakin. Liikuntapolitiikka kytkettiin läheisesti nuorisopolitiikkaan, minkä hallinnollinen ja lainsäädännöllinen kehitys oli edeltävät vuodet kulkenut askeleen liikuntaa edellä. OPM:n virkamies Vartia perusteli asetusta neuvoston kiireellä kokoon kutsutussa ko-

kouksessa 3.2.1975 nuorisoneuvoston esimerkillä. Sihteeri ja ministeriön nuorempi hallitusihteeri Pekka Anttinen totesi myös neuvostolle, että sekä asetus nuorisoneuvostosta että käsillä ollut asetus pitäisi olla "asiallisesti ja muodollisesti samanlaisia, koska on kysymys kahden eri sektorin samantyyppisestä asiantuntijaelimestä".⁷³

Asetuksesta antamassaan lausunnossa puuttui valtiontalouden tarkastusviraston tarkastusneuvos Heiskanen neuvoston jäsenten jääviyteen. Asetuksessa nuorisoneuvostoista oli sisällytetty jääviyspykälä, mutta Vartia katsoi tämän tarpeettomaksi urheiluneuvoston tapauksessa. Anttinen oli asiasta eri mieltä ja sanoi, etteivät järjestöjen edustajat voisi olla neuvostossa enemmistönä ja viittasi vielä valtioneuvoston päätökseen, jossa todettiin, että "valtioneuvostusta myöntävän viranomaisen tulee huolehtia siitä, etteivät avustuksen saajien edustajat muodosta päätöstä tehtäessä enemmistöä ko. asiantuntijaelimestä".⁷⁴ Keskustelun jälkeen Anttisen ehdotus jääviyspykälän lisäämisestä voitti äänin 5-4. Ministeriössä Vartiolla oli kuitenkin asiassa viimeinen sana ja asetus hyväksyttiin ilman jääviyspykälää.

Vuonna 1975 toimi neuvoston puheenjohtajana SDP:n kansanedustaja Ahde pitkäaikaisen puheenjohtajan Niemen jäätyä syrjään. Samana vuonna tuli ajankohtaiseksi kysymys uusista urheiluopistoista, mitä pohdittiin mm. Vierumäellä 28.4.1975 pidetyssä seminaarissa. Uusia opistoja ehdotettiin perustettavaksi neljä.⁷⁵

Neuvoston suhde itsenäisiä päätöksiä tekevään ministeriöön askarrutti edelleen vuonna 1975. Kyseessä eivät olleet kovinkaan merkittävät kysymykset, mutta neuvosto päätti silti pyytää urheilutoimistolta selvitystä sellaisista päätöksistä, jota valmisteltaessa ei oltu pyydetty neuvoston lausuntoa sekä selvitystä käytettävissä olevista määrärahoista.⁷⁶ Opetusministeriö kuitenkin teki neuvoston vastalauseista huolimatta jatkuvasti päätöksiä, joista se ei pyytänyt VUN:n lausuntoa.

Urheiluneuvoston päätöksentekokulttuuri ei 1970-luvulla ollut kaikkien mieleen. Poliittinen peli oli ajoittain erittäin kovaa, kuten liikuntapolitiikassa oli aikaisemminkin ollut. Hannu Koskivuori on kiteyttänyt päätöksenteon mekanismin kertomalla, että "se oli kolmen miehen kopla, joka hoiteli ne asiat. Se, joka uskalsi älähtää vähän, että voisi täälläkin jutella, niin ei se hyvä ollut".⁷⁷

Uusi järjestelmä, jossa isännän ääntä yhä useammin käytti ministeriö, alkoi pikkuhiljaa vakiintua valtion liikuntapolitiikan laajetessa uusille alueille. Neuvoston toimintaa koko 1970-luvun loppupuolen leimasi kuitenkin edelleen järjestöjen tiukka edunvalvonta. Konkreettisesti kävi tämä ilmi taistelussa veikkausvoittovarojen jakosuhteista. Tullessa 1980-luvulle ei neuvoston toiminta ollut radikaalisti muuttunut, mutta se oli saanut rinnalleen asemansa vakiinnuttaneen ministeriön urheilu- ja nuorisosaston.

9.4 Yhteenveto

Liikuntalakea voidaan pitää tietyn liikuntapolitiikan kehityskauden ja -piirteen huippuna. Siihen kiteytyi 1960- ja 1970-lukujen yhteiskuntapolitiikassa vaikuttanut suunnitteluideologia, edistysusko ja valtion roolin korostaminen sekä ajatus tasa-arvoisesta hyvinvointivaltiosta. Opetusministeriön urheiluasioista vastanneiden virkamiesten piirissä oli ajatus liikuntalaista alkanut jo itää 1960-luvun lopusta lähtien, ennen kuin vuonna 1972 asia nousi julkisuuteen.

Komiteanmietinnön ja toteutuneen liikuntalain perusideana oli, että valtion ja kuntien tehtävänä on luoda edellytykset liikunnan harjoittamiseen ja urheilu- ja liikuntajärjestöjen tehtävänä on saada ihmiset käyttämään luotuja edellytyksiä, pääosin liikuntapaikkoja. Liikuntakulttuurin konkreettinen sisältö ja vastuu käytännön toiminnasta jätettiin seurojen ja järjestöjen määriteltäväksi.

Liikuntalain säätämisen yhteydessä korostui valtion liikuntapolitiikan painotukset kunto- ja kansanliikunnan edistämiseksi. Liikuntapolitiikan painopiste oli siirtynyt pois kilpa- ja huippu-urheilusta. Yhteiskunnalliset muutokset kohti alati teknistyvää elämää lisäsivät tarvetta terveysliikunnan kehittämiseen. Valtion roolin kasvaminen yhteiskuntaan nähden ja vasemmiston aktiivinen poliittinen rooli heijastui liikuntalakikomitean työssä vaatimuksina valtiovallan aktiivisempaan ohjaukseen liikuntajärjestöihin nähden.

Suomen virallinen ulkopolitiikka ja erityisesti suhteet Neuvostoliittoon ja vuoden 1975 ETYK heijastuivat myös liikuntapolitiikassa. 1970-luku oli aktiivisen urheiluyhteistyön aikaa Itä-Euroopan maiden kanssa. 1982 järjestetty konferenssi urheilun ja kansainvälisen yhteisymmärryksen suhteesta oli jatketta ETYK:lle. Valtiovallan strategia liikunnan kansainvälisen kanssakäymisen suhteen oli holhoava, mutta liikuntasuhteiden funktionaalisuus virallisen ulkopolitiikan näkökulmasta oli ilmeinen.

- 1 Olin, K. & Oksio, T., Liikuntapolitiikan päättäjien käsitykset liikuntalain
vaikutuksista. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, tut-
kimuksia No 42, 1986, 44 - 45.
- 2 Sänkiaho, R. & Saukkonen, O., Laillako kaikki liikkumaan? Liikuntalain
säättämisen problematiikkaa. Jyväskylän Yliopisto, Yhteiskuntatieteiden lai-
tos Julkaisuja N:o 27-1976, 14.
- 3 Liikuntalakikomitean mietintö. KOM 1976:87. Helsinki 1976.
- 4 H.Klemolan julkaisematon muistelmä 10.5.1994. Tekijän hallussa.
- 5 Ibid.
- 6 Toimistopäällikkö T. Kärkkäisen muistio "Nuorisotyötä koskevat erityislait
ja niiden soveltamisesta saatuja kokemuksia, päiväämätön. OPM.
- 7 Liikuntalakikomitean mietintö. KOM 1976:87. Helsinki 1976.
- 8 Vasara, E., Toiminnan ja ohjauksen kilpajuoksu. Teoksessa Suomi uskoi
urheiluun, Pyykkönen, T., (toim.), LTS.n julk. nro 131, 1992, 371.
- 9 H.Klemolan julkaisematon muistelmä 10.5.1994. Tekijän hallussa.
- 10 Ibid.
- 11 Heikkinen, 1983, 69.
- 12 VUN, ptk. 29.11.1973.
- 13 VUN, ptk. 29.11.1973.
- 14 Liikuntalakikomitean mietintö. KOM 1976:87. Helsinki 1976.
- 15 Liikuntalakikomitean ptk., 15.5.1974, OPM:n arkisto.
- 16 Ibid., 8.11.1974.
- 17 Ibid., 19.3.1975.
- 18 Ibid., 19.6.1975.
- 19 Liikuntalakikomitean mietintö, 1976, 1.
- 20 Liikuntalakikomitean ptk. 5.8.1975.
- 21 Ibid.
- 22 Sänkiaho, 1975.
- 23 Liikuntalakikomitean mietintö, 1976, 9 - 29.
- 24 Ojala & Pelttari, 1980, 85 - 87.
- 25 Liikuntalakikomitean ptk., 17.3.1976.
- 26 Ibid., 7.4.1976.
- 27 Ibid., 22.9.1976.
- 28 Ibid., 22.12.1976.
- 29 Ibid.
- 30 Ibid., 29.12.1976.
- 31 Ibid., 29.12.1976.
- 32 Liikuntalakikomitean mietintö 1976, 225.
- 33 Ibid., 243.
- 34 Ibid., 244.
- 35 Ibid., 243.
- 36 Ibid., 316-317.

- 37 R. Sänkiahon haastattelu 24.2.1992, tekijän hallussa.
- 38 L. Jääskeläisen haastattelu 29.10.1992, tekijän hallussa.
- 39 Ibid.
- 40 Autio, V-M., Opetusministeriön historia VI.Suurjärjestelmien aika koittaa 1966-1980. Hyvinvointivaltion koulutus- ja kulttuuripoliittiset visiot haasteeksi uudistuneelle opetusministeriölle. Helsinki 1994, 424.
- 41 Aarnio, E., Lausunnot liikuntalakikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. Helsinki 27.10.1977, 79. OPM 9576/01/78.
- 42 Autio, 1994, 424.
- 43 Autio, 1994, 424.
- 44 VP pöytäkirjat 1 1979, 2143.
- 45 VP pöytäkirjat 1 1979, 2147.
- 46 VP pöytäkirjat 1 1979, 2149.
- 47 VP pöytäkirjat 1 1979, 2149.
- 48 Autio, 1994, 426.
- 49 Ibid.
- 50 Liikuntalakikomitean mietintö 1976, 12, 16.
- 51 M. Ahteen haastattelu 2.2.1993, tekijän hallussa.
- 52 Kivistö, K., Opening of the Congress by the Minister of Education, teoksessa Sport and International Understanding. Proceedings of the Congress. Held in Helsinki, Finland, July 7-10, 1982, edited by Maaret Ilmarinen, Berlin, Heidelberg, New York, Tokyo 1984, 3.
- 53 Urheilu- ja liikuntapolitiikan kansainvälisen yhteistyön ajankohtaisia kysymyksiä käsitelleen työryhmän mietintö, Opetusministeriö, Helsinki 1978, 4.
- 54 Ibid., 5.
- 55 VUN:n pöytäkirja 23.2.1973.
- 56 VUN:n pöytäkirja 14.2.1974.
- 57 Sisäinen keskustelumuistio keskustelua varten - Ei julkisuuteen. Valtion liikuntapolitiikan tavoitteet. VUN:n pöytäkirjat 16.1.1969.
- 58 Häikiö, 1993, 103 - 109.
- 59 VUN, ptk. 27.9.1973.
- 60 Häikiö, 1993, 133 - 134.
- 61 VUN, ptk. 15.10.1980.
- 62 Conference on Security and Co-operation in Europe. Final Act, Helsinki 1975, 116.
- 63 Tiedote 10.5.1976, Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.
- 64 Professori K. Heinilän haastattelu 29.1.1993, tekijän hallussa.
- 65 Ibid.
- 66 Veistola, M., Tieto palvelemaan yhteisymmärrystä ja rauhaa, Liikunta ja Tiede 2/1982, 48 - 52.
- 67 Sport and International Understanding 1984, 2 - 3.
- 68 Klemola, H., The State as Sponsor of International Sports, teoksessa Sport and International Understanding 1984, 323 - 326.

- ⁶⁹ Ibid.
- ⁷⁰ Koskela, A., Kansainvälistä yhteisymmärrystä parantavat ja heikentävät urheiluyhteistyöhön liittyvät toimenpiteet ja niiden lähtökohdat. Liikunta ja Tiede 4/1982, 137 - 139.
- ⁷¹ VUN, ptk. 27.9.1973.
- ⁷² Valtioneuvoston päätös valtion urheiluneuvostosta 6.2.1975. Kts. myös VUN, ptk. 3.2.1975.
- ⁷³ VUN, ptk. 3.2.1975.
- ⁷⁴ VUN, ptk. 3.2.1975.
- ⁷⁵ VUN, ptk. 21.5.1975.
- ⁷⁶ VUN, ptk. 18.9.1975.
- ⁷⁷ H. Koskivuoren haastattelu 11.3.1993, tekijän hallussa.

10 LIKKUMAAN LAIN JA LIKUNTA-POLIITTISEN OHJELMOINNIN VOIMALLA VUOSINA 1980-1994

10.1 Liikuntaa liikuntalain mukaan

Liikuntalain astuttua voimaan oli Suomen liikuntajärjestelmä organisoitu kansainvälisestikin ainutlaatuisella tavalla. Liikuntahallinnon piiriin oli lain ja asetusten voimin saatettu valtio, läänit ja kunnat sekä urheilun vapaaehtoiset järjestöt keskusjärjestöistä seuroihin. Liikuntakulttuurilla oli vuodesta 1980 alkaen lakisääteinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa.¹

Liikuntalain vaikutuksia selvitettiin useaan otteeseen 1980-luvun aikana. Olinin ja Oksion tutkimuksessa liikuntapolitiikan päättäjien käsityksistä lain vaikutuksista, todettiin niiden olleen yleensä myönteisiä.² Kuntien liikuntapäätäjät katsoivat, että liikuntatoimi oli tullut suunnitelmallisemmaksi, liikuntapaikkarakentaminen oli lisääntynyt, työnjako kunnan ja urheiluseurojen välillä oli selventynyt, liikuntatoimen arvostus oli kohonnut ja laki oli parantanut seurojen toimintaedellytyksiä. Varauksellisemmin suhtauduttiin toisaalta siihen, että seurojen toiminta olisi aktivoitunut lain myötä.³

Liikuntalain oltua voimassa muutaman vuoden, alettiinkin kunnissa ja liikunnan kentällä epäillä, kenen tarpeita laki todella palveli. Näytti siltä, että laki hyödytti eniten kuntien liikuntatoimen kehittämistä, mikä toisaalta lisäsi liikuntabyrokratiaa.⁴ Käytännön liikuntatoimintaan, kunto liikuntaan ja varsinkin omatoimiseen liikkumiseen ei lailla näyttänyt olevan suurtakaan merkitystä.⁵ 1980-luvulla ei liikunnan harrastamisen mää-

rissä tapahtunut merkittäviä muutoksia.⁶ Odotukset lakia kohtaan olivat olleet suuret ja 1980-luvulla vallitsi liikunnan kentällä hienoinen pettymys lain vaikutuksia kohtaan. Kuntien urheiluseura-avustusten jakamisesta annettujen normien tulkinnessa oli 1980-luvun alkuvuosina ongelmia ja monet urheiluseurat olivat tyytymättömiä kuntien tekemiin avustuspäätöksiin. Jopa joka viidennessä kunnassa tehtiin valitus, joka ylsi lääninoikeuteen asti.⁷ Myös kuntien liikuntatoimen kokonaisrahoituksessa oli liikuntalain merkitys hyvin rajallinen. Liikuntalain mukaiset valtionosuudet olivat 1980-luvun lopussa vain 4-6 % liikuntalautakuntien käyttömenoista.⁸

Kun vuonna 1985 tutkittiin kuntien liikuntamäärärahojen kohdentumista todettiin, että SVUL:n seurat olivat saaneet suhteellisesti enemmän kuin TUL:n seurat. Tässä mielessä liikuntalain säätämisen aikainen keskustelu mm. "toiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä" ja laissa näin määrättyjen avustusperiaatteiden tasapuolisuudesta kääntyi päälaelleen, kun näytti siltä, että laki suosi sittenkin porvarillisen urheiluleirin erikoistyyppisiä seuroja. Tämä näkyi myös vuosina 1980-1984 kuntien urheiluseura-avustuksista tehdyissä valituksissa, joista suhteellisesti suurin osa oli TUL:n jäsenseurojen tekemiä.⁹

Vuonna 1988 tehdyssä liikuntalain seurannan jatkotutkimuksessa havaittiin, että seurojen toiminta olikin lain myötä vilkastunut kuntien liikuntatoiminnan kanssa. Kuntien liikuntahallinnon palveluksessa olevien määrän lisääntyminen ei ollut tutkimuksen mukaan lisännyt byrokratiaa, ei vaikka henkilöresurssien lisäys oli vuosia 1975 ja 1983 vertailtaessa keskittynyt hallinto- ja johtotehtäviin, joiden määrä oli kolminkertaistunut.¹⁰ Tutkimuksen tuloksia ohjasi tähän suuntaan todennäköisesti kyselytutkimuksen suuntaaminen kuntien liikuntatoimen johtaville viranhaltijoihin, jolloin saatiin helposti myönteisiä arvioita kuntien liikuntatoimen toiminnasta. Kuntien liikuntamäärärahojen lisääntymisen sekä valtionhallinnon ohjaustoiminnan tiivistymisen katsottiin edistäneen lain tavoitteita. Eniten liikuntalain vaikutukset näkyivät kuitenkin kohonneina seura-avustuksina, aktivoituneena liikuntasuunnitteluna ja lisääntyneenä läänin urheilulautakunnan ohjaustoimintana.¹¹ Kaikkiaan lisäsi liikuntalaki liikuntatoimen aineellisia ja taloudellisia resursseja. Myös liikunta- paikkasuunnittelu aktivoitui liikuntalain vaikutuksesta.

On vielä hieman vaikea arvioida liikuntalain lopullisia vaikutuksia käytännön liikuntatoimintaan. Olosuhteet kunnissa ovat olleet erilaisia, mikä on vaikeuttanut kokonaisarvion tekemistä. Liikuntalakikomitean tavoitteista on osa toteutunut, mutta esim. alueelliset tasa-arvokysymykset, harrastusmahdollisuuksien monipuolistuminen sekä kuntien ja seurojen yhteistoiminta ovat tutkimusten mukaan toteutuneet heikommin.¹² Kyse on osittain myös melko vaikeasti eriteltävästä tutkimus- ja evaluointiongelmosta. Liikuntaharrastukseen ja -käyttäytymiseen liittyvät seikat ovat suhteellisen vaikeasti operationalisoitavissa ja mitattavissa, jolloin liikuntalain vaikutuksia on vaikea eritellä muista muutostekijöistä.¹³ Liikuntalaki toi mukanaan kuitenkin suunnitelmallisuutta ja vakautta liikunta-

kulttuurin kehittämiseen, mikä saattaa tuottaa tulosta vasta pitkänkin ajan kuluttua.

10.2 Tavoitteena valtakunnallinen liikuntapoliittinen ohjelma

1960- ja 1970-luvuilla oli opetusministeriön liikuntahallinnon toimesta saatu aikaan varsin kattava liikuntatoiminnan eräitä osa-alueita koskeva valtakunnallinen suunnittelujärjestelmä. Tämä järjestelmä toteutui parhaiten liikuntaa koskevassa rakentamisessa, kuntoliikunnassa, erityisryhmien liikunnassa ja liikuntatieteellisessä tutkimustoiminnassa.

Tosin samaan aikaan aikaisemmin kovasti ihailtu suunnittelu sai vähitellen osakseen myös kritiikkiä. Valtiontalouden suunnittelun todettiin keskittävän päätöksentekoa liikaa valtiovarainministeriölle. Valtio-suunnittelussa väitettiin noudatetun rationaalisen suunnittelun mallia, jonka sanottiin olevan rationaalisempaa kuin edustuksellinen kansanvalta. Karioidusti todettiin, että virkamiehet tulkitsevat poliitikkojen asettamat tavoitteet ja johtavat niistä tekniset keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Hallintokoneisto ja virkamiehet naamioivat toimintansa rationalisoinnin kaapuun ja vähätelivät edustuksellista ideologiaa irratiionaalisena.¹⁴

Vuonna 1980 voimaan astunut liikuntalaki normitti liikuntakulttuurin toimijoiden keskeisen työnjaon ja laajensi liikunnan julkisen tuen paikallistasolle. Seuraava askel kohti lisääntyvää suunnitelmallisuutta, mutta samalla myös suurempaa keskusjohtoisuutta ja valtiokeskeisyyttä oli pyrkimys valtakunnallisen liikuntapoliittisen ohjelman laatimiseen. Liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä vuonna 1983 hahmoteltiin hallinnon yleistehtäväksi huolehtia voimavarojen riittävydestä, koska toiminta vaatii asianmukaista työvoimaa, resurssien hankintaa, toiminnan suunnittelua, päätöksentekoa ja päätösten toteuttamista sekä varoja toimintakustannusten rahoittamiseksi ja soveliaita tila- ja laitosedellytyksiä. Katsottiin, että hallinnolla tulee olla omalla tahollaan toimintamalli ja säännöt, jotta se pystyy näitä tehtäviään toteuttamaan tarkoituksenmukaisesti.¹⁵

Heinilä arvosteli liikuntakulttuurin arvoperustaa, sen epämääräisyyttä ja ristiriitaisuutta. Hänen mielestään ei enää tiedetä mitä kehitetään ja missä suunnassa. Arvojen puuttuminen vieraannuttaa liikunnan ja urheilamisen sen perusolemuksesta.¹⁶

Liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä oli laajasti ja konkreettisesti esillä liikuntatoiminnan kehittäminen ja suunnittelu eri tyyppisissä kunnissa. Kaupunkikunnan liikunnallisia kehittämismahdollisuuksia arvioitaessa pyrittiin analysoimaan mm. yhteiskunnan rakennemuutosten ja liikunnan sisäisten kehitysehtojen muutosten vaikutuksia kaupunkiväestön liikuntakäyttäytymiseen.¹⁷ Analyysia näillä päivillä tehtiin myös pienehköstä maaseutukunnasta ja erikseen myös pääkaupungista.

Ilmeisenä tarkoituksena sysätä valtakunnallista liikuntapoliittista

ohjelmaa eteenpäin oli Kuusisaassa vuonna 1987 opetusministeriön toimesta järjestetty seminaari, jonne kutsuttiin liikunnan ja muun kulttuurin asiantuntijoita kertomaan käsityksiään mm. liikuntakulttuurin kehittämisestä tulevaisuudessa. Kuusisaaren kokouksessa tuli esille runsaasti ideoita ja eräänlainen "henkinen lupa" liikuntapoliittisen ohjelmaryhmän pystyttämiseen. Tarkoituksena oli aluksi suppean virkamiestyöryhmän perustaminen, mutta eri intressiryhmien vaatimukset johtivatkin laajan komitean perustamiseen vuonna 1988.¹⁸ Komitealle antoi arvovaltaa se, että sen asetti valtioneuvosto. Puheenjohtajana toimi ministeri Ilkka Kanerva ja kahden varapuheenjohtajan lisäksi komiteaan kuului peräti 21 jäsentä ja 3 sihteeriä. Komitean tehtävänä oli sen 28.4.1988 saadun toimeksiannon mukaan:¹⁹

- 1) arvioida ja tarkistaa liikuntalain perusteluissa esitetyn liikuntapoliittiset yleistavoitteet 1990-luvulla toteutettavan liikuntapolitiikan lähtökohtana
- 2) kartoittaa ja arvioida liikuntakulttuurin eri osa-alueita koskevat kehittämisen mahdollisuudet ja uhkatekijät
- 3) laatia esitys liikuntapoliittiseksi ohjelmaksi, jossa otetaan erityisesti huomioon paikallistason liikunta- ja urheiluseuratoiminnan kehittäminen
- 4) laatia esitys toimenpiteistä ohjelman toteuttamiseksi ja seurannan järjestämiseksi.

Komitea arvioi ensin 1980-luvun liikuntapolitiikan toteutumista sekä liikuntapolitiikan tulevaisuuden haasteita muuttuvassa yhteiskunnassa. Liikuntapolitiikan ajankohtaisia haasteita olivat vapaa-ajan, koulun ja työelämän muutokset, väestön ikääntyminen ja siihen liittyvät terveystoimittiset kysymykset sekä kansainvälistyminen. Vapaa-ajan lisääntyminen ja sen rakenteellinen muuttuminen samoin kuin väestön elämäntyylin muutokset edellyttivät komitean mukaan uudistuvia ja monipuolisia palveluja myös liikuntakulttuurin alueella. Väestön ikääntymisen katsottiin asettaneen liikuntapolitiikalle haasteita erityisesti terveystoimittikan alueella. Liikuntakulttuurin eri osa-alueisiin sanottiin liittyvän lukuisia mahdollisuuksia vastata näihin haasteisiin.

Liikuntakomitean työ oli mittava ja työläs kestäen yli kaksi vuotta. Sivuja komiteanmietintöön kertyi jo ilman liitteitä yli 300. Mietintöä koskevissa lausunnoissa ja muissa arvioinneissa kiitettiin mm. liikuntakulttuurin laaja-alaista kuvausta ja analyysia, mutta arvosteltiin esimerkiksi varsinaisen jäntevän liikuntapoliittisen ohjelman puuttumista ja toimenpide-ehdotusten hajanaisuutta.

Komitean kehittämis ehdotukset esitettiin kolmella avainalueella:

- 1) liikuntakasvatus, 2) aikuisväestön kunto- ja terveys- sekä virkistysliikunta sekä 3) huippu-urheilu. Näille kullekin osa-alueelle esitettiin vielä erikseen ehdotuksia yhteensä kuudelle ns. tukialueelle, jotka olivat: 1) liikunnan rakentamispolitiikka, 2) tiedepolitiikka, 3) tietohuolto, 4) koulutus,

5) kansainvälinen toiminta sekä 6) hallinto ja talous.²⁰

Eräänä esimerkkinä liikuntakomitean konkreettisista ehdotuksista voidaan todeta mm.:

- selvittää muiden pohjoismaiden tapaan, olisiko lainsäädäntötoimin mahdollista edistää dopingongelman ratkaisemista
- vammaisurheilua tulisi kehittää osana muuta kilpa- ja huippu-urheilua
- liikuntatieteellisen tutkimuksen taloudellisia voimavaroja tulisi kehittää tieteen valtionapupolitiikassa noudatettujen yleisten periaatteitten mukaan
- ulkopoliittisiin peruslähtökohtiin nojautuvaa kattavaa kansainvälisen toiminnan strategiaa olisi valmisteltava
- liikuntakomitea piti merkittävänä liikuntajärjestöjen päätöstä ryhtyä neuvottelemaan yhteistoiminnan kehittämiseksi. Komitea ehdotti, että liikuntajärjestöt ryhtyisivät selvittämään, miten ne voivat toimintaansa uudelleen arvioimalla ja kehittämällä suunnata käytettävissä olevat taloudelliset voimavarat nykyistä tehokkaammin varsinaisen liikunnan ja urheilutoiminnan kehittämiseen.
- liikuntapolitiikkaa laaja-alaisesti tarkastelevaksi opetusministeriön asiantuntijaelimeksi tulisi muodostaa valtion liikuntaneuvosto. Liikuntaneuvoston jäsenet valittaisiin silloisten liikunnan asiantuntijaelinten toimialoilta ja toimikausi olisi sama kuin eduskunnalla. Liikuntaneuvoston riippumattomina asiantuntijaeliminä toimisivat tiedesektoria edustava tiedejaosto ja erityisliikuntajaosto.²¹ Toteutettiin, että tämä uudistusehdotus toteutuikin vuonna 1991.

Liikuntakomitean mietintö heijasteli monella tavalla 1980-luvun liikuntapolitiikkaa enemmän kuin 1990-lukua. Mietinnön laskennallinen sisällönanalyysi vahvisti tiedon saaman keskeisen osuuden liikuntapolitiikassa. Koska suunnitteluideologian korkeasuhdanne oli jo liikuntakomitean aikana jäänyt taakse, vahvisti tiedon korostaminen pysyvän trendin, jossa tietoyhteiskunnasta on ilmeisesti tullut todellisuutta. Tiedosta on tullut liikuntapolitiikassa voimavara, joka laskennallisen analyysin mukaan ohittaa taloudellisten kysymysten tai liikunnan fyysisten edellytysten, kuten rakentamisen käsittelyn. Yhteisöjen yhteistyön korostaminen ohittaa terveyden. Tasa-arvo ja demokratia saavat korkean arvon.

TAULUKKO 8 Liikuntakomitean painotuksia laskennallisen sisällönanalyysin perusteella

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Tiedon merkitys	37	45.1
2. Taloudelliset edellytykset	29	35.4
3. Fyysiset edellytykset	24	29.3
Org. ja hall. edellytykset	24	29.3
5. Tasa-arvo ja demokratia	23	28.0
6. Yhteistyö yhteisöjen kesken	22	26.8
7. Terveyden korostaminen	18	22.0
8. Paikallistason korostaminen	14	17.1
9. Valtionhallinnon esilletuominen	12	14.6
10. Kv.urheiluyhteydet yleensä	11	13.4
Yhteensä	214	

10.3 Liikunnan kansainvälistymisen voimistuminen valtionhallinnon toimenpitein 1980-luvulta lähtien

Hallitus esitti kulttuuripoliittisen selonteon eduskunnalle 20.10.1982 pide-tyssä eduskunnan täysistunnossa. Selonteon esittäjänä toimi tiedeministeri Kaarina Suonio. Selonteossa todettiin mm., että kansainvälinen kulttuuriyhteistyö perustuu maamme viralliseen ulkopoliittikkaan. Kansainvälisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys kansallisen kulttuurielämän kehittymiselle. Kulttuurialueen kehitys vaatii myös kansainvälisen toiminnan kehittämistä ja nopeita, tehokkaita kansainvälisiä yhteyksiä. Kulttuuriyhteistyössä tulisi korostaa mm. pitkäjänteisyyttä ja jatkuvuutta.²² Tämän periaatteellisen kannanoton voitiin katsoa koskevan myös liikuntakulttuuria.

Liikuntakomitean mietinnössä oli myös oma kappaleensa kansainvälisestä liikuntapolitiikasta. Siinä oli ulkopoliittinen kytkentä selvästi tuotu esille, mutta ehkä jo hiukan lievemmassä muodossa kuin liikuntalakikomitean mietinnössä. Näin liikuntakomitea kansainvälisestä toiminnasta:

”Kansainvälinen liikuntapolitiikkamme perustuu Suomen yleiseen toimintalinjaan kansainvälisissä kysymyksissä. Kansainvälisen liikuntatoiminnan avulla voidaan edistää kansainvälistä yhteisymmärrystä. Tätä tukee Helsingissä vuonna 1975 pidetyn ETYK-kokouksen päätösasiakirjan maininta, jossa kokouksen osanottajavaltiot kannustavat urheiluyhteyksi-

en ja -yhteistyön - urheilutapaamiset ja -kilpailut sekä vaihtotoiminnan mukaan lukien laajentamista vakiintuneiden kansainvälisten sääntöjen pohjalta.”²³

Mietinnön valmistumishetkellä käynnissä ollut kansainvälispoliittinen murros ei juuri mietinnön kannanottoihin yltänyt. Asiaa pyrittiin pian 1990-luvun alussa korjaamaan OPM:n toimesta, kun ryhdyttiin hahmottelemaan liikunnan kansainvälistä strategiaa.

Hallitusten välinen liikuntayhteistyö todettiin vuoden 1990 mietinnössä perustuvan maiden välisiin kulttuurisopimuksiin ja kulttuurivaihtoto-ohjelmiin. Mietinnössä todettiin, että komiteamietinnön tekohetkellä oli yhteistyöpöytäkirjoihin tai -muistioihin perustuva yhteistyötä Saksan Demokraattisen tasavallan, Neuvostoliiton, Unkarin, Ranskan, Saksan liittotasavallan ja Tsekkoslovakian kanssa. Lisäksi kulttuurivaihtoto-ohjelmiin perustuvaa yhteistyötä toteutettiin mm. Alankomaiden, Belgian, Kreikan, Iso-Britannian, Portugalin, Intian ja Kiinan kanssa.²⁴

Liikunnan kansainvälisen strategian ja sen perustelujen täsmentämiseksi asetti opetusministeriö erillisen komitean 19.12.1990. Tämän toimikunnan tehtävänä oli laatia mm. suomalaisen liikuntakulttuurin kansainvälisen toiminnan strategia ja sen osana ehdotus liikunta-alan kansainvälisen tietohuollon, kansainvälisen koulutuksen ja kansainvälisyyskasvatuksen järjestämistä Suomessa, tehdä esitys strategian seurannan järjestämisestä sekä muita asiaan liittyviä ehdotuksia. Strategia laadittiin prosessimenetelmällä, jota toimikunta johti ja johon osallistuivat liikuntajärjestöt, urheiluopistot ja tiedeyhteisö sekä liikuntahallinnon edustajia. Toimikunta laati tilannekatsauksen liikunnan kansainvälisestä toiminnasta sekä alustavat kehittämistavoitteet ja keinot niiden toteuttamiseen. Kansainvälisellä tasolla nähtiin tärkeäksi varmistaa liikunnan autonominen asema, liikuntaa kaikille -periaatteen toteutuminen sekä kestävää kehitystä tukeva liikuntapolitiikka. Tärkeimmiksi kansainvälisiksi yhteistyötahoiksi todettiin pohjoismaat ja Itämeren alue, sekä laaja-alainen Eurooppa-yhteistyö. Komitean ehdotuksesta todettakoon seuraavat:

1. kansainvälisen toiminnan toimintalinjojen määrittely
2. ehdotus kansainvälisen forumin perustamiseksi
3. kansainvälisen osallistumisen vaikuttamisen ja menestymisen tukeminen
4. kansainvälisen urheilun hyödyntäminen
5. kansainvälistymiseen liittyvä koulutus sekä
6. kansainvälisen tiedonvälityksen kehittäminen.²⁵

Myös liikuntatieteellisen tutkimuksen alueella teetti opetusministeriö oman kansainvälistä toimintaa koskevan mietintönsä.²⁶ Liikuntalain arvio kansainvälisen toiminnan funktioista toimi eräänä pohjana mietintöä laadittaessa. Sen lisäksi todettiin, että alan kansainvälisessä toiminnassa olisi huomioitava ainakin seuraavat seikat:

1. Suomen ulkopoliitikka,
2. Kansallinen tiedepoliitikka,
3. Kansallinen liikuntapolitiikka ja
4. Liikuntatieteelliset tieteenalakohtaiset tekijät.

Mietinnössä esille tuoduista yleisistä periaatteista korostettiin mm. :

- kansainvälistymisen tason laajuuden merkitystä (sekä bi- että multilateraalitasoa)
- toiminnan avoimuutta
- tasa-arvoa eli suuntautumista erilaisiin maihin mm. koskien yhteiskuntajärjestystä
- monimuotoisuutta
- pysyvyyttä.²⁷

Tutkimuksen kv. toiminnalle asetettiin siis varsin merkittäviä yhteiskunnallisia tavoitteita joiden pohjana lienee ollut se, että tämän toimintalueen oletettiin pystyvän vaikuttamaan ja toteuttamaan tiettyjä yhteiskunnallisia funktioita ainakin omalla alueellaan kuten esimerkiksi tasa-arvoa, avoimuutta ja monimuotoisuutta.²⁸

Opetusministeriön multilateraalinen yhteistyö on suuntautunut kuten jo edellä mainittiin lähinnä Unescon, Euroopan neuvoston ja Euroopan urheilukonferenssin toimintaan sekä pohjoismaiseen yhteistyöhön.²⁹ Euroopan neuvostoon suuntautunut yhteistyö on toteutunut pääasiassa urheilukomitean sekä sen alaisten tutkimus- ja tiedonvälityskomiteoiden kautta. Suomi on osallistunut useiden tutkimus- ja tiedonvälityshankkeiden toteuttamiseen.³⁰

Pohjoismainen yhteistyö julkisen hallinnon osalta alkoi vuonna 1967. Teemana oli silloin urheilulaitospoliitikka. Valtionhallinnon pohjoismaiset virkamiehet kokoontuivat jopa kahdesti vuodessa.³¹ Opetusministeriön taloudellisella tuella on saatu myös liikkeelle ja ylläpidettyä pohjoismaista liikuntatieteellistä aikakauslehteä vuodesta 1979 saakka.

Uudeksi haasteeksi 1980-luvun alkupuolella muodostui kehitys yhteistyön käynnistäminen ja tukeminen. Vuonna 1983 asetti valtion urheiluneuvosto tätä asiaa selvittämään työryhmän, jonka muistio valmistui maaliskuussa 1984. Työryhmä suositteli kehitys yhteistyön painoalueiksi seuraavia osatehtäviä:³²

- laatia katsaus kansainvälisen liikunnan kehitys yhteistyön tähänastisista kehityspiirteistä, tavoitteista ja periaatteista,
- arvioida liikunnan kehitys yhteistyön perusteita, vaikutuksia ja funktioita liikuntayhteistyön näkökulmasta,
- tarkastella kehitys yhteistyötä liikuntakulttuurin alueella suomalaisen kehitys yhteistyöpolitiikan tavoitteiden ja keinojen kannalta,
- selvittää suomalaisen liikuntaväen konkreettisia valmiuksia ja edellytyksiä kehitys yhteistyöhankkeisiin tällä alueella.

Edellä mainitun työryhmän mietinnön mukaan kehitysyhteistyön paino-alueita voisivat olla mm.:

- julkisen hallinnon kehittäminen
- erityisryhmien liikunnan järjestäminen
- infrastruktuurin kehittäminen
- tutkijakoulutus, liikuntatieteiden kehittäminen ja informaatiopalvelu
- tiedotus- ja valistustoiminta.³³

Työryhmä suositteli myös asetettujen painoalueiden toteuttamiseksi kolmivaiheista aikataulua, joka ajoitettiin vuosille 1984-1985.

Opetusministeriö on myös mm. liikunnan kansainvälistä strategiaa pohtineen komiteamietinnön suositusten mukaisesti tukenut suomalaisten kansainvälistä osallistumista, vaikuttamista ja menestymistä, kansainvälisten järjestöjen roolien selkiinnyttämistä sekä pyrkinyt vahvistamaan suomalaisten asemaa järjestöjen hallinnollisissa tehtävissä luomalla suomalaisille urheilu- ja liikuntajärjestöille edellytyksiä toimia kansainvälisten järjestöjen hallinnossa ja tukemalla suomalaisten asiantuntijoiden pyrkimyksiä päästä kansainvälisten liikuntajärjestöjen sihteeristöihin toimihenkilöiksi.³⁴

Uusimmat painoalueet opetusministeriön kansainvälisessä toiminnassa ovat olleet EU-tietouden lisääminen ja EU-yhteyksien rakentaminen sekä lähialueyhteistyö. Opetusministeriö ja Kajaanin kaupunki järjestivät ns. Kaukametsä-kongressin 1994 Suomen ja lähialueiden kulttuuriyhteistyöstä.³⁵ Tässä yhteydessä kartoitettiin myös liikunta- ja urheilutoimintaa sekä yhteistyötä. Sekä EU-kysymyksen että lähialueproblematiikan nouseminen Suomen kansainvälisen liikuntapolitiikan asialistalla ylöspäin kuvastavat osaltaan Suomea ympäröivässä kansainvälisessä järjestelmässä tapahtuneita muutoksia, joihin kuului mm. Neuvostoliiton hajoaminen. Euroopan unionin liikuntavaikutuksista on Liikuntatieteellisen Seura opetusministeriön tuella julkaissut erillisen kirjan ja lähialueyhteistyön merkeissä on opetusministeriö tukenut mm. useita projektiluontoisia yhteistyöhankkeita ja alaan liittyvää selvitystyötä. Liikunta onkin nähty yhdeksi yhteiskunnalliseksi toiminta-alueeksi, jonka kautta ja avulla integroidaan Suomea ja sen itäisiä ja eteläisiä alueita uuteen positiiviseen yhteistyöhön entisten sosialistimaiden kanssa.

Strategisena toimintaperiaatteena näissä hankkeissa on opetusministeriöllä ollut toimia edellytyksiä luovana ja kannustavana tahona. Samaa periaatetta on myös entistä enemmän noudatettu kansainvälisen järjestötoiminnan tukemisessa. Kansoja integroiva funktio on tiedostettu ja sitä on kannustettu, mutta enää ei niin suorasukaisesti kuin esimerkiksi 1970-luvulla vedota ulkopoliittiseen normistoon. Tosin Euroopan unionin korostaminen vaikuttaa jo eräänlaiselta ulkopoliittisten päätösten ennakoimiselta, ellei jopa "suometumiselta" EU:n suuntaan. Opetusministeriön liikunta- ja nuoriso-osaston kansainvälisiä asioita hoitavan esittelijän näkemys vuoden 1993 alussa mm. Euroopan yhteisöön liittyvistä asioista oli

seuraava: "Sisämarkkinoiden syntyminen vuoden 1993 alussa EY-maiden kesken ja todennäköisesti myöhemmin tämän vuoden aikana Eta-alueella vaikuttaa monella tavoin myös urheiluun. Urheilu on toimintavoiltaan kansainvälistä ja siten ihmisten, pääoman, tavaroiden ja palvelujen liikkuminen vapaasti maasta toiseen tuo uusia periaatteita myös kansainväliseen urheiluyhteistyöhön. Erityisesti ihmisten ja palvelujen vapaa liikkumisoikeus aiheuttaa monia ongelmia kansainvälisten urheiluliittojen toimintaan." ³⁶

Liikunnan kansainvälistä strategiaa käsittelevän vuoden 1991 komiteamietinnön mukaan tuli Suomeen perustaa kansainvälisiä asioita käsittelevä liikunta- forum. Komitean ehdotuksen mukaan tuli tämän forumin tehtäviin kuulua mm. :

- Suomen kansainvälisen liikuntapolitiikan päälinjojen pohtiminen ja tarkistaminen;
- huolehtiminen kansainvälisen liikuntapolitiikan seurannasta;
- pätevien henkilöiden rekrytoituminen kansainvälisiin tehtäviin.³⁷

Liikunnan kansainvälinen forum onkin toiminut komitean ehdotuksen mukaisesti vuodesta 1992 alkaen aluksi Raija Mattilan puheenjohtajuudella SVUL:n hoitaessa sihteeriyden ja käytännön rutiinit ja vuoden 1994 alkupuolelta Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n vetämänä ja huolehtimana työryhmänä. Sen tehtäviin on kuulunut samoja asioita kuin komiteamietinnössä esitettiin. Kansainvälinen forum on keskittynyt erityisesti koulutustoimintaan ja tiedonvälitystoimintaan, ehkä enemmänkin kuin komiteamietinnössä oli korostettu.³⁸

10.4 Taistelua urheilun dysfunktioita vastaan positiivisten funktioiden puolesta

10.4.1 Urheilun dysfunktioiden vastustaminen

Urheilussa on sisäänrakennettu nousujohteisuus, citius-altius-fortius, mikä merkitsee suunnilleen samaa kuin jatkuva vaatimustason nousu. Vain tehokas ja yhä tehostuva valmennus, tutkimus, kilpailu- ja hallinnollinen toiminta voivat luoda mahdollisuudet jatkuvalla nousulle.

"Urheilun kulttuurijärjestelmässä tämä muutos merkitsee urheilun humanististen perusteiden heikkenemistä ja eettisten normien mitätöitymistä käyttäytymisopasteina sekä virallisen amatööriurheilun ideologian vieraantumista urheilun varsinaisesta käytännöstä erityisesti silloin kuin amatörismin periaatteet ja normit ovat ilmeisen ristiriidassa nousevan vaatimustason edellyttämien pyrkimysten kanssa. Amatörismin mystinen ideologia joutuu siten väistymään uuden, järkipäisen tehokkuusideologian tieltä....."³⁹

Tätä Heinilän sanomaa voidaan tulkita myös siihen suuntaan, että kritiikin esittämisen aikoihin eli jo 1960-luvun loppupuolella oltiin siirtymässä arvorationismista tekniseen rationalismiin ja ekspressiivisyydestä instrumentaalisuuteen liikuntakulttuurin, varsinkin kilpa- ja huippu-urheilun alueella. Samalla on tulkittu tapahtuneen Ronald Inglehartin tarkoittama ”hiljainen vallankumous” kovista ns. pehmeisiin arvoihin yhteiskunnallisessa ajattelussa yleensä, mutta ilmeistä on, ettei ainakaan liikunnan alueella tällaista kumousta ole vielä päässyt tapahtumaan.⁴⁰ Ehkä vasta liikuntakomitean urheilun elämyksellisyyttä ja yksilölähtöisyyttä korostavat maininnat vuonna 1990 kuvastivat tätä ”hiljaista arvokumousta”.

Julkinen valta joutui tosiasioiden eteen suomalaisen urheilun häpeän hetkellä Los Angelesin olympiakisojen aikana vuonna 1984, kun juoksijatoivomme Martti Vainio jäi kiinni dopingtestissä. Sitä seuranneissa julkisuuskeskusteluissa rapautui luultavasti ainakin osa urheilun ”reipas-, raitis-, ryhdikäs” -myytistä. Myyttiin reipas sopii Pihkalan toteamus: ”On parempi jos pojat pelaavat ja ryyppäävät kuin yksinomaan ryyppäävät.”⁴¹ Näin toteaa Sänkiaho edelleen:

”Reilu peli on muisto menneiltä ajoilta, jolloin aristokraateilla oli aikaa ja varallisuutta harjoittaa todellista amatööriurheilua. Kaupallisuuden myötä reilu peli on korvaantunut riskillä rahoituksella.”⁴²

Opetusministeriön toimenpitein perustettiin Suomeen dopingtoimikunta ja luotiin ministeriön myöntämien määrärahojen turvin kontrolli- ja testi-järjestelmä. Sitä hoitaa nyt käytännössä erillinen rekisteröity yhdistys - Liite ry.

Tehtyjen tutkimusten mukaan suuri osa urheilijoista hyväksyy lääkärin valvonnassa tapahtuvan hormonikäytön. Tunnutaan jopa hyväksyttävän, että tavoitteet voivat pyhittää keinot. Näin urheilun etiikka kärsii ja sen kuva kansan keskuudessa hämärtyy ja jopa likastuu.⁴³

”Taloudellisen kasvun ja hyvinvoinnin myötä koti, isänmaa ja uskonto korvattiin maanpäällisellä mammonalla. Urheiluliikekin meni mukaan kasinotalouden viekotuksiin. SVUL alkoi tehdä businesta: Liikuntatoimesta tuli liiketoimintaa. SM-sarjat muuttuivat eri nimisiksi liigoiksi, joissa pelaajia myytiin ja ostettiin. Seurat muuttuivat osakeyhtiöiksi ja raha liikkui ja kävi pyydyksiin, mutta nopeasti tuli pää vetävän käteen ja vasarat paukkuivat konkurssissa. Seurat muuttivat nimensä ja jatkoivat entisten vetäjien johdolla toimintaansa ja kansa maksoi uusia pankkitukia, sillä kaiken takana olivat hölläkätiset urheiluhullut pankinjohtajat.”⁴⁴

Yhtenä esimerkkinä tiedotusvälineiden ja ehkä samalla suuren yleisönkin mielenkiinnon suuntautumisesta ajan valtavirran mukana urheilun alueella oli Helsingin Sanomissa 4.12.1981 julkaistu artikkeli. Siinä uutisoitiin viiden palstan ja suuren piirroksen avulla amerikkalaisten urheilunar-

sismia ja urheilulääkkeiden käyttöä. Saman kirjoituksen vieressä oli yhden palstan vaatimaton juttu neuvostoliittolaisen urheiluprofessorin mielenkiintoisesta löydöstä, jonka mukaan liikunta parantaa koululaisten suorituskykyä ala-asteen koulunkäynnissä jopa 20 %. Kuntoilevien työntekijöiden tuottavuus lisääntyi professori Stolyarovin mukaan keskimäärin 4 %.⁴⁵

Positiivista funktionaalisuutta edustavat asiat ja uutiset eivät ehkä kiinnostanut yleisöä siinä määrin kuin dysfunktionaaliset ja negatiivisesti tulokittavat asiat. On kuitenkin todettava, että kriittisiäkin lehtikirjoituksia on aina silloin tällöin julkaistu. Näin Aamulehdessä syksyllä 1991 julkaistussa artikkelissa:

”Suomalainen liikuntapolitiikka elää muutoksen aikoja. Liikuntaneuvoston jäsenistä ja puheenjohtajista kiisteltiin, Urheiluliitto osti Naisten Kymppin, keskusurheilujärjestöjä yhdistellään.... Tuttua tekstiä lehtien urheilusivuilta. Nykyään saakin yhä useammin liikunta ja ruumiinkulttuurista lukea kulttuurisivuilta alan erikoislehdistä, aikakaus- ja naistenlehdistä. Urheilusivuille ovat jääneet kovat asiat, tulosurheilu ja järjestöpolitiikka. Sekin kertoo jotakin jännittävää. Ainakin sen, että naisten vierastamat lehtien urheilusivut eivät puhuttele itsestään liikkumisestaan kiinnostunutta harrastajaa.”⁴⁶

Samassa kirjoituksessa todettiin edelleen:

”Liikuntakomitean mietinnön perusteella voi sanoa, että muutosta haetaan, sitä odotetaan ja siihen valmistaudutaan, mutta kukaan ei tiedä keinoja. Liikuntaa kaikille -ideologia ja koulun liikuntakasvatus ovat huippu- ja kilpaurheilun ohella olleet johtavia periaatteita suomalaisessa liikuntapolitiikassa.”

Valtiovallan toimenpiteet urheilun dysfunktioita vastaan ovat kohdistuneet kotimaassa pääosin dopingongelman korjaamiseen. Kansainvälisessä yhteistyössä mm. Euroopan neuvoston työskentelyssä on Suomi osallistunut esimerkiksi katsomoväkivaltaan liittyvien selvitysten tekemiseen. Suuri osa ns. muista lieveilmiöistä, kuten kaupallisuus, ammattilaisuus ja välinekeinottelu, on vähitellen tullut hyväksytyksi yhteiskunnassamme meneillään olevan muutoksen ja valtavirran mukana.

10.4.2 Liikunnan positiivisiin funktioihin liittyvän tietovarannon lisääminen

Urheilun edunvalvonta tiukkenevassa taloudellisessa tilanteessa on vaatinut liikuntakulttuurin alueella tarmokasta työtä ja puuttumista urheilun positiivisten funktioiden esille saamiseksi. Onhan taloudellisen laman vaikutuksesta pudotettu urheilun saamaa valtion tukea vuodesta 1992 alkaen säännöllisesti. Tämän konkreettisen resurssien vähenemisen nähtiin joh-

tuvan osaksi siitä, että korkeat valtionhallinnon päätöksentekijät eivät enää välittäneet eikä heihin vaikuttaneet riittävästi "pehmeät perustelut" liikunnan ja urheilun hyvää tekevistä vaikutuksista. Tilalle tarvittiin konkreettista ja ns. kovaa asiatietoa. Opetusministeriön liikunta- ja nuoriso-osaston toimesta käynnistettiin vuonna 1992 varsin mittava hanke "Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu". Johtoryhmään kuului eri alojen professoreja ja hallinnon edustajia. Hanketta toteutettiin kahdeksan teemaryhmän alueella. Nämä olivat: liikunta ja terveys, erityisryhmien liikunta, liikunta ja kasvatustieteet, liikunta ja kansalaistoiminta, huippu-urheilu, liikunta ja työ, liikunta ja ympäristö sekä liikunta ja talous. Nämä lienevät samalla niitä alueita, joilla oletetaan olevan eniten liikunnan positiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Työn tuloksena laaditussa julkaisussa pyrittiin tuomaan esille näistä oletetuista vaikutuksista mahdollisimman suuri osa positiivisessa mielessä. Esitettyjen väittämien pohjana käytettiin tutkimustietoa niin paljon kuin mahdollista. Hankkeen tulokset julkistettiin laajemmin alkuvuodesta 1993 ja varsinainen koottu raportti painettiin vuoden 1994 puolella.⁴⁷

Toinen suuri opetusministeriön käynnistämä hanke oli liikuntakomitean ehdotuksen mukaisesti Liikunta Suomi -hanke. Tämän hankkeen käynnistämistä perusteltiin vuonna 1990 ilmestyneessä liikuntakomitean mietinnössä mm. ohjatun liikuntatoiminnan merkityksellä, kansalaisten tarpeiden pohjalta toteutetun toiminnan tärkeydellä ja mm. julkisen hallinnon muilla kokeiluilla mm. kuntien itsehallintoprojektilla ja siihen liittyvällä vapaa-aikakokeilulla. Liikunta Suomi -hankkeen yleistavoitteeksi asetettiin:

- hankkia kokemuksia erilaisista tavoista aikaansaada kansalaisten odotuksia ja tarpeita vastaavia liikuntapalveluja paikallistasolla sekä
- luoda edellytykset kansallisen "Hyvinvointia liikunnasta - liikuntaa kaikille" toimintaohjelman käynnistämiseksi.⁴⁸

Valtion rahaa tähän projektiin on sijoitettu yli 10 miljoonaa markkaa. Hanke on kanavoitu Liikuntatieteellisen Seuran toteutettavaksi itsenäisenä projektihankkeena. Johtoryhmän puheenjohtajana toimi vuoteen 1994 saakka opetusministeriön ylijohtaja. Mukaan otetut paikalliskokeilut valittiin hakumenettelyllä. Hyväksytyjä ja tutkittuja hankkeita oli 94. Projektinjohtajan mukaan valintakriteereinä projektiin pääsemiseksi oli, että hankkeiden piti olla ehdottomasti uusia ja paikallisia sekä toteuttaa eri tahojen yhteistyönä.⁴⁹

Samassa kirjoituksessa projektinjohtaja toteaa edelleenkin: "Yhteistä näille hankkeille on se, että niiden takana on innokkaita ihmisiä, joilla on paljon ideoita. Liikunta-Suomen avustukset ovat sen suuruisia, ettei niiden varaan voi projektia rakentaa, vaan lisäksi tarvitaan voimakasta tahtoa asioiden kehittämiseen."⁵⁰

Vuoden 1994 aikana hanke on saatu loppuvaiheeseen. Se koostuu eri osaprojektien tulosten keräämisestä sekä hankkeeseen liittyvän seurannan ja arvioinnin loppuunsaattamisesta ja loppuraportin julkaisemisesta.

Vuonna 1994 käynnistettiin myös opetusministeriön toimesta "Kunnossa kaiken ikää" - kokeiluhanke, jossa opetusministeriön rahoituksella keskitytään kokeilemaan lähinnä terveyttä ja kuntoa edistävän liikunnan erilaisia toteuttamismuotoja, tiedonvälitystä jne.. Tätä hanketta vetää OPM:n neuvotteleva virkamies ja se on kanavoitu jyväskenyläläisen Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämssäätiön tehtäväksi.

Opetusministeriön aktiivisuus erilaisissa liikunnan suurhankkeissa sekä mukanaolo mm. lukuisissa suurissa kansainvälisissä kilpailuja järjestävissä elimissä sekä erilaisissa säätiöissä on Seppäsen strategialuokituksen mukaisesti tulkittavissa kannustavaksi, mutta myös holhoavaksi toimintastrategiaksi. Valtion toimiessa suurena rahoittajana ja "edellytysten luoja" on sen intressi laajentunut yhä enemmän toiminnan lopputuloksen funktionaalisuuteen, joita määräävät vallitseva yhteiskunnallinen ideologia ja konkreettisemmin poliittiset voimasuhteet. Ylijohtaja muotoili valtiovallan intressin seuraavasti:

"Valtio ei tietenkään puutu järjestöjen toimintaan, mutta kyllä valtio voi, eikä vaan pelkästään voi vaan sen pitää myös asettaa tulostavoitteita niille toimialoille, joille se on rahoja antamassa. Kun tätä yhdessä tehdään tulosperusteisena niin se on varmasti hyvä suunta ja aika iso kulttuurimuutos myöskin".⁵¹

Neuvotteleva virkamies oli sanoissaan suorasukaisempi:

"Meillä ei ole koskaan ollut niin huonoja keskusjärjestöjohtajia suhteessa yhteiskuntaan kuin tällä hetkellä. Tämä on avuttomin sakki, joka on ollut vuosikymmeniin ... nämä taloussotkut ovat sulkeneet kokonaan suun ja tehneet SVUL:sta, johtavasta urheilujärjestöstä täysin talutettavan suhteessa valtionvarainministeriöön, jonka apuun se välttämättä on joutunut turvautumaan. Vastaavalla tavalla TUL on tällä hetkellä täysin hampauton."⁵²

Näistä sanoista voidaan tulkita, ettei valtiovallinnossa 1990-luvun alussa uskottu liikuntaelämän kykenevän ratkaisemaan ongelmiaan itse. Tämän ajattelun mukaan ainoastaan valtiovallan määrätietoisuus kykenisi pelastamaan tilanteen.

Valtiovallan kannalta ei välttämättä päästä asetettuihin päämääriin pelkällä kannustavalla suhtautumisella vaan tarvitaan myös valvontaa tiettyssä määrin. Tämä voi johtaa ristiriitojen kärjistymiseen vapaan kansalaisyhteiskunnan kanssa, mikä tilanne on sitä todennäköisempi mitä aktiivisempaa valtiovallan tavoiteohjaus on. Nykyisin, kun resurssit vähenevät ja valvontaa silti lisätään, on riski intressiristiriitoihin kärjistymisen entistä suurempi. Liikuntapolitiikka oli eräs pääministeri Esko Ahon (kesk.) porvarihallituksen 1991-1995 poliittisista paradokseista: oikeistolainen ideologia valtiovallan vähentämisestä johtikin laman oloissa valtiovallan vahvistumiseen.

10.5 Kilpaurheilun nousu

Vuoden 1987 eduskuntavaaleihin loppui vuosikymmeniä Suomen politiikkaa hallinnut punamulta-hallitusyhteistyö, jonka aikana kokoomus pidettiin pitkään oppositiossa. Maan eriarvoisia seutuja oli rakennettu ja tuettu aluepolitiikalla. Kuntoliikunta ja koko kansan urheilu oli lyönyt samalla läpi liikuntakulttuurissa ja -politiikassa.

Uusi hallituskoalitio toi ensin ns. sinipuna yhteistyön, kun Harri Holkerin (kok) johdolla alkoi oikeiston ja sosialidemokraattien hallitusyhteistyö. Vuonna 1991 eduskuntavaalien jälkeen sosiaalidemokraatit siirtyivät 25-vuotisen hallitustaipaleensa jälkeen oppositioon. Maata hallitsi nyt porvarillinen Esko Ahon (kesk.) hallitus, jonka runkona olivat kokoomus ja keskusta.

Samalla siirryttiin Suomessa harjoitetussa yhteiskuntapolitiikassa oikealle. 1970- ja 1980-luvun konsensus näytti loppuvan eri intressiryhmien ja poliittisten puolueiden välisissä kovissa lama-ajan kiistoissa. 1990-luvun alussa tuli mm. yleislakkouhkauksista lähes vuosittainen ilmiö ja liikuntapolitiikassa oltiin ainakin TUL:n puheenjohtajan Matti Ahteen mukaan siirtymässä poliittissävyytteiseen voima- ja valtopolitiikan suuntaan.⁵³ 1990-luvun alun laman aikana alkoi puhe hyvinvointivaltion rakenteiden alajosta. Markkinahenkisyys, tiukka taloudenpito ja läntisten suhteiden tiivistäminen leimasivat vallitsevaa ideologiaa valtiokoneistossa.

Tämä ns. kovien arvojen tiivistyminen heijastui myös liikuntapolitiikkaan siinä, että kilpa- ja huippu-urheilu palasi takaisin tärkeiden korostusten joukkoon. Kunto- ja kansanurheilu sai jälleen kilpailijaksi rinnalleen vähenevistä taloudellisista resursseista Suomen sinivalkoisissa väreissä kilpailevat huippu-urheilijat, vaikka menestys ei enää yltänytkään kulta-aikojen tasolle.

Vuoden 1990 mietinnön laskennallinen sisällönanalyysi (taulukko 9) osoittaa, että kilpaurheilua koskevissa maininnoissa on tapahtunut nousua, mikä vahvistaa hypoteesia kilpaurheilun merkityksen noususta viime vuosina. Toinen ja ehkä merkittävämpi indikaattori kilpaurheilun merkityksen korostamisesta löytyy urheilun rahoitustrendeistä. Kilpaurheilu saa tukea monella tavoin, mutta seuraavat yksittäiset rahoituskohteet kuvaavat valtion liikunnalle antamien funktioiden muutosta.

TAULUKKO 9 Komiteamietintöjen laskennallisen sisällönanalyysin edustus- ja kilpaurheilun korostaminen (sisältää huippu-urheilun korostamisen)

	Mainintoja analysoiduista sivuista		Analysoituja sivuja yhteensä
Mietintö	N	%	
1920	2	16.7	12
1936	0	0.0	10
1945	2	16.7	12
1952	0	0.0	16
1969	2	6.5	31
1976	9	8.3	109
1981	1	1.6	61
1990	9	11.0	82
yhteensä	25		333
keskiarvo	3.1	7.6%	

Olympiavalmennuksen määrärahat ovat vaihdelleet suhteessa olympiadiin ja kisojen rytmiin, mutta määrät ovat olleet merkittäviä (esim. vuonna 1988 12.5 milj.mk). Muista panostuksista voidaan mainita Helsingin Olympiastadionin peruskorjaus, joka selkeästi palveli kilpaurheilun tarpeita ja Helsingin yleisurheilun EM-kisoja vuonna 1994. Rahaa sitä varten varattiin 17 milj.mk vuonna 1991. Myös vammaisten olympiavalmennukseen ja matkoihin on annettu yhä enemmän rahaa: vuonna 1985 ensimmäisen kerran 200 000 mk, vuonna 1988 jo 400 000 mk, vuonna 1990 500 000 mk sekä vuonna 1991 yhteensä yksi miljoona markkaa.

Merkittävä valtion taloudellinen tuki kilpaurheilun hyväksi on ollut Kilpa- ja Huippu-urheilun tutkimuskeskuksen KIHU:n perustaminen 1990-luvun vaihteessa. Vuonna 1991 oli avustus 5 milj.mk, mikä lisäsi merkittävästi kilpaurheiluun suoraan tehtyä panostusta.

Kilpaurheilun dysfunktionaalisuutta on pyritty lieventämään myöntämällä anti-doping toimintaan vuonna 1988 750 000 mk, vuonna 1989 770 000 mk, vuonna 1990 890 000 mk ja vuonna 1991 kokonaiset 1 600 000 mk. Nousu on ollut voimakas, joskin ilmeisen riittämätöntä ongelman laatuun nähden. Yksittäisistä hankkeista voidaan mainita myös mm. Eurooppa-Cup -kilpailuihin annettu avustus joka vuonna 1989 oli 150 000 mk, vuonna 1990 800 000 mk ja vuonna 1991 1 600 000 mk.

10.6 Vähenevien voimavarojen liikuntapolitiikkaa

Vapautuneet rahoitusmarkkinat ja helppo lainaraha kiihottivat 1980-luvun loppupuolella kansantalouden ylikierroksille, joka yllättävän nopeasti vaihtui 1990-luvun alun syvään taloudelliseen lamaan. Liikunnalle osoitetut valtiovoimien määrärahat pysyivät vuosina 1991-1992 vielä ennallaan 469 miljoonassa markassa, mutta vuonna 1993 ei toimintaan osoitettu kuin 446 miljoonaa markkaa ja vuonna 1994 vajaat 405 miljoonaa. Vuonna 1995 valtion budjetissa summa putosi 395 miljoonaan markkaan. Suhteellisesti eniten vähenivät rakentamiseen tarkoitettut varat.⁵⁴

Taloudellisen todellisuuden tiedostaminen oli hidasta myös liikuntakulttuurin alueella. On ymmärrettävää, että liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä vuonna 1983 vaadittiin lisäresursseja erilaisiin tarkoituksiin. Siellä ehdotettiin mm., että liikuntalaki tulisi muuttaa siten, että valtion tukea voitaisiin ohjata nykyistä joustavammin kaikille niille yhteisöille, jotka järjestävät jonkin väestöosan tarpeita palvelevaa liikuntatoimintaa.⁵⁵

Liikuntakomitea oli jo vuonna 1990 suhteellisen varovainen suurten julkisten menojen lisäämiseen liikuntakulttuurin alueella. Optimismia ja uskoa suotuisaan taloudelliseen kehitykseen kuitenkin vielä oli tämän analyysin mukaan:

”Kansantalouteen liittyvien arvioiden perusteella taloudellinen kehitys näyttää jatkuvan melko suotuisana. Epävarmuustekijänä on kuitenkin riippuvuus kansainvälisestä taloudesta. Käynnissä olevan hallinnon uudistuksen tavoitteena on julkisten menojen supistaminen, mikä tulee ottaa huomioon myös liikuntasektorilla.”⁵⁶

Myös erityisryhmille haluttiin lisää voimavaroja ja julkista tukea vielä vuoden 1990 lopussa pidetyillä valtakunnallisilla neuvottelupäivillä. Siellä ehdotettiin mm. liikuntalain muuttamista siten, että se mahdollistaisi lisävirkojen perustamisen erityisryhmien liikuntatoimen kehittämiseksi. Samoin ehdotettiin parannettavaksi nykyistä palkkaustasoa sekä virkaniemikkeitä.⁵⁷ Vaikkakaan valtion jakaman veikkausvoittorahan osuus ei ollut tehtyjen laskelmien mukaan kovin suuri koko liikuntatoiminnassa käytetyistä varoista, on se erälle liikunnan keskeisille toiminnoille hyvin tärkeä ja kenties ratkaiseva resurssi. Vuonna 1989 todettiin kuitenkin Helsingin Sanomissa: ”Kansalaiset ja kunnat pyörittävät suomalaista urheilua - valtion osuus jää juhlapuheitten asteelle.”⁵⁸

Artikkelin kuvatekstissä jatkettiin edelleen:

”Kotitaloudet käyttivät liikuntapalveluihin vuonna 1986 selvästi enemmän rahaa kuin esimerkiksi kunnat. Yksityisten ihmisten osuus suomalaisen liikunnan kokonaispanoksesta on vielä suurempi, sillä liikunnan vapaaehtoistyön arvoksi on arvioitu 4.7 miljardia markkaa vuoden 1993 rahassa.”⁵⁹

Voidaan kysyä, onko talous nostettu kaiken muun tärkeän yläpuolelle. On muodikasta perustella toiminnan tarpeellisuutta konkreettisella rahalla, mitä kieltä myös valtiovarainministeriö ymmärtää.

”Rahan kanssa rypeminen on hävittänyt jotain liikunta- ja urheiluseuratyön perimmäisestä tarkoituksesta. Liikuntaväeltä on kadonnut kyky nähdä resursseja, joita ei saa rahalla. Liikunta yritetään pelastaa rahalla, ei liikunnan sisällöllä.”⁶⁰

Kamppailua veikkausvoittovaroista käydään neljän toimintasektorin, liikunnan, nuorisotyön, tieteen ja taiteen välillä. Opetusministeriön järjestämässä liikuntalainuudistusta koskevassa keskustelussa 17.6.1994 tämä kamppailu tuli selvästi esille. Siellä esitti Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n puheenjohtaja Martin Saarikangas julkiseksi vetoomukseksi tarkoitettussa esityksessä mm. :

”Veikkausasetus osoittaa liikunnalle 36,6 prosenttia Veikkauksen tuotosta. Kolmena vuonna peräkkäin on liikunnan osuutta leikattu niin, että vuonna 1994 liikuntaan osoitetaan vain 27 prosenttia Veikkauksen tuotosta. Eduskuntakäsittelyssä on joka vuosi edellytetty, että muutos on tilapäinen ja seuraavana vuonna palataan normaaliin veikkausasetuksen mukaiseen käytäntöön. Näin ei ole tapahtunut.”⁶¹

Saarikangas esitti veikkausvoittovarojen kehityksen pääpiirteittäin kolmen viimeisen vuoden ajalta. Hän väitti määrärahojen kehittyneen taiteen ja tieteen osalta lamavuosinakin positiivisesti, mutta liikunnan ja nuorisotyön määrärahojen pudonneen systemaattisesti.⁶² Kulttuuriministeri Tytti Isohookana-Asunmaan mielestä esitetty tilasto vääristää totuutta. Oikea tulos saadaan hänen mukaansa vasta, kun otetaan huomioon muutkin valtion tuet kuin veikkausvoittovarojen kautta saadut.⁶³

Erääksi pelastukseksi niukkenevien resurssien olosuhteissa on alettu uskoa ns. tulosohjauksen ihmeeseen. Perusajatus tässä on, että julkista tukea jaettaisiin vastaisuudessa todettujen tulosten perusteella rahanjakajan ja avustettavan keskeisten neuvottelujen pohjalta. Vuonna 1993 tulosohjaus oli edennyt jo valtakunnallisten liikuntajärjestöjen osalta konkreettiseksi esitykseksi opetusministeriön tuloslaskelman uudistamistyöryhmän toimesta. Muistion mukaan halutaan selvästi todettavissa oleva ja yksilöitävä yhteys mm. toimintasuunnitelmien ja laskentajärjestelmien välille.⁶⁴

Niukoissa taloudellisissa oloissa on tämänkaltainen tulosajattelu osin mielipide- ja tulkintakysymys. Sen sijoittaminen Seppäsen strategialuokitukseen riippuu ratkaisevasti tulosohjauksen käytännön toteutuksesta ja sen yleisestä hengestä. Tähän strategialuokitukseen voi tulosohjauksen sijoittaa edellämäinituista seikoista riippuen joko kannustavaan, holhoavaan tai rajoittavaan kategoriaan. Huonoimmassa tapauksessa siitä voi muodostua autoritaarisen vallankäytön väline, joka tukahduttaa avustussensaajan itsenäisen toiminta-aktiiviteetin.

10.7 Järjestöjen eheyttäminen yhteiseksi valtakunnanliitoksi

Tulosohjauksen periaatteisiin sopii hyvin, että tulosten kannalta ei ole tehokasta päällekkäisten organisaatioiden tukeminen varsinkin erittäin syvän taloudellisen laman aikana. Tästä voitiinkin tehdä johtopäätös ja ehdotuksia itsenäisyyden alusta lähtien vireillä olleen keskusjärjestöjen yhdistämistä koskevan ajatuksen toteuttamiseksi 1990-luvulla.

Suomalaisen liikuntakulttuurin järjestörakenteen yhdistyminen toteutui prosessina muutaman viime vuoden aikana. Hyvänä taustatukena tälle kehitykselle ovat olleet mm. yleiset kansainväliset kehitystrendit, kansallinen poliittinen yleistilanne ja taloudellinen lama. Myös voimakkaat kansalliset poliittiset intohimot ovat hellittäneet. Vastakohtaisuudet ovat enää usein vain näennäisiä ja keinotekoisia.⁶⁵

Yhdentymisprosessin kannalta merkittävä käänne tapahtui vuonna 1992, kun valtion liikuntaneuvoston tuore puheenjohtaja, pankinjohtaja Holkeri, joka oli ollut maan edellisen hallituksen kokoomuslainen pääministeri vuosina 1987-1991, ehdotti järjestörakenteen uudistamista ja liikuntajärjestöjä palvelevan yhteisön perustamista. Holkerin uskottiin politiikan raskassarjalaisena olevan sopivan arvovaltainen henkilö vaikean yhdentymisprosessin toteuttajaksi.⁶⁶ Lopullinen yhdentyminen tapahtui kuitenkin vasta monen mutkan jälkeen.

Holkerin aloitteen jälkeen Tapani Ilkan, Pentti Seppälän ja Carl-Olof Homénin johtamat työryhmät työstivät uutta, lajiliittojen toimintaan perustuvaa toimintamallia ja uuden yhteisön perustamista. Homénin selvitustyö muodostuikin uuden järjestörakenteen perustaksi. Samalla oli opetusministeriön rooli merkittävä koko prosessin taustalla ja keskeisenä ideoijana. Valtiovallan lisääntynyt ohjaileva aktiivisuus näkyikin selvästi urheiluelämän eheyttämisen yhteydessä.⁶⁷

Vuoden 1993 tammikuussa allekirjoittivat eri liikuntajärjestöt aiesopimuksen yhteisön perustamiseksi. Samalla käytiin lajikohtaisia neuvotte-luja ja valmisteltiin yhteisön sääntöjä. Eräiden välivaiheiden jälkeen päästiin marraskuun 16. päivänä viimein perustamaan Suomen Liikunta ja Urheilu -niminen järjestö, jonka puheenjohtajaksi valittiin Saarikangas. Tunnettu ja suosittu telakkajohtaja vedettiin mukaan liikuntapolitiikan ulkopuolelta eräänlaisena uutena kasvona kirkastamaan uuden järjestön ilmettä. SLU aloitti varsinaisen toimintansa 1. päivänä tammikuuta vuonna 1994, jolloin siihen kuului 93 jäsenjärjestöä. Jäsenet ovat valtakunnallisia liikuntajärjestöjä ja niiden yhteisesti muodostamia alueellisia yhteistyöorganisaatioita.

Ratkaisevaa uuden yhteisön toimintakyvyn kannalta oli, että TUL:n seurat liittyivät yhteisöön kuuluviin lajiliittoihin vuoden 1994 alussa. Samalla lajiliitot irtautuivat SVUL:stä, joka lopetti toimintansa 31. päivänä maaliskuuta 1994. SVUL:ssa oli virallisen prosessin lisäksi menossa jo aikaisemmin SVUL:n sisäinen prosessi.

Hentilä toteaa kirjoituksessaan vuodelta 1994:

“Syksyllä 1989 SVUL:n liittokokouksessa puheenjohtaja Jukka Uunila nosti vanhan valtakuntaliittoajatuksen - SVUL:n ja TUL:n yhdistämisen - jälle esille. Hän motivoi esitystään sillä, että päällekkäistoimintojen purkamisesta vapautuisi resursseja, jotka voitaisiin käyttää varsinaiseen urheilutoimintaan. Ajankohtainen asia, johon Uunilakin viittasi, oli kommunismin romahdus Keski- ja Itä-euroopassa. Urheilupoliittisen kahtiajakoon ei hänen mielestään ollut Suomessa enää mitään perusteita. SVUL halusi nielaista TUL:n nahkoineen karvoineen, samalla tavalla kun Länsi-Saksa nielaishi Itä-Saksan.”⁶⁸

Tässä mielessä kansainvälinen politiikka vaikutti jälleen Suomen liikuntaelämässä, aivan kuten itsenäisyyden alkuvuosina puolustus- ja opetusministeriön välisessä kiistassa liikunta-asioiden hallinnollisesta järjestämisestä.

Alkuvuodesta 1994 toimintansa aloittanut Suomen Liikunta ja Urheilu toimii suomalaisten liikuntajärjestöjen yhteistyöorganisaationa. SLU:n tavoitteena on varmistaa liikuntakulttuurin elinvoimaisuus ja monipuolisuus. SLU toimii jäsentensä edunvalvojana, tukijana ja yhteistyönkehittäjänä.⁶⁹ Toiminnanjohtajaksi valittiin kansainvälisen olympiakomitean jäsen Peter Tallberg.

10.8 Liikuntakulttuurin vaikuttajien käsityksiä liikuntapolitiikasta

Kun eräiltä liikuntapolitiikan nykyisiltä ja viime vuosikymmenien vaikuttajilta kysyttiin heidän käsityksiään liikunnan funktioista, saatiin tutkimuksen perusteesejä vahvistavia tuloksia.⁷⁰ Kaikkiaan viisitoista kahdeksatakymmenestä haastatellusta näki voimavarojen hankinnan keskeiseksi, yhdeksän painotti lisäksi integraatio-funktion merkitystä ja yksitoista jatkuvuutta eli jännitysten hillintää.

Valtiovallan toimintastrategioista ei rajoittavaa strategiaa koettu keskeiseksi (vain yksi haastateltava oli sitä mieltä), piittaamatonta suhtautumista oli jossakin kehitysvaiheessa nähnyt kahdeksan haastateltavaa. Seitsemäntoista haastateltavaa oli sitä mieltä, että kannustava strategia oli ollut tärkein ja yksitoista näki viime vuosikymmeninä myös holhoavaa suhtautumista.

Merkittävimmiksi toimenpiteiksi nähtiin liikuntalain aikaansaaminen, järjestökentän eheyttäminen, liikuntarakentaminen ja liikuntahallinnon kehittyminen. Näistä siis ainoastaan rakentaminen liittyi konkreettiseen kansalaisten liikuntaan, muut tärkeinä koetut saavutukset koskivat lähinnä hallintoa ja alan organisaatioita. Tämä on kuvaavaa liikuntapoliit-

tisestä mentaliteetista, jossa byrokratia ja sen tarpeet usein ohittavat varsinaisen toiminnan perimmäisen syyn ja kohteen: liikkuvat ihmiset.

Puoluepolitisoituminen nähtiin joissakin asioissa ongelmaksii. Kuitenkin esimerkiksi kaksi haastatelluista valtakunnan politiikan "ammattilaisista" ja yksi "päivänpolitiikan ulkopuolinen" eivät sanoneet sen olleen mainittavasti mukana.⁷

Liikuntakulttuurin negatiivisiksi ilmiöiksi ja liikuntapolitiikan epäonnistumisiksi mainittiin huippu-urheilun lieveilmiöt, kuten doping (4 haastateltavaa), järjestökentän hajanaisuus (4 haastateltavaa), liikuntatieteellisen tutkimuksen vähäinen koordinaatio (3 haastateltavaa), rahanjaon perusteet (3 haastateltavaa), resurssien hankinta (2 haastateltavaa), urheiluopistopolitiikka, kuten sijoittelu ja hyödyntäminen (2 haastateltavaa), puoluepolitisoitumisen (2 haastateltavaa), kilpaurheilutavoitteellisuus (2 haastateltavaa) sekä liikuntapolitiikan ja liikunnan arvostuksen vähentyminen (2 haastateltavaa). Näiden lisäksi oli runsaasti yksittäisiä epäkohtia, joihin joku haastateltava omista lähtökohdistaan puuttui.

Kun haastateltavia pyydettiin arvioimaan valtion liikuntaviranomaisten tehokkuutta, demokraattisuutta ja arvostusta muuhun hallintoon nähden saatiin seuraavia tuloksia:

TAULUKKO 10 Haastateltavien käsityksiä valtion liikuntaviranomaisten sijoittumisesta suhteessa muuhun valtionhallintoon

	Vastausten lukumäärä			Yht.
	Heikosti	Samalla tasolla	Hyvin	
1. Tehokkuudessa	7	5	5	17
2. Demokratiassa	3	-	12	15
3. Arvostuksessa	13	-	2	15

Tiivistäen voidaan sanoa, että liikuntahallinto on ollut haastateltavien näkemyksen mukaan huonosti arvostettua ja melko tehotonta, mutta erittäin demokraattista.

10.9 Tulevaisuuden vaihtoehtoja valtion liikuntapolitiikassa

Perinteisenä liikuntapolitiikan tulevaisuusfoorumina ovat jo vuodesta 1967 toimineet liikuntapoliittiset neuvottelupäivät. Valtiovalta ja nimenomaan opetusministeriö on näillä päivillä ollut mukana varsin aktiivisessa roolissa, mm. päivien taloudellisena tukijana ja edustajiensa kautta neuvottelupäivien alustajina. Esimerkiksi vuoden 1983 neuvottelupäivien

teema oli "Liikuntakulttuuri tänään ja huomenna". Näillä päivillä pyrittiin hahmottamaan liikunnan tulevaisuutta jo 2000-luvulle saakka.

Vuoden 1988 liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä oli muutosarvioille varattu päärooli. Painopiste näissä muutosennusteissa oli liikunnan nykyisten ja tulevien arvojen pohdinnassa. Kulttuuriministeri Piipari (nykyinen Kasurinen) totesi valtiovallan tervehdyksessään, että päivien pitopaikka Korpilampi viittaa Korpilampi-seminaariin, joka aikoinaan 1970-luvulla loi yhteiskunnalle elvytyslinjat. Liikuntakulttuuri ei ministerin mielestä kuitenkaan kaivannut elvytystä. Liikunnan ja muun yhteiskunnan suhteista Piipari esitti näkökannan, jonka mukaan liikunnan ei pitäisi kulkea vain muiden kehitysilmäiden ehdoilla, vaan sen tulisi voida vaikuttaa yhteiskuntaan ja sen kehitykseen.⁷² Oikeastaan siis Piipari ehdotti liikunnalle epätavallista funktiota eli Parsonsien kategorioiden mukaan päämäärien saavuttamiseen vaikuttamista. Tämä tehtävähän on Parsonsien teorian mukaan katsottu pääasiallisesti poliittisten ja hallinnollisten instituutioiden tehtäväksi ja sitä on harvemmin valtiovallan taholta ajettu. Viittaus liittyi kenties myös liikuntapoliittisten linjojen selvittämisyrittäisiin ja liikuntakomitean työn käynnistymiseen.

Liikuntakomitean mietinnössä oli pääteemaksi nimetty "liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla". Komiteamietinnössä hahmoteltiin yhteiskunnan yleisiä kehityslinjoja mm. seuraavien osamuutosten kautta:

- muutos teollisuusyhteiskunnasta tietoyhteiskunnaksi
- korkean teknologian jatkuva kehittyminen ja automatisaation lisääntyminen
- kansainvälistyminen
- desentralisoituminen
- kansallisuuksien sekoittaminen
- yksilöllisyyden ja erilaisuuden korostaminen
- demokratian lisääntyminen
- väestön muuttoliikkeen jatkuminen
- sukupuolten välisten erojen kaventuminen
- asiantuntijatiedon entistä helpompi tavoitettavuus
- kriittinen suhtautuminen suuriin instituutioihin ja auktoriteetteihin.⁷³

Arvoja koskevassa pohdinnassa oletettiin mietinnössä minä-keskeisten arvojen vahvistuvan. Edelleen oletettiin liikunnan harrastekirjon tulevan monipuolistumaan. Lajien oletettiin vaikuttavan myönteisesti väestön fyysisten, sosiaalisten ja elämyksellisten asioiden tavoitteluun.⁷⁴ Urheiluliikkeen sisällä nähtiin eettisten kysymysten korostuvan. Suurimpina ongelmina tulevaisuudessa pidettiin edelleenkin dopingiin, urheilun ammattimaistumiseen ja kaupallistumiseen sekä väkivaltaan liittyviä haittafunktioita.⁷⁵

Liikuntapoliittisilla ratkaisuilla oletettiin pystyttävän vaikuttamaan vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tasapuolisempaan jakautumiseen eri väestöryhmien kesken.⁷⁶ Komiteamietinnön laatimisen aikaan oltiin vielä

työllisyyteen nähden nähtävästi varsin optimistisia, koska todettiin, että väestön ikääntyminen ja varhaiseläkkeelle siirtyminen aiheuttavat työvoimapulaa ja kilpailua ammattitaitoisesta työvoimasta. Ja edelleen oletettiin, että tästä johtuen työnantajilla olisi kiinnostusta ja he haluaisivat kehittää työpaikkojen liikuntapalveluja ja tehdä niistä mahdollisimman monipuolisia työntekijöiden houkuttelemiseksi ja pitämiseksi työpaikoillaan.⁷⁷

Tietotekniikan kehittymisen nähtiin helpottavan tiedonkulkua myös liikuntakulttuurin alueella. Liikunnan kansallisten ja kansainvälisten tietopankkien oletettiin tulevaisuudessa yhä paremmin olevan lukuisien käyttäjien saavutettavissa.⁷⁸

Erityisryhmien vuoden 1990 neuvottelupäivät olivat myös eräänlainen oman alueensa tulevaisuusseminaari. Sen järjestäjänä toimi myös Liikuntatieteellinen Seura yhteistyössä opetusministeriön erityisryhmien neuvottelukunnan kanssa. Opetusministeriön avauspuheenvuorossa ministeri Kasurinen totesi mm.:

”Erityisryhmien liikunnan toimintaedellytykset ovat kehittyneet koko ajan parempaan suuntaan 1980-luvun loppupuolella. Edistymistä on tapahtunut niin kuntien liikuntatoiminnassa, liikuntajärjestöissä ja alan tunnetuksi tekemisessäkin. Koska erityisryhmien liikuntatoiminta on osa suomalaista liikuntakulttuuria, voidaan tässä yhteydessä tuoda esille huolestumisen aiheita myös muilta liikuntakulttuurin alueilta. Ajankohtainen on esimerkiksi ehdotus, jonka mukaan alkoholin anniskelu tulisi sallia liikuntatiloissa ja katsomoissa. Liikuntakulttuurin etiikan ja moraalin kannalta on tärkeää, ettei liikuntatoiminta antaudu kaikkiin käytettävissä oleviin mahdollisuuksiin rahoituksensa turvaamiseksi.”⁷⁹

Sosiaali- ja terveysministeri Tuulikki Hämäläinen käytti näillä päivillä toisen ministeripuheenvuoron ja totesi väestön vanhenemisen johtavan sairastavan väestöosan kasvamiseen. Liikunnalla tulee olemaan hänen mielestään roolinsa työ- ja toimintakyvyn säilyttämisessä. Puheessa korostettiin lisäksi varsinkin vanhusten liikuntaa ja mielenterveysongelmista kärsivien liikuntaa. Ministeri Hämäläinen korosti myös liikunnan iloisuuden merkitystä.⁸⁰

Päivien suosituksissa oli erityisryhmien liikunnan taloutta koskevien ehdotusten ja mainintojen lisäksi mm. seuraavia ehdotuksia:

- opetusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön tulisi perustaa yhteinen työryhmä selvittämään työnjakoa mm. alan organisaatioiden kesken,
- erityisryhmien elinympäristö tulisi tehdä liikuntaesteettömäksi,
- eläkeläisten liikuntaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, että saataisiin väestön vanhin viidesosa aktiivisesti mukaan harrastustoimintaan.⁸¹

Erityisryhmät ja heidän edustajansa myös ministeriön asiantuntijaelimissä ovat pystyneet varsin näkyvästi parantamaan erityisryhmien asiaa liikunnan alueella. Tässä kehitystyössä on korostunut ja näyttää myös edelleen-

kin korostuvan tämän yhteiskunnan laajan ryhmän liikunnallinen tasarvo ns. terveisiin ihmisryhmiin verrattuna. Kehittämisehdotuksissa ja niiden perusteluissa on tuotu esille liikunnan positiivinen funktionaalisuus terveyden parantajana ja säilyttäjänä ja sairauksia ennaltaehkäisevänä tekijänä. Esille on tuotu myös liikunnan vaikutus toiminta- ja työkykyisyyteen sekä mielenterveyteen ja yleensä viihtyvyyteen.⁸²

Yleisten muutospainoiden vaikutuksesta käynnisti opetusministeriö keväällä vuonna 1994 liikuntalain ja -asetuksen muutosprosessin, joka tätä kirjoitettaessa on lausuntovaiheessa.⁸³ Tämä hanke on tätä kirjoitettaessa kesken. Se on saanut osakseen esimerkiksi 17.6.1994 opetusministeriön järjestämässä tiedotusseminaarissa kritiikkiä mm. liian suppeasta valmistelutavasta. Opetusministeriön väitettiin toteuttavan hanketta kiireellä ja epädemokraattisesti. Tällä hetkellä (18.10.1994) liikuntalakiuudistus näyttää pysähtyneen.

Uusi asia lakiehdotukseen liittyvässä asetusluonnoksessa on liikunnan alueellisten edistämistehtävien siirtäminen maakuntien liitoille. Tehävä siirtyisi liitoille osittain lääneiltä ja ehkä osittain myös keskusliittojen piireiltä. Läänien liikuntalautakunnat ja myös muutamat liikuntajärjestöt sekä valtion liikuntaneuvosto halusivat antamissaan kannanotoissa säilyttää järjestelmän nykyisenlaisena.⁸⁴

Rinnakkaistytönä liikuntakomitean tulevaisuusvisioille toteutettiin Liikuntatieteellisessä Seurassa suureksi osaksi opetusministeriön tuella ja yhteistyössä Valtion Teknillisen tutkimuslaitoksen VTT:n kanssa varsin mittava ja moniosainen tulevaisuudentutkimushanke. Tähän hankkeeseen kuuluivat tutkimus-, seminaari- ja julkaisutyö. Tulevaisuusseminaarissa vuonna 1987 hahmoteltiin suomalaisen liikuntakulttuurin kehitystä ja vaihtoehtoja. Todennäköiseksi tulevaisuudeksi nähtiin seminaarin tuloksena kaupallisen yhteiskunnan mukainen liikuntakulttuuri. Tässä mallissa ovat näkyvästi esillä mm. urheiluvälinekauppa, kansainvälinen urheilubusiness ja urheiluun liittyvä markkinointi.⁸⁵ Toivetulevaisuuksina pidettiin seminaarin mukaan osaamisen yhteiskuntaa ja myös pehmoyhteiskuntaa. Näitä erottaviksi tekijöiksi todettiin lähinnä se, että edellisessä vallitsee taloudellinen hyvinvointi ja jälkimmäisessä pyritään taloudellinen puute korvaamaan ns. pehmeillä arvoilla. Kummassakin nähtiin luonnossa tapahtuvan liikunnan olevan hyvää ja suositeltavaa.⁸⁶

Uhkatulevaisuuksiksi todettiin joukkoliikkeyhteiskunta ja ylikansallinen mediayhteiskunta. Edellisessä mallissa valtaa käyttää fasismiin taipuvainen joukkoliike ja jälkimmäisessä ylikansalliset satelliittiv-yhtiöt. Näissä kummassakin yksilö liikkuu ikäänkuin tahdottomana joukon mukana tai sitten ei liiku ollenkaan.⁸⁷

LTS:n ja VTT:n yhdessä toteuttaman tulevaisuustutkimuksen "Liikunta 2025" mukaan liikunta on toistaiseksi katsellut enemmän taaksepäin kuin eteenpäin. Suomalainen liikuntapolitiikka ei ole uskaltanut kohdata nykypäivää.⁸⁸ Tässä selvityksessä tuotiin esille myös mm. Vuolteen artikkelissaan kuvaamat liikunnan yhteiskunnallisten ulottuvuuksien vaihtoehdot:

- autonominen (liikuntakulttuuri on omin ehdoin toimiva itsenäinen elämänalue)
- heijastava (liikuntakulttuurin kuva on kuvastin, joka heijastaa yhteiskunnassa vallitsevia perusarvoja niihin kuitenkin aktiivisesti vaikuttamatta)
- säilyttävä (liikuntakulttuuri heijastaa ja vahvistaa yhteiskunnallisia arvoja)
- uudistava (liikuntakulttuuri nousee yhteiskunnallisten ongelmien yläpuolelle ja toimii yleishumanistisena liikkeenä, joka tasoittaa yhteiskunnallisia ristiriitoja ja edistää osaltaan yhteiskunnan uudistumista liikunnan parhaaksi).⁸⁹

Liikunnan funktioihin viitattiin tulevaisuuden tutkimuksen yhteydessä mm. toteamalla, että liikuntakulttuurin vanha osajako tulee muuttumaan. Perinteisten liikuntakulttuurin osa-alueiden kuten huippu-urheilun, kilpaurheilun, liikuntakasvatuksen ja kuntourheilun lisäksi ollaan tuomassa mukaan myös kokemuksellisuuden ja elämyksellisyyden tarpeita vastaavaa liikuntatoimintaa. Tässä suhteessa voidaan nähdä ekspressiivisen liikunta-ajatuksen voimistuminen instrumentaalisen kustannuksella.

Liikunnan tulevaisuusarvioita pyydettiin myös tämän tutkimuksen henkilöhaastateltavilta yhdellä kysymyksellä. Liikuntakulttuurin haasteiksi näki kolmetoista haastateltua kahdestakymmenestä haastatellusta terveyteen liittyvät kysymykset. Seitsemän haastateltavaa painotti kansakunnan yhteiskunnallista integraatiota liikunnan funktiona. Tässä oli selvästi nähtävissä, että mahdollinen EU-jäsenyys lisäsi haastateltavien mielissä tarvetta yhteisökiinteyden ja kulttuurin omaleimaisuuden korostamiseen liikunnan avulla. Selvästi vähemmän painottuivat (4-6 haastateltavaa) liikunnan merkitys tulevaisuudessa työn tuottavuuteen, sosiaalistumiseen, ja "liikuntaa kaikille" -ideologia. Valtion liikuntapolitiikkaa haluttiin suunnata tulevaisuudessa lähinnä rahoitukseen - eli edellytysten luomiseen (8 haastateltavaa), koulutukseen (7 haastateltavaa) sekä tutkimukseen (7 haastateltavaa) ja järjestörakenteiden korjaamiseen (3 haastateltavaa).

Filosofi Georg Henrik von Wright on hahmotellut modernin yhteiskunnan ja koko maailman tulevaisuudennäkymiä:

"Uskon tulevaisuudennäkemykseen, jonka mukaan maailman kerran yhdistää tieteen, tekniikan ja teollisuuden määräämä järjestys, teknosysteemi. Siinä ihmisten elämä jatkuisi olennaisesti muuttuneiden kansallisten, poliittisten ja sosiaalisten järjestelyjen uomissa."⁹⁰

Wright asettaa teknosysteemin nykyisen kaltaisen poliittisen järjestelmän ja kansallisvaltion vastakohtaksi. "Näiden kahden järjestelmän välillä valitsee dynaaminen jännitys, joka on johtanut teknosysteemin vahvistumiseen poliittisen järjestelmän kustannuksella", kirjoitti von Wright vuonna 1993.⁹¹

Tällaisella kehityskululla kohti ylikansallisuutta on epäilemättä var-

sin suurta merkitystä myös liikunnan kannalta. Selvimmin ja konkreettisesti se näkyy eurooppalaisessa yhdentymiskehityksessä, joka on von Wrightin mukaan kuitenkin vain välivaihe kuljettaessa kansallisvaltioista kohti ylikansallista teknosysteemiä. Liikuntapolitiikan tulevaisuuskuviin on näillä suuren mittakaavan kehityskuluilla merkitystä, jolloin liikuntapolitiikan tärkeimmäksi ulottuvuudeksi saattaa ainakin väliaikaisesti muodostua entisten ongelmien sijaan kansallisen ja kansainvälisen vaikuttamisen väliset ongelmat. Voi olla, että tie kulkee liikuntakulttuurin todellisuudessa vallitsevien käytäntöjen tasolla kohti ylikansallista teknosysteemiä, jossa "tieteen, teknologian ja teollisuuden liitto" määrittelee myös liikunnan ympäristön. Siihen on myös kansallisen liikuntapolitiikan ennen pitkään kyettävä vastaamaan tai sopeutumaan.

Eräänlaisena liikunnan tulevaisuuden arvioita koskevana yhteenvetona voidaan todeta mm.:

- valtion liikuntapoliittisena keinona tulevaisuuden visiointi tuli mukaan 1960-luvun loppupuolelta lähtien
- tulevaisuuden arviointi tuli mukaan luonnollisena osana valtiollisen aktiivisesti ajaman suunnittelumalliston ja suunnittelutoiminnan yhteydessä
- yhteiskunnan ja yhteiskuntien nopea muuttuminen näyttää lisääneen tarvetta tulevaisuuden visioiden ja tulevaisuuden tutkimuksen suunnitteluun ja tekemiseen.

10.10 Yhteenveto

Yhteiskunnan vaurastuminen, ja voidaan sanoa, että myös liikuntakulttuurin vaurastuminen jatkui 1980-luvun loppuun saakka. Valtiovalta jakoi urheilulle varsin runsaasti rahaa. Liikuntalain jälkeen haluttiin valtakuntaan yhä suunnitelmallisempaa liikuntapolitiikkaa ja peräti valtakunnallinen liikuntapoliittinen ohjelma.

Samanaikaisesti vaikuttavana tendenssinä alkoi tulla vähitellen esille vaatimuksia keskusjohtoisuuden vähentämisestä, yksilökeskeisyydestä ja jopa narsistisen elämäntyylin hyväksymisestä.

Vuonna 1988 asetetusta valtion liikuntakomiteasta tuli laaja-alainen intressikomitea, joka heijasteli enemmän 1980-lukua kuin seuraavaa vuosikymmentä, jota varten se oikeastaan asetettiin. Komiteanmietinnön sisällysanalyysi vahvisti vallalla olevan tietouskon, uskon rahan merkitykseen, fyysisten edellytysten tärkeyteen ja myös tasa-arvoon ja demokratiaan.

Usko urheilun positiivisiin vaikutuksiin alkoi tänä aikana vähitellen rapistua jopa niin, että kuului epäilyjä siitä, voiko lapsensa antaa osallistua toimintaan, jossa voi oppia käyttämään vahingollisia hormoneja ja muita lääkeaineita. Aikaisemmin urheilun sosiaalistumista (Parsonsin L eli latency) pidettiin yhtenä tämän toiminta-alueen tärkeimmistä perus-

funktioista. Nyt tämä funktionaalisuus oli kääntymässä dysfunktionaalisuudeksi.

Osoituksena pyrkimyksestään selvittää ja tuoda näkyvästi esille lähinnä liikunnan positiivisia funktioita asetti OPM varsin laaja-alaisen asiantuntijaryhmän kartoittamaan liikunnan erilaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tämän hankkeen tulokset julkistettiin vuonna 1993. Tämän lisäksi ns. "Liikunta Suomi" -hankkeella on pyritty kehittämään omaehtoista, kansalaisten tarpeiden pohjalta ohjautuvaa liikuntatoimintaa ja löytää lukuisilla kokeiluilla uusia ja ennakkoluulottomia yhteistyömuotoja.

Kansainvälistymiskysymykset ja kansainvälinen integroituminen ovat olleet liikunnan hallinnon toimenpiteiden kohteena sekä 1980-luvulla että myös seuraavan vuosikymmenen alussa. OPM:n komiteanmietinnössä tehtiin ehdotuksia mm. kansainväliseen osallistumiseen vaikuttamisesta, kansainvälisyyteen liittyvästä koulutuksesta ja tiedonvälityksestä.

Urheilupropagandassa on voimakkaasti korostettu urheilun merkitystä kansainvälisen yhteisymmärryksen, kansojen lähentymisen ja kulttuurivaihdon kannalta. On kuitenkin kuulunut kriittisiäkin ääniä siitä, miten urheiluyhteistyö saattaa myös rikkoa kansainvälisiä suhteita ja aiheuttaa epäsopua kansojen välille. Ylikorostuneet lokalistiset ja nationalistiset intohimot ovatkin aiheuttaneet dysfunktionaalisia vaikutuksia, kuten katsomoväkivaltaa viime vuosien aikana.

1 Hentilä, S., Urheilupolitiikasta liikuntapolitiikkaan, teoksessa Suomi uskoi
urheiluun, 1992, 374 - 375.

2 Olin & Oksio, 1986.

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Vuolle, P. & Oksio, T., Kuntoliikuntajärjestötutkimus. Jyväskylän yli-
piston liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 39. Jyväskylä 1986.

6 Liikuntakomitea. Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla.

Komiteanmietintö 1990:24. Valtion painatuskeskus 1990, 317.

7 Jyrkiäinen, P., Kuntien urheiluseura-avustusten laillisuusarviointi liikun-
talain alkuvuosina 1980-1984. Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto
1988, 87.

8 Liikuntakomitea, 1990, 318.

9 Jyrkiäinen, 1988, 87 - 88.

10 Saukkonen et al., 1988, 5.

11 Saukkonen et al., 1988, 38 - 40.

12 Saukkonen et al., 1988, 39 - 40.

13 Kts. esim. Saukkonen, O. & Olin, K. & Vuolle, P., Katsaus eräisiin evaluaa-
tiotutkimuksen lähtökohtiin liikuntalain seurannan kannalta. Jyväskylän
yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia No 32, Jyväskylä, 1985.

14 Tiihonen, S., Talouden ylivalta, hallintohistoriallisia tutkimuksia nro 2,
Valtion Painatuskeskus, hallintohistoriakomitea, 1990, 272. Viitattu myös
Heiskanen, I., Eduskunnan ja hallintokoneiston suhteet. Hallinto 3/1977.

15 Heinilä, K., Liikuntakulttuurimme haasteet, teoksessa Liikuntakulttuuri
tänään ja huomenna, Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 100,
Pyykkönen, T. (toim.), Lappeenranta 1984, 152.

16 Ibid., 173.

17 Vuolle, P., Liikunta kaupunkikunnassa vuonna 2000, teoksessa
Liikuntakulttuuri tänään ja huomenna, 177-204.

18 S. Paavolan haastattelu 16.8.199, tekijän hallussa.

19 Liikuntakomitea.

20 Ibid., 7-15.

21 Ibid., 1-15, 138.

22 80-luvun kulttuuripolitiikan näköaloja, toimittanut Risto Kivelä, opetus-
ministeriö 1983, 114.

23 Liikuntakomitea, 1990, 301.

24 Ibid., 307.

25 Liikunnan kansainvälinen strategia. Komiteamietintö, 1991:45, Liikunnan
kansainvälisen toimikunnan mietintö.

26 Kansainvälisen yhteistyön kehittäminen liikuntatieteiden alalla, opetus-
ministeriön työryhmän muistio 1984:11, Helsinki 1984.

27 Ibid.

28 Ibid.

29 Mattila, R., Opetusministeriö liikuntakulttuurin kansainvälisillä kentillä,
Liikunta ja Tiede 2/82, 55-57.

- 30 Ibid.
- 31 Ibid., 57.
- 32 Kehitysyhteistyö liikuntakulttuurin alueella, opetusministeriön työryh-
män muistio 1984;15, Helsinki 1984, 44-46.
- 33 Ibid.
- 34 Kom., 1991: 45, 46-48.
- 35 Kulttuuriyhteistyö ja lähialueet. Toim. Veijalainen, L., & Salminen, E.,
Helsinki 1994.
- 36 Mattila, R., Urheilu kiinnostaa Euroopan yhteisöä, Helsingin Sanomat
31.1.1993.
- 37 Kom., 1991:45, 45-46.
- 38 Kansainvälinen forum. Pöytäkirjat vuosilta 1993 - 94. LTS:n arkisto.
- 39 Heinilä, 1974, 134.
- 40 Inglehart, 1977.
- 41 Sänkiaho, R., Liikuntahallinnon ja -suunnittelun myyttisyys,
Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1987, 295.
- 42 Ibid.
- 43 Sänkiaho, 1994, 71-72.
- 44 Ibid., 72-73.
- 45 Helsingin Sanomat 4.12.1981, 33.
- 46 Tiihonen, A., Liikuntaan kuuluu hyväntahtoinen naurukin, Aamulehti
1.10.1991.
- 47 Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, tieteellinen katsaus, Liikunnan ja
Kansanterveyden Edistämisseätiö (LIKES), Jyväskylä 1994.
- 48 Kom. 1990:24, 161.
- 49 Ylönen, J., Liikunta -Suomi tuo paikalliset ideat kansalliseen käyttöön,
Liikunta & Tiede 2/1992, 37.
- 50 Ibid.
- 51 H. Syväsalmen haastattelu 29.9.1993, tekijän hallussa.
- 52 T. Haukilahden haastattelu 30.12.1993, tekijän hallussa.
- 53 M. Ahteen haastattelu 2.2.1993, tekijän hallussa.
- 54 Liikuntatoimen tilastoja 1992. Liikunta ja Nuoriso-osasto.
Opetusministeriö 1994. Suomen Liikunta- ja Urheilu ry:n lehdistötiedote
6.9.1994.
- 55 Vuolle, 1984, 199.
- 56 Kom. 1990:24, 34.
- 57 Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla. Erityisryhmien liikunnan neuvotte-
lupäivät Espoon Dipolissa 12.-13.11.1990. Koivumäki, K. ja Pyykkönen, T.,
(toimittajat), LTS:n julk. nro 126. Helsinki 1991, 88.
- 58 Helsingin Sanomat 1.4.1989.
- 59 Ibid.
- 60 Valtonen, H., Rahan vallassa. Teoksessa Lihan ihmemaassa. Pyykkönen,
T., (toim.), LTS:n julk. nro 138. Helsinki 1994, 75.
- 61 Saarikangas, M., Julkinen vetoisuus liikuntakulttuurin toimintaedellytys-
ten ja rahoituksen puolesta. Alustus tiedotustilaisuudessa 17.6.1994.

- ⁶² Ibid.
- ⁶³ Isohookana-Asunmaan puheenvuoro liikuntalakeja käsittelevässä tilaisuudessa 12.10.1994.
- ⁶⁴ Valtakunnallisten liikuntajärjestöjen tulosohejausta palveleva tilinpäätös-informaatio. Tuloslaskelman uudistamistyöryhmä. OPM:n arkisto. Kuusiola. 12.9.1993, 2-3.
- ⁶⁵ Juppi, J., Urheilua yhdistetty 70 vuotta. Liikunta & Tiede 6/92, 26 - 29.
- ⁶⁶ M. Ahteen haastattelu 2.2.1993, tekijän hallussa.
- ⁶⁷ T. Haukilahden haastattelu 30.12.1992, J. Uunilan haastattelu 10.3.1993, tekijän hallussa.
- ⁶⁸ Hentilä, S., Urheilun sokea pinnistys - urheilun eheytyksen aloitettiin väärästä päästä. Lihan ihmemaassa. Pyykkönen, T., (toim.), LTS:n julk. nro 138, 1994, 57.
- ⁶⁹ Suomen Liikunta ja Urheilu ry, esite.
- ⁷⁰ Haastateltavien luettelo lähdeluettelossa.
- ⁷¹ M. Ahteen haastattelu 2.2.1993, K. Kivistön haastattelu, P. Pekkasen haastattelu 5.3.1993, tekijän hallussa.
- ⁷² Suomalaisen liikuntapolitiikan vaihtoehdot. Liikuntakulttuurin päivät 12.-13.10.1988 Espoossa. LTS:n julk. nro 116. Pyykkönen, T., (toim.), Helsinki 1989, 14.
- ⁷³ Kom. 1990:24, 28.
- ⁷⁴ Ibid., 29.
- ⁷⁵ Ibid., 30.
- ⁷⁶ Ibid., 32.
- ⁷⁷ Ibid., 34.
- ⁷⁸ Ibid., 38.
- ⁷⁹ Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla. 1991, 11.
- ⁸⁰ Ibid., 12.
- ⁸¹ Ibid., 4-6.
- ⁸² Ibid., 4-6.
- ⁸³ Liikuntalaki/luonnos 28.4.1994. Opetusministeriön moniste.
- ⁸⁴ Yhteenvedo: Kannanotot liikuntalain ja -asetuksen kokonaisuudistuksen ensimmäiseen luonnokseen. Opetusministeriö. Liikunta- ja nuorisosisästä. 17.6.1994, 2.
- ⁸⁵ Suomalaisen liikuntakulttuurin tulevaisuudenkuvat. LTS:n moniste nro 8. Pyykkönen, T. & Seppälä, Y., (toim.). Helsinki 1987, 19.
- ⁸⁶ Ibid., 19.
- ⁸⁷ Ibid.
- ⁸⁸ Mäntylä, K. & Pyykkönen, T. & Juppi, J. & Sneck, T., Liikunta 2025 skenaarit. Suomalaisen liikuntakulttuurin kehityssuunnat yhteiskunnan muuttuessa. LTS:n julk. nro 122. Helsinki 1990, 122.
- ⁸⁹ Vuolle, P., Liikunnan yhteiskunnalliset ulottuvuudet. Liikunta ja Tiede 2/1989.

- ⁹⁰ von Wright, G.H., Teknosysteemi ravistaa jo kansallisvaltiota, Helsingin Sanomat 28.1.1987. Kts. myös Teknosystemet, nasjonalstaten og naturen, Samtiden 2/1988.
- ⁹¹ von Wright, G.H., Viimeisistä ajoista. Ajatusleikki. Luento Helsingin yliopistossa 8.12.1993.

11 LIKUNNAN RAHOITUSPOLITIIK- KAA JA SEN FUNKTIONAALISIA PERUSTELUJA

Valtion liikunnan rahoitukseen kohdistuva politiikka voidaan jakaa periaatteessa kahteen lohkoon. Ensinnäkin on kyse siitä, kuinka paljon varoja kaikkiaan käytetään tähän tarkoitukseen. Tätä voisi kutsua rahoituspolitiikan ulkoiseksi ehdoksi. Tämän tason päätökset tehdään yleensä maan hallituksessa ja eduskunnassa.

Toisen osan politiikasta muodostaa käytettävissä olevien varojen jakaminen eri tarkoituksiin. Tämän alueen esitykset tehdään valtion urheilulautakunnassa (myöhemmin urheiluneuvosto) ja päätetään lopullisesti opetusministeriössä ja valtioneuvostossa. Liikunnan saamien avustusten jakautuminen on luonnollisesti hakemusten esittäjien kannalta ratkaisevaa. Niinpä jakokysymykset ovat aiheuttaneet kaikkina aikoina sisäisiä jännitystiloja liikuntaelämälle.

Varojen jakamisen periaatteellisena pohjana olettaisi yleensä olleen sen käsityksen, joka jakopäätöstä tehneillä on ollut liikunnan ja urheilun vaikutuksista kulloisessakin yhteiskunnallisessa tilanteessa. Valtion urheilulautakunnan ja rahapäätöksistä vastaavan opetusministeriön yleisinä ohjenuorina ovat näissä asioissa olleet lähinnä tämän alan komiteanmietinnöt. Varsinaisia liikunnan eri osa-alueita koskevia kehittämishoelmia ryhdyttiin laatimaan systemaattisemmin vasta 1960-luvun lopulta lähtien.

11.1 Komiteamietintöjen sisällönanalyysi

Valtiovalln komiteamietintöihin suunnatun sisällönanalyysin avulla saatava tieto on tässä tutkimuksessa ollut kolmenlaista. Ensiksikin on saatu tietoa kunkin mietinnön painotuksista. Tämä on auttanut selvittämään eri ajankohdissa vallinneita virtauksia ja liikuntapoliittisia tarpeita. Tämän lisäksi on eri mietintöjä vertailemalla saatu tietoa liikuntapoliittisten painotusten muuttumisesta tutkimusajanjakson aikana. Tämä on osaltaan auttanut löytämään liikuntapolitiikan kehityksessä muutos- ja jatkuvuustekijöitä. Kolmanneksi on laskennallisen analyysin tulokset koottu yhteen ja tarkastettu, mitä valtiovalln asettamat komiteat ovat tämän tutkimuksen aikavälillä tuoneet esille ja missä järjestyksessä liikuntapolitiikan eri tavoitteet ovat esiintyneet (taulukko 13).

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvaa tietoa on jo tutkimuksen aikaisemmissa luvuissa tuotu esille. Seuraavassa tarkastellaan liikuntapolitiikan painotusten muuttumista komiteamietintöjen sisällönanalyysin perusteella sekä tehdään lyhyt yhteenveto koko ajanjakson painotuksista. Sisällönanalyysistä saatujen tietojen perusteella voidaan myös selvittää ainakin osa valtion rahoituspolitiikan taustalla olleista perusteista ja niiden muuttumisesta eli paljastaa liikunnan funktionaalisten merkitysten yhteyksiä rahoituspolitiikan linjoihin.

Taulukoissa on laskettu muuttujien suorat jakaumat absoluuttisin luvuin ja prosentteina. Seuraavassa on tuloksia joidenkin muuttujien osalta.

TAULUKKO 11 Yhteisön säilymistä, maanpuolustusta ja yhteiskunnallista integroitumista korostavat maininnat komiteamietinnöissä

Mietintö	Yhteisön säilymisen ja maanpuolustuksen korostaminen		Integraation korostaminen		Analysoituja sivuja yhteensä
	n	%	n	%	
1920	7	58.3	5	41.7	12
1936	1	10.0	2	20.0	10
1945	1	8.3	3	25.0	12
1952	0	0.0	1	6.3	16
1969	0	0.0	1	3.2	31
1976	0	0.0	15	13.8	109
1981	0	0.0	2	3.3	61
1990	1	1.2	2	2.4	82
Lukumäärä yhteensä	10		31		333

Taulukon 11 mukaan liikunnan merkitykseen yhteisön säilymisen ja maanpuolustuksen kannalta uskottiin ja tätä myös korostettiin itsenäisyyden alkuvuosina mm. komiteamietinnöissä. Tämä näkyi myös valtion rahoituksessa esimerkiksi suojeluskuntaliikuntaan. Näistä muuttujista ei ole enää lainkaan mainintoja vuosien 1952-1981 mietinnöissä. Vuonna 1990 on maanpuolustus noussut varovaisesti uudelleen esille, mutta on vielä vaikea sanoa onko kyseessä muutos yleiseen trendiin. Myös integraatiofunktio korostuu vuosien 1920-1945 mietinnöissä ja nousee uudelleen esille varsin näkyvästi vuonna 1976. Vähäisin maininnoin se on mukana muidenkin vuosien mietinnöissä. Toisen maailmansodan jälkeen on muuttujan korostaminen kuitenkin varsin vähäistä. On tosin mahdollista, että tämä asia on saattanut muuttua niin arkipäiväiseksi tai latentiksi, ettei sitä tuoda esille. Tarve integraatioon on ollut siitä huolimatta olemassa. Integraatiomuuttujan ongelmana on käsitteen laajuus ja se, että monen muun muuttujan (esim. kasvatus, yhteistyö jne.) voidaan tulkita edistävän integraatiotakin.

TAULUKKO 12 Liikunnan taloutta, terveydellisiä ja kasvatuksellisia tekijöitä koskevat maininnat komiteamietinnöissä

Mietintö	Viittaukset talouteen		Terveyden korostaminen		Kasvatuksen korostaminen		Analysoituja sivuja yhteensä
	n	%	n	%	n	%	
1920	6	50.0	3	25.0	6	50.0	12
1936	4	40.0	2	20.0	0	0.0	10
1945	9	75.0	3	25.0	5	41.7	12
1952	3	18.8	2	12.5	4	25.0	16
1969	19	61.3	5	16.1	4	12.9	31
1976	58	53.2	28	25.7	18	16.5	109
1981	17	27.9	12	19.7	2	3.3	61
1990	29	35.4	18	22.0	3	3.7	82
Lukumäärä yhteensä	145		73		42		333

Rahoituksen merkitys on liikuntaa koskevissa komiteamietinnöissä ollut keskeinen. On vaikea loppujen lopuksi sanoa, ovatko resurssikysymykset todella vähentyneet viime aikoina, kuten vuoden 1945 huippuluvusta voisi ehkä päätellä. Pikemminkin voi olla niin, että tiukkoina aikoina (vuonna 1920 ja vuonna 1945) rahasta joudutaan puhumaan enemmän. Terveyttä koskevan muuttujan lukumäärien tarkastelu osoittaa suurta jatkuvuutta ja stabiilisuutta. Ajanjakson keskivaiheilla painotukset olivat hieman vähäisempiä, mutta silti mukana. Eniten sitä on korostettu 70-luvun mietinnös-

sä. Silloin oli myös kuntoliikunnan tuki jo varsin voimakasta (taulukko 12).

Kasvatus on ollut voimakkaasti esillä vuoden 1920 mietinnössä, mutta ei lainkaan esillä vuoden 1936 valtakunnan liittoon pyrkivässä mietinnössä. Myös ajanjakson loppuosan mietinnöissä on vain vähän kasvatusta koskevia mainintoja. On kuitenkin muistettava, että kasvatus-käsite on voinut muuttua. Esimerkiksi vuoden 1980 mietinnössä saatetaan viitata suoraan niihin tavoitteisiin (yhteistyökyky, sosiaalisuus, tasapainoisuus jne.), joihin kasvatuksenkin kautta pyritään. Sinänsä trendi kasvatuksen arvostuksesta kohti muita painotuksia on selvä.

Koko tutkimusajanjakson mietinnöissä (taulukko 13) korostuivat suhteellisesti eniten kaikista muuttujista maininnat, jotka koskivat taloudellisia edellytyksiä (45,2 %) tasa-arvoa ja demokratiaa (31,1 %), organisatorisia ja hallinnollisia edellytyksiä (30,6 %), tietoa (28,2 %) ja fyysisiä edellytyksiä (28,1 %). Terveysten, kasvatuksen ja integraation korostaminen sijoittuivat koko ajanjakson yhteenlasketulla listalla alemmaksi (sijat 6, 8 ja 11). Taulukoista näkee, että liikunnalle asetetut tavoitteet ovat moninaiset. On esimerkiksi ilmeistä, että yhteiskunnallinen integraatio eli aikaisemmin eheytyminen ja nykyisin koossapysyminen, on riippuvainen monista tekijöistä. On silti liikunnan asemaa melkoisesti nostattavaa katsoa sen integroiva vaikutus näinkin korkeaksi, miksi se on itsenäisen Suomen historiasa katsottu. Toisaalta liikunnan yhteys yhteiskunnan kannalta perustavaa laatua olevaan säilymiseen ja turvallisuuteen, jota liikuntaan liitetyt maanpuolustukselliset arvot edustavat, on myös merkittävä liikunnan valtiollinen funktio.

Oman painotusalueensa muodostavat myös liikunnan kilpailu- ja kansainvälinen ulottuvuus, joka ilmenee huippu-urheilun esilletuomisena, kansainvälisten urheiluyhteyksien positiiviseen vaikutukseen uskominena sekä oman maan edustusurheilijoiden kansainvälisen menestyksen tuoman hyödyn korostamisena. Liikuntaa pohtineiden komiteoiden teksteissä läpi koko tarkastelujakson vuodesta 1920 vuoteen 1990 heijastuu tämä dualismi: toisaalta liikuntaa on suurten massojen osallistumisena merkittävää koko kansakunnalle, mutta toisaalta muutamien huippujen kautta saavutettua kansainvälistä menestystä arvostetaan.

Komiteamietinnöt voidaan myös sijoittaa niiden tehtävänmäärittelyn mukaan tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Sulkeissa on komitean tai toimikunnan puheenjohtajan nimi. Liitteessä 2 ja lähdeluettelosta käyvät ilmi komiteoiden nimet.

TAULUKKO 13

Laskennallinen sisällönanalyysi. Kaikkien mietintöjen ja kaikkien muuttujien painotusten jakautuminenanalysoiduista sivuista

Muuttujat suuruusjärjestyksessä	Eri muuttujia koskevia mainintoja analysoiduista sivuista	
	N	%
1. Taloudelliset edellytykset	151	45.2
2. Tasa-arvo ja demokratia	104	31.1
3. Organisatoriset ja hallinnolliset edellytykset	102	30.6
4. Tiedon korostaminen	94	28.2
Fyysiset edellytykset	94	28.2
6. Terveyden korostaminen	69	20.7
Ohjelmakysymykset	69	20.7
8. Kasvatuksen korostaminen	64	19.1
9. Holhoava tai ohjaava suhtautuminen	58	17.4
10. Yhteisöjen yhteistyön korostaminen	55	16.4
11. Integroiminen yhteisöön ja integr.. vaikutus	49	14.6
12. Valtionhallinnon esille tuominen	41	12.4
13. Kansainvälinen ja muu huippumenestys	40	12.0
14. Urheilujärjestöjen työn korostaminen	31	9.2
15. Yhteisön säilyminen, maanpuolustus	30	9.0
16. Urh.org. yhdistyminen ja yhteistyö	29	8.6
17. Edustus- ja kilpaurheilun korostaminen	25	7.6
18. Kv. urheiluyhteydet yleensä	20	6.1
19. Viihtyvyyden ja hauskuuden tai ilon korostaminen	18	5.4
20. Kuntoliikunta	17	5.1
21. Sosiaalisuus ja yhteistyökyky korost.	15	4.4
Kannustava suhtautuminen	15	4.4
23. Luja luonne korostettuna	14	4.2
24. Kunnan korostaminen	13	4.0
25. Harrastuksen vapaaehtoisuus	12	3.5
26. Erillään itsenäisinä toim. org. korostus	10	3.1
27. Maan mainostaminen	9	2.8
28. Työkunnan korostaminen	8	2.3
29. Järjestelmällisyys korostettuna	7	2.1
Järjestys ja kuri korostettuna	7	2.1
Rajoittavaa suht. koskevat maininnat	7	2.1
Kv. yhteisymmärrys, rauha ja kehitysyhteistyö	7	2.0
33. Rentouttaminen korostettuna	6	1.7
34. Jatkuvan harrastuksen korostaminen	4	1.2
35. Piittaamaton suhtautuminen	3	1.0
Luovuus korostettuna liikunnan yhteydessä	3	1.0
37. Yhteisöjen itsenäisyys	1	0.3
Kriittinen suhtautuminen kilpailuun	1	0.3
39. Järjestöjen keskinäisen kilpailun korostaminen	0	0.0
Harrastuksen pakollisuus	0	0.0

TAULUKKO 14 Komiteamietinnöt ryhmiteltynä Parsonsin AGIL-kaavion mukaan

A 1920 (Oesch) 1945 (Himberg) 1976 (Pekkanen) 1981 (Heikkinen) 1990 (Kanerva)	G 1969 (Niemi) 1976 (Pekkanen) 1990 (Kanerva)
I 1936 (Vartia) 1981 (Heikkinen)	L 1920 (Wilksman) 1952 (Lönroth) 1990 (Kanerva)

Taulukosta nähdään, että aiheensa ja toimeksiantonsa perusteella on voimavarojen hankinta ollut keskeisin funktio komiteamietintöjen asettamisissa. Tämä osaltaan kertoo komiteoiden liikuntapolitiisesta merkityksestä ja mihin niiden avulla on loppujen lopuksi pyritty. Integraatio ja etenkin urheiluelämän sisäinen eheys on usein katsottu niin hankalaksi ongelmaksi, ettei sitä ole kuin kerran (vuonna 1936) yritetty suoraan tuoda julki komitean tehtävänannossa. Erityisryhmien liikunta (vuonna 1981) on tulkittavissa yhteisön sisäisen kiinteyden kannalta merkittäväksi alueeksi, mutta sillä on ollut myös voimavarojen hankinnan kannalta merkitystä.

11.2 Valtionavustusten kehityksen päälinjat vuodesta 1980

Liikunnan valtiolta saama taloudellinen tuki jatkoi kasvuaan koko 1980-luvun ajan aina 1990-luvun alkuvuosiin saakka. Kasvu oli sekä absoluuttisin että reaalisin termein merkittävää (kuvio 7). 1990-luvun alussa alkanut taloudellinen lama aluksi pysäytti kasvun ja vuodesta 1993 vähensi liikunnan tukea.

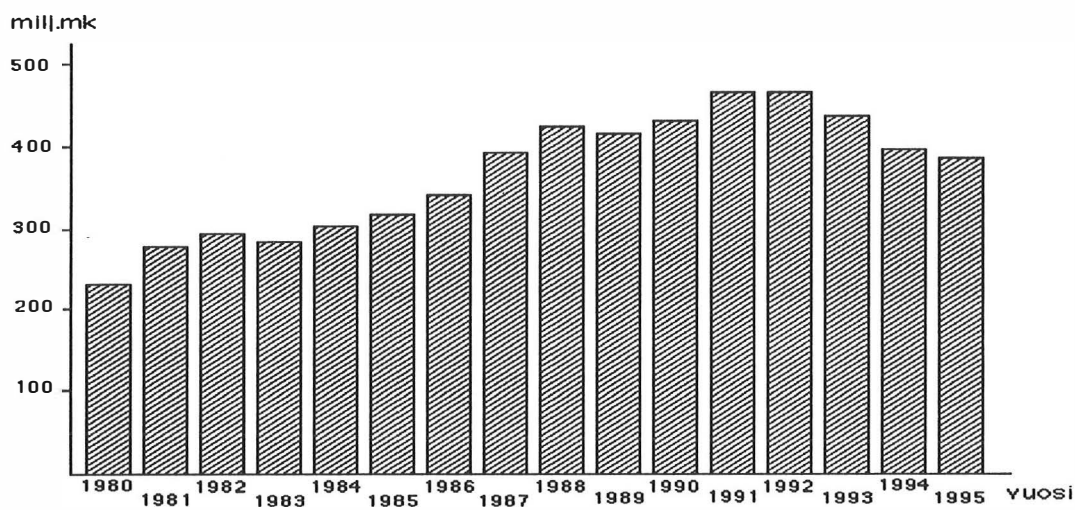
Valtion avustukset liikunnalle menivät vielä 1980-luvun alkupuolella suurelta osin rakentamiseen, mutta järjestötuki kasvoi sitä voimakkaammin 1980-luvulla. Rakentamiseen käytetyt varat vähenivät suhteessa eniten, varsinkin laman oloissa 1990-luvun alkuvuosina. Rakennusavustusten osuus kaikista liikunnan valtionavustuksista väheni esim. vuoden 1980 41 %:sta vuoden 1992 15 %:iin. Vastaavana aikana järjestöavustusten osuus putosi yhden prosentin 28 %:sta 27 %:iin. Opetusministeriön virkamiehien ja liikuntapolitiikan päättäjien oli helpompi tehdä leikkauksia rakennusprojekteihin kuin järjestöihin, joissa tuloksena olisi ollut työttömyyttä ja muita välittömiä ongelmia.¹ Toisaalta rakentamisen vähentämisellä oli siltäkin työllisyysvaikutuksensa, mutta se oli pääasiassa liikuntapolitiikan piirin ulkopuolinen ongelma. Rakentamisen vähentäminen lykkäsi ongelmia eteenpäin. Kyseessä oli liikuntapolitiittinen siirtymä rakentamises-

ta järjestöihin ja muihin kohteisiin.² Oheiset kuviot (8-10) valtionavun kehityksestä vuosina 1980-95 on laskettu tukkuhintaindeksiä käyttäen vuoden 1993 rahassa. Vuodet 1994 ja 1995 esitetään kyseisen vuoden rahassa. Summat ovat tilinpäätöstietoja koko valtionavun osalta vuoteen 1993 saakka ja muiden kuvioden osalta vuoteen 1992. Näiden vuosien jälkeiset tiedot ovat tulo- ja menoarvioista.

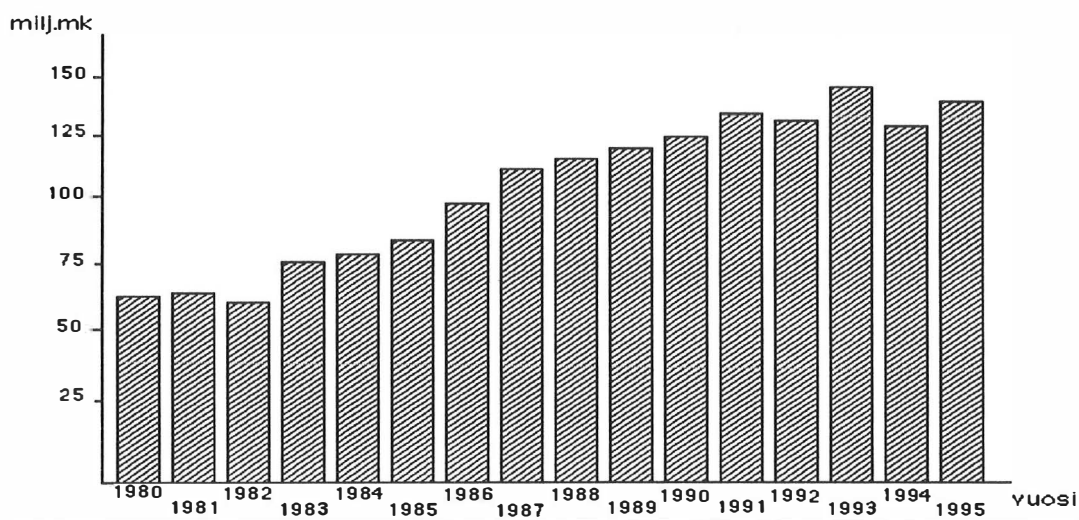
Muutenkin oli vuosikymmenen loppu epätasaisen kasvun aikaa. Sekä rakentamisen että järjestöjen avustusten kasvu hidastui selvästi vuosikymmenen alkuun verrattuna. Liikunnan taloudelliset resurssit jakautuivat yhä laajemmalle, jolloin esim. urheiluopistot nostivat 1980-luvulla merkittävästi osuuttaan. Liikuntatieteen määrärahojen varsin positiivinen kehitys osoitti mm. päättäjien myönteistä suhtautumista tiedon merkitykseen liikunnassa. Tämä näkyi mm. komiteanmietintöjen sisällönanalyyseissä. Myös kilpaurheilun saama tuki on eri kanavien kautta viime vuosina kasvanut.

Kehitykseen on vaikuttanut myös se, että liikunnan osuutta veikkauksen tuotosta on vähennetty siten, että se on ollut 70 % vuodesta 1953 lähtien, 60 % vuodesta 1956, 55 % vuodesta 1966, 50 % 1968 ja 45 % vuodesta 1973. 1980-luvun vaihteessa osuus oli enää 36,6 % ja vuonna 1994 alle 28 %, vaikka asetuksen mukaan osuuden piti olla 36,6 %. Opetusministeriö pyrki ratkaisemaan ongelman vuonna 1994 erityisellä veikkausvoittovarojen rahastoinnilla, joka olisi turvannut niiden erillisaseman yleisiin valtion budjettivaroihin verrattuna.

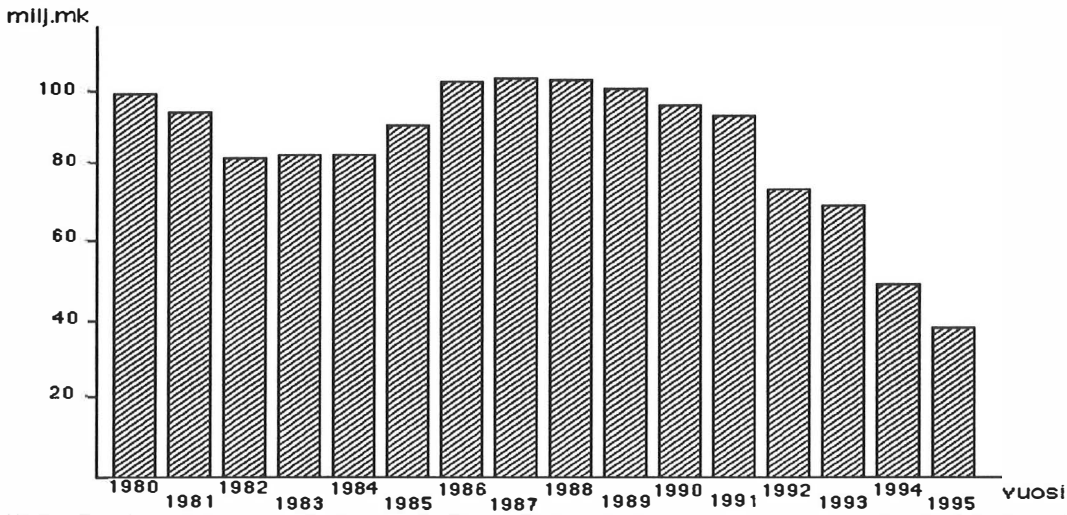
1990-luvun alun lama oli vakava rakenteellinen testi valtion rahoituspolitiikalle. Liikuntapolitiikka joutui muun yhteiskuntapolitiikan osana leikkausten kohteeksi, minkä tuloksena ainakin epäsuorasti päästiin mm. liikunnan järjestökentän rationalisointiin ja eheyttämiseen. 1990-luvun rahoituspoliittiset iskusanat olivat markkinahenkisyys, tulosohejaus sekä toimialojen rationalisointi. Kaikkiaan tällä pyrittiin hallinnollisten rakenteiden keventämiseen ja päätöksenteon siirtämiseen lähemmäksi toimintaa, kuten kuntien valtionosuusuudistus vuoden 1993 alussa osoitti.

KUVIO 8 Liikunnan koko valtionavustus vuosina 1980 - 1995

KUVIO 9 Järjestöjen toiminta-avustukset vuosina 1980 - 1995

KUVIO 10 Rakennusavustukset vuosina 1980 - 1995

11.3 Yhteenveto

Sodan aikana perustettu veikkaustoiminta aloitti liikunnan julkisessa rahoituksessa nopean kasvun ajan. Toisen vastaavan kasvupiikin sai aikaan Lotto-pelin käynnistäminen 1970-luvun alussa. Molemmat osoittavat, että liikunnan rahoituspohja on Suomessa perinteisesti hoidettu erityisjärjestelyin. Aluksi veikkausvaroja käytti vain urheilu, mutta myöhemmin vuodesta 1953 ovat mukaan tulleet taiteet, tieteet ja nuoriso. Valtiovallan politiikka liikunnan rahoitukseen sodan jälkeen on ollut yleensä kannustavaa, vaikka ajoittain on valtionhallinnossa näkynyt myös merkkejä tarpeesta tiukempaan ohjaukseen ja holhoukseen. Veikkausvoittovarojen pysyminen erillään muusta rahoituksesta valtion tulo- ja menoarviossa on liikuntaelämän silmissä taannut sen itsenäisyyden. Osallisuus valtion liikuntaneuvostossa on myös taannut liikuntaelämän edustajille suoran mahdollisuuden vaikuttaa omaan rahoitukseensa. On kuitenkin huomattava, että vain osa liikunnasta rahoitetaan veikkausvoittovaroin. Ulkopuolelle ovat jääneet mm. osa urheiluopistojen rahoituksesta, kunnallinen liikuntatoimi ja alan yksityinen sektori.

Liikunnan kilpailevien keskusjärjestöjen, SVUL:n ja TUL:n välinen rahanjako oli pitkään yksi keskeisimpiä liikunnan rahoituspolitiikan kiistakysymyksiä. Eri aikoina neuvoteltiin huolellisesti valtiovallan ja järjestöjen kesken tietty hyväksyttävä jakosuhte eri järjestöjen kesken. Vallitseva yleispoliittinen suuntaus vaikutti juuri SVUL-TUL -akselin jakosuhteeseen. Kyseessä oli aina 1950-luvulle saakka eräänlainen poliittinen ilmapiiirin mittari, joka ilmensi vasemmiston ja porvarillisten puolueiden

poliittisen voimasuhteen yleensäkin. 1950- ja 1960-luvulla kehkeytyi järjestöjen välille eräänlainen rahoituspoliittinen konsensus, joka jatkui käytännössä 1990-luvun vaihteeseen ja järjestöjen yhdistämiseen asti.

1980-luvulla tuli liikunnan valtionavun piiriin uusia aloja, kuten erityisryhmien liikunta, anti-doping-toiminta sekä kilpaurheilun tieteellinen tutkimus. Rakennusmäärärahat putosivat 1980-luvun lopulla järjestömäärärahojen osuuden alle. Liikunnan valtionavustus jatkoi kasvuaan 1990-luvun vaihteeseen asti, jolloin tapahtui merkittävä muutos. Tietoisin päätöksin ryhdyttiin liikunnan avustusosuutta leikkaamaan taloudellisen laman ja valtion alijäämäisen rahatalouden oloissa. Kyseessä oli pitkän rahoituspoliittisen nousukauden päättymisen liikunnan julkisessa tuessa.

Yhteenvetona eri vuosikymmenten nousu- ja laskusuhdanteista voidaan sanoa, että liikunnan rakentamiseen lama on aina vaikuttanut erityisen haitallisesti. Myös liikuntapolitiikassa rakentaminen siis on suhdanneherkintä aluetta, mutta samalla on usein menetetty tilaisuus saada suunnitellut kohteet toteutettua pienemmin resurssein.

Rahoituspolitiikan ja liikunnan funktionaalisten painotusten yhteys näkyy mm. vertailemalla komiteamietintöjen painotuksia rahoituksen linjoihin. Yhteys on ollut löydettävissä esim. kuntourheilun rahoituksen ja komiteamietintöjen välillä 1960-luvulta alkaen, tiedon merkityksen korostamisen ja tutkimusrahoituksen kasvun välillä samaan aikaan ja 1930-luvun TUL:n määrärahakiistojen ja urheilun eheyttämissuunnitelmiin välillä. Molemmat toimivat indikaattoreina pyrittäessä jäljittämään mitä valtio on liikunnalta tahtonut ja mitä sanonut tahtovansa.

Todettakoon myös, että tutkitun ajanjakson alkupuolella liikunnan terveysvaikutusten korostaminen toimi liikuntamäärärahojen saannin yleisperusteena määrärahoja vakiinnutettaessa valtion budjettiin, ajanjakson loppupuolella taas kuntoliikunta, liikuntatieteellinen tutkimus ja osittain vielä terveysvaikutukset olivat liikuntamäärärahojen saannin yleisperusteena.

Suomalaisen yhteiskunnan ja urheiluinstituution integroiminen korostui varsin voimakkaasti 1930-luvulla heijastuen konkreettisesti urheilumäärärahojen jakokiistoissa. Samantyyppisiä piirteitä on nähtävissä myös 1990-luvun alussa. Sisällönanalyysin tuloksissatämä 30-luvun integraatioprojekti ei kuitenkaan vielä näy muuten kuin tämän vuosikymmenen komiteamietinnön nimessä ja koko mietinnön tarkoituksessa.

- 1 Neuvotteleva virkamies T. Haukilahden haastattelu 30.12.1992, tekijän hallussa.
- 2 Ibid.

12 EDUSKUNTA JA LIIKUNTAPOLITIikka

12.1 Eduskunnan liikuntapoliittinen asema

Suomen hallitusmuodon 2. pykälän mukaan "valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta".¹ Kansanedustuslaitoksella on erittäin keskeinen asema länsimaisessa kansanvallassa. Näin on myös Suomessa, vaikka kansanedustajien käsitykset omasta tosiasiallisesta vallastaan ovat vaihdelleet eri aikoina. Liikuntakulttuurin ja julkisen liikuntapolitiikan kentässä on eduskunnalla oma erikoinen roolinsa.

Eduskunnan tärkeimmät valtiosäännön mukaiset tehtävät liittyvät lainsäädäntöön, tulo- ja menoarvion eli budjetin vahvistamiseen sekä hallituksen ja hallinnon valvontaan. Eduskunnan tärkeimmät työskentelymuodot ovat täysistunnot, valiokuntatyö ja poliittisten ryhmien epävirallinen valmistelutoiminta.² Julkisen liikuntapolitiikan kannalta eduskunta edustaa korkeinta valtiollista auktoriteettia poliittisessa päätöksenteossa ja toimeenpanovallan ja hallinnon valvonnassa. Näin ollen esimerkiksi opetusministeriön ja liikunnasta vastaavan ministerin toiminta tapahtuu periaatteessa parlamentaarisen valvonnan alla.

Eduskunnan periaatteellinen hallitusmuodossa säädetty valta ja todellinen poliittinen valta eroavat toisistaan. Liikuntapolitiikassa ei eduskunnalle ole määrätty nimenomaisia tehtäviä, mutta parlamentaaristen voimasuhteiden vaikutus on näkynyt mm. keskusjärjestöjen valtionapusuuksien jakosuhteissa sekä liikuntaneuvoston kokoonpanossa.³ Näin ollen on eduskunnalla ollut merkittävää liikuntapoliittista valtaa yleisten poliittisten ja yhteiskunnallisten virtauksien kanavoijana, jota se on käyttänyt ainakin osittain puoluepoliittiseksi ja luokkapohjaiseksi koetun ur-

heiluinstituution tukemisessa. Eduskunnan liikuntapoliittinen valta on läheisesti kytkeytynyt puolueiden kautta liikunnan keskus- eli etujärjestöihin. Tämä on ollut yleisten voimasuhteiden ohella toinen merkittävä eduskunnan epäsuoran liikuntapoliittisen vallan muoto. Suhde keskusjärjestöjen ja eduskunnan välillä on ollut kaksisuuntainen. Yleiset poliittiset virtaukset ovat vaikuttaneet eduskunnan voimasuhteiden kautta myös järjestöpolitiikkaan, toisaalta ovat järjestöt pyrkineet vaikuttamaan heitä lähellä olleiden puolueiden ja kansanedustajien kautta eduskunnan päätöksentekoon.

Eduskunnan merkitys liikunnan kannalta näkyy konkreettisimmillaan liikuntaan liittyvän lainsäädännön, esim. liikuntalain säätämisen yhteydessä. Eduskunnan säätämät oikeusnormit voivat vaikuttaa liikuntaan suoraan, kuten esim. liikuntalain tai urheiluopistojen valtionapulain yhteydessä. Epäsuoraa vaikutusta liikuntaan on esim. yhdistyslainsäädännöllä tai muulla taloudelliseen toimintaan yleisesti vaikuttavalla lainsäädännöllä. Lainsäädäntöprosessin loppuvaiheessa nousee kansanedustajien ja eduskuntaryhmien merkitys viimeistään keskeiseksi, vaikka varsinainen lain valmistelutyö olisikin tapahtunut eduskunnan ulkopuolella. Tässä mielessä eduskunta harjoittaa sille valtiosäännössä määrättyä periaatteellista valtaa, mutta etenkin liikuntalain säätämisen yhteydessä oli nähtävissä, että liikuntapoliittisen päätöksenteon keskus ei ollut Arkadianmäellä.

Eduskunnan käyttämä budjettivalta on rajallinen liikunnan suhteen, koska liikunnan rahoitus on toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut pääasiallisesti valtion tulo- ja menoarvion ulkopuolella veikkausvoittovaroin. Tässä mielessä liikunnan riippumattomuus korkeimmasta poliittisesta auktoriteetista korostuu ja on ilmeistä, että tämä on vähentänyt oleellisesti eduskunnan todellista liikuntapoliittista panosta. Ennen veikkauksen tuoton suomaa vapautta olivat eduskunnassa esim. 1930-luvulla käydyt budjettikeskustelut merkittävä liikuntapolitiikan julkinen foorumi ja päätöksenteon taso. Samasta syystä voidaan myös autonomian ajan loppuvaiheen ja itsenäisyyden ajan ensi vuosien aikana katsoa eduskunnassa tapahtunut vaikuttaminen merkittävämmäksi toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan nähden. Toisaalta on valtion roolin laajeneminen toisen maailmansodan jälkeisenä hyvinvointivaltion rakentamisen aikana merkinnyt myös sitä, että eduskunta on voinut tulo- ja menoarvion puitteissa tehdä merkittäviä liikunnan talouteen liittyviä päätöksiä. Esimerkiksi liikuntarakentaminen, koulutusjärjestelmä ja muiden yleisten puitteiden - liikunnan infrastruktuurin - luominen on ollut osa viime kädessä eduskunnan liikuntapoliittista vaikutusta.

Samalla, kun eduskunnan taloudellisten resurssien kohdentamisen kautta harjoittama valta on suhteellisesti vähentynyt pitkällä aikavälillä on eduskunnan liikuntapoliittinen vaikuttaminen muuttanut hieman muotoaan. Toimeenpano- ja hallintovallan valvonta on luonnollisesti jatkunut muodollisesti ennallaan läpi itsenäisyyden ajan. Liikuntapolitiikan rajallinen merkitys parlamentarismissa näkyy silti siinä, ettei se ole laukaissut merkittäviä valtioneuvoston tai ministereiden toimintaan kohdistuneita

poliittisia kriisejä, vaikka liikunnan kentässä ja järjestöpolitiikassa käyty poliittinen taistelu olisi siihen voinut antaa aihehtakin. Yksikään Suomen hallitus ei ole kaatunut liikuntapoliittiseen ongelmaan, vaikka hallitukset ovat voineet kaatua hyvinkin toisarvoisiin asiakysymyksiin. Tosin esim. 1930-luvulla käydyssä välikysymyskeskustelussa TUL:n valtionavusta huomattiin, että tällainen mahdollisuus oli silti potentiaalisena olemassa. Myöskään liikuntahallinnon toimintaan ei ole eduskunnan tasolla yleensä puututtu. Poikkeuksena olivat vuonna 1963 eduskunnassa esille nostetut urheilulautakunnan määrärahojen jaossa ja valvonnassa olleet epäkohdat, joihin valtioneuvoston tarkastajat puuttuivatkin. Tässä mielessä eduskunnan valvonta ei ole muuten aktualisoitunut, mutta on kuitenkin ollut taustalla yhtenä liikuntapoliittisen vaikuttamisen mahdollisena ulottuvuutena.

12.2 Liikunta-aloitteet

Erityisen kiinnostava ja konkreettinen parlamentaarinen liikuntapoliittisen vaikuttamisen muoto on yksittäisten kansanedustajien aloite-oikeus, jota myös liikuntakulttuurin alueella on käytetty yhä ahkerammin. Aloitteiden kautta on mahdollista lähestyä yhdestä näkökulmasta muuten vaikeasti hahmotettavaa eduskunnan liikuntapoliittista roolia ja politiikan sisältöä.

Eduskunnassa on kansanedustajilla ollut mahdollista vuoden 1928 valtiopäiväjärjestyksen uudistamisen jälkeen tehdä kolmentyyppisiä aloitteita: toivomusaloitteita, raha-asia-aloitteita ja lakialoitteita. Tätä ennen tehdyt liikuntaa koskevat aloitteet olivat muodoltaan anomusehdotuksia. Eri aloitetyyppien erottelu ei ainakaan liikunnan kohdalla ole mielekäästä, sillä useimmiten sekä toivomus- että raha-asia-aloitteet ovat koskeneet taloudellisia kysymyksiä. Lakialoitteita on tehty selvästi vähemmän. Aloitteiden merkitys poliittisen vallankäytön kokonaisuudessa on rajallinen, mutta ne ovat mielenkiintoinen osa eduskuntatyöskentelyä ja yksi parlamentaarisen aktiivisuuden ilmaus.⁴

Eduskunta-aloitteet ovat toisaalta kansanedustajien suoran vaikuttamisen väylä, toisaalta aloitteet edustavat poliittisen julkisuuden yhtä muotoa. Aloitteiden päämäärät saattavat olla muuta kuin aloitetekstissä on kerrottu. Aloitteet liittyvät usein vaalitulanteisiin ja yleensä kansanedustajien aktiivisuuden osoittamiseen. Aloitteilla herätetään usein huomiota paikallisesti oman rajallisen äänestäjäjoukon keskuudessa. Rungas aloitteiden tekeminen näyttää myös kuuluvan tiettyjen populistisesti suuntautuneiden puolueiden, kuten SMP:n poliittiseen kulttuuriin ja yleiseen toimintatapaan.

Koska hyvin harvat kansanedustajien tekemät aloitteet johtavat käytännön toimenpiteisiin, on niiden välitön liikuntapoliittinen merkitys vähäinen. Tämä on tietenkin kansanedustajien tiedossa. Eduskunta-aloitteet

ovat silti yksi konkreettinen poliittinen mittari, jolla voidaan mitata liikuntapoliittisia painotuksia sekä laadullisin että määrällisin menetelmin. Kuten Tuomikoski-Leskelä taidealoitteita käsittelevässä tutkimuksessaan on tuonut esille, liittyy aloitteiden tekoon tietty propagandistinen funktio.⁵ Tärkeämpää kuin aloitteiden todellinen merkitys on se, mitä ne kertovat kansanedustajien liikuntapoliittisista tavoitteista tai ajattelusta. Tässä mielessä aloitteet heijastelevat poliittisen eliitin piirissä vallitsevaa yleistä liikuntapoliittista mentaliteettia ja sitä, mitä kansanedustajat haluavat siitä julkisesti painottaa. Aloitetekstien perusteiden ja kohteiden valintojen välityksellä on mahdollista laajan empiirisen aineiston avulla kartoittaa kansanedustajien käsityksiä liikunnan yhteiskunnallisesta merkityksestä. Toisaalta voidaan aloitteiden kautta mitata kansanedustajien yleistä kiinnostusta liikuntaa kohtaan. Lisäksi on huomattava, että eduskunnassa hylätty aloite voi johtaa toimenpiteisiin jollakin muulla liikuntapoliittisen päätöksenteon tasolla, joko antamalla virikkeitä tai osoittamalla konkreettisen ratkaistavan ongelman. Tällaisia ovat olleet 1980-luvulla urheilulukioiden perustamisajatukset, joita mm. SDP:n kansanedustaja Antti Kalliomäki aloitteissaan pyrki ajamaan.

Tuomikoski-Leskelän tutkimuksessa on aloitteiden näkökulmasta käsitelty taiteen ja politiikan suhdetta.⁶ Omassa tutkimuksessani olen hienman samaan tapaan lähestynyt liikunnan ja politiikan suhdetta. Analyysia ei ole tässä työssä viety varsinaisia aloitetekstejä ja tekijän puoluekantaa pidemmälle. Esimerkiksi aloitteita tehneiden kansanedustajien kytkennät liikuntaan ja etujärjestöihin on rajattu varsinaisen analyysin ulkopuolelle. Näyttää kuitenkin siltä, että tämä kytkentä ei ole ollut automaattinen, vaan liikuntaa kohtaan on eduskunnassa osoittanut kiinnostusta myös joukko poliitikkoja, jotka eivät muuten ole vaikuttaneet liikuntapolitiikassa. Voikin olla niin, että liikunta-aloitteet ovat palvelleet useissa tapauksissa muita kuin suoranaisesti liikuntapoliittisia intressejä, esimerkiksi edustajan julkisuuskuvaava, vaalityötä tms.

Liikuntaa koskevat aloitteet on analysoitu kattavasti vuosien 1917-1990 väliseltä ajalta. Analysoituja aloitteita on kaikkiaan 945, joista 854 on ajanjaksolta 1979-1991. 1980-luvulla kasvattivat erityisesti kevyen liikenteen väylien rakentamista käsitelleet aloitteet liikunta-aloitteiden määrää noin kolmanneksella. Vuosina 1917-1978 jätettiin kaikkiaan 129 liikuntaa koskevaa eduskunta-aloitetta, joista tässä on analysoitu 101 kappaletta. Otos on siis todella kattava, vaikka se määrällisesti painottuukin ajanjaksoon vuodesta 1978 eteenpäin.⁷

Eduskunta-aloitteiden analyysi on tehty kahdella eri tavalla. Ensin on aloitteet jaoteltu kohteen ja aloitteen tekijän mukaan. Toisessa vaiheessa on aloitteet jaoteltu käyttäen hyväksi AGIL-mallin eri kategorioita. Toisen vaiheen tarkastelun tavoitteena on ollut selvittää, miten aloitteista on käynyt ilmi erilaiset liikuntaan liitettävät yhteiskunnalliset perusfunktiot.

Urheilua koskevat aloitteet olivat vuosina 1917-1978 lukumäärällisesti neljännellä sijalla sivistystoimen aloitteista taiteen, tieteen ja vapaan kansansivistystyön jälkeen. Aloitteita oli kuitenkin enemmän kuin kirjas-

totoimessa ja nuorisokasvatustyössä.⁸ On tosin huomattava, että kirjastoihin liittyvien aloitteiden tarve väheni vuoden 1928 jälkeen, kun valtion kirjastotoimi järjestettiin lailla. Nuorisokasvatusta ei ennen 1960-lukua mielletty valtionhallinnon tehtäväkenttään, mistä johtui sen saama vähäinen huomio. Liikunnasta tehtyjen aloitteiden määrä on ollut kaiken aikaa suhteellisesti melko pieni. Tähän on oleellisesti vaikuttanut liikunnan veikkausvoittovaroin järjestetty valtionapu, mikä on vähentänyt tarvetta jättää raha-asiain aloitteita.

Vuodesta 1978 eteenpäin otettiin analyysiin laajemman liikuntakäsitteen mukaisesti myös kevyen liikenteen väyliä, virkistysalueita, urheilukalastusta ja -metsästäystä koskevat aloitteet. Tämä nosti aloitteiden määrää jonkin verran, mutta aloitteiden määrän kasvu on ollut runsasta muutenkin. Vuosina 1917-1944 tehtiin yhteensä 5722 eduskunta-aloitetta. Vuonna 1979 aloitteita tehtiin 3691 kappaletta ja vuonna 1990 4794 kappaletta, eli vuotta kohden lähes saman verran kuin maailmansotien välisenä aikana yhteensä. Nousu oli vuoteen 1979 verrattuna noin 1,3-kertainen. Aloitteiden määrän paisumista on yritetty rajoittaa eduskunnan piirissä vapaaehtoisin toimin, mutta tilastojen mukaan huonolla menestyksellä. Aloitteiden määrän kasvaessa on niiden läpimenoprosentti vastaavasti alentunut ja koko aloiteinstituution arvo on kokenut inflaation.⁹

Vuosien 1979-1990 välisenä aikana nousi liikunta-aloitteiden vuotuinen määrä 4,8-kertaiseksi, eli noin 3,7-kertaa nopeammin kuin aloitteet yleensä. Jopa perinteiset urheilualoitteet eli suppeamman liikunnan käsitteen mukaiset aloitteet (mm. ilman kevyen liikenteen väyliä) kasvoivat tänä aikana noin 3,8-kertaisesti. Osoitus liikunta-aloitteiden voimakkaasta kasvusuuntauksesta on, että vuosina 1917-1978 tehtiin keskimäärin 2,1 liikunta-aloitetta vuodessa ja vuosina 1979-1990 jo peräti 70 aloitetta vuodessa. Suppeamman käsitteen mukaisesti keskiarvo oli noin 40 aloitetta vuodessa.

Taulukossa 15 on aloitteet luokiteltu aihepiirinsä mukaan yhteenoista ryhmään. Suosituimmat aloitekohteet ovat vuosina 1917-1978 olleet urheiluopistot, yleinen liikunnan tuki ja rajattu järjestökohteet. Urheiluopistoaloitteet liittyvät läheisesti alueellisiin intresseihin. Yleinen liikunnan tuen lisäys vaikuttaa usein pelkältä vaalipropagandalta, mutta se on liittynyt myös pyrkimykseen irroittaa liikunnan rahoitus veikkausvoittovaroista tai saada liikunnalle suurempi osuus noista rahoista. Rajatuista järjestökohteista tehdyissä aloitteissa näkyy kansanedustajia lähellä olleiden taustaryhmien vaikutus. Kyseisistä aloitteista useimmat tehtiin sotien välisenä aikana, jolloin pyrittiin yleensä TUL:n lakkautetun avustuksen palauttamiseen. Myös porvarilliset puolueet ajoivat omien liittojensa etuja. Näiden aloitekohteiden jälkeen neljännellä sijalla oli koululiikunta ja liikuntakoulutus. Suuri osa näistä aloitteista tehtiin heti sodan jälkeen, kun ryhdyttiin pohtimaan korkeimman liikunnanopetuksen järjestelyä.

TAULUKKO 15 Liikuntaa koskevien eduskunta-aloitteiden jakautuminen eri kohteisiin vuosin 1917-1978 (%)

	1917- 1944	1945- 1961	1962- 1978	1917- 1978	(N)
Yleinen liikunnan tuen lisäys	6	3	24	15	(19)
Järjestöjen tuen lisäys	3	10	9	8	(10)
Rakennusavustusten lisäys	12	7	2	5	(7)
Rajattu järjestökohde	39	10	3	14	(18)
Rajattu rakennuskohde	9	3	5	5	(7)
Urheiluopistot ¹⁾	21	0	32	22	(28)
Liikuntatiede	0	3	6	4	(5)
Liikuntahallinto	0	10	3	4	(5)
Koululiikunta ja liikuntakoulutus	6	28	8	12	(15)
Lainsäädäntö	0	17	6	7	(9)
Muut	3	7	3	4	(5)
Yht.	99	98	101	100	
N	(33)	(29)	(66)	(128)	

1)Tähän ryhmään kuuluvat myös urheiluopistojen rakennushankkeita koskevat aloitteet.

Kun kutakin periodia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, saadaan esiin joitakin historiallisia painotuksia, jotka liittyvät liikuntajärjestelmän yleiseen kehitykseen. Vuosina 1917-1944 suosituin aloitekohde oli rajattu järjestökohde (39%, 13 aloitetta). Näistä 8 koski TUL:n avustusta. Lukuun sisältyvät myös ensimmäiset liikuntaa koskeneet aloitteet, jotka nekin tehtiin erikseen porvarillisille liitoille ja TUL:lle. Toiseksi suosituin oli urheiluopistoja koskevien anomusten ryhmä. 1920-luvulla perustettiin useita urheiluopistoja (yleensä voimistelukotien nimellä) ja ne luonnollisesti tarvitsivat valtion tukea. Opistot olivat sidoksissa urheilun keskusjärjestöihin ja anomuksetkin suuntautuivat vain oman puolueen opistoille (suuri osa urheiluopistoja koskevista anomuksista ja aloitteista voitaisiinkin hyvin ryhmitellä kohtaan "rajattu rakennuskohde"). Kolmantena ryhmänä on yleinen rakennusavustusten lisäys (12%, 4 aloitetta). Nämä liittyivät pyrki- myksiin aloittaa rakennusavustusten jako, mikä toteutuikin vuonna 1931. Aloitteiden painopiste oli selvästi keskusjärjestöjen intressien ajamisessa. Tähän vaikutti yleinen kireä poliittinen tilanne, joka heijastui myös TUL:n vastaisina toimina.

Vuosina 1945-1961 tehtiin kaikkiaan 29 liikuntaa koskevaa aloitetta. Näistä 28% (8 kpl) koski liikuntakoulutusta tai koululiikuntaa. Pääosa kyseisistä aloitteista käsitteli liikuntakorkeakoulun perustamista. Tämä on

ymmärrettävää, istuihan tänä aikana kolme komiteaakin pohtimassa tätä ajankohtaista kysymystä (1947 Bruhn, 1952 Lönnroth ja 1960 Penttilä). Lainsäädäntöä koskevia aloitteita tehtiin 5 (17%). Nämä sisälsivät ajankoh-
taisia ehdotuksia laeiksi liikuntakorkeakoulusta, urheiluopistoista ja urhei-
lukenttien maapohjakysymyksistä. Seuraavina ryhminä olivat järjestöjen
tuen lisäystä ja liikuntahallintoa koskevat aloitteet (kumpiakin 3 kpl, 10%).
Edelliset suuntautuivat uusiin avustusmuotoihin, kilpailumatkakorvauk-
siin ja rautatiealennuksiin ja jälkimmäiset koskivat avustusten jaossa il-
menneitä epäkohtia. Tämän ajanjakson aloitteet keskittyivät yleensäkin
hallinnollisiin kysymyksiin. Tämä oli seurausta nopeasti lisääntyneen
avustusmäärän tuomista ongelmista ja siitä, ettei liikuntakoulutusjärjestel-
mää ollut vielä kehitetty.

Vuosina 1962-1978 tehtiin 66 liikuntaa koskevaa aloitetta eli yli kaksi kertaa niin paljon kuin edellisenä vastaavan pituisena jaksona. Nyt suur-
rimmaksi ryhmäksi nousivat urheiluopistoja koskevat aloitteet, jotka
muodostivat lähes kolmanneksen kaikista aloitteista. Niillä pyrittiin saa-
maan aloitteentekijän kotiseudulle tai poliittiselle tukialueelle uusi opisto.
Aloitteiden suuri määrä johtuu siitä, että täsmälleen saman sisältöisiä
aloitteita tehtiin vuodesta toiseen. Toiseksi suurin ryhmä oli yleinen lii-
kunnan tuen lisäys (24%, 16 aloitetta). Nämä aloitteet liittyivät yleensä pää-
töksiin, joilla liikunnan suhteellista osuutta vähennettiin veikkausvoitto-
varoista. Loput aloitteet jakaantuivat melko tasaisesti eri ryhmiin. Tänä
ajanjaksona liikunta-aloitteiden konkreettinen merkitys romahti. Luku-
määrän kasvaessa ja läpimenoprosentin pienetessä niiden merkitys koki
inflaation. Sama merkitys oli aloitteiden sisällöllisen laadun heikkenemi-
sellä, kun aloitteiden propagandistinen funktio tuli ilmeisesti kansane-
dustajille tärkeimmäksi.

Taulukossa 16 on kuvattu aloitteiden suuntautuminen eri kohteisiin
vuosina 1979-1990. Luokitus on muuten sama kuin vuosina 1917-1978,
mutta mukana ovat lisäksi edellä mainitut kevyen liikenteen väylät, vir-
kistysalueet sekä metsästys- ja virkistyskalastusaloitteet. Kevyen liikenteen
väylät nousivat selvästi suosituimmaksi aloitekohteeksi peräti 33,8 prosen-
tilla. Toiseksi nousi rajattu rakennuskohde (18,7%) ja kolmanneksi rajattu
järjestökohde. Urheiluopistojen osuus aloitteissa laski neljänneksi lähelle
liikuntatiedettä. Opistojen rakentaminen ei enää 1980-luvulla ole ollut yhtä
polttava ongelma kuin aikaisemmin. Yleinen tiedon ja tieteen merkityksen
kasvu näkyi puolestaan liikuntatieteen korostamisena. 1980-luvun merkit-
tävin trendi oli kuitenkin liikunta-aloitteiden määrän räjähdysmäinen
kasvu. Aloitteilla tehtiin edelleen vaali- ym. poliittista propagandaa, mutta
joukkoon mahtui myös hyvin valmisteltuja ja perusteltuja aloitteita.

TAULUKKO 16 Liikuntaa koskevien edustakunta-aloitteiden jakautuminen eri kohteisiin vuosina 1979-1990

	Yht.	%
Yleinen liikunnan tuen lisäys	28	3,3
Järjestöjen tuen lisäys	18	2,1
Rakennusavustusten lisäys	7	0,8
Rajattu järjestökohte	80	9,4
Rajattu rakennuskohte	160	18,7
Kevyen liikenteenväylä (spesifi)	289	33,7
Kevyen liikenteenväylää (yleinen)	19	2,2
Virkistysalue (spesifi)	23	2,7
Virkistysalue (yleinen)	21	2,5
Urheiluopistot	41	4,8
Liikuntatiede	40	4,7
Liikuntahallinto	17	2,0
Koululiikunta ja liikuntakoulutus	26	3,0
Lainsäädäntö	9	1,1
Metsästys/kalastus	25	3,0
Muut:		
Tuki suunnistuskarttoihin	12	1,4
Urheiluvammojen ehkäiseminen:ympäristö	5	0,5
Ihminen	11	1,3
"muut"	24	2,8
Yhteensä	855	100,0%

Aktiivisimmat puolueet vuosina 1917-1978 olivat Sosialidemokraatit (29%) ja SKDL (21%), kun aloitteet jaoteltiin ensimmäisen allekirjoittajan puoluekannan mukaan. SMP, Keskustapuolue/Maalaisliitto ja Kokoomus olivat varsin tasavahvoja. SMP:n osuus alkoi tosin vasta vuoden 1966 vaalien jälkeen, mikä antoi jo osviittaa puolueen suhteellisesta aktiivisuudesta aloitteiden tehtäilyssä. Vuosina 1917-1944 tehdyistä aloitteista oli suurin osa, 58 %, SDP:n tekemiä. Tämä johtui paljolti 1930-luvulla käydyin TUL-kiistan aikana tehdyistä esityksistä, mutta myös muilla alueilla oltiin sosialidemokraattien piirissä aktiivisia. Kokoomuksen aloitteet olivat toiseksi suurin ryhmä ja ne keskittyivät urheiluopistojen tukemiseen.

Vuosina 1944-1961 nousi SKDL aktiivisimmaksi aloitteiden tekijäksi (35%). Aloitteet suuntautuivat urheilujärjestöjen tukemiseen, TUL:n 30-luvun kiistassa menettämän omaisuuden palauttamiseen ja koululiikunnan kehittämiseen. Sosialidemokraatit tekivät seuraavaksi eniten aloitteita (28%) pääasiassa lainsäädännön ja liikuntahallinnon kysymyksistä. Maalaisliitto ja kansanpuolue olivat tasavahvoja (kumpikin 14%) edellisen ajaessa maaseudun ongelmien ratkaisuja jälkimmäisen keskittyessä liikuntakasvatuskorkeakouluasiaan.

Vuosien 1962-1978 välillä SKDL säilytti johtoasemansa ajamalla

yleistä avustusten lisäämistä sekä liikuntahallinnon ja lainsäädännön kysymyksiä. SMP nousi nopeasti toiselle sijalle (24%) lähinnä lukuisilla urheilupuolueiden perustamista ajaneilla aloitteillaan. SDP ja Keskustapuolue olivat seuraavina ja niiden perässä Kokoomus ja LKP.

Ajanjaksona 1979-1990 kärjessä olivat jälleen SDP (26,2%). Toiselle sijalle kiipesi SMP (20,1%) ja SKDL putosi tilastoissa voimakkaasti alaspäin. Kokoomus ja keskustapuolue olivat edelleenkin tasavahvoina ja nyt selvästi suuremmalla osuudella kuin SKDL. Eduskuntaan uutena ryhmänä tulleet vihreät eivät osoittaneet liikuntaa kohtaan kiinnostusta ainakaan aloitteiden määrällä mitattuna. Ainoa vihreiden allekirjoittama aloite oli Osmo Soininvaaran protestiksi tarkoitettu toivomusaloite, että "hallitus ryhtyisi toimiin rullasuksiihdon ympärivuotisten harjoitusedellytysten turvaamiseksi Suomessa".

Kun aloitteiden määrä suhteutettiin puolueiden kansanedustajien määrään saatiin puolueiden välinen järjestys vuosilta 1979-1990 hieman toisenlaiseksi kuin absoluuttisin luvuin mitattuna (taulukko 17). Näin laskeutui paljastui todelliseksi "urheilupuolueeksi" äärivasemmistolainen DEVA. Suuret puolueet tippuivat alaspäin SMP:n pysyessä korkealla. SMP ja DEVA:n kommunistit olivat omilla lukemillaan. Kolmanneksi eniten liikunta-aloitteita edustajaa kohden tekivät kristilliset, mutta ero muihin puolueisiin oli pieni.

TAULUKKO 17 Liikuntaa koskevat aloitteet suhteutettuna puolueiden kansanedustajien määrään

	Aloitetta / Kansanedustaja
DEVA	1,36
SMP	1,03
SKL	0,37
SKDL	0,35
SDP	0,32
RKP	0,24
Kokoomus	0,22
Suomen keskusta	0,21
Liberaalinen kansanpuolue	0,13
Vihreiden puolue	0,06

Vaalipiireittäin tarkasteltuna nousi Keski-Suomi korkeimmalle 16,8 prosentilla. Aloitteet laskettiin kolmelta vaalikaudelta 1979-1990, jolloin saatiin jokaisen vaalikauden keskiarvo sekä koko ajanjakson keskiarvo (taulukko 18). Keski-Suomen jälkeen tulivat Uusimaa sekä Turun pohjoinen vaalipiiri.

TAULUKKO 18 Vaalipiirittäinen osuus (%) eduskunta-aloitteista kolmella viimeisellä vaalikaudella vuosina 1979-1990

	1979- 1982	1983- 1986	1987- 1990	keski- arvo
	3,7	1,1	5,2	3,7
Uusimaa	11,1	22,6	9,9	14,0
Turun eteläinen	14,8	5,3	6,7	7,3
Turun pohjoinen	5,6	9,0	14,4	11,5
Hämeen eteläinen	7,4	12,4	8,4	9,5
Hämeen pohjoinen	4,6	1,1	6,0	4,3
Kymen lääni	7,4	1,5	3,4	3,3
Mikkelin lääni	9,3	10,2	1,5	5,3
Kuopion lääni	6,5	4,5	4,5	4,8
Pohjois-Karjala	4,6	1,5	1,5	1,9
Vaasan lääni	4,6	5,6	10,1	8,0
Keski-Suomen lääni	9,3	16,9	18,4	16,8
Oulun lääni	7,4	6,0	7,9	7,4
Lapin lääni	3,7	2,3	2,1	2,4
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vasemmisto on kaiken aikaa ollut aktiivisin liikunta-aloitteiden tekijä, vain viime vuosikymmeninä lähenee SMP vasemmistopuolueiden osuutta. Toisen maailmansodan jälkeisessä poliittisessa muutoksessa nousi SKDL voimakkaasti esille kokoomuksen aloitteisuuden vastaavasti vähetessä. Vasta 1980-luvulle tultaessa kääntyi tämä järjestys toisinpäin. Maalaisliitto/Keskustapuolueen osuus nousi niinkään sodan jälkeen, mutta on sittemmin pysytellyt samassa. Nämä yleiset kehityspiirteet ovat toistuneet myös taidealoitteiden kohdalla.¹⁰

Vain pieni osa aloitteista johtaa tulokseen. Aloiteoikeus kuuluu kansanedustajan muodollisiin oikeuksiin eikä ole niinkään todellisen poliittisen vallan väline. Nousiaisen mukaan aloiteoikeus onkin näennäinen; enemmän kuin puolet aloitteista saattaa jäädä käsittelemättä ja enimmäkseen käsitellyistäkin tulevat hylätyiksi.¹¹ Kuvaus sopii varsin hyvin myös liikuntaa koskeviin aloitteisiin. Esimerkiksi vuosina 1978-1983, jolloin tehtiin yhteensä 156 liikunta-aloitetta, ei yhtä ainoata hyväksytty. Vuonna 1984 meni läpi 50 aloitteesta yksi.

Yleensä ovat myönnetty summat olleet pienempiä kuin haetut niin kuin luonnollista onkin, mutta erikoista on, että ne joskus ovat jopa kasvaneet. Tavallisesti myönnetty summat ovat olleet suuruudeltaan muutamia kymmeniä tuhansia markkoja. Esim. vuosien 1984-1989 välillä liikunnalle myönnettiin noin neljä miljoonaa markkaa. Suurin osa hyväksytyistä aloitteista on koskenut joko tietyn urheiluseuran toimintaa tai tiettyä ra-

kennuskohdetta. Suurimmat summat ovat menneet urheiluopistoille, moottoriratojen tai mm. urheilutalojen rakentamiseen tai joidenkin urheiluseurojen toiminnan tukemiseen. Hallituspuolueiden edustajien tekemillä aloitteilla on ymmärrettävästi ollut paremmat mahdollisuudet mennä läpi.

Kuten aikaisemmin todettiin, on eniten aloitteita viimeisten vaalikausien aikana tehty kevyen liikenteen väylistä. Niillä ei kuitenkaan ole ollut käytännön merkitystä, koska ne eivät ole koskaan menneet läpi. Tiet on tulkittu alueellisiksi kysymyksiksi, joiden rakentamispäätökset on hattu pitää paikallisella tasolla.

Eduskunta-aloitteiden taloudellinen merkitys koko liikunnan julkisessa rahoituksessa on pieni. Joillekin yksityisille kohteille niillä on kuitenkin voinut olla merkitystä. Aloitteiden runsas ja kasvava käyttö erityisesti liikunnan alueella on useamman syyn summa. Ainakin seuraavilla tekijöillä voidaan katsoa olevan merkitystä liikunta-aloitteiden määrän kasvuun: 1) Liikuntaharrastuksen yleistymisen ja tätä kautta sen yhteiskunnallisen painoarvon kasvu. 2) Liikunnan näkyvyyden lisääntyminen joukkoviestimien kautta mm. joukkoviestinnän volyymin kasvun mukana. Esimerkiksi radiossa ja televisiossa on lähetysaikojen määrä lisääntynyt. Sama koskee lehdistön yhteistä urheiluun ja liikuntaan käytettyä palstatilaa. 3) Liikuntaa koskevat eduskunta-aloitteet ovat lisääntyneet samanaikaisesti, kun populististen puolueiden, varsinkin SMP:n kannatus on kasvanut. Näyttää siltä, että merkittävän kansansuosion omaavan sektorin, kuten urheilun esilletuominen kuuluu tällaisen puolueen - ja miksei muidenkin puolueiden - uusimpaan toimintatapaan.

Aktiivisimmat yksittäiset kansanedustajat löytyivät toisaalta ääriväsymmistöstä ja toisaalta SMP:stä. Suuret puolueet ovat jopa kristillisten ja SKDL:n perässä ja vihreiden puuttuminen liikuntaan on tapahtunut vain protestimielessä.

12.3 Aloitteiden heijastelemat näkemykset liikunnan yhteiskunnallisesta merkityksestä

Eduskunta-aloitteissa käytetty argumentointi tuo esiin - paitsi tietenkin erilaisia poliittisia ja yhteiskunnallisia näkemyksiä - myös yleisesti niiden tekijöiden muutosprosessin, jotka kuvastavat liikuntakäsitteen yhteiskunnallisia yhteyksiä. Urheilu ja liikunta on eri aikoina kytketty mitä moninaiimpiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Seuraavassa tarkastellaan sitä, millaisia perusteluita kansanedustajat ovat käyttäneet aloitteiden ajamiseksi.

Ensimmäisissä eduskunta-aloitteissa liikunta kytkettiin varsin selvästi eri sosiaaliryhmiin. Varsinaisesti ei tässä yhteydessä ole syytä puhua luokista, sillä avoimia luokkaintressejä ei näihin esityksiin liittynyt.

Eklund ja Ritavuori puhuivat vuonna 1919 historiallisessa aloitteessaan, joka johti liikunnan säännöllisen julkisen tuen käynnistymiseen, "urheilun arvosta isänmaalliselta kannalta" ja liittivät sen erityisesti armeijan kehittämiseen. Samalla he nostivat esiin "kansallisen innostuksen ja yhtenäisyyden". Erityisen tärkeänä ohjaus- ja propagandatoimintaa pidettiin "syvien rivien, maalaisväestön sekä työväen" keskuudessa. Sosialidemokraatit Itkonen ja Pieti korostivat samana vuonna liikunnan merkitystä "nykyistä yksipuolista työtä tekevälle työläiselle" tietenkin terveyden, mutta erityisesti myös "työkyvyn" lisääjänä. Valistuneet porvarit siis ymmärsivät liikunnan integroivan merkityksen ja sosialistit tarjosivat esityksensä syötiksi työtehon nousua. Jo vuonna 1921 SDP:n Ampuja lisäsi mukaan myös urheilun "kansainvälisenä kulttuuri-ilmionä" ja korosti kilpailumenestyksen merkitystä itsenäiselle valtiollemme. Nämä teemat toistuivat yhä uudestaan sotien välisenä aikana.

Ailio (sd.) pyrki vuonna 1929 tasoittamaan urheilun avulla maaseudun ja kaupungin vastakohtaa ja Rantala (sd.) uskoi urheilun merkitykseen "yhä lisääntyvän ja kasvavan huliganismin vastustamiseksi". Tätä voisi yleisesti kutsua liikunnan sosiaalistavaksi tai kasvatukselliseksi funktioksi. Vastaavasti Lehtokoski (sd.) uskoi voimistelun herättävän naisissa "kaipuun henkisten arvojen kokoamiseen".

Toisen maailmansodan jälkeen uskoi Tervo (sd.) urheilun voimaan sodan rappeuttavia vaikutuksia vastaan, mikä ilmeni "juoppouden ja rikollisuuden kasvamisena, työn vieroksumisena ja yleisenä veltostumisena". Maalaisliiton Eskola yritti vuonna 1947 taistella urheilukenttien voimalla maaltapakoa vastaan. Maalaisliittolainen Rantamaa uskoi voimistelunopettajien vaikuttavan "nuorten elämäkäsityksen muodostamiseen jopa ratkaisevasti". Hykkäälä (sd.) oli vuonna 1957 menettänyt illuusionsa liikunnasta, joka voi "parhaassa tapauksessa muodostua eräänlaiseksi nuorison kansalaiskouluksi" sillä "se on meillä viime aikoina luisunut verratien suppeita intressipiirejä edustavien, urheilujärjestöjen johtoon kivunneiden johtoryhmien melko toisarvoiseksi taisteluksi jonkinlaisesta arvovallasta tai johtovaltaisuudesta". Tämä teema toistui sittemmin monissa aloitteissa. Maalaisliittolainen Pohjonen oli puolestaan vuonna 1963 huolissaan siitä, että "suomalaisten urheilijoiden saavutukset kansainvälisissä urheilukilpailuissa olivat suuresti heikentyneet". Tätä kuulemma kysyi peräti "Suomen kansa". Samoin katsoi Landström (lib.) vuonna 1970, että "Suomi alkaa urheilussa kuulua kehitysmaihini".

1970-luvun keskeisin teema oli kuitenkin kuntourheilun tukeminen. Kokoomuksen Mäki uskoi poikaurheilun kehittämiseen, sillä "nuorison toiminnan ohjelmointi nimenomaan kulttuuripuolella on osoittautunut vaikeahkaksi". Laine (kd.) katsoi kilpaurheilun jalkoihin jääneen "sellaiset merkittävät näkökohdat kuin toiminnan laajuus, kunto- ja joukkourheilu, liikunnan kansanterveydelliset vaikutukset ja tavoitteet, leiri, retkeily- ja kerhotoiminta, nuorisotoiminta, naisten joukkomittainen liikuntaharrastus, kasvatustyö ym. liikunnan yhteiskunnallista merkitystä korostavat perusteet". Vastakkainen näkemys puolestaan kristallisoitui

Veikko Vennamon (maas.) vuonna 1975 esittämään näkemykseen, että "urheilu- ja olympiavoitot ovat vieneet Suomen suuren maailman tietoisuuteen... Isänmaa on kuitenkin velkaa maansa parhaille pojille".

1980-luvulla näkyi tiedon merkityksen korostaminen lukuisissa liikuntatieteellistä tutkimusta tukeneissa aloitteissa. Antti Kalliomäki (sd.) yhdisti vuonna 1987 koko kansan liikunnan ja huippu-urheilun tietoon: "Liikuntatieteellisen tiedon tuottaminen kotimaisin voimin, sen hankkiminen ulkomailta ja välittäminen käytännön liikuntatyössä mukana oleville liittyy läheisesti sekä kansalaisten hyvinvoinnin parantamiseen että mahdollisuuksiin lisätä menestymistä huippu-urheilussa". Kalliomäen perusteluissa heijastui myös liikunnan rooli hyvinvointiyhteiskunnan kannalta. Liikunnan palautumista juurilleen hyöty- ja elinkeinoliikuntaan kuvastivat suuri joukko kevyen liikenteen rakentamiseen tähänneitä aloitteita. Puisto (sd.) kirjasi vuonna 1987 perusteluiksi: "Polkupyörän käyttö on jatkuvasti lisääntynyt sekä työ- että virkistysmatkailussa. Kansanterveydeliset ja -taloudelliset näkökohdat puoltavat toimenpiteitä, jotka edesauttavat kehityksen jatkumista samaan suuntaan..."

Aloitteiden määrän kasvu ja sisällöllisen tason laskeminen sai osakseen myös kritiikkiä. Vihreiden Soininvaara puuttui vuonna 1990 ironisesti monien aloitteiden mielettömyyteen ja turhuuteen:

"Rullasuksiihito on nouseva urheilumuoto, josta mahdollisesti myöhemmin kehittyä olympialaji. Vaikka lajin suosio Suomessa on suuri ja toiveet kansainvälisestä menestyksestä siten korkealla, ankarat sääolomme vaikeuttavat lajiharjoittelua talvisin, kun maa on lumen ja jään peitossa. Ovatpahan jotkut lajin harrastajat joutuneet korvikkeena tyytymään jopa harjoitteluun pyörättömillä suksilla. Koska vain lajin kovin kansallinen kärki voi ajatella talviharjoittelua etelässä, rullasuksiihdon ympärivuotisten harjoitteluedellytysten turvaamiseksi maahan pitäisi saada riittävästi lajiin soveltuvia sisähalleja tai vaihtoehtoisesti ulkoarjoitteluratoja, jotka pidetään sulina maahan asetetuilla sähkövastuksilla."

Soininvaaran kritiikin kohteeksi joutuivat siten niin liikuntapaikkarakentamisen epäkohdat, kilpaurheilun vääristymät kuin koko liikunta-aloite - instituution kärsimä arvonalennus.

Ensimmäisten vuosien avoimesti militarismiin ja yhteiskunnalliseen eheyttämiseen viitanneet pyrkimykset ovat saaneet vuosien varrella kadota. Kansainvälisen urheilumenestyksen korostaminen sen sijaan on pysynyt pitkään esillä. Kun aikaisemmin liikuntapolitiikka haluttiin suunnata nimenomaan alempiin kansankerrokseen on viime vuosina ja vuosikymmeninä ollut kohteena koko "kansaa". Kautta aikojen on uskottu liikunnan vaikuttavan nuorison siveyttä kehittävästi, sivistykseen sillä ei sen sijaan enää nykyään näytä olevan vaikutusta.

12.4 Aloitteiden funktioanalyysi

Aloitteiden taustalla olevien pyrkimysten selvittämiseksi voidaan myös käyttää teoreettisen viitekehyksen mukaista parsonsilaista AGIL-mallia. Eduskunta-aloitteita on tulkittu eri funktioiden mukaan, jolloin perusfunktioiden mukaisia painotuksia on haettu kahdelle eri asialle. Ensiksi on analysoitu aloitteentekijän eksplisiittisesti aloitteen tekstissä esittämät perustelut. Seuraavaksi on tulkittu minkä funktion täyttymistä aloitteen kohde esittää.

Analyysi perustuu pehmeään tekstilähtöiseen tulkintaan. Eduskunta-aloitteiden funktionaalisessa luokittelussa on tarkoituksella pysytelty yksinkertaisten päätelmien ja tulkintojen piirissä, ts. on pitäyditty siinä mitä aloitteessa on sanottu, eikä ole lähdetty spekuloidaan poliittisten taustamotiivien suhteen. On tietenkin huomattavaa, että eduskunta-aloitteen todellisena päämääränä ei aina suinkaan ole se mitä aloitetekstissä sinänsä lukee. Aloitteentekijällä saattaa olla muihin poliittisiin kysymyksiin liittyviä päämääriä, jolloin aloitteen tekemisellä sinänsä on lähinnä väli-neellistä arvoa.

Tekstilähtöinen tarkastelu on myös edellyttänyt etenkin Parsonsien luokittelemien funktioiden väljää tulkintaa, koska aloitteissa esitetyt perusteet eivät eksplisiittisesti ja yksiselitteisesti välttämättä suoraan sijoitu johonkin tiettyyn funktioon. Tässä mielessä analyysin menetelmää on luonnehdittava lähtökohdiltaan kvalitatiiviseksi, vaikka tulokset voidaan-kin esittää kvantitatiivisessa muodossa.

Analyysissa on keskitytty ilmeisiin funktionaalisiin painotuksiin. Yhdestä aloitteesta on voitu löytää useampaan, yleensä kahteen eri funktioon sopivia painotuksia. Yhteisökiinteyden (I) ja jännitysten hillintä (L) voidaan helposti nähdä koko liikuntakulttuurin taustalla, jolloin periaatteessa ne ovat myös jokaisen liikuntaa edistämään suunnatun eduskunta-aloitteen taustalla. Etenkin jännitysten hillintä (L) soveltuu monien liikunta-aloitteiden kohteisiin, kuten urheilupaikkojen rakentamiseen tai urheiluseurojen toiminnan ja koululiikunnan kehittämiseen. Tämän lisäksi on aloitteista pyritty löytämään erityisiä painotuksia. Analyysin nolla-kategoria edustaa tapauksia, joista ei voi tehdä AGIL-jaottelun mukaisia päätelmiä. Näihin kuuluvat sellaiset aloitteet, joita ei ole mitenkään perusteltu tai joiden kohdetta on hyvin vaikea sijoittaa parsonsilaiseen teoriaan. On huomattavaa, että nollakategoriaankin kuuluvat aloitteet voitaisiin tulkita esimerkiksi L-funktioon kuuluvaksi, koska liikunta yleisenä instituutiona sopii siihen.

Eri perusfunktioiden edistäminen näkyy kansanedustajien tekemissä aloitteissa niin, että voimavarojen hankinta (A) sekä jännitysten hillintä (L) nousevat esiin suurina ryhminä. Aloitteiden tavallisimmat kohteet voidaan sijoittaa joko A- tai L-kategoriaan. Voimavarojen hankinta, kuten esim. kansanterveys, tieto, koulutus tai kevyen liikenteen väylät ovat olleet etenkin 1970-luvun loppupuolelta selvimminkin esillä. Sen yleisyys kaikkien

liikunta-aloitteiden kohteena on ollut noin 40%. Jännitysten hillintään liitettävät asiat ovat olleet selvästi koko itsenäisyyden ajan merkittävien aloitteiden kohde. Viime vuosina on tosin voimavarojen hankinta noussut sen rinnalle, kun aloitteissa on korostunut hyötyliikunta, kuten kevyen liikenteen edistäminen. Itsenäisyyden ajan trendinä on myös ollut yhteisökiinteyttä edistävien aloitekohteiden asteittainen lasku.

Aloitteiden perusteissa oli 1920-luvulta alkaen merkittävin yhteisön integraatiota edistävä funktio. Se on myöhemmin saanut antaa sijaa voimavarojen hankinnalle, joka on tutkimusajanjakson jälkipuolella selvästi suurin perustetyyppi. Se on esiintynyt keskimäärin joka toisessa aloitteessa tärkeänä perusteena. Integraation käyttäminen perusteena on ollut vastavasti neljänneksen tietämällä. Sen rinnalle on vielä 1980-luvulla noussut jatkuvuus ja jännitysten hillintä. Sekä perusteissa että kohteissa on Parsonsin G eli toiminta päämäärien saavuttamiseksi ollut vähäisessä asemassa. Vaikka monen aloitteen taustatavoitteena on varmasti toiminta jonkin tietyn poliittisen päämäärän eteen, on näitä asioita hyvin vaikea tulkita itse aloitteissa esitetyistä perusteista tai aloitekohteesta.

Eduskunta-aloitteiden funktionaalinen jaottelu vahvistaa tässä tutkimuksessa jo aikaisemmin esilletuodun tulkinnan liikunnalle asetettujen funktionaalisten painotusten muuttumisesta yhteisökiinteyden ylläpidosta (I) voimavarojen hankintaan (A) sekä jatkuvuuden edistämiseen ja jännitysten hillintään (L). Tutkimuksen tulosten yhteenvetona voidaan sanoa, että tyypillinen liikunta-aloite koskee jotakin, jolla on merkitystä yhteisön jännitysten hillinnän ja jatkuvuuden kannalta ja se perustellaan voimavarojen hankkimisen avulla. Suomen itsenäisyyden ensi vuosikymmeninä tällainen aloite perusteltiin yhteisökiinteydellä.

Painotusten eroista huolimatta on kansanedustajien käsitys liikunnan yhteiskunnallisesta merkityksestä ollut melko yhtenäinen. Käsitys liikunnan vaikutuksista on myös ollut melko ihanteellinen. Tietenkin on propagandamielessä tehtyihin aloitteisiin lisätty korkealentoisia lausahduksia, mutta niiden esiintyminen on ollut niin johdonmukaista, että ne kuvastavat varmasti myös kansanedustajien perimmäisiäkin näkemyksiä. Liikunta on tulkittu hyväksi asiaksi, jonka tukeminen edistää paitsi omia poliittisia päämääriä myös yhteiskunnan yhteistä hyvää.

12.5 Yhteenvedo

Eduskunnalla on ollut merkittävää liikuntapoliittista valtaa yleisten poliittisten ja yhteiskunnallisten virtauksien kanavoijana, jota se on käyttänyt ainakin osittain puoluepoliittiseksi ja luokkapohjaiseksi koetun urheiluinstituution tukemisessa. Eduskunnan liikuntapoliittinen valta on samalla läheisesti kytkeytynyt puolueiden kautta liikunnan keskus- eli etujärjestöi-

hin. Eduskunnan merkitys liikunnan kannalta näkyy konkreettisimmillaan liikuntaan liittyvän lainsäädännön, esim. liikuntalain säätämisen yhteydessä. Eduskunnan käyttämä budjettivalta on rajallinen liikunnan suhteen. Toisaalta on valtion roolin laajeneminen toisen maailmansodan jälkeisenä hyvinvointivaltion rakentamisen aikana merkinnyt myös sitä, että eduskunta on voinut tulo- ja menoarvion puitteissa tehdä merkittäviä liikunnan yleiseen toimintaympäristöön liittyviä päätöksiä.

Eduskunta-aloitteet ovat toisaalta kansanedustajien suoran vaikuttamisen väylä, toisaalta aloitteet edustavat poliittisen julkisuuden yhtä muotoa. Aloitteet ovat yksi konkreettinen poliittinen mittari, jolla voidaan mitata liikuntapoliittisia painotuksia sekä laadullisin että määrällisin menetelmin. Liikuntaa koskevat aloitteet on analysoitu kattavasti vuosien 1917-1990 väliseltä ajalta. Suosituimmat aloitekohteet ovat vuosina 1917-1978 olleet urheiluopistot, yleinen liikunnan tuki ja rajattu järjestökohte. Vuosina 1917-1944 suosituin aloitekohte oli rajattu järjestökohte (39%, 13 aloitetta). Näistä 8 koski TUL:n avustusta. Vuosina 1945-1961 tehdyistä aloitteista 28% (8 kpl) koski liikuntakoulutusta tai koululiikuntaa. Pääosa kyseisistä aloitteista käsitteli liikuntakorkeakoulun perustamista. Vuosina 1962-1978 suurimmaksi ryhmäksi nousivat urheiluopistoja koskevat aloitteet, jotka muodostivat lähes kolmanneksen kaikista aloitteista. Vuosina 1978-1991 nousivat kevyen liikenteen väylät selvästi suosituimmaksi aloitekohteeksi peräti 33,8 prosentilla. Toiseksi nousi rajattu rakennuskohde (18,7%) ja kolmanneksi rajattu järjestökohte. Urheiluopistojen osuus aloitteissa laski neljänneksi lähelle liikuntatiedettä. Aktiivisimmat puolueet vuosina 1917-1978 olivat sosialidemokraatit (29%) ja SKDL (21%). Ajanjaksona 1979-1990 kärjessä olivat SDP (26,2%) ja SMP (20,1%).

Eduskunta-aloitteissa käytetty argumentointi tuo esiin miten urheilu ja liikunta on eri aikoina kytketty mitä moninaisimpiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Eri perusfunktioiden edistäminen näkyy kansanedustajien tekemissä aloitteissa niin, että voimavarojen hankinta (A) sekä jännitysten hillintä (L) nousevat esiin suurina ryhminä. Aloitteiden tavallisimmat kohteet voidaan sijoittaa joko A- tai L-kategoriaan. Itsenäisyyden ajan trendinä on myös ollut yhteisökiinteyttä (I) edistävien aloitekohteiden asteittainen lasku. Tällaista pyrkimystä yhteisön integrointiin oli esim. Ailion vuonna 1929 tekemällä aloitteella, jossa pyrittiin tasoittamaan eroja maaseudun ja kaupungin välillä. Sekä perusteissa että kohteissa on toiminta päämäärien saavuttamiseksi (G) ollut vähäisessä asemassa. Yhteenvetona voidaankin sanoa, että tyypillinen liikunta-aloite koskee jotakin, jolla on merkitystä yhteisön jännitysten hillinnän ja jatkuvuuden kannalta ja se perustellaan voimavarojen hankkimisen avulla. Suomen itsenäisyyden ensi vuosikymmeninä tällainen aloite perusteltiin yhteisökiinteydellä.

- 1 Suomen Hallitusmuoto 17.7.1919/94.
- 2 Kastari, P., Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet. Porvoo 1969, 122.
- 3 Hentilä, 1994, 57.
- 4 Nousiainen, J., Suomen poliittinen järjestelmä. Juva 1980, 190, 223-233, 247
- 248.
- 5 Tuomikoski-Leskelä, 1977, 142 - 143.
- 6 Tuomikoski-Leskelä, 1977.
- 7 Liikuntaa koskevien aloitteiden määrä poikkeaa hieman Tuomikoski-
Leskelän luvuista; luokittelu on tulkinnanvarainen.
- 8 Tuomikoski-Leskelä, 1977, 145.
- 9 Tuomikoski-Leskelä, 1977, 142.
- 10 Tuomikoski-Leskelä, 1977, 150.
- 11 Nousiainen, 1980, 178

13 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

13.1 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja analyysimenetelmät

Tutkimuksen pääteoriaksi on valittu Parsonsin funktioanalyttinen teoria. Parsonsin neljää yhteiskunnallisesti välttämätöntä funktioita, resurssien hankkiminen (A), toiminta päämäärien hyväksi (G), yhteisökiinteyden säilyttäminen (I) ja jatkuvuuden ylläpitäminen (L), on pyritty soveltamaan liikuntakulttuurin alueelle ja valtion liikuntahallinnon toiminnan analysoimiseen ja selittämiseen.

Funktioanalyttiseen tarkasteluun on tuotu mukaan myös sen uusimmat suuntaukset. Tämän avulla yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ja muuttuva yhteiskunta, kuten myös sen osana muuttuva liikuntakulttuuri, on paremmin ymmärrettävissä. Funktioanalyttisen teorian uusinta suuntausta kutsutaan neofunktionalismiksi.

Toisena tärkeänä teoreettisena mallina on käytetty Seppäsen kehittämää toimintastrategialuokitusta. Siinä on ristiintaulukoitu valtion viranomaisen allokoimat resurssit ja toisaalta yhteiskuntapoliittiset tavoitteet. Näin on saatu neljä erilaista valtiiovallan liikuntapoliittista strategiaa, joiden käyttöä on arvioitu eri aikoina ja eri kohteisiin.

Muina teoreettisina viitekehyksinä on käytetty dikotomialuokituksia instrumentaalinen / ekspressiivinen ja arvovationalismi / tekninen rationalismi. Suomalaisista tutkijoista ovat näitä teoreettisia viitekehyksiä käyttäneet liikuntakulttuurin ja -politiikan analyysiin mm. Heinilä ja Sänkiäho.

Tutkimuksen analyysimenetelmissä on tietoisesti pysytty voittopuolisesti pehmeällä tasolla. Empiirisesti varsin hyvin mitattavissa olevista

kovista taloudellisista tukea mittaavista numeerisista arvoista on tehty yhteenvetoja ja muodostettu trendikäyriä ja pyritty sitten löytämään käyrien sekä sisäisille että keskinäisille vaihteluille selityksiä. Sisällönanalyysissä on käytetty sekä pehmeää verbaalista että kovempaa laskennallista analyysitapaa. Näitä menetelmiä on yksityiskohtaisemmin kuvattu luvussa 2.3.2 ja 12.

13.2 Liikuntapolitiikan kehityksen päälinjat

1800-luvun loppupuoli merkitsi järjestäytyneen liikuntaharrastuksen syntyä Suomessa. Valtiovallan merkittävimmät toimenpiteet koskivat aluksi tärkeitä valtion laitoksia kuten sotavoimia, kouluja ja yliopistoa. Näissä harjoitetun liikunnan rinnalla alkoi syntyä kansanomaiseen liikuntaan perustuva vapaa urheiluliike. Julkisen vallan toimenpiteiden perustana näyttää olleen autonomisen Suomen asema suhteessa Venäjään. Liikunnan maanpuolustuksellinen funktio oli kaksiteräinen miekka Venäjän keisarin kannalta. Suomen näkökulmasta positiivinen toiminta saattoi kääntyä keisaria vastaan.

Itsenäisen Suomen valtion omaksuman liikuntapolitiikan kannalta autonomian ajan merkittävimmäksi perinnöksi jäi liikuntaelämän organisoituminen ja sen muodot sekä liikunnan terveydellisten ja kasvatuksellisten vaikutusten havaitseminen. Urheilulla oli silloin suuri merkitys myös kansallisen identiteetin rakentamisessa. Leimallista suomalaisen liikuntakulttuurin ja Suomen valtion siihen omaksuman politiikan kannalta oli liikunnan muotojen kehittyminen samaan aikaan suurten kansallisten ratkaisujen kanssa. Näin korostuivat liikunnan sotilaallinen ja nationalistinen funktio, jotka rauhallisissa oloissa olisivat saattaneet jäädä heikoiksi.

Syntyneen uuden valtion liikuntapolitiikkaan vaikutti jo urheilussakin näkynyt luokkapohjainen jakautuminen, joka oli syntynyt osittain ennen itsenäistymistä. Näin kansakunnan eheyttämistarpeet heijastuivat liikuntakulttuuriin, joka sai samalla vaikean ongelman ratkaistavakseen.

Valtiovallan suhtautumisstrategia autonomian aikana muotoutui urheilulle annettujen funktioiden mukaan. Sotilaallista merkitystä omaava liikuntatoiminta sai kannustusta niin kauan kun sitä ei koettu uhaksi valtiovallalle. Muita funktioita kuten terveyttä ja vapaa-ajanviettoa toteutettava liikuntakulttuurin osa sai osakseen jopa piittaamatonta suhtautumista. Suhtautuminen tosin vaihteli ajankohdan ja asian mukaan.

Merkittävä sisällöllinen muutos liikuntakulttuurissa tapahtui vähitellen 1800-luvun lopulla ja vauhdikkaammin 1900-luvun alussa kansanomaisen kisakulttuurin muuttuessa kisailuluontoisesta ekspressiivisestä liikunnasta kansainvälisten normien ohjaamaksi, järjestäytyneeksi ja yhä selvemmin instrumentaaliseksi toiminnaksi eli pääasiassa kilpa- ja

huippu-urheiluksi.

Suomen itsenäistyminen vuonna 1917 motivoi voimakasta kehittämistyötä yhteiskunnan eri osa-alueilla. Tämä koski myös valtion liikuntahallinnon kehittämistä. Liikunta nähtiin tärkeäksi voimaksi nuoren valtion organisoitumisessa ja kaikenlaisessa fyysisessä ja henkisessä kasvussa. Iso konkreettinen muutos liikuntakulttuurissa oli vapaaehtoisen urheiluliikkeen hajoaminen kahtia vuonna 1919 osittain aikaisemman taustan ja osittain vuoden 1918 kansalaissodan seurauksena. Tämä hajoaminen oli luonnollisesti dysfunktionaalinen yhteiskunnan integroitumisen kannalta. Valtion liikuntahallinnon organisoituminen toimi eräällä lailla funktionaalisenä vastapainona hajoamiskehityksen rinnalla. Liikunnan ja urheilun funktionaalisuus nähtiin kuitenkin eri tavoin vapaaehtoisen urheilujärjestelmän kahtia jakautuneissa osapuolissa.

Valtion liikuntahallinnon organisoitumisvaiheessa käytiin kamppailua sotilaallisia ja kasvatuksellisia tarkoituksia palvelevien, liikuntakulttuurin eri intressipiirejä edustavien tahojen kesken. Kysymys oli samalla myös liikunnan erilaisista yhteiskunnallisista funktioista ja niiden toteuttamistavoista.

Sotaministeriö uskoi fyysisen kunnan tärkeään merkitykseen puolustuskuntoisuuden kannalta ja kamppaili tässä asiassa vallasta kirkollis- ja opetusministeriön kanssa. Ratkaisu muodostui loppujen lopuksi laajempien poliittisten voimien vaikutuksesta silloisen keskustalaisen hallituskoalition ja sosialidemokraattien yhteistyöllä. Ratkaisuna oli liikuntahallinnon organisoiminen opetusministeriön alaisuuteen.

Valtiovallan liikuntapoliittinen strategia itsenäisyyden ensi vuosien tärkeimpien komiteamietintöjen linjanvetojen mukaan tulkittuna sijoituisi Seppäsen strategialuokituksessa lohkoon holhoava tai rajoittava suhtautuminen keskusjohtoisine hallintomalleineen. Autonomian ajan voittopuolisesti piittaamaton strategia vaihtui ainakin osittain urheilun tärkeiksi koettujen yhteiskunnallisten funktioiden pohjalta huolehtivaksi, jopa holhoavaksi suhtautumiseksi. Voidaan myös sanoa, että strategia oli varsin häilyvä ja riippui myös siitä mikä valtionhallinnon osa oli kysymyksessä. Holhoavan strategian rinnalla toimi myös rajoittava strategia, koska liikuntakulttuurin kehitykseen haluttiin vaikuttaa, mutta ei annettu alueelle todellisia toimintaresursseja. Vaikka komiteamietinnöissä ehdotetuista hallintomalleista kumpikaan ei sellaisenaan toteutunut, oli nähtävissä, että liikunta haluttiin sovittaa maan puolustamisen ja elossapysymisen kannalta tärkeänä toimintana tiettyyn muottiin. Kun sotaministeriöjohtoinen hallintomalli liikunnan osalta ei mennyt läpi, onnistui maanpuolustusta palvelevan liikunnan organisoiminen ja myös valtion tuen kanavoiminen suojeluskuntalaitoksen kautta. Näin toteutui tavallaan urheilun hallintokiistassa hävinneen sotaministeriön tahto toista tietä.

Kansallisen integroinnin lisäksi haluttiin näihin aikoihin urheilun lähentävän Suomea myös muihin maihin ja erityisesti Skandinaviaan. Tähän työhön osallistui myös valtiovalta, jonka strategia oli lähinnä kannustava. Kaikkiaan oli valtiovallan rooli 1920- ja 1930-luvulla liikuntakult-

tuurin ohjauksessa ja kehittämisessä melko vaatimaton.

Tuon ajan liikuntakulttuurin voidaan sanoa olleen luonteeltaan varsin voimakkaasti arvorationaalista. Tärkeimmät arvot olivat kansallinen itsenäisyys, yhtenäisyys, oman maan puolustaminen sekä työväenaate. Liikuntakulttuurille syntyikin paineita toimia välineenä näiden arvojen toteuttamiseksi. Liikunta sinällensä ei riittänyt ja ollut arvostettua vaan sen täytyi johtaa joihinkin päämääriin. Ekspressiivisyys sai esimerkiksi konkreettista kritiikkiä suojeluskuntaliikunnan toteuttamisen yhteydessä. Myös koululiikunta ehdotettiin toteutettavaksi sotilaallisten tarkoituksiperien mukaisesti.

Valtiovallan tavoiteohjaus tapahtui aluksi pääasiassa komiteatyöskentelyn kautta. Perustettu valtion urheilulautakunta suuntasi taloudellisia resursseja urheilujärjestöille. Lainsäädännössä oli liikunnan kannalta merkittävintä vuonna 1922 säädetty laki ministeriön työnjaosta, joka lopetti kiistan liikunnan paikasta valtionhallinnossa. Valtion liikuntahallinto alkoi luottamusmiesorganisaationa. Sihteeritehtävätkin tehtiin sivutyönä. Eduskuntatasolla ja valtioneuvostossa ratkaistiin tärkeimmät kehittämiseen liittyvät päätökset ja lainsäädäntö vakiinnutti työnjaon.

Valtion urheilulautakunnan työskentely haki aluksi uomiaan, mutta yleishenki oli positiivinen ja kansallista yhtenäisyyttä edistävä. Urheilulautakunta ei kuitenkaan työskennellyt tyhjiössä, vaan siihen vaikutti yleinen yhteiskuntakehitys ja yhteiskunnassa tapahtuneet murrokset. 1930-luvun vaihteessa alkanut lamakausi ja äärioikeistolainen suuntaus löivät leimansa myös valtion urheiluhallinnon työskentelyyn. Riitaisuudet kärjistyivät TUL:n valtionavun käsittelyn yhteydessä useamman vuoden aikana 1930-luvun alkupuolella. Kun yhteiskunnalliset olot tasoittuivat ja valtion korkeimmassa poliittisessa johdossa löydettiin konsensus maalaisliiton ja sosialidemokraattien kesken, vaikutti se rauhoittavasti myös valtion liikuntapolitiikan toteuttamistapoihin.

Seuraava murrosvaihe yhteiskunnassamme oli toinen maailmansota. Myös sillä oli suuri vaikutus liikuntakulttuuriin ja valtion liikuntahallintoon. Valtion urheilulautakunta seurasi hyvin läheisesti mm. avustus päätösten kautta valtakunnan yleispoliittista linjaa. Myös valtion ylin johto oli valmis edistämään yleispoliittisten etujen nimissä liikuntakulttuurin konkreettisia tapahtumi, kuten esimerkiksi maaotteluja. Tämä näkyi selvimmin Saksaan suuntautuvassa urheiluyhteistyössä. Myös koululiikuntaohjelmat muotoiltiin osittain sotilaallisten tarpeitten mukaan.

Myös sodanjälkeinen liikuntakulttuuri ja liikuntahallinto joutui sopeutumaan yleispolitiikan linjoihin. Vuonna 1945 kirjoitettu lautakunnan johtosääntöehdotus osoitti tämän konkreettisesti. Kuten muuallakin valtion hallinnossa, niin myös liikuntahallinnossa, pyrki vasemmisto lisäämään valtaansa.

Voimakas ja nopea yhteiskunnallinen muutos 1950- ja 1960-luvuilla vaikutti liikuntakulttuurin kehitykseen. Valtion rooli vahvistui varsinkin 1960-luvulla ja mukaan tuli liikuntapolitiikan avuksi suunnittelun mahti. Yhteiskuntamuutos lisäsi vapaa-ajan liikunnan tarvetta ja kun samalla lii-

kunnan julkiset taloudelliset resurssit lisääntyivät, oli valtiovallalla mahdollisuus vaikuttaa tämän toiminta-alueen kehitykseen hyvinkin voimakkaasti. 1960-luvulla alettiin varsinaisesti puhua valtion liikuntapolitiikasta termin nykyisessä merkityksessä.

1960-luvun loppupuolella politisoitiin liikuntahallinto tietoisesti. Näin haluttiin tasoittaa urheilujärjestökeskeisiä ristiriitoja. Tämä liittyi yhteiskunnan yleiseen politisoitumiskehitykseen. Myös yhteiskunnassa yleisesti vallalla olleet vaatimukset demokratian, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon lisäämiseksi siirtyivät liikuntakulttuurin alueelle. Nämä periaatteet kulkeutuivat tai kuljetettiin vähitellen myös valtion liikuntahallinnon eräiksi periaatteiksi. Konkreettisina toteuttamismuotoina oli nähtävissä kuntoliikunnan edellytysten voimakas suunnittelu, kehittäminen ja toteuttaminen mm. purupolkujen ja uimahallien muodossa.

Seuraava murroskausi sekä yhteiskuntakehityksessä että liikuntahallinnon kehityksessä on nähtävissä 1990-luvun alussa, jolloin Suomi joutui odottamattoman ja erittäin voimakkaan taloudellisen laman puristukseen. Laman vaikutuksesta on jouduttu varsin voimakkaasti purkamaan liikunnan julkista sektoria ja yritetty korvata palvelujen tason lasku yksityistämällä mahdollisimman suuri osa liikuntapalveluista. Myös toiminnan rationalisoimisvaatimukset yleensä ovat voimistuneet huomattavasti. Osaltaan taloudellisen laman vaikutuksesta on vihdoinkin onnistuttu integroimaan suomalainen hajanainen urheilujärjestökenttä. Hyvin vahvana perusteluna tässä työssä on ollut taloudellisten voimavarojen väheneminen.

Muista viimeaikaisen yhteiskuntakehityksen seurannaisista liikuntakulttuurin ja myös valtion liikuntahallinnon alueilla voidaan nähdä kansainvälistymisen voimakas edistäminen ja tukeminen sekä kilpa- ja huippu-urheilun tukeminen. Jälkimmäinen ilmiö lienee seurausta sekä varsin pitkään jatkuneesta yksilöitymisen ihannoinnista että myös yleisestä poliittisesta suuntauksesta, joka suosii kilpailua ja sen kaikinpuolista hyväksymistä.

Taloudellinen lama on pakottanut liikunta-asiantuntijat ja myös valtion liikuntahallinnon toimenpiteisiin liikunnan positiivisten vaikutusten konkreettiseksi esilletuomiseksi. Tämän seurauksena valmistui vuonna 1993 varsin perusteellinen ja laaja selvitys liikunnan yhteiskunnallisista vaikutuksista. Muitakin liikunnan merkitystä ja näkyvyyttä tukevia hankkeita on toteutettu.

13.3 Liikunnan yhteiskunnallisten funktioiden muuttuminen

Itsenäistymisen jälkeen oli yhteiskunnan säilyminen, koossapysyminen ja kiinteyttäminen niitä tärkeitä yhteiskunnallisia funktioita, joita myös liikuntakulttuurin alueella nähtiin tärkeiksi. Liikunnan sotilaallista merki-

tystä korostettiin aina 1930-luvun lopulle saakka. Hävitty sota ja sen jälkeen vaikuttaneet poliittiset paineet johtivat siihen, että liikunnan sotilaallisesta merkityksestä ei pitkään aikaan puhuttu juuri lainkaan, eikä se ollut ainakaan positiivisessa mielessä esillä valtion liikuntapolitiikassa. Yhteiskuntakiinteyttä eli integrointia urheilun avulla on yritetty edistää myös valtiovallan toimesta heti itsenäistymisen jälkeen näihin päiviin saakka. Konkreettinen pyrkimys on ollut hajanaisen urheilujärjestökentän yhtenäistäminen. Tähän tavoitteeseen on pyritty mm. lukuisten komiteamietintöjen avulla ja valtion ylimmän johdon kannustuksin ja kehoituksin.

Yhteiskuntakehitys on vaikuttanut myös liikunnan funktioiden muutokseen ja tärkeysjärjestykseen. Tämä on näkynyt mm. voimakkaana kuntoliikunnan merkityksen kasvuna 1960-luvulla. Perusteluna on käytetty mm. työtehon kasvua ja terveyden parantamista liikunnan avulla. Näiden vaikutusten voidaan katsoa menevän lähelle Parsonsian adaptaatio- eli voimavarojen lisäämisfunktioita. Mm. tutkimuksessa analysoitujen asiakirjojen perusteella voidaan nähdä, että 1920-luvulla oli tärkeitä nuoren valtion säilyä maailmankartalla. Tässä työssä oli liikunta myös tärkeä apuväline.

Liikuntakasvatuksen on katsottu usein palvelevan myös yhteiskuntaa sosiaalistavana ja integroivana tekijänä. Kasvatusta korostavia mainintoja oli tutkituissa komiteamietinnöissä suhteellisen paljon. Eniten niitä oli 1920- ja 1940-luvuilla, siis heti itsenäistymisen jälkeen ja toisaalta toisen maailmansodan jälkeen.

Sosiaalisuutta ja yhteistyökykyä liikuntatoiminnan yhteydessä on tuotu esille erityisesti 1920- ja 1950-luvuilla. Tämä saattaa selittyä sillä samantapaisella tilanteella, joka vallitsi kriisiajan jälkeisessä Suomessa sekä 1920- että 1940-luvuilla. Sosiaalisuutta ja yhteistyökykyä tarvittiin silloin tuhoutuneen maan jälleenrakentamisessa ja integroimisessa yhtenäiseksi kansaksi. Liikuntakulttuurin eri osa-alueista kilpaurheilulla on nähty, ja nähdään edelleenkin, olevan erityistä vaikutusta sekä integroimisessa, sosiaalistamisessa että kansakunnan itsetunnon kohottajana. Voimakkaan nationalistiset 1920- ja 1930-luvun korostukset ovat muuttuneet yhteiskunnan kehittyessä kansainvälisen yhteisymmärryksen, kaupallisen markkinoinnin sekä yleisen näkyvyyden merkitystä tähdentäviksi perusteluiksi. Nationalismin vähenemistä saattaa osoittaa mm. yleisurheilun Suomi-Ruotsi maaottelujen katsojalukujen voimakas väheneminen.

Suomessa on uskottu erityisesti huippu-urheilun kansallisesti positiivisiin vaikutuksiin. Kun tarkastelee olympialiikkeen tuen kehitystä ja valtion tukitoimenpiteiden varsin myöhäistä käynnistymistä tälle sektorille, joutuu helposti päättelemään, että valtiovalta katsoi aiheelliseksi aloittaa olympialiikkeen tukemisen vasta sitten, kun menestystä ei enää muuten näyttänyt tulevan. Suomi haluttiin edelleenkin säilyttää maailmankartalla, jolle Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmi sen juoksivat. Viime aikojen varsin voimakas huippu-urheilun tuen lisäys on suuntautunut erityisesti alan tutkimukseen.

Liikunnan terveydellisiä vaikutuksia on aina korostettu. Fyysisen

aktiivisuuden merkitys alkoi tulla voimakkaasti näkyviin ja hyväksytyksi vasta sitten, kun yhteiskunta oli kehittynyt pisteeseen, jossa luonnollinen liikkuminen oli vähäistä ja vain vähemmistön arkiseen elämäntapaan kuuluvaa. Valtiovallan liikuntapoliittiset toimenpiteet alkoivat tietoisina ja kannustavina kuntoliikuntapoliittikkana 1960-luvulla. Aivan viime vuosina on kuitenkin ollut nähtävissä, että liikunnan asema yhteiskunnallisia voimavaroja jaettaessa ei sittenkään ole kovin vahva. Liikuntaa ei katsota kuuluvaksi inhimillisiin perustarpeisiin, vaan vapaa-aikaa ja yksilön elämää rikastuttavaksi toiminnaksi, jota nähdään voitavan toteuttaa ilman tai vähillä yhteiskunnan voimavaroilla. Tämä ei näytä olevan valtion liikuntahallinnon, vaan enemmänkin yleisen poliittisen johdon käsitys.

Ekspressiivinen liikunta ei itsenäisyyden alkuvaiheessa ollut kovin arvostettua. 1920- ja 1930-luvuilla pyrittiin urheilun puhtaita arvoja pitämään yllä ja osittain siinä onnistuttiinkin. Aatteellisuus ilmeni mm. varsin laajana talkoo- ja vapaaehtoistyönä. Edelleenkin uskottiin liikunnan ja urheilun isänmaata kohottavaan, nuorisoa kasvattavaan ja yksilöä jalostavaan vaikutukseen. Teknokratismi rahapalkintoineen sekä ylikorostuneen luokkakilpailun ja nationalismin varjot väijyivät kuitenkin urheiluelämää. Se kosketti osaltaan myös valtion liikuntapoliittikkaa.

Sota-aikana liikunnan ja urheilun aatteellisuus oli korkealla. Isänmaan säilyminen ja vapaus olivat ne arvot, jotka sisäistettiin myös urheilussa ja liikunnassa. Tänä aikana unohdettiin myös järjestölliset ja aatteelliset urheiluinstituution sisäiset kiistat. Konkreettista yhteistyötä toteutettiin mm. TUL:n ja SVUL:n kesken. Urheilu oli kuitenkin voittopuolisesti instrumentaalista, kun sitä käytettiin apuvälineenä sekä kansakunnan integroimisessa että sotavalmiuden tehostamisessa. Liikuntakulttuuri näyttää kuitenkin suostuneen vapaaehtoisesti tällaiseksi instrumentiksi yhden asian edistämässä. Osin viihteelliselläkin liikuntatoiminnalla, mm. rintamajoukkojen keskuudessa, oli piilevänä funktiona ja päätavoitteena joukkojen mielialan kohottaminen ja sitä kautta taistelukunnan lisääminen.

Tarkasteltaessa sodan jälkeistä ajanjaksoa aina 1990-luvulle saakka näyttää siltä, että urheilun arvopohjaisuus ja aatteellisuus ovat vähitellen rapistuneet ja muuttaneet muotoaan. Esimerkiksi 1960-luvulla eräät tutkijat ja tiedemiehet kritisoivat voimakkaasti liikunnan instrumentaalisuutta ja kilpa- ja huippu-urheiluvoittoisuutta. 1960- ja vielä 1970-luvullakin ilmeni arvorationaalisuutta liikuntakulttuurin piirissä mm. demokratian, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden vaatimusten korostamisena. Näitä arvoja ei enää 1990-luvulla ole kovin näkyvästi painotettu. Teknorationaalisuuden voidaan taas sanoa ilmenneen selvimmin tuon ajan suunnittelususkossa sekä tiedon ja järjen kaikkivoipaisuuden korostamisena.

1990-luvulle tultaessa ovat aikaisemmat hyviksi todetut ja yleisesti hyväksytyt liikunnan arvot kuten amatööriys, reilu peli ja toisen ihmisen vahingoittamisen kieltäminen muuttaneet osaltaan milteipä päinvastaisiksi. Kaupallisuus on muuttunut ammattilaisuuden ihannoimiseksi. Väkivallasta on tullut ongelma ei ainoastaan kilpailijoiden kesken, vaan

myös laajana katsomoväkivaltana. Kaupallisuus katsotaan välttämättömäksi arvoksi liikuntakulttuurin toteuttamisessa. Jos tarkastellaan näitä edellä mainittuja ilmiöitä Parsonsin teorian viitekehityksessä voitaisiin niitä kutsua myös urheilun dysfunktioiksi.

13.4 Liikunnan hallinnon ja lainsäädännön muuttuminen

Liikunnan hallinnollisen rakenteen muotoutuminen ministeriötasolla opetusministeriön alaisuuteen oli varsin voimakkaan hallinnollisen kilpailun tulos. Valtion urheilulautakunnan asema, merkitys ja toimintatavat muuttuivat jonkin verran 1920- ja 30-lukujen aikana, mutta pääperiaatteet säilyivät kuitenkin samoina. Jonkin verran palkattua resurssilisää mm. urheilukenttärakentamisen ja urheilurakentamisen neuvonnassa saatiin jo 1930-luvulla, mutta merkittävimmät resurssilisäykset tulivat vasta sodan jälkeen. Palkatun organisaation muotoutuminen ja kasvu alkoi 1960-luvun loppupuolella. Kehitys tässä suhteessa saavutti huippunsa 1980-luvulla, alkaen laman myötä supistua 1990-luvun alussa. Luottamusmiesorganisaatioita muutettiin vuonna 1967 perustamalla valtion urheiluneuvoston rinnalle valtion liikuntatieteellinen toimikunta. Myöhemmin organisaatiota on täydennetty erilaisilla jaostoilla tarpeen mukaan. Viimeisin suurehko muutos valtion luottamusmiesorganisaatiossa toteutettiin vuonna 1991. Vapaaehtoisuuteen perustuva komiteatyöskentely on koko ajan toiminut halpana ja innovatiivisena apuvälineenä opetusministeriön tavoitteiden toteuttamiseksi ja kansalaistahdon kanavana.

Itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä olivat liikuntaan vaikuttavat lait lähinnä yleisiä, muutakin yhteiskuntaa koskettavia lakeja. Tällaisista voidaan mainita erilaiset verolait, yhdistyslainsäädäntö sekä eräät 1930-luvun poikkeuslait. Vasta 1960-luvulla alettiin keskustella liikuntalain säätämisestä. Julkisuuteen tämä keskustelu tuli 1970-luvun alussa ja laki toteutui varsin pitkän komiteatyöskentelyn ja lainsäädäntöprosessin jälkeen vuonna 1980. Muilta yhteiskuntasektoreilta saadut esimerkit olivat eräs vaikutin liikuntalain säätämiseen, samoin yleinen yhteiskunnallinen asennoituminen julkisen vallan mahdollisuuksiin säädellä ja tukea vapaaehtoista järjestelmää. Liikuntalain säätämisen aikoihin uskottiin valtion ohjaukseen ja lainsäädännön kaikkivoipaisuuteen. Liikuntalaki on vuosien mittaan vähitellen muuttunut ja tätä onkin käytetty perusteluna liikuntalain kokonaisuudistuksessa, joka käynnistettiin vuonna 1994. Liikuntaan liittyvä muu lainsäädäntötyö on koskenut lähinnä urheilupolitoja. Yhteiskunnan yleinen lainsäädäntö on vaikuttanut mm. liikunnan verotukseen.

13.5 Valtiovallan strategia liikuntakulttuurin ohjauksessa

Jos tarkastellaan valtiovallan konkreettista tavoiteohjausta liikuntakulttuurin alueella, voidaan todeta, että itsenäistymisen ensimmäisinä vuosina jolloin kamppailtiin hallintomallin muodostamisesta, oli tavoiteohjauskin hajanaista ja erilaista valtionhallinnon eri sektoreilla. Valtion urheilulautakunnan muodostamisen jälkeen tavoiteohjaus suuntautui lähinnä voimavaroja jakamalla, mikä tarkoitti valtion taloudellista tukea urheilujärjestöille. Varsin pian valtion urheilulautakunta aktivoitui mm. rakennustoiminnassa pyrkien ohjaamaan rakentamisen tasoa ja suuntautumista. Tähän työhön saatiinkin jo osittain palkattua asiantuntija-apua 1930-luvun loppupuolella. Muutoin tavoiteohjaus 1920- ja 1930-luvuilla ja myös siitä eteenpäin toteutui vahvasti komiteatyöskentelyn kautta. Voimavarojen lisääntyessä 1960-luvulla tuli myös tavoitteiden ja toimintatapojen ohjaaminen selvästi paremmin mahdolliseksi kuin aikaisemmin. 1960-luku oli voimakasta erilaisten selvitysten, tutkimusten ja suunnitelmien lisääntymisen aikaa. Syntyneitä tietovarantoa pyrittiin sitten välittämään mahdollisimman tehokkaasti eteenpäin liikunnan kentälle erilaisten organisaatioiden ja koulutuksen kautta. Myös julkaisutoiminta oli tärkeä väline periaatteiden ja tavoitteiden viemiseksi kuntatasolle ja muihin liikuntainstituutioihin. Opetusministeriön virkamiesten henkilökohtainen aktiivisuus ja osallistuminen liikuntakulttuurin eri organisaatioiden toimintaan ja erilaisten hankkeiden toteuttamiseen on ollut myös merkittävä keino ministeriön tavoitteiden perille saattamiseksi. Viime vuosina on ministeriön näkyvää osallistumista vapaaehtoisten organisaatioiden päättävissä elimissä ja erilaisissa hankkeissa pyritty jonkin verran rajoittamaan. Entistä enemmän on ruvettu korostamaan vapaaehtoisten organisaatioiden itsenäisyyttä ja kansalaisten omaehtoisen toiminnan tärkeyttä ja merkitystä tässä työssä. Myös tavoitteita väitetään haettavan kentältä enemmän kuin ylhäältä alaspäin ministeriöstä. Tämä lienee totta, mutta osittain juhlapuheisiin jäävää periaatteellista julistusta. Voitaneen sanoa, ettei mitään yhtenäistä, suunnitelmallisesti etenevää suhtautumisstrategiaa valtiovallalla ole liikuntapolitiikassaan yleisesti ottaen ollut. Konkreettisenä pyrkimyksenä tähän systemaattiseen suuntaan on 1990-luvulla valmistunut kansainvälisen toiminnan strategia. Yksi havaittava piirre on ollut, että asioiden suunnitteluvaiheessa, eli useimmin esimerkiksi jonkin komitean työskentelyn aikana, ollaan myönteisen kannustavia ja joskus jopa utopistisen optimistisia. Kun asia viedään päätöksenteon tasolle ja katsotaan mistä otetaan rahat, muuttuu suhtautuminen ymmärrettävästi varovaisemmaksi.

Aivan itsenäisyyden alkuaikoina voidaan valtion ylimmän hallinnon toimintastrategiaa liikuntakulttuuria kohtaan pitää ehkä enemmän rajoittavana tai ohjaavana kuin kannustavana. Tälle toimintasektorille suunniteltiin kyllä organisaatiokaavioita ja urheiluinstituutioita, mutta niiden toteuttaminen ja resurssointi kesti varsin kauan. Valtion urhei-

lulautakunta oli alkuaikojen toiminnassaan ja toimintastrategiassaan varsin kannustava. Holhoavaksi sen linja muuttui 1930-luvulla. Tilanteen voidaan sanoa olleen samantapaisen toisen maailmansodan jälkeen, kun poliittiset voimasuhteet muuttuivat Suomessa voimakkaasti. Se muistutti sodanaikaista strategiaa, jolloin valta oli keskitetty eri alueilla yhden tavoitteen toteuttamiseksi. Myöhemmin 1950- ja 1960-luvuilla voidaan opetusministeriön strategiaa kutsua voittopuolisesti kannustavaksi. Luotiinhan liikuntakulttuurille runsaasti taloudellisia edellytyksiä veikkaustoiminnasta saatujen tulojen kautta. Holhoava strategia alkoi esiintyä uudelleen näkyvimmin 1970-luvun alusta lähtien. Tällöin valtion urheiluhallinto halusi valvontaansa ja ohjaukseensa kuntoliikunnan, urheilun kansainvälisen toiminnan ja osin myös alan tutkimustoiminnan. Suunnitelmallisuus oli voimasana ja positiivisella arvolatauksella varustettu toiminta, jota tässä työssä käytettiin vilpittömästi perusteluna. Tarkoitus olikin varmasti hyvässä mielessä edistää liikuntakulttuuria eikä sanan kielteisessä merkityksessä holhota. Kansainvälisen toiminnan valvomisessa oli kysymys myös Suomen virallisesta ulkopoliitikasta.

Suhtautumisstrategian voidaan sanoa vaihdelleen myös käytettävissä olevien resurssien sekä avustusten kohteiden mukaan. Voimakkaat organisaatiot ja funktionaalisesti tärkeät toiminta-alueet ovat saaneet ainakin virallisesti positiivisempaa ja kannustavaa suhtautumista, mutta vähäpätöisemmät, vähämerkityksellisemmät ja heikommat alueet ovat joutuneet tarkemman ohjauksen, valvonnan ja jopa holhoamisen kohteeksi. Jopa viime vuosinakin, jolloin on voimakkaasti vakuutettu kansalaistoiminnan merkitystä, yksilön vapautta ja ruohonjuuritason aktiivisuutta, on valtiovalta osallistunut liikuntakulttuurin kannalta tärkeimpien hankkeiden toteuttamiseen joko näkyvästi tai ”piilofunktionaalisesti”. Esimerkkinä tästä todettakoon valtakunnan keskusurheilujärjestöjen yhdistämisprojekti. Pienemmissä puitteissa se on pyrkinyt varsin pitkälle ohjailemaan eräiden liikuntatieteellisten ja tiedonvälitysorganisaatioitten toimintaa. Eräänä tämän ajan henkeen hyvin sopivana perusteluna on käytetty tulosohjausta ja taloudellisuutta.

13.6 Valtion liikuntapoliittisten toimijoiden osuus ja suhde

Voimakkaampi hallinnollinen kehitys julkisessa liikuntapolitiikassa tapahtui vasta 1960-luvulla. Silloin perustettiin opetusministeriöön urheilutoimisto. Myöhemmin organisaatio laajeni 1970-luvulla urheilu- ja nuoris-osastoksi. Eduskunnan tehtävänä on ollut lähinnä lainsäädäntötyö. Ennen veikkausvoittovarojen kehitystä jakoi eduskunta suoraan myös erillismäärärahoja urheilutoiminnalle. Näissä yhteyksissä käytiin varsin vilkasta liikuntapoliittista keskustelua. Eduskunnan budjettikeskustelut ovat olleet myöhemmin enemmän tai vähemmän muodollisia ja edus-

kunta-aloitteet suurelta osin poliittisia propagandavälineitä ilman konkreettista merkitystä.

Ensimmäiset näkyvät yhteenotot valtion liikuntahallinnon sisällä ilmenivät 1960-luvulla. Ministeriöön oli muodostunut vähitellen kaksi valtapoolia: valtion urheilulautakunta omine toimistoineen ja opetusministeriön oma, tätä aluetta edustava esittelijä. Opetusministeriö ratkaisi kiistan edukseen muodostamalla organisaatioonsa urheilutoimiston ja lakkauttamalla valtion urheilulautakunnan toimiston. Valtataistelua luottamusmieskunnan ja virkamiesten välillä on käyty sen jälkeenkin. Esimerkiksi valtion urheiluneuvoston on nähty olevan elin, joka lähinnä ajaa eri urheiluorganisaatioiden etuja. Urheiluneuvoston mielestä se edustaa välttämätöntä demokratiaa ja virkamiesten toiminnan valvontaa, vaikkakaan tämä tehtävä ei sille virallisesti kuulu. Muutoksia organisaatorakenteessa tehtiin vuonna 1991, jolloin valtion urheiluneuvosto lakkautettiin ja tilalle tuli liikuntaneuvosto. Sen lisäksi vähennettiin liikuntatieteellistä tutkimusta edustavan luottamuselimen valtaa sijoittamalla se jaostoksi liikuntatieteellisen neuvoston alaisuuteen. Samoin kävi erityisryhmien liikuntaa koskevan oman neuvoston. Aivan viime aikoina on kuulunut ääniä myös valtion liikuntaneuvoston lakkauttamisesta. Tämä lienee lähinnä opetusministeriön ja sen virkamiesten toivomus ja ilmentää edelleen jatkuvaa institutionaalista kilpailutilannetta.

Liikunnan julkinen taloudellinen tuki oli sattumanvaraista autonomian ajan loppuun saakka. 1920-luvulta asti tuesta tuli säännöllinen. 1940-luvulla käynnistetty veikkaus ja 1970-luvun alussa toteutettu lotto-peli tekivät valtion tuesta liikuntapoliittisesti todella merkittävän tekijän. Liikunnan taloudellisen tuen kehitys onkin 1940-luvulta lähtien ollut riippuvaa veikkaustuoton kehityksestä ja urheilun osuudesta sen jakosummasta. Tärkeimmät tuettavat sektorit ovat olleet urheilujärjestöjen toiminta ja liikunnan rakennustoiminta. Liikuntapoliittisesti merkittävimmät linjavedot ja eräänlainen yleispolitiikan heijastin oli koko itsenäisyyden ajan urheilumäärärahojen jakosuhte kahden suurimman keskusjärjestön eli SVUL:n ja TUL:n kesken. Suurimmat heilahtelut tässä jakosuhteessa tapahtuivat 1930-luvun alkupuolella ja heti toisen maailmansodan jälkeen 1940-luvulla. Välillä tässä kiistassa saavutettiin parin vuosikymmenen konsensus. Viimeaikojen suurimmat tekijät valtion taloudellisen tuen suhteen ovat olleet laman aiheuttama määrärahojen väheneminen ja Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n perustaminen. Tässä valtakunnallisen urheilun keskusjärjestön perustamisprosessin yhteydessä SVUL lakkautettiin ja TUL:n määrärahat putosivat huomattavasti.

Tutkimuksen päätulokset liittyen sen pääteorioihin voidaan tiivistää seuraavasti: Liikuntakulttuurin kehitys on kytkeytynyt varsin kiinteästi muuhun yhteiskuntakehitykseen ja varsinkin sen tärkeisiin kriisivaiheisiin. Näin on ollut laita myös liikunnan funktioiden eli yhteiskunnallisten vaikutusten kohdalla. 1800-luvulla korostuivat kasvatukselliset, terveydeliset ja sotilaskuntoon liittyvät vaikutukset. Itsenäisyytemme alkuvuosikymmeninä oli tärkeällä sijalla integraatiofunktio sekä maanpuolustus ja

toisen maailmansodan jälkeen ja varsinkin 1960-luvulta lähtien taas kuntoon ja terveyteen liittyvien vaikutusten alue, mikä liittyy selvästi Parsonsin adaptaatio-funktioon eli voimavarojen hankintaan. Viime vuosina on kansallista integraatiota ja pätemistä tukeva ja edistävä liikuntapolitiikka vahvistunut uudestaan. Se näkyy mm. kilpa- ja huippu-urheilua tukevissa ja edistävissä toimenpiteissä.

Julkisen liikuntapolitiikan strategia on kehittynyt varsin sattumanvaraisesta, piittaamattomasta suhtautumisesta kohti holhoavaa, sitten kannustavaa ja joidenkin liikuntakulttuurin osa-alueilla jälleen kohti holhoavaa strategiaa. Piittaamaton suhtautuminen vallitsi lähinnä autonomian aikana. Suhtautuminen on ollut kannustavaa runsaiden jaossa olevien taloudellisten resurssien aikana eli toisen maailmansodan jälkeen. Holhoavaa suhtautumista on ilmennyt lähinnä kuntoliikuntaa, liikuntatieteellistä tutkimusta ja liikunnan kansainvälistä toimintaa kohtaan. Uusi holhoamisperuste 1990-luvulta on löytynyt suomalaisen taloudellisen laman vaikutuksesta muodissa olevaan tulosohjausperusteiseen toimintaperiaatteeseen vedoten. Strategiat eivät läheskään aina ole olleet tietoisia. Ehkä ne suurimmaksi osaksi ovat olleet tiedostamattomia eli piilofunktionaalisia. Tietoisimmiksi ne tulivat suunnitelmallisuuden läpilyönnin aikana 1960-luvulla ja liikuntapolitiikan strategiatyöskentelyn kautta viime vuosina.

SUMMARY

The problems and theoretical bases

The main aim of the study was to clarify the changes that took place during the study period, in the years 1917-1994, in state sport policy, the social functions of sport, sport administration, public funding, and in the division of tasks between the different state authorities.

Talcott Parsons' functional theory was chosen as the main theory for the study. Parsons describes four socially indispensable functions: adaptation (A), goal attainment (G), integration (I), and latency (L). These four functions have been applied to the area of physical culture to explain and analyse state sport administration.

Other theoretical frameworks that were applied were: P.Seppänen's strategy classification describing administrative policy, and theories used to analyse values.

Results and conclusions

The main lines of development in sport policy

According to the sport policy adopted by Finland, in her early days of independence, the most significant legacy left to modern times was the organization of sport life into its present modes of action, and the realization of the health aspects and educational effects of sports. Sport thus played an important role in the building of the national identity. Also the

social and nationalistic functions of sports were emphasized; in more tranquil times these might have remained weaker.

Finland's independence in 1917 strongly motivated development in the various sectors of society. This was true also as regards the development of sport administration. Sports were seen as an important power in the structuring of the new nation, and in all kinds of physical and spiritual growth. A major change in sport culture occurred when the voluntary sport movement split into two in 1919. This split is clearly dysfunctional from the viewpoint of social integration. The organization of state sport administration acted as a functional countermeasure alongside the disintegrative split.

During the organisational stage, state sport administration witnessed a struggle between different parties representing those serving military and educational goals, and those serving various other interests in sport culture. This was also a manifestation of the different social functions and the ways of achieving them. The final outcome was the result of greater political powers. Sport administration was subsequently organized under the sphere of action of the Ministry of Education.

In addition to integration, sport was seen as a channel to connect Finland to other countries, especially to Scandinavia. The role of the state in this endeavour was mainly supportive. All in all, in the 1920s and 1930s, the role of the state in controlling and developing sport culture was rather modest.

The sport culture in those years can be said to be strongly value-rational. The central values were national independence, integration, defending the country, and labour ideology. Pressure was laid on sport culture to act as a tool in realizing these values. Sport and physical culture in itself was not sufficient nor appreciated; it had to lead to a specific goal.

The activity of the state board of sports was at first vague and uncertain, but the general feeling was positive, and promoted national integrity. The depression of the late 1930s and the extreme right wing politics affected also the working of the sport administration. The conflict culminated in the handling of state subsidy for TUL (the workers' sport federation). When the social situation calmed down, consensus was possible among the country's political leaders. This helped pacify also the modes of action in sport policy.

The next stage of turmoil in the Finnish society was caused by the II World War. It had a strong impact on physical culture and state sport policy. The state board of sports followed very closely, e.g. through subsidy decisions, the general political sway of the nation.

Also the post-war physical culture and sport policy had to adapt to the line of action of general politics. The leftist parties strove to argument their power in sport policy, as in other areas of state administration.

A strong and rapid societal change in the 1950s and 1960s affected the development of physical culture. The role of the state was strengthened, especially in the '60s, and systematic planning become an asset in the

development of sport policy.

At the end of the 1960s sport administration was politicized on purpose. The aim of this was to smooth out the conflicts between sports federations. This action was part of the general politification tendency of the society. The general demands for increasing democracy, justice and equality were taken to the sphere of sport and physical culture. These principles were gradually assumed by the state sport administration as well. The concrete outcome was evidenced by the emphasis placed on the planning, development and implementation of sport-for-all activities.

The next period of transition in both social development, and the development of sport administration, occurred at the beginning of the 1990s, when Finland was hit by an unexpected and severe economic depression. Due to the depression, a down-sizing of the public sector in sport administration has been inevitable, and the fall in the level of services has been tackled by privatizing as many of the sport services as possible. The economic depression, from its part, has helped integrate the dispersed sports federations in Finland.

Changes in the social functions of sports

After the achievement of independence, social and national stability and integration were considered to be important social functions, which were also values appreciated in the area of sport culture. The military significance of sports was emphasized to the end of the 1930s. The lost war and the subsequent political pressure led to a situation in which the military function of sports was not brought up in sport policy. Up to the present day, sports have been used to promote social integration. The aim has been to unify the disintegrated sports federations. The state has sought to reach this goal by setting up numerous committees and by encouraging the top sport management.

The developments in the society have also influenced the changes and priorities in sport functions. This has been evidenced e.g. by the growing importance of sport-for-all activities in the 1960s. The effects of these activities can be considered to approach Parsons' adaptation function.

Physical education has often served to socialize and integrate society. The committee reports examined in this study contain many statements stressing the educative function of sports. Most of these statements had been made in the 1920s and 1940s, i.e. immediately after the country achieved independence, and also after the Second World War.

The socializing and cooperative aspects of sports have been brought up especially in the 1920s and in the 1950s. This may be explained by the similar situation that prevailed in Finland in the post-crisis era of both the '20s and the '40s. Socialization and cooperation were sorely needed for building up and integrating a down-trodden nation.

The health effects of physical culture have always been stressed. The importance of physical activity was fully realized only after the society had developed to a point where natural physical activity had diminished, and was part of the life-style of only a minority. The active sport policy of the state started in the 1960s.

In the early days of Finland's independence, expressive physical activity was not greatly appreciated. During the 1920s and '30s the ethical values of sports were held high. The ideology of sports was manifest in the form of voluntary work. Belief in the capacity of sports to uplift the morale of the nation, to educate youth and to exalt the character, was still strong.

During the war, the ideological content of sports was highly value-laden. Freedom and independence of the fatherland were values inherent in sports and physical culture. At this time, the conflicts within the sport federations were put aside.

Examination of the post-war period up to the present indicates that the ethical basis of sports has gradually deteriorated and changed. For instance in the 1960s some researchers strongly criticized the instrumental function and elitism of top-level sports. In the sixties, and even in the seventies, value rationalism prevailed in the domain of physical culture: e.g. the demands for democracy, equality, and justice were emphasized. In the nineties, these values are no longer visibly brought to the fore.

In the 1990s, values previously held in esteem in the sports arena, such as amateurism, fair play, and not hurting the opponent, have now been nearly reversed. Commercialism plays a big role, and professionalism is idealized. Violent behavior has become a problem not only among contestants, but also in the form of widespread violence among spectators. Commercialism is nowadays considered a prerequisite for the existence of physical culture. If the above-mentioned phenomena are examined in the frame of reference of Parsons' theory, they might also be called dysfunctions of sports.

Sport administration, legislation, and economy

After considerable administrative competition, sport administration was taken over by the Ministry of Education. The significance and modes of action of the state board of sports changed somewhat during the 1920s and '30s, but the main principles remained the same. Major growth of resources took place only after the wars. The formation and growth of an organization with salaried officials started at the end of the sixties. In this respect the development reached its peak in the 1980s, and began to diminish at the beginning of the '90s, along with the deepening depression. In 1967 the system of elected representatives was changed by setting up a Finnish research commission for physical education and sports alongside the state sport council. Later the organization has been supplemented with

various sections according to the need. The latest notable change in the organization of elected representatives took place in 1991.

During the early decades of independence, the legislation affecting sport activities was the same as that affecting the society as a whole. Some of these laws were for instance the various laws on taxation, on associations, and some provisional laws of the 1930s. Some of the reasons influencing the 1980 Act on Sport and Physical Education were examples from other sectors of society, as well as the general attitude toward the possibility of the authorities to regulate and support a voluntary organization.

The public funding of sports was sporadic up until the end of the era of autonomy (under Russian rule). Financial support became regular from the 1920s onwards. The football pools started in the 1940s and the state lottery, started at the beginning of the 1970s, raised greatly the significance of state support to sports. Since the 1940s state support has depended on the development of the profit from the pools, and on the proportion that has been allotted for the benefit of sports. The most important sectors receiving support have been the activities of sport organizations, and the building of sport facilities. Throughout the years of independence, the general political situation has been reflected by the proportions in the division of the sport funds between the two biggest central sport federations, namely SVUL (Finnish Sport Federation) and TUL (Workers' Sport Federation).

State strategy for controlling physical culture

When the concrete controlling actions of the state, in the sphere of physical culture, are examined, it is evident that during the early years of independence when the model of administration was being sought, goal-oriented control was dispersed, and varied among the different sectors of state administration. After the formation of the state board of sports, management by objectives was used in the distribution of resources. otherwise management by objectives from the 1920s onwards was realized through the work of committees. As resources increased in the '60s, the management and directing of objectives and ways of action became easier. A great number of surveys, research projects, and plans were launched in the 1960s. The initiative taken by the officials of the Ministry of Education has been an important means of achieving the goals set by the Ministry. The officials took part actively in the activities of the various sport organizations. The visible participation of Ministry officials in the executive organs of voluntary organizations and in different sport undertakings has been restrained to some extent in the past few years. Increased emphasis has been placed on the independence of voluntary organizations and the significance of the spontaneous activity of the citizens themselves. In general, the state has not applied a uniform logically advancing strategy in its sport policy. The international strategy prepared in the '90s is an attempt

to systematize the sport policy.

During the very first years of independence, the strategy of the top state administration restricted and controlled physical culture rather than stimulated it. Organization charts were drawn up, but were not carried through, until much later, due to a lack of resources. The state board of sports assumed an active and encouraging role in the beginning. Later, in the 1930's, it became more patronizing. The same was true for the situation after the Second World War, when the balance of political power shifted strongly in Finland. It resembled the war-time strategy, when power was concentrated in achieving one common goal. Later, in the 1950s and '60s, the strategy of the Ministry of Education was mainly supportive and encouraging. The income from the state football pools was used to support sport activities. A more patronizing strategy became prevalent again at the beginning of the 1970s. At this time the state sport administration exercised increased control over sport-for-all activities, international activities, and partly also research activities.

The strategy varied also according to the available resources, and the targets of support. Strong organizations and functionally important activity areas have, at least officially, been the subject of more positive and encouraging actions. Less significant and weaker areas have been subjected to more stringent guidance and control.

Summary of the main research results as related to the main theories:

The development of physical culture has been closely connected to the developments in society, and especially to important crises. This is true also for the sport functions, i.e. the social effects of sports. In the 19th century, the effects related to education, health, and the fitness of soldiers were stressed. During the first decades after acquiring independence, the integration function held an important place. After the Second World War, especially from the 1960s onward, the effects related to physical fitness and health were emphasized. These clearly reflect Parsons' adaptation function, or the acquisition of resources. In the past few years, national integration and competence have again received increase attention in Finland's sport policy. This is evidenced by the measures promoting competitive and top sports.

The strategy carried out in sport policy has developed from a rather haphazard and indifferent attitude toward a patronizing, controlling attitude, then to a supportive, stimulative approach, and finally again toward a controlling strategy in some areas of sport culture. During the era of autonomy, under Russian rule, the attitude was mainly indifferent. The attitude has been supportive mainly at times when economic resources became more abundant, namely after the Second World War. The patronizing approach has been directed at sport for all, sport research, and

international sport activities. The new basis for the patronizing attitude springs from the economic depression and the popular principle of management by results. The choice of strategy has not always been conscious. Perhaps for the most part this choice has been subconscious, and the functionalism has been concealed. The strategies became more conscious along with methodical systems planning in the 1960s, and also as a result of the strategy work in sport policy in recent years.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Opetusministeriön arkisto, Helsinki:

Kirjediaarit (Aa)

Kirjekonseptit (Da)

Valtioneuvoston pöytäkirjat opetusministeriön esittelystä (Ca)

Valtion urheiluneuvoston pöytäkirjat ja kirjeenvaihto.

Valtion liikuntaneuvoston pöytäkirjat ja kirjeenvaihto

Komitea-arkistot.

Toimikunta-arkistot.

Sota-arkisto, Helsinki:

Voimistelu- ja urheiluopiston perustamista sekä liikuntakasvatuksen
kehittämistä ja järjestämistä koskevia asiakirjoja 1920-1922.

Valtionarkisto, Helsinki:

Opetusministeriön retkeilylautakunnan arkisto.

Opetusministeriön saapuneet kirjeasiakirjat.

Komitea-arkistot.

Valtioneuvoston arkisto, Helsinki:

Valtion urheilulautakunnan arkisto.

Keski-Suomen Maakunta-arkisto:

Tahko Pihkala -kokoelma.

Liikuntatieteellisen Seuran arkisto, Helsinki:

Liikuntatieteellisen Seuran asiakirjoja
Kansainvälisen forumin pöytäkirjat

Virallisjulkaisut

Aleksander Universitet i Finland, Under Läraren 1896-1899, Helsingfors
1899.

Conference on Security and Co-operation in Europe. Final Act, Helsinki
1975.

Helsingin Yliopiston toimintakertomus vuosilta 1914-17.

Julkisen sektorin uudistaminen, hallituksen päätös julkisen sektorin
uudistamiseksi, valtiovarainministeriö, Helsinki 1992.

Kehitysyhteistyö liikuntakulttuurin alueella, opetusministeriön työryh-
män muistio 1984;15, Helsinki 1984, 44-46.

Keskustapuolue, Puolueohjelma N:o 1. Helsinki 1966.

Keskustapuolueen tavoitteet 1970-luvulla. Ehdotus Keskustapuolueen
lähivuosien tavoiteohjelmaksi hyväksyttäväksi puoluekokouksessa
Mikkelissä 6.-7.6.1970. Jyväskylä 1970.

Keskustapuolue, Liikuntapoliittinen ohjelma. Helsinki 1971.

Kokoomuksen politiikan tavoitteet, Kansallisen kokoomuksen
periaateohjelma ja lähiajan tavoiteohjelma, Tampereen Kirjapaino
Oy 1974.

Kulttuuripoliittikka. SDP-toimisto. Helsinki 1971.

Liikuntatieteellinen tutkimus Suomessa. Valtion liikuntatieteellisen
toimikunnan mietintö. Hki 1971.

Liikuntatoimen tilastoja 1992. Liikunta ja Nuoriso-osasto.
Opetusministeriö 1994.

SDP, Ohjelmia, Kannanottoja, Hyväksytty SDP:n XXIII puoluekokouksessa
Suomen asetuskokoelma 1945, nro. 269/1945.

- Sosialidemokraattisen Puolueen liikuntapoliittinen ohjelma 1969.
Turussa 1969, Paasipaino, Helsinki 1971.
- Suomen Hallitusmuoto 17.7.1919/94.
- Valtakunnallisten liikuntajärjestöjen tulosohejausta palveleva tilinpäätös-
informaatio. Tuloslaskelman uudistamistyöryhmä. Kuusiola.
12.9.1993.
- Valtiopäiväasiakirjat. Pöytäkirjat ja liitteet.
- Valtion tilintarkastajien kertomus vuodelta 1964, Helsinki 1966.

Komiteanmietinnöt

- Ehdotuksia liikuntakasvatuksen järjestelmälliseksi kehittämiseksi 1920.
Ns. Oeschin komitea.
- Komitea laatimaan ehdotuksia kansan voimistelu- ja urheiluopiston
perustamisesta, ns. Urheiluopistokomitea tai Wilksmanin komitea,
KOM 1920.
- Komitea, joka on asetettu tutkimaan kysymystä yliopiston
voimistelulaitoksen muuttamisesta korkeakouluksi fyysistä
kasvatusta varten, KOM 5/1921.
- Keskusliittotoimikunnan mietintö. Helsinki 1936.
- Valtion urheilukomitean mietintö 1945:6, Helsinki 1945.
- Mietintö vuosien 1930-1935 aikana lakkautettujen Työväen Urheiluliittoon
kuuluneiden urheiluseurojen menettämän omaisuuden
korvaamismenettelystä. Komiteanmietintö 1948:32, Helsinki 1948.
- Komiteanmietintö korkeimman liikuntakasvatusopetuksen uudelleen
järjestämisestä. Helsinki 1952.
- Kansalais- ja urheiluopistotoimikunnan mietintö. Mon. 1963:85, Helsinki
1963.
- Liikuntakasvatuksen ja terveysopin opetussuunnitelmatoimikunnan
mietintö. Komiteamietintö 1964:B97, Helsinki 1964.
- Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapoliittinen
osamietintö 1969.
- Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston toinen osamietintö.
Helsinki 1970.
- Opetusministeriön liikuntapaikkasanastotyöryhmän mietintö 1974.
- Liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittäminen vuosina 1975-1979.
Komiteanmietintö 1975:83.
- Liikuntalakikomitean mietintö. Komiteanmietintö 1976: 87, Helsinki 1976.
- Urheilu- ja liikuntapolitiikan kansainvälisen yhteistyön ajankohtaisia
kysymyksiä käsitelleen työryhmän mietintö, Opetusministeriö,
Helsinki 1978.
- Erityisryhmien liikunta. Komiteanmietintö 1982.
- Liikuntakomitea. Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. Komiteanmietintö
1990:24, 1990.

Liikunnan kansainvälinen strategia, komiteamietintö, 1991:45.

Yhteenveto: Kannanotot liikuntalain ja -asetuksen kokonaisuudistuksen ensimmäiseen luonnokseen. Opetusministeriö. Liikunta- ja nuorisosasto. 17.6.1994, 2.

Lehdet

Suomen urheilulehti
TUL-lehti
Urheilulehti

Helsingin Sanomat
Suomen Kuvalehti
Suomen Sosialidemokraatti
Uusi Suomi

Haastattelut

Näille haastateltaville on haastattelun runkona käytetty haastattelulomaketta (liite 4)

Matti Ahde
Pekka Anttinen
Timo Haukilahti
Kalevi Heinilä
Carl-Olof Homén
Tytti Isohookana-Asunmaa
Leena Jääskeläinen
Anna-Liisa Kasurinen
Kalevi Kivistö
Heikki Klemola
Hannu Koskivuori
Pertti Kärpänen
Jaakko Numminen
Mauri Oksanen
Kalevi Olin
Paavo Pekkanen
Harri Syväsalmi
Risto Sänkiaho
Jukka Uunila

Reijo Vartia

Ilman lomaketta erikseen haastateltavat

Heikki Klemola
Seppo Paavola

Julkaisemattomat opinnäytteet

- Jyrkiäinen, P., Kuntien urheiluseura-avustusten laillisuusarviointi liikuntalain alkuvuosina 1980-1984. Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto 1988, 87.
- Käsmä, Jouko, Suomen urheiluopistoinstituutio Suomen liikuntapolitiikassa 1910-luvulta vuoteen 1944. Suomen historian liseniaattityö, Joensuun Yliopisto 1989.
- Mäkelä, Airi, Tanhuvaaran historia 1917-1939. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan laudaturtyö. Jyväskylä.
- Valkama, Päivi, Suomen talous ja talouspolitiikka 1920-1938. Empiirinen tutkimus. Pro Gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1989.
- Vesanen, Pekka, Valtion urheiluhallinto-organisaatio ja asiakirjat 1920-1979. Helsinki 1979. Julkaisematon opinnäyte ylempää arkistotutkintoa varten.

Muu julkaisematon materiaali

- Klemola, H. Käsikirjoituskopioita julkaisemattomista muistelmista 1993-94
- Vasara, E., Kirje tekijälle koskien suojeluskuntien toimintaa, 1994

Kirjallisuus ja artikkelit

- Aalto, Teemu, Helsingin kaupungin urheilu- ja ulkoiluhallinto 1919 - 1969. Helsingin kaupungin julkaisuja n:o 22, Helsinki 1969.
- Abrams, Philip, Historical Sociology. New York 1982. Near Shepton Mallet.
- Ahlbäck, K.,G.,R., Urheilumme riita, Suomen Kuvalehti nro 7, 18.7.1950.

- Ahlstedt, Leo & Jahnukainen, Iiro & Vartola, Juha, Organisaatio ohjausjärjestelmänä julkisessa hallinnossa. Tapiola 1977. Weilin&Göös. *Ekonomia*-sarja 33.
- Alapuro, Risto, Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, toim. Tapani Valkonen et al., Juva 1980. WSOY.
- Allardt, Erik, Historian ja sosiologian suhde, *Historiallinen aikakauskirja* 1966:3, 198 - 210.
- Allardt, Erik & Littunen, Yrjö, *Sosiologia*, Porvoo 1972. WSOY.
- Allardt, Erik, *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*, Juva 1980. WSOY.
- Allardt, Erik, *Sosiologia I*, Juva 1983, 1987. WSOY.
- Allardt, Erik, *Helsingin yliopiston tiedotuslehti* 3/1987.
- Allardt, Erik, & Hall, Stuart, Wallerstein, Immanuel, *Maailman kulttuurin äärellä*, Jyväskylän yliopisto-Nykykulttuurin Tutkimusyksikkö, Julk. 11 Jyväskylä 1988.
- Arponen, Antti (toim.): *Suomen Urheilu, SVUL 1900-1980*, Hanko 1981. SVUL.
- Autio, Veli-Matti, *Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917-1944. Opetusministeriön historia 4*, Kirkollistoimituskunta -Järvenpää 1986. Opetusministeriö.
- Autio, Veli-Matti & Heikkilä, M., *Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiikkaa 1945-1965. Opetusministeriön historia V*. Helsinki 1990. Opetusministeriö.
- Autio, Veli-Matti, *Suurjärjestelmien aika koittaa 1966-1980. Hyvinvointivaltion koulutus- ja kulttuuripoliittiset visiot haasteeksi uudistuneelle opetusministeriölle. Opetusministeriön historia VI*. Helsinki 1994. Opetusministeriö.
- Blom, R, *Associations and political organisation of society. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia* 43. Tampere 1981. Tampereen yliopisto.
- Brailsford, Dennis, *Sport and Society*, London-Toronto 1969. Routledge & Paul Kegan.
- Bryman, A, *The Debate about quantitative and qualitative Research; Question of Method or Epistemology*, *British Journal of Sociology* 35 (1984), 1 (March), 75-92.
- Buntsuk, M.T., *Neuvostoliiton liikuntaorganisaatio*, toim. Aaltonen, K. Liikuntatieteellisen Seuran (LTS) julkaisu nro 71, Helsinki 1979.
- Camic, Charles, *kirja-arviointi The return of the functionalist, Neofunctionalism*, edited by Jeffrey C. Alexander, Beverly Hills; Sage 1985. *Contemporary Sociology*, vol. 15, nro 5, September 1981.
- Coghlan, John F. & Webb Ida, *Sport and British Politics since 1960*, London 1990. Falmer.
- Drazin, Robert, *Professionals and Innovation: Structural-Functional versus Radical-Structural Perspectives*, *Journal of Management Studies* volume 27. no 3, May 1990.

- Drehse, Volker, Dimensions of Religiosity in Modern Society, An Approach to A Systematic Stock-Taking of Structural-Functionalist Analysis, *Social Compass*, XXVII, 1980/1, 51 - 62.
- Dynamic functionalism. An exchange. Marion J. Levy, Jr. A. Faia, Dynamic functionalism: Strategy and tactics, *Social Forces*, vol 67:1, September 1988, 243-249.
- Eichberg, Henning, Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalityötä. Jyväskylä 1987. Gummerus.
- Eisenstadt, S.N., *The Political Systems of Empires*. New York 1963. Free Press.
- Eljanko, Harri & Kirjavainen, Jussi, *Suomen hiihdon historia*, Porvoo 1969. WSOY.
- Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla. Erityisryhmien liikunnan neuvottelupäivät Espoon Dipolissa 12.-13.11.1990. Toimittajat Kari Koivumäki ja Teijo Pyykkönen. LTS:n julkaisu nro 126. Helsinki 1991.
- Fromm, E., Humanistic planning. *AIP Journal* March 1972.
- Goksøyr, Matti, *Staten og idretten 1861-1991*, Oslo 1992.
- Haataja, Lauri (toim.), *Suomen työväenliikkeen historia*, Helsinki 1976. Työväen Sivistysliitto.
- Haavio-Mannila, Elina, *Kylätappelut. Sosiologinen tutkimus Suomen kylätappeluinstituutiosta*, Porvoo 1958. Väitöskirja. WSOY.
- Habermas, Jürgen, *Theories des kommunikativen Handelns. Band 2: Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft*. Frankfurt am Main 1981. Suhrkamp.
- Halila, A. & Sirmeikkö, P., *Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto, SVUL 1900 - 1960*, Vammala 1960. SVUL.
- Hamilton, P., *Talcott Parsons*, Lontoo 1983. Tavistock.
- Hanho, J.T., *Suomen oppikoululaitoksen historia II*, Porvoo 1955. WSOY.
- Havas, Eino, *Voimistelunopettajalaitoksemme uudestaan järjestäminen*, *Suomen Urheilulehti* nro 13/1913, 255 - 256.
- Heikel, Viktor, *Gymnastikens historia*. Helsingfors 1909. Waseniuska Bokhandeln.
- Heikkinen, Antero, *Kansallisurheilun suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918-1940*. LTS:n julk. 82, Lappeenranta 1981.
- Heikkinen, Antero, *Liikuntatieteellinen Seura 50 vuotta 1933 - 1983. Keskustelupiiristä liikuntakulttuurin tärkeäksi osaksi*. LTS:n julkaisuja nro 89. Lappeenranta 1983.
- Heikkinen, Antero & Hentilä, Seppo & Kärkkäinen Pekka & Laine, Leena et al., *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Toim. Teijo Pyykkönen. LTS:n julkaisu nro 131, Helsinki 1992.
- Heinilä, Kalevi, *Urheilu rationaalistuvassa maailmassa*. Stadion 1963, 13-17.

- Heinilä, Kalevi, Urheilun tehtävät suomalaisessa yhteiskunnassa. Alustus Suomen Kuntourheiluliiton neuvottelukunnan kokouksessa 17.11.1964, 9.
- Heinilä, Kalevi, Kuntien liikuntatoiminnan suunnittelu, Stadion 3/1966, 5-15.
- Heinilä, Kalevi, Kuntoliikunta "ottopojasta itselliseksi", Stadion 4B/1967, 25 - 31.
- Heinilä, Kalevi, Suomalainen urheiluideologia. Tutkimus urheilujohdajien arvostuksista ja normilähteistä. Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 8/1974. Jyväskylä 1974.
- Heinilä, Kalevi, Konfliktit kansainvälisessä urheilussa, teoksessa Heinilä, Kalevi (toim.): Urheilu-Ihminen-Yhteiskunta, Jyväskylä 1974. Gummerus.
- Heinilä, Kalevi, Liikuntakulttuurimme haasteet, teoksessa Liikuntakulttuuri tänään ja huomenna. Toim. Teijo Pyykkönen. LTS:n julkaisu nro 100. Lappeenranta 1984.
- Heiskala, Risto, Yhteiskunnan ohjausmekanismit ja ympäristöongelma, Sosiologia nro 1/1993, 97 - 111.
- Heiskanen, Ilkka, Eduskunnan ja hallintokoneiston suhteet. Hallinto 3/1977.
- Hentilä, Seppo, Suomen työläisurheilun historia I - III, Työväen Urheiluliitto 1919 - 1979, Hämeenlinna 1982 - 1987.
- Hentilä, Seppo, Urheilu, Kansakunta ja Luokat. Teoksessa Kansa liikkeessä, toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds, Henrik Stenius. Helsinki 1987. Kirjayhtymä.
- Hentilä, Seppo, Urheilun sokea pinnistys - urheilun eheytyksen aloitettiin väärästä päästä. Lihan ihmemaassa. LTS:n julkaisu nro 138, 1994, 57.
- Hjerppe, Riitta, Suomen talous 1860-1985. Kasvu ja rakennemuutos, Suomen Pankin julk. Kasvututkimuksia 13. Helsinki 1989.
- Huhtanen, Unto, Liikuntakasvatus Suomen puolustusvoimissa jatkosodan aikana. Julkaisematon tutkimus 1983.
- Häikiö, Martti, Suomen lähihistoria, Vammala 1991. Hgin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 10.
- Häikiö, Martti, Presidentin valinta. Miten valtionpäämiehet on Suomessa valittu, millaisiin poikkeusmenetelmiin valinnoissa on turvauduttu ja miksi presidentin toimikautta jatkettiin kokonaan ilman vaalia vuonna 1973. Juva 1993. WSOY.
- Häyrinen, Reijo & Laine, Leena, Suomi urheilun suurvaltana. LTS:n julkaisuja nro 115, Helsinki 1989.
- Ilmanen, K. & Voutilainen, T., Jumpasta tiedekunnaksi, suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta 1882 - 1982. LTS:n julkaisuja 84, Helsinki 1982.
- Inglehart, Ronald: The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics. Princeton 1977.
- Jahn, Friedrich Ludvig & Eiselen, Ernst., Die Deutsche Turnkunst. Berlin 1818.

- Juppi, J. & Salminen, P. & Sandström, I. & Viitanen, I., Yhdyskunta ja ihmiskeskeinen liikuntasuunnittelu. Matinkylän säästöpankki-opistolla 6.-8.11.1970 pidettävän liikuntasuunnittelun seminaarin pohjaksi laadittu raportti. Liikuntatieteellinen Seura. Opetusministeriön urheilu- ja nuorisotoimisto. Helsinki 1970.
- Juppi, Joel & Juppi, Anja, "Liikuntasuunnittelu", teoksessa Urheilutieto I. Skandia Kirjat Oy. Jyväskylä. 1975.
- Juppi, Joel, Suomen julkinen liikuntapolitiikka rahoituksen näkökulmasta tarkasteltuna. Sosiologian lisensiaattityö, Helsingin yliopisto. LTS:n julkaisuja nro 101, Helsinki 1985.
- Juppi, Joel, Urheilua yhdistetty 70 vuotta. Liikunta & Tiede 6/92, 26 - 29.
- Jussila, Osmo, Suomen tie 1944-1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa? Juva 1990. WSOY.
- Juurtola, Tauno, Suomen Urheiluopisto 1927-1977, Lahti 1977. Suomen Urheiluopisto.
- Juva, Einar W., Rudolf Walden 1878-1946. Porvoo 1957. WSOY.
- Juvonen, Aimo, Koululaitos ja liikuntakasvatus, teoksessa Urheilutieto I, 29-121, Keuruu 1975.
- Järvinen, Ilmari, Valtion urheiluhallintoa 1920-1980. Läänien urheilulautakunnat 1950-1980, Helsinki 1980.
- Kalela, Jorma, Pulapolitiikkaa. Valtion talous- ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 13, Helsinki 1987.
- Kallio, Elin, Om gymnastikens kulturella betydelse i uppfostran. Finska Kvinnors Gymnastikförbund VII/1912.
- Kastari, Paavo, Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet. Porvoo 1969. WSOY.
- Kivistö, Kalevi, Opening of the Congress by the Minister of Education, teoksessa Sport and International Understanding. Proceedings of the Congress Held in Helsinki, Finland, July 7-10, 1982, edited by Maaret Ilmarinen, Berlin, Heidelberg, New York, Tokyo 1984.
- Klemola, Heikki, Valtakunnallisen nuoriso- ja urheilupolitiikan tavoitteet. Stadion 3/1966.
- Klemola, Heikki, Näkökohtia urheilun talouspolitiikasta, Stadion 2/1968, 4-8.
- Klemola, Heikki, Valtion liikuntapolitiikkaa puolen vuosisadan aikana, Helsinki 1970. Opetusministeriö.
- Klemola, Heikki, Opetusministeriön ja valtion urheiluneuvoston tekemät ja teettämät mietinnöt, selvitykset, tutkimukset ja raportit. Urheilujärjestöjen neuvottelupäivät. Alustus Helsinki 28.10.1970.
- Klemola, Heikki, Katsaus liikuntasuunnittelun tuloksiin Suomessa, Stadion 4/1971.
- Klemola, Heikki, The State as Sponsor of International Sports, teoksessa Sport and International Understanding 1984.
- Klemola, Heikki, "Ei ole kaikki kilpailua mikä liikuttaa", Liikunta & Tiede 4/91, 42-45.

- Klemola, Heikki, Virkamiesuran käynnistyksen vuodet 1962-1966. Julkaisematon moniste 1993.
- Koivusalo, Irja, Voimistelu maamme oppikoulujen oppiaineena vuosina 1843-1917. LTS:n julk. 83, Lappeenranta 1982.
- Korpi, John, Mitä yhteyttä voimistelulla ja urheilulla on yhteiskuntaliikkeen kanssa? Urheilu-Viesti III, 1911, Hanckok Michigan, 16 - 20.
- Koskela, Aarni, Kansainvälistä yhteisymmärrystä parantavat ja heikentävät urheiluyhteistyöhön liittyvät toimenpiteet ja niiden lähtökohdat. Liikunta ja Tiede 4/1982, 137 - 139.
- Kukkonen, A., Urheilu, teoksessa Itsenäinen isänmaa, Helsinki 1942.
- Kulttuuriyhteistyö ja lähialueet. Toim. Leelia Veijalainen & Esko Salminen. Helsinki 1994. Opetusministeriö.
- Laherma, Väinö, Valtion urheilulautakunta 40-vuotias, Helsinki 1960.
- Kleemola, Irja, Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton historia 1896-1966, Joensuu 1976.
- Laine, Leena, Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856-1917, osat I ja II, LTS:n julk 93a ja 93b, Lappeenranta 1984.
- Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, tieteellinen katsaus, Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämissäätiö (LIKES), Jyväskylä 1994.
- Liikuntasuunnittelu, seminaariraportti, LTS:n julkaisu, Helsinki 1969.
- Lindroth, Jan, Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915. Studia historica Upsaliensia 60, 1974.
- Loy, J.W. & McPherson, B.D. & Kenyon, G., Sport and Social Systems, Addison Wesley publ. 1978.
- Lüschen, G.R.F. & Sage, G.H.(editors): Handbook of Social Science of Sport. Illinois 1981. Stipes.
- Martikainen, Tuomo, Julkisen sektorin kasvu Suomessa. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja C Deta 13, Helsinki 1975.
- Mattila, Raija, Opetusministeriö liikuntakulttuurin kansainvälisillä kentillä, Liikunta ja Tiede 2/82, 55-57.
- Mattila, Raija, Kehitysyhteistyö liikuntakulttuurin alalla, Liikunta ja Tiede 1/85, 27-29.
- Mattila, Raija, Urheilu kiinnostaa Euroopan yhteisöä, Helsingin Sanomat 31.1.1993.
- McIntosh, P., Idrotten och samhället, Stockholm 1969.
- McIntosh, P., Attitudes to Sport and Physical Education, Stadion 4B:1967.
- Merton, Robert, Social Theory and Social Structure, New York, 1968. Free Press.
- Münch, Peter A, The Concept of 'Function` and Functional Analysis in Sociology, Philosophy of Social Sciences 1976.

- Mäntylä, Kai. & Pyykkönen, Teijo & Juppi, Joel & Sneck, Timo, Liikunta 2025 skenaariot. Suomalainen liikuntakulttuurin kehityssuunnat yhteiskunnan muuttuessa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 122. Helsinki 1990.
- Neumann, H., Leibes Uebungen im Dienste Nationaler: Gesichte der Leibes Uebungen 3:1, toim. H. Ueberhorst. Berlin-Munchen-Frankfurt-am-Main 1980. Bartels & Wernitz.
- Niininen, Heikki. Pääkirjoitus, Kunnonlehti N:o 1/1982.
- Nikkilä, Juhani, Valtion budjetti menojen kehitystehtävittäin 1920-1976. Tampereen yliopisto, hallintotieteen laitos, julkishallinnon julkaisusarja nro 1/1979. Tampere 1979.
- Nisbet, R., The Problem of Social Change, teoksessa Nisbet, R. (toim.), Social Change. Oxford 1972.
- Noponen, Martti, "Valtio-oppi", teoksessa Tiedon portaat 5. Porvoo 1968.
- Nousiainen, Jaakko, Suomen poliittinen järjestelmä. Juva 1980. WSOY.
- Nygren, Helge, Viktor Damm ja hänen ponnistajansa. Keuruu 1964. Otava.
- Nygren, Helge, Helsingin Olympiastadion. Helsinki 1978. Stadion-säätiö.
- Nygren, Helge, Pajulahti, Helsinki 1979. Urheiluopistosäätiö.
- Nygren, Helge, Olympiatuli, joka sammui sodan tuuliin, Suomen urheilumuseon julkaisu nro 9, Helsinki 1991.
- Oja, P., Urheilun suunnittelu nykyaikaistuu- kuntoliikunnalle suunnitteluperusteet 1970-lukua varten, Stadion 1/1968, 5-8.
- Ojala, Timo, Johdatus liikuntapolitiikkaan. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita nro 7 Jyväskylän yliopisto 1977.
- Ojala, Timo & Pelttari, Hannu, Suomalaisen liikuntajärjestelmän julkinen ohjaus ja seuranta. Jyväskylän yliopisto liikuntasuunnittelun laitos opetusmonisteita n:o 8, 1980.
- Olin, Kalevi & Oksio, Tuula, Liikuntapolitiikan päättäjien käsitykset liikuntalain vaikutuksista. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, tutkimuksia No 42, 1986.
- Olsoni, E. & Olsoni, L., Herbatianismi ja harjoitusaineet. Kasvatusopillinen aikakauskirja (1915) 195 - 207.
- J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956. Toinen osa 25.4.1949 - 10.4.1956. Toim. Yrjö Blomstedt & Matti Klinge, Juva 1986. WSOY.
- Parsons, Talcott, & Smelser, Neil, Economy and Society. New York 1956. Routledge & Kegan.
- Parsons, Talcott, Societies, Evolutionary and Comparative Perspectives. New Jersey 1966. Prentice-Hall.
- Parsons, Talcott, Sociological Theory and Modern Society. New York 1967. Free Press.
- Working papers in the Theory of Action by Talcott Parsons et al. New York 1968.
- Pihkala, Lauri, Nykyhetki ja urheiluväen velvollisuudet, Lahti 1917.
- Pihkala, Lauri, Suomi ja olympiakisat, teoksessa Tahkon latu, toim. Klemola, Heikki, Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 8. Helsinki 1962.

- Pitkänen, Eero, Ohjelmaerusteinen suunnittelu julkishallinnossa. Helsingin Kauppakorkeakoulun julkaisuja C37. Gaudeamus. Helsinki 1975.
- Plath, Jennifer, Functionalism and the survey: the relation of theory and method, *The Sociological Review*, August 1986, volume. 34 nro 3, 501-536.
- Pääkkönen - Laine, Leena, Helsingin Jyry. 75 vuotta työläisurheilua. Helsinki 1978. Hgin Jyry.
- Rantala & Siikonen (toim.) Liikuntakoulutus, teoksessa *Urheilumme kasvot* 6, Keuruu 1975.
- Raportti liikuntasuunnittelun seminaarista Vierumäellä 1969, LTS:n julk. nro 15, Helsinki 1969.
- Rautkallio, Hannu, Neuvostovallan asialla. NKP:n vaikutus Suomessa 1960-luvulla, Jyväskylä 1993. Tammi.
- Reissman, L., Social Stratification, teoksessa "Sociology: An Introduction, toim. Smelser, N.J. New York 1967. Prentice-Hall.
- Renvall, Pentti, Nykyajan historiantutkimus, Porvoo 1965. WSOY.
- Rikalala, Kalle, Voimistelunopettajien valmistus, *Kisakenttä* 1913, 21 - 27.
- Rikalala, Kalle, Helsingin yliopiston voimistelulaitos, uudelleen järjestäytymiskysymystä on kiirehdittävä, *Voimistelu ja urheilu* 1924, 44 - 46.
- Roberts, Kenneth, *Leisure* (2nd edition) 1981. Demano Umi.
- Robertson, Roland & Turner, Bryan S. (eds.), *Talcott Parsons: Theorist of Modernity*. London. Sage 1991.
- Ruohonen, V. & Sulervo, K., Kansallisen tiedostamisen ja ulkoisen asennoitumisen perusteet maailmansotien välisenä aikana Suomessa, Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja C, SAHA 1. Helsinki 1974.
- Römpötti, Kalevi, *Sotilasurheilu*, teoksessa *Urheilutieto I*, 511-538, Jyväskylä 1975.
- Römpötti, Kalevi, *Sotilasurheilua Sprengtportenista nykypäivään*, Suomen Upseeri 1/1979, 14-16.
- Salmenkylä, M, Mikä se urheiluministeriö oikein on? Haastatteluartikkeli haastateltavana mm. valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapoliittisen osamietinnön puheenjohtaja J.E. Niemi. *Stadion* 1/1969.
- Salmenkylä, M., *Olympiakisojen rahoitus*, teoksessa *Nygren, Helge - Siukonen, M. (toim.), Suuri olympiateos 2*, Keuruu 1978, 757 - 765.
- Santala, Esa, *Voimistelunopettajien valmistuksen kehitys Suomessa*, *Stadion* no. 1/1965, 24 - 26.
- Saraviita Ilkka-Heiskanen Ilkka-Seppälä Antti-Tuori Kaarlo-Vasenius Heikki-Kosonen Arto: *Aineistoa yhdistyslain säädännöstä. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu* 11, 197
- Saukkonen, Jussi, *Liikunnan yksilöllinen, yhteiskunnallinen ja kansainvälinen merkitys*. *Stadion* 1/1966.

- Saukkonen, Osmo & Olin, Kalevi & Vuolle, Pauli, Katsaus eräisiin evaluaatiotutkimuksen lähtökohtiin liikuntalain seurannan kannalta. Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia No 32/1985.
- Saukkonen, Osmo & Vuolle, Pauli & Järvinen, Ilmari, Liikuntalain seurannan jatkotutkimus, Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, tutkimuksia n:o 46, 1988.
- Schneider, L., "Institution". Teoksessa *A Dictionary of the Social Sciences*, eds. Gould J. & Kolb, W. L., New York 1964.
- Seppänen, Paavo, Kilpaurheilu ja urheilumenestys, Stadion 4B/1967, 19-24.
- Seppänen, Paavo, Seurakuntatyön suunnittelusta, Kirkko ja Kaupunki no 37/1965.
- Seppänen, Paavo, Yhteiskunnan muutokset ja teatterisuunnittelu, Aamulehti 4.11.1966 ja 8.11.1966.
- Seppänen, Paavo, Liikunnan suunnittelun sosiaaliset edellytykset. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 83, 1967.
- Seppänen, Paavo, Revisit to social and cultural preconditions of top level sport, working papers, Department of Sociology, University of Helsinki. nro34, 1986.
- Seppänen, Paavo, Yhteiskuntasuunnittelu ja tutkimus, *Sosiologia* 1/1967, 3 - 12.
- Seppänen, Paavo, Sata Laulun vuotta: tutkimus ylioppilaskunnan laulajista 1882-1982, osa I. Helsinki 1983. Ylioppilaskunnan laulajat.
- Seppänen, Paavo, Onko piristeiden ja hormonien käytölle urheilussa perusteita? *Kanava* 12 (1984): 9, 518 - 523.
- Siisiäinen, Martti, "Vihreän" politiikan ulottuvuuksia. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden politiikkakonseptioiden ongelmista. *Politiikka* 27 (1985): 3, 204 - 218.
- Smith, A. D., *The Concept of Social Change: a Critique of the Functionalist Theory of Social Change*. Lontoo 1973. Routledge & Paul Kegan.
- Smith, Dennis, *The Rise of Historical Sociology*, Cambridge 1991. Polity Press.
- Soikkanen, Timo, Kansallinen eheytyminen - Myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933-1939. Turku 1983. Turun yliopiston julkaisuja C 37.
- Ester Ståhlbergin päiväkirja 3.syyskuuta 1920. Teoksessa Ester Ståhlbergin kauniit, katkerat vuodet presidentin rouvan päiväkirja 1920-25. Toim. Hilikka ja Olli Vitikka. Porvoo 1985. WSOY.
- Suomalaisen liikuntakulttuurin tulevaisuudenkuvat. LTS:n moniste nro 8. Teijo Pyykkönen & Yrjö Seppälä (toim.). Helsinki 1987.
- Suomalaisen liikuntapolitiikan vaihtoehdot. Liikuntakulttuurin päivät 12.-13.10.1988 Espoossa. LTS:n julkaisu nro 116. Toim. Teijo Pyykkönen. Helsinki 1989.
- Suomela, Klaus U., *Urheilun ja voimistelun historia I*, Porvoo 1923. WSOY.
- Suomela, Klaus U., *Suomen urheilun historia I*. Helsinki 1944. Kivi.

- Suomi 2017, toim. Olavi Riihinen, Gummerus , Jyväskylä 1990.
- Suomi, Juhani, Kriisien aika. Keuruu 1993. Otava.
- Szymanski, A., "Towards radical sociology" in Colfax J.D. and J.L.Roach, Radical Sociology, (toim.) New York 1971, 93-107.
- Sänkiaho, Risto, Liikunnan yhteiskunnallisista funktioista. Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun laitos, opetusmonisteita n:o 5, 1975.
- Sänkiaho, Risto & Saukkonen, Osmo, Laillako kaikki liikkumaan? Liikuntalain säätämisen problematiikkaa. Jyväskylän Yliopisto, Yhteiskuntatieteen laitos Julkaisuja N:o 27, 1976.
- Sänkiaho, Risto, Liikuntasuunnittelun perusteista. Poliitiikan tutkimuksen näkökulmia, esseitä poliittisista rakenteista ja prosesseista, Turku, 1978. Turun yliopisto.
- Sänkiaho, Risto, Jos olisin Heikki Klemola..... , teoksessa Liikuntakulttuuri tänään ja huomenna, LTS:n julkaisu nro 100, Lappeenranta 1984, 293-295.
- Sänkiaho, Risto & Rantala, Harri, Ydinvoima-argumentaatio. Analyysi suomalaisesta ydinvoimakeskustelusta. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto. Sarja B 47/1987. Tampere 1987.
- Sänkiaho, R., Liikuntahallinnon ja -suunnittelun myyttisyys, Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1987.
- Sänkiaho, Risto & Rantala, Harri: Ydinvoima ja yhteiskunta. Tampereen yliopisto yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos A:57. Tampere 1988.
- Sänkiaho, Risto, Talutusnuora katkeaa - kansalaiset hylkäävät urheilueliitin, teoksessa "Lihan Ihmemaassa", Helsinki 1994.
- Telama, Risto, Liikunta-alan tiedeperusta, teoksessa Tiainen, J. (toim.), Liikunta-alan ammatti- ja tiedeanalyysi. Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos, Sarja A, tutkimuksia n:o 13, 1978.
- Thompson, Edward, The Making of the English Working Class. Lontoo 1963. Gollancz.
- Tiihonen, Arto, Liikuntaan kuuluu hyväntahtoinen naurukin, Aamulehti 1.10.1991.
- Tiihonen, Seppo, Julkisen sektorin käsitteestä. Tutkimus keskeisistä julkisen sektorin rakenteellisista ja toiminnallisista määrittelyistä. Helsinki 1981. Valtiovarainministeriö.
- Tiihonen, Seppo, Hallitusvalta, VAPK-kustannus. Helsinki 1990.
- Tiihonen, Seppo, Talouden ylivalta, hallintohistoriallisia tutkimuksia nro 2, Valtion Painatuskeskus, hallintohistoriakomitea, 1990. Hallintohistoriallisia tutkimuksia 2.
- Tolleneer, Jan, The Sports Scene and the Pop Scene: A Comparative Structural - Functional Analysis. International Review for Sociology of Sport 21 (1986).
- Torkulla, Anders, Esittely ja erittelyjä: Johan Asplundin tutkimusraportin esittely, "En mycket fri tolkning av några teser i Georg Lukacs" Historia och Klassmedvetande. Sosiologiska Institutionen vid Göteborgs Universitat, november 1971. Sociologia 1973 No. 3, 140-143.

- Tuomikoski, Eero, Suomen urheilun jumalaistarusto. Suomen Kuvalehti 21.10.1961.
- Tuomikoski-Leskelä, Paula, Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa. Helsinki 1977. Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 103.
- Vainikkala, E., Eskola, K., Maailmankulttuurin mahdollisuudet ja uhot: Johdannoksi, teoksessa Allardt, Erik, Hall, S., Wallerstein, I., Maailmankulttuurin äärellä, Jyväskylän yliopisto-Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylä, 1988, 8 sekä samassa teoksessa, Wallerstein, I., Kulttuuri modernin maailmanjärjestelmän ideologisena taistelutantereena, 35.
- Wallerstein, Immanuel, Historical Capitalism. London 1983. Verso.
- Valtonen, Hannu, Rahan vallassa. Teoksessa Lihan ihmemaassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 138. Helsinki 1994.
- Vartola, J., Ministeriöiden rakenteesta. Ministeritutkimuksen osaraportti 4. Tampereen yliopisto. Hallintotieteen laitos. Julkishallinnon julkaisusarja 3/1977A. Tampereen yliopisto, 1977.
- Vasara, Erkki, Urheilu - maanpuolustusta ja nuorisokasvatusta. Suojeluskuntajohdon urheilunäkemyksiä 1920-luvulla. Teoksessa Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja 1992, toim. Majander, Mikko, Helsinki 1992.
- Vasara, Erkki, Suojeluskuntien urheilutoiminta - Näkyvä osa aikansa suomalaista urheiluelämää. Teoksessa suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1994, toim. Arto Nevala, Joensuu 1994.
- Weber, Max, Gesammelte politische Schriften. Tübingen 1971.
- Veistola, Maaret, Tieto palvelemaan yhteisymmärrystä ja rauhaa, Liikunta ja Tiede 2/1982, 48 - 52.
- Vesikansa, Jyrki, Kehityksmaasta elintaso-Suomeen. Helsinki 1992. Otava.
- Wilskman, Ivar, Kilpailujen merkityksestä ruumiillisessa kasvatuksessa, Kasvatusopillinen Aikakauskirja vuodelta 1913.
- Wilskman, Ivar, Voimistelunopettajain valmistuksesta, Kasvatus ja Koulu 1914-15.
- Wilskman, Ivar, Muistelmiani voimistelu- ja urheiluelämämme alkuajoilta. Helsinki 1929. Otava.
- von Wright, Georg Henrik, Teknosysteemi ravistaa jo kansallisvaltiota, Helsingin Sanomat 28.1.1987.
- von Wright, Georg Henrik, Teknosystemet, nasjonalstaten og naturen, Samtiden 2/1988.
- von Wright, Georg Henrik, Viimeisistä ajoista. Ajatusleikki. Luento Helsingin yliopistossa 8.12.1993.
- Wuolio, Eija-Leena & Leena Jääskeläinen, Kyykkyy - ylös. Koululiikunta 150 vuotta. LTS:n julkaisu nro 136. Tampere 1993.
- Wuolio, Eija-Leena, Suomen liikuntahistoria. LTS:n julk. nro 88, Helsinki 1982.

- Vuolle, Pauli, Liikunta kaupunkikunnassa vuonna 2000, teoksessa Liikuntakulttuuri tänään ja huomenna, toim. Teijo Pyykkönen, Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 100, Lappeenranta 1984, 177-204.
- Vuolle, Pauli & Oksio, Tuula, Kuntoliikuntajärjestötutkimus. Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 39. Jyväskylä 1986.
- Vuolle, Pauli, Liikunnan yhteiskunnalliset ulottuvuudet. Liikunta ja Tiede 2/1989, 88-93.
- Väyrynen, Raimo, Nationalismi nakertaa urheiluaatetta, teoksessa Lihan ihmemaassa. Liikuntatieteellinen Seura 60 vuotta (1933-1993), toim. Teijo Pyykkönen, LTS:n julkaisuja nro 138. Helsinki 1994.
- Ylikangas, Heikki, Käännekohdat Suomen historiassa, Juva 1986. WSOY.
- Ylikangas, Heikki, Markat miljooniksi. Puoli vuosisataa suomalaista veikkausta. Jyväskylä 1990. Veikkaus.
- Ylönen, Jorma, Liikunta Suomi tuo paikalliset ideat kansalliseen käyttöön, Liikunta & Tiede 2/1992, 37.
- 80-luvun kulttuuripolitiikan näköaloja, opetusministeriö 1983, toimittanut Risto Kivelä. Opetusministeriö.

LUETTELO TUTKIMUKSEN KUVIOISTA JA TAULUKOISTA

Kuviot

- Kuvio 1 Julkisen liikuntapolitiikan kokonaisuus kaavamaisesti esitettynä - luku 1 s. 19
- Kuvio 2 Parsonsin AGIL-kaavio: Makrokosmos / mikrokosmos - luku 2 s. 30
- Kuvio 3 Parsonsin perusfunktiot kaavion muodossa - luku 2 s. 31
- Kuvio 4 Yhteiskuntapoliittiset strategiat tavoitteiden ja käytettävissä olevien edellytysten pohjalta määriteltynä.- luku 2 s. 38
- Kuvio 5 Oeschin komitean esittämä liikunnan hallintomalli - luku 4 s. 80
- Kuvio 6 Rosenqvistin esitys urheilun keskushallinnon järjestämiseksi - luku 4 s. 81
- Kuvio 7 Liikunnanopetuksen tavoiteasetelma - luku 8 s. 222
- Kuvio 8 Liikunnan koko valtionavustus vuosina 1980-1995 - luku 11 s. 294
- Kuvio 9 Järjestöjen toiminta-avustukset vuosina 1980-1995 - luku 11 s. 294
- Kuvio 10 Rakennusavustukset vuosina 1980-1995 - luku 11 s. 295

Taulukot

- Taulukko 1 SVUL:n urheiluseurojen tausta v. 1917 - luku 3 s. 52
- Taulukko 2 Laskennallinen sisällönanalyysi vuoden 1920 komiteamietinnöstä, komitean painotuksia ilmaisevien mainintojen esiintyminen - luku 4 s. 82
- Taulukko 3 Vuoden 1936 komiteamietinnön painotusten jakautuminen mietinnön sisällönanalyysin mukaan - luku 5 s. 143
- Taulukko 4 Vuoden 1945 mietinnön painotusten jakautuminen mietinnön sisällönanalyysin mukaan - luku 7 s. 183
- Taulukko 5 Vuoden 1952 ns. Lönnrothin komitean painotukset laskennallisen sisällön analyysin perusteella - luku 7 s. 186
- Taulukko 6 Vuoden 1969 komiteamietinnön painotukset mietinnön sisällönanalyysin perusteella.- luku 8 s. 220
- Taulukko 7 Laskennallisen sisällönanalyysin tuloksia liikuntalakikomitean mietinnöstä - luku 9 s. 242

- Taulukko 8 Liikuntakomitean painotuksia laskennallisen sisällönanalyysin perusteella - luku 10 s. 261
- Taulukko 9 Komiteamietintöjen laskennallisen sisällönanalyysin edustus- ja kilpaurheilun korostaminen (sisältää huippu-urheilun korostamisen) - luku 10 s. 271
- Taulukko 10 Haastateltavien käsityksiä valtion liikuntaviranomaisten sijoittumisesta suhteessa muuhun valtionhallintoon - luku 10 s. 276
- Taulukko 11 Yhteisön säilymistä, maanpuolustusta ja yhteiskunnallista integroitumista korostavat maininnat komiteamietinnöissä - luku 11 s. 288
- Taulukko 12 Liikunnan taloutta, terveydellisiä ja kasvatuksellisia tekijöitä koskevat maininnat komitea mietinnöissä - luku 11 s. 289
- Taulukko 13 Laskennallisen sisällönanalyysin kaikkien mietintöjen ja kaikkien muuttujien painotusten jakautuminen analysoiduista sivuista - luku 11 s. 291
- Taulukko 14 Komiteamietinnöt ryhmiteltynä Parsons AGIL-kaavion mukaan - luku 11 s. 292
- Taulukko 15 Liikuntaa koskevien eduskunta-aloitteiden jakautuminen eri kohteisiin vuosin 1917-1978 (%) - luku 12 s. 303
- Taulukko 16 Liikuntaa koskevien eduskunta-aloitteiden jakautuminen eri kohteisiin vuosina 1979-1990 - luku 12 s. 305
- Taulukko 17 Liikuntaa koskevat aloitteet suhteutettuna puolueiden kansanedustajien määrään - luku 12 s. 306
- Taulukko 18 Vaalipiirittäinen osuus (%) eduskunta-aloitteista kolmella viimeisellä vaalikaudella 1979-1990 - luku 12 s. 307

LUETTELO ALOITTEIDEN KOHTEISTA JA PERUSTELUISTA ERI FUNKTIOIDEN MUKAAN TUTKITTUINA

A (adaptation):

kansanterveys
 terveysliikunta ja kuntoutus
 työkyky
 tuottavuus
 fyysinen kunto
 ympäristönsuojelu
 kevyen liikenteen väylät
 työpaikkojen liikunta
 liikuntatieteen edistäminen
 tieto
 koulutus
 työllisyyden parantaminen
 taloudellinen hyöty yleensä

G (goal attainment):

liikuntajärjestöjen poliittisen ja yhteiskunnallisen toiminnan edistäminen
 hallinnolliset muutokset
 toiminta kansainvälispoliittisten päämäärien eteen (anti-apartheid, rauha ym.)

I (integration):

liikuntatapahtumat
 kilpailu
 kilpailutapahtumat
 lähinnä kilpaurheilua tukeva rakentaminen
 kv. huippumenestys ja huippu-urheilu
 kansanurheilu ja suur tapahtumat
 alueellinen tasa-arvo liikunnassa ja kehitysaluepolitiikka
 puolustusvoimien liikunta
 jokamiehen oikeudet ja tasa-arvo esim. metsästyksessä
 yhtäläiset mahdollisuudet liikkumiseen kaikille
 sukupuolten välinen tasa-arvo
 erityisryhmien liikunta

liikuntajärjestöjen yhdistäminen ja yhteistyö
Suomen kansainvälinen tunnetusitekeminen ja kansainvälinen yhteistyö

L (latency):

koululiikunta
liikuntakasvatus
liikuntapaikat
urheiluopistot
virkistysalueet
urheiluseurat
nuorisotyö
kasvatukselliset näkökohdat
liikuntajärjestöt

Huomioita:

A on tulkittu jokseenkin instrumentaaliseksi ja materiaaliseksi perustekategoriaksi. Esim. liikunnan arvo työkunnan ja työtehon kohentajana, kansanterveyden kannalta tai vaikkapa liikenneturvallisuuden kannalta kevyen liikenteen edistämiseksi.

G on tässä analyysissä vähäisemmässä roolissa, mutta joissakin aloitteissa on voitu nähdä niiden suoraan liittyneen joihinkin poliittisiin tavoitteisiin.

I pohjaa enemmän periaatteelliseen yhteiskunnalliseen ja liikuntafilosofiseen ajatteluun, jossa liikunnan asema yhteiskunnan kiinteyden ja sosiaalisen toimivuuden kannalta on tärkeää. Esim. eri väestöryhmien ja alueellinen tasa-arvo, kilpaurheilun arvo kansakunnan henkisen yhteenkuuluvuuden kannalta.

L on enemmänkin aloitteiden kohteiden kannalta tärkeä kategoria. Aloitteiden kohteet ovat usein konkreettisia liikunnan harjoittajiin, seuroihin, organisaatioihin tai liikuntapaikkoihin liittyviä. Liikunnan kasvatukselliset perusteet on liitetty tähän kategoriaan, esim. "nuoriso pois kaduilta".

LUETTELO ANALYSOIDUISTA MIETINNÖISTÄ

1. Ehdotuksia liikuntakasvatuksen järjestelmälliseksi kehittämiseksi 1920, 17 s., analysoitu 12 s.
 2. Keskusliittotoimikunnan mietintö 1936, 72 s., analysoitu 10 s.
 3. Valtion urheilukomitean mietintö 1945, 36 s., analysoitu 12 s.
 4. Komiteamietintö korkeimman liikuntakasvatusopetuksen uudelleen järjestämisestä 1952, 69 s + liitteet 33 s., analysoitu 16 s.
 5. Valtion urheiluneuvoston suunnittelujaoston liikuntapoliittinen osamietintö 1969, 61 s + liitteet 10 s., analysoitu 31 s.
 6. Liikuntalakikomitean mietintö 1976, 392 s + liitteet 26 s., analysoitu 109 s.
 7. Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, analysoitu 61 s.
 8. Liikuntakomitean mietintö "Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla", 319 s., analysoitu 82 s.
-

LIITE 4

**JULKINEN LIIKUNTAPOLITIikka, SEN HALLINNOLLISTALOUDELLINEN
JA LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN KEHITYS****TUTKIMUKSEEN LIITTYVÄN ASiantuntijahaastattelun
Kysymykset**

1. Miten tulit mukaan ja mitkä taustatekijät toivat Sinut vaikuttajan rooleihin valtion liikuntapolitiikassa?

- koulutus - urheilu-ura - puolue toiminta - jne.

2. Missä rooleissa valtion urheiluhallinnossa olet ollut mukana?

- komiteat, työryhmät, erikoistehtävät jne. - mikä tai mitkä olivat mielestäsi liikuntapoliittisesti merkittävimmät asiat, joissa olit mukana

3. Miten koet henkilökohtaisesti seuraavat urheilun yhteiskunnalliset vaikutukset tai funktiot?

1) Jatkuvuuden ylläpitäminen (mm. perhe, koululaitos ja siihen liittyvä liikuntatoiminta) - edistääkö liikunta perhe-elämää, koulujen toimintaa jne.

2) Toiminta päämäärien saavuttamiseksi. - Se tarkoittaa yleensä politiikan ja hallinnon muodostamaa järjestelmää ja järjestelmiä, jotka päättävät tai ovat osallisena päättämässä yhteiskunnallisista tavoitteista ja päämääristä. - Mitä annettavaa liikunnalla on tälle funktiolle.

3) Voimavarojen hankkiminen. Liikunnalla saattaa nyky-yhteiskunnassa olla merkitystä tällä alueella esim. terveyden säilyttäjänä ja työkyvön kohentajana.

4) Integraatio eli yhteiskuntakiinteyden säilyttäminen. Sisältää mahdollisuuden esimerkiksi erilaisten yhteiskuntaluokkien ja eri kansankerrosten yhdistämiseen.

- Miten olet nähnyt konkreettisesti näiden edellä mainittujen funktioiden toteutuneen liikuntakulttuurin kautta tai sen avulla?

- Mitkä näistä funktioista ovat mielestäsi toteutuneet kaikkein huonoimmin?

- Miten valtion liikuntapolitiikka on edistänyt mielestäsi näiden funktioiden toteutumista?

4. Mitkä seuraavista strategioista olet nähnyt toteutuneen vahvimmin valtion liikuntapolitiikan toteuttamisessa?

1) Piittaamaton toimintastrategia - urheilu nähdään siinä yhdentekevänä, merkityksettömänä toiminta-alueena

2) Rajoittava toimintastrategia (myös hillitsevä, ohjaava, pidättelevä) - urheilu nähdään toimintana, jota esim. lainsäädännöllä, verotuksella jne. hillitään

3) Kannustava strategia - urheilu nähdään myönteisenä ja tuettavana, mutta sitä ei pyritä tietoisesti ajamaan tiettyihin uomiin

4) Holhoava strategia - urheilu nähdään niin tärkeäksi, että sen harjoittamista tietoisesti tuetaan ja sitä suunnataan tarkoituksellisesti joihinkin päämääriin

- Oletko havainnut eroja eri vuosikymmenillä esim. 1950 ja -60 - luvuilta lähtien näiden strategioiden toteuttamisessa tai toteutumisessa valtion liikuntahallinnossa?

5. Mitkä ovat olleet mielestäsi tärkeimmät vaiheet ja tapahtumat valtakunnallisessa julkisessa valtion liikuntapolitiikassa sinä aikana, kun itse olet ollut mukana? Mikä on käsityksesi näistä vaiheista yleensä myös ulkopuolella oman kokemuksesi?

6. Miten puoluepolitiikka kytkeytyi näihin julkishallinnon liikuntapoliittisiin päätöksentekoihin tai niihin tehtäviin, joissa olit mukana? Oliko tietoista puoluepoliittista vaikuttamista esim. liikuntalakia laadittaessa ja missä muodossa?

7. Mikä on ollut mielestäsi oman osallistumiskautesi aikana hyvää, mikä huonoa valtion liikuntapolitiikassa? Missä asioissa on onnistuttu, missä epäonnistuttu?

8. Miten valtion liikuntaviranomaiset sijoittuvat suhteessa muuhun valtion hallintoon esim. - tehokkuudessa - hallinnon demokraattisuudessa - arvostuksessa

9. Mitkä ovat mielestäsi liikuntakulttuurin tärkeimmät haasteet 2000-luvulla? Miten näkisit tulevaisuuden yhteiskunnassa esim. seuraavien liikunnan funktioiden painottuvan?

- terveys
- sosiaalistuminen
- yhteiskunnallinen integroituminen kansakuntana
- työn tuottavuus

10. Mikä on julkisen sektorin todennäköinen rooli ja merkitys näiden haasteiden toteuttajana?

11. Millaisia ongelmia näkisit tulevaisuuden yhteiskunnassa ilmenevän urheilun ja liikuntakulttuurin alueella? Olisiko sinulla itselläsi niiden poistamiseen joitakin ratkaisuvaihtoehtoja?

12. Pitäisikö liikunnalla olla mielestäsi yhteiskuntaan päin nykyistä laajempia vaikutusmahdollisuuksia, mitä ja miten?

13. Mikä on mielipiteesi liikuntakulttuurin ns. yhteiskuntaa myötäilevästä strategiasta tai käyttäytymismallista?

- Tarkoitetaan sitä, että liikuntakulttuuri ja liikunta sekä urheilu seuraavat yhteiskunnan kehitystä ja sen myötä muuttavat käyttäytymis- ja toteuttamismallejaan. - Olisiko liikuntasektorin oltava aktiivisempi ja pyrkiä itse vaikuttamaan muuhun yhteiskuntaan päin?

14. Miten suuntaisit valtion liikuntapolitiikkaa tulevaisuudessa?

- Suhteessa:
- rahoitukseen
- koulutukseen
- tutkimukseen
- liikuntakulttuurin eri sektoreihin
- johonkin muuhun

15. Mikä on käsityksesi ja mielipiteesi, jos ajatellaan valtion liikuntapolitiikan toteuttamista ja valtion liikuntahallintoa?

- Mitkä valtiovallan elimet ovat tärkeimmät? - Minkä elimien tulisi olla tärkeimmät? - Olisiko näitä valta- ja voimasuhteita tarkoituksenmukaista jotenkin muuttaa? (esim. suhteessa Opetusministeriö, Eduskunta ja Valtioneuvosto) - Entä muut keskushallitukset (opetus, sos. ja terveys jne.)?

16. Mitä muuta haluaisit kertoa kokemuksistasi liikuntaelämämme vaikuttajana?